

Oct. 24, 1941

Handwritten scribbles

507 Church St.
Philadelphia, Pa.

Handwritten notes:
last part back
Row 4

Library
of the
University of Toronto

Spiegel p. 250

G-1296

Locksport

with Wilson

Spiegelberg

OPERA

FRANCISCI
BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

TOMVS PRIMVS:

Qui continet
De Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBROS IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
In Officina IOANNIS HAVILAND.
MDCXXIII.

OPERA

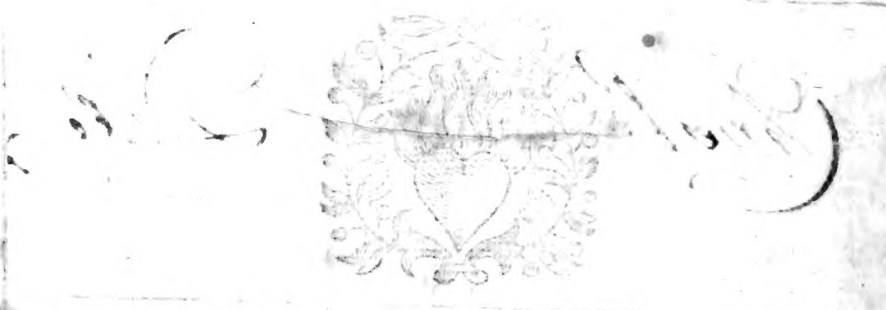
BARON

by [illegible]

in three acts

as performed at the Theatre Royal, Covent Garden, London, on the 17th of December, 1788.

By [illegible]

LONDON: Printed and Sold by [illegible] in Pall Mall, 1788.

GVILIELMVS RAWLEY

Sacræ Theologiæ Professor, Illustrissimi

Domini D. FRANCISCI BARONIS de Veru-

lamio, Vice-Comitis SANCTI ALBANI,

Sacellanus, *Lectori S.*

*V*m *Domino* meo placue-
rit, eo me dignari Ho-
nore, vt in edendis *Ope-*
ribus suis, operâ meâ vsus
sit; non abs re fore exi-
stimauî, si *Lectorem* de
aliquibus, quæ ad hunc

Primum Tomum pertinent, breuitèr mone-
am. Tractatum istum, de *Dignitate & Aug-*
mentis Scientiarum, ante Annos Octodecim,
edidit Dominatio sua, Linguâ Patriâ, in du-
os tantummodò Libros distributum; & *Re-*
gie sue Maiestati dicauit, quod & nunc facit.
Non ita pridem Animum adiecit, vt in La-
tinam Linguam verteretur. Inaudierat si-
quidè illud apud Exteros expeti: *Quine-*
tiam solebat subinde dicere, *Libros Modernis*
Linguis conscriptos, non ita multò post Decocturos.
Eius igitur *Translationem*, ab insignioribus
quibusdam Eloquentiâ Viris elaboratam,
propriâ quoq; Recensione castigatam, iam

emittit. Ac *Liber Primus* certè, quasi mera *Translatio* est, in Paucis admodùm mutatus: At reliqui *Octo*, qui *Partitiones Scientiarum* tradunt, atq; vnico antè *Libro* continebantur, vt *Nouum Opus*, & nunc primùm editum, prodit. Causa autem præcipua, quæ *Dominationem* suã mouit, vt *Opus* hoc retractaret, & in plurimis amplificaret, ea fuit; Quod in *Instauratione Magnâ* (quam diù postea edidit) *Partitiones Scientiarum*, pro primâ *Instaurationis* Parte constituit; quam sequeretur *Nouum Organum*; dein *Historia Naturalis*; & sic deinceps. Cùm igitur reperiret Partem eam de *Partitionibus Scientiarum* iam pridem elaboratã, (licet minùs solidè quam *Argumenti Dignitas* postularet) optimum fore putauit, si retractaretur, & redigeretur in opus iustum & completum. Atque hoc pacto, *Fidem* suam liberari intelligit, de *Primâ Parte Instaurationis* præstitam. Quantum ad *Opus* ipsum, non est *Tenuitatis* meæ, de eo aliquid præfari. *Præconium* ei, quod optimè conueniat, existimo futurũ illud, quod *Demosthenes* interdum dicere solebat de rebus gestis *Atheniensium* veterum; *Laudatorem* ijs dignum esse solummodò *Tempus*. *Deum Opt: Max:* obnixè precor, vt pro *Dignitate Operis*, *Fructus Vberes*, diuturnique, & *Auctori*, & *Lectori*, contingant.

FRANCISCI
BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBRI IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
In Officina IOANNIS HAVILAND.
MDCXXIII.

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
University of Toronto

PARTITIONES SCIENTI-
arum, & Argumenta Singulorum
CAPITV M.

LIB. II.

CAPVT I.

*Partitio Uniuersalis Doctrinæ Hu-
manæ, in Historiam; Poesim;
Philosophiam: Secundum tres Fa-
cultates Intellectus; Memoriam;
Phantasiam; Rationem: Quodque eadem
Partitio competat etiã Theologicis.*

CAP. 2.

*Partitio Historiæ in Naturalem; & Ci-
uilem: Ecclesiasticã, & Literariã, sub
Ciuili comprehensis: Partitio Historiæ Na-
turalis, ex Subiecto suo, in Historiã Generati-
onum; Præter-Generationum; & Artium.*

CAP. 3.

*Partitio Historiæ Naturalis Secunda, ex
Vsu & Fine suo, in Narratiuam; & In-
ductiuam: Quodque Finis nobilissimus Hi-
storix Naturalis sit, vt ministret, & in ordi-
ne sit, ad condendam Philosophiam; quem
Finem*

Finem intuetur Inductiua. *Partitio* Historiæ Generationum, in Historiam Cœlestium; Historiam Meteororum; Historiam Globi Terræ & Maris; Historiam Massarum, *sue* Collegiorum Maiorum; & Historiam Specierum, *sue* Collegiorum Minorum.

C A P. 4.

Partitio Historiæ Ciuilis, in Ecclesiasticam; Literariam; & (quæ Generis Nomen retinet) Ciuilem: Quòdque Historia Literaria desideretur: Eius consiciendæ Præcepta.

C A P. 5.

DE Dignitate, & Difficultate Historiæ Ciuilis.

C A P. 6.

Partitio prima Historiæ Ciuilis (Specialis) in Memorias; Antiquitates; & Historiam Iustam.

C A P. 7.

Partitio Historiæ Iustæ, in Chronica Temporum; Vitas Personarum; & Relationes Actionum: Earum Partium Explicatio.

C A P. 8.

Partitio Historiæ Temporum, in Historiam Vniuersalem; & Particularem. Utriusque Commoda, & Incommoda.

Partitiones Scientiarum.

C A P. 9.

Partitio secunda Historiæ Temporum, in Annales; & Acta Diurna.

C A P. 10.

Partitio secunda Historiæ Ciuilis (Specialis,) in Meram; & Mixtam.

C A P. 11.

Partitio Historiæ Ecclesiasticæ, in Ecclesiasticam Specialem; Historiam ad Prophetias; & Historiam Nemeseos.

C A P. 12.

DE Appendicibus Historiæ, quæ circa Verba Hominum (quemadmodum Historia ipsa circa Facta) versantur: Partitio earum in Orationes; Epistolas; & Apophthegmata.

C A P. 13.

DE secundo Membro Principali Doctrinæ Humanæ, nempe Poesi. Partitio Poeseos in Narratiuam; Dramaticam; & Parabolicam.

Partitiones Scientiarum.

bolicam. *Exempla Parabolicæ tria proponuntur.*

LIB. III.

C A P. I.

Partitio Scientiæ in Theologiam; & Philosophiam. Partitio Philosophiæ in Doctrinas tres: *De Numine; De Naturâ; De Homine. Constitutio Philosophiæ Primæ, vt Matris communis omnium.*

C A P. 2.

De Theologiâ Naturali: & Doctrinâ de Angelis & Spiritibus, *quæ eiusdem est Appendix.*

C A P. 3.

Partitio Naturalis Philosophiæ, in Speculatiuam; & Operatiuam: *quòdque illæ duæ, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, segregari debeant.*

C A P. 4.

Partitio Doctrinæ Speculatiuæ de Naturâ, in Physicam (Specialem;) & Metaphysicam: *Quarum Physica Caussam Efficientem,*

Partitiones Scientiarum.

entem, & Materiam; Metaphysica Causam Finale[m], & Formam, inquirit. *Partitio Physicæ (Spec:) in Doctrinas De Principijs Rerum; De Fabricâ Rerum, sive de Mundo; & de Varietate Rerum. Partitio Doctrinæ de Varietate Rerum, in Doctrinam de Concretis; & Doctrinam de Abstractis: Partitio Doctrinæ de Concretis, reijcitur ad easdem Partitiones, quas suscipit Historia Naturalis. Partitio Doctrinæ de Abstractis, in Doctrinam de Schematismis Materiæ; & Doctrinâ de Motibus. Appendices duæ Physicæ Speculatiuæ: Problemata Naturalia; Placita Antiquorum Philosophorum. Partitio Metaphysicæ, in Doctrinam de Formis; & Doctrinam de Causis Finalibus.*

CAPVT 5.

Partitio Operatiuæ Doctrinæ de Naturâ, in Mechanicam; & Magiam: *Quæ respondent Partibus Speculatiuæ: Physicæ Mechanica; Metaphysicæ Magia: Expurgatio Vocabuli Magiæ. Appendices duæ Operatiuæ: Inuentarium Opum Humanarum; & Catalogus Polychrestorum.*

CAP. 6.

DE Magnâ Philosophiæ Naturalis, tam Speculatiuæ, quam Operatiuæ, *Appendice*

Partitiones Scientiarum.

dice Mathematicâ; Quôdque inter Appendices potius poni debet, quam inter Scientias Substantiuas. Partitio Mathematicæ, in Puram; & Mixtam.

L I B. I I I I.

C A P. I.

P*artitio Doctrinæ de Homine, in Philosophiam Humanitatis; & Ciuilem. Partitio Philosophiæ Humanitatis, in Doctrinam circa Corpus Hominis; & Doctrinam circa Animam Hominis. Constitutio unius Doctrinæ generalis de Naturâ, siue de Statu Hominis. Partitio Doctrinæ de Statu Hominis, in Doctrinam de Personâ Hominis; & de Fœdere Animi & Corporis. Partitio Doctrinæ de Personâ Hominis, in Doctrinam de Miserijs Hominis; & de Prærogatiuis. Partitio Doctrinæ de Fœdere, in Doctrinam de Indicationibus; & de Impressionibus. Assignatio Physiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ de Indicationibus.*

C A P. 2.

P*artitio Doctrinæ circa Corpus Hominis, in Medicinam; Cosmeticam; Athleticam;*

Partitiones Scientiarum.

cam; & Voluptariam. *Partitio Medicinæ in Officia tria: viz. in Conseruationem Sanitatis; Curationem Morborum; & Prolongationem Vitæ. Quòdque Pars postrema de Prolongatione Vitæ disungi debeat à duabus reliquis.*

C A P. 3.

P*artitio Philosophiæ Humanæ circa Animam, in Doctrinam de Spiraculo; & Doctrinam de Animâ Sensibili, siue Productâ. Partitio secunda eiusdem Philosophiæ, in Doctrinam de Substantiâ, & Facultatibus Animæ; & Doctrinam de Vsu, & Obiectis Facultatum. Appendices duæ Doctrinæ de Facultatibus Animæ; Doctrina de Diuinatione Naturali; & Doctrina de Fascinatione. Distributio Facultatum Animæ Sensibilis, in Motum; & Sensum.*

L I B. V.

C A P. I.

P*artitio Doctrinæ circa Vsum & Obiecta Facultatum Animæ Humanæ, in Logicam; & Ethicam. Partitio Logicæ, in Artes Inueniendi; Iudicandi; Retinendi; & Tradendi.*

C A P. 2.

*P*artitio Inuentiuæ, in Inuentiuã Artium; & Argumentorum: *Quòdque prior harum (quæ eminent) desideretur. Partitio Inuentiuæ Artium, in Experientiam Literatam; & Organum Nouum. Delineatio Experientia Literatæ.*

C A P. 3.

*P*artitio Inuentiuæ Argumentorum, in Promptuariam; & Topicam. *Partitio Topicæ, in Generalem; & Particularem. Exemplum Topicæ Particularis, in Inquisitione, De Graui & Leui.*

C A P. 4.

*P*artitio Artis Iudicandi, in Iudicium per Inductionẽ; & per Syllogismum. *Quorum prius aggregatur Organo Nouo. Partitio prima Iudicij per Syllogismum, in Reductionẽ Rectam; & Inuersam. Partitio secunda eius, in Analyticam; & Doctrinã de Elenchis. Partitio Doctrinæ de Elenchis, in Elenchos Sophismatum; Elenchos Hermeniæ; & Elenchos Imaginum, siue Idolorum. Partitio Idolorum, in Idôla Tribûs; Idôla Specûs; & Idôla*

Partitiones Scientiarum.

Idôla Fori. *Appendix* Artis Iudicandi, viz.
De Analogiâ Demonstrationum pro Na-
turâ Subiecti.

C A P. 5.

Partitio Artis Retinendi siue Retentiuæ, in
Doctrinam de Adminiculis Memorix;
& Doctrinam de Memorîâ ipsâ. Partitio
Doctrinæ de Memorîâ ipsâ, in Prænotio-
nem; & Emblema.

LIB. VI.

C A P. I.

Partitio Traditiuæ, in Doctrinam de Or-
gano Sermonis; Doctrinam de Me-
thodo Sermonis; & Doctrinam de Illu-
stratione Sermonis. Partitio Doctrinæ de Or-
gano Sermonis, in Doctrinam de Notis
Rerum; De Locutione; & De Scriptione.
*Quarum duæ Posteriores Grammaticam con-
stituunt, eiusq; Partitiones sunt.* Partitio Do-
ctrinæ de Notis Rerum, in Hieroglyphica;
& Characteres Reales. Partitio secunda
Grammaticæ, in Literariam; & Philoso-
phantem. *Aggregatio* Poeseos quoad Me-
trum,

trum, *ad* Doctrinam de Locutione. *Aggregatio* Doctrinæ de Ciphris, *ad* Doctrinam de Scriptione.

C A P. 2.

DOctrina de Methodo Sermonis *constituitur ut Pars Traditiuæ Substantiua & Principalis. Nomen ei inditur Prudentia Traditiuæ. Enumerantur Methodi Genera diuersa ; & subiunguntur eorum Commoda, & Incommoda,*

C A P. 3.

DE Fundamentis & Officio Doctrinæ de Illustratione Sermonis, *sue Rhetoricæ. Appendices tres Rhetoricæ, quæ ad Promptuariam tantummodò pertinent: Colores Boni & Mali, tam Simplicis quam Comparati; Antitheta Rerum ; Formulæ Minores Orationum.*

C A P. 4.

Appendices generales duæ Traditiuæ: *Critica ; & Pedagogica.*

LIB.

LIB. VII.

CAP. I.

Partitio Ethicæ, in Doctrinam de Exemplari; & Georgica Animi. Partitio Exemplaris (scilicet Boni) in Bonum Simplex; & Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis, in Bonum Individuale; & Bonum Communionis.

CAP. 2.

Partitio Boni Individualis, vel Suitatis, in Bonum Actiuum; & Bonum Passiuum. Partitio Boni Passiui, in Bonum Conseruatiuum; & Bonum Perfectiuum. Partitio Boni Communionis, in Officia Generalia; & Respectiua.

CAP. 3.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi, in Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus; & De Remedijs, siue Curationibus. Appendix Doctrinæ eiusdem, de Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

LIB.

LIB. VIII.

CAP. I.

P*artitio* Doctrinæ Ciuilis, *in* Doctrinam de Conuersatione; Doctrinam de Negotijs; & Doctrinam de Imperio, *sue* Repub.

CAP. 2.

P*artitio* Doctrinæ de Negotijs, *in* Doctrinam de Occasionibus Sparfis; & Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ de Occasionibus Sparfis, *ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta* de Ambitu Vitæ.

CAP. 3.

P*artitiones* Doctrinæ de Imperio, *sue* Repub. *omittuntur*: *Tantum* *Aditus* *fit* *ad* *Desiderata* *duo*: Doctrinam de Proferendis Finibus Imperij; & Doctrinam de Iustitiâ Vniuersali, *sue* de Fontibus Iuris. *Exempla* *utriusque*.

LIB.

LIB. IX.

C A P. I.

P*artitiones Theologiæ Inspiratæ omittuntur : Tantùm Aditus fit ad Desiderata tria : Doctrinam de Legitimo Vsu Rationis Humanæ in Diuinis ; Doctrinam de Gradibus Vnitatis in Ciuitate Dei ; & Emanationes Scripturarum.*

FRANCISCI
BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER PRIMVS.

VB Veteri Lege, Rex Optime,
erant & spontaneæ Oblatio-
nes, & quotidiana Sacrificia;
Hæc ex rituali cultû, illæ ex
piâ Alacritate profectæ. Arbi-
tror equidem deberi tale quid-
piam Regibus à Seruis suis;
vt scilicet quisque non solum
Muneris sui Tributa, sed &
Amoris Pignora deferat. Atque in prioribus illis, spero
me minimè defuturum; In posteriori autem genere,
dubitavi quid potissimum sumerem: Satius autem vi-
sum est, huiusmodi aliquid deligere, quod potius ad
Personæ tuæ Excellentiam, quàm ad Negotia Coronæ
spectaret.

Ego sæpissimè de Majestàte tuâ, vt debeo, cogitans

B

(missis)

(missis alijs siue Virtutis, siue Fortunæ tuæ Dotibus) magnâ prorsûs afficior admiratione, cùm intueor Excellentiam earum in te Virtutum, Facultatumque, quas Philosophi Intellectuales vocant: Capacitatem Ingenij tot & tanta complexam, Firmitudinem Memorix, Prehensionis Velocitatem, Iudicij Penetrationem, Elocutionisque Ordinem simul & Facilitatem. Subit profectò Animum quandòque Dogma illud Platonicum, quo asseritur, *Scientiam nihil aliud esse quàm Reminiscen-
tiam; Animumq; naturalitèr omnia cognoscere, natiue luci,
quam specus corporis obumbrauerat, subinde redditum.* Certè hujus rei, (si in quo alio) relucet in Majestate tuâ Exemplum insigne; cui adèò prompta est Mens ad concipiendam Flammam, ubi vel leuissima eam excita-
tauerit objecta Occasio, vel minima alienæ Cognitio-
nis scintilla affulserit. Quemadmodùm igitur, de Re-
gum sapientissimo, Sacra perhibet Scriptura, *Cor illi fu-
isse tanquam Arenam Maris*; cuius quanquam Massa prægrandis, Partes tamen minutissimæ; sic Mentis in-
didit Deus Maiestati tuæ crasim planè mirabilem, quæ cùm maxima quæque complectatur, minima tamen
prehendat, nec patiatùr effluere: Cùm perdifficile vide-
atur, vel potiùs impossibile in Naturâ, vt idem Instru-
mentum, & grandia Opera, & pusilla aptè disponat.
Quantum ad Elocutionem tuam, occurrit illud Corne-
lii Taciti de Augusto Cæsare; *Augusto, inquit, proflu-
ens, & quæ principem virum deceret, eloquentia fuit.* Sanè si rectè rem perpendamus, omnis Oratio aut la-
boriosa, aut affectata, aut Imitatrix, quamvis alioquin
excellens, nescio quid seruile olet, nec sui iuris est. Tuum
autem dicendi genus verè Regium est, profluens tan-
quàm à Fonte, & nihilominùs, sicut Naturæ Ordo po-
stulat, Rivis diductum suis, plenum facilitatis fœlicita-
tisque, imitans neminem, nemini imitabile. Atque si-
cut in Rebus tuis, quæ tam ad Regnum, quàm ad Do-
mum

mum tuam spectant, Virtus videtur cum Fortunâ cer-
 tare ; Mores scilicet optimi cum fœlici Regimine ;
 Spes tuæ olim patienter & piè cohibitæ, cum faultâ &
 opportunâ speratorum adeptione ; Thori Coniugalis
 sancta fides, cum fructu Coniugii beato, in Sobole pul-
 cherrimâ ; Pia, & Principe Christiano dignissima ad
 pacem propensio, cum simili vicinorum Principum
 inclinatione, in idem votum fœlicitèr conspirantium ;
 sic & in Intellectûs tui Dotibus, non leuior exoritur
 lis & æmulatio, si eas, quæ à Naturâ ipsâ præbitæ sunt
 & insulæ, cum instructissimâ gazâ multiplicis Erudi-
 tionis, & plurimarum Artium Scientiâ committamus.
 Neque verò facilè fuerit Regem aliquem post Chri-
 stum natum reperire, qui fuerit Maiestati tuæ, Litera-
 rum Diuinarum, & Humanarum varietate, & culturâ
 comparandus. Percurrat, qui voluerit, Imperatorum
 & Regum seriem, & iuxta mecum sentiet. Magnum
 certè quiddam præstare Reges videntur, si delibantes
 aliorum Ingenia ex compendio sapiant, aut in Cortice
 Doctrinæ aliquatenus hæreant, aut denique literatos
 ament, euehantque. At Regem, & Regem natum, ve-
 ros Eruditionis Fontes hausisse, imò ipsummet Fontem
 Eruditionis esse, propè abest à Miraculo. Tuæ verò
 Maiestati, etiam illud accedit, quod in eodem Pectoris
 tui Scrinio. Sacræ Literæ cum profanis recondantur ;
 adèò vt cum Hermete illo Trismegisto, triplici gloriâ
 insigniaris, Potestate Regis, Illuminatione Sacerdotis,
 Eruditione Philosophi. Cùm igitur alios Reges, longè
 hâc laude (propriè quæ tua est) superes, æquum est, vt
 non solùm præsentis Seculi famâ, & admiratione cele-
 bretur, aut etiam Historiarum lumine posteritati trans-
 mittatur, verùm vt solido aliquo in Opere incidatur,
 quod & Regis Magni potentiam denotet, & Regis tam
 insignitèr Docti Imaginem referat.

Quare (vt ad Inceptū reuertar) nulla potior mihi

vifa est Oblatio, quam Tractatus aliquis cò spectans. Huius Argumentum duabus constabit Partibus. In priori (quæ levior est, neque tamen villo modo prætermittenda) de Scientiæ, & Literarum per omnia excellentiâ agendum est; & simul de Merito eorum, qui in iisdem prouehendis operam strenuè, & cum iudicio impendunt. Posterior verò Pars (quod Caput rei est) proponet, quid in hoc genere, hucusque actum sit, & perfectum; insupèr & ea perstringet, quæ videntur desiderari; vt quamuis non ausim seponere, aut deligere, tuæ quod præcipuè Maiestati còmendem, tamen multa & varia representando, Regias tuas Cogitationes excitare possim, vt proprios Pectoris tui Thesauròs excutias, atque inde pro magnanimitate tuâ, atque sapientiâ, optima quæque, ad Artium & Scientiarum Terminos proferendos, depromas.

In ipso Vestibulo prioris Partis, ad purgandam viam, & quasi indicendum silentium, quo meliùs audiantur Testimonia de Dignitate Literarum, absque Oblatratione tacitarum Obiectionum, statui primo loco liberare literas opprobriis, & vilipendiis, quibus impetit eas Ignorantia, sed Ignorantia sub non vno schemate: modò in Theologorum Zelotypiâ, modò in Politicorum supercilio, modò in ipsorum Literatorum erroribus sese ostentans, & prodens. Audio primos dicentes, Scientiam inter ea esse, quæ parcè cautèque admittenda sunt; Scientiæ nimium Appetitum fuisse primum Peccatum, vnde Hominis lapsus; hodièque hæere Serpentinum quid in eâ, siquidem Ingrediens tumorem inducit; *Scientia inflat*: Salomonem censere: *Faciendi libros nullum esse finem, multamque lectionem carnis esse afflictionem*; & alibi, *In multâ Sapientiâ multam esse indignationem*; & *Qui auget scientiam, auget & dolorem*; D. Pauli monitum esse, *Ne decipiamur per inanem philosophiam*: Quin & experi-

rentiâ

rientiâ notum esse, doctissimos Viros Hæreticorum Coryphæos, doctissima Secula in Atheismum procliuia fuisse; Contemplationem denique Secundarum Causarum, authoritati Primæ Causæ derogare.

Vt igitur Falsitatem huius Dogmatis, Fundamentaue eius malè iacta aperiamus, cuius obuiam est, istos non percipere, Scientiam quæ Lapsam peperit, non fuisse puram illam, primigeniamque Scientiam Naturalem, cuius lumine Homo Animalibus in Paradiso adductis, Nomina ex Naturâ imposuit, sed superbam illam, *Boni & Mali*, per quam excutere Deum, sibi que ipse legem figere ambiuit: Neque certè vis vlla Scientiæ, quanta quanta sit, inflat mentem, cum nihil implere Animum, nedum distendere possit, præter Deum, Deique contemplationem: Quare Salomon de duobus palmariis Inventionis sensibus, (Visu, atque Auditu) loquens, ait; *Oculum videndo, aurem audiendo non satiari*: quod si non sit Impletio, sequitur Continens maius esse Contento. Haud aliter de Scientiâ ipsâ, Animoque humano (cui Sensus sunt tanquam Emissarii) definit his verbis, quæ Calendario suo, Ephemeridique omnium rerum tempora describenti subnectit, ita concludens; *Omnia Deus condidit, ut unumquodque pulchrum sit in tempore suo: Mundum quoque ipsum indidit cordi eorum: inuenire tamen Homo non potest opus, quod operatus est Deus, ab initio usque ad finem.* Quibus verbis haud obscure innuit, Deum fabricatum esse Animum humanum instar speculi, totius Mundi capacem, Eiusque non minùs sumentem, quam oculum Luminis: neque gestientem solum conspicere varietates, vicissitudinesque Temporum, verùm etiâ perscrutandi, explorandique immotas, atque inuiolabiles Naturæ Leges, & Decreta, ambitiosam. Et quamuis innuere videatur, summam
illam

illam Naturæ œconomiam (quam appellat *Opus, quod operatur Deus, ab initio vsque ad finem*) non posse inueniri ab Homine; hoc non detrahit captui humano, sed in impedimenta Doctrinæ reiiciendum; qualia sunt Vitæ breuitas, Studiorum diuortia, Scientiarum traditio praua & infida, plurimæque alia incommoda, quibus humana conditio irretitur. Siquidem nullam Vniuersi partem, ab humanâ disquisitione alienam esse, satis clarè alibi docet, inquiens, *Spiritus hominis est tanquam lucerna Dei, quâ intima arcana explorat. Quare si tanta sit amplitudo captûs humani, manifestum est nullum esse periculum à quantitate Scientiæ, vt vt diffusâ, ne aut tumorem inducat, aut excessum: sed à qualitate tantum, quæ quantulacunque sit, si absque Antidoto suâ sumatur, malignum quid habet, atque venenosum, flatuosis symptomatis plenissimum. Hæc Antidotus, siue Arôma, (cuius mixtio temperat Scientiam, eamque saluberrimam efficit,) est *Charitas*, quod etiam priori clausulæ subiungit Apostolus dicens, *Scientia inflat, charitas autem adificat*. Cui consonum est, quod alibi docet, *Si, inquit, linguis loquar Angelorum, vel hominû, charitatem autem non habeam, factus sum velut as resonans, aut cymbalum tinniens*. Non quin eximium quid sit loqui Linguis Angelorum & Hominum, sed quia si segregetur à Charitate, neq; ad cômune Humani Generis bonum dirigatur, potius inanem gloriam exhibebit, quàm solidum fructum. Censuram quod attinet Salomonis, de Excessu legendi scribendique Libros, & cruciatu spiritûs è Scientiâ oriundo; Monitumque etiam Paulinum, *Ne decipiamur per inanem philosophiam*; si rectè explicentur ea loca, optimè ostendent veros cancellos, & limites, quibus humana scientia circumsepitur, ita tamen vt liberum sit ei, absque omni coarctatione vniuersam rerum naturam amplecti. Sunt enim limites tres. Primus, ne ita foelicitatem collocemus in Scientiâ,*

Scientiâ, vt interim Mortalitatîs nostræ Obliuio subrepat. Secundus, ne sic vtamur scientiâ, vt anxietatem pariat, non Animi tranquillitatem. Tertius, ne putemus posse nos, per Naturæ contemplationem, Myſteria Diuina aſſequi. Nam quantum ad primum, optimè in eodem Libro alibi ſe Salomon explicat, *Satis, inquit, perſhexi Sapienſiam tantum recedere à ſtultitiâ, quantum Lucem à Tenebris. Sapienſis oculi in capite eius, ſtultus in tenebris oberrat; ſed ſimul didici moriendi neceſſitatem vtrique eſſe communem.* De ſecundo certum eſt, nullam Animi anxietatem, aut perturbationem oriri è Scientiâ, niſi tantum per accidens. Omnis enim Scientia, & Admiratione (quæ eſt ſemen Scientiæ) per ſe iucunda eſt; cùm autem Concluſiones inde deducuntur, quæ obliquè rebus noſtris applicatæ; vel infirmos metus gignunt, vel immodicas cupiditates, tum demùm naſcitur Cruciatuſ ille, & Perturbatio mentis, quâ de loquimur: tunc enim Scientia, non eſt ampliùs *Lumen ſiccum*, (vt voluit Heraclitus ille obſcurus, *Lumen ſiccum optima anima*) ſed ſit Lumen madidum, atque humoribus Affectuum maceratum. Tertia regula accuratiorem paulò diſquiſitionem poſtulat, neque ſicco pede prætereunda eſt. Si quis enim ex Rerum Senſibilium, & Materiatarum intuitu, tantum Luminis aſſequi ſperet, quantum ad patefaciendam Diuinam Naturam, aut Voluntatem ſufficiet, *ne iſte decipitur per inanem philoſophiam.* Etenim Contemplatio Creaturarum, quantum ad Creaturas ipſas, producit Scientiam; quantum ad Deum, Admirationem tantum, quæ eſt quaſi abrupta Scientia. Ideoque ſcitiffimè dixit quidam Platonicus: *Senſus humanos ſolem referre, qui quidem reuelat terreſtrem globum, cœleſtem verò & ſtellas obſignat:* ſic ſenſus referant Naturalia, Diuina occludunt. Atque hinc euênit, nonnullos è doctiorum manipulo in hæreſim lapſos eſſe, quum ceratis ſenſuum alis innixi, ad Diuina euolare contenderent. Namque

eos,

cos, qui autumant nimiam Scientiam inclinare mentem in Atheismum; Ignorantiamque Secundarum Causarum, Pietati erga Primam obstetricari, libenter compellarem Iobi quaestione, *An oporteat mentiri pro Deo, & eius gratiâ dolum loqui conueniat, vt ipsi gratificemur?* liquet enim Deum nihil operari ordinariò in naturâ, nisi per Secundas Causas, cuius diuersum credi si vellent, impostura mera esset, quasi in gratiam Dei, & nihil aliud, quam Authori veritatis immundam mendacij hostiam immolare. Quin potius certissimum est, atque experienciâ comprobatum, leues gustus in Philosophiâ, mouere fortasse ad Atheismum, sed pleniore haustus ad Religionem reducere. Namque in limine Philosophiæ, cum secundæ causæ tanquam sensibus proximæ, ingrant se Menti Humanæ, Mensque ipsa in illis hæreat, atque commoretur, Obliuio Primæ Causæ obrepere possit: sin quis vltèrius pergat, Causarumque Dependentiâ, Seriem, & Concatenationem, atque opera Prouidentia intueatur, tunc secundùm Poetarum Mythologiam facillè credet Summum Naturalis Catenæ Annulum Pedi Solij Iouis affigi. Vt semel dicam, Nemo malè applicatæ sobrietatis, moderationisque famam captans, posse nos nimium progredi, in libris siue Scripturarum, siue Creaturarum, Theologiâ aut Philosophiâ, existimet; quinimò excitent se Homines, & infinitos profectus audacter vrgeant vtrobique, & persequantur; cauentes tantum ne Scientiâ vtantur, ad tumorem, non ad charitatem, ad ostentationem, non ad vsum; & rursus, ne distinctas illas Theologiæ, Philosophiæque doctrinas, earumque Latices imperitè misceant, ac confundant.

Accedamus nunc ad Opprobria, quibus literas aspergunt Politici. Illa eiusmodi sunt: Artes emollire animos, Militarique Gloriæ ineptos reddere: tum in Politicis quoque corrumpere Ingenia, quæ vel nimis curiosa

curiosa efficiunt ex Varietate Lectionis ; vel nimis pertinacia ex Rigore Regularum, vel nimis tumida ex Magnitudine Exemplorum, vel nimis extrauagantia ex Dissimilitudine Exemplorum ; quin saltem vtcunque auertere, & alienare Animos à Negotijs, & Actione, Otij ac Secesûs amorem instillantes : dein Rebuspub. inducere Disciplinæ Relaxationem, dum vnusquisque promptior est ad Disputandum, quàm ad Obtemperandum. Vnde Cato Censorius, cum primis Mortalium sapiens, vbi Iuuentus Romana ad Carneadem Philosophum, qui venerat Romam Legatus, dulcedine atque maiestate Eloquentiæ eius capta, vndique conflueret, frequenti Senatu Author fuit, vt expeditis Negotijs, primo quoque tempore dimitterent Hominem, ne Ciuium Animos inficeret, & fascinaret, & necopinantibus Morum Consuetudinumque patriarum mutationem induceret. Hoc etiam permouit Virgilium; (dum Studia sua Patriæ existimationi post-haberet,) vt Artes Politicas à Literariis segregaret, illas Romanis vendicans, has Græcis relinquens, in versibus illis decantatis,

Tu regere imperio populos Romane memento

Hæ tibi erunt artes. —

Videmus etiam Anytum Socratis Accusatorem, pro crimine ei obiecisse, quod vi & varietate Sermonum, ac Disputationum suarum, Authoritatem & Reuerentiam Legum, Consuetudinumque patriarum, apud Adolescentes imminueret ; quòdque Artē profiteretur perniciosam, & periculo plenam, quâ quis instructus, deteriorem causam meliorem faceret, veritatemque ipsam Eloquentiæ apparatu obrueret.

Verùm hæ Criminationes, cæteræque eiusdē farinae, potius Personatâ Grauitatē præ se ferunt, quàm Veritatis Candorē. Testatur enim *Experientiâ*, sicut vnos atque eosdē Homines, sic vna eademque Tempora, & Rerum

Bellicarum, & Optimarum Artium gloriâ floruisse. Viros quod attinet, exemplo sit Nobile par Imperatorum, Alexander Magnus, & Iulius Cæsar Dictator, alter Aristotelis in Philosophiâ Discipulus, alter Ciceronis in dicendo Riualis. Aut si quis requirat potius Literatos, qui in claros Imperatores euaserunt, quàm Imperatores, qui insignitèr docti fuerunt, præstò est Epaminondas Thebanus, aut Xenophon Atheniensis, quorum ille primus fuit, qui fregit potentiam Spartanorum, hic autem primus, qui strauit viam ad euerfionem Monarchiæ Persarum. Istud verò Armorum, Literarumque quasi Coniugium, clariùs adhuc in Temporibus, quàm in Personis elucescit, quantò nimirum Seculum Homine Obiectum grandius est. Ipsa quippe eademque Tempora, apud Ægyptios, Assyrios, Persas, Græcos, Romanosque, quæ propter Bellicam Virtutem maximè celebrantur, etiam & Literis plurimùm fuerunt nobilitata; adeò vt grauissimi Authores Philosophique, & clarissimi Duces atque Imperatores, eodem seculo vixerint. Nec sanè aliter fieri potest, quandoquidem vt in Homine, Vigor Corporis Animique, simul ferè maturescunt, nisi quod ille hunc paulò anteuerrat: sic in Rebuspub. Militaris gloria Literataque (quarum illa Corpori respondet, hæc Animo) aut coæua sunt, aut se proximè consequuntur.

Iam verò, Eruditionem politicis impedimento esse potius quàm adiumento, nil minùs probabile. Fate-mur omnes temerarium quiddam esse, Empyricis Medicis Corpus, & Valetudinis curam tradere, qui solent pauca quædam Medicamenta, quæ illis videntur Pancresta, Venditare, quorum fiduciâ nihil non audent tentare, cum tamen neque Causas Morborū, neq; Ægrotorum Habitus, neque Symptomatum Pericula, neque veram Sanandi Methodum calleant. Videmus paritèr errare eos, qui ad Causas & Lites suas expediendas, adhibent

hibent Leguleios, in Practicâ potiùs, quàm in libris Iuris Versatos, quibus os facilè oblinitur, si quid nouum, aut extra Experienciæ suæ calles tritos occurrat: consimiliter non potest non esse periculosissimum, quoties Summa Rerum Empyricis Consiliarijs præcipuè mandatur. E contrâ, vix Exemplum adduci possit Reip. infœlicitè administratæ, ad clauum sedentibus Viris Eru-
ditis. Quamuis enim in more sit Politicis, Literatos Pedantiorum nomine eleuare; *Historia tamen Veritatis Magistra*, in plurimis fidem facit, Pupillares Principes Adultis longè præstitisse, (non obstante ætatis incommodo) eâ ipsâ de causâ, quam Politici fugillant, quod scilicet, tunc temporis à Pædagogis administratum sit Imperium. Quis ignorat per decantatum illud Quinquennium Neronis, onus rerum incubuisse Senecæ Pædagogo? Quin & Gordianus Junior Decennium laudis, Misitheo Pædagogo debuit. Neque infœliciùs Imperium gessit Alexander Seuerus, dū minor fuit, quo tempore omnia procurabant Mulieres, sed ex consilio Præceptorum. Imò conuertamus oculos ad Regimen Pontificium, ac nominatim Pij Quinti, vel Sixti Quinti, nostro seculo, qui sub iniurijs suis habiti sunt, pro Fraterculis rerū imperitis; reperiemusq; Acta Papatū eius generis, magis esse solere memorabilia, quam eorum, qui in negotijs ciuilibus, & Principum Aulis enutriti, ad Papatum ascenderint. Quamuis enim, qui in Literis vitam maximè traduxerunt, minùs sollertes sint atque versatiles in Occasionibus prensandis, atque accomodandis Rebus, quò spectant ea quæ ab Italis *Ragioni di Stato* dicuntur, (quorum nomen ipsum auersatus est Pius Quintus, solitus dicere, *Esse mera malorum Hominum Commenta, quæ opponerentur Religioni, & virtutibus Moralibus*) in eo tamen abundè sit compensatio, quò per tutum, planumque iter Religionis, Iusticiæ, Honestatis, Virtutumque Moralium, promptè atque

expeditè incedant; quam viam qui constanter tenuerint, illis alteris remediis non magis indigebunt, quam Corpus sanum Medicinâ. Porro autem Curriculum vitæ in vno Homine, suppeditare non potest Exemplorum Copiam, ad regendos euentus vitæ, etiam in vno Homine. Sicut enim interdum fit, vt Nepos, vel Pronepos, Auum, vel Proauum magis referat, quam Patrem: eodem modo haud rarò euenit, vt Negotia præsentia magis quadrent cum Exemplis vetustioribus, quam cum Recentioribus. Postremò vnius Ingenium tantum cedit Amplitudini Literarum; quantum priuati Reditus Ærario.

Quod si detur, deprauationes illas & impedimenta, quæ à Politicis imputantur literis, aliquid virium habere & veritatis, attamen simul monendum, Eruditionem in singulis plus Remedii, quam Mali afferre. Esto enim, Literæ Tacitâ quadam vi Animum reddunt incertum, atque perplexum; at certè liquidò præcipiunt, quomodo cogitationes sint expediendæ, & quouisque sit deliberandum, quando demùm statuendum, imò ostendunt, quomodo res interim absque periculo trahi possint, & suspendi. Esto etiam, Animos efficiunt magis pertinaces, & difficiles; at simul docent, quæ Res Demonstrationibus, quæ Coniecturis innituntur; neque minùs Distinctionum, & Exceptionum vsum, quam Canonum, & Principiorum constantiam proponunt. Esto rursùs, seducunt, & detorquent Animos Exemplorum vel imparitate, vel dissimilitudine; nescio; sed satis noui, eas, tam circumstantiarum efficacias, quam comparationum Errores, & applicationum Cautiones, explicare; adèò vt in vniuersum magis corrigant Animos, quam corrumpant. Hæc autem Remedia insinuant vndequaq; Literæ, magnâ vi, & varietate Exemplorum. Perpendat quis Errores Clementis Septimi, à Guicciardino, qui ei fuit quasi Domesticus, tam luculenter depictos; aut
vacilla-

vacillationes Ciceronis, in epistolis ad Atticum, manu propria ad viuum resectas; omninò Inconstantiam, & crebras Consiliorum Mutationes vitabit: Inspiciat Errores Phocionis, Peruicaciam exhorrebit: Fabulam Ixionis legat, & nimias Spes, & huiusmodi Fumos, ac Nebulas dispellet. Intueatur Catonem Secundum, neque vnquam migrabit ad Antipodas; & contraria præfenti Seculo vestigia figet.

Iam qui putant Literas Desidiæ Amicæ esse, Otijque, & Secesûs dulcedine perfundere Animum, mirum præstabant, si quæ assuefaciunt Mentem perpetuæ Agitationi, Socordix Patronas ostendant: cum contra verè affirmari possit, inter omnia Hominum genera, nullum Negotia amare propter ipsa Negotia, præter Literatum. Alij enim Res, & Negotia diligunt Quæstus gratiâ, vt Conductitij opus propter mercedem: Alij Honoris ergò; etenim dum res gerunt, viuunt in oculis Hominum, existimationique suæ inferuiunt, alioqui euantituræ: Alij propter Potentiam, & Fortunæ prærogatiuam, vt Amicos remunerare, Inimicos vlcisci possint: Alij vt Facultatem aliquam suam, quam adamant, exercent, ac sibi ipsis hoc nomine sæpius gratulentur, & arrideant: Alii denique vt alios suos Fines consequantur. Adeo vt, quod de Gloriosis dici solet, eorum Fortitudinem sitam esse in spectantium Oculis, sic huiusmodi Hominum Diligentia & Strenuitas, hoc videtur agere, aut vt alij plaudant, aut vt ipsi intra se gestiant: Soli Literati Negotiis, & Occupationibus delectantur, tanquam Actionibus Naturæ consentaneis, & non minus salubribus Animo, quam Exercitatio est Corpori, ipsam Rem, non Emolumentum intuentes: ita vt omnium minimè sint defatigabiles, si modò res sit huiusmodi, vt Animum pro dignitate eius impleat, & detineat. Quod si reperiantur interdum nonnulli, in legendo stentii, in agendo

do cessatores ; non hoc à Literis ortum habet, sed ab imbecillitate, & mollicie quadam Corporis, Animique ; quales notat Seneca, *Quidam, inquit, tam sunt umbratiles, ut putent in turbido esse, quicquid in luce est.* Vluenire poterit fortassè, vt huiusmodi ingenii sibi conscii, se dent Literis ; Eruditio autem ipsa, huiusmodi Ingenia minimè indit, aut progignit. Quod si quis illud nihilominus mordicùs teneat, Literas nimium absumere temporis, quod aliàs rectiùs impendi possit ; aio, neminem adcò distringi negotiis, quin habeat sua Otii interualla ; donec Agendi Vices, atque Æstus refluant, nisi aut admodùm hebes sit in expediendis Negotiis, aut parùm cùm dignitate ambitiosus in Negotiis cuiuscunque generis captandis. Restat igitur quærendum, quâ in re, & quomodo, has subseciuas horas collocare oporteat ; Studiis an Voluptatibus, Genio an Ingenio indulgendum ? Sicut rectè respondit Demosthenes Æschini, homini voluptatibus dedito, qui cùm per contumeliam obiecisset, *Orationes ejus lucernam olere ;* Pol, inquit, *multum interest inter ea, quæ ego ac tu ad lucernam facimus.* Quare neutiquàm metuendum, ne Literæ eliminent Negotia ; quin potiùs vindicant animum ab Otio, & Voluptate, quæ aliàs sensim, ad vtriusque dânum, & Negotiorum, & Literarum, subintrare solent.

Dein, quod oggerunt, Literas Reuerentiam Legum, atque Imperii conuellere ; calumnia mera est, nec probabiliter ad criminandum inducta. Nam qui *cæcæ obedientiam* fortiùs obligare contenderit, quam *Officium oculatum*, vnâ operâ asserat cæcum manu dictum certiùs incedere, quam qui Luce, & Oculis vtitur. Imò citra omnem controuersiam, Artes emolliunt mores, teneros reddunt, sequaces, cereos, & ad Mandata Imperii ductiles : Ignorantia contrà, contumaces, refractarios, seditiosos : Quod ex historiâ clarifimè

simè patet, quandoquidè temporà maximè indocta, inculta, barbarà, tumultibus, seditionibus, mutationibusque maximè obnoxia fuerint.

De Catonis Censoris iudicio, hoc dictum esto, meritissimas eum, blasphemix in Literas luisse pœnas, cum septuagenario maior, quasi repuerascens, Græcam Linguam cupidissimè addisceret: ex quo liquet, priorem illam censuram Græcæ Literaturæ, ex Affectatâ potiùs grauitate, quam quod ita penitùs sentiret, fluxisse. Ad Virgilii verò Carmina quod attinet, vtcunque illi libitum fuerit, vniuerso Mundo insultare, Romanis asserendo Artes Imperandi, cæteras tanquam Populares aliis relinquendo; in hoc tamèn manifestò tenetur, Romanos nunquam Imperii Fastigium conscendisse, donec ad Artium Culmen simul peruenissent. Namque duobus primis Cæsaribus, viris imperandi peritissimis, contemporanei erant, Optimus Poeta ille ipse Virgilius Maro, Optimus Historicus Titus Liuius, Optimus Antiquarius Marcus Varro, Optimus aut Optimo proximus Orator Marcus Cicero; Principes certè, ex omni memoriâ, in suâ quique Facultate. Postremò, quantum ad Socratis Accusationem, id dico tantùm; recordemur temporum, quibus intentata est; nimirùm sub Tringinta Tyrannis, Mortalium omnium crudelissimis, sceleratissimis, Imperioque indignissimis: qui Rerum, & Temporum Orbis, postquàm circumactus esset, Socrates ille, (flagitiosus scilicet) Heroibus annumeratus est, & Memoria eius omnibus tam Diuinis, quàm Humanis Honoribus cumulata: quin disputationes eius tanquam Corruptrices Morum prius habitæ, pro præsentissimis Mentis Morumque Antidotis, ab omni Posteritate celebrabantur. Atq; hæc sufficiant ad respondendum Politicis, qui superciliosâ seueritate, aut fucatâ grauitate, ausi sunt literas incessere contumeliis; quæ tamen confutatio impræsentiarum, nisi quod nesciamus

mus

mus an ad posteros permanaturi sint labores nostri, minùs necessaria videatur; cùm Aspectus, & Fauor duorum literatissimorum Principum, Elizabethæ Reginae, & Maiestatis tuæ, tanquam Castoris & Pollucis, *Lucidorum Syderum*, tantum apud nos in Britannia Literis amorem, reuerentiamque conciliauerint.

Nunc ad tertium Vituperationum genus peruenimus, quod à Literatis ipsis in Literas redundat, altiùsque cæteris solet hæere. Eæ vel à Fortunâ, vel à Moribus, vel à Studiis ipsorum Originem ducunt. Quarum prima extra potestatem ipsorum est, secunda extra rem, vt tertia sola propriè in disquisitionem venire videatur. Quia tamen, non tam de vèro Rerum Pondere, quàm de Vulgi æstimatione, sermo instituendus est, haud abs re fuerit, etiam de alteris duabus, pauca quædam innuere.

Quapropter dignitatis Imminutiones, & quasi Dehonestamenta, quæ à Literatorum Fortunâ Literis imponuntur, sumuntur aut à paupertate & inopiâ ipsorum, aut à Vitæ genere obscuro & vmbratili, aut ab occupationum, in quibus versantur, subiecto non admodùm nobili.

Quantum ad Paupertatem pertinet, quòdque frequentèr vsuueniat, vt Literati inopes sint, & tenui plerunque origine, neque tam properè ditescant, ac alii, qui quæstui solùm inhiant; consultum foret hunc Locum, de laude Paupertatis, Fratribus Mendicantibus (pace eorum dixerim) exornandum tradere; quibus Machiaellus non parùm tribuebat, cùm diceret, *Iam dudum actum esset de Regno Sacerdotum, nisi reuerentia erga Fratres ac Monachos, Episcoporum luxum & excessum compensasset.* Paritèr dicat quis, Fœlicitatem, & Magnificentiam Principum, & Nobilium, iam olim recidere potuisse, in Barbariem, & Sordes, nisi deberent literatis istis Pauperibus, ciuilibus vitæ culturam, & decus. Sed missis his
laudum

laudum aucupiis, notatu dignum est, quam sacra atque veneranda Res, per aliquot apud Romanos secula, Paupertas ipsa habita fuerit; quæ tamen Resp. nihil trahebat ex Paradoxo: Sic enim præfatur T. Liuius: *Aut me amor negotij suscepti fallit, aut nulla vnquam Resp. nec maior, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam, tam seua auaritia Luxuriaq; immigrauerint, nec vbi tantus, ac tam diu, paupertati ac parsimonie honos fuerit.* Quinetiam. postquam Roma iam degenerasset, legimus cum Cæsar Dictator, collapsam Remp. instauraturum se profiteretur, quendam ex Amicis eius prompsisse sententiam, nihil tam expeditum esse, ad id quod ageret, quam si Diuitiarum honos quoquo modo tolleretur. *Verum* (inquit) *hæc, & omnia mala, pariter cum honore pecunie desinent, si neque magistratus, neque alia vulgò cupienda, venalia erunt.* Denique, quemadmodum verè dictum est, *Ruborem esse colorem virtutis*, licet quandoque oriatur ex culpâ; ita rectè statuas, Paupertatem esse Virtutis fortunam, quamuis interdum à luxu & incuriâ accersatur. Salomonis certè hæc est sententia, *Qui festinat ad diuitias, non erit insons;* & Præceptum, *Veritatem eme, & noli vendere, similiter scientiam, & prudentiam:* quasi æquum iudicet, opes impendendas, ut doctrina paretur, non doctrinam eò vertendam, vt Opes congerantur.

Quid attinet dicere, de Vitâ illâ priuatâ, & obscurâ, quam Literatis obijciunt? Adeò tritum Thema est, atque ab omnibus iactatum, Otium, & Secessum (modò absint desidia, & luxus) præponere vitæ forensi, & occupatæ, propter Securitatem, Libertatem, dulcedinem, dignitatem, aut saltèm ab indignitatibus immunitatem, vt nemo tractet hunc Locum, quin benè tractet: ita Humanis Conceptibus in experimendo, & Consensibus in approbando consonat. Hoc tantum adijciam, Eruditos latentes in Rebusp. & sub oculis Hominum minimè degentes, similes esse Imaginibus Cassij, & Bruti, de quibus

quibus, in elatione Iuniæ non gestatis, cum aliæ plurimæ ducerentur, Tacitus, *Eo ipso, (inquit) præfulgebant, quod non visebantur.*

De Occupationum, quæ Literatis committuntur, vilitate, illud occurrit, quod demandetur iisdem, Puerorum ac Iuniorum Institutio, cuius Ætatis contemptus, in Magistros ipsos redundat. Cæterum, quam iniusta sit hæc obrectatio, si non ex vulgi opinione, sed ex sano iudicio res perpendatur, inde licet æstimare, quod diligentiores sint omnes, in imbuendâ Testâ recenti, quam veteri; magisque solliciti sint; qualem admoueant terram teneræ Plantæ, quàm adultæ: vnde liquet præcipuam curam, circa Rerum, & Corporum initia versari. Rabinis, si placet, porrige aurem, *Iuvenes vestri visiones videbunt, & senes somniabunt somnia*: Ex hoc textu colligunt, Iuuentutem esse ætatem digniorem; quantò nimirum Reuelatio accedat clarior, per visiones, quàm per somnia. Illud verò notatu omninò dignum, quod licet pædagogi, velut Simiæ Tyrannidis, Scenæ sint Lubria, & temporum incuria in delectu ipsorum veluti obdormierit; vetus tamen querela sit, inde usque ab optimis & prudentissimis seculis deducta, Resp. circa Leges quidem nimium satagere, circa Educationem indiligentes esse. Quæ Nobilissima Pars prisce Disciplinæ, reuocata est aliquatenus quasi postliminio in Iesuitarum Collegiæ; quorum cum intueor Industriam, solertiamque, tam in doctrinâ excolendâ, quàm in moribus informandis, illud occurrit Agesilai de Pharnabazo, *Talis cum sis, vrinam noster esses*. Atque hæctenus de Opprobriis è Literatorum Fortunâ, & Conditione desumptis.

Quod ad Literatorum Mores; Res est ista, potius ad Personas, quam ad Studia spectans. Reperiuntur proculdubio inter eos, quemadmodum in omnibus vitæ ordinibus & generibus, tam mali, quàm boni; neque prop-

propterea non verum est, (quod asseritur,) *Abire studia in mores*, atque Literas, nisi incidant in Ingenia admodum deprauata, corrigere prorsus Naturam, & mutare in melius.

Veruntamen diligentè mihi, atque ingenuè rem aestimanti, nullum occurrit dedecus, Literis, ex Literatorum moribus, quatenus sunt literati, adhærens, nisi fortè hoc vitio vertatur (cuius Demosthenes, Cicero, Cato secundus, Seneca, pluresque alii infimulantur) quod cum plerunque Tempora, de quibus legunt, illis in quibus viuunt, & quæ præcipiuntur, illis quæ aguntur, meliora sint; ultra quam par est contendant, Morum corruptelas, ad Præceptorum & Dogmatum honestatem retrahere, & prisce seueritatis mores, temporibus dissolutis imponere: De quo tamen abundè è propriis Fontibus admoneri possunt. Solon enim interrogatus, an optimas Ciuibus suis dedisset Leges? *Optimas*, inquit, *ex illis, quas ipsi voluissent accipere*. Ita Plato, videns corruptiores suorum Ciuium mores, quam vt ipse ferre posset, ab omni publico munere abstinuit, dicens, *Sic cum patriâ agendum esse, vt cum parentibus, hoc est, suasu, non violentiâ; obtestando, non contestando*. Atque hoc ipsum cauèt ille, qui à Consiliis Cæsari. *Non*, inquit, *ad vetera instituta reuocans, quæ iam pridem corruptis moribus ludibrio sunt*. Cicero etiam huius erroris arguit Catonem secundum, Attico suo scribens. *Cato optimè sentit, sed nocet interdum Reip. loquitur enim, tanquam in Rep. Platonis, non tanquam in fœce Romuli*. Idem Cicero molli Interpretatione excusat Philosophorum Dicta, & Decreta duriora: *Isti*, inquit, *ipsi præceptores, & magistri videntur fines officiorum, paulò longius, quàm natura vellet, protulisse, vt cum ad vltimum animo contendissemus, ibi tamen, vbi oportet, confisteremus*. Ipsemet tamen potuit dicere, *Monitis sum minor ipse meis*: quippe qui in eundem lapidem ipse, licet non tam grauiter impegit.

Aliud, quod Eruditis non immeritò fortasse obijcitur vitium, huiusmodi est, quod honori aut emolumento Patriarum suarum, aut Dominorum, proprias fortunas, aut præsidia post-posuerint. Sic enim Demosthenes Atheniensibus suis, *Mea, inquit, consilia, si rectè attendatis, non sunt eius generis, per quæ ego inter vos magnus, vos inter Græcos despectui sitis; sed talia, ut mihi sæpenumerò, ea haud tutum sit dare, vobis autem semper vtile amplecti.* Haud aliter Seneca, postquam Quinquennium illud Neronis, æternæ eruditorum Magistrorum consecrasset gloriæ, Dominum suum, omnibus iam flagitiis inquinatissimum, liberè atque fidentèr monere non destitit, magno suo periculo, ac postremò præcipitio. Neque aliter potest se habere res; siquidem Humanam Mentem Doctrina imbuat vero sensu fragilitatis suæ, instabilitatis Fortunæ, dignitatis Animæ, & muneris sui; quarum rerum memores, nullo modo sibi persuadere possunt, Fortunæ propriæ Amplitudinem, tanquam præcipuum sibi Bonorum Finem statui posse. Quare sic viuunt, tanquam rationem redditori Deo, & Dominis post Deum, siue Regibus, siue Rebusp. hâc formulâ, *Ecce tibi lucrefecì,* non autem illâ, *Ecce mihi lucrefecì.* At Politicorum Turba, quorum mentes in Doctrinâ Officiorum, & in Contemplatione Boni vniuersalis, non sunt institutæ, & confirmatæ, omnia ad se referunt; gerentes se pro Centro Mundi, ac si omnes Lineæ in se, suisque Fortunis, debeant concurrere; de Reip. Naui, licet tempestatibus iactatâ, neutiquàm solliciti, modò ipsis in Scaphâ rerum suarum, receptus detur & effugium. At contrâ, Qui officiorum pondera, & Philautiæ limites didicerunt, munia sua, stationesque, licet cum periculo tuentur. Quod si fortè incolumes permaneant, in seditionibus, & Rerum mutationibus, non id artibus, aut versatili ingenio, sed reuerentiæ, quam probitas etiam ab Hostibus extorquet,

extorquet, tribuendum. Cæterùm, quod attinet ad fidei constantiam, & Officiorum Religionem, quas certè animis Hominum inserit Eruditio, vtcunq; ex quândoque à fortunâ mulctentur, aut ex malè-fanis Politicorum Principijs condemnentur, tamen palam scilicet apud omnes laudem referent, vt in hâc re, longâ defensione non sit opus.

Aliud vitium Literatis familiare (quod faciliùs excusari potest, quàm negari) illud nimirùm, quod non facile se applicent, & accommodent, erga Personas, quibuscum negotiantur, aut viuunt: qui defectus è duabus oritur causis: Prima est Animi ipsius Magnitudo, propter quam ægrè se demittere possunt, ad obseruantiam vnius alicuius Hominis. Amantis verba sunt, non Sapientis, *Satis magnum alter alteri theatrum sumus.* Neque tamen inficias ibo, illum qui Aciem Animi, instar Oculi, non possit æquè contrahere, ac dilatare, insigni facultate ad res gerendas esse orbatum. Secunda verò Causa est probitas morum, & Simplicitas; quæ tamen delectû iudicii, non defectû in illis arguit. Veri enim, & legitimi Obseruantix erga aliquam Personam limites, non vltra porrigunt se, quam ita nosse illius mores, vt absque offensione cum eo versari, cumque consilio, si opus sit, iuuare, nobisque interim ipsis, in omnibus cauere possimus; verùm alienos affectus rimari, eo fine, vt illum inflectas, verses, & ad libitum circumagas, Hominis est parùm candidi, sed potiùs astuti, & bifidi; id quod in Amicitia vitiosum fuerit, erga Principes etiam inofficiosum. Mos enim Orientis, quo nefas habetur oculos in Reges defigere, ritu quidem barbarus est, sed significatione bonus: neque enim subditos decet, corda Regum suorum, quæ sacræ Scripturæ inscrutabilia docent, curiosiùs rimari.

Supereft etiam nùm aliud vitium, (quocum hanc partem concludam) Literatis sæpiùs imputatum, videlicet

cet

cet quod in rebus exiguis, & externis, (vultu, Gestu, Incessu, Sermonibus quotidianis, & huiusmodi) deficient in obseruando Decoro; vnde Homines imperiti, ex istis minutis, leuiculisque erroribus, quanti sint in rebus maioribus tractandis, coniecturam capiunt. Verùm fallit eos plerunque huiusmodi iudicium; imò sciant responsum sibi esse à Themistocle, qui cùm rogatus esset, vt fidibus caneret, arroganter satis ipse de se, sed ad præsens institutum perquam appositè respondit; *Se quidem fidium rudem esse, sed quo pacto oppidum paruum, in ciuitatem magnam eua- dere posset, satis nosse.* Et sunt proculdubiò multi politicarum Artium apprimè gnari, quibus tamen in communi vitâ, & quotidianis reculis nihil imperitius. Quin etiàm huiusmodi Sugillatores amandandi sunt, ad Platonis Elogium, de Præceptore suo Socrate, quem haud absimilem dixit Pharmacopolarum Pyxidibus, quæ exterius inducebantur simijs, vlulis, satyrisque; intus vero Pretiosos Liquores, & Nobilia Medicamenta recondita habebant: Fatendo scilicet, quod ad vulgi captum, & famam popularem, præ se ferret nonnulla leuia, atque etiàm deformia, cùm tamen Animi Interiora, summis tam facultatibus, quam virtutibus essent repleta. Atque de Moribus Literatorum hæc hæctenus.

Interim monere placet, nos nihil minùs agere, quàm vt patrocinemur, quibusdam Professorum institutis abiectis, & sordidis, quibus & seipsos, & literas dehonestârunt: quales erant apud Romanos, seculis posterioribus, Philosophi quidam in familijs diuitum, Mensarumque eorum affeclæ, quos haud absurdè dicas *Barbatos Parasitos*. Cuius generis quendam lepidè describit Lucianus, quem Matrona nobilis, catulum suum Melitæum in rhedâ gestare voluit: quod cùm ille officiosè, sed indecentè faceret, Pufio subsannans, *Vere-*

or, inquit, *ne philosophus noster è Stoico fiat Cynicus.* Ante omnia verò, nihil tam offecit literarum dignitati, quam crassa & turpis adulatio, ad quam multi, neque hi indocti, & calamos, & ingenia submisere, *Hecubam in Helenam, Faustina in Lucretiam,* (vt ait Du-Bartas) transformantes. Neque verò nimis laudo morem illum receptum, Libros Patronis nuncupandi, cum libri, præfertim qui hoc nomine dignandi, in Veritatis tantum, & Rationis clientelam, se dare debeant. Meliùs veteres, qui non alijs, quam Amicis, atque Æqualibus Scripta sua dicare solebant, aut etiam Nomina eiusmodi amicorum Tractatibus suis imponere: quod si fortè Regibus, aut Magnatibus opus nuncuparent, tum demùm hoc factum est, cum Argumentum Libri Personæ tali conueniret. Hæc autem, & similia reprehensionem potius merentur, quam defensionem.

Neque hoc dico, quæsi Literatos culpem, si ad beatos, & potentes viros quandòque se applicent: rectè enim Diogenes cuidam cum irrisione roganti, *Qui fieret, quod Philosophi Diuites sectarentur, non Diuites Philosophos?* respondit non sine morfu, *Hoc ideò fieri, quod Philosophi quibus rebus indigeant, probè intelligant, Diuites non item.* Huic affine est illud Aristippi, cui nescio quid petenti cum non attenderet Dionysius, ille adorantis more abiecit se ad pedes eius, qui tum demùm auscultans petitioni annuit: Sed paulò post, quidam dignitatis philosophiæ Assertor, increpuit Aristippum, quod demittendo se, ad Pedes Tyranni, pro tantillâ re Philosophiam ipsam contumeliâ affecisset; cui ille, *Suam id culpam non fuisse respondit, sed Dionysij, qui Aures gestaret in Pedibus.* Quin prudens ille, non pusillanimis habitus est, qui in Disputatione quâdam cum Hadriano Cæsare, vinci se passus est, excusans factum, *Quod æquum esset ei cedere, qui triginta imperaret Legionibus.* Atque propterea non sunt dam-

nandi

nandi Viri docti, vbi, cùm res postulat, aliquid de grauitate suâ remittant, siue imperante necessitate, siue impetrante occasione; quod quamuis humile videatur, atque seruire primo intuitu, tamen veriùs rem æstimanti, censentur non Personæ, sed Tempori ipsi seruire.

Pergamus nunc ad Errores, atque Inaniã, quæ in Studijs ipsis Virorum doctorum interueniunt, ijsque se immiscent, id quod præcipuè & propriè spectat ad præsens Argumentum. Quâ in re, non est instituti nostri Erroribus ipsis patrocinari, sed per eorum censuram & secretionem, excutere quod sanum, & solidum est, atque à calumniã vindicare. Videmus enim in more, præsertim apud inuidos, esse, propter ea quæ deprauata sunt, etiã ea quæ impolluta, & in statu suo manserunt, sugillare; quemadmodùm Ethnici in primitiuã Ecclesiã, Christianos Hæreticorum vitijs aspergere solebant. Neque tamen consilium est mihi examen aliquod accuratius instituere, de Erroribus, & Impedimentis Literarum, quæ interiora, & à captu Vulgi remotiora; sed de illis tantùm verba facere, quæ cadunt sub communi, & populari obseruatione, & notã, aut saltèm ab eã non longè recedunt.

Quare tria præcipuè deprehendo Vana & Inaniã in Literis, quæ ansas præcipuè præbuerunt ad obrectandum. Eas enim res pro Vanis ducimus, quæ aut Falsæ sunt, aut Friuolæ; in quibus scilicet, aut Veritas deficit, aut Vñus: Illos etiã Homines vanos & leues existimamus, qui aut ad Falsa Creduli, aut in rebus exigui vñus Curiosi. Curiositas autem, aut in rebus ipsis versatur, aut in verbis; quando nimirùm, aut in Rebus inanibus opera infumitur, aut circa verborum delicias nimium infudatur. Quocircã, non certæ magis Experienciæ, quam rectæ etiã Rationi consonum videtur, vt tres ponantur Doctrinarum Intemperies. Prima est
Doctrina

Doctrina Fantastica, secunda Doctrina Litigiosa, tertia Doctrina Fucata & mollis: vel sic, vanæ Imaginationes, vanæ Altercationes, vanæ Affectationes. Ac quidem ordiar ab vltimâ.

Intemperies ista, in Luxurie quâdam Orationis sira, (licet olim per vices in pretio habita fuerit) circa Lutheri tempora, miris modis inualuit. In causâ præcipuè fuit, quod Feruor & Efficacia Concionum tunc Temporis, ad populum demulcendum & alliciendum, maximè vigebat: Illa autem populare genus Orationis poscebant. Accedebat Odium & Contemptus, illis ipsis Temporibus, ortus erga Scholasticos, qui stilo, & scribendi genere vtebantur valdè diuerso, verba licentè admodùm cudentes noua & horrida, de Orationis ornatu & Elegantiâ parùm solliciti, dummodò circuitionem euitarent, & Sensus ac Conceptus suos acutè exprimerent; atque hinc factum est, vt paulò postea, maior apud plurimos cæperit haberi Verborum Cura quàm Rerum; plerisque magis comptam phrasim, teretem periodum, Clausularum rythmos, Troporum Stellulas; quam Pondus Rerum, Rationum Neruos, Inuentionis Acumen, aut Iudicij Limam affectantibus. Tum demùm floruit Oforij Lusitani Episcopi luxurians, & diluta Oratio. Tunc Sturmius in Cicerone Oratore & Hermogene Rhetore, infinitam & anxiam operam consumpsit. Tunc Carrus & Aschamus apud nos, Prælectionibus & Scriptis suis, Ciceronem & Demosthenem vsque ad Cælum euehentes, Iuuenes ad politum hoc, & florens Doctrinæ Genus, inuitârunt. Tunc Erasmus arripuit ansam introducendi ridiculam illam Echô, *Decem annos consumpsi in legendo Cicerone*; cui Echô respondit, *One, Asine*. Scholasticorum verò Doctrina despectui prorsùs haberi cæpit, tanquam aspera & barbara: Denique vt semel dicam, præcipua illorum Temporum Inclinatio,

& Studium, potiùs ad Copiam, quàm ad Pondus deflexit.

Hic itaque cernere est primam Literarum Intemperiam, cum (vt diximus) Verbis studetur, non Rebus: cuius etsi è citimis tantum temporibus protulerim Exempla, tamen secundum Maius & Minus, & olim placuerunt eius generis ineptiæ; & deinceps placebunt. Iam verò fieri non potest, quin hoc ipsum, multum faciat ad Doctrinæ Existimationem minuendam & eleuandam, etiàm apud Vulgus imperitum, cum videant doctorum scripta, tanquam primam Literam Diplomatis, quæ quamuis varijs Calami ductibus, & Flosculis variegata sit, Litera tamen est vnica. Ac mihi sanè videtur perapposita huiusce Vanitatis Adumbratio, & quasi Emblemata, Pigmaleonis illa Infania; quid enim aliud sunt Verba, quàm Imagines Rerum, vt nisi Rationum vigore animata sint, adamare illa idem sit, ac Statuam deperire?

Neque tamen temerè damnandum est, si quis Philosophiæ Obscura & Aspera, Verborum splendore illustret, & expoliat: Huius enim rei magna adsunt Exempla in Xenophonte, Cicerone, Senecâ, Plutarcho, ipsoque etiam Platone: Nec minor est utilitas. Quamuis enim diligentem Veri cognitionem, atque acre studium Philosophiæ, res hæc nonnihil impediatur, quoniam præproperè Mentè consopit, atque vltioris Disquisitionis sitim & Ardorem restinguit; si quis tamen Doctrinam ad vsus ciuiles adhibeat, (Sermocinandi videlicet, Consulendi, Suadendi, Argumentandi, & similibus) omnia, quæ cupiat præparata & adornata, in huiusmodi Authoribus reperiet. Veruntamen huiusce rei Excessus admodum iustè contemnitur, vt quemadmodum Hercules, cum videret in Templo Statuam Adonidis (Veneris Deliciarum) indignabundus dixit, *Nil sacri es*; ita omnes Herculei Literarum Pugiles, id est, labo-

laboriosi atque constantes Indagatores Veritatis, huiusmodi Delicias & Laucias, tanquàm nil Diuini spirantes, facillè spreuerint.

Paulò sanius est aliud stili genus (neque tamen ipsum omninò Vanitatis expers) quod Copiæ illi, & Luxuriæ Orationis; tempore ferè succedit. Illud totum in eo est, vt Verba sint aculeata, Sententiæ concisæ, Oratio denique potiùs versa quàm fusa; quo fit vt omnia per huiusmodi Artificium, magis ingeniosa videantur, quàm reuerà sint. Tale inuenitur in Senecâ effusius, in Tacito & Plinio secundo moderatiùs; atque nostri Temporis Auribus cœpit esse non ita pridem accommodatum. Verùm hoc ipsum mediocribus Ingenijs gratum esse solet (adeò vt dignitatem quandam literis conciliet;)attamen à Iudicijs magis limatis meritò fastiditur, & poni possit pro Intemperie quâdam Doctrinæ, cum sit verborum etiàm, & eorum Concinnitatis Aucupium quoddam. Atque hæc de primâ Literarum Intemperie dicta sunt.

Sequitur ea Intemperies in Rebus ipsis, quam posuimus mediam, & *litigiosæ subtilitatis* nomine designauimus. Estque illâ, de quâ modò diximus, aliquantò deterior. Vt enim Rerum dignitas, Verborum cultui præcellit; sic è contrariò odiosior est Vanitas in Rebus, quàm in Verbis. Quâ in re, Increpatio illa Paulina, non magis ad suam ætatem referri, quàm ad sequentia tempora deduci potest; neque Theologiam tantùm, sed etiàm omnes Scientias respicere videtur. *Deiita prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ.* His enim verbis, duo signa, indiciaque Scientiæ suspectæ; atque euentitæ proponit. Primum est, Vocum Nouitas, & Insolentia; Alterum, Rigor Dogmatum, qui necessariò Oppositionem, & dein Altercationes, Quæstionesque inducit. Certè quemadmodum complura Corpora Naturalia, dum valent integra, corrumpuntur

rumpuntur sæpiùs, & abeunt in vermes ; eodem modo, sana & solida rerum cognitio, sæpenumerò putrescit, & soluitur in subriles, vanas, insalubres, & (si ita loqui licet) vermiculatas Quæstiones ; quæ motu quodam, & viuacitate nonnullâ præditæ videntur, sed putidæ sunt, & nullius vsûs. Hoc genus Doctrinæ minùs sanæ & seipsam corrumpentis, inualuit præcipuè apud multos ex Scholasticis, qui summo otio abundantes, atque ingenio acres, lectione autem impares (quippe quorum Mentes conclusæ essent, in paucorum Authorum, præcipuè Aristorelis Dictatoris sui scriptis, non minùs quàm Corpora ipsorum in Cœnobiorum cellis) Historiam verò & Naturæ, & Temporis, maximâ ex parte ignorantes ; ex non magno Materiæ stamine, sed maximâ Spiritûs, quasi Radij, agitatione, operosissimas illas telas, quæ in Libris eorum extant, confecerunt. Etenim, Mens Humana, si agat in Materiam (Naturam rerum, & Opera Dei contemplando) pro modo Materiæ operatur, atque ab eadem determinatur ; sin ipsa in se vertatur, (tanquam Aranea texens Telam) tum demùm interminata est, & parit certè Telas quasdam Doctrinæ, tenuitate fili, operisque admirabiles, sed quoad vsum friuolas, & inanes.

Hæc inutilis subtilitas, siue Curiositas duplex est : & spectatur aut in Materiâ ipsâ, qualis est inanis speculatio, siue Controuersia ; cuius generis reperiuntur, & in Theologiâ, & in Philosophiâ, haud paucæ : aut in Modo, & Methodo tractandi ; hæc apud Scholasticos ferè talis erat. Super vnaquaque re propositâ formabant Obiectiones, deinde Obiectionum illarum Solutiones, quæ Solutiones, vt plurimùm, Distinctiones tantùm erant ; cùm tamen Scientiarum omnium robur, instar Fascis illius Senis, non in singulis bacillis, sed in omnibus vinculo coniunctis consistat. Etenim Symmetria Scientiæ, singulis scilicet partibus se inuicem sustentibus, est, & esse

esse debet, vera atque expedita ratio refellendi Obiecti-
ones Minorum Gentium : Contrà, si singula Axioma-
ta, tanquam baculos Fascis seorsim extrahas, facile
erit ea infirmare, & pro libito, aut flectere, aut fran-
gere: Vt quod de Senecâ dictum erat, *Verborum minu-
tijs rerum frangit pondera*; verè de Scholasticis vsur-
pari possit, *Questionum minutijs Scientiarum frangunt
robur*. Num-non in Aulâ spatiosâ consultius foret,
vnum accendere Cereum, aut Lychnuchum suspen-
dere, variis Luminibus instructum, quo omnia simul
perlustrentur, quam in singulos Angulos quaquauer-
sus exiguam circumferre Lucernam? Atqui non absi-
milis est eorum Ratio, qui non tam veritatem perspi-
cuis Argumentis, Authoritatibus, Comparationibus,
Exemplis illustrare nituntur; quam in hoc solùm in-
cumbunt, vt minutos quosque Scrupulos eximant, &
Captiunculas expediant, & Dubitationes soluant; hoc
pacto quæstionem ex quæstione gignentem, quemad-
modùm fit in superiori similitudine, vt Lucerna in vnũ
aliquem locum delata, alios circumquaque destituat,
& obscurat. Adeò vt Scyllæ fabula, ad viuum expri-
mat, hoc genus Philosophiæ; cuius Os & Pectus Virgi-
nem formosam præferebant, infra vero fuisse aiunt,

Candida succinctam latrantibus inguina monstris.

Sic generalia quædam apud Scholasticos inuenias,
quæ pulchra sunt dictu, & non perperam inuenta; vbi
autem ventum fuerit ad Distinctiones, Decisionesque,
pro facundo Vtero, ad Vitæ Humanæ commoda, in
portentosas, & latrantes Quæstiones desinunt. Itaque
minimè mirum, si hoc genus Doctrinæ, etiàm apud
vulgus Hominum contemptui obnoxium fuerit, qui
ferè solent, Veritatem propter Controuersias circa eam
motas aspernari, atque existimare eos errare omnes,
qui nunquam inter se conueniant; cùmque videant
doctos Homines inter se digladiari, de rebus nullius
momenti,

momenti, facilè illud Dyonisij Syracusani arripunt, *Verba ista sunt senum otiosorum*. Nihilominus certissimum est, si modo Scholastici, ad inexplebilem Sitim Veritatis, & continuam Agitationem Ingenij, Varietatem, & Multiplicitatem Lectionis, & Contemplationum adiunxissent, insignia profectò illi extitissent Lumina, omnesque Artes, & Scientias mirificè prouexissent. Hactenus de secundâ Literarum Intemperie.

Ad tertiam quod attinet, quæ ad Falsitatem, & Mendaciû spectat; vna hæc omnium turpissima est, quippe quæ ipsam Naturam, Animamque destruit Scientiæ, quæ nihil aliud est quam Veritatis Imago. Nam Veritas Effendi, & Veritas Cognoscendi, idem sunt; nec plus à se inuicem differunt, quam Radius directus, & reflexus. Hoc vitium itaque duplex, vel potius duplicatum est, Impostura & Credulitas; hæc decipitur, illa decipit; quæ licet videantur discrepantis naturæ, alteraque à Calliditate quâdam, altera à Simplicitate profecta, plerûnque tamen coeunt. Vt enim in carmine habetur,

Percontatorem fugito, nam garrulus idem est.

Innuendo, qui curiosus est, eundem esse & futilem; pariter fit, vt qui facilè credat, idem libentè decipiat. Quemadmodum quoque fieri videmus in Famâ, & Rumoribus, vt qui citò iisdem fidem habeat, pari facilitate eos auxerit. Quod Tacitus prudentè innuit his verbis, *Fingunt simul creduntque*, ad eò finitimæ sunt, voluntas fallendi, & Facilitas credendi.

Hæc credendi, recipiendique omnia (licet leui Authoritate munita) facilitas, duorum generum est, pro ratione subiectæ materiæ: aut enim creditur Narrationi, siue Facto (vt loquuntur Iurisperiti) aut Dogmati. In priori genere videmus, quanto Dignitatis detrimento, hic Error affecerit ex Ecclesiasticis Historijs nonnullas;

nonnullas ; quæ nimis faciles se præbuerunt, in prodendis transcribendisque Miraculis, à Martyribus, Eremitis, Anachoretis, & aliis Sanctis Viris ; atque ab eorum Reliquiis, Sepulchris, Sacellis, Imaginibus, editis. Eodem modo in Naturali Historiâ, videmus multa temerè, ac parùm cum delectu, aut iudicio recepta, & descripta ; vt liquet ex scriptis Plinii, Cardani, Alberti, & plurimorum ex Arabibus, quæ commentitiis, & fabulosis Narrationibus passim scatent ; iisque non solum incertis, & neutiquàm probatis, sed perspicuè falsis, & manifestò conuictis ; ingenti Philosophiæ Naturalis dedecore, apud Homines graues, & sobrios. In quo sanè elucescit Aristotelis Sapientia, & Integritas, qui cum diligentem scripserit, atque accuratam Historiam Animalium, tam parcè Ficta, aut Fabulosa admiscuerit : quin potius *Auditiones admirandas*, quas memoratu dignas iudicauit, in vnum Commentariolum coniecit : prudenter perpendens ; perspicuè vera, (quæ tanquam Basis Experienciæ solida, Philosophiæ & Scientiis substerni possint) haud temerè esse cum Rebus suspectæ fidei miscenda : Et rursus etià in Rara, atque Insolita, quæ plerisque incredibilia videntur, non omninò esse supprimenda, neque Memorix Posterorum deneganda.

At illa altera Credulitas, quæ non Historiæ, aut Narrationibus, sed Artibus & Opinionibus tribuitur, duplex est : Aut cum Artibus ipsis, aut cum Authoribus in Arte nimiùm credimus. Artes ipsæ, quæ plus habent ex Phantasiâ, & Fide, quàm ex Ratione, & Demonstrationibus, sunt præcipuè tres, *Astrologia, Naturalis Magia, & Alchymia* ; quarum tamen Fines non sunt ignobiles. Profitetur enim Astrologia, Superiorum in Inferiora, Influxum & Dominatum recludere. Magia sibi proponit Naturalem Philosophiam, à varietate Speculationum, ad Magnitudinem Operum reuocare. Chymica in se suscipit, Partes Rerum Heterogeneas, quæ in Corporibus

bus Naturalibus latent & implicantur, separare & extrahere; Corporaque ipsa, inquinata depurare, impedita liberare, immatura perficere. Sed *Vix*, atque *Rationes*, quæ ducere putantur ad hos fines, tam in *Theoriâ* illarum *Artium*, quàm in *Praxi*, *Erroris*, & *Nugarum* plenæ sunt. Neque adeò *traditio* ipsarum, vt plurimum, candida est, sed *Artificiis*, & *Latebris* munita. *Chymicæ* tamen hoc certè debetur, quod verè comparari possit *Agricolæ* apud *Æsopum*, qui è vitâ exiturus, dixit filiis, *Se illis vim magnam Auri, in Vineâ, nec satis meminisse quo loco, defossam reliquisse*: Qui cùm *Vineam* diligenter *Ligonibus* vbique inuertissent, *Aurum* quidem repererunt nullum; sed tamen *Vindemiam* insequentis *Anni*, propter *fossionem* circa *radices* vitium, tulerunt longè *vberriam*: sic strenui illi *Chymistarum* *Labores*, & *Molimina*, circa *Aurum* conficiendum, haud paucis *nobilibus* *Inuentis*, & *Experimentis*, tum ad referendam *Naturam*, tum ad *vñs Vitæ* apprimè idoneis, quasi *Facem* accenderunt.

Illæ autem *Credulitas*, quæ certos *Scientiarum* *Authores*, *Dictatoriâ* quadam *Potestate* muniuit vt edicant, non *Senatoriâ* vt consulant, ingens *damnum* *Scientijs* intulit; tanquam *præcipua* causa, quæ tantopere illas afflixit & depressit, vt absque insigni aliquo *Augmento*, *exangues* iacerent. Hinc nempe factum est, vt in *Artibus* *Mechanicis*, *primi* *Inventores* pauca *excogitauerint*, *Tempus* *reliqua* *suppleuerit*, & *perfecerit*; at in *Scientijs*, *primi* *Authores* *longissimè* *penetrauerint*, *Tempus* *plurima* *detriuerit*, & *corruerit*. Sic videmus *Tormentariam*, *Nauticam*, *Typographicam*, sub *initijs* *imperfectas*, & *propemodùm* *informes* fuisse, & *exercitibus* *onerosas*, *temporis* *verò* *progressu*, *expolitas*, & *accommodas*. At *contrà* *Philosophiæ*, & *Scientiæ* *Aristotelis*, *Platonis*, *Democriti*, *Hippocratis*, *Euclidis*, *Archimedis*, in *ipsis* *illis* *Authoribus* *viguerunt*, *tractu* *tem-*
poris

poris degenerârunt, potiùs & non minimum splendoris amiserunt: Cuius rei non est alia ratio, quàm quod in Artibus Mechanicis, Ingenia multorum in vnum coierunt; in Artibus, & Scientijs Liberalibus, Ingenia multorum sub vno succubuerunt; quem tamen ipsum sepenumerò Sequaces sui, potiùs deprauârunt, quàm illustrârunt. Vt enim Aqua non ascendet altiùs, quàm Caput Fontis, à quo promanat; ita Doctrina ab Aristotele deducta, supra Doctrinam Aristotelis nunquam assurgit. Ideoque etsi non displiceat Regula, *Oportet discipulum credere*; huic tamen coniungendum est, *Oportet iam edoctum iudicio suo uti*. Discipuli enim debent Magistris temporariam solùm Fidem, iudicii que suspensionem, donec penitus imbiberint Artes; non autem plenam Libertatis eiurationem, perpetuamque Ingenii seruitutem. Quare, vt absoluaui hanc partem, hoc tantùm adiiciam; Magnis Authoribus suis sic constet Honos, vt Authori Authorum, & Veritatis Parenti Tempori, non derogetur.

Explicauimus tandem tres Doctrinæ Intemperies, siue Morbos; præter quos nonnulli sunt, non tam Morbi confirmati, quàm vitiosi Humores; qui tamen non adeò occulti sunt, aut latentes, quin in multorum sensum, & reprehensionem incurrant, idèoque neutiquàm prætermittendi.

Horum primus est immodicum Studium duorum Extremorum, Antiquitatis & Nouitatis: Quâ in re Temporis Filia malè patrisant: Vt enim Tempus prolem deuorat, sic hæc se inuicem, dum Antiquitas nouis inuideat Augmentis, & Nouitas non sit contenta Recentia adiicere, nisi Vetera prorsùs eliminat, & reiiciat. Certè Consilium Prophetæ vera in hac re Norma est: *State super vias antiquas, & videte quanam sit via recta, & bona, & ambulate in eâ*. Antiquitas eam meretur Reuerentiam, vt Homines aliquandiù gradum sistere, &

supra eam stare debeant, atque vndequaque circumspicere, quæ sit via optima: quum autem de viâ benè constiterit, tunc demum non restitandum, sed alacriter progrediendum: Sanè, vt verum dicamus, *Antiquitas seculi, Iuuentus mundi*: Nostra profectò sunt Antiqua Tempora, cum Mundus iam senuerit, non ea, quæ computantur ordine retrogrado, initium sumendo à Seculo nostro.

Alius Error è priori oriundus, est Suspicio quædam & Diffidentia, quæ nihil nunc posse inueniri autumat, quo Mundus tam diù carere potuit: ac si illa Obiectio conueniret erga Tempus, quâ Lucianus impetit Iouem, cæterosque Ethnicorum Deos: *Miratur enim, cur tot olim genuerint Liberos, nullos autem suo Seculo? interrogatq; iocans, ecquid Septuagenarij iam essent, aut lege Pappiâ contra Senum Nuptias latâ constricti?* sic videntur Homines subuereri, ne Tempus effœtum iam factum sit, & ad Generationem ineptum. Quin potius Leuitas Hominum, atque Inconstantia, hinc optimè perspici potest, qui donec res aliqua perfecta sit, eam mirantur fieri posse; postquam facta semel est, iterum mirantur eam iam pridem factam non fuisse. Ita Alexandri Expeditio in Asiam, habita est initio, pro vasto, & arduo admodum Negotio; quam tamen postea placuit Liuiio in tantum eleuare, vt diceret de Alexandro, *Nil aliud quàm benè ausus est vana contemnere*. Idem Columbo euënit circa Occidentalem Nauigationem. Sed in Rebus Intellectualibus, hoc fit multò frequentius, vti videre est in plerisque Propositionibus apud Euclidem, quæ antequàm demonstrantur, miræ videntur, & quibus quis non facile assenserit; post Demonstrationem autem factam, arripit eas Mens per Retractionem quandam (vt loquuntur Iureconfulti) tanquam antè perspectas & cognitatas.

Alius Error superiori affinis, est eorum, qui omnium Sectarum,

Sectarum, atque Haresium veterum, postquam excussæ fuissent, & ventilatæ, optimam semper obtinuisse, posthabitis aliis, exultant. Itaque putant, si quis de integro institueret inquisitionem, & examen, non posset non incidere in aliquas ex reiectis Opinibus, & post reiectionem amissis, & obliteratis: quasi verò Multitudo, aut etiam Sapientes Multitudinis deliniendæ gratiâ, non illud sæpè probârint, quod popolare magis, atque leue sit, quàm quod solidum, atque altè radices agens. Tempus siquidem simile est Fluuio, qui leuia, atque inflata ad nos deuehit, solida autem, & pondus habentia submergit.

Alius Error à reliquis diuersus, est præmatura atque proterua Reductio Doctrinarum in Artes, & Methodos; quod cum fit, plerunque Scientia aut parùm, aut nihil proficit. Nimirum vt Ephemeri, postquam Membra & Lineamenta corporis ipsorum, perfectè efformata sunt, vix amplius crescunt: sic Scientia quamdiù in Aphorismos, & Obseruationes spargitur, crescere potest, & exurgere; sed Methodis semel circumscripta, & conclusa, expoliri forsitan & illustrari, aut ad Vsum Humanos edolari potest, non autem porro mole augeri.

Alius Error succedens ipsi, quem postremò notauimus, est, quod post singulas Scientias, & Artes, suas in Classes distributas, mox à plerisque, Vniuersali rerum cognitioni, & Philosophiæ Primæ renunciatur; quod quidem profectui Doctrinarum inimicissimùm est. Prospectationes fiunt è Turribus, aut Locis præaltis, & impossibile est, vt quis exploret, remotiores, interioresque Scientiæ alicuius partes, si stet super Plano eiusdem Scientiæ, neque Altioris Scientiæ veluti Speculam conscendat.

Alius Error fuit ex nimiâ Reuerentiâ, & quasi Adoratione Intellectûs Humani; vnde Homines abduxere

a

se ¶ Contemplatione Naturæ, atque ab Experientiâ, in proprijs Meditationibus, & Ingenij Commentis, súf- que déque volutantes. Cæterùm præclaros hos Opiniatores, & (si ita loqui licet) Intellectualistas, qui tamen pro maximè Sublimibus, & Diuinis Philofophis haberi solent, rectè Heraclitus perstrinxit, *Homines, inquit, querunt Veritatem in Microcosmis suis, non in Mundo maiori.* Respuunt enim quasi Abecedarium Naturæ, Primumque in Operibus diuinis tyrocinium; quod si non facerent, potuissent fortasè gradatim & sensim, post Literas simplices, & deinceps Syllabas, ad Textum & volumen ipsum Creaturarum expedite legendum ascendere. At illi contrà, iugi mentis agitatione, urgent & tanquam inuocant suos Genios, vt vaticinentur eis, edantq; Oracula, quibus meritò & suauiter decipiuntur.

Alius Error huic posteriori finitimus est, quod homines sæpius imbuant, & inficiant Meditationes, & Doctrinas suas, Opinionibus quibusdã, & conceptib' proprijs, quos potissimum in Admiratione habent; aut Artibus, quib' maximè addicti, & consecrati sunt; cætera omnia illis deliciis inficientes, & quasi intingentes, licet Fuco admodum fallaci. Sic suæ Philosophiæ immiscuit Plato Theologiam, Aristoteles Logicã, secunda Schola Platonis, (Procl' scilicet & reliqui) Mathematicas. Iestas enim Artes solebant illi, tanquã Filiolos suos Primogenitos suauari. At Chymici è paucis Experimentis, ad Foculũ & Fornacẽ, nouã Philosophiã excuderunt. Et Gilbert' Popularis noster, Philosophiã aliã ex Magnete elicit. Sic Cicero, cùm varias opiniones de naturã Animæ recensens, tandẽ in Musicũ incidisset, qui Animã esse Harmoniã statuebat, facetè dixit, *Hic ab arte suã non recessit.* Sed de hoc gen' Errorib', appositè, & prudentè, ait Aristoteles, *Qui respiciunt ad pauca, de facili pronunciant.*

Alius Error est Impatientia Dubitandi, & cœca Festinatio Decernendi, absq; debitã, & adultã Suspensione Iudicii.

Iudicij. Nam Biuium Contemplationis, nō est diſſimile Biuio Actiōnis, à Veteribus ſæpiùs memorato : cuius altera via, initio plana & facilis erat, ſine autē imperuia; altera ingredienti aſpera erat, & cōfragofa, vbi paulò proceſſeris, expedita, & æquabilis : Haud ſecùs in Contemplationibus, ſi quis à certis ordiatur, in dubia deſinet ; ſin à dubijs incipiat, eaque aliquandiù patientèr toleret, in certis exitum reperiet.

Similis Error ſe oſtendit in modo tradendi Doctrinã, qui, vt plurimùm, eſt Imperioſus & Magiſtralis, nō Inge- nuus & liberalis ; ita demùm compoſitus, vt potiùs Fidè imperet, quàm Examine ſubiiciatur. Non negauerim in ſummariis Libellis, ad Praxim deſtinatis, hanc formulã ſcribendi retineri poſſe, verùm in iuſtis Tractatibus de Scientiis vtrumque Extremũ vitandũ cenſeo, tam Vellei Epicurei, nil tam metuentis, quam Ne dubitare de re aliqua videretur ; quam Socratis, & Academiae, Omnia in dubio relinquendum. Candori potiùs ſtudendum, Reſque maiore aut minore contentione tradendæ, prout Rationum momentis parciùs, aut pleniùs ſunt probatæ.

Alii Errores ſunt in Scopis, quos Homines præfigunt ſibi, & in quos Conatus ſuos, & Labores dirigunt. Cùm enim diligentiores Literarum Coryphæi, ad id collimare debeant præcipuè, vt Arti quam profitentur, aliquid præclarum adiciant ; hi contrà in ſecundis tantummodò conſiſtere ſat habent ; vel ſubtilis Interpretis, vel Antagoniſtæ vehementis & neruoſi, vel methodici Abbreuiatoris nomen ambientes : vnde Reditus & Vectigalia Scientiarum augeri poſſunt, Patrimonium & Fundus minimè.

Omniũ autem grauiffimus Error in Dèuiatione ab vltimo Doctrinarum Fine conſiſtit. Appetunt enim Homines Scientiam, alij ex inſitã Curioſitate, & irrequietâ ; alij Animi cauſâ, & delectationis ; alij Exiſti-

mationis

mationis gratiâ ; alii Contentionis ergô, atque vt in Differendo superiores sint ; plerique propter Lucrum & Victum ; Paucissimi, vt Donum Rationis diuinitùs datum, in vñs humani generis impendant. Planè, quasi in Doctrinâ quæreretur Lectulus, in quo tumultuans Ingenium, & æstuans requiesceret ; aut Xystus siue Porticus, in quo Animus deambulare liber, & vagus : aut Turris alta, & edita, de quâ Mens ambitiosa, & superba despectaret ; aut Arx, & Propugnaculum ad Contentiones, & Prælia ; aut Officina ad quæstum, & mercatum ; Et non potiùs locuples Armarium, & Gazophylacium, ad Opificis rerum omnium Gloriam, & Vitæ Humanæ Subsidiùm. Hoc enim illud est, quod reuerà Doctrinam, atque Artes condecoraret, & attolleret, si Contemplatio, & Actio, arctiore quam adhuc vinculo copularentur. Quæ certè Coniunctio talis foret, qualis est supremorum duorum Planetarũ Syfygia, cum Saturnus Quietis, & Contemplationis Dux, cum Ioue Duce Societatis, Agendique conspiraret. Quanquam cum de Praxi, atque Actione loquor, nullo modo ad Doctrinam Professoriam, & Lucrosam innuo : Neque enim me fugit, quantopere hoc ipsum, Progressionem Doctrinæ, & Amplificationem moretur ; perindè quidem vt Aureum Malum, ante Oculos Atalantæ proiectum, quod vt tollat, dum flectit se, Cursus intereà impeditur ;

Declinat cursus, Aurumq; volubile tollit.

Neque rursùs mihi in animo est, quod de Socrate dictum erat, *Philosophiam deuocare de Cælo, vt tantummodo versaretur in Terris* ; hoc est, Physicam seponi, vt Moralis Philosophia, & Politica celebraretur sola : sed quemadmodum Cælum & Terra simul conspirant, & consentiunt, ad Hominum tuendam vitam, atque iuuandam ; ita sanè hic Finis esse debet vtriusq; Philosophiæ, vt reiectis vanis speculationibus, & quicquid

quid inane, ac sterile est, conferuetur quicquid solidū est, ac fructuosum; vt hoc pacto, Scientia non sit tanquàm Scortum, ad Voluptatem, aut tanquàm Ancilla, ad quæstum; sed tanquàm Sponsa, ad Generationem, Fructum, atque Solatium honestum.

Iam explicasse videor, & quasi Dissectione quâdam aperuisse, vitiosos illos Humores, aut saltem eorum præcipuos, qui non solum obstiterè profectui Literarum, verum etiam culpandis iisdem ansam dedere. Quod quidem si nimis ad viuum fecerim, meminisse oportet, *Fidelia vulnera amanti, sed dolosa Oscula malignanti.* Vt cūque, hoc certè mihi videor assecutus, vt merear fidem in sequenti præconio, cū in superiori Censurâ tam liberè egerim. Nequè tamen in animo est mihi, Panegyricum Literarum scribere, aut Hymnum Musis præcinere, licet forsitan diu iam sit, ex quo Sacra earum ritè celebrata sint: sed consilium est absque Pigmentis, & Hyperbolis, verum doctrinæ contra alias res Pondus, excipere & perpendere, verumque eius Valorem & Pretium, ex Testimonijs Diuinis atque Humanis exquirere.

Primò igitur quæramus Dignitatem Scientiæ in Archetypo, siue Exemplari; id est, in Attributis, atque Actis Dei, quatenus reuelantur Homini, & sobriè indagari possunt. Quâ in re, non competit appellatio Doctrinæ, cū omnis Doctrina sit Scientia acquisita; nulla autem Cognitio in Deo acquisita est, sed Originalis. Itaque aliud quærendum est nomen, *Sapientia*, scilicet, vt sacrae Scripturæ eam indigetant.

Sic autem se res habet: In operibus Creationis, duplicem Virtutis Diuinæ Emanationem videmus, quarum vna ad Potentiam refertur, altera ad Sapientiam: Illa præcipuè cernitur in creandâ Mole Materiæ, hæc in Pulchritudinè Formæ disponendâ. Hoc posito notandum est, nihil in Creationis Historiâ obstare,
quin

quin fuerit confusa illa Cœli Terræque Massa, & Materia, vnico temporis momento creata; cui tamen disponendæ, digerendæque sex dies fuerunt attributi: ad eò signantèr Deus Opera Potentiæ, ac Sapientiæ discriminauit. Cui accedit, quod de Materiæ Creatione, memoriæ proditum non sit, dixisse Deum, *Fiat Cœlum & Terra*, sicut de sequentibus operibus dictum est; sed nudè atque actualitèr, *Deus creauit Cœlum, & Terram*: ita vt Materia videatur, tanquam Manu facta, Formæ verò Introductio stilum habeat Legis, aut Decreti.

Pergamus à Deo ad Angelos, quorum Natura dignatione est Deo proxima. Videmus in Ordinibus Angelorum (quatenus fides adhibenda Cœlesti illi Hierarchiæ, quæ Dionysij Arcopagitæ nomine euulgatur) primum locum obtinere *Seraphim*, Angelos scilicet Amoris; secundum *Cherubim*, Angelos Illuminationis; tertium autem Locum, & sequentes, *Thronis, Principibus*, cæterisque Angelis Potentiæ, & Ministerij concedi: vt ex hoc ipso ordine, ac distributione clarum sit, Angelos Scientiæ, & Illuminationis, Angelis Imperij & Potentiæ præponi.

A Spiritibus, & Intelligentijs, ad Formas Sensibiles & Materiatas descendentes, legimus primam formarum creaturarum fuisse Lucem; quæ in Naturalibus & Corporeis, Scientiæ in Spiritualibus atque Incorporeis respondet.

Sic in Distributione Dierum, videmus Diem, quæ requieuit Deus, & contemplatus est Opera sua, benedictam fuisse supra omnes Dies, quibus creata est, & disposita Fabrica Vniuersi.

Post Creationem absolutam, legimus Hominem collocari in Paradiso, vt illic operaretur: quod quidem Opus, aliud esse non poterat, quàm quale pertinet ad Contemplandum; hoc est, cuius Finis, non ad Necessitatem

cessitatem aliquam, sed ad Delectationem, & Actiuitatem sine Molestiâ, referri possit: cùm enim tunc temporis, nulla potuerit esse Creaturæ Reluctatio, nullus *sudor vultûs*, necessariò sequitur Actiones Humanas, ad Voluptatem, & Contemplationem, non ad Laborem, aut Opus comparatas fuisse. Rursùs primæ Hominis Actiones, quas in Paradiso exercuit, duas summaras Scientiæ partes complexæ sunt: Hæ erant, Inspecio Creaturarum, & Impositio Nominum. Nam Scientia illa, quæ Lapsum introduxit (quod & ante monuimus) non erat Naturalis Scientia circa Creaturas, sed Moralis Scientia de Bono & Malo; ex hâc suppositione, quod Dei Mandata, aut Verita, non essent Principia Boni & Mali, sed quod alias haberent illa Origines; quorum cognitionem affectauit Homo, scilicet vt totalitèr à Deo deficeret, & sibi ipsi, suoque arbitrio prorsus inniteretur.

Veniamus ad ea, quæ statim post Lapsum contigere. Videmus (vt innumera sunt Sacrarum Scripturarum Mysteria, saluâ semper veritate Historicâ & Literali) imaginem duarum Vitarum, Contemplatiuæ nimirum & Actiuæ, in Personis Abelis & Caini, inque eorum institutis, & primitiuis viuendi Rationibus delineatam: Quorum alter Pastor erat (qui propter Otium & Quietem, liberumque Cœli Aspectum, Typus est vitæ Theoricæ) alter Agricola (laboribus scilicet fatigatus, & aspectu in Terram defixus.) Vbi cernere est, Fauorem, Electionemque Diuinam, ad Pastorem accessisse, non ad Agricolam.

Sic ante Diluuium, Sacri Fasti, inter paucissima, quæ de eo seculo memorantur, dignati sunt memoriæ prode, Inuentores Musicæ, atque Operum metallicorum. Sequenti Seculo post Diluuium, grauissima pœna, quâ Deus Humanam Superbiam vltus est, fuit Confusio Linguarum, quâ Doctrinæ liberum

Commercium, & literarum ad inuicem Communica-
tio maximè interclusa est.

Descendamus ad Mosè Legi-latorem, & primum
Dei Notarium, quem Scripturæ ornant hoc elogio,
quod *gnarus & peritus esset Omnis doctrina Ægyptiorum.*
Quæ quidem Gens inter vetustissimas Mundi Scholas
numeratur. Sic enim Plato inducit Ægyptium Sacer-
dotem dicentem Soloni; *Vos Græci semper Pueri estis,*
nullam vel Scientiam Antiquitatis, vel Antiquitatem Sci-
entia habentes. Perlustremus Cæremonialem Legem
Mosis, reperiemusque præter Christi Prefigurationem;
Distinctionem populi Dei à Gentibus, Exercitium
Obedientiæ, aliosque eiusdem Legis Vtus sacros, non-
nullos doctissimorum Rabbiorum, haud inutilem
circa eam nauasse operam, vt sedulò cruerent, quan-
doque Naturalem; quandoque Moralem Sensum Cæ-
remoniarum, & Rituum. Exempli gratiâ, vbi de
Leprâ dicitur; *Si effloruerit discurrens Lepra, Homo*
mundus erit, & non recludetur; sin caro viua in eo erit,
immunditiæ condemnabitur, & ad Sacerdotis arbitrium
separabitur. Ex hâc Lege colligit vnus eorum Axi-
ôma in Naturâ; *Putredinem pestilentiore esse, ante,*
quam post Maturitatem. Alius Morale Documen-
tum elicit, *Homines flagitijs vndique coopertos, mi-*
nus corrumpere publicos mores, quam mediocriter, & ex
parte tantum malos: adè vt ex hoc, & simili-
bus locis eius Legis, præter Sensum Theologicum,
haud pauca ad Philosophiam Spectantia Spargi
videantur.

Si quis etiam eximium illum Iobi Librum di-
ligentè euoluerit, plenum eum, & tanquam gra-
uidum, Naturalis Philosophiæ Mysteriis deprehen-
det. Exempli gratiâ; circa Cosmographiam, & Ro-
tunditatem Terræ, illo loco, *Qui extendit Aquilo-*
nem super vacuum, & appendit terram super nihilum.

Vbi

Vbi pensilis Terra, Polus Arcticus, & Cœli conuexitas in extimis, haud obscure insinuantur. Rursus circa Astronomiam, & Asterismos, illis verbis, *Spiritus eius ornauit Cœlos, & obstetricante manu eius eductus est Coluber tortuosus.* Et alio loco, *Nunquid coniungere valebis micantes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?* vbi immota configuratio stellarum Fixarum, paribus interuallis semper inter se distantium, elegantissimè describitur. Item alio loco, *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & Interiora Austri.* Vbi iterum inuuit depressionem Antarcticæ Pôli, eamque designat nomine *Interiorum Austri*, quia Australes stellæ nostro Hemisphærio non cernuntur. Circa generationem Animalium: *Annon sicut lac mulsisti me, & sicut caseum coagulasti me, &c?* Circa rem Metallicam, *Habet Argentum venarum suarum principia, & Auro locus est in quo conflatur, Ferrum de terrâ tollitur, & Lapis solutus calore in æs vertitur.* Et sequentiâ in eodem Capite.

Paritèr & in Personâ Regis Salomonis, videmus Donum Sapientiæ, tum in Petitione ipsius, tum in Concessione Diuinâ, omnibus terrenæ, & temporalis Felicitatis Bonis prælatum. Virtute cuius Doni, & Concessionis, Salomon egregiè instructus, non solum scripsit insignes illas Parabolas, siue Aphorismos de Diuinâ, atque Morali Philosophiâ; verum etiâ composuit Naturalem Historiam omnium Vegetabilium, *A cedro super montem, vsque ad muscum super murum,* (qui nihil est aliud, quàm Rudimentum plantæ, Putredinis & Herbx Medium) Omniumque etiâ, quæ respirant, & mouentur. Imò idem Rex Salomon, quamuis excelluerit Opibus, Magnificentiâ Ædificiorum, Classe, Famulitio, Nominis celebritate, & reliquis quæ ad gloriam pertinent, nihil tamen, ex isto Gloriæ segete, sibi ipsi decerpit, aut assumit, præter Decus Inquirendi, & Inueniendi veritatem. Sic enim disertè ait; *Glo-*

ria Dei est celare verbum, & gloria Regis inuestigare sermonem. Ac si Diuina Maiestas innoxio illo, & beniuolo puerorum Ludo delectaretur, qui ideò se abscondunt, vt inueniantur: quasque etiam nihil esset honorificentius Regibus, quam Dei Collusores esse in eodem Ludo; præsertim cum tot Ingenijs imperent, uertatque opes præstò habeant, quibus omnis Secreti Inuestigatio absolui possit.

Nec verò aliter hæc dispensauit Deus, postquam Saluator noster in mundum venisset. Ille enim prius, potentiam ostendit suam, in profigandâ ignorantia, vbi cum Doctõribus, & Sacerdotibus differeret in Templo, quam in subiugandâ Naturâ, tot & tantis editis Miraculis. Aduentus quoque Spiritûs Sancti, præcipuè adumbratus, atque expressus fuit in similitudine, ac Dono Linguarum, quæ sunt duntaxat *Vehicula Scientiæ*.

Ita in seligendis illis Instrumentis quæ adhibuit Deus ad fidem disseminandam; initio Homines euocauit planè indoctos, & illiteratos, præterquam quod Spiritûs Sancti Afflatu instructi fuissent; quo euidentius Virtutem suam Immediatam, & Diuinam declararet, omnemque Humanâ Sapienciam deprimeret. Quamprimùm autem Consilium suum in hæc parte perimpletum esset, mox in proximâ Successione Temporum, Diuinam Veritatem suam, alijs Doctrinis veluti pedissequis comitatam, in Mundum immisit. Itaque D. Pauli Calamus, (qui inter Apostolos solus literatus fuit) in Scripturis Noui Testamenti, præcipuè à Deo adhibitus est.

Sic & nouimus complures ex antiquis Episcopis & Patribus, egregiè fuisse in omni Ethnicorum Eruditione versatos. Adcò vt Edictum Iuliani, quo cautum est, ne Christiani ad Scholas, & Gymnasia mitterentur, perniciosior machina, ad expugnandam Fidem Christianam,

ftianam, quam cruentæ Superiorum Imperatorum Persecutiones, habitum fuerit. Neque Gregorii primi, Episcopi Romani (cætera viri egregii) Æmulatio, & Inuidia, qui Ethnicorum Authorum, & Antiquitatum memoriam obliterare studebat, in bonam partem, etiam apud viros pios, accepta est. Quinimò sola Christiana Ecclesia, inter Inundationes Scytharum à Plagis Septentrionalibus, & Saracenorum ab Orientalibus, pretiosas gentilis Eruditionis Reliquias, iam iam funditùs perituras, sinu & gremio suo conseruauit. Nupèr etiam intueri licet Iesuitas, (qui partim studio proprio, partim ex æmulatione Aduersariorum, Literis strenuè incubuerunt) quantum subsidij, viriumque, Romanæ Sedi reparandæ, & stabiliendæ attulerint.

Quare vt absoluam hanc Partem, duo sunt præcipua Officia, & Ministeria, præter Ornatum, & Illustrationem, quæ Fidei Religionique humaniores Literæ persoluunt. Vnum, quod efficacia sint Incitamenta, ad Diuinam Gloriam exaltandam, & celebrandam: sicut enim Psalmi, & aliæ Scripturæ, crebrò nos inuitant ad Contemplationem, Prædicationemque magnificorum, & admirabilium Operum Dei; ita, si tantum in eorum specie externâ, sic vt sensibus nostris se exhibent, hæreremus; eandem faceremus iniuriam Maiestati diuinæ, ac si de Opulentia, & copiâ nobilissimi Gemmatii, ex iis quæ palàm exponuntur in pergulâ, iudicaremus. Alterum, quod singulare Remedium, Antidotumque exhibeat Philosophia, contra Infidelitatem & Errores. Nam Saluator noster inquit, *Erratis nescientes Scripturas & Potentiam Dei.* Vbi duos Libros, ne in Errores incidamus, proponit nobis euoluendos: primò Volumen Scripturarum, quæ Voluntatem Dei, dein Volumen Creaturarum, quæ Potentiam reuelant: Quorum posterior, veluti Clavis est prioris, non solùm Intellectum nostrum aperiens, ad genuinam Scripturarum

Mentem,

Mentem, ex generalibus Regulis Rationis, & Legibus Sermonis expromendam; Sed porro etiam præcipuè Fidem nostram referans, vt in seriam ingrediamur Omnipotentia Diuinæ Meditationem, cuius Characteres maximè insculpti eius Operibus, & incisi sunt. Tantum de Diuinis Testimoniis, ac Iudiciis, pro verâ Dignitate, & Pretio Doctrinæ, dictum sit.

Quantum ad Humana Testimonia, & Argumenta, tam latus aperitur Campus, vt in Tractatu hoc breui, & presso, delectum potius adhibere deceat, quam copiam. Primò itaque Summus apud Ethnicos Honoris Gradus fuit, Diuinam Venerationem, Cultumque consequi: (Quod quidè Christianis est tanquàm Fructus vetitus:) Nunc vero loquimur separatim de Iudicijs Humanis. Itaque (vt cœpimus dicere) apud Ethnicos, ille quem Græci *Apotheosin*, Latini *Relationem inter Diuos* vocarunt, Supremus Honor fuit, qui Homini ab Homine tribui posset: presertim vbi non ex Decreto, aut Edicto aliquo Imperij (vt Cæsaribus apud Romanos) sed ex Opinione Hominum, & Fide internâ, vltro deferretur. Cuius Honoris tam excelsi, Gradus quidam erat, Et Terminus medius. Quippe supra Humanos Honores, Heroici numerabantur, & Diuini; in quorum distributione hunc ordinem tenuere Veteres. Rerumpub. conditores, Legislatores, Tyrannicidæ, Patres Patriæ, quique in rebus ciuilibus optimè meruerunt, insigniti sunt titulo Heroum tantum, aut Semideorum, quales fuere *Theseus*, *Minos*, *Romulus*, cæterique: Ex alterâ Parte, Inuentores & Authores nouarum Artium, quique Vitam Humanam nouis Commodis, & Accessionibus dotârunt, semper consecrati sunt inter Deos ipsos Maiores, quod *Cereri*, *Baccho*, *Mercurio*, *Apollini*, & alijs contigit. Quod certè iure, & sano cum iudicio factum est. Nam priorum Beneficia intra Vnius Ætatis, aut Nationis limites, ferè coercentur;

coercentur; nec absimilia sunt Imbribus tempestiuis, & benignis, qui quamuis frugiferi sint, atque operabiles, tamen pro illâ Tempestate tantum, quâ decidunt, atque pro Amplitudine Tractûs Terræ, quam irrigant, vtilis sunt; Posteriorum verò Beneficia, vt ipsius Solis, & Cœlestium Munera, Temporibus perpetua, Locis infinita sunt: Illa rursus, cum contentione, & perturbatione, vt plurimum coniuncta sunt; hæc habent verum Characterem Diuinæ Præsentia, veniuntque in *aurâ leni*, absque tumultu, aut strepitu.

Neque sanè Doctrinæ Meritum in Ciuilibus, & in reprimendis Incommodis, quæ Homo Homini infert, multum cedit illi alteri, in subleuandis Humanis Necessitatibus, quæ ab ipsâ Naturâ imponuntur. Atque hoc genus Meriti, optimè adumbratum fuit sub illâ fictâ Narratione, de Theatro Orphei; vbi singulæ Bestiæ, Auesque congregatæ sunt, quæ Appetituum suorum innatorum immemores, Prædæ, Ludi, Pugnæ, amicè placidèque vnâ sterere, Cytharæ concentu, & suauitate captæ. Cuius Sonus vbi aut cessaret, aut maiori sonitu obrueretur, omnes illicò Animantes ad ingenium redibant. Quâ in Fabulâ elegantè describuntur Ingenia, & Mores Hominum, qui variis, & indomitis cupiditatibus agitantur, Lucri, Libidinis, Vindictæ: qui tamen quamdiù Aures præbent, Præceptis & Suasionibus Religionis, Legum, Magistrorum, in Libris, Sermonibus, & Concionibus, eloquentè, & suauitè modulantibus, tam diù Pacem colunt, & societatem; Sin ista sileant, aut Seditioes, & Tumultus obstrepant, omnia dissiliunt, & in Anarchiam, atque Confusionem relabuntur.

Sed enim hoc clariùs cernitur, cum Reges ipsi, aut Magnates, aut Præfecti eruditione præditi sint. Vt vt enim suis addictus nimium Partibus videatur, qui dixit, *Tum demùm Resp. fore felices, cum aut Philosophi regnant,*

regnant, aut Reges philosophantur; Hoc tamen experi-
entiâ notum est, sub eruditis Principibus, & Custodibus Reip. secula maximè fœlicia fuisse. Quamuis enim Reges ipsi, suos habeant Errores & Vitia, Affectibus scilicet & pravis consuetudinibus pro more cæterorum Hominum obnoxii; tamen Doctrinarum si accedat Lumen, anticipatæ quædam Notiones, Religionis, Prudentiæ, Honestatis, retinent eos, & ab omni præcipiti, & immedicabili Excessu, & Errore refrænant; Aurem semper vellentes, etiam cùm Consilarii, & Domestici silent. Quin Senatores ipsi, & Consilarii, qui Literis exculi sunt, Solidioribus innituntur Principiis, quam qui ab Experienciâ tantùm edocti sunt; illis ex longinquo prospicientibus Pericula, & maturè propulsantibus, cùm isti tantùm ex propinquo, & cominùs sapiant, nihil videntes nisi quod imminet, & tunc demùm Agilitate Ingenii sui, se in ipso Periculorum articulo, expedire, & eripere posse confidentes.

Quæ Felicitas Temporum sub eruditis Principibus (vt tempèr breuitati Studeam, adhibens non nisi lectissima quæque Exempla, & maximè illustria) præcipuè cernitur eo in Seculo, quod à Morte Domitiani Imperatoris, vsque ad Imperium Commodi defluxit; Successionem sex Principum eruditorum, aut certè eruditioni impensè fauentium, complectente; omniumque, si temporalia Bona spectemus) quæ vnquam vidit Roma, totius Orbis tunc Epitome, longè florentissimo. Id quod Domitiano, pridie eius dici, quo interfectus est, in Somnis præmonstratum erat. Quippe qui videre visus est, *Caput aureum sibi pone cervicem enatum esse*: Quod sanè vaticinium, Aureis illis subsequenti-
bus Seculis, adimpletum est; De quibus sigillatim sed breuissimè verba faciam.

Nerva Vir doctus fuit, Apollonij illius Pythagorei Familiaris, & quasi Discipulus, qui etiàm
ferè

ferè expirauit, in Versu illo Homeri,

Telis Phœbe tuis lachrymas vlciscere nostras.

Traianus non ipse quidem doctus, sed Doctrinæ Admirator, & erga Literatos munificus, Bibliothecarum Institutor, & in cuius Aulâ (licet Imperatoris Bellicosi) Professores & Pædagogos gratiosissimos fuisse, Memoriam proditum est. *Adrianus* curiosissimus Mortalium, & inexplebilis omnis Varietatis, & Secreti Inuestigator. *Antoninus* subtilis & quasi Scholasticus, vnde etiã *Cymini* sèctor vocatus est. Ex *Diuis Fratribus* autem, *Lucius Commodus* molliori Literarum genere eruditus : *Marcus* etiã Cognomine ipso Philosophus. Hi Principes, vt doctissimi, ita & Optimi fuerunt. *Nerua* clementissimus Imperator, quique, si nihil aliud, Orbi *Traianum* dedit. *Traianus*, omnium qui imperârunt, & Belli & Pacis Artibus maximè florens : Idem Imperij fines longissimè protulit; Idem vim Dominationis modestissimè cohibuit : Maximorum etiã Extractor Operum, vnde à *Constantino*, *Parietaria* per inuidiam vocatus est, propter Nomen eius tot parietibus incisum. *Adrianus* Temporis ipsius Æmulus : Iniurias enim & Ruinas Temporis, in quoquo genere, curâ & munificentia suâ, reparauit. *Antoninus*, (vt etiam appellatus est) Vir maximè *Pius*, natiuâ quâdam & insitâ bonitate, omnibus Ordinibus gratus, cuiusque Regnum (licet haud breue) omnis calamitatis expers. *Lucius Commodus* Fratri quidem Bonitate cedens, reliquos Imperatores plurimos superans. *Marcus* Vir ad Exemplar Virtutis compositus, cuique Scurra ille, in Conuiuio Deorum, nihil habuit quod obijceret, præter patientiam erga mores Vxoris. In hâc itaque continuâ sex Principum serie, videre cuius liceat, fœlicissimos fructus Doctrinæ, in Imperio collocatæ, in maximâ Orbis Terrarum Tabulâ depictos.

Iam verò Doctrina, non in Ciuilia tantùm, atque Artes Pacis, influxum habet, sed & in militari Virtute exercet vim suam, ac potentiam; vt clarè perspicitur in Exemplis Alexandri Magni, & Cæsaris Dictatoris; Quorum antea obiter meminimus, nunc verò ea paulò fusiùs retractabimus: Horum Virtutes Militares, & Res in bello Gestas, superuacaneum esset notare, aut recensere, cùm in eo genere Mundi Miracula extiterint: sed de Amore ipsorum, & studio erga Literas, nec-non in iisdem Excellentia propriâ, non alienum erit, si pauca subiungamus.

Educatus fuit Alexander, edoctusque ab Aristotele, (Philosopho certè magno) qui non nullos è libris suis philosophicis ei nuncupauit: A latere illius nunquam discedebat Callisthenes, alijque pereruditi viri, qui Castra sequebantur, & perpetui erant, omnium eius Itinerum & Expeditionum Comites: Quo autem pretio literas habuerit, haud pauca liquidò demonstrant: veluti Inuidia, quâ dignam censuit Achillis Fortunam, quod Gestarum Rerum, Laudumque suarum, Homerum Præconem inuenerat. Iudicium de pretiosâ Darii Arculâ, inter reliqua spolia repertâ, de quâ cùm Quæstio moueretur, quidnam potissimum dignum esset, quod in eâ asseruaretur, ipse, cùm alii alia dicerent, pro Homeri Operibus sententiam tulit. Epistola Obiurgatoria ad Aristotelem missa, postquam Libros Physicorum edidisset, in quâ exoptulat, quod Philosophiæ Mysteria euulgasset; simulque rescribit, malle se omnibus doctrinâ & cognitione, quàm potentiâ ac Imperio præcellere. Sunt & alia quæ huc spectant. Ipse verò, quam egregiè Animum excoluisset doctrinâ, in omnibus eius Dictis, & Responsis apparet, vel potius refulget,
Erudi-

Eruditione plenissimis ; in quibus, licet numero pauca sint, quæ adhuc supersint, singularum Scientiarum Vestigia altè impressa reperiās.

In Moralibus, obseruetur primò Alexandri Apophthegma circa Diogenem, & aduerte (si placet) si fortè non vnā ex grauissimis quæstionibus Moralis Philosophiæ, constituat : *Vtrūm qui fruitur externis bonis, felicior sit, an qui contemnit ?* cū enim Diogenem cerneret, tam paruo contentum, conuersus ad circumstantes, qui eius conditionem subsannabant, *Nisi essem, inquit, Alexander, optarem esse Diogenes.* At Seneca in hâc comparatione Diogenem prætulit, cū diceret, *Plus erat, quod Diogenes nollet accipere, quàm quod Alexander posset dare.*

In Naturalibus, obseruetur illud quod crebrò vsurpabat, *In duabus se rebus, mortalitatem suam maximè percipere, Somno & Libidine :* Quod sanè dictum ex intima Naturali Philosophiâ depromptum est, non tam Alexandrum, quàm Aristotelem, aut Democritum sapiens ; cū tam Indigentia, quàm Redundantiâ Naturæ, per illa duo designata, Mortis sint tanquam Arrhabones.

In Poeticis, obseruetur dictum illud, quū sanguine è vulneribus eius effluente, accerseret vnum ex Adulatoribus, qui ei Diuinitatem tribuere solebat, *Spēta, inquit, hominis iste sanguis est, non talis liquor, qualem dixit Homerus, Veneris è manu manasse, vulneratâ à Diomede ;* hoc dicto & Poetas, & Assentatores suos, & seipsum ridens.

In Dialecticis, accipe reprehensionem illam Argutarum Dialecticarum, circa reijcienda, & retorquenda argumenta, in dicto suo, quo perstrinxit Cassandrum, Delatores Patris sui Antipatri repellentem. Cū enim Alexander fortè dixisset, *Nunquid putas hos Homines, tam longum iter suscepturos fuisse, nisi iustam doloris causam habuissent ?* Respondit Cassander, *Imò hoc ipsum Animos*

cis dedit, quod sperabant longinquitatem via obstituram, quo minus calumnia proderetur. Euge, inquit Rex, *Strophas Aristotelis, rem pro & contra detorquentes*. Attamen hâc ipsâ, quam in alio carpebat, arte, cùm res postularet, in commodum suum vti, probè nouerat: Ita enim accidit, vt Callisthenes (quem odio clam habebat, quod nouæ eius inter Diuos Relationi refragaretur,) in quodam Conuiuio rogatus esset, ab vnâ discumbentibus, vt oblectationis gratiâ, (cùm esset vir eloquentissimus) Thema aliquod pro arbitrio sibi sumeret, de quo subito diceret; ille autem annuens, & laudes Gentis Macedonicæ eligens, mirifico cum omnium applausu disseruit: At neuiquàm hoc delectatus Alexander, subiecit, *In bonâ causâ, facile est cuilibet esse eloquenti, quin verte, inquit, stilum, & quid contra nos possis, audiamus*. Callisthenes negotium in se recepit, idque tam acerbè, tamque aculeatè præstitit, vt Alexander interpellans diceret, *Etiâ malus animus, æque ac bona causa indit eloquentiam*.

In Rhetoricis, ad quæ Tropi, & ornamenta pertinent, ecce tibi elegantissimum Metaphoræ vsum, quâ Antipatrum imperiosum, & tyrannicum Præsidem perstrinxit. Cùm enim Amicus quidam Antipatri laudaret eum coram Alexandro, quod tam moderatus esset, neque in Persicum, prout alij Præfecti, luxum, vsumque purpuræ, veteri Macedoniæ amictu exuto, degeneraret, *At intus, inquit Alexander, Antipater est totus purpureus*. Etiâ & illa Metaphora insignis: Cùm Parmenio ad eum accederet, in Campis Arbellæ, eique ingentem hostium exercitum monstraret, qui oculis subiacens noctu, propter infinitum numerum Ignium, veluti alterum Firmamentum Stellatum præsentabat, ideoque consuleret, vt Nocturno Prælio illos inuaderet, *Nolo, inquit Alexander, suffurari victoriam*.

In politicis, attende grauissimam illam, & prudentissimam distinctionem (quam omnis Posteritas amplexa est) quâ duos ex præcipuis eius Amicis, Ephesionem & Craterum discreuit, quum diceret, *Alterum Alexandrum amare, alterum amare Regem*: Dissimilitudinem maximi ponderis, etiam inter fidelissimos Regum Seruos constituens, quod alii magis Dominorum suorum Personas vero Affectu prosequantur, alii potiùs moueantur Officio erga Principatum ipsum. Spectetur etiam, quam eximie redargueret errorem, Principum Consiliarijs familiarem, qui plerunque consilia, pro modulo sui Animi, & Fortunæ, non Dominorum, suggerunt. Cùm enim Darius magnas Alexandro offerret condiciones, Parmenio; *Ego, inquit, si essem Alexander, acciperem*. Subiecit Alexander, *Et ego quidem si essem Parmenio*. Postremò, excutitur acere illud atque acutum Responsum, ad Amicos interrogantes, *Quid sibi referuaret, cùm tot & tanta donaret?* *Spem, inquit: quippe qui probè sciret, subductis rationibus, Spem veram esse Sortem, & tanquam Hæreditatem, ad magna aspirantium. Hæc Iulij Cæsaris Sors, cùm proficiscens in Galliam, vniuersas opes profusis largitionibus exhausisset. Hæc etiam Sors Henrici Ducis Guisii, Nobilissimi Principis, licet nimium Ambitiosi, de quo illud increbuit, *Fæneratorem eum fuisse unum omnium Gallorum maximum, eò quod omnes opes in nominibus haberet, atque Patrimonium vniuersum, in obligationes conuertisset*. Cæterùm Admiratio huius Principis, dum eum mihi, non vt Alexandrum Magnum, sed vt Aristotelis Discipulum propono, longiùs fortassè me prouexit.*

Quantum ad Iulium Cæsarem, non est opus, vt de præstantiâ Eruditionis eius, aut ex Educatione, aut ex Familiaribus, aut ex Responsis suis, coniecturam faciamus. Hæc siquidem eminet in eius scriptis,

& Libris, quorum alij extant, alij infœlicitèr desiderantur. Primò enim hodiè in manibus habetur, insignis illa Bellorum suorum Historia, cui Nomen & Titulū Commentariorum duntaxat præfixit; In quo omnes posteri, solidum Rerum pondus, & viua tam Actionum quàm Personarum simulachra, cum castissimâ puritate sermonis, Narrationisque perspicuitate eximiâ, cõiuncta admirantur: Quas quidem Dotes, non à Naturâ infusas fuisse, sed à Præceptis Institutisq; Doctrinæ acquisite, testatur liber eius de *Analogiâ*; qui nihil aliud erat, quam Grammaticalis quædam Philosophia; in quo sedulò dedit operam, vt Vox ad Placitum, redderetur Vox ad Licitum; & Consuetudo quoquo modo loquendi, ad congruitatem reuocaretur emendatè loquendi; & verba, quæ sunt Rerum Imagines, Rebus ipsis conuenirent, non vulgi profus arbitrium sequerentur.

Ita etiàm veluti Monumentum Doctrinæ, non minùs quam Potentiæ, emendatam eius Edicto habemus computationem Anni; quæ disertè testatur, æque cum gloriæ sibi duxisse, Syderum in cœlis Leges pernosse, ac Hominibus in Terris Leges dedisse.

Ex Libro quoque, cui Titulum præposuit Anti-Cato, facilè constat, eum tanto studio accensum, ad Victoriàm Ingenij, quanto Belli & Armorum obtinendam; certamen Calami tum suscipientem, contra maximum eo tempore Pugilem, Ciceronem Oratorem.

Rursus in Libro Apophthegmatum quæ collegit, videmus honorificentius sibi putasse, si seipsum tanquam in Tabellas, aut Codicillos mutaret, in quos prudentia aliorum Dicta, grauiâque referrentur; quam si Dicta sua propria, velut Oracula sacrentur, sicut inepti Principes nonnulli, adulatione corrupti, sibi fieri gestiunt. Attamen si recensere vellem, pleraque eius Dicta, (vt feci in *Alexando*) sunt ea certè huiusmodi, qualia notat Salomon, *Verba sapientum sunt tanquam Aculei, &*

tanquam

tanquam Clavi in altum defixi. Itaque tria hęc tantùm proponam, non tam elegantia, quam vi & efficaciam mirabilia.

Primò igitur, Magister sit, oportet, loquendi, qui vnico verbo, seditionem in exercitu comprimere potuit. Sic autem se res habuit. Romanis mos fuit, cùm Exercitum Duces alloquerentur, Milites vti eos appellarent, cùm Magistratus Populum, Quirites. Tumultuabantur Milites Cæsaris, ac Missionem seditiosè flagitabant; non quod hoc ipsi cuperent, sed vt hoc postulato, Cæsarem ad alias Conditiones adigerent: Ille immotus, atque inconcussus silentio facto sic exorsus est: *Ego Quirites:* Quo verbo, eos iam dimissos significabat. Eo percussi Milites, & planè obstupefacti, concionantem deinceps perpetuo obturbabant, & postulato illo Missionis posthabito, contrà obnixè petebant, vt Militum Appellatio eis restitueretur.

Secundum fuit huiusmodi. Regis Nomen Cæsar summè affectabat: Itaque subornati sunt nonnulli, qui prætereuntem populari Acclamatione Regem salutarerent. Ille sentiens Acclamationem tenuem fuisse, ac raram; Negotium ioco transmisit, ac si erratum esset in Cognomine, *Non Rex sum, inquit, sed Cæsar.* Dictum sanè huiusmodi, vt si diligenter excutiatur, vigor eius & pondus, vix exprimi possit: Primùm enim recusationem Nominis præ se ferebat, sed neutiquàm seriam: Deinde ingentem quandam Confidentiam, & Magnanimitatem monstrabat; ac si Cæsaris appellatio, illustrior Titulus esset, quam Regis; quod haud secus euēnit, & vsque in hodiernum diem obtinuit. Sed quod illius maximè intererat, hoc dictum, summo artificio, finem suum vrgebat; Hoc enim innuebat S. P. Q. R. de re leui, hoc est Nomine tantùm (nam potestatem Regiam iam pridem habebat) secum contendere; ac tali Nomine, quale complures etiam ex Familiis obscuris

ris gerebant : Nam Cognomen Regis multis Romanorum Gentilitium erat, quemadmodum & nos simile quiddam nostro idiomate habemus.

Vltimum quod hoc loco repetere placet, tale fuit. Cùm Cæsar post bellum initum, Romam occupasset, atque sanctius Ærarium reclusisset, vt Pecunias ibi congestas, in vsus Belli tolleret, restitit Metellus, vtpote tunc temporis Tribunus ; Cui Cæsar, *Si perstes*, inquit, *mortuus es*. Dein reprimens se paulum, subiicit, *Adolescēs, durius est mihi hoc dicere, quam facere*. Dictum tam mirificè, ex terrore & clementiâ conflatum, vt nihil supra.

Verum vt Cæsarem mittamus ; Perspicuum est eum probè sibi conscium suæ eximiæ Eruditionis fuisse ; vt liquet ex eo, quod demirantibus nonnullis Lucij Syllæ consilium, in deponendâ Dictaturâ, cavillans dixit, *Sylla nesciuit literas, dictare non potuit*.

Nunc autem tempus videtur imponendi finem huic dissertationi de arctâ coniunctione Militaris Virtutis, & Literariæ (quid enim in hoc genere, post Alexandrum & Cæsarem afferri potest ?) nisi quod moueor vnus alterius Exempli dignitate, & insolentiâ, eo quod tam subito transierit, à Ludibrio ad Miraculum. Est autem Xenophontis Philosophi, qui è Socratis Ludo profectus est in Asiam, cum Cyro Iuniore, in Expeditione contra Regem Artaxerxem : Hic Xenophon eo tempore peradolescens fuit, & nunquàm Aciem, aut Castra viderat, neque tunc præfecturam aliquam in Exercitu gerebat, sed tantum sponte, ob Amicitiam Proxeni proficiscebatur. Aderat fortè fortunâ, cùm Falinus à Magno Rege Legatus ad Græcos veniret, postquàm Cyrus in Acie occubisset, Græci autem (Manipulus tantummodò Hominum) Duce orbatî, in medio Provinciarum Persiæ, à Patriâ suâ, plurimorum Milliarium interuallis, & Fluminibus maximis atque altissimis interclusi essent. Legatio huc spectabat, vt positis Armis atque

atque deditis, se Regiæ Clementiæ submitterent : Cui legationi antequàm publicè responsum esset, complures ex Exercitu, familiaritèr cum Falino colloquebantur, inter quos Xenophon ita fortè locutus est. *Imò,* inquit, *Faline, hæc duo tantum nobis iam supersunt, Arma, & Virtus, si igitur Arma dedamus, cui vsui (obsecro) nobis erit Virtus?* At Falinus subridens, *Ni fallor (inquit) Atheniensis es (Adolescens) & Philosophiæ incumbis, atq; bellula sunt, quæ dicis, sed valdè erras, si virtutem vestram Regijs Copijs parem esse arbitraris.* Ecce Ludibrium, sequitur Miraculum. Nouitius iste ex Scholâ, & Philosophus, postquam omnes Duces, & Præfecti proditione interempti essent, decem millia Peditum, Babylone in Græciam reduxit, per medias Regis Prouincias, omnibus eius Copijs frustrâ obnitentibus : Quo facto stuporem iniecit omnibus, Græcis autem ab eo tempore, ingentes addidit Animos, & Spiritus, ad Persarum Regnum inuadendum, & subuertendum. Quod & mox cogitauit sanè, & designauit Iason Thessalus ; tentauit, & inchoauit Agesilaus Spartanus ; perfecit demùm Alexander Macedo, omnes Literati istius præuii egregio Facinore incitati.

Pergamus ab Imperatoriâ, Militarique Virtute, ad Moralem, & eam quæ est Hominum priuatorum : Primò, certissimum est illud Poetæ,

Scilicet ingenuas didicisse fidelitèr Artes

Emollit mores, nec finit esse feros.

Eruditio siquidèm Humanas Mentès, feritate atque barbarie exuit. Veruntamèn opus est, vt Accentus sit in Voce illâ *Fidelitèr*. Nam tumultuaria Cognitio flectit potius in contrarium. Eruditio, inquam, Leuitatem, Temeritatem, atque Insolentiam tollit, dum omnia Pericula & Ambigua simul cum re ipsâ suggerit, Rationum & Argumentorum pondera in vtramque partem librat, prima quæque quæ se offerunt animo

I

eique

eique arident pro suspectis habet, iterque omne tanquam explorato inire docet. Eadem Admirationem Rerum vanam & nimiam euellit, Radicem ipsam omnis infirmi Consilii: quippe admiramur Res, vel quia Nouæ sunt, vel quia Magnæ. Quantum ad Nouitatem, nemo est qui Literas, & Rerum Contemplationem penitus imbiberit, quin illud Cordi impressum habeat, *Nil noui super terram*. Neque enim Puparum Ludû, quisquam magnoperè mirabitur, qui pone Aulae caput inferens, Organa quibus mouentur, & Filamenta cernit. Quantum ad Magnitudinem, quemadmodum Alexander Magnus, ingentibus præliis, & Victoriis in Asiâ assuetus, cum interdum acciperet è Græciâ Literas, de Expeditionibus, & Dimicationibus quibusdam illic factis, quæ plerunque propter Pontem aliquem, aut Castellum, aut ad summum, pro expugnatione Oppidi alicuius suscipiebantur, dicere solebat, *Videri sibi Nuncium allatum, de Ranarum, & Murium Pugnâ, de quâ Homerus*: Sic certè, qui vniuersitatem Rerum, eiusque Fabricam intueatur, illi Terræ Globus, cum Hominibus superstantibus (si Diuinitatem Animarum seponas) haud maius quidpiam videbitur, quam Colliculus Formicarum, quarum aliæ cum Granis, aliæ cum Ouis suis, aliæ vacuæ, omnes hinc inde circa exiguum Puluisculi Aceruum, reptant & cursitant. Porrò Eruditio aufert, aut saltem minuit Timorem Mortis, atque aduersæ Fortunæ, quo nihil magis Virtutibus Moribusque officere solet. Si enim Animus cuiuspiam, contemplatione Mortalitatæ, & Rerum Naturæ corruptibilis imbutus fuerit, & intinctus, iuxta cum Epicteto sentiet; qui, cum pridie exiens, Mulierculam ob fractam ollam plorantem cerneret, postridie etiâ exiens, aliam mortuum Filium desilentem conspiceret, dixit; *Heri vidi fragilem frangi, hodie vidi mortalem mori*. Quare optimè, & valdè sapientèr Virgilius,

lius, Cognitionem Causarum cum Metûs omnis profligatione copulauit, tanquam Concomitantia;

*Fœlix qui potuit Rerum cognoscere Causas,
Quique metus omnes, & inexorabile Fatum
Subiecit pedibus, strepitumq; Acherontis auari.*

Nimis longum esset singula percurrere Remedia, quæ singulis Animi Morbis Doctrina suppeditat; aliquandò vitiosos Humores expurgans, nonnunquàm Obstructiones aperiens, aliàs Concoctionem iuuans, aliàs Appètitum excitans, non rarò Vulnera eius, & Vlceras sanans, & similia. Quare concludam cum hoc, quod videtur rationem habere totius, ita nimirum Animum Doctrinam disponere, & flectere, vt nunquam protinus acquiescat, & tanquàm congeletur in defectibus suis, quin incitet se semper, Progressumque spiret. Nescit illiteratus, quid sit in se descendere, aut secum inire rationes, aut quam suavis vita sit, quæ indies sentit se fieri meliorem: si quâ fortè Virtute præditus sit, eam venditabit scilicet, & vbique spectandam exponet, eaque vtetur forsitan commodè, quam tamen excolere, & augere negligit. Rursus, si quo vitio laborat, Artem, atque industriam illud celandi atque occultandi, minimè autem corrigendi adhibebit; tanquàm malus Messor, qui perpetuò demetit, falcein autem nunquam exacuit. Literatus contrà, non tantum vitur Animo, Virtutesque exercet, sed continuò emendat se, & in Virtutem proficit. Imò vt in summâ dicam, pro certo est, Veritatem & Bonitatem distingui tantum, sicut Sigillum, & Impressionem, nam Veritas Bonitatem signat: Et contrà, Vitiolorum ac Perturbationum procellæ, ex Erroribus, & Falsitatis Nubibus erumperunt.

A Virtute transcamus ad Potentiam & Imperium, & dispiciamus, si vsquam inueniatur tanta Potentia, & Regnum, quanto Eruditio Hominis Naturam inuestit, & coronat. Videmus dignitatem Imperandi, sequi

dignitatem eius, cui imperatur. Imperium in Belluas, & Pecora, quale Bubulcorum aut Opilionum, res vilis: Imperium in pueros, quale Ludimagistrorum, minùs honorificum: Imperium in Mancipia, potiùs dedecori est, quàm honori: Neque multò præstantius est Imperium Tyrannorum, in populum seruilem, atque Animis, & generosâ indole exutum: Vnde hoc semper manuit iudicium, Honores in liberis Monarchijs, aut Rebusp. suauiores esse, quàm sub Tyrannis; quia Imperium honorificum magis supra volentes est, quam supra inuitos, & coactos. Ideoque Virgilius, cum ex intimo artificio, inter Humanos Honores, longè vellet optimos expromere, quos Augusto Cæsari assignaret, in hac ipsa verba loquitur,

— *Victorq; volentes*

Per populos dat iura, Viamq; affectat Olympo.

Ast Imperium Scientiæ, longè celsius est, quàm Imperium in Voluntatem, licet liberam, & non astrictam. Illa enim Rationi, Fidei, & Intellectui ipsi dominatur, qui est altissima Pars Animi, & Voluntatem ipsam regit. Etenim nulla proculdubio terrena est potestas, quæ in Spiritibus Hominum, & Animabus, eorùmque cogitationibus, & phantasijs, assensu quoque & fide, Thronum, & quasi Cathedram suam erigit, & collocat, præter Doctrinam, & Scientiam. Ac idcirco videmus, detestabilem illam, & immensam delectationem, quâ Hæresiarchæ, falsi Prophetæ, & Impositores magni perfunduntur, & rapiuntur, postquam senserint in Fide, & conscientijs Hominum cœpisse se regnare: Tantam certè, vt qui eam semel degustauerit, nullis ferè persecutionibus, aut tormentis adigi possit, vt hoc regno se abdicet. Sicut autem, hoc illud est, quod in Apocalypsi dicitur, *Abyssus siue profunda Sathane*; ita è contrario, iustus & legitimus, in animos Hominum Dominatus, Veritatis ipsâ euidentiâ, ac commendatione dulcissimâ stabi-

stabilitus, sanè quam proximè, ad Potestatis Divinæ similitudinem accedit.

Quod ad Fortunas, & Honores spectat, Munificentia Doctrinæ, non sic Regna integra, & Resp. locupletat, & ditat, vt non Hominum etiam priuatorum Fortunas, & Opes amplificet, & evehat. Vetus enim Observatio est, Homerum pluribus suppeditasse victū, quam *Syllam*, *Cæsarem*, aut *Augustum*, licet tot Congiaria, tot Donatiua, tot Agrorum Assignationes largiti sint. Certè difficile dictu est, Arma an Literæ plurimum fortunas constituerint. Quin si de summâ potestate loquamur, videmus; si Arma, aut Ius hæreditatis Regnum contulerunt, at Literarum forti sæpius cessit Sacerdotium, quod Regni semper fuit Riuale.

Rursus, si Delectationem, Iucunditatemque scientiæ intuearis, multum sanè illa voluptates alias omnes exuperat. Quid enim? num fortè Affectuum Voluptates tanto intervallo oblectamenta sensuum excedent, quanto Voti Asssecutio foelix, Cantiunculam, aut Coenam: & non pari gradatione, Intellectū, Voluptates, eas quæ sunt Affectuum, transcendent? In cæteris oblectationibus satietas est finitima, & postquam paulò inueteraverint, Flos ipsarum & venustas marcescit: quo docemur, non illas liquidas reuera voluptates, ac sinceras fuisse, sed vmbra tantum, & Fallacias voluptatum, non tam qualitate suâ, quam nouitate iucundas: Vnde & Voluptarij sæpius fiunt Monachi, & ambitiosorum Principum Senectus, tristior ferè est, & Melancholiâ obsessa. Scientiæ autem non est satietas, verum & fruendi, & appetendi, perpetuò & subindè recurrens Vicissitudo; vt necesse sit huius Delectationis Bonum, simplex esse, non ex Accidente, aut cum Fraude. Neque illa voluptas, quam depingit Lucretius, vltimum in Animo locum sortitur;

Suaue mari magno turbantibus æquora Ventis, &c.

Suaue

Suaue est spectaculum (inquit) stantem aut ambulantem in littore, nauem intueri tempestate in mari iactatam: suaue itidem ex editâ turri duas cernere Acies concursantes in planitie; at nil dulcius est Homini, quam mens per doctrinam, in arcè veritatis collocata, vnde aliorum errores, & labores dispicere possit.

Denique, vt mittamus vulgaria illa Argumenta, quod per Doctrinam scilicet, *Homo homini in eo præstet, in quo ipse Brutis*; Quod ope Doctrinæ ascendat homo intellectu vsque ad Cælos, quo corpore non potest, & alia similia; cum eo concludamus Bono, hanc Dissertationem de Literarum excellentiâ, ad quod Humana Natura ante omnia aspirat, hoc est, Immortalitate, & Æternitate. Hùc enim spectant Procreatio sobolis, Nobilitatio Familiæ, Ædificia, Foundationes, Monumenta, Fama, ac denique Humanorum Votorum Summa. Atqui videmus Monumenta Ingenij, & Eruditionis, quânto diutiùs durent, quam ea quæ opere, & manu facta sunt. Annon Homeri Carmina, viginti quinque Annorum Centurias, & supra, absque vnius Syllabæ, aut Literæ iacturâ, durauerunt? Quo spatio innumera Palatia, Tempia, Castella, Vrbes collapsa sunt, aut diruta? Picturæ, ac Statuæ Cyri, Alexandri, Cæsaris, imò Regum & Principum multò recentiorû, nullo iam sunt modo parabiles: Archetypa enim ipsa, iam dudum confecta vetustate perierunt, Exempla autem indies primigeniâ Similitudine mulctantur. At Ingeniorum Imagines perpetuò integræ manent in Libris, nullis temporum iniurijs obnoxia, vtpote quæ iugem renouationem recipere possunt: Quanquam nec Imagines dici propriè possint, quia perpetuò generant quodammodò, seminaque sua in Animos Hominum spargunt, atque ætatibus subsequentiibus infinitas Actiones, Opinionesque suscitant, & progignunt. Quod si Nauis Inuentum, res existimata tam nobilis, & admirabilis

lis fuerit, quæ opes mercesque hinc inde transportat, Regiones locis disiunctissimas, participatione fructuanti & commodorum consociat; quantò rectiùs Literæ celebrari debent, quæ tanquam Naues fulcantes Oceanum Temporis, remotissima secula Ingeniorum & Iuuentorum commercio, & societate copulant? Porro videmus nonnullos Philosophorum qui maximè immergi erant sensibus, minimèque Diuini, atque Immortalitatem Animæ præfractè negabant; hoc tamen vi Veritatis adactos concessisse, quoscunque Motus & Actus Anima humana absque Corporis Organo præstare possit, eos etiam post Mortem permanere probabile esse: quales nimirum erant Intellectus, minimè autem Affectuum Motus. Adeò scilicet Scientia immortalis visa est Res illis, atque incorruptibilis. Nos autem, quibus diuina Reuelatio illuxit, conculcantes hæc Rudimenta, atque Offucias Sensuum, nouimus non solum Mentem, sed & Affectus perpurgatos; neque Animam tantum, sed etiam Corpus ad Immortalitatem assumptum iri suo tempore. Sedenim meminerint Homines, & nunc & aliàs ubi opus fuit, me in Probationibus de Dignitate Scientiæ, inde ab initio seiunxisse Testimonia diuina ab humanis; quam Methodum constantè retinui, separatim vtrunque explicans.

Quamuis verò hæc ita sint, nequaquàm tamen hoc mihi sumo, neque me consequi posse confido, vt vllâ Causæ huius pro Doctrinâ Peroratione, aut Actione, iudicia rescindam, vel *Æsopici Galli*, qui Granum Hordei Gemmæ prætulit; vel *Mida*, qui cum Arbiter factus esset, inter Apollinem, Musarum, & Panem, Ouium Præsidem, Opulentia palmam detulit; vel *Paridis*, qui spretâ Sapientiâ, ac Potentiâ, primas Voluptati & Amori dedit; vel *Agrippinæ* eligentis, *Occidat matrem, modo imperet*, Imperium licet cum conditione detestanda

dâ præoptantis ; vel *Vlyſſis*, qui *Vetulam* prætulit *Immortalitati*, typi certè eorum, qui *Conſueta* *Optimis* præponunt ; plurimaque eiſmodi *Iudicia* *Popularia* : Hæc enim antiquum obtinebunt : Verùm & illud etiàm manebit, cui innixa eſt ſemper *Doctrina* tanquam firmiſſimo fundamento, quod-que nunquàm labefactari poterit, *Iuſtificata eſt Sapientia à Filijs ſuis.*

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
 LIBER SECVNDVS.

AD REGEM SVVM.

Consentaneum videri possit, ta-
 meti non rarò secùs eueniat,
 (Rex optime) vt qui Sobole
 numerosâ aucti sunt, quique
 Immortalitatem suam in Po-
 steris ipsorum quasi prospe-
 ctant, præ cæteris Mortalibus
 sint solliciti, de Statu futuro-
 rum Temporum; vtpote qui-
 bus, satis intelligunt, charissi-
 ma illa sua tandem debere pignora transmitti. *Eliza-*
 K *betha*

betha Regina, propter Vitam cœlibem, Hospes potiùs in Mundo quàm Incola fuit; sua quidem Tempora ornauit, & in multis beauit. Enimuerò tuæ Maiestati, (cui Deus pro Benignitate suâ dedit tot suscipere Liberos, dignos certè qui te perpetuent, cuiusque Ætas vigenis, & Thorus fœcundus adhuc plures pollicetur) vsquequaque conuenit, non modò tuum (quod facis) Seculum irradiare; verùm etiàm ad illa Curas tuas extendere, quæ Memoria omnis alat, quæque ipsa intueatur Æternitas. Inter ea autem (nisi studium meum erga Literas me fallit) nil dignius est aut nobilius, quàm si dotetur Orbis Terrarum, *Augmentis Scientiarum* solidis & fructuosis. Quousque enim tandem, pauculos aliquos Scriptores, statuemus nobis tanquàm *Columnas Herculis*, ne plus *ultra* in Doctrinis progrediamur; cùm habeamus Maiestatem tuam, instar Lucidi & Benigni Syderis, quod nos inter Nauigandum conducat & fortunet?

Vt igitur ad rem redeamus: Reclamamus iam, & nobiscum perpendamus, quid Principes Viri, alijque, hucusque ad Literarum Amplificationem attulerint, quid prætermiserint? Hoc autem pressè & distinctè excutiamus; sermone quodam Actiuo & Masculo, nusquam digrediendo, nil amplificando. Ponatur igitur illud (quod quiuis concedat) Opera quæque maxima & difficillima, vel Præmiorum Amplitudine, vel Confiliorum Prudentiâ & Sanitate, vel Laborum Coniunctione superari: Quorum primum Conatum extimulat, secundum Ambages & Errores tollit, tertium Mortalium Fragilitati succurrit. At inter hæc tria, meritò Primas tenet, *Consilij prudentia & sanitas*; hoc est, Monstratio, & Delineatio viæ rectæ & procliuis, ad rem, quæ proponit, peragendam: *Claudus enim*, (quod dici solet) *in viâ, anteuertit Cursorem extra viam*. Et Salomon perappositè ad hanc rem; *Ferrum si retusum fuerit viribus utendum*

utendum maioribus; quod verò super omnia praevalet, est sapientia. Quibus verbis innuit, Medii prudentem electionem, efficacius conducere ad Rem, quàm virium aut Intentionem, aut Accumulationē. Hæc ut dicam, illud impellit, quod (saluo sempè eorum honore, qui de Literis quomodocunque meruerunt) perspicio atque animadverto, Opera eorum atque Acta pleraque, ad Magnificentiam potiùs, & Nominis sui Memoriam, quam ad Scientiarum ipsarum Profectum & Augmenta spectasse; & Literatorum potiùs Numerum auxisse, quam Artibus ipsis multum Incrementi attulisse.

Actiones autem & Opera, quæ ad Literas amplificandas pertinent, circa tria versantur Obiecta: Circa Literarum Sedes; circa Libros; & circa Personas Eruditorum. Quemadmodùm enim Aqua, siue ex Cœlesti Rore descendens, siue ex Fontibus scaturiens, facilè dispergitur & disperditur, nisi colligatur in aliqua Receptacula, vbi per vnionem, & congregationem, se sustentare & fouere possit, (quem in finem excogitauit Solertia humana Aquæductus, Cisternas, Stagna; eaque etiam varijs ornamentis condecorauit, quæ Magnificentiæ & Dignitati, non minùs quàm Vtui & Necessitati deseruiant) similiter Liquor iste Scientiæ pretiosissimus, siue à Diuinâ Inspiratione destillet, siue è Sensibus exiliat, mox periret omnis, atque euanesceret, nisi conseruaretur in Libris, Traditionibus, Colloquijs; ac præcipuè in Locis certis his Rebus destinatis, quales sunt Academia, Collegia, Scholæ; vbi & permanentes habeat Sedes, & crescendi insupèr, & se congregandi Copiam, & Facultatem.

Ac primò, Opera, quæ ad *Musarum Sedes* spectant, quatuor numerantur: Ædificiorum Structura; Prouentuum Dotatio; Priuilegiorum Concessio; Disciplinæ Lex & Institutio; Quæ omnia ad Secessum, & Otium. (vt plurimùm) conferunt, & ad Vacationem à

Curis & Molestijs : qualia sunt quæ ad Aluearia constituenda, in vsum Mellis, requirit Virgilius ;

*Principio sedes apibus, statioq; petenda,
Quo neque fit ventis aditus. &c.*

At Opera circa *Libros* duo sunt præcipua : primum Bibliothecæ, in quibus tanquam Mausolæis, præscorum Sanctorum Reliquiæ, Virtutis plenæ, conditæ sunt. Secundò, nouæ Editiones Auctorum, emendationibus Impressionibus, fidelioribus Versionibus, vtilioribus Commentarijs, Annotationibus magis diligentibus, & huiusmodi famulatio, instructæ & ornata.

Porro Opera, quæ *Literatorum Hominum Personas* respiciunt (præterquam quod ipsi ornandi sint & promouendi) sunt etiã duo : Remuneratio & Designatio Lectorum, in Artibus iam dudum inuentis, & cognitis ; & Remuneratio ac Designatio Scriptorum, circa eas Doctrinæ partes, quæ non satis hæcenus excultæ, aut elaboratæ sunt.

Hæc summam Opera sunt & Acta, in quibus inclytorum Principum, aliorumque illustrium virorum promerita, erga rem literariam claruerunt. De particulari alicuius commemoratione, qui de Literis benè meruit, cogitanti, occurrit illud Ciceronis, quod eum, post reditum suum, ad gratias promiscuè agendas impulit ; *Difficile non aliquem, ingratum quenquam præterire.* Potius (ex Scripturarum consilio) spatium intruamur, quod adhuc restat in Stadio decurrendum ; quàm oculos reflectamus ad ea, quæ à tergo iam pridem reliquimus.

Primum igitur, inter tot totius Europæ Collegia, præclarissimè fundata, Omnia illa certis Professionibus destinata esse demiror, nulla, liberis atque Vniuersalibus Artium, & Scientiarum studijs, dedicata. Nam si quis iudicet Doctrinam omnem referendam esse ad Vsum & Actionem, rectè sapit ; Veruntamen facile est

est isto modo prolabi in errorem illum, quem Fabula perantiqua perstringit ; in quâ cætera Corporis Membra litem Ventriculo intendêrunt, quod neque Motum præberet, vt Artus, neque Sensum, vt Caput; quamuis intereà Alimentum coctum atque confectum ventriculus ille in reliquum corpus diuideret : Planè eodem modo, qui in Philosophiâ ac Contemplationibus vniuersalibus, positum omne studium inane atque ignauum arbitratur, non animaduertit singulis Professionibus, & Artibus, exinde succum & Robur suppeditari. Atque certè persuasum habeo, hanc ipsam haud minimam caussam fuisse, cur sælicior Doctrinæ progressus hucusque retardatus sit ; quod opera hisce fundamentalibus Scientijs, nauata sit tantùm in transitu, neque haustus pleniore indè epti. Nam si Arborem solito fructuosiore fieri cupias, de Ramis medicandis frustra cogitaueris ; Terra ipsa circa Radicem subigenda, & Gleba lætior admouenda, aut nihil egeris. Neque rursùs silentio prætermittendum est, hanc Collegiorum, & Societatum, in vsum tantummodò Doctrinæ Professoriæ, Dedicacionem, non solùm Scientiarum incrementis inimicam fuisse ; sed etiam in Regnorum, & Rerump. detrimentum cessisse. Hinc enim fieri solet, vt Principes delectum habituri Ministrorum, qui Rebus civilibus tractandis sint idonei ; eiusmodi hominum miram solitudinem circa se reperiant ; proptereà quod non habeatur Educatio aliqua Collegiata, in hos vsus destinata, vbi scilicet Homines à Naturâ ad hoc facti & comparati, (præter artes alias) Historiæ, Linguis modernis, Libris & Tractatibus Politicis, præcipuè incumbant ; vt inde ad ciuilia Munera, magis habiles, & instructi accedant.

Quoniam verò Fundatores Collegiorum *plantant*, Prælectionum verò *rigant* ; sequitur iam ordine, vt dicam quid in publicis Lectionibus desideretur. Nimirum,

rùm Improbo vel maximè Tenuitatem Stipendiorum, Prælectoribus siue Artium, siue Professionum, (præsertim apud nos) assignatam. Interest enim inprimis progressus in Scientijs, vt Lectores in vnoquoque genere, ex optimis instructissimisque eligantur; vtpote quorum opera, non in vsum transitorium, sed ad sufficiendam Sobolem Scientiæ in secula adhibeatur. Id fieri nequit, nisi Præmia, & conditiones tales constituentur, quibus eminentissimus quisque in eâ Arte, planè contentus esse possit; vt illi demùm graue non sit, in eodem munere immori; neque Practicam cogitet. Quocirca Scientiæ vt floreant, Militaris Lex seruanda Dauidis; *Vt æqua esset pars descendens ad prælium, & manentis ad Sarcinas*; Sarcinis malè aliter prospectum erit. Sic Lectores in Scientijs sunt tanquam Conseruatores, & Custodes totius Literarij Apparatus, vnde Praxis & Militia deinceps Scientiarum instruat: Proinde æquum est, vt Merces ipsorum Lucra Practicorum exæquare possit. Aliter si Patribus Scientiarum Præmia non constituentur satis ampla, & luculenta, cueniet illud,

Et Patrum inualidi referent ieiunia Nati.

Defectum nunc notabo alium, in quo Alchymista quispiam in auxilium aduocandus fõret; cùm id genus Hominum Studiofis Authores sint, vt Libros vendant, Fornaces extruant, Mineruam ac Musas, (tanquam Virgines Steriles,) deserant, ac Vulcano se applicent. Fatendum est enimucrò, tam ad Penetralia Contemplationis, quàm ad Operatiuæ Fructum, in nonnullis Scientiis, (præsertim Naturali Philosophiâ, & Medicinâ) haud vnica subsidia è Libris petenda esse. Quâ in re neutiquàm omninò cessauit Munificentia Hominum; quippe videmus non Libros magis, quam Sphæras, Globos, Astrolabia, Mappas, & alia similia, vt adminicula quædam Astronomiæ, & Cosmographiæ comparari, & studio

i/

præberi. Videmus etiam loca nonnulla, Medicinæ studio dicata, Hortos habere pro Simplicium cuiusque generis inspectione, & notitiâ; nec vsu Mortuorum Corporum ad Observationes Anatomicas destitui. Cæterum hæc ad pauca spectant. In genere, pro certo habeatur, magnos, in rebus Naturæ abditis eruendis & referendis, progressus vix fieri posse, nisi ad Experimenta, siue Vulcani, siue Dædali, (Fornacis scilicet, aut Machinæ,) vel cuiuscunque alterius generis, sumptus abundè suppeditentur. Ideoque sicut Principum Secretariis, & Emissariis, conceditur exhibere rationes Expensarum, pro diligentis suis, in explorando, & eruyendo Res nouas & Arcana ciuilia; similiter & Exploratoribus, ac Speculatoribus Naturæ, satisfaciendum de expensis suis; aliàs de quamplurimis scitu dignissimis nunquam siemus certiores. Si enim Alexander magnam vim pecuniæ suppeditauit Aristoteli, quâ conduceret Venatores, Aucupes, Piscatores, & alios; quo instructior accederet ad conscribendam Historiam Animalium; certè maius quiddam debetur ijs, qui non in Saltibus Naturæ pererrant, sed in Labyrinthis Artium viam sibi aperiunt.

Defectus etiamnum alius nobis obseruandus, (magnum certè momenti.) Neglectus quidam est; in Academicarum Rectoribus, Consultationis, in Regibus siue Superioribus, Visitationis; in hunc finem, vt diligentèr consideretur, & perpendatur, vtrum Prælectiones, Disputationes, aliaque Exercitia Scholastica, antiquitus instituta, & ad nostra vsque tempora vsitata, continuare fuerit ex vsu, vel potius antiquare, aliaque meliora substituere. Etenim inter Maiestatis tuæ Canones prudentissimos, illum reperiò. *In omni vel consuetudine, vel exemplo, tempora spectanda sunt, quando primum Ros cœpta; in quibus, si vel confusio regnauerit, vel inscitia; derogat illud in primis Authoritati rerum, atque omnia reddit suspecta. Quamobrem,*

RES

obrem, quandoquidem Academiarum Instituta, plerunque originem traxerint à temporibus, hisce nostris haud paulò obscurioribus, & indoctioribus; cò magis conuenit, vt examini denuò subijciantur. Exemplum in hoc genere, vnum aut alterum proponam, in rebus quæ maximè obuix videntur, & familiares. Pro more receptum est (licet vti mihi videtur perperam) vt Literarum studiosi, Logicam, & Rhetoricam præproperè nimis addiscant; Artes sanè Prouectioribus magis conuenientes, quàm Pueris, & Tyronibus. Etenim hæ duæ, si verè res perpendatur, sunt ex Artibus grauissimis; cùm sint *Artes Artium*, altera ad Iudicium, altera ad Ornatum. Quinetiàm Regulam, & Normam continent, Res & Materiam subiectam, vel disponendi, vel illustrandi. Ideòque id agere, vt Mentis Rerum ignaræ, & rudes, (quæque nondùm id collegerunt, quod à Cicerone *Sylua*, vel *Stupellex* appellatur, id est Materiam, & Copiam rerum,) initium ab istis Scientiis sumant; (ac si quis discere vellet, ponderare, vel metiri, vel ornare Ventum:) haud aliud profectò parit, quàm vt harum Artium virtus & facultas, (quæ permagnæ sunt, & latissimè diffusæ,) ferè contemptæ iaceant; atque vel in puerilia Sophismata, Affectationesque ridiculas degenerauerint; vel saltem existimatione suâ haud parùm mulctatæ sint. Quinetiam præmatura, & intempestiua ad has Artes Accessio, dilutam earum, atque icuinam Traditionem ac Tractationem, necessariò secum trahit, qualis nimirùm Captui Puerorum adaptetur. Alterum Exemplum (quod adducam) Erroris, qui in Academiis iam diu inueterauit, eiusmodi est; quod scilicet Inventionis, atque Memorix, in Exercitiis scholasticis, fieri solet nimio plus noxium Diuortium: Illic siquidem Orationes pleræque, aut omninò præmeditatæ sunt, adeò vt Conceptis Verbis proferantur, & Inventioni nihil relinquatur; aut planè extem-

extemporariæ, vt perparùm relinquatur Memoria: (cùm in vitâ communi, & Praxi, rarus sit alterutrius istorum vsus seorsim, sed potiùs mixturæ ipsorum; id est Notarum siue Commentariorum, atque Dictionis subitæ) ita vt hoc pacto, Exercitia ad Praxim haud sint accommodata, nec Imago respondeat Vitæ. Illud autem in Exercitijs perpetuò tenendum est; vt omnia (quam fieri potest) maximè repræsentent ea, quæ in vitâ agi solent; Alioqui Motus & Facultates Mentis peruertent, non præparabunt. Huius autem rei Veritas non obscurè cernitur, cùm Academici ad Praxim suarum Professionum, vel alia Ciuilis Vitæ Munia se accingant; quod cùm faciunt, hunc, de quo loquimur, defectum, ipsi in se citò deprehendunt; sed citiùs etiamnùm alii. Cæterùm hanc partem, de Institutòrum Academicorum emendatione, clausulâ illâ (ex Cæsaris quâdam ad Oppium, & Balbum Epistolâ desumptâ) concludam; *Hoc quemadmodùm fieri possit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri possunt; de ijs rebus rogo vos, vt cogitationem suscipiatis.*

Alter Defectus quem obseruo, altiùs paulò quam præcedens ascendit. Quemadmodùm enim Doctrinarum Progressio, haud parùm in prudenti Regimine, & Institutione Academiarum singularum consistit; ita magnus ad hoc cumulus accedere possit, si Academiae vniuersæ, per totam Europam sparsæ, arctiorem coniunctionem, & necessitudinem contraherent. Sunt enim, vti videmus, multi Ordines, & Societia, quæ licet Regnis, & Spatiis longinquis disiuncta sint, tamen Societatem & tanquam Fraternitatem inter se ineunt, & colunt; adeò vt habeant Præfectos (alios Prouinciales, alios Generales,) quibus omnes parent. Et certè, quemadmodùm Natura creat Fraternitatem in Familiis; Artes Mechanicæ contrahunt

Fraternitatem in Sodalitijs; Vnctio diuina superinducit Fraternitatem in Regibus, & Episcopis; Vota & Regulæ conciliant Fraternitatem in Ordinibus: eodem modo fieri non potest, quin intercedat Fraternitas illustris & generosa, inter Homines, per Doctrinas & Illuminationes, quandoquidem Deus ipse *Pater Luminum* nuncupetur.

Postremò illud queror (de quo superius nonnihil præmisi) quod vel nunquam, vel rarò admodum, publica aliqua extiterit Designatio Virorum idoneorum, qui vel scriberent, vel Inquisitionem instituerent, de illis Scientiarum Partibus, in quibus satis adhuc non fuerit elaboratum. Cui rei, illud inferuiet quam maximè, si tanquam Lustrum condatur Doctrinarum; & Censuræ excipiatur; quæ ex illis locupletes sint, & maiorem in modum auctæ; quæ autem inopes, & destitutæ. Opinio enim Copiæ, inter causas Inopiæ est: Atque multitudo Librorum Luxuriæ potius quàm Penuriæ indicium quoddam præ se fert. Quæ tamen Redundantia, (si quis rectè iudicet) neuti quàm delendis antehac scriptis Libris, sed nouis melioribus edendis tolli debet; qui eius generis sint, vt tanquam *Serpens Mosis, Serpentes Magorum* deuorent.

Horum, quos enumerauimus, omnium Defectuum Remedia, præter illius postremi; quin etiã eiusdem postremi, quoad Partem eius Actiuam, quæ spectat ad Designationem scribentium, Opera sunt verè Basilica; Erga quæ, priuati alicuius conatus, & industria, ferè sic se habeat, ut Mercurius in Biuio; qui Digitum potest in viam intendere, Pedem inferre non potest. At Speculatiua illa Pars, quæ ad Examen Doctrinarum (quid nimirum in singulis desideretur) pertinet; etiã industriæ Hominis Priuati patet. Mihi igitur in animo est, Perambulationem Doctrinarum, & Lustrationem generalem, & fidelem aggredi, præcipuè cum inquisitione

ne sedulâ & accuratâ, quænam earum Partes neglectæ incultæque iaceant, hominum industriâ nondum subactæ, & ad vsum conuersæ; vt huiusmodi Delineatio, & Registratio, & publicis Designationibus, & Priuatorum spontaneis laboribus facem accendat. In quo nihilominus Consilium est hoc tempore, Omissiones duntaxat, & *Desiderata* notare; non autem Errores, & Infelicitates redarguere. Aliud enim est inculta loca indicare, aliud culturæ modum corrigere.

Quam quidem ad rem; cùm me comparo, & accingor, non sum nescius, quantum opus moueam, quamque difficilem prouinciam sustineam; etiâ quàm sint vires minimè Voluntati pares: Attamen magnam in spem venio, si ardentior meus erga Literas Amor, me longiùs prouexerit, vsurum me excusatione Affectûs; quia non simul cuiquam conceditur, *Amare & Sapere*. Nescius equidem non sum, eandem iudicij libertatem alijs relinquendam, quam ipse vsurpauerim. Equidem libentè æque acceperim ab alijs, ac impertiuërim, Humanitatis illud officium; *Nam qui Erranti comitèr monstrat viam, &c.* Prospicio etiâ animo, complura ex illis, quæ tanquam omissa, & desiderata, in Registrum hoc nostrum referre visum fuerit, in diuersas censuras incursura; Alia scilicet quod sint dudum peracta, & iam extent; Alia quod curiositatem sapiant, & fructum promittant perexilem; Alia quod nimis ardua existant, & ferè impossibilia; quæ ab hominibus absoluantur. Ad priora duo quod attinet, Res ipsæ pro se causam agent: Circa postremum de Impossibilitate ita statuo; Ea omnia possibilia, & præstabilia censenda, quæ ab aliquibus perfici possint, licet non à quibusuis; Et quæ à multis coniunctim, licet non ab vno; Et quæ in Successione Seculorum, licet non eodem æuo; Et denique quæ Publicâ Curâ & Sumptu, licet non Opibus &

Industriâ singulorum. Si quis tamen sit, qui malit Salomonis illud vsurpare, *Dicit piger, Leo est in viâ*; quàm illud Virgilij, *Possunt, quia posse videntur*; factis mihi erit, si labores mei, inter Vota tantùm siue Optata melioris notæ habeantur. Sicut enim haud omninò Rei imperitum esse oportet, qui Quæstionem appositè instituat; ita nec Sensûs inops videatur, qui haudquaquàm absurda Optauerit.

CAPVT I.

Partitio Vniuersalis Doctrinæ Humanæ in Historiam, Poesim, Philosophiam; Secundum tres Intellectûs Facultates, Memoriam, Phantasiam, Rationem: quòdque eadem Partitio competat etiàm Theologicis.

PARTITIO *Doctrinæ Humanæ* ea est verissima, quæ sumitur ex triplici Facultate Animæ Rationalis, quæ Doctrinæ Sedes est. *Historia* ad Memoriam refertur; *Poesis* ad Phantasiam; *Philosophia* ad Rationem. Per *Poesim* autem, hoc loco intelligimus non aliud; quàm Historiam confictam, siue Fabulas. Carmen enim Stili quidam Character est, atque ad Artificia Orationis pertinet, de quo suo loco.

Historia propriè Individuorum est, quæ circumscribuntur Loco & Tempore. Etsi enim *Historia Naturalis* circa Species versari videatur; tamen hoc fit ob promiscuam Rerum Naturalium, (in plurimis) sub vnâ Specie, Similitudinem; vt si vnâ nòris, omnes

omnes nôris. Sicubi autem Indiuidua reperiantur, quæ aut vnica sunt in suâ Specie, veluti Sol & Luna; aut à Specie insignitèr deflectunt, vt Monstra; non minùs rectè constituitur Narratio de illis in Historiâ Naturali, quam de Hominibus singularibus in Historiâ Ciuili. Hæc autem omnia ad *Memoriam* spectant.

Poesis, eo sensu quo dictum est, etiàm Indiuiduorum est; confictorum ad similitudinem illorum, quæ in Historiâ verâ memorantur; ita tamen vt modum sapiùs excedat, & quæ in Rerum naturâ nunquam conuentura, aut euentura fuissent, ad libitum componat, & introducat; quemadmodum facit & *Pictoria*. Quod quidem *Phantasia* Opus est.

Philosophia Indiuidua dimittit; neque Impressiones primas Indiuiduorum, sed Notiones ab illis Abstractas complectitur; atque in ijs componendis, & diuidendis, ex Lege Naturæ, & Rerum ipsarum euidentiâ versatur. Atque hoc prorsùs Officium est, atque Opificium *Rationis*.

Hæc autem ita se habere, si quis intellectualium Origines petat, facilè cernet. Indiuidua sola Sensum percellunt, qui Intellectûs Ianua est. Indiuiduorum eorum Imagines, siue Impressiones à sensu exceptæ, figuntur in Memoriam, atque abeunt in eam, à principio tanquam integræ, eodem quo occurrunt modo: Eas postea recolit, & ruminat Anima humana; Quas deinceps aut *simpliciter recenset*; aut *lusu quodam imitatur*; aut *Componendo & Diuidendo digerit*. Itaque liquidò constat, ex tribus his Fontibus, *Memoriæ*, *Phantasiæ*, & *Rationis*, esse tres illas Emanationes, *Historiæ*, *Poeseos*, & *Philosophiæ*; nec alias, aut plures esse posse. Etenim Historiam, & Experimentiam pro eadem re habemus; quemadmodum etiàm Philosophiam, & Scientias.

Neque

Neque aliâ censemus ad *Theologica* Partitione opus esse. Differunt certè *Informationes Oraculi & Sensûs, & Re, & Modo insinuandi*; sed *Spiritus Humanus vnus est, eiusque Arculæ, & Cellæ eadem*. Fit itaque, ac si diuersi *Liquores, atque per diuersa Infundibula, in vnum atque idem Vas recipiantur*. Quare & *Theologia, aut ex Historiâ Sacrà* constat; aut ex *Parabolis, quæ instar diuinæ Poeseos sunt*; aut ex *Præceptis & Dogmatibus, tanquam perenni quâdam Philosophiâ*. Quod enim ad eam partem pertinet, quæ redundare videtur, *Prophetiam* videlicet, ea *Historiæ* genus est: quandoquidem *Historia Diuina, eâ polleat supra Humanam Prærogatiuâ, vt Narratio Factum præcedere, non minùs quam sequi possit*.

CAPVT II.

Partitio Historiæ in Naturalem & Ciuilem, Ecclesiasticâ & Literariâ sub Ciuili comprehensâ. Partitio Historiæ Naturalis in Historiam Generationum, Præter-Generationum, & Artium.

I

HISTORA aut *Naturalis* est, aut *Ciuilis*: In *Naturali*, Naturæ res gestæ, & Facinora memorantur; in *Ciuili*, Hominum. Elucent proculdubio *Diuina* in vtrisque, sed magis in *Ciuilibus*, vt etiâ propriam *Historiæ* speciem constituent, quam *Sacram* aut *Ecclesiasticâ* appellare consueuimus. Nobis verò etiâ ea videtur *Literarum, & Artium* Dignitas, vt ijs *Historia* propria seorsum attribui debeat; quam sub *Historiâ Ciuili*, (quemadmodum

admodum & *Ecclesiasticam*,) comprehendi^s intelligimus.

Partitionem *Historiæ Naturalis* moliemur ex *statu*, & conditione ipsius Naturæ, quæ in triplici statu posita inuenitur, & tanquam Regimen trinum subit. Aut enim libera est Natura, & cursu consueto se explicans, vt in Cœlis, Animalibus, Plantis, & vniuerso Naturæ Apparatu; Aut à prauitatibus, & insolentijs Materiæ contumacis, & ab Impedimentorum violentiâ, de statu suo detruditur, vt in Monstris; Aut denique ab Arte, & Operâ humanâ constringitur, & fingitur, & tanquam nouatur, vt in Artificialibus. Sit itaque Partitio *Historiæ Naturalis*, in *Historiam Generationum; Præter-Generationum; & Artium*: Quam postremam, etiâ *Mechanicam*, & *Experimentalem* appellare consueuimus. Harum prima *Libertatem Naturæ* tractat; secunda *Errores*; tertia *Vincula*. Libentèr autem *Historiam Artium*, vt *Historiæ Naturalis* speciem constitui- mus; quia inueterauit prorsus opinio; ac-si aliud quippiam esset Ars à Naturâ; Artificialia à Naturalibus: vnde illud Malum, quod plerique *Historiæ Naturalis* Scriptores, perfunctos se putent, si *Historiam Animalium*, aut *Plantarum*, aut *Mineralium* conferent, omiſſis *Artium Mechanicarum Experimentis*. Sed & illabitur etiâ Animis Hominum aliud subtilius Malum; nempe, vt Ars censeatur solummodò, tanquam Additamentum quoddam Naturæ, cuius scilicet ea sit vis, vt Naturam (sanè) vel inchoatam perficere, vel in deterius vergentem emendare, vel impeditam liberare; minimè veiò penitùs vertere, transmutare, aut in imis concutere possit. Quod ipsum Rebus Humanis præproperam desperationem intulit. At contrâ, illud Animis Hominum penitùs insidere debuerat; Artificialia à Naturalibus, non Formâ, aut Essentiâ, sed Efficiente solummodò differere; Homini quippè in Naturam,

Naturam, nullius rei potestatem esse, præterquam Motûs, ut scilicet Corpora Naturalia aut admoueat, aut amoueat: ubi igitur datur Admotio Corporum Naturalium, aut Remotio, coniungendo (ut vocant) Actiua Passiuis, omnia potest homo; ubi non datur, nihil: Neque interest, si Res ponantur in ordine ad aliquem Effectum, utrùm hoc fiat per Hominem, vel absque Homine: Aurum aliquandò excoquitur igne, aliquandò in Arenulis purum inuenitur, ministrante sibi ipsi Naturâ: Iris similiter fit ex Nube rosçidâ in sublimi; fit etiã per Aspersiõnem Aquæ, hic apud nos. Itaque Natura omnia regit, subordinantur autem illa tria, *Cursus Naturæ*; *Expãtatio Naturæ*; & *Ars*, siue Additus Rebus Homo: Ideoque in Historiã Naturali, tria illa comprehendere par est; quod etiam C. Plinius magnã ex parte fecit; qui Historiam Naturalem solus pro dignitate complexus est; sed complexam, minimè ut decuit, imò potiùs indignis modis tractauit.

Harum prima habetur mediocritèr exulta; Sequentes duæ ita tenuitèr, & inutilitèr tractantur, ut in *Defideratorum* classe reponendæ sint. Neque enim reperias satis instructam, & locupletem collectionem Operum Naturæ eorum, quæ à Cursu ordinario Generationum, Productionum, & Motuum aberrârunt, & deflexerunt; siue sint illa Fœtus certarum Regionum aut Locorum singulares; siue Temporum Euentus insoliti; siue *Casuum* (ut ait ille) *Ingenia*; siue Proprietatum Abditarum Effectus; siue Monodica Naturæ in suâ Specie. Non negauerim inueniri Libros nimio plures, fabulosis Experimentis, Commentitiis Secretis, & friuolis Imposturis, ad Voluptatem, & Nouitatem, refertos; Cæterùm Narrationem grauem, & seueram de Heteroclitis, & Mirabilibus Naturæ, diligentèr examinatam, ac fidelitèr descriptam,

descriptam, non, inquam, inuenio; præsertim cum debitâ reiectione, & publicâ tanquam proscriptione Mendaciorum, & Fabularum, quæ inualuerunt. Nam vt res se nunc habet, si fortè Mendacia aliqua circa Res Naturales obtinuerint, & celebrata sint (siue quod tantum possit Reuerentia Antiquitatis, siue quod illa denuò examini subijcere sit molestum, siue quod mirifica scilicet Ornamenta putantur Orationis, propter Similitudines & Comparationes) nunquàm postea exterminantur, aut retractantur.

Finis huiusmodi Operis, quod Exemplo suo decorauit Aristoteles, nil minus est, quam vt curiosis, & inanibus Ingenijs gratificetur, sicut faciunt Mirabilarij, & Prodigiastri; verùm duas ob causas, vtramque seriam & grauem: Vnam, vt Axiomatum corrigatur Iniquitas; quæ plerunque in Exemplis tritis, & vulgatis fundamentum habent; Alteram, quòd à Miraculis Naturæ, ad Miracula Artis, expeditus sit transitus, & peruius. Neque enim huius rei plus inest Negotii, præterquàm vt Naturæ vestigia persequaris sagacitè, cum ipsa sponte aberret; vt hoc pacto postea cum tibi libuerit, eam eòdem loci deducere, & compellere possis. Neque verò præceperim; vt ex Historiâ istâ Mirabilium, superstitosæ Narrationes, de Maleficiis, Fascinationibus, Incantationibus, Somniis, Diuinationibus, & similibus, prorsus excludantur, vbi de Facto, & Re gestâ liquido constet. Nondùm enim innotuit, quibus in rebus, & quousque, Effectus Superstitioni attributi, ex Causis naturalibus participant. Ideoque licet huiusmodi Artium Vsum & Praxim, meritò damnandum censeamus, tamen à speculatione, & consideratione ipsarum, (si strenuè excutiantur) notitiam haud inutilem consequemur, non solum ad Delicta, in hoc genere Reorum, ritè diiudicanda; sed etiam ad Naturæ

Secreta vlteriùs rimanda. Neque cerè hæsitandum de ingressu, & penetratione intra huiusmodi Antra, & Recessus, si quis sibi vnicam Veritatis inquisitionem proponat; quod & Maiestas tua Exemplo proprio confirmavit. Tu enim, duobus illis clarissimis & acutissimis, Religionis, ac Naturalis Philosophiæ oculis, tales vmbrae prudentè ac perspicacitè perlustrasti; vt te Soli simillimum probaueris, qui polluta Loca ingreditur, nec tamen inquinatur: Cæterùm illud monuerim, Narrationes istas cum Rebus supersticiosi coniuñctas, seorsùm componi, neque cum puris, & sinceris Naturalibus commisceri oportere. Quod verò ad Narrationes attinet, circa Prodigia & Miracula Religionum; illa certè aut non vtiq̃ue vera sunt; aut nullà ex parte naturalia; idcòque ad *Historiam Naturalem* noñ pertinent.

Quantam ad *Historiam Naturæ subactæ*, & *Factitiæ*, quam *Mechanicam* appellare solemus; inuenio sanè Collectiones quasdam de Agriculturâ, etiàm de Artibus compluribus Mechanicis; sed, quod pessimum est in hoc genere, sempèr negliguntur & reijciuntur Experimenta, in Artibus singulis familiaria & vulgata; quæ tamen ad Interpretationem Naturæ, æquè aut plus faciunt, quam minùs trita. Nam Labes quædam Literis aspergi videatur, si fortè viri docti se submittant Inquisitioni, aut obseruationi rerum mechanicarum; nisi fuerit earum, quæ pro Arcanis Artis, aut pro Rebus admodùm raris, aut subtilibus reputentur. Quod tam inanis, ac superciliosæ Arrogantiæ Vitium, meritò irrisit Plato, quandò Hippiam Sophistam iactabundū inducit cum Socrate disputantem, sincero & solido Veritatis Inuestigatore: Qui, cum de Pulchritudine sermo institutus esset, pro vago suo, & soluto Disputandi more, primùm intulit Exemplum Virginis pulchræ, dein Equæ pulchræ, postremò

postremò Ollæ Fictilis pulchræ, & affabrè factæ : Hoc ultimo Exemplo Hippias commotus, dixit, *Stomacharer certè, (nisi humanitatis ratio me eò adigeret,) cum ququam disputare, qui Exempla tam vilia, & sordida allegaret.* Cui Socrates, *Te quidem ita decet, cum tam nitidis sis amictus vestibus, & pulchris calceis;* & alia per Ironiam. Enimuerò, illud pro certo asseri possit, grandia Exempla haud optimam, aut tutissimam asserre Informationem. Id quod exprimitur non insulsè, in peruulgatâ illâ Fabulâ de Philosopho; qui cum Stellas, sublatis oculis intueretur; incidit in Aquam : Nam si Oculos demisisset, stellas illicò in Aquâ videre potuisset; verùm suspiciens in cælum, Aquam in Stellis videre non potuit. Eodem modo sæpè accidit, vt Res minutæ & humiles, plus conferant ad Notitiam Grandium, quàm Grandes ad Notitiam Minutarum. Benè siquidem notauit Aristoteles, *Cuiusque rei naturam in portionibus eius minimis optime cerni.* Quam ob Causam, Reip. Naturam perscrutatur primò in Familiâ, & in simplicissimis Combinationibus Societatis, (Mariti scilicet & vxoris, Parentum & Liberorum, Domini & Serui,) quæ in quolibet tuguriolo occurrunt. Simili planè ratione, Natura huiusce magnæ Ciuitatis, (Vniuersitatis nimirum rerum,) eiusque Dispensatio, in primâ quâque Symbolizatione, & minimis Rerum Portionibus inuestiganda est : vt fieri videmus, quod Secretum illud Naturæ, (habitum pro maximo,) de Verticite Ferri, tactu Magnetis exciti, ad Polos, se conspiciendum præbuit; non in Vectibus ferreis; sed in Acubus.

Ego verò, si quod sit mei pondus Iudicij, sic planè Statuo; *Historia Mechanicæ* vsum erga Philosophiam Naturalem, esse maximè Radicalem, & Fundamentalem. Talem intelligo Philosophiam Naturalem, quæ non abeat in Fumos Speculationum subtilium, aut

sublimium ; sed quæ efficacitè operetur, ad subleuanda Vitæ humanæ Incommoda. Neque enim ad præsens tantùm iuuabit, necendo & transferendo Obseruationes vnus Artis, in vsum aliarum ; & inde nouas commoditates eliciendo, quod necesse est fieri, cùm Experimenta diuersarum Artium, in vnus Hominis Obseruationem, & considerationem Venient ; sed porrò ad causas rerum indagandas, & Artium Axiomata deducenda, lucidiorem Facem accendet, quàm hactenùs vnquàm affulfit. Quemadmodùm enim Ingenium alicuius, haud benè nôris, aut probâris, nisi cum irritaueris ; neque Proteus se, in varias rerum facies, vertere solitus est, nisi Manicis arctè comprehensus ; similiter etiàm Natura Arte irritata, & vexata, se clariùs prodit, quam cùm sibi Libera permittitur.

Antequàm verò hoc Membrum Historiæ Naturalis, (quod Mechanicum atque Experimentale vocamus,) dimittamus, illud adiiciendum ; Corpus talis Historiæ, non solùm ex Artibus ipsis Mechanicis, verùm & ex Operatiuâ parte Scientiarum Liberalium, ac simul ex Practicis compluribus, (quæ in Artem non coaluerunt) confici debere, vt nihil vtile prætermittatur, quod ad informandum Intellectum iuuat. Atque hæc est *Historiæ Naturalis* Partitio prima.

CAPVT III.

Partitio Historiæ Naturalis Secunda, ex Vsu & Fine suo, in Narratiuam ; & Inductiuam. Quodque Finis nobilissimus Historiæ Naturalis sit, vt ministret & in Ordine sit ad condendam Philosophiam ; quem Finem intuetur Inductiua. Partitio Historiæ Generationum in Historiam Cœlestium : Historiam Meteororum : Historiam Globi Terræ & Maris : Historiam Massarum siue Collegiorum Majorum : & Historiam Specierum siue Collegiorum Minorum.

HISTORIA Naturalis, vt Subiecto triplex (quemadmodum diximus) ita Vsu duplex est : Adhibetur enim, aut propter *Cognitionem Rerum* ipsarum, quæ Historiæ mandantur ; aut tanquam *Materia prima* Philosophiæ. Atque prior illa, quæ aut *Narrationum* iucunditate delectat, aut *Experimentorum* vsu iuuat, atque huiusmodi Voluptatis, aut Fructûs gratiâ quæsita est, longè inferioris notæ censenda, præ eâ, quæ *Inductionis* veræ, & legitimæ Sylua sit, atque Supellex, & primam Philosophiæ Mammam præbeat. Rursûs itaque partiemur *Historiam Naturalem*, in *Narratiuam*, & *Inductiuam* : Hanc autem posteriorem inter *Desiderata* ponimus. Neque verò aciem Mentis alicuius peritringant, aut magna Antiquorum Nomina, aut magna Recentium Volumina. Satis enim scimus, ha-

beri

beri Historiam Naturalem mole amplam, varietate gratam, diligentiam sæpius curiosam. Attamen si quis ex eâ Fabulas, & Antiquitatem, & Auctorum Citationes, & inanes Controversias, Philologiam denique, & Ornamenta eximat (quæ ad *Coniuuales Sermones*, Hominumque doctorum *Noctes*, potius quàm ad instituendam Philosophiam sint accommodata,) ad nil magni res recidet. Longè autem profectò abest ab eâ Historiâ, quam Animo metimur. Primò enim desiderantur duæ illæ *Historiæ Naturalis* Partes, (de quibus modò diximus) *Præter-Generationum*, & *Artium*, in quibus nos plurimum ponimus: Deinde, in tertiâ illâ (quæ reliqua est) Parte Generali, nimirum de *Generationibus*, vni tantum, ex quinque Partibus eius, satisfacit. Siquidem *Historiæ Generationum* constituuntur Partes subordinatæ quinque: Prima *Cælestium*, quæ Phænomena ipsa sincera complectitur, atque separata à Dogmatibus; Secunda *Meteororum* (annumerando etiam Cometas) & *Regionum*, quas vocant, *Aëris*: Neque enim de Cometis, Meteôris ignitis, Ventis, Pluuijs, Tempestatibus, & reliquis, inuenitur aliqua Historia, quæ vilius sit pretij. Tertia *Terræ & Maris*, (quatenus sunt Vniuersi Partes Integrales) Montium, Fluminum, Æstuum, Arenarum, Sylvarum, Insularum, denique Figuræ ipsius Continentium prout exporriguntur; in his omnibus, potius Naturalia inquirendo & obseruando, quàm Cosmographica. Quartò, de *Massis Materiæ communibus*, quas *Collegia Maiora* vocamus, (vulgò *Elementa* dicuntur;) Neque enim de Igne, Aëre, Aquâ, Terrâ; eorumque Naturis, Motibus, Operibus, Impressionibus, Narrationes reperiuntur, quæ Corpus aliquod Historiæ iustum constituent. Quinta, & vltima, de *Collectionibus Materiæ exquisitis*, quæ à nobis *Collegia Minora*, vulgò *Species* appellantur. In hâc autem postremâ solâ,

industria

industria Scriptorum enituit; ita tamen, vt potius luxuriana sit in superfluis, (Iconibus Animalium, aut Plantarum, & similibus intumescens) quam solidis, & diligentibus obseruationibus ditata, quæ vbique in *Historiâ Naturali* subnecti debeant. Atque, vt verbo dicam, omnis quam habemus Naturalis Historia, tam inquisitione suâ, quàm congerie, nullo modo in ordine ad eum quem diximus finem, (condendæ scilicet Philosophiæ,) aptata est. Quare *Historiam Inductiuam* desiderari pronunciamus. Atque de *Naturali Historiâ* hætenus.

CAPVT IV.

Partitio Historiæ Ciuilis, in Ecclesiasticam, Literariam, & (quæ Generis nomen retinet) Ciuilem: quodque Historia Literaria desideretur: Eius conficiendæ Præcepta.

HISTORIAM Ciuilem in tres species rectè diuidi putamus: Primò *Sacram*, siue *Ecclesiasticam*: deinde eam, quæ Generis nomen retinet, *Ciuilem*: Postremò *Literarum & Artium*. Ordinem autem ab eâ specie, quam postremò posuimus, quia reliquæ duæ habentur, illam autem inter *Desiderata* referre visum est. Ea est *Historia Literarum*. Atque certè Historia Mundi, si hæc parte fuerit destituta, non absimilis cenferi possit *Statuæ Poliphemi*, eruto Oculo; cum ea pars Imaginis desit, quæ Ingenium & Indolem Personæ maximè referat. Hanc licet desiderari statuamus, nos nihilominus minimè fugit,

fugit, in Scientiis Particularibus Iureconsultorum, Mathematicorum, Rhetorum, Philosophorum, haberi leuem aliquam Mentionem, aut Narrationes quasdam ieiunas, de Sectis, Scholis, Libris, Auctoris, & Successionibus huiusmodi Scientiarum: Inueniri etiã de Rerum & Artium Inuentoribus, tractatus aliquos exiles, & infructuosos; Attamen iustam atque vniuersalem *Literarum Historiam* nullam adhuc editam asserimus. Eius itaque & Argumentum, & conficiendi Modum, & Vsum proponemus.

Argumentum non aliud est, quam vt ex omni Memoria repetatur, quæ Doctrinæ & Artes, quibus Mundi Ætatibus, & Regionibus floruerint. Earum Antiquitates, Progressus, etiã Peragrationses per diuersas Orbis Partes (migrant enim Scientiæ, non secus ac Populi) rursus Declinationes, Obliuiones, Instaurationes commemorantur. Obseruetur simul per singulas Artes, Inventionis Occasio & Origo; Tradendi Mos & Disciplina; Colendi & Exercendi Ratio & Instituta. Adijciantur etiã Sectæ, & Controuersiæ maximè celebres, quæ Homines doctos tenuerunt; Calumniæ, quibus patuerunt; Laudes & Honores quibus decorata sunt. Notentur Auctores præcipui, Libri præstantiores, Scholæ, Successiones, Academia, Societates, Collegia, Ordines, denique omnia quæ ad Statum Literarum spectant. Ante omnia etiã id agi volumus (quod Ciuilibus Historiæ decus est, & quasi Anima) vt cum euentis causæ copulentur; videlicet, vt memorentur Naturæ Regionum ac Populorum; Indolesque apta & habilis, aut inepta & inhabilis ad Disciplinas diuersas; Accidentia temporum, quæ Scientiis aduersa fuerint aut propitia; Zeli & mixturæ Religionum; Malitiæ & Fauores Legum; Virtutes denique insignes, & efficacia quorundam virorum, erga literas promouendas, & similia. At hæc omnia ita tractari præcipimus, vt non Criticorum

Criticorum more, in laude & censurâ tempus tratur; sed planè historicè res ipsæ narrentur, iudiciùm parciùs interponatur.

De *Modo* autem huiusmodi Historiæ conficiendæ, illud inprimis monemus; vt Materia & Copia eius, non tantùm ab Historijs, & Criticis petatur, verùm etiàm vt per singulas Annorum Centurias, aut etiàm minora interualla, seriatim, (ab vltimâ Antiquitate factò principio) Libri præcipui, qui per ea Temporis Spatia conscripti sunt, in consilium adhibeantur; vt ex eorum non perfectione (id enim infinitum quiddam esset) sed degustatione, & obseruatione Argumenti, Stili, Methodi, Geniùs illius temporis Literariùs, veluti Incantatione quâdam, à Mortuis euocetur.

Quod ad *Vsum* attinet, hæc eò spectant; non vt Honor Literarum, & Pompa, per tot circumfusas Imagines celebretur; nec quia, pro flagrantissimo, quo literas prosequimur, amore, omnia quæ ad earum statum quoquo modo pertinent, vsque ad curiositatem inquirere, & scire, & conseruare auemus; sed præcipuè ob causam magis seriam, & grauem: Ea est (vt Verbo dicamus) quoniam per talem, qualem descripsimus, Narrationem, ad Virorum doctorum, in Doctrinæ vsu & administratione, prudentiam & solertiam, maximam accessionem fieri posse existimamus; & Rerum Intellectualium, non minùs quàm Ciuiliùm motus, & perturbationes, vitiaque & Virtutes, notari posse; & Regimen inde optimum educi, & institui. Neque enim B. Augustini, aut B. Ambrosij Opera, ad Prudentiam Episcopi, aut Theologi, tantùm facere posse putamus, quantum si Ecclésiastica Historia diligentèr inspiciatur, & reuoluatur. Quod & Viris doctis; ex *Historiâ Literarum* obuenturum non dubitamus. Casum enim omninò recipit, & temeritati exponitur, quod Ex-

emplis & Memoriâ Rerum non fulcitur. Atque de *Historiâ Literariâ*, hæc dicta sint.

CAPVT V.

De Dignitate, & Difficultate *Historiæ Ciuilis*.

Sequitur *Historia Ciuilis* specialis, cuius Dignitas atque Auctoritas, inter Scripta Humana eminet. Huius enim fidei, Exempla Maiorum, Vicissitudines Rerum, Fundamenta Prudentiæ Ciuilis, Hominum denique Nomen & Fama, commissa sunt. Ad Dignitatem rei accedit, Difficultas non minor. Etenim Animum in scribendo ad præterita retrahere, & veluti antiquum facere, Temporum motus, Personarum Characteres, Consiliorum trepidationes, Actionum (tanquam Aquarum) ductus, Prætextuum Interiora, Imperij Arcana, cum diligentia scrutari, cum fide & libertate referre, denique verborum lumine sub Oculos ponere, magni utique laboris est, & iudicij; præsertim cum antiquiora quæque incerta, recentiora periculo obnoxia reperiantur. Quamobrem & plurima *Historiam* istam Ciuilem circumstant Vitia; dum Plerique Narrationes quasdam inopes, & plebeias, & plane Dedecora *Historiarum* conscribant; Alij particulares Relationes, & Commentariolos operâ festinatâ, & textu inæquali consarciant; Alij Capita tantum Rerum gestarum percurrant; Alij contrâ, minima quæque, & ad summas Actionum nihil facientia persequantur; Nonnulli, nimia erga Ingenia propria Indulgentiâ, plurima audacter confingant; Ast alij, non tam Ingeniorum suorum

orum, quàm Affectuum Imaginem Rebus imprimant, & addant, Partium suarum memores, Rerum parùm fideles testes; Quidam Politica, in quibus sibi complacent, vbiq̃ue inculcent, & Diuerticula ad Ostentationem quærendo, Narrationem Rerum nimis leuitèr interrumpant: Alij in Orationum, & Concionum, aut etiàm Actorum ipsorum prolixitate, parùm cum iudicio, nimii sint; Adeò vt̃ satis constet, non inueniri inter Scripta Hominum, rarius quicquam, quam Historiam Legitimam, & omnibus Numeris suis absolutam. Verùm nos in præsentì, Partitionem Doctrinarum instituiamus, vt̃ Omissa, non Censuram, vt̃ Vitiosa notentur. Nunc Partitiones *Historiæ Ciuilis* persequemur, easque diuersorum Generum: Minùs enim implicabuntur Species, si Partitiones diuersæ proponantur, quam si vna Partitio curiosè per Membra deducatur.

CAPVT. VI.

Partitio prima Historiæ Ciuilis, in Memorias, Antiquitates, & Historiam Iustam.

HISTORIA *Ciuilis* tripartita est, tribus Picturarum, aut Imaginum Generibus non absimilis. Videmus enim ex Picturis, & Imaginibus, alias Imperfectas, vt̃ quibus vltima Manus non accesserit; Alias Perfectas; Alias verò Vetustate Mutilatas & Deformatas. *Historiam* similiter *Ciuilem*, (quæ Imago Rerum, & Temporum quædam est) in tres species, illis Picturarum congruas, partiemur; *Memorias* scilicet; *Historiam Iustam*; & *Antiquitates*.

quitates. Memoria sunt Historia inchoata, aut prima & rudia Historiæ Lineamenta; Antiquitates verò Historia deformata sunt, siue Reliquiæ Historiæ, quæ casu è Naufragio temporum ereptæ sunt.

Memoria, siue Præparationes ad Historiam duplicis generis sunt; quorum alterum Commentarios, alterum Registra vocare placet. Commentarij nudam Actionum & Euentuum Seriem, ac Connexionem proponunt, prætermittis causis Rerum & prætextibus, initijs quoque earundem & occasionibus, consilijs itidem & orationibus, & reliquo Actionum Apparatu. Talis enim est propria Commentariorum natura, licet Cæsari, per Modestiam 'quandam cum Magnanimitate coniunctam, præstantissimæ, inter eas quæ extant, Historiæ, Commentariorum nomen indere placuerit. At Registra duplicis naturæ sunt: Complectuntur enim aut Titulos Rerum & Personarum, in Serie temporum; quales dicuntur Fasti, & Chronologiæ: Aut Actorum Solemnitates, cuius generis sunt, Principum Edicta, Senatum Decreta, Iudiciorum Processus, Orationes publicè habitæ, Epistolæ publicè missæ, & similia, absque Narrationis Contextu, siue Filo continuo.

Antiquitates, seu Historiarum Reliquiæ sunt (vti iam diximus) tanquam Tabulæ Naufragij; cum deficiente, & ferè submersâ rerum Memoriâ, nihilominus Homines industrij, & sagaces, pertinaci quâdam, & scrupulosâ diligentîâ, ex Genealogijs, Fastis, Titulis, Monumentis, Numismatibus, Nominibus Proprijs & Stilis, Verborum Etymologijs, Prouerbijs, Traditionibus, Archiuis & Instrumentis tam publicis quàm priuatis, Historiarum Fragmentis, Librorum neutiquàm Historicorum Locis dispersis; ex his inquam omnibus, vel aliquibus, nonnulla à Temporis Diluio eripiunt, & conseruant. Res sanè operosa, sed Mortalibus grata, & cum Reuerentiâ quâdam coniuncta; ac digna certè,
quæ

quæ deletis Fabulosis Nationum Originibus, in locum huiusmodi commentitiorum substituaturs; sed tamen eò minus habens Auctoritatis, quia paucorum Licentiæ subijcitur, quod paucis curæ est.

In his *Imperfectæ Historiæ* Generibus, Defectum aliquem non puto designandum, cum sint tanquam *Imperfectè Mista*; vt Defectus huiusmodi sit ex ipsâ earum Naturâ. Ad *Epitomas* quod attinet, (Historiarum certè Teredines, & Tineas,) eas exulare volumus; quod etiâ cum plurimis, qui maximè sani fuerunt iudicij, facimus; vtpote quæ complura Nobilissimarum Historiarum Corpora exederint, & corroderint, atque in fœces inutiles demùm redegerint.

CAPVT VII.

Partitio Historiæ Iustæ in Chronica, Vitas, & Relationes; Earumque Partium Explicatio.

AT *Historia Iusta* trium est generum; pro ratione *Obiecti*, quod sibi proponit representandum. Aut enim *Portionem aliquam Temporis* representat; aut *Personam singularem* *Memoriâ dignam*; aut *Actionem aliquam* siue *Rem gestam* ex illustrioribus. Primum *Chronica* siue *Annales* appellamus; secundum *Vitas*; tertium *Relationes*. Inter quæ, *Chronica* *Celebritate* & *Nomine*, excellere videntur; *Vitæ* autem *Fructu* & *Exemplis*; *Relationes* rursûs *Sinceritate* & *Veritate*. *Chronica* namque *Amplitudinem Actionum Publicarum*, & *Personarum Facies externas*, & in publicum versas proponunt; *Minora* autem, quæ tum ad *Res*, tum ad *Personas* pertinent,

tinent, omittunt, & silentio inuoluunt. Cùm verò id Artificij diuini sit proprium, vt *Maxima è minimis suspendat*, sit sæpenumerò vt huiusmodi *Historia*, maiora tantùm persecuta, Negotiorum Pompam potiùs, & Solennia, quàm eorum veros Fomites, & Texturas subtiliores ostendat: Quinetiàm, etsi Consilia ipsa addat, atque immisceat, tamen granditate gaudens, plus grauitatis atque prudentiæ, quàm reuerà habent, Humanis Actionibus aspergat; vt Satyra aliqua possit esse verior Humanæ vitæ Tabula, quàm nonnulla ex eiusmodi Historijs. Contrà *Vitæ*, si diligentèr & cum iudicio perscribantur (neque enim de Elogijs, & huiusmodi Commemorationibus ieiunis loquimur) quandoquidem Personam singularem pro Subiecto sibi proponant, in quâ necesse est Actiones, non miñus leues quàm graues, paruas quàm grandes, priuatas quàm publicas, componi & commisceri; sanè magis viuas, & fidas Rerum Narrationes, & quas ad Exemplum tutiùs & foeliciùs transferte possis, exhibent. At *Relationes* Actionum speciales, (qualia sunt *Bellum Peloponnesi*, *Expeditio Cyri*, *Coniuratio Catiline*, & similia) omninò puriore & magis sincero Veritatis Candore vestiri par est, quàm *Historias Iustas* Temporum; quia Argumentum in ijs deligi, & sumi potest habile, & definitum; atque eiusmodi, vt de eo Notitia, & certitudo bona, & plena informatio haberi possit; cùm contrà *Historia Temporis* (præsertim quæ ætate Scriptoris multò antiquior sit) necessariò in Memoriam rerum sæpiùs fatiscat, & veluti spatia vacua contineat; quæ ingenio & coniecturâ occupari, & suppleri satis licentèr consueuerunt. Hoc tamen ipsum, quod de Relationum sinceritate dicimus, cum exceptione intelligendum est; nam fatendum certè est (cùm humana omnia ex parte laborent, & commoda cum incommodis ferè perpetuò coniuncta sint) huiusmodi Relationes, præsertim si

sub

sub ipsa Rerum gestarum tempora edantur, (cùm sapius vel ad Gratiam, vel ad Invidiam scribantur,) omnium Narrationum meritò maximè suspectas esse. Sed rursùs huic Incommodo etiàm illud connascitur Remedium; quod illæ ipsæ *Relationes*, cùm non ex vnâ parte solummodò, sed pro Factionibus, & Partium studijs, ex utrâque parte semper ferè edantur, viam hoc pacto quandam Veritati, tanquàm inter Extrema, aperiunt & muniunt: atque postquàm Contentiones Animorum deserbuerint, Historico bono & prudenti, non pessima Historiæ perfectioris Materia, & Sementis sunt.

Quod verò ad ea, quæ in his tribus Historiæ generibus desiderari videantur; dubium certè non est, quin plurimæ Historiæ particulares (de talibus loquimur quæ esse possint) alicuius dignitatis, aut etiam mediocritatis, cum maximo Regnorum, & Rerump. quibus debentur, Honoris & Nominis detrimento, hucusque prætermissæ sint, quas notare perlongum esset. Cæterùm Exterarum Nationum Historias, Exterorum curæ relinquens (*ne fortè sem. in. alienâ rep. curiosus*) non possum non apud Maiestatem tuam conqueri, de Historiæ Angliæ, quæ nunc habetur, Vilitate & Indignitate, quatenùs ad Corpus eius integrum; nec-non Historiæ Scotiæ Iniquitate & Obliquitate, quatenùs ad Auctorem eius recentissimum & vberimum: Reputans mecum, honorificum admodùm Maiestati tuæ futurum, atque Opus Posteritati gratissimum; si quemadmodùm Insula hæc Magnæ Britanniæ, se nunc in vnâ Monarchiam coalitam, ad sequentes Ætates transmittit; ita in vnâ Historiâ descripta, à præteritis Seculis repeteretur; eodem modo, quo Historiam decem Tribuum Regni Israelis, & duarum Tribuum Regni Iudæ, tanquam gemellam, Sacra Pagina deducit. Quod si moles huiusmodi Historiæ,

storiæ, (magna certè & ardua,) quo minùs exactè & pro dignitate perscribatur, videatur obfutura, ecce tibi memorabilem multò angustioris Temporis Periodum, quatenùs ad Historiam Angliæ; nimirum ab Vnionem Rosarum, ad Vnionem Regnorum; Spatium temporis, quod meo quidem iudicio, maiorem recipit Euentuum (quæ rarò se ostendunt) varietatem, quam in pari Successionum numero, vsquam in Regno Hæreditario,prehendere licet. Incipit enim ab Adeptione Coronæ mixtâ, partim Armis, partim Iure: Ingressum siquidem Ferrum aperuit, Stabilimentum attulerunt Nuptiæ; Secuta igitur sunt tempora illis initijs consentanea; simillima fluctibus, post magnam tempestatem, tumores & agitationes suas, sed absque aliquâ immani procellâ, retinentibus; atque Gubernatoris prudentiâ, qui vnus inter Antecessores Reges consilio enituit, superatis. Ordine proximus succedit Rex, cuius Actiones, licet magis impetu quàm consilio administratæ, non leue tamen in Rebus Europæ momentum attulerunt, eas subinde librando, & inclinando, prout ipsæ propendebant. Quo etiàm regnante, cœpit fieri ingens illa Statûs Ecclesiastici Mutatio, qualis rarò admodum prodit in Theatrum. Secutus est Rex Minor. Dein tentamentum Tyrannidis, licet illud breuissimum fuerit, instar Febris Ephemeræ. Dein Regnum Fæminæ, extero Regi nuptæ. Rursus Regnum Fæminæ solitariæ, & cælibis. Hæc omnia demùm excepit Euentus iste faustus & gloriosus; nimirum huiusce Insulæ Britanniæ, à toto Orbe diuisæ, in se Vnio; per quam Vetus illud Oraculum Æneæ redditum, quod requiem ei præmonstrabat,

— (*Antiquam exquirite matrem;*)

Supra nobilissimas Gentes Angliæ & Scotiæ, in Nomine illo *Britanniæ*, *Antiquæ suæ Matris*, iam conuenientes, adimpletum sit; in pignus, & tesseram Metæ

& Exitûs Errorum, & peregrinationis, iam reperti. Ita vt, quemadmodùm Corpora ponderosa iactata, antequàm ponant & consistant, trepidationes quasdam experiantur; eodem modo probabile videtur, Diuinâ Prouidentia factum esse, vt Monarchia ista, priusquàm in tuâ Maiestate, regiâque tuâ sobole (in quâ spero eam in perpetuum fore stabilitam) consisteret, & confirmata esset, has tam varias Mutationes, & Vicissitudines, tanquam præludia Stabilitatis suæ, subiret.

De *Vitis* cogitantem, subit quædam Admiratio, Tempora ista nostra, haud nosse Bona sua; cùm tam rara sit Commemoratio, & conscriptio vitarum, eorum, qui nostro seculo claruerunt. Etsi enim Reges, & qui absolutum Principatum obtineant, pauci esse possint; Principes etiàm in Rep. liberâ (tot Rebusp. in Monarchiam conuersis) haud multi; vtcunque tamen non defuerunt Viri egregij, (licet sub Regibus) qui meliora merentur, quam incertam & vagam Memoriae suæ Famam, aut Elogia arida & iciuna. Etenim hæc ex parte, Inuentum cuiusdam ex Poetis Recentioribus; quò antiquam Fabulam locupletauit, non inelegans est. Fingit ille in extremitate Fili Parcarum, Numisma quoddam, seu Monile pendere, in quo Defuncti Nomen impressum sit: Tempus autem Cultrum Atropi præstolari, & statim abscisso Filo, Numismata eripere, eaque asportata, paulò post in Fluum Lethes, ex gremio suo proijcere: Circa Fluum autem, magnam Auium vim volitare, quæ Numismata arripiunt, ac postquàm in rostris ipsarum paulispèr eadem circumtulerint, paulò post per incuriam in Fluum decidere permittunt: Inter eas verò, Cygnos reperiri nonnullos, qui si Numisma aliquod cum Nomine prehenderint, illicò ad Templum quoddam illud deferre solebant, Immortalitati consecratum. Huiusmodi itaque Cygni nostris Temporibus ferè defecerunt. Quamuis autem plurimi

Hominum, Curis & Studijs suis nimio plus quam Corporibus mortales, Nominis sui memoriam, veluti Fumum aut Auram despiciant;

— *Animi nil magnæ Laudis egentes;*

Quorum scilicet Philosophia & Scueritas ab eâ Radice pullulat, *Non prius laudes contempimus, quam laudanda facere desuimus;* Id tamen apud nos Salomonis iudicio non præiudicabit, *Memoria iusti cum laudibus, at impiorum nomen putrescet:* Altera perpetuò floret, alterum aut in Obluionem protinùs abit, aut in Odorem tetrum computrescit. Ac propter eâ in eo ipso Stilo, vel loquendi Formulâ, quæ rectè admodum recepta est, vt Defunctis tribuatur (*Fælicis memoriæ, piæ memoriæ, bonæ memoriæ*) agnoscere videmur illud, quod Cicero (mutatus id ipsum à Demosthene) protulit, *Bonam famam propriam esse possessionem Defunctorum.* Quam quidem Possessionem non possum non notare nostro æuo incultam vt plurimùm, & neglectam iacere.

Quantùm ad *Relationes*, optandum esset profus, vt multò maior circa eas adhiberetur diligentia. Quippe vix incidit aliqua Actio paulò illustrior, cui non interfit Calamus aliquis ex melioribus, qui eam excipere & describere possit. Quoniàm autem is per paucorum Hominum esse debet, qui Historiam Iustam pro dignitate conscribat, (vt ex paucitate Historicorum vel mediocrium satis liquet) idcirco si Actiones particulares, sub tempus ipsum quo geruntur, tolerabili aliquo Scripto Memorix mandarentur; sperandum esset exorituros quandoque, qui Historiam Iustam, ope & auxilio illarum *Relationum* conscribere posset. Illæ enim instar Seminarij esse possint, vnde, cùm vsus foret, Hortus amplus & magnificus confereretur.

CAPVT VIII.

Partitio Historiæ Temporum in Historiam Vniuersalem, & Particularem; & utriusque Commoda, & Incommoda.

HISTORIA Temporum aut *Vniuersalis* est, aut *Particularis*; Hæc alicuius *Regni*, vel *Reip.* vel *Nationis* res gestas complectitur; illa *Vniuersi Orbis*. Neque enim defuerunt, qui *Historiam Mundi*, etiã ab Origine scripsisse videri volunt; Farraginem rerum, & Compendia Narrationum pro *Historiã* exhibentes: Alij sui Temporis Res, per Orbem Terrarum memorabiles, tanquam *Iustã* *Historiã* complecti posse confisi sunt, Conatu profectò magnanimo, atque Fructu hæud exiguo. Neque enim Res humanæ ita Imperijs, aut Regionibus diuisæ sunt, vt non habeant multa connexa; Quare iuuat certè Fata, alicui *Seculo*, aut *Ætati* destinata, veluti vnã *Fabulã* contenta, & descripta intueri. Fit etiã, vt plurima scripta non contemnenda (qualia sunt eæ, de quibus antea locuti sumus, *Relationes*) aliàs fortè peritura, neque Prelum sæpiùs passura, aut saltem *Capita* ipsorum, in huiusmodi *Historiam Generalem* recipiantur, atque hoc pacto figantur, & conseruentur. Veruntamen, si quis rem rectiùs perpendat, animaduertet tam leueras esse *Historiæ Iustæ* *Leges*, vt eas in tantã *Argumenti vastitate* exercere vix liceat; adèd vt minuatur potius *Historiæ Maiestas* *Molis granditate*, quàm amplificetur. Fiet enim, vt qui tam varia vndeque persequitur, is *Informationis Religione* paulatim remissã, & diligentiam suã, quæ ad tot res extenditur, in singulis elanguescere, *Auras populares*, & *Rumores* capter; & ex *Relationibus* non admodum *Authenticis*,

aut huiusmodi aliquâ leuidensi Materiâ, Historiam conficiet. Quinetiâ necesse ei erit, (ne Opus in immensum excreſcat,) plurima relatu digna conſultò prætermittere, atque ad Epitomarum rationes ſæpiùs delabi. Incumbit etiâ aliud periculum non paruum, atque Vtilitati illi Historiæ Vniuerſalis, ex diametro oppoſitum; Quemadmodum enim Vniuerſalis Historia, Narrationes aliquas, quæ aliàs fortè fuiſſent peritura, conſeruat; ita contrâ ſæpenumerò Narrationes alias ſatis fructuoſas, quæ aliter victuræ fuiſſent, propter grata Mortalibus rerum Compendia, perimit.

CAPVT IX.

Partitio alia Historiæ Temporum, in Annales, & Acta Diurna.

ETIAM *Historia Temporum* rectè diuiditur in *Annales*, & *Diaria*: Quæ Diuiſio, licet ex Periodis Temporum Nomina ſumat, tamen ad Delectum Rerum etiâ pertinet.

Rectè enim Cornelius Tacitus, cùm in mentionem Magnificentiæ quarundam Structurarum incidit, ſtatim ſubdit, *Ex dignitate populi Ro. repertum eſſe, res illuſtres Annalibus, talia diurnis urbis Actis mandare*: Applicando Annalibus Res, quæ ad Statum Reip. pertinent, Acta verò & Accidentia leuiora, Diarijs. Meo vtique iudicio, valere conueniret Diſciplinam quandam Haraldicam, in diſponendis non minùs Librorum, quàm Perſonarum Dignitatibus. Sicut enim nihil Rebus Ciuilibus magis detrahit, quàm Ordinum & Graduum confuſio; ita etiâ Auctoritati Historiæ grauis,

gravis, haud parùm derogat, si admisceantur Politicis Res leuioris momenti; quales sunt Pompæ, & Solennitates, & Spectacula; & huiusmodi. Atque sanè optandum esset, vt illa ipsa Distinctio in consuetudinem veniret. Nostri verò temporibus, *Diaria* in Nauigationibus tantùm, & Expeditionibus bellicis in vsu sunt. Apud Antiquos certè Regum honori dabatur, vt Acta Palatij sui in *Diaria* referrentur; quod videmus factum fuisse sub Ahasuero Persarum Rege; qui cùm Noctem ageret insomnem, *Diaria* poposcit, vbi Coniurationem Eunuchorum recognouit. At in Alexandri Magni *Diarijs*, tam pusilla continebantur, vt etiàm, si fortè ad Mensam dormiret, in Acta reponeretur: Neque enim sicut *Annales* tantùm grauia, ita *Diaria* tantùm leuia complexa sunt; sed omnia promiscuè, & cursim *Diarijs* excipiebantur, seu maioris, seu minoris Momenti.

CAPVT X.

Partitio secunda Historiæ Ciuilis, in Meram, & Mixtam.

Dostrema verò Partitio *Historiæ Ciuilis* ea sit; vt diuidatur in *Meram*, aut *Mixtam*. *Mixtura* celebres duæ, Altera ex *Scientiâ Ciuili*, Altera præcipuè ex *Naturali*. Introductum est enim ab aliquibus genus scribendi, vt quis Narrationes aliquas, non in serie *Historiæ* continuatas, sed ex Delectu Auctoris excerptas conscribat: Deindè easdem recolat, & tanquam ruminet; & sumptâ ab ipsis occasione, de rebus Politicis differat. Quod genus *Historiæ Ruminatæ* nos sanè magnoperè probamus

mus, modò huiusmodi Scriptor hoc agat, & hoc se agere confiteatur. *Historiam* autem *Iustam* ex professo scribenti, *Politica* vbique ingerere, atque per illa *Filum Historiæ* interrumpere, intempestiuum quiddam, & molestum est. Licet enim *Historia* quæque prudentior, *Politicis præceptis*, & *monitis*, veluti impregnata sit; tamen *Scriptor* ipse sibi obstetricari non debet.

Mixta etiàm est *Historia Cosmographica*, idque multipliciter: Habet enim ex *Historiâ Naturali*, *Regiones* ipsas, atque earum *Situs*, & *Fructus*: Ex *Historiâ Ciuili*, *Vrbes*, *Imperia*, *Mores*: Ex *Mathematicis*, *Climata*, & *Configurationes Cæli*, quibus *Tractus Mundi* subiacent. In quo genere *Historiæ*, siue *Scientiæ*, est quod seculo nostro gratulemur: *Orbis* enim *Terrarum* factus est, hâc nostrâ ætate, mirum in modum fenestratus, atque patens: *Antiqui* certè *Zonas*, & *Antipodas* nouerant,
(*Nosq̄, vbi primus equis oriens affluit anhelis,*
Illic sera rubens accendit lumina vesper.)

Idque ipsum magis per *Demonstrationes*, quàm per *Peregrinationes*: Verùm vt *Carina* aliqua parua, *Cælum* ipsum æmularetur; atque vniuersum *Globum Terrestrè*, magis etiàm obliquo & flexuoso, quàm *Cælestia* solent, itinere circumiuerit, ea est nostri *Seculi Prærogatiua*: ita vt præsens *Ætas* iure in *Symbolo* suo vsurpare possit, non tantùm illud *Plus ultra*, vbi *Antiqui* vsurpabant *Non ultra*; atque insupèr illud *Imitabile fulmen*, vbi *Antiqui*, *Non imitabile fulmen*,

Demens qui nimbos, & non imitabile fulmen;
Verùm & illud, quod omnem *Admirationem* superat, *Imitabile Cælum*; propter *Nauigationes* nostras, quibus circa vniuersum *Terræ Ambitum*, *Cælestium Corporum* more, volui, & circumagi sæpiùs concessum fuit.

Atque hæc præclara, in re *Nauticâ*, atque *Orbe*
per-

perlustrando, Felicitas, de vltioribus etiã progressibus, & Augmentis Scientiarum, spem magnam facere possit; præsertim cum diuino videatur Consilio esse decretum, vt hæc duo coæua sint: Sic enim Daniel Propheta, de nouissimis Temporibus verba faciens, prædicit, *Plurimi pertransibunt & augebitur Scientia*; quasi Pertransitus, siue Perlustratio Mundi, atque multiplex Augmentum Scientiarum, eidem Seculo destinarentur: Sicut magnã ex parte iam completum videmus; Quandoquidem Tempora nostra, duabus illis prioribus Doctrinarum Periodis, aut Revolutionibus, (alteri apud Græcos, alteri apud Romanos) eruditione non multum cedant, eas verò in aliquibus longè superent.

CAPVT XI.

Partitio Historiæ Ecclesiasticæ, in Ecclesiasticam specialem, Historiam ad Prophetias, & Historiam Nemescos.

HISTORIA Ecclesiastica in genere, easdem ferè cum *Historiâ Ciuili* Partitiones subit. Sunt enim *Cbronica Ecclesiastica*, sunt *Vitæ Patrum*, sunt *Relationes de Synodis*; & reliquis ad Ecclesiam spectantibus. Proprio verò nomine, rectè diuiditur in *Historiam Ecclesiasticam* (Generis nomine seruato,) & *Historiam ad Prophetias*, & *Historiam Nemescos* siue *Providentiæ*. Prima *Ecclesiæ Militantis Tempora*, & *Statum diuersum* memorat; siue illa fluctuet, vt *Arca* in *Diluuiio*; siue itineretur, vt *Arca* in *Eremo*; siue consistat, vt *Arca* in *Templo*; hoc est, *Statum*

tum Ecclesie in Persecutione, in Motu, & in Pace. In hâc Parte, Defectum aliquem non inuenio, quin supersunt in illâ complura potius quàm desunt: Illud sanè optarem, vt Massæ tam prægrandi, Virtus quoque & Sinceritas Narrationum responderent.

Secunda Pars, quæ est *Historia ad Prophetias*, ex duobus Relatiuis constat, *Prophetiâ ipsâ*, & eius *Adimplitione*. Quapropter tale esse debet huius Operis Institutum, vt cum singulis ex Scripturis Prophetijs, Euentuum Veritas coniungatur; idque per omnes Mundi Ætates, tum ad confirmationem Fidei, tum ad instituendam Disciplinam quandam, & Peritiam, in interpretatione Prophetiarum, quæ adhuc restant complendæ. Attamen in hâc re, admittenda est illa Latitudo, quæ Diuinis vaticinijs propria est & familiaris; vt Adimplitiones eorum fiant, & continentèr, & punctualitèr: Referunt enim Auctoris sui naturam, *Cui vnus Dies tanquam mille Anni, & mille Anni tanquam vnus Dies*; atque licet Plenitudo, & Fastigium Complementi eorum, plerunque alicui certæ Ætati, vel etiàm certo Momento destinetur; attamen habent interim Gradus nonnullos, & Scalas complementi, per diuersas Mundi Ætates. Hoc Opus desiderari statuo, verùm tale est, vt magnâ cum sapientiâ, sobrietate, & reuerentiâ tractandum sit, aut omninò dimittendum.

Tertia Pars, quæ *Historia Nemeseos* est, sanè in calamos nonnullorum Piorum Virorum incidit, sed non sine Partium Studio: Occupata est autem, in obseruandâ Diuinâ illâ Conuenientiâ, quæ nonnunquam intercedit, inter Dei Voluntatem Reuelatam, & Secretam. Quamuis enim tam obscura sint Consilia & Iudicia Dei, vt *Homini Animali* sint penitus inscrutabilia; quinetiam sapiùs eorum oculis, qui prospiciunt è Tabernaculo, se subducant; Diuinæ tamen Sapientiæ visum aliquandò per vices, ad suorum

Con-

Confirmationem, & Confusionem eorum, qui tanquam sine Deo sunt in Mundo, ea quasi Maioribus Characteribus descripta, sic proponere conspicienda, vti (sicut loquitur Propheta) *Quiuis etiam in cursu ea perlegere possit*; hoc est, vt Homines merè Sensuales & voluptarij, qui Iudicia illa Diuina præteruehi festinant, neque cogitationes suas in ea vnquam defigunt; tamen quamuis properè currant, & aliud agant, ipsa agnoscere cogantur. Talia sunt Vindictæ seræ & inopinæ; Salutes subitò affulgentes, & insperatæ; Consilia diuina per Ambages rerum tortuosas, & stupendas spiras, tandem se manifestò expedientia; & similia: Quæ valent, non solùm ad consolandos Animos Fidelium, sed ad Percellendas & conuincendas Conscientias Improborum.

CAPVT XII.

De Appendicibus Historiæ; quæ circa Verba Hominum (quemadmodum Historia ipsa circa Facta) versantur: Partitio earum in Orationes, Epistolas, & Apophthegmata.

AT non *Factorum* solummodò Humani Generis, verum etiàm *Dictorum* Memoria seruari debet. Neque tamen dubium, quin *Dicta* illa quandoque *Historiæ* ipsi inserantur, quatenus ad Res gestas perspicuè & grauitè narrandas faciant, & deseruiant. Sed *Dicta* siue *Verba Humana* propriè custodiunt *Libri Orationum, Epistolarum, & Apophthegmatum*. Atque *Orationes*

sanè virorum prudentium, de Negotijs, & Causis grauius, & arduis habitæ, tum ad Rerum ipsarum notitiam, tum ad Eloquentiam multùm valent. Sed maiora adhuc præstantur Auxilia ad instruendam Prudentiam Ciuilem ab *Epistolis*, quæ à Viris Magnis de Negotijs Serijs missæ sunt. Etenim ex *Verbis Hominum*, nil sanius aut præstantius, quàm huiusmodi *Epistolæ*. Habent enim plus natiui sensûs, quam Orationes; plus etiàm maturitatis, quam Colloquia subita. Eædem quandò continuantur secundum Seriem Temporum, (vt fit in illis, quæ à Legatis, Præfectis Prouinciarum, & alijs Imperij Ministris, ad Reges, vel Senatus, vel alios Superiores suos mittuntur; aut vicissim ab Imperantibus ad Ministros,) sunt certè ad *Historiam*, præ omnibus, Pretiosissima Supellex. Neque *Apophthegmata* ipsa ad Delectationem & Ornatum tantùm profunt, sed ad res gerendas etiàm, & vsus Ciuiles. Sunt enim (vt aiebat ille) veluti *Secures* aut *Mucrones Verborum*, qui Rerum & Negotiorum Nodos, acumine quodam secant, & penetrant: Occasiones autem redeunt in Orbem, & quod olim erat commodum, rursus adhiberi, & prodesse potest; siue quis ea tanquam sua proferat, siue tanquam Vetera. Neque certe de Vtilitate eius rei ad Ciuilia dubitari potest, quam Cæsar Dictator operâ suâ honestauit; cuius Liber vtinàm extaret, cum ea, quæ vsquàm habentur in hoc genere, nobis parùm cum delectu congesta videantur.

Atque hæc dicta sunt de *Historiâ*, eâ scilicet Parte Doctrinæ, quæ respondet vni ex *Cellis*, siue *Domicilijs Intellectûs*, quæ est *Memoria*.

CAPVT XIII.

De secundo Membro principali Doctrinæ,
nempe Poësi. Partitio Poëseos in Narrati-
uiam, Dramaticam, & Parabolicam.
Exempla Parabolicæ tria proponuntur.

Am ad *Poesim* veniamus. *Poesis* est
genus Doctrinæ, Verbis plerunque
astrictum, Rebus solutum & licentio-
sum; Itaque, vt initio diximus, ad
Phantasiam refertur, quæ iniqua, &
illicita prorsus rerum Coniugia & Diuortia com-
minisci, & machinari solet. *Poesis* autem (vt supra
innuimus) duplici accipitur sensu, quatenus ad *Verba*,
vel quatenus ad *Res* respiciat. Priore sensu, *Sermonis*
quidam *Character* est: *Carmen* enim Stili genus, & Elo-
cutionis Formula quædam, nec ad *Res* pertinet: Nam
& vera Narratio Carmine, & ficta Oratione solutâ
conscribi potest. Posteriore verò sensu, constituimus
eam, ab initio, *Doctrinæ Membrum Principale*, eamque
iuxta *Historiam* collocauimus, cum nihil aliud sit, quàm
Historiæ Imitatio ad Placitum. Nos igitur in Partitiõ-
nibus nostris, veras Doctrinarum venas indagantes,
& persequentes; neque Consuetudini, & Diuisioni-
bus receptis (in multis) cedentes; *Satyras*, & *Elegias*,
& *Epigrammata*, & *Odas*, & huiusmodi, ab instituto
Sermonem remouemus; atque ad Philosophiam, & Ar-
tes Orationis rejicimus. Sub nomine autem *Poeseos*,
de *Historiâ ad Placitum confictâ*, tantummodo tra-
ctamus.

Partitio *Poeseos* verissima, atque maximè ex propri-
tate, præter illas Diuisiones, quæ sunt ei cum *Histo-*

riâ communes, (sunt enim *fiçta Chronica, Vite fiçta, fiçta etiã Relationes*) ea est, vt sit aut *Narratiua*; aut *Dramatica*; aut *Parabolica*. *Narratiua* prorsùs Historiam imitatur, vt ferè fallat, nisi quod res extollat sæpiùs supra fidem. *Dramatica* est veluti Historia Spectabilis; nam constituit Imaginem Rerum tanquam præsentium, Historia autem tanquam præteritarum. *Parabolica* verò est Historia cum Typo, quæ Intellectualia deducit ad Sensum.

Atque de *Poesi Narratiuâ*, siue eam *Heroicam* appellare placet (modò hoc intelligas de *Materiâ*, non de *Versu*) ea à Fundamento prorsùs nobili excitata videtur, quod ad dignitatem humanæ Naturæ imprimis spectat. Cùm enim Mundus Sensibilis, sit Animâ Rationali dignitate inferior, videtur *Poesis* hæc humanæ Naturæ largiri, quæ Historia denegat; atque Animo Umbris rerum vtcunque satisfacere, cùm Solida haberi non possint. Si quis enim rem acutiùs introspeciat, firmum ex *Poesi* sumitur Argumentum, Magnitudinem Rerum magis illustrem, Ordinem magis perfectum, & Varietatem magis pulchram, Animæ humanæ complacere, quam in Naturâ ipsâ, post Lapsum, reperire villo modo possit. Quapropter, cùm Res gestæ, & Euentus, qui veræ Historiæ subijciuntur, non sint eius amplitudinis, in quâ Anima humana sibi satisfaciat, præstò est *Poesis*, quæ Facta magis Heroica confingat: Cùm Historia vera successus rerum, minimè pro meritis Virtutum & Scelerum, narret; corrigit eam *Poesis*, & exitus, & fortunas secundùm Merita, & ex lege Nemeseos exhibet: Cùm Historia vera, obuiâ rerum fatietate & similitudine, Animæ humanæ fastidio sit; reficit eam *Poesis*, inexpectata, & varia, & vicissitudinum plena canens. Adeò vt *Poesis* ista, non solum ad Delectationem, sed etiã ad Animi Magnitudinem, & ad Mores conferat. Quare & meritò etiã Diuinitatis cuiuspiam

cuiuspiam particeps videri possit; quia Animum erigit, & in sublime rapit; Rerum simulachra ad Animi desideria accommodando, non Animum Rebus (quod Ratio facit, & Historia,) submitiendo. Atque his quidem illecebris, & congruitate, quâ Animum humanum demulcet, addito etiâ consortio Musices, vnde suauitûs insinuari possit, aditum sibi patefecit, vt honori fuerit etiâ seculis planè rudibus, & apud Nationes Barbaras, cùm aliâ Doctrinæ prorsùs exclusæ essent.

Dramatica autem *Poesis*, que Theatrum habet pro Mundo, vsu eximia est, si sana fôret. Non parua enim esse posset Theatri, & Disciplina, & Corruptela: Atque Corruptelarum, in hoc genere, abundè est; Disciplina planè nostris temporibus est neglecta. Attamen licet in Rebus modernis, habeatur pro re ludicrâ Actio theatralis, nisi fortè nimium trahat è Satyrâ, & mordeat; tamen apud Antiquos curæ fuit, vt Animos Hominum ad Virtutem institueret. Quinetiâ Viris prudentibus, & magnis Philosophis, veluti Animorum Plectrum quoddam censebatur. Atque sanè verissimum est, & tanquam Secretum quoddam Naturæ, Hominum animos, cùm congregati sint, magis quam cùm soli sint, Affectibus & Impressionibus patere.

At *Poesis Parabolica*, inter reliquas eminet, & tanquàm Res sacra videtur, & Augusta; cùm præsertim Religio ipsa, eius operâ plerunque vratur, & per eam commercia Diuinorum cum Humanis exercent. Attamen & hæc quoque, Ingeniorum circa Allegorias leuitate & indulgentiâ, contaminata inuenitur. Est autem vsûs ambiguus, atque ad contraria adhibetur. Facit enim ad *Inuolucrum*; facit etiâ ad *Illustrationem*. In hoc *Docendi* quædam *Ratio*; in illo *Occultandi Artificium* quæri videtur. Hæc autem *Docendi Ratio*, quæ facit ad *Illustrationem*, antiquis seculis plurimum adhibebatur: Cum enim Rationis humanæ Inuenta, & Con-

clusiones,

clusiones, (etiàm ex quæ nunc trita, & vulgata sunt) tunc temporis nouæ & infuetæ essent, vix illam subtilitatem capiebant Ingenia Humana, nisi propiùs eæ ad Sensum per huiusmodi Simulachra, & Exempla deducerentur. Quare omnia apud illos, Fabularum omnigenarum, & Parabolârû, & Ænigmatum, & similitudinum plena fuerunt. Hinc Tesseræ Pythagoræ, Ænigmata Sphingis, Æsopi Fabulæ, & similia. Quinetiàm Apothegmata veterum Sapientum ferè per similitudines rem demonstrabant. Hinc Menenius Agrippa apud Romanos (Gentem eo seculo minimè literatam) seditionem Fabulâ repressit. Denique vt Hieroglyphica Literis, ita Parabolæ Argumentis erant antiquiores. Atque hodiè etiàm & sempèr, eximius est, & fuit Parolarum vigor, cùm nec Argumenta tam perspicua, nec vera exempla tam apta, esse possint.

Alter est vsus *Poeseos Parabolicæ*, priori quasi contrarius, qui facit (vt diximus) ad *Inuolucrum*; earum nempe Rerum, quarum dignitas tanquam velo quodam discreta esse mereatur: Hoc est, cùm Occulta & Mysteria Religionis, Politicæ, & Philosophiæ, Fabulis & Parabolis vestiuntur. Vtrùm verò Fabulis veteribus Poetarum, subsit aliquis Sensus mysticus, dubitationem nonnullam habet: Atque ipsi certè fatemur, nos in eam sententiam propendere, vt non paucis Antiquorum Poetarum Fabulis, Mysterium infusum fuisse putemus. Neque nos mouet, quod ista Pueris ferè, & Grammaticis relinquuntur, & vilescant, vt de illis contemptum sententiam feramus: Quin contrà, cùm planè constet scripta illa, quæ Fabulas istas recitant, ex Scriptis Hominum, post Literas Sacras, esse antiquissima, & longè his antiquiores Fabulas ipsas; (etenim tanquam priùs creditæ & receptæ, non tanquam excogitatæ ab illis Scriptoris referuntur) videntur esse instar tenuis cuiusdam auræ, quæ ex traditionibus Nationum magis

Anti-

Antiquarum, in Græcorum Fiftulas inciderunt. Cùm verò, quæ circa harum Parabolarum Interpretationem, adhuc tentata sint, per Homines scilicet imperitos, nec vltra Locos communes doctos, nobis nullo modo satisfaciant; Philosophiam secundùm Parabolas antiquas, inter *Desiderata* referre visum est. Eius autem Operis *Exemplum* vnum aut alterum subiungemus. Non quod res sit fortassè tanti, sed vt Institutum nostrum seruemus. Id huiusmodi est, vt de Operibus illis, quæ inter *Desiderata* ponimus (si quid sit paulò obscurius) perpetuò aut *præcepta* ad opus illud instruendum, aut *Exempla* proponamus: ne quis fortè existimet, leuem aliquam tantùm Notionem, de illis Mentem nostram peritrixisse; nosque Regiones sicut Augures, Animo tantùm metiri, neque eas ingrediendi vias nosse. Aliam aliquam partem in *Poesi* desiderari non inuenimus; quin potius cum Planta sit *poesis*, quæ veluti à Terrâ luxuriante, absque certo semine, germinauerit, supra cæteras Doctrinas excreuit, & diffusa est. Verùm iam *Exempla* proponemus, tria tantùm numero, Vnum è *Naturalibus*, è *Politicis* vnum, atque vnum denique è *Moralibus*.

Exemplum Primum Philosophiæ secundùm Parabolas Antiquas, in Naturalibus. De Vniuerso, secundùm Fabulam Panis.

ANTIQVI Generationem *Panis* in dubio relinquunt. Alij enim eum à *Mercurio* genitum; Alij longè alium Generationis modum ei tribuunt. Aiunt enim Procos vniuersos cum *Penelope* rem habuisse, ex quo promiscuo concubitu, *Pana* communem Filium ortum esse. Neque prætermittenda est tertia illa Generationis explicatio: Quidam enim prodiderunt eum *Iouis*, & *Hybreos* (id est, *Contumeliæ*,) Filium fuisse.

Vtcun-

Vt cunq; orto, *Parca* illi Sorores fuisse perhibentur, quæ in Specu subterraneo habitabant: *Pan* autem morabatur sub Dîo. Effigies *Panis* talis ab Antiquitate describitur; Cornutus, Cornibus in acutum surgentibus, & vsque ad Cælum fastigiatis; Corpore toto hispidus & villosus; Barbâ inprimis promissâ; Figurâ biformis, Humanâ quoad superiora, sed Semiferâ & in Capræ Pedes desinente. Gestabat autem Insignia Potestatis; Sinistrâ Fistulam ex septem Calamis compactam, Dextrâ Pedum siue Baculum, superiùs curuum & inflexum. Induebatur Chlamyde ex pelle *Pardalis*. Potestates ei & Munera huiusmodi attribuuntur, vt sit Deus Venatorum, etiã Pastorum, & in Vniuersum Ruricularum; Præses item Montium. Erat etiã, proximus à *Mercurio*, Nuncius Deorum. Habebatur etiã Dux & Imperator *Nympharum*, quæ circa eum perpetuò Choræas ducere, & tripudiare solebant: Comitabantur & *Satyri*, & his seniores *Sileni*. Habebat insuper potestatem *Terrores* immittendi; præsertim inanès & superstitiosos, qui & *Panici* vocati sunt. Res gestæ autem eius non multæ memorantur: Illud præcipuum, quod *Cupidinem* prouocauit ad Luctam, à quo etiã in Certamine victus est. Etiã *Typhonem Gigantem* Retibus implicauit & cohibuit. Atque narrant insupèr, cùm *Ceres* mæsta, & ob raptam *Proserpinam* indignata, se abscondisset; atque Dij omnes ad eam inuestigandam magnoperè incubuissent, & se per varias Vias dispertiti essent; *Pani* solummodò ex felicitate quâdam contigisse, vt inter Venandum eam inueniret, & indicaret. Ausus est quoque cum *Apolline* de Victoriâ Musices decertare, atque etiã *Mydâ* Iudice prælatus est; ob quod iudicium *Mydas* Afininas Aures tulit, sed clàm & secretò. Amores *Panis* nulli referuntur, aut saltem admodùm rari; quod mirum, inter Turbam Deorum, prorsùs tam profusè amatoriam,

amatoriam, videri possit. Illud solummodò ei datur, quod *Ecchò* adamaret, quæ etiàm Vxor eius est habitata; atque vnã præterea Nympham, *Syringam* nomine; in quam propter Iram & Vindictam *Cupidinis* (quem ad Luctam prouocare non reueritus esset) incensus est. Etiàm *Lunam* quondàm in altàs Syllas seuocasse dicitur. Neque etiàm Prolem vllam suscepit (quod similiter mirum est, cum *Dij*, præsertim *Masculi*, prolifici admodum essent) nisi quod ei attribuitur tanquam *Filia*, *Muliercula* quædam *Ancilla*, *Iambe* nomine; quæ ridiculis Narratiunculis oblectare Hospites solebat, eiusque Proles ex Coniuge *Ecchò* esse à nonnullis existimabatur. *Parabola* talis esse videtur.

Pan (vt & Nomen ipsum etiàm sonat) *Vniuersum* siue *Vniuersitatem Rerum* repræsentat & proponit. De huius *Origine* duplex omninò sententia est, atque ad eò esse potest. Aut enim à *Mercurio* est, Verbo scilicet diuino, (quod & *Sacræ Literæ* extra controuersiam ponunt; & *Philosophi ipsi*, qui magis *Diuini* habitus sunt, viderunt) aut ex *confusis Rerum Seminibus*. Etenim quidam è *Philosophis* *Semina Rerum* etiàm *Substantiã infinita* statuerunt; vnde *Opinio de Homoiomeris* fluxit, quam *Anaxagoras* aut inuenit, aut celebrauit. Nonnulli verò magis acutè & sobriè censebant; ad *Varietatem Rerum* expediendam sufficere, si *Semina*, *Substantiã eadem*, *Figuris varia* sed certis & definitis, essent; & reliqua in *positurâ & complexu Seminum* ad inuicem ponebant; ex quo *Fonte Opinio de Atomis* emanauit, ad quam *Democritus* se applicauit, cum *Leucippus* eius *Auctor* fuisset. At alij, licet vnum rerum *Principium* assererent (*Aquam Thales*, *Aerem Anaximenes*, *Ignem Heraclitus*) tamen illud ipsum *Principium actu vnicum*, *potentiã varium & dispensabile* posuerunt, vt in quo *Rerum omnium Semina* laterent. Qui verò *Materiam omninò Spoliata*, & *In-*

Q formem;

formem, & ad Formas Indifferentem introduxerunt (vt *Plato* & *Aristoteles*) multò etiàm propiùs & propensiùs, ad Parabolæ figuram accesserunt. Posuerunt enim *Materiam* tanquam *publicam Meretricem*, *Formas* verò tanquam *Procos*: Adeò vt omnes de Rerum Principijs Opiniones hùc redeant, & ad illam distributionem reducantur, vt *Mundus* sit, vel à *Mercurio*; vel à *Penelope* & *Proci* omnibus. Tertia autem *Generatio Panis*, eiusmodi est, vt videantur Græci aliquid de Hebræis Mysterijs, vel per Ægyptios Internuncios, vel vtcunque, inaudiuisse. Pertinet enim ad Statum Mundi, non in meris Natalibus suis, sed post Lapsum Adami, Morti & Corruptioni expositum, & obnoxium factum. Ille enim Status, Dei, & Peccati (siue Contumeliæ) Proles fuit, ac manet. Fuit enim Peccatum Adami ex genere *Contumeliæ*, cùm *Deo similis fieri vellet*. Itaque triplex ista Narratio de *Generatione Panis*, etiàm vera videri possit, si ritè & Rebus & Temporibus distinguatur. Nam iste *Pan* (qualem eum nunc intuemur & complectimur) ex *Verbo Diuino*, mediante confusâ *Materia* (quæ tamen ipsa Dei Opus erat) & subintrante *Preuaricatione*, & per eam Corruptione, Ortum habet.

Naturæ rerum, *Fata rerum* sorores verè perhibentur, & ponuntur. *Fata* enim vocantur, Ortus rerum, & Durationes, & Interitus; atque Depressiones etiàm, & Eminentia, & Labores, & Felicitates, denique Conditiones quæcunque Indiuidui: quæ tamen nisi in Indiuiduo nobili (vtpote Homine, aut Vrbe, aut Gente) ferè non agnoscuntur. Arqui ad istas Conditiones tam varias, deducit Indiuidua illa singula *Pan*, Rerum scilicet *Natura*; vt tanquam eadem sit res (quatenùs ad Indiuidua) *Catena Naturæ*, & *Filum Parcarum*. Ad hæc insupèr finxerunt Antiqui, *Panem* semper sub *Dio* morari, sed *Parcas* sub *Specu* ingenti sub-

subterraneo habitare, atque inde maximâ pernitate ad Homines subito aduolare : quia *Natura*, atque Vniuersi facies, spectabilis est & aperta ; at *Fata* Individuorum occulta, & rapida. Quod si *Fatum* accipiatur largiùs, vt omnem prorsùs euentum, non illustriores tantùm denotet, tamen vtique & eo sensu optimè conuenit cum Vniuersitate Rerum ; cùm ex ordine Naturæ, nil tam exiguum sit, quod sine causâ fiat ; & rursùs nil tam magnum, vt non aliunde pendeat ; adè vt Fabrica ipsa Naturæ, suo sinu & gremio, omnem euentum & minimum & maximum complectatur ; & suo tempore certâ Lege prodât. Itaque nil mirum, si *Parca* vt *Panis* Sorores introductæ sint, & certè legitimæ. Nam *Fortuna* Vulgi Filia est, & leuioribus tantùm Philosophis placuit. Sanè *Epicurus*, non solùm profanum instituere sermonem, sed etiàm desipere videtur, cùm dixit, *Præstare credere Fabulam Deorum, quam Fatum asserere, ac si quicquam in vniuerso esse possit instar Insulæ, quod à Rerum nexu separetur.* Verùm *Epicurus* Philosophiam suam Naturalem (vt ex ipsius verbis patet) Morali suæ accommodans & subijciens, nullam opinionem admittere voluit, quæ Animum premeret & morderet, atque *Euthymiam* illam (quam à *Democrito* acceperat) lacefferet aut turbaret. Itaque suauitati Cogitationum indulgens, potiùs quàm Veritatis patiens, planè iugum iactauit, & tam Fati Necessitatem, quàm Deorum Metum repudiauit. Verùm de *Parcarum* Germanitate cum *Pane* satis dictum est.

Cornua autem Mundo attribuuntur, ab imò latiora, ad Verticem acuta. Omnis enim Rerum Natura instar *Pyramedis* acuta est. Quippe Individua, in quibus Basis Naturæ exporrigitur, infinita sunt ; Ea colliguntur in Species, & ipsas multiplices ; Species rursùs insurgunt in Genera, atque hæc quoque ascen-

dendo in magis Generalia contrahuntur ; vt tandem Natura, tanquam in vnum coire videatur ; Quod *Figurâ* illâ *Pyramidali Cornuum Panis* significatur. Mirum verò minimè est, *Panis* Cornua etiàm Cœlum ferire ; cùm *Excelsa Naturæ*, siue *Ideæ Vniuersales*, ad Diuina quodam modo pertingant. Itaque & *Catena* illa *Homeri* decantata, (caussarum scilicet *Naturalium*) ad *Pedem Solij Iouis* fixa memorabatur ; neque quisquam (vt videre est) *Metaphysicam*, & quæ in *Naturâ æterna*, & *immobilia* sunt, tractauit, atque *Animum* à fluxu *Rerum* paulispèr abduxit ; qui non simul in *Theologiam Naturalem* inciderit ; adeò paratus & propinquus est transitus, à *Vertice* illâ *Pyramidis*, ad *Diuina*.

Corpus autem *Naturæ* elegantissimè & verissimè depingitur *Hirsutum*, propter *Rerum Radios*. *Radij* enim sunt tanquam *Naturæ Crines*, siue *Villi* : Atque omnia ferè vel magis vel minùs *Radiosa* sunt : Quod in facultate *Vilùs* manifestissimum est ; Nec minùs in omni *Virtute Magneticâ*, & *Operatione* ad distans. Quicquid enim operatur ad *Distans*, id etiàm *Radios* emittere rectè dici potest. Sed maximè omnium prominet *Barba Panis*, quia *Radij Corporum Cœlestium*, & præcipuè *Solis*, maximè ex longinquo operantur & penetrant ; Adeò vt *Superiora Terræ*, atque etiàm *Interiora*, ad distantiam nonnullam planè verterint & subegerint, & *Spiritu* impleuerint. Elegantior autem est *Figura* de *Barbâ Panis*, quod & *Sol* ipse, quando *Parte superiore* eius *Nube* obuolutâ, *Radij inferiùs* erumpunt, ad aspectum *Barbatus* cernitur.

Etiàm *Corpus Naturæ* rectissimè describitur *Biforme*, ob differentiam *Corporum Superiorum*, & *Inferiorum*. Illa enim ob *Pulchritudinem*, & *Motûs Æqualitatem* & *Constantiam*, nec-non *Imperium* in
Terram

Terram & Terrestria, meritò sub Humanâ Figurâ repræsentantur; cùm Natura Humana Ordinis & Dominationis particeps sit: Hæc autem ob Perturbationem, & Motus incompósitos, & quod à Cœlestibus in plurimis regantur, Bruti Animalis Figurâ contenta esse possunt. Porrò eadem Corporis Biformis Descriptio, pertinet ad Participationem Specierum: Nulla enim Naturæ Species, simplex videri potest, sed tanquam ex duobus participans & concreta. Habet enim Homo nonnihil ex Bruto, Brutum nonnihil ex Plantâ, Planta nonnihil ex Corpore Inanimato, omniaque reuera biformia sunt, & ex Specie Superiore & Inferiore compacta. Acutissima autem est Allegoria de *Pedibus Caprae*, propter Ascensionem Corporum Terrestrium, versus Regiones Aeris & Cœli, vbi etiã Pensilia fiunt, & inde deijciuntur, magis quàm descendunt. Capra enim Animal scissorium est, eaque è rupibus pendere, atque in præcipitijs hærerè amat; Similiter etiã Res, licet inferiori Globo destinatae, faciunt, idque miris modis, vt in Nubibus & Meteôris manifestissimum est. Imò non sine causâ *Gilbertus*, qui de Magnete laboriosissimè, & secundum viam experimentalem conscripsit, dubitationem iniecit; Num non fortè Corpora grauia, post longam à Terrâ distantiam, Motum versus Inferiora paulatim exuant?

Insignia autem in Manibus *Panis* ponuntur duplicia; Alterum *Harmonie*, alterum *Imperij*. *Fistula* enim ex septem *Calamis*, Concentum Rerum & Harmoniam, siue Concordiam cum Discordiâ mistam, (quæ ex septem Stellarum Errantium Motu conficitur,) eidentè ostendit. Neque enim alij, præterquàm septem Planetarum, inueniuntur in Cœlo errores, siue expatiationes manifestæ; quæ cum æqualitate Stellarum fixarum, earumque perpetuâ & inuariabili ad se inuicem

inuicem distantia compositæ & temperatæ, tum Constantiam Specierum, tum fluxum Individuorum tueri, & cire possint. Si qui verò sint Planetæ minores, qui non conspiciuntur; si qua etiã Mutatio in Cœlo maior (vt in Cometis nonnullis Superlunariibus) videntur illa profectò tanquàm Fistulæ, aut omninò mutæ, aut ad tempus tantùm streperæ; vtpote quarum Operationes vel ad nos non perlabantur, vel Harmoniam illam septem Fistularum *Panis* non diù interturbent. *Pedum* autem illud *Imperij*, nobilis translatio est, propter vias Naturæ partim rectas, partim obliquas. Atque *Baculum* illud, siue *Virga*, versus superiorem partem præcipuè curua est, quia omnia Prouidentia Diuinæ Opera in Mundo ferè per Ambages & circuitus fiunt; vt aliud agi videri possit, aliud reuerà agatur; sicut *Iosephi venditio in Ægyptum*, & similia. Quinetiã in Regimine humano omni prudentiore, qui ad Gubernacula sedent, Populo conuenientia, per prætextus & vias obliquas, feliciùs quæ volunt, quàm ex directo superinducunt & insinuant. Etiã (quod mirum fortassè videri possit) in Rebus merè Naturalibus, citiùs Naturam fallas quàm premas: Adeò, quæ ex directo fiunt, inepta sunt & seipsa impediunt; cùm contrà, via obliqua & insinuans mollitèr fluat, & effectum fortiat. *Vestis Panis* & Amiculum, ingeniosè admodum ex *Pelle Pardalis* fuisse fingitur, propter Maculas vbique sparsas. Cœlum enim Stellis, Maria Infulis, Tellus Floribus consperguntur; Atque etiã res particulares ferè variegatæ esse solent circa Superficiem, quæ veluti *Rei Chlamys* est.

Officium autem *Panis*, nullâ aliâ re, tam ad viuum proponi atque explicari potuerit, quam quod *Deus Venatorum* sit. Omnis enim naturalis Actio, atque adeò Motus & Progressio, nihil aliud quàm *Venatio* est.

Nam

Nam & Scientiæ & Artes Opera sua venantur; & Consilia humana Fines suos; atque Res naturales omnes vel Alimenta sua vt conferentur, vel Voluptates & Delicias suas vt perficiantur, venantur; (Omnis siquidem Venatio est aut Prædæ, aut Animi causâ;) idque modis peritis & sagacibus,

*Torua Leena Lupum sequitur, Lupus ipse Capellam,
Florentem Cythifum sequitur lasciuia Capella.*

Etiàm *Ruricularum* in genere *Pan Deus* est, quia huiusmodi Homines magis secundùm Naturam viuant, cùm in Urbibus & Aulis, Natura à cultu nimio corrumpatur, vt illud Poetæ amatorium, verum, propter huiusmodi Delicias, etiàm de Naturâ sit

—— *Pars minima est ipsa puella sui.*

Montium autem inprimis *Præses* dicitur *Pan*, quia in Montibus & Locis editis Natura Rerum panditur, atque Oculis & Contemplationi magis subijcitur. Quod alter à *Mercurio Deorum Nuncius* sit *Pan*, ea Allegoria planè diuina est; cùm proximè post Verbum Dei, ipsa Mundi Imago, diuinæ Potentiæ & Sapientiæ Præconium sit. Quod & Poeta Diuinus cecinit, *Cæli enarrant gloriam Dei, atque opera manuum eius indicat Firmamentum.*

At *Pana* oblectant *Nymphæ*, Animæ scilicet: Deliciæ enim Mundi Animæ Viuentium sunt. Hic autem meritò illarum Imperator, cùm illæ Naturam quæque suam tanquàm Ducem sequantur, & circa eum infinitâ cum Varietate, veluti singulæ more Patrio, saltent, & Chorrêas ducant, motu neutiquàm cessante. Itaque acutè quidam ex recentioribus, facultates Animæ omnes, ad Motû reduxit, & nonnullorum ex Antiquis fastidium & Præcipitationem notauit, qui Memoriam, & Phantasiam, & Rationem, defixis præproperè oculis intuentes & contemplantes, Vim Cogitatiuam, quæ primas tenet, prætermiserunt. Nam & qui meminit, aut etiàm

remi-

reminiscitur, cogitat; & qui imaginatur, similiter cogitat; & qui ratiocinatur, utique cogitat: Denique Anima, siue à Sensu monita, siue sibi permessa, siue in Functionibus Intellectûs, siue Affectuum & Voluntatis, ad modulationem Cogitationum saltat; quæ est illa Nympharum tripudiatio. Vnà verò perpetuò comitantur *Satyri & Sileni*, Senectus scilicet & Iuuentus. Omnium enim rerum est Ætas quædam hilaris & motu gaudens, atque rursus Ætas tarda & bibula: Vtriusque autem Ætatis studia, verè contemplanti fortassè ridicula, & deformia videantur, instar *Satyri* alicuius aut *Sileni*. De *Panicis* autem *Terroribus* prudentissima Doctrina proponitur. Natura enim Rerum omnibus Viuentibus indidit Metum & Formidinem, Vitæ atque Essentiæ suæ conseruatricem, ac Mala ingruentia vitantem & depellentem. Veruntamen eadem Natura modum tenere nescia est, sed *Timoribus* Salutaribus semper Vanos & Inanes admiscet; adeò vt omnia (si intus conspici darentur) *Panicis Terroribus* plenissima sint; præsertim humana; & maximè omnium apud Vulgum, qui superstitione (quæ verè nihil aliud quàm *Panicus Terror* est) in immensum laborat & agitur, præcipuè temporibus duris, & trepidis, & aduersis. Neque Superstitio ista tantummodò in vulgo regnat, sed ab Opinionibus Vulgi etiàm in Sapientiores aliquandò insilit, vt diuinè *Epicurus* (si cætera quæ de Dijs differuit ad hanc normam fuissent) locutus sit: *Non deos vulgi negare profanum, sed vulgi opiniones Dijs applicare profanum.*

Quod verò attinet ad *Audaciam Panis*, & *Pugnam* per *prouocationem* cum *Cupidine*; id eò spectat, quia Materia non caret Inclinatione, & Appetitu ad Dissolutionem Mundi, & Reciduationem in illud Châos antiquum, nisi præualidâ rerum concordia (per *Amorem* siue *Cupidinem* significatâ) malitia & impetus eius
cohi-

cohiberetur, & in ordinem compelleretur. Itaque bono admodum Hominum & Rerum Fato fit (vel potius immensâ Bonitate Diuinâ) vt *Pan* illud certamen aduersum experiatur, & victus abscedat. Eodem prorsus pertinet, & illud de *Typhone* in *Retibus* implicato, quia utcumque aliquandò valti, & insoliti rerum Tumores sint, (id quod *Typhon* sonat) siue intumescant Maria, siue intumescant Nubes, siue intumescat Terra, siue alia, tamen Rerum Natura huiusmodi Corporum exuberantias atque insolentias, Reti inextricabili implicat & coercet, & veluti Catenâ Adamantinâ deuincit.

Quod autem *Inuentio Cereris* huic Deo attribuat, idque inter Venationem; reliquis autem Dijs negetur, licet sedulo quærentibus, & illud ipsum agentibus; Monitum habet verum admodum & prudens: hoc scilicet, ne Rerum vtilium ad vitam & Cultum Inuentio, à Philosophijs Abstractis, tanquam Dijs Maioribus expectetur, licet totis viribus in illud ipsum incumbant; sed tantummodò à *Pane*, id est Experienciâ sagaci, & Rerum Mundi notitiâ vniuersali; quæ etiâ casu quodam, ac veluti inter venandum in huiusmodi Inuenta incidere solet. Vulgissima enim quæque Inuenta Experienciæ debentur, & veluti Donaria quædam fuere casu in Homines sparsa.

Illud autem *Musices certamen*, eiusque Euentus, salutarem exhibet Doctrinam, atque eam quæ Rationi & Iudicio humano gestienti, & se efferenti, Sobrietatis Vincula iniicere possit. Duplex enim videtur esse Harmonia, & quasi *Musica*, altera Sapientiæ Diuinæ, altera Rationis Humanæ. Iudicio enim Humano, ac veluti Auribus Mortalium, Administratio Mundi & Rerum, & Iudicia Diuina secretiora, sonant aliquid durum, & quasi absolum: Quæ Inscitia, licet *Afininis Auribus*, meritò insigniatur, tamen & illæ ipsæ Aures,

secretò non palàm gestantur. Neque enim huiusce Rei Deformitas à vulgo conspicitur aut notatur.

Postremò minimè mirum est, si nulli *Amores Pani* attribuantur; præter *Coniugium Ecchûs*; Mundus enim se ipso, atque in se rebus omnibus fruitur : Qui amat autem frui vult; neque in Copiâ Desiderio locus est. Itaque Mundi *Amores* esse nulli possunt, nec potiundi Cupido; (cùm se ipse contentus sit,) nisi fortassè *Amores Sermonis*. Ij sunt *Nympha Eccho*, Res non Solida, sed Vocalis; aut si accuratiores sint, *Syringa*, quandò scilicet Verba, & Voces, numeris quibusdam, siue Poeticis, siue Oratorijs, & tanquàm Modulamine, reguntur. Inter Sermones autem siue Voces, excellentèr ad Coniugium Mundi sumitur sola *Eccho* : Ea enim demùm vera est Philosophia, quæ Mundi ipsius voces fidelissimè reddit, & veluti dictante Mundo conscripta est; & nihil aliud est quam eiusdem Simulachrum & Reflexio; neque addit quicquam de proprio, sed tantùm iterat, & resonat. Nam quod *Lunam Pan* in altas Sylvas aliquando seuocasset, videtur pertinere ad Congressum Sensûs, cum rebus Cœlestibus, siue Diuinis. Nam alia est *Endymionis* ratio, alia *Panis*: Ad *Endymionem* dormientem sponte se demittit *Luna*; siquidem ad Intellectum sopitum, & à sensibus abductum, quandòque sponte influunt Diuina: Quod si accersantur & vocentur à Sensu, tanquàm à *Pane*, tum verò non aliud lumen præbent, quam illud,

Quale sub incertam Lunam sub luce malignâ

Est iter in Sylvis —————

Ad Mundi etiàm sufficientiam & Perfectionem pertinet, quod *Prolem non edat*. Ille enim per Partes generat; per Totum quomodò generare possit, cùm Corpus extra ipsum non sit? Nam de *Mulierculâ* illâ *Iambe*, *Filiâ Panis* putatiuâ, est sanè ea Adiectio quædam ad Fabulam sapientissima. Per illam enim repræsentantur

sentantur ea, quæ perpetuis temporibus passim vagantur, atque omnia implent, vaniloquæ de Rerum Naturâ Doctrinæ, re ipsâ infructuosæ, Genere quasi subditiitiæ, garrulitate verò interdum iucundæ, interdum molestæ & importunæ.

Exemplum alterum Philosophiæ, secundum Parabolas Antiquas, in Politicis. De Bello, secundum Fabulam Persei.

PERSEVS, Orientalis cùm fuisset, missus traditur à *Pallade*, ad obruncandam *Medusam*, quæ Populis plurimis ad Occidentem, in extremis *Iberie* partibus, maximæ calamitati fuit. Monstrum enim hoc, aliàs crudele & immane, etiàm Aspectu tam dirum atque horrendum fuit, vt eo solo Homines in Saxa verteret. Erat autem, è *Gorgonibus* vna, *Medusa*, ac sola inter eas Mortalis, cùm reliquæ passiuæ non essent. *Perseus* igitur ad tam nobile Facinus se comparans, Arma ad Dona à tribus Dijs mutuò accepit; *Alas* à *Mercurio*, talares scilicet non axillares; à *Plutone* autem *Galeam*; *Scutum* denique à *Pallade* & *Speculum*. Neque tamen (licet tanto apparatu instructus,) ad *Medusam* rectâ pertexit, sed primùm ad *Greas* diuertit; Eæ Sorores, ex alterâ Parente, *Gorgonibus* erant; Atque *Gree* istæ canæ etiàm à Natiuitate erant, & tanquàm *Vetulæ*. Oculus autem ijs tantummodò & Dens erat omnibus vnicus; quos prout exire foràs quamque contigerat, vicissim gestabant, reuersæ autem deponere solebant. Hunc itaque Oculum, atque hunc Dentem illæ *Perseo* commodârunt. Tum demùm, cùm se abundè ad destinata perficienda instructum iudicaret, ad *Medusam* properauit, impiger & volans. Illam autem offendit dormientem, neque tamen aspectui eius (si forsan euigilaret) se committere

tere audebat, sed Ceruice reflexâ, & in *Speculum* illud *Palladis* inspiciens, atque hoc modo ictus dirigens, Caput *Meduse* abscidit: Ex Sanguine autem eiusdem, in terram fuso, statim *Pegasus* Alatus emicuit: Caput autem abscissum *Perseus* in Scutum *Palladis* transtulit & inseruit, cui etiamnum sua mansit vis, vt ad eius intuitum omnes ceu attoniti aut syderati obrigerent.

Fabula conficta videtur de *Belligerandi Ratione* & *Prudentiâ*: Atque primò omnis *Belli Susceptio* debet esse tanquam *Missio à Pallade*; non à *Venere* certè (vt *Bellum Troianum* fuit) aut aliâ leui ex causâ; quippe cum in *Consilijs solidis*, *Decreta de Bellis fundari* oporteat. Deinde de *Genere Belli* eligendo, tria proponit Fabula *Præcepta*, sana admodum & grauiâ: Primum est, vt de *Subiugatione Nationum Finitimarum*, quis non magnoperè laboret: Neque enim eadem est *Patrimonij*, & *Imperij amplificandi ratio*: Nam in *Possessionibus priuatis*, *Vicinitas Prædiorum* spectatur, sed in propagando *Imperio*, *Occasio*, & *Belli conficiendi Facilitas*, & *Fructus*, loco *Vicinitatis* esse debent. Itaque *Perseus*, licet *Orientalis*, tamen tam longinquam *Expeditionem*, vsque ad extremum *Occidentem*, minimè detrectauit. Huius rei *Exemplum* insigne est in *Belligerandi diuersâ ratione Patris & Filij Regum, Philippi & Alexandri*. Ille enim in *Finitimis Bellis* occupatus, *Vrbes paucas Imperio adiecit*, idque non sine maximâ *Contentione* & *Periculo*; quippe qui & alias, & præcipuè in *Prælio Chæroneo*, in vltimum *discrimen* adductus fuit: At *Alexander* longinquam *Expeditionem* benè ausus in *Persas*, *Nationes infinitas subiugauit*, magis *Itineribus* quàm *Prælijs* fatigatus. Hoc ipsum adhuc clariùs cernitur, in *Propagatione Imperij Romanorum*, qui, quo tempore ex parte *Occidentis*, vix vltra *Liguriam* *Armis* penetrauerant, eodem tempore *Orientis Prouincias* vsque ad

Montem

Montium Taurum Armis & Imperio complexi sunt. Etiam *Carolus Octavus* Rex *Gallie*, *Bellum Britannicum* (quod Matrimonio tandem compositum est) non admodum facile expertus, expeditionem illam *Neapolitanam* longinquam, admirandam quadam facilitate & felicitate transegit. Habent certè hoc *Bella* longinqua, ut cum ijs manus conferatur, qui Militiæ & Armis Inuasoris minimè sint assueti, quod in finitimis secus se habet. Etiam & Apparatus in huiusmodi Expeditionibus solet esse diligentior & instructior; & Terror apud Hostes ex ipso ausu & fiducia maior. Neque etiam ferè possit fieri in illis Expeditionibus remotis, per Hostes, ad quos tam longo itinere peruenitur, Diuersio aliqua aut Inuasio reciproca, quæ in Belligerandi ratione cum Finitimis, sæpius adhibetur. Caput autem rei est, quod in subiugandis Finitimis, Occasionum Delectus in angusto versatur; at si quis longinquiora non detrectet, poterit pro arbitrio suo eò transferre Bellum, ubi aut Disciplina Militaris maximè est enervata, aut vires Nationis plurimum attritæ & consumptæ, aut Dissidia Ciuilia opportunè oborta, aut aliæ huiusmodi Commoditates se ostendant. Secundum est, ut semper subsit *Causa Belli* iusta, & pia, & honorifica, & fauorabilis: Id enim alacritatem, tum Militibus, tum Populis impensas conferentibus, addit, & Societates aperit & conciliat, & pluriimas denique commoditates habet. Inter Causas autem Belli, admodum fauorabilis est ea, quæ ducit ad debellandas Tyrannides, sub quibus Populus succumbit, & prosternitur sine Animis & Vigore, tanquam sub *Aspectum Medusæ*; quod etiam *Herculi* Diuinitatem conciliauit. Romanis certè magna Religio fuit, strenuè & impigrè accurrere ad Socios tuendos, si quo modo oppressi fuissent. Etiam *Bella* ob Vindictam iustam ferè semper felicia fuerunt, sicut Bellum aduersus

uerfus *Brutum* & *Cassium*, ad vindicandam Mortem *Cæsaris*; *Seueri* ad vindicandam Mortem *Pertinacis*; *Iunij Brutus* ad vindicandam Mortem *Lucretiae*: Denique quicumque Bello Calamitates Hominum & Iniurias, aut leuant aut vindicant, sub *Perseo* militant. Tertium vt in omni Bello suscipiendo vera sit *Æstimatio virium*; atque rectè perpendatur, vtrùm Bellum sit tale, quod confici & ad exitum perducì possit, ne quis vastas & infinitas Spes persequatur. Prudentè enim *Perseus* inter *Gorgonas* (per quas Bella repræsentantur) eam delegit, quæ in suâ Naturâ Mortalis erat, neque ad Impossibilia Animum adiecit. Atque de ijs, quæ in suscipiendo Bello Deliberationem subeunt, hæc præcipit Fabula, reliqua ad Belligerationem ipsam pertinent.

In Bello maximè omnium profunt illa tria *Dona Deorum*, adeò vt Fortunam ipsam ferè regant & trahant. Accepit enim *Perseus Celeritatem*, à *Mercurio*, *Occultationem Consiliorum* ab *Orco*, & *Providentiam* à *Pallade*: Neque caret Allegoriâ, eâque prudentissimâ, quod *Ale* illæ *Celeritatis* in rebus conficiendis (cùm *Celeritas* in Bello plurimum possit) *Talares*, non *Axillares* fuerint, atque *Pedibus* non *Humeris* additæ; quia non tam in primis Belli aggressibus, quam in ijs quæ sequuntur, & primis subsidio sunt, *Celeritas* requiritur. Nullus enim Error in Bello magis frequens fuit, quam quod *Profecutiones*, & *subsidiarij Imperus*, *Initiorum Alacritati* non respondeant. At *Galea Plutonis* (quæ Homines inuisibiles reddere solebat) manifesta Parabola est. Nam *Consiliorum Occultatio* post *Celeritatem*, maximi ad Bellum est momenti. Cuius etiâ *Celeritas* ipsa Pars magna est. *Celeritas* enim *Consiliorum euulgationem* præuertit. Ad *Galeam Plutonis* spectant, vt vnus Bello præsit, cum Mandatis liberis; *Consultationes* enim cum multis, habent aliquid potiùs ex *Cristis Martis*,

tis, quam ex *Galea Plutonis*. Eòdem spectant Prætex-
 tus Varij, & Designationes Ancipites, & Fama Emiffa-
 riæ, quæ Oculos Hominum aut perstringunt aut auer-
 tunt, atque vera Consiliorum in obscuro ponunt. Eti-
 àm Cautiones diligentes & suspicaces, de Literis, de
 Legatis, de Perfugis, & complura alia *Galeam Plutonis*
 ornant, & reuinciunt. At non minùs interest, *Con-*
silia Hostium explorare, quam sua occultare. Itaque
Galeæ Plutonis adiungendum est *Speculum palladis*, per
 quod Hostium vires, Inopia, Occulti Fautores, Dissi-
 dia & Factiones, Progressus, Consilia cernantur. Quo-
 niàm verò tantum fortuitorum suscipit Bellum, vt nec
 in Consilijs proprijs occultandis, nec in Hostium ex-
 plorandis, nec in Celeritate ipsa, multum fiducia ponen-
 dum sit, idè ante omnia sumendum *Palladis Scutum*,
Prouidentie scilicet, vt quam minimum *Fortune* relin-
 quatur. Hùc pertinent, Exploratò vias inire, Castra
 diligentèr munire (quod in Militiã modernã in defue-
 tudinem ferè abijt; Castra verò inſtar Urbis Munitæ,
 Romanis ad aduersos Prælij euentus erant) Acies ſta-
lis & ordinata, non nimiùm fidendo Còhortibus leuis
Armaturæ, aut etiàm Equitum Turmis; denique om-
 nia quæ ad solidam & follicitam Defensiuam spectant;
 cùm plus valeat vtique in Bellis *Scutum Palladis*, quam
Gladius ipse *Martis*. Verùm *Perſeo* vtunque Copijs
 aut Animis instructo, restat aliud quidpiam, maximi
 per omnia momenti, antequam Bellum incipiatur:
 Nimirùm, vt *diuertat ad Græas*. *Grææ* autem *Proditiones*
 sunt, Bellorum scilicet Sorores, non Germanæ illæ qui-
 dem, sed Generis Nobilitate quasi impares. Bella enim
 generosa, Proditiones degeneres & turpes. Earum De-
 scriptio elegans est, vt *Cane* à Natiuitate sint, & tan-
 quam *Vetula*, propter perpetuas Proditorum Curas, &
 Trepidationes. Earum autem vis (antequam in mani-
 festam defectionem erumpant) aut in *Oculo*, aut in

Dente

Stabilis

Dente est. Omnis enim Factio, à Statu quopiam alienata, & in Proditionem propensa, & *speculatur*, & *mordet*. Atque huiusmodi *Oculus* & *Dens* tanquam *communis* est; nam quicquid didicerunt & nouerunt, ferè per *Manus* ab vnâ ad alteram transit & percurrit. Et quod ad *Dentem* attinet, vno quasi ore mordent, & eadem *Scandala* iactant; vt si vnâ audias, omnes audias. Itaque *Perseo* sunt istæ *Græcæ* conciliandæ, atque in auxilium adducendæ, præsertim vt *Oculum* & *Dentem* suum ei commodent; *Oculum* ad *Indicia*; *Dentem* ad *Rumores* ferendos, & *Inuidiam* conflandam, & *Animos* *Hominum* sollicitandos. Postquam verò omnia benè sint ad *Bellum* præparatè disposita, illud imprimis curandum, quod *Perseus* fecit, vt *Medusa dormiens* inueniatur. Prudens enim *Belli* *Susceptor* semper ferè *Hostem* assequitur imparatum, & securitati propiorem. Denique in ipsis *Belli* *Actionibus* atque *insultibus*, ille *Intuitus* in *Speculum Palladis*, adoperandus est. Plurimi enim ante ipsa *Pericula* *Res* *Hostium* acutè & attentè introspicere possunt; at in ipso *Periculi* *Articulo*, aut *terrore* offunduntur, aut *pericula* nimium præcipites & à *fronte* spectant; vnde in illa temerè ruunt, *Vincendi* *memores*, *vitandi* *obliti*. At neutrum horum fieri debet; sed in *Speculum Palladis*, *cervicem reflexam* inspiciendum, vt *impetus* rectè dirigatur, absque vel *terrore*, vel *furore*.

A *Bello* *perfecto* & *Victoriâ*, sequuntur *Effecta* *duo*; *Pegasi* illa *Generatio* & *Exsuscitatio*, quæ satis euidenter *Famam* denotat, quæ per omnia volat, & *Victoriam* celebrat, & *Reliquias* *Belli* *faciles*, & in *votum* cedentes efficit. Secundum, *Gestatio* *Capitis* *Meduse* in *Scuto*; siquidem nullum præsidij genus huic ob præstantiam comparari possit. *Vnicum* enim *Facinus* *insigne* & memorabile, feliciter gestum & perpetratum, omnes *Hostium* *Motus* obrigescere

obrigescere facit, atque Malevolentiam ipsam stupidam reddit.

Exemplum tertium Philosophie secundum Parabolas Antiquas, in Moralibus. De Cupiditate, secundum Fabulam Dionysi.

NARRANT *Semelem Iouis Pellicem*, postquam Iuramento eum inuiolabili, ad votum indefinitum obstrinxisset, petijisse, vt ad Amplexus suos accederet talis, qualis cum *Iunone* consueffet. Itaque illa ex conflagratione perijt. Infans autem, quem in Vtero gestabat, à Patre exceptus, in Femur eius infusus est, donec Menses Fœtui destinatos completeret. Ex quo tamen onere *Iupiter* interim nonnihil claudicabat. Itaque Puer, quod Iouem, dum in Femore eius portaretur, grauaret & pungeret, *Dionysi* nomen accepit. Postquam autem editus esset; apud *Proserpinam* per aliquot Annos nutritus est; cum verò adultus esset, ore ferè Muliebri conspiciebatur, vt Sexûs videretur tanquam ambigui. Etiam extinctus & sepultus quondam erat ad tempus, & non ita multò post reuixit. Atque primâ Iuuentâ Vitis culturam, atque adeò Vini confectionem & vsum primus inuenit, & edocuit; ex quo celebris factus; & inclytus, orbem Terrarum subiugauit, & ad vltimos Indorum Terminos perrexit. Curru autem vehebatur à Tigribus tracto; circa eum subsultabant *Dæmones* deformes, *Cobali* vocati, *Acratus* & alij. Quin & *Musæ* Comitatu eius se adiungebant. Vxorem autem sibi sumpsit *Ariadnem*, à *Theseo* desertam & relictam. *Arbor* ei sacra erat *Hedera*. Etiam Sacrorum & Ceremoniarum Inuentor & Institutor habebatur; eius tamen generis, quæ & Fanaticæ erant, & plenæ corruptelarum, atque insuper crudeles. Furores quoque immitendi potestatem

statem habebat. Certè in *Orgyis* eius, à Mulieribus furore percitis, duo viri insignes discerpti narrantur, *Pentheus* & *Orpheus*: Ille dum arbore conscensâ Spectator eorum, quæ agerentur, curiosus esse voluisset; Hic cum *Lynam* suauitè & peritè pulsaret. Atque huius Dei Res gestæ, cum *Iouis* rebus ferè confunduntur.

Fabula videtur ad *Mores* pertinere, vt vix quicquam in Philosophiâ Morali, melius inueniatur. Describitur autem sub *Personâ Bæchi*, *Natura Cupiditatis*, siue Affectuum & Perturbationum Animi. Primum igitur, quod ad *Natalia Cupiditatis* attinet; *Origo Cupiditatis* omnis, licet nocentissimæ, non alia est, quam *Bonum Apparens*. Sicut enim Virtutis Mater est Bonum Existens, similiter Cupiditatis Mater est Bonum Apparens. Altera *Iouis* (sub cuius *Personâ Animâ Humana* repræsentatur) *Vxor legitima*, altera *Pellex*: quæ tamen *Iunonis* Honoris æmuletur, tanquam *Semele*. Concipitur verò *Cupiditas* in *Voto illicito*, prius temerè concesso, quam ritè intellecto & iudicato. Atque postquam efferuescere cœperit, *Mater* eius (*Natura scilicet & Species Boni*) ex *nimio incendio* destruitur & perit. Processus autem Cupiditatis à conceptu suo talis est: Illa ab *Animo Humano* (qui eius est *Genitor*) & nutritur, & occultatur, præcipuè in *Inferiori parte* eius, tanquam *Femore*; atque Animum pungit, & conuellit, & deprimit, aded vt *Actiones & Decreta* ab eâ impediuntur, & claudicent. Quinetiàm postquam consensu & tempore confirmata est, & in *Actus* erumpit, vt iam quasi *Menses compleuerit*, & edita planè sit atque nata, primò tamen ad tempus nonnullum apud *Proserpinam* educatur, id est, *Latebras querit*, atque clandestina est, & quasi subterranea; donec remotis *Pudoris & Metûs Frænis*, & coalitâ audaciâ, aut Virtutis alicuius Prætextum sumit, aut

Infa-

Infamiam ipsam contemnit. Atque illud verissimum est, omnem Affectum vehementiorem tanquàm *ambigui Sexûs* esse. Habet enim *Impetum Virilem*, *Impotentiam* autem *Muliebrem*. Etiàm illud præclare, *Bacchum mortuum reuiuiscere*: Videntur enim Affectus quandoque sopiti, atque extincti, sed nulla fides habenda est eis, ne sepultis quidem: siquidem præbitâ *Materia*, & *Occasione*, resurgunt.

De *Inventionis Vitis* Parabola prudens est: Omnis enim Affectus ingeniosus est admodum & sagax, ad inuestigandum ea, quæ ipsum alant & foueant. Atqui ante omnia, quæ Hominibus innotuere, *Vinum* ad perturbationes cuiuscunque generis, excitandas & inflammandas, potentissimum est, & maximè efficax; atque est *Cupiditatis* in genere, instar *Fomitis communis*. Elegantissimè autem ponitur *Affectus* siue *Cupiditas*, *Prouinciarum Subiugator*, & *Expeditionis infinitæ* Susceptor: Nunquàm enim partis acquiescit, sed *Appetitu infinito*, neque satiabili, ad *Vlteriora* tendit, & *Nouis* semper inhiat. Etiàm *Tigres* apud *Affectus* *stabulant*, & ad *Currum* eorum subinde *iugantur*. Postquam enim *Affectus Curulis* esse cœperit, non *Pedestris*, sed *Victor Rationis*, & quasi *Triumphator* factus sit, in omnes qui aduersantur aut se opponunt, crudelis est, & indomitus, ac immitis. Facetum autem est, quod circa *Currum Bacchi* subsultant illi *Dæmones* deformes & ridiculi. Omnis enim Affectus vehementior progignit motus, in *Oculis*, & *Ore* ipso, & *Gestu*, indecoros & inconditos, subsultorios & deformes; adeò vt qui sibi ipsi fortasè in aliquo *Affectu* (veluti *Irâ*, *Arrogantiâ*, *Amore*) videatur magnificus & tumidus, alijs tamen appareat turpis & ridiculus. Conspiciuntur autem in *Cupiditatis Comitatu* *Musæ*. Neque enim reperitur vllus ferè *Affectus*, tam prauus & vilis, cui non blandiatur aliqua *Doctrina*.

Hâc enim in re, Ingeniorum Indulgentia & Procacitas, Musarum Maiestatem in immensum minuit; vt cum Duces Vitæ, & Signiferi esse debeant, sint non raro Cupiditatum Pedissequæ, & Oblectatrices.

Inprimis verò nobilis est illa Allegoria, *Bacchum Amores suos in eam effudisse*, quæ ab alio *Relicta* erat & Fastidita. Certissimum enim est, Affectus id petere atque ambire, quod *Experientia* iam pridem repudiavit. Atque nôrint omnes, qui Affectibus suis feruientes & indulgentes, Pretium potiundi in immensum augent (siue Honores appetant, siue Amores, siue Gloriam, siue Scientiam, siue alia quæcunq;) se *Res Relictas* petere, & à compluribus, per omnia ferè Secula, post Experimentum, dimissas & repudiatas. Neque Mysterio caret, quod *Hedera Baccho* sacra fuerit, hoc enim duplici modo conuenit; primum, quod *Hedera hyeme virescat*; deinde, quod circa tot *Res* (Arbores, Parietes; Ædificia) *serpat*, ac circumfundatur, & se attollat. Quod ad primum enim attinet, omnis *Cupiditas* per *Renitentiam*, & Vetitum, & tanquàm *Antiperistasin* (veluti per frigora *Brumæ Hedera*) virescit, ac vigorem acquirit: Secundò, *Affectus* aliquis in Humanâ Animâ prædominans, omnes eius *Actiones & Decreta*, tanquàm *Hedera circumsepit*; neque ferè quicquam purum inuenias, quo illa *Clauiculas suas non imprimat*. Neque mirum est, si *Superstitiosi Ritus Baccho* attribuantur, cum omnis ferè *male-sanus Affectus* in *prauis Religionibus* luxurietur, adeò vt *Hæreticorum Colluuius Bacchanalia Ethnicorum* superârit; quorum etiàm *Superstitiones*, non minùs cruentæ quam turpes extiterunt. Neque itidem mirum est, si *Furores à Baccho* immitti putentur, cum & omnis *Affectus in excessu suo*, veluti *Furor breuis* sit, & si vehementius obsideat & incumbat, in *Insaniâ* sapiùs terminetur. Illud autem de *Pentheo & Orpheo*

pheo inter *Orgya Bacchi* laceratis, euidentem Parabolam habet; cùm Affectus quisque præualidus erga duas res sit asperimus atque infensissimus; quarum altera est *Inquisitio in eum curiosa*, altera *Admonitio salutaris & libera*. Neque auxilio fuerit, si illa *Inquisitio* fiat tantùm *Contemplationis* aut *Spectandi gratiâ*, tantùm *Arbore conscensâ*, absque omni *Animi Malignitate*: Neque rursus si *Admonitio* illa, multâ cum *suauitate & dexteritate* adhibeatur; Verùm utcunq; non tolerant *Orgya* aut *Pentheum* aut *Orpheum*. Postremò, illa *Confusio Personarum Iouis & Bacchi*, ad *Parabolam* rectè traduci potest; quandoquidem *Res gestæ nobiles, & claræ*, atque *Merita insignia & gloriosa*, interdùm à *Virtute & Rectâ Ratione & Magnanimitate*, interdùm autem à *latente Affectu & occultâ Cupiditate* (utcunq; *Famæ & Laudis* celebritate utraque res paritèr gaudeat) proueniant; ut non facile sit distinguere *Facta Dionysi* à *Factis Iouis*.

Verùm in *Theatro* nimis diù moramur; transeamus ad *Palatium Animi*; cuius *Limina* maiori cum *Veneratione & curâ*, ingredi conuenit.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is too light to transcribe accurately.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is too light to transcribe accurately.

FRANCISCI
BARONIS

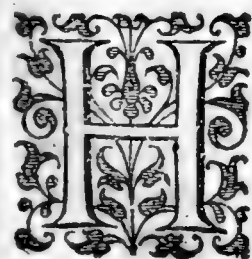
DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
 LIBER TERTIVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Scientiæ in Theologiam & Philosophiam. Partitio Philosophiæ in Doctrinas tres; De Numine, de Naturâ, de Homine. Constitutio Philosophiæ Primæ, ut Matris Communis omnium.

HISTORIA omnis (Rex optime) humi incedit, & Ducis potius officio, quam Lucis perfungitur: *Poesis* autem Doctrinæ tanquàm Somnium: Res dulcis, & varia, & volens videri aliquid in se habere Diuini; quod etiàm Somnia vendicant. Verùm iam tempus est

est mihi, vt euigilem, & me humo attollam, *Philosophia* & *Scientiarum* liquidum Æthera secans.

Scientia Aquarum similis est: Aquarum aliæ descendunt cœlitus, aliæ emanant è Terrâ. Etiam *Scientiarum* primaria Partitio sumenda est ex Fontibus suis: Horum alij in alto siti sunt, alij hic infrâ. Omnis enim *Scientia* duplicem sortitur Informationem. Vna inspiratur diuinitus, altera oritur à Sensu. Nam quantum ad illam, quæ *Docendo* infunditur *Scientiam*; Cumulatiua ea est, non Originalis; sicut etiam fit in Aquis, quæ præter Fontes primarios, ex alijs Riuulis in se receptis, aulescunt. Partiemur igitur *Scientiam*, in *Theologiam*, et *Philosophiam*. *Theologiam* hîc intelligimus *Inspiratam* siue Sacram, non *Naturalem*, de qua paulò post dicturi sumus. At illam (*Inspiratam* nimirum) ad vltimum locum reseruabimus, vt cum eâ Sermones nostros claudamus; cum sit Portus, et Sabbathum Humanarum Contemplationum omnium.

Philosophiæ autem Obiectum triplex, *Deus*, *Natura*, *Homo*: Et triplex itidem *Radius Rerum*: *Natura* enim percutit Intellectum *Radio directo*; *Deus* autem, propter Medium inæquale (Creaturas scilicet) *Radio refracto*; *Homo* verò, sibi ipsi monstratus et exhibitus, *Radio reflexo*. Conuenit igitur partiri *Philosophiam* in *Doctrinas* tres; *Doctrinam* de *Numine*, *Doctrinam* de *Naturâ*, *Doctrinam* de *Homine*. Quoniam autem *Partitiones Scientiarum*, non sunt *Lineis* diuersis similes, quæ coeunt ad vnum Angulum; sed potius *Ramis Arborum*, qui coniunguntur in vno Trunco, (qui etiam Truncus ad spatium nonnullum integer est et continuus, antequàm se partiatur in Ramos,) idcirco postulat res, vt priusquàm prioris *Partitionis* *Membra* persequamur, constituatur vna *Scientia Vniuersalis*, quæ sit *Mater* reliquarum, et habeatur in *progressu Doctrinarum*, tanquam *Portio viæ communis*, antequàm

antequàm viæ se separent, & disiungant. Hanc *Scientiam*, *Philosophiæ primæ*, siue etiàm *Sapientiæ* (quæ olim *Rerum Diuinarum atque Humanarum Scientia* diffini- batur) nomine insignimus. Huic autem *Scientiæ* nul- la alia opponitur; cùm ab alijs *Scientijs*, potiùs Limi- tibus in ra quos continetur, quam Rebus & subiecto differat, Faltigia scilicet *Rerum* tantummodò tractans. Hanc ipsam vtrùm inter *Desiderata* reponere oporteat, hæsito; sed arbitror tamen poni debere. Equidem inuenio Farraginem quandam, & Massam inconditam *Doctrinæ*, ex *Theologiâ Naturali*; ex *Logicâ*; ex parti- bus quibusdam *Physicæ* (veluti de *Principijs*, & de *Ani- mâ*) compositam, & congestam; & sublimitate quâ- dam sermonis, Hominum qui seiplos admirari amant, tanquàm in Vertice *Scientiarum* collocatam. Nos verò, misso fastu, id tantùm volumus, vt designetur aliqua *Scientia*, quæ sit *Receptaculum Axiomatum*, quæ *Particularium Scientiarum* non sint propria, sed pluri- bus earum in commune competant.

Plurima autem id genus *Axiomata* esse nemo ambi- gat. Exempli gratiâ, *Si inæqualibus equalia addas, omnia erunt inæqualia*: Regula est ex *Mathematicis*; Eadem & in *Ethicis* obtinet, quatenùs ad *Iustitiâ Distributi- uam*; Siquidem in *Iustitiâ Commutatiuâ*, vt *Paria* *Imparibus* tribuantur, *Ratio Æquitatis* postulat; at in *Distributiâ*, nisi *Imparia* *Imparibus* præstentur, *Ini- quitas* fuerit maxima. *Quæ in eodem tertio conueniunt, & inter se conueniunt*: Regula est itidem ex *Mathema- tics*; Verùm simul tam potens in *Logicâ*, vt *Syllo- gismi* sit *Fundamentum*. *Natura se potissimùm prodit in minimis*: Regula est in *Physicis*, tam valida, vt etiàm *Democriti Atomos* produxerit; Veruntamèn eam rectè adhibuit *Aristoteles* in *Politicis*, qui *Contempla- tionem Reip.* orditur à *Familiâ*. *Omnia mutantur, nil interit*: Regula itidem in *Physicis*; hoc modo prolata;

Quantum Naturæ, nec minuitur, nec augetur; Eadem competit Theologiæ Naturali, sic variata; Omnipotentia sunt Opera; Aliquid ex nihilo facere, & Aliquid in nihilum redigere: Quod etiã Scriptura testatur, Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum, non possumus eis quicquam addere, nec auferre. Interitus rei arcetur per Reductionem eius ad principia: Regula est in Physicis; Eadem valet in Politicis, (vt rectè notavit Machiauellus) cùm illa quæ Interitum Rerump. maximè prohibent, nihil aliud ferè sint, quàm Reformatio earum, & Reductio ad antiquos mores. Putredo serpens, magis contagiosa est, quàm matura: Regula est in Physicis; eadem insignis etiã in Moralibus; cùm Homines profligatissimi, & maximè facinorosi, minus corruptelæ inferant publicis Moribus, quam qui aliquid videntur habere Sanitatis & Virtutis, & ex parte tantùm mali sunt. Quod conseruatiuum est Formæ maioris, id aëtiuitate potentius: Regula est in Physicis: Etenim, vt non abscindatur ipse Rerum Nexus, nec detur (vt loquuntur) vacuum, facit ad conseruandam Fabricam Vniuersi: Vt verò Grauiã congregentur ad Massam Terræ, facit ad conseruandam tantùm Regionem Denforum. Itaque prior Motus posteriorem domat. Eadem tenet in Politicis: Nam quæ faciunt ad conseruandam ipsam Politiam in suã Naturã, validiora sunt, quam quæ ad Bene esse Particularium in Rep. Membrorum conducunt. Similiter eadem locum habet in Theologiã. Etenim in Theologicis Virtutibus, Charitas, quæ est Virtus maximè communicatiua, præ reliquis omnibus eminet. Augetur vis Agentis per Antiperistasin Contrarij: Regula est in Physicis; Eadem mira præstat in Politicis; cùm omnis Factio, ex contrariã ingruente, vehementè irritetur. Tonus discors in concordem aëtiutum desinens, Concentum commendat: Regula est Musicæ; Eadem in Ethicis, & Affectibus obtinet.

tinet. Tropus ille Musicus, à *clausulâ* aut *Cadentiâ* (quam vocant) cùm iam-iam *adesse videatur, placidè elabendi*; conuenit cum Tropo Rhetorico *Expectationem eludendi*. *Fidium sonus tremulus*, eandem affert auribus voluptatem, quam Lumen, Aquæ aut Gemmæ infiliens, Oculis;

—— *Splendet tremulo sub lumine Pontus.*

Organâ Sensuum cum Organis Reflexionum conueniunt: Hoc in *Perspectiuâ* locum habet; Oculus enim similis Speculo, siue Aquis; Et in *Acousticâ*; Instrumentum enim Auditûs obici intra Cauernam simile. Hæc pauca enumerasse sufficiet ad Exempla. Quinimò *Magia Persarum* (quæ in tantum est celebrata) in eo potissimum versabatur, vt Architecturas & Fabricas, Rerum Naturalium, & Ciuilium, symbolizantes notaret. Neque hæc omnia quæ diximus, & alia huius generis, Similitudines meræ sunt (quales Hominibus fortassè parùm perspicacibus videri possint) sed planè vna, eademque Naturæ Vestigia aut Signacula, diuersis Materijs, & Subiectis impressa. Atque hæc Res adhuc sedulo tractata non est. Inuenias fortassè in Scriptis, quæ ab Ingenijs celsioribus, promanârunt, huiusmodi *Axiomata* rarò & sparsim inserta, ex vsu Argumenti quod tractant: Corpus verò aliquod talium *Axiomatum*, quæ vim habeant quandam Primitiuam, & summariam ad *Scientias*, nemo composuit; cùm tamen sit Res eiusmodi, quæ insignitè Naturam vnâ faciat; quod *Philosophiæ Primæ* Munus esse autumant.

Est & alia huius *Philosophiæ Primæ* pars, quæ, si ad vocabula respicias, vetus est; si ad rem quam designamus, noua. Est autem Inquisitio de *Conditionibus aduentitijs Entium*, (quas *Transcendentes* dicere possumus) *Pauco, Multo; Simili, Diuerso; Possibili, Impossibili*; etiàm *Ente, & Non Ente*; atque eiusmodi. Quandoquidem enim ista sub *Physicâ* propriè non cadant;

cadant; Dissertatio autem Dialectica circa ea, magis ad Argumentandi Rationes, quam ad Rerum Existentiam sit accommodata; consentaneum omninò est, ut hæc Contemplatio (in quâ non parum est Dignitatis & Vtilitatis) haud deseratur prorsus, sed in Scientiarum Partitionibus, nonnullum saltèm inueniat locum: Veruntamen hoc intelligimus fieri debere, longè alio, quam quo tractari solet, modo. Exempli gratiâ; Nemo, qui de *Multo* & *Pauco* verba fecit, hoc egit, ut caussa reddatur, cur alia in Naturâ, tam numerosa & ampla sint, & esse possint, alia tam rara & modica: Nam certè fieri non potest, ut in Rerum Naturâ, tanta sit copia Auri, quanta Ferri; tanta Rosæ, quanta Graminis; tanta Specificati, quanta non Specificati. Similitèr, Nemo, qui de *Simili* & *Diuerso* differuit, satis explicauit, cur quasi perpetuò inter *Species diuersas*, interponantur *Participia* quædam, quæ sunt Speciei ambigux; veluti Muscus inter Putredinem & Plantam; Pisces qui hærent & loco non mouentur, inter Plantam & Animal; Sorices, & Mures, & alia nonnulla, inter Animalia ex Putredine & ex Semine prognata; Vespertiones inter Aues & Quadrupedes; Pisces volantes, (qui iam notissimi sunt) inter Aues & Pisces; Phocæ inter Pisces & Quadrupedes; & alia huiusmodi. Neque rursus caussam indagauit quispiam, cur cum *Similia Similibus gaudeant*, Ferrum Ferrum non trahat, quod Magnes facit; neque Aurum ipsum Aurum, licet Argentum viuum alliciat: Circa hæc, & similia, in Disceptatione de *Transcendentibus* illis, altum est Silentium: Orationis enim Apices, non Rerum Subtilitates secuti sunt Homines. Quamobrem horum *Transcendentium*, siue *Conditionum Entium aduentitiarum* Inquisitionem veram, & solidam, secundum Naturæ non Sermonis leges, *Philosophiam Primam* recipere volumus. Atque de *Philosophia primâ* (siue de *Sophiâ*) quam

quam inter *Desiderata* haud immeritò retulimus, hæc dicta sint.

CAPVT II.

De Theologiâ Naturali: & Doctrina de
Angelis & Spiritibus, quæ eiusdem est
Appendix.

Ollocatâ igitur suâ in sede, *Communi Scientiarum Parente*, instar Berecynthiæ tantâ gaudentis cœlesti sobole;

Omnes Cœlicolas, omnes Supera alta tenentes;

Reuertamur ad Partitionem illam trium *Philosophiarum, Diuinæ, Naturalis, & Humane*. Nam *Theologia Naturalis, Philosophia* etiam *Diuina* rectè appellatur. Diffinitur autem hæc, vt sit talis *Scientia*, seu potius *Scientiæ* Scintilla, qualis de Deo haberi potest, per lumen Naturæ, & Contemplationem Rerum creatarum; & ratione Obiecti, sanè Diuina, ratione Informationis, Naturalis censeri potest. Huius *Scientiæ* limites ita verè signantur, vt ad Atheismum confutandum, & conuincendum, & ad Legem Naturæ informandam, se extendant; ad Religionem autem astruendam non proferantur. Quamobrè nec Deus vnquam edidit Miraculum, quo conuerteretur Artheus; quia poterat ipso Naturæ Lumine ad notitiam Dei perducere; verùm Miracula ad conuertendos Idolatras & Superstitiosos designata sunt, qui Numen agnouerunt, sed in Cultu eius aberrarunt; quoniam non sufficit Lumen Naturæ, Dei voluntati declarandæ, aut Cultui eius legitimo proferendo. Sicut enim Opificis potentiam & peritiam ostendunt Opera eius, Imaginem autem minimè; sic Opera Dei,

Dei, Conditoris omni-potentiam & Sapientiam ostendunt, Imaginem eius haudquaquam depingunt. Atque hâc in re, Ethnicorum Opinio à sacrâ Veritate recedit. Illi siquidem Mundum Imaginem Dei statuebant, Hominem Mundi. At Sacræ Literæ haud tali honore Mundum dignantur, vt Dei vsquam Imago dicatur, sed solummodò Opus Mânuum eius ; Hominem vero Imaginem Dei immediate substituunt. Quocircà, quod sit Deus, quod Rerum Habenas tractet, quod summè Potens, quod Sapiens & Præscius, quod Bonus, quod Remunerator, quod Vindex, quod Adorandus, etiam ex Operibus eius demonstrari, & euinci potest : & Admirabilia complura Secreta circa Attributa eius, & multò magis circa Regimen, & Dispensationem super vniuersum, etiàm sobriè ex ijsdem elici & manifestari queunt ; estque istud Argumentum à nonnullis vtilitèr pertractatum. Verùm ex intuitu Rerum Naturalium, atque humanæ Rationis Principijs, de Fidei Mysterijs vel ratiocinari, vel etiàm suadere vehementiùs ; aut rursùs ea curiosiùs introspicere, & ventilare, & de modo Mysterij inquirere ; haud tutum meo iudicio fuerit. *Da Fidei quæ Fidei sunt.* Nam vel Ethnici, in illustri illâ & diuinâ, de Aurê Catenâ, Fabulâ, hoc ipsum concedunt, quod *Iouem de Cælo ad Terras deducere nec Homines potuerunt, nec Dii* ; è contrario, quod *Iupiter pertrahere eos potuerit è Terrâ ad Cælum.* Quare frustra sudauerit, qui cœlestia Religionis Arcana, nostræ Rationi adaptare conabitur : Decebit potiùs Mentis nostras ad cœlestis Veritatis Thronum adorandum attollere. In hâc igitur parte *Theologiæ Naturalis*, tantùm abest vt Defectum aliquem obseruem, vt Excessum potiùs reperiam ; ad quem subnotandum paulùm sum digressus, propter maxima Incommoda & Pericula, quæ ex eo tum Religioni, tum Philosophiæ impendent ; vtpote qui & Religionem Hæreticam pro-

cudet,

cuder, & Philosophiam Phantasticam & Superstitiosam.

Secus est, quod ad *Angelorum* & *Spirituum* Naturam attinet, quæ nec inscrutabilis est, nec interdicta; Ad quam etiã n, ex Affinitate, quam habet cum Animã humanã, Aditus magnã ex parte est patefactus. Præcipit certè Sacra Scriptura, *Nemo vos decipiat in sublimitate sermonum, & religione Angelorum, ingerens se in ea quæ non nouit.* Attamen si hoc Monitum diligentè perpendas, duo duntaxat in eo vetita reperies; Adorationem scilicet, qualis Deo debetur, Angelorum; & fanaticas de ijs Opiniones, vel vltra Creaturæ sortem eos efferentes, vel ampliorem de ijs cognitionem, quam quis reuerà adeptus sit, venditantes. Cæterùm sobria circa illos Inquisitio, quæ vel per Rerum Corporearum Scalam, ad eorum Naturam pernoscendam ascendat; vel in Animã Humanã, veluti in Speculo, eam intueatur, neutiquàm prohibetur. Idem de *Spiritibus* statuendum *Immundis*, qui à Statu suo deciderunt. Consortium cum ijs, atque vsus operæ eorum, illicitus est, multò magis qualiscunque Cultus vel Veneratio. At Contemplatio & Cognitio illorum Naturæ, Potestatis, Illusionum, non solum ex locis Scripturæ Sacræ, sed ex Ratione, aut Experienciã, haud postrema pars est Sapientiæ Spiritualis. Sic certè Apostolus, *Stratagematum eius non ignari sumus.* Ac non minùs *Dæmonum* Naturam inuestigare in *Theologiã Naturali* conceditur, quàm *Venenorum* in *Physicã*, aut *Vitiorum* in *Ethicã*. Hanc autem *Scientiæ* partem de *Angelis* & *Dæmonibus*, inter *Desiderata* numerare non licet, quippe quæ ab haud paucis sit tentata: Æquius esset, vt Scriptorum in hoc genere Pars haud parua, aut Vanitatis, aut Superstitionis, aut Subtilitatis inutilis, arguantur.

CAPVT III.

Partitio Naturalis Philosophiæ in Speculatiuam & Operatiuam : quodque illæ duæ, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, segregari debeant.

Millâ igitur *Theologiâ Naturali* (cui Inquisitionem de Spiritibus, vt *Appendicem* attribuimus) accedamus ad secundam Partem ; videlicet illam de *Naturâ* ; siue *Philosophiam Naturalem*. Optimè Democritus ; *Scientiam de Naturâ, in profundis Mineris, siue Puteis latere demersam*. Non malè Chymici ; *Vulcanum alteram Naturam esse ; quin etiâ id celeritè perficere, quod Natura per ambages, & temporis moras solet*. Quidni igitur *Philosophiam* in duas Partes secemus, *Fodinam & Fornacem* ; & duo constituamus *Philosophorum Munera, Operarios in Mineris, & Fabros* ? Sanè vtcunq; videamur hæc per lusum loqui ; tamen huius generis Partitionem vtilissimam esse censemus, cum proponetur Vocabulis Familiaribus & Scholasticis ; hoc est, vt diuidatur *Doctrina de Naturâ, in Inquisitionem Causarum, & Productionem Effectuum ; Speculatiuam & Operatiuam*. Altera *Naturæ* Vilce a perscrutatur ; altera *Naturam* veluti super Incudem efformat. Neque me fugit quam arcto copulentur vinculo, *Causæ & Effectus*, vt Explicationem eorum aliquatenus coniungi sit necesse. Attamen quandoquidè omnis solida & fructuosa *Naturalis Philosophia*, duplicem adhibeat Scalam, eamque diuersam ; *Ascensoriam & Descensoriam* ; Ab *Experientiâ* ad *Axiomata*, & ab *Axiomatibus* ad *noua Inuenta* ; consultissimum iudico, vt hæc duæ Partes, *Speculatiua & Operatiua*, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, separentur.

CAPVT IV.

Partitio Doctrinæ Speculatiuæ de Naturâ, in Physicam Specialem, & Metaphysicam : quarum Physica Causam Efficientem & Materiam; Metaphysica Causam Finale[m] & Formam inquir[it]. *Partitio* Physicæ in Doctrinas de Principijs Rerum, De Fabricâ Rerum siue de Mundo, & De Varietate Rerum. *Partitio* Physicæ de Varietate Rerum, in Doctrinam de Concretis, & Doctrinam de Abstractis. *Partitio* Doctrinæ de Cōcretis, reijcitur ad easdem Partitiones, quas suscipit Historia Naturalis. *Partitio* Doctrinæ de Abstractis in Doctrinam de Schematismis Materiæ, & Doctrinam de Motibus. *Appendices* duæ Physicæ Speculatiuæ, Problemata Naturalia, Placita Antiquorum Philosophorum. *Partitio* Metaphysicæ, in Doctrinam de Formis, & Doctrinam de Causis Finalibus.

*N*aturalis Philosophiæ Partem, quæ Speculatiua est, & Theorica, in *Physicam Specialem*, & *Metaphysicam* diuidere placet. Atque in hâc Partitione attendant Homines, nos Vocabulum *Metaphysicæ* vsurpare, Sensu, à recepto & vulgato,

vulgato, discrepanti. Hic autem Locus admonendi videtur, de nostro, in genere, circa vsum Vocabulorum, instituto. Id huiusmodi est, vt tam in præmissis Vocabulo *Metaphysicæ*, quam in alijs, vbi Conceptus & Notiones nostræ nouæ sunt, & à receptis recedunt, maximâ certè cum Religione Antiqua Vocabula retineamus. Cùm enim futurum speremus, vt Ordo ipse, & dilucida rerum Explicatio, quam subiungere conamur, nos à prauâ vocabulorum (quibus vtimur) intelligentia liberent; in cæteris omninò auemus (quatenus sine Veritatis ac Scientiarum dispendio fieri possit) vel minimum, ab Antiquorum aut Opinioribus, aut Loquendi More deflectere. Quâ in re Aristotelis confidentiam proinde subit mirari, qui impetu quodam percutus Contradictionis, & Bellum vniuersæ Antiquitati indicens, non solum noua Artium Vocabula pro libitucudendi licentiam vsurpauit; sed etiâ priscam omnem Sapientiam extinguere & delere annisus est. Adeo vt neque nomen vsipiam Authores Antiquos, neque Dogmatum eorum mentionem vllam faciat, nisi quod aut Homines perstringeret, aut Placita redargueret. Sanè si famam Nomini suo, ac Sequacium Turbam affectauerit, hoc rationibus suis inprimis accommodatum. Siquidem in Veritate Philosophicâ asserendâ, & recipiendâ, idem contingit, quod in Veritate diuinâ; *Veni in nomine Patris, nec recipitis me; si quis venerit in nomine suo, eum recipietis.* Sed ex hoc cœlesti Aphorismo, si quem præcipuè designauerit spectemus; (nempe Antichristum omnium seculorum Impositorem maximum) colligere licet, istud ipsum, *Veni in nomine suo*, nullâ Antiquitatis, aut (si ita loqui licet) Paternitatis habitâ ratione, Rem mali Ominis esse ad Veritatem; vtcunque eam sæpenumerò comitetur illa Fortuna, *Eum recipietis.* Cæterum de Viro tam eximio certè, & ob Acumen Ingenij mirabili, Aristotele, crediderim

derim facilè hanc Ambitionem eum à Discipulo suo accepisse, quem fortàs è æmulatus est; vt si ille omnes Nationes, hic omnes Opiniones subigeret, & Monarchiam quandam in Contemplationibus sibi conderet. Quauquam fieri possit, vt apud aliquos tetricos, & linguæ acerbæ, simili cum Discipulo suo titulo insigniretur.

Fœlix terrarum prædo, non vtile mundo

Editus exemplum: —

Eodem modo,

Fœlix Doctrinæ prædo &c.

Nobis verò ex alterâ parte, (quibus, quantum calamo valemus, inter vetera & noua in Literis, fœdus & commercium contrahere, cordi est) decretum manet, Antiquitatem comitari *Vsq̄ue ad aras*; atque Vocabula Antiqua retinere, quanquam Sensum eorum & Diffinitiones sæpiùs immutemus; Secundùm moderatum illum & laudatum, in Ciuilibus, nouandi modum, quo Rerum Statu nouato, Verborum tamen Solennia durent; quod notat Tacitus; *Eadem magistratuum Vocabula.*

Redeamus igitur ad Acceptionem Vocabuli *Metaphysicæ*, nostro sensu. Patet ex ijs, quæ suprâ differuimus, disiungere nos *Philosophiam primam* à *Metaphysicâ*, quæ hætenùs pro Re eâdem habitæ sunt. Illam *Communem Scientiarum parentem*, hanc *Naturalis Philosophiæ portionem* posuimus. Atqui *Philosophiæ primæ* communia & promiscua *Scientiarum Axiomata* affignauimus. Etiàm *Relatiuas*, & *Aduentitias Entium Conditiones* (quas *Transcendentes* nominauimus) *Multum, Paucum; Idem, Diuersum; Possibile, Impossibile*; & hoc genus reliqua, eidem attribuimus; id solummodò cauendo, vt Physicè, non Logicè tractentur. At Inquisitionem de *Deo, Vno, Bono, Angelis, Spiritibus*, ad *Theologiam Naturalem* retulimus. Meritò igitur quæri possit, quid tandem sit, quod *Metaphysicæ* relinquatur? Certè

ultra Naturam nihil; sed ipsius Naturæ Pars multò præstantissima. Atque profectò, citra Veritatis dispendium, huc usque de Veterum Sententiâ respondere liceat, *Physicam* ea tractare, quæ penitus in Materiâmersa sunt, & Mobilia; *Metaphysicam* Abstracta magis, & Constantia. Rursùs *Physicam* in Naturâ supponere Existentiã tantùm & Motum & Naturalem Necessitatẽ: At *Metaphysicam* etiã Mentem & Idẽam. Nam hùc fortè redit ea, quam dicemus, Res. Verùm nos eam, misã Sermonis Sublimitate, perspicuè & familiaritèr proponemus. Partiti sumus *Naturalem Philosophiam*, in *Causarum Inquisitionem*, & *Productionem Effectuum*. *Inquisitionem Causarum* in *Theoricam* coniecimus. Eam in *Physicam* & *Metaphysicam* partiti sumus. Ergo necesse est, vt vera Differentia harum sumatur ex naturâ Causarum, quas inquirunt. Itaque absque aliquâ obscuritate, aut circuitione, *Physica* est quæ inquit de *Efficiente* & *Materiâ*; *Metaphysica* quæ de *Formâ* & *Fine*.

Physica igitur, *Causarum Vaga*, & *Incerta*, & pro modo Subiecti, *Mobilia* complectitur; *Causarum Constantiam* non assequitur.

*Limus vt hic durefcit, & hæc vt cera liquefcit,
Vno eodemq; igne.* —

Ignis duritiei Causa, sed in Limo; Ignis Colliquationis Causa, sed in Cerâ. Partiemur autem *Physicam* in *Doctrinas* tres. *Natura* enim aut *collecta in vnum*; aut *fusa & sparsa* est. Colligitur verò in vnum *Natura*, aut propter *Communia Rerum omnium Principia*; aut propter *unicam integram vniuersi Fabricam*. Itaque hæc *Vnio Naturæ* duas peperit *Physicæ* Partes: vnã de *Principijs Rerum*; alterã de *Fabrica Vniuersi* siue de *Mundo*, quas etiã *Doctrinas de Summis* appellare consueuimus. Tertia *Doctrina* (quæ de *Naturâ sparsã* siue *fusã* tractat) *omnimodam Rerum Varietatem*, & *Summas minores*

minores exhibet. Ex his igitur patet tres omninò reperiri *Doctrinas physicas*. De *Principijs Rerum*; De *Mundo* siue de *Fabricâ Rerum*; & de *Naturâ multiplici* siue *sparsi*; Quæ postrema (vt diximus) omnimodam *Rerum* varietatem continet; estque veluti *Glossa* prima, aut *Paraphrasis* circa *Naturæ Interpretationem*. Harum trium *Partium desideratur* totalitèr nulla; Cæterùm quam verè & solidè tractentur, non est hic diffiniendi *Locus*.

At *Physicam Sparsam* siue de *Varietate Rerum*, rursum in duas *Partes* diuidemus; *Physicam* de *Concretis*, & *Physicam* de *Abstractis*; siue *Physicam* de *Creaturis*, & *Physicam* de *Naturis*. Altera (vt *Logicis* *Vocabulis* vtamur) inquit de *Substantijs*, cum omni varietate suorum *Accidentium*: Altera de *Accidentibus*, per omnem varietatem *Substantiarum*. Veluti, si inquiratur de *Leone*, aut *Quercu*, illa complura diuersa *Accidentia* suffulciunt: Contrà, si inquiratur de *Calore* aut *Grauitate*, illa plurimis distinctis *Substantijs* insunt. Cùm verò omnis *Physica*, sita sit in medio, inter *Historiam Naturalem* & *Metaphysicam*; *Prior Pars* (si rectè aduertas) *Historiæ Naturali* propior est, *posterior Metaphysicæ*. *Physica* autem *Concreta* eandem subit *Diuisionem*, quam *Historia Naturalis*; vt sit vel circa *Cælestia*; vel circa *Meteôra*; vel circa *Globum Terræ & Maris*; vel circa *Collegia Maiora*, quæ *Elementa* vocant; vel circa *Collegia Minora*, siue *Species*; etiàm circa *Præter-generationes*; & circa *Mechanica*. Etenim in hisce omnibus, *Historia Naturalis* *Factum* ipsum perscrutatur & refert; at *Physica* itidem *Caussas*: sed intellige hoc de *Causis Fluxis*, *Materiâ* scilicet & *Efficiente*. Inter hæc *Physicæ* *Portiones*, manca prorsùs & imperfecta est ea, quæ inquit de *Cælestibus*, cùm tamen propter *Nobilitatem* *Subiecti* præcipuè *Homini*bus curæ esse deberet. Etenim *Astronomia* fundata est
in

in Phœnomenis non malè ; sed humilis est, & minimè etiàm solida : At *Astrologia* in plurimis etiàm Fundamento caret. Certè *Astronomia* talem offert Humano Intellectui Victimam, qualem Prometheus olim, cum fraudem Ioui fecit : Adduxit ille, loco Bouis veri, Pellem Bouis, grandis & pulchri, Stramine, & Folijs, & Viminibus suffarcinatam. Exhibet similiter & *Astronomia*, Exteriora Cœlestium (Astrorum dicimus Numerum, Situm, Motus, Periodos) tanquam Pellem Cœli, pulchram, & in Systemata fabrè concinnatam : At Viscera desunt (*Rationes* nempe *Physicæ*) ex quibus (*Hypothesibus Astronomicis* adiunctis) cruatur Theoria ; non quæ Phœnomenis tantùm satisficiat, (cuius generis complures ingeniosè confingi possent ;) sed quæ Substantiam, & Motum, & Influxum Cœlestium, prout reuerà sunt, proponat. Explora enim ferè iam pridem sunt illa ; *Raptus Primi Mobilis* ; & *Soliditas Cœli* (stellis in Orbibus suis tanquam Clavis in Laquearibus infixis.) Nec multò meliùs asseritur ; *Quod sint diuersi Poli Zodiaci & Mundi* ; *Quod sit Secundum Mobile Renitentia in aduersum Primi Mobilis Raptus* ; *Quod omnia in Cœlo ferantur per Circulos perfectos* ; *Quod sint Eccentrici, & Epicycli*, quibus Motuum in Circulis perfectis Constantia seruetur ; *Quod à Lunâ in superius nulla sit Mutatio aut Violentia* ; & huiusmodi. Atque harum Suppositionum Absurditas, in Motum Terræ Diurnum (quod nobis constat falsissimum esse) Homines impegit. At vix quisquam est, qui inquisiuit Causas Physicas, tum de *Substantiâ Cœlestium* tam Stellari quam interstellari ; tum de *Celeritate & Tarditate Corporum Cœlestium* ad inuicem ; tum de *Incitatione Motus diuersâ* in eodem Planetâ ; tum de *Motuum Consecutione* ab Oriente in Occidentem, aut è contrâ ; deque *Progressionibus, Stationibus, & Retrogradationibus* ; tum de *Motuum Sublatione, & Casu*, per Apogœa & Perigœa ;

rigæa; tum de *Motuum Obliquatione*, vel per Spiras se versus Tropicos texendo & retexendo, vel per Sinuationes, quas Dracones vocant; tum de *Polis Rotationum*, cur magis in tali Parte Cœli siti sint, quam in aliâ; tum de *Alligatione quorundam Planetarum* ad Distantiam certam à Sole: Huius (inquam) generis Inquisitio vix tentata est, sed in *Mathematicis* tantum *Observationibus* & *Demonstrationibus* insudatur. Eæ autem ostendunt; quomodò hæc omnia ingeniosè concinnari & exaricari possint, non quomodò verè in Naturâ subsistere; Et Motus tantum Apparentes, & Machinam ipsorum Fictitiam, & ad placitum dispositam, non Causas ipsas, & Veritatem Rerum indicant. Quocircà non malè *Astronomia* (qualis nunc habetur) inter *Artes Mathematicas*, non sine Dignitatis suæ dispendio numeratur; cum debeat potius (si proprias Partes tueri velit) constitui *Physica* pars quasi nobilissima Quicunque enim *Superlunarium* & *Sublunarium* conficta Diuortia contempserit; & *Materiæ Appetitus* & *Passiones* maximè *Catholicas*, (quæ in utroque Globo validæ sunt, & Vniuersitatem Rerum transuerberant) benè perspexerit; is ex illis, quæ apud nos cernuntur, luculentam capiet de *Rebus Cœlestibus* Informationem; & ab ijs è contrâ, quæ in Cœlo fiunt, haud pauca de *Motibus Inferioribus* (qui nunc latent) perdiscet; non tantum quatenus hi ab illis regantur, sed quatenus habeant Passiones communes. Quamobrem hanc Partem *Astronomiæ*, quæ *Physica* est, desiderari statuimus. Eam *Astronomiam Viuam* nominabimus, ad Differentiam Bouis illius Promethei; Suffarcinati, & solummodò Figurâ tenus Bouis.

At *Astrologia* multâ Superstitione referta est, vt vix aliquid sanum in eâ reperiat. Attamen eam potius expurgandam; quam prorsus abiiciendam esse censemus. Quod si quis hanc Scientiam, non in Ratione,

aut

aut *Contemplationibus Physicis*; sed in *cæcâ Experientiâ*, & complurium *Seculorum* *Observatione*, fundatam esse contendat; ideóque *Rationum Physicarum* *Examen* reijciat (quod iactabant *Chaldæi*) is eâdem operâ & *Auguria* reuocet, & *Aruspicinam*, & *Exta*, & omni-
 genas *Fabulas* deglutiat; Nam & hæc omnia, vt diu-
 rinæ *Experientiæ*, & per *Manus* traditæ *Disciplinæ*, *Di-*
ctamina fuisse asseriebantur. Nos verò, & vt *Physicæ*
Portionem Astrologiam recipimus, & non plus ei, quam
Ratio & *Rerum Euidencia* concedit, tribuimus; demp-
 tis *Superstitionibus* & *Commentis*. Vt verò *Rem*
 paulò attentius introspeciamus; Primò, quam inane il-
 lud *Commentum*; Quod singuli *Planeta* vicissim per
Horas regnent, vt *Spatio* viginti quatuor *Horarum*,
Regna sua ter reperant, præter *Horas* tres supernume-
 rarias? Attamen hoc *Commentum* nobis *Diuisionem*
Hebdomadæ (*Rem* tam *Antiquam*, & tam latè *Re-*
ceptam) peperit; vt ex *Alternatione* *Dierum* manife-
 stissimè patet; cum in *Principio* *Diei* sequentis, regnet
 semper *Planeta*, à *Planetâ* prioris *Diei*, *Quartus*; prop-
 ter tres illas *Horas*, quas diximus supernumerarias. Se-
 cundò, pro *Commento* vano reijcere non dubita-
 mus, *Doctrinam* de *Thematibus Cæli*, ad *Puncta Tempo-*
ris certa, cum *Distributione* *Domorum*; ipsas scilicet
Astrologiæ *Delicias*, quæ *Bacchanalia* quædam in *Cœ-*
lestibus exercuerunt: Nec satis mirari possumus, *Vi-*
ros quosdam egregios, & in *Astrologiâ* *Principes*, tam
 leui ad ista astruenda *Argumento* innixos esse: Aiunt
 enim, quandò illud prodat *Experientia* ipsa, *Solstitia*,
Æquinoctia, *Nouilunia*, *Plenilunia*, & huiusmodi *Stella-*
rum *Reuolutiones maiores*, manifestò & insignitè ope-
 rari super *Corpora Naturalia*; necesse esse vt *Positura*
Stellarum magis exactæ & *subtiliores*, *Effectus* quoque
 magis exquisitos & occultiores producant. Illi verò
 seponere primò debuerant, *Operationes Solis* per *Calorem*

mani-

manifestum; & similiter *Lunæ vim quandam Magneticam*, super Incrementa *Æstuum semimentrua*: (Nam Fluxus & Refluxus Maris quotidianus alia Res est:) His verò *sepositis*, *reliquas Planetarum vires* super Naturalia (quatenus *Experientiâ* comprobantur) tenues admodum, & infirmas, & quasi latitantes reperient, etiã in *Reuolutionibus Maioribus*. Quare contrario prorsus modo concludere debuerant; nimirum cum *Reuolutiones illæ Miores* tam parum possint; *Exactas* illas & *Minutas Positurarum Differentias* nihil omnino virium obtinere. Tertio *Fatalia* illa, quod Hora Natiuitatis aut Conceptionis Fortunam *Fœtus* regat, Hora Inceptionis Fortunam *Incepti*, Hora *Quæstionis* Fortunam *Rei Inquisitæ*, atque (vt verbo dicamus) *Doctrinas de Natiuitatibus, Electionibus, & Quæstionibus*, & istiusmodi *Leuitates*, maximã ex Parte, nihil certi aut solidi habere, & *Rationibus Physicis* planè redargui & euinci, iudicamus. Illud igitur magis attinet dicere, quid tandem in *Astrologicis* retineamus; aut probemus? Atque in ijs quæ probamus, quid *desideremus*? Nam huius postremæ *Rei gratiã* (nempe eius quod *desideratur*) sermonem hunc instituimus, cum aliàs *Censuris* (vt sæpè diximus) non vacemus. Atque inter recepta certè, *Doctrinam de Reuolutionibus*, plus *Sanitatis* quam reliqua habere censemus. Verum id optimum factu foret, si *Regulas* qualdam præscribamus, ad quarum *Trutinam & Normam, Astrologica* examinentur; vt *utilia* retineantur, *reijciantur inania*. Prima ea sit, de quã iam antè monuimus. *Reuolutiones Miores retineantur, valeant Miores Horoscoporum & dormorum*. Illæ instar *Tormentorum* grandium *ictus* suos à longinquo iacere queant, hæc tanquam *Arcus Miores* *Spatia* euadere & vires deferre non possunt. Secunda est; *Operatio Cælestium in Corpora omnigena non valet, sed tantum in teneriora*, qualia sunt *Humores, Aer, &*

Spiritus: Atque hic tamen excipimus Operationes Caloris, Solis & Cœlestium, qui & ad Metalla, & ad plurima Subterranea proculdubiò penetrat. Tertia est; *Omnis Operatio Cœlestium, potiùs ad Massas Rerùm extenditur, quam ad Indiuidua*: Obliquè tamen peruenit etiàm ad Indiuidua nonnulla: Illa scilicet, quæ ex Indiuiduis eiusdem Speciei sunt maximè Passibilia, & tanquam Cera mollior; veluti cùm Constitutio Aeris pestilens, Corpora minùs resistentia occupat; magis resistentia præterit. Quarta est præcedenti non dissimilis; *Omnis Operatio Cœlestium, non in Puncta Temporum, aut Angustias minutas; sed in Spatia Maiora defluit & dominatur*: Itaque Prædictiones de Temperaturis Anni, veræ esse possint; de Diebus singulis, pro vanis meritò habentur. Postrema est; (quæ etiàm prudentioribus Astrologis semper placuit) quod *Nulla infit Astris Fatalis Necessitas*; sed quod inclinent ea potiùs quam cogant. Addimus & illud, (in quo in Partes *Astrologiæ*, si fuerit emendata, non obscurè venire videbimur) nimirum quod nobis pro certo constet, Cœlestia in se habere alios quosdam Influxus, præter *Calorem & Lumen*. Qui tamen ipsi, secundum Regulas illas, quas iam posuimus, & non aliter, valent. Verùm illi in intimâ *Physicâ* latent, & longiorem Dissertationem postulant. Visum est igitur nobis (his quæ diximus ritè perpensis) inter *Desiderata* reponere *Astrologiam* his Principijs nostris consentaneam; Atque sicut *Astronomiam*, quæ Physicis Rationibus nitatur, *Astronomiam Viuam* nominauimus; ita & *Astrologiam*, quæ per eandem regitur, *Astrologiam Sanam* appellare placet. Circa quam rectè conficiendam, licet ea quæ diximus non parùm profutura sint; pauca tamen addemus, more nostro, quæ liquidò proponunt, & ex quibus sit *coagmentanda*; & ad quæ *adhibenda*. Primò in *Astrologiam Sanam* recipiatur *Doctrina de Commixtionibus Radiorum*,

Coniunctionibus scilicet & Oppositionibus, & reliquis Syzygijs, siue Aspectibus Planetarum inter se: *Planetarum* autem, per *Signa Zodiaci Pertransitum*, & *Locationem* sub *ijsdem Signis*, etiã huic Partì, de Commixtionibus Radiorum, assignamus: Locatio enim Planetæ sub Signo, est Coniunctio quædam eiusdem cum Stellis Signi: Quinetiã sicut Coniunctiones, ita & *Oppositiones*, & reliquæ *Syzygiæ Planetarum* erga *stellas Signorum* notandæ sunt, quod adhuc plenè factum non est. At Commixtiones Radiorum Stellarum Fixarum ad inuicem, vtilis quidem sunt ad Contemplationem de Fabricâ Mundi, & Regionum subiacentium Naturâ; ad Prædictiones minimè, quia semper eodem modo se habent. Secundò recipiantur *Accessiones* singulorum Planetarum propiùs ad *Perpendiculum*, aut *Recessiones* ab ipso, secundum Regionum Climata: Habent enim Planetæ singuli, non minùs quam Sol, suas *Æstates*, suas *Hyemes*; in quibus fortius aut infirmius Radios iaciant, propter rationem Perpendiculi. Etenim nobis dubium non est, quin Luna posita in Leone, fortius operetur super Corpora Naturalia, apud nos, quam posita in Piscibus: Non quod Luna sub Leone ad Cor respiciat, sub Piscibus ad Pedes (sicut fabulantur;) sed propter Eleuationem versus Perpendiculum, & Approximationem ad Stellæ maiores, eãdem prorsùs ratione quã & Sol. Tertiò recipiantur *Apogæa* & *Perigæa Planetarum*, cum debitâ disquisitione, ad quæ pertineat *Planeta Vigor* in seipso, ad quæ *Vicinitas* ad nos. Planeta enim in Apogæo, siue Exaltatione suâ, magis alacer est; in Perigæo autem, siue Casu suo, magis communicat. Quartò recipiantur (vt summatim dicamus) omnia reliqua *Accidentia Motûs Planetarum*; quales singulorum in Itinere suo *Accelerations*, *Retardationes*, *Progressus*, *Stationes*, *Retrogradationes*; quales *Distantiæ à Sole*, *Combustiones*,

Augmentis & Diminutiones Luminis, Eclipses, & si quæ sint alia? Etenim faciunt hæc omnia, vt Planetarum Radij, vel fortius, vel debilius, diuersis denique modis & virtutibus, operentur. Atque quatuor ista ad Radiationes Stellarum spectant. Quintò recipiantur, quæ Naturas Stellarum, siue Erraticarum, siue Fixarum, in propriâ suâ Essentiâ, & Actiuitate, referare & detegere vlllo modo queant; Qualis Magnitudo; Qualis Color & Aspectus; Qualis Scintillatio & Vibratio Luminis; Qualis Situs versus Poles aut Æquinoctium; Quales Asterismi; Quæ alijs Stellis magis immixtæ, quæ magis solitariæ; Quæ superiores, quæ inferiores; Quæ ex Fixis intra vias Solis & Planetarum (Zodiacum scilicet,) quæ extra; Quis ex Planetis velocior, quis tardior; Quis moueatur in Ecclipticâ, quis peruagetur in Latitudine; Quis possit esse retrogradus, quis minimè; Quis patiatur omnimodam distantiam à Sole, quis alligetur; Quis moueatur celerius in Apogæo, quis in Perigæo; Denique Anomalia Martis, Expatiatio Veneris, & Labores siue Passiones admirandæ, quæ non semel & in Sole, & in Venere deprehensæ sunt, & si quæ sint alia? Postremò recipiantur etiã ex traditione, Naturæ & Inclinationes Planetarum particulares; atque etiã Stellarum Fixarum; quæ, quandoquidè magno consensu tradantur, non leuitèr (præterquàm vbi cum Physicis Rationibus planè discordant) reijciendæ sunt. Atque ex talibus Observationibus coagmentatur Astrologia sana; & secundum eas tantùm, Schemata Cœli & componere & interpretari, oportet.

*Adhibetur autem Astrologia sana; Ad Prædictiones fidentiùs, ad Electiones cautiùs, ad vtraque autem intra Terminos debitos. Prædictiones fieri possint, de Cometis futuris, qui (vt nostra fert Coniectura) prænunciari possunt; & de omni genere Meteororum, de Diluuijs, Siccitatibus, Ardoribus, Conglaciationibus, Terræ Motibus, Ir-
ruptionibus*

*ruptionibus Aquarum, Eruptionibus Ignium, Ventis & Plu-
 uijs maioribus, Anni varijs tempestatibus, Pestilentijs,
 Morbis grassantibus, Libertate & Caritate Frugum, Bellis,
 Seditionibus, Sectis, Transmigrationibus Populorum,* deni-
 que de omnibus Rerum vel Naturalium vel Ciuiliū
Motibus, aut Innouationibus maioribus: Ad magis autem
Specialia, & fortè Singularia, Predictiones istæ (licet
 minore certitudine) deduci possint, si repertis primò
 huiusmodi Temporum Inclinationibus generalibus,
 acri iudicio vel Physico vel Politico, applicentur illis
 Speciebus aut Indiuiduis, quæ huiusmodi Accidenti-
 bus maximè sint obnoxia; veluti si quis ex præcogni-
 tione Tempestatum Anni, eas reperiet (exempli gratià)
 magis Oleis quam Vitibus, magis Phthificis quam
 Hepaticis, magis Incolis Collium quam Vallium, ma-
 gis Monachis quam Aulicis (propter Victûs rationem
 diuerſam) propitias aut perniciosas. Aut si quis
 ex Cognitione Influxûs, quem Cœlestia habent su-
 per Spiritus humanos, reperiat eum talem esse, vt ma-
 gis Populis quàm Regibus, magis Viris Doctis
 & Curiosis, quam Animosis & Militaribus, ma-
 gis Voluptarijs, quam Negotiosis aut Politicis, fa-
 ueat aut aduersetur. Huiusmodi autem innumera
 sunt, sed (quemadmodùm diximus) non tantùm Cog-
 nitionem illam generalem, quæ sumitur ex Astris (quæ
 sunt Agentia) verùm etiàm particularem Subiecto-
 rum (quæ sunt Passiua) requirunt. Neque *Electio-
 nes* prorsùs reiiciendæ sunt; sed parciùs illis quam *Predicti-
 onibus* fidendum. Videmus enim in Plantationibus,
 & Seminationibus, & Inſitionibus, Ætatum Lunæ
 Obseruationes, non esse res omninò friuolas. Sunt &
 multa eius generis. Verùm & *Electio-
 nes* istæ, etiàm magis quam *Predictio-
 nes*, per nostras Regulas cohi-
 bendæ sunt. Atque illud semper attendendum; valere
*Electio-
 nes*, in illis tantùm casibus, vbi & Virtus Cœ-
 lestium

lestium talis sit, quæ non subito transeat; & Actio Inferiorum similiter talis, quæ non statim absoluat; quemadmodum fit in illis Exemplis quæ memorauimus: Nam nec Incrementa Lunæ subito transfiguntur, nec Incrementa Plantarum. Punctualitas verò temporis omninò repudianda. Inueniuntur autem & talia complura (quod quis minùs putet) in *Electiõibus circa Ciuilia*. Quod si quis nos compellat eo nomine, quod ex quibus ista *Astrologia* emendata elici possit; & rursùs ad quæ vtiliter *adhiberi*, aliquid monstrauius; quis verò sit eliciendi Modus, neutiquàm docuimus; ille minùs æquus fuerit, cùm Artem ipsam (cuius Debitores non sumus) à nobis exigat. Hoc tamen circa illud ipsum, quod petit, monebimus; Quatuor tantùm esse Modos, quibus ad hanc Scientiam Via sternatur. Primò per *Experimenta Futura*; Dein per *Experimenta præterita*; Rursùs per *Traditiones*; vltimò per *Rationes Physicas*. Atque quod ad *Experimenta Futura*, quid attinet dicere? cùm illa Seculis compluribus ad eorum Copiam comparandam indigeant, vt de iisdem Cogitationem suscipere frustrà fuerit? Quod verò ad *Experimenta Præterita*; Ea certè in Manu Hominum sunt; licet Res sit laboriosa, & multi otij. Possint enim *Astrologi* (si sibi non desint) omnes *Casus Maiores*, (veluti Inundationes, Pestilentias, Prælia, Seditiones, Mortes Regum (si placet,) & similia) ex Historiæ fide depromere; & Situm Cœlestium, non secundum Thematum subtilitatem, sed iuxta Regulas eas Reuolutionum, quæ à nobis adumbratæ sunt, qualis fuerit sub iisdem temporibus, intueri; vt vbi manifestus fuerit Euentuum Consensus & Conspiratio, ibi *Predictionis* Norma probabilis constituatur. Quatenùs ad *Traditiones*; Eas ita ventilare oportet, vt quæ cum *Rationibus Physicis* manifestò pugnent, è medio tollantur; quæ verò cum ijs benè consentiant, etiàm

Aucto-

Auctoritate suâ valeant. Quantum denique ad *Physicas Rationes*; Illæ maximè huic Inquisitioni accommodatæ sunt, quæ de Catholicis Materiæ Appetitibus, & Passionibus; & de Motibus Corporum simplicibus & genuinis inquirunt. His enim Alis ad Cœlestia ista Materiata ascenditur tutissimè. Atque de *Astrologiâ sanâ* hæctenus.

Infinitæ autem *Astrologicæ*, (præter ea quæ à principio notauimus Commenta) alia quædam Portio superest non prætermittenda; quæ tamen ab *Astrologiâ* secludi solet, & in *Magiam*, quam vocant, *Cœlestem* transferri. Ea nacta est mirum Commentum Ingenij humani, nimirum, vt *Beneuolus aliquis Situs Astrorum*, in *Sigillis* aut *Signaculis* (puta Metallî, aut Gemmæ alicuius ad Intentionem propriæ) excipiat, quæ Horæ eius Fœlicitatem aliàs præteruolaturam detineant, & quasi volatilem figant. Quemadmodum grauitèr ille conqueritur, de tam Nobili apud Antiquos Arte, iam pridem amissâ.

*Annulus infuso non viuit mirus Olympo,
Non magis ingentes humili sub lumine Phœbos
Fert Gemma, aut celso diuulsas cardine Lunas.*

Certè Reliquias Sanctorum, earumque Virtutes, recepit Ecclesia Romana (neque enim in Diuinis & Immaterialis Fluxus temporis obest) verum vt condantur Reliquiæ Cœli, quò Hora, quæ recessit, & tanquam mortua est, reuiuiscat & continuetur, mera est Superstitio. Missa igitur hæc faciamus, nisi fortè Musæ Aniculae iam factæ sint.

Physicam Abstractam in duas Partes rectissimè diuidi posse statuimus; *Doctrinam de Schematismis Materiæ*, & *Doctrinam de Appetitibus & Motibus*. Utrosque cursim enumerabimus, vnde veræ *Physicæ de Abstractis* Adumbratio quædam deduci possit. *Schematismi Materiæ* sunt, *Densum, Rarum; Graue, Leue; Calidum, Frigidum; Tangibile,*

*Tangibile, Pneumaticum; Volatile, Fixum; Determinatum, Fluidum; Humidum, Siccum; Pingue, Crudum; Durum, Molle; Fragile, Tensile; Porosum, Vnitum; Spirituosum, Ieiunum; Simplex, Compositum; Absolutum, imperfectè Mistum; Fibrosum atque venosum, simplicis positurae siue æquum; Similare, Dissimilare; Specificatum, non Specificatum; Organicum, Inorganicum; Animatum, Inanimatum; neque ultra rem extendimus. Sensibile enim & Insensibile, Rationale & Irrationale, ad Doctrinam de Homine rejicimus. Appetituum verò & Motuum duo genera sunt: Sunt enim vel *Motus Simples*, in quibus Radix omnium Naturalium Actionum continetur, pro ratione tamen *Schematismorum Materiae*; vel *Motus Compositi* siue *Producti*; à quibus ultimis recepta *Philosophia*, (quæ parùm de Corpore Naturæ stringit) auspiciatur. Debent autem haberi huiusmodi *Motus Compositi*, (quales sunt *Generatio, Corruptio, & reliqui*) pro Pensis quibusdam, aut *Summis Motuum Simplicium*, potiùs quam pro *Motibus Primitiuis*. *Motus simplices* sunt, *Motus Antitypie*, quem vulgò *Motum*, ne fiat *Penetratio Dimensionum*, vocant; *Motus Nexûs*, quem *Motum ex Fugâ Vacui* appellant; *Motus Libertatis*, ne detur *Compressio aut Extensio Præternaturalis*; *Motus in Sphæram novam*, siue ad *Rarefactionem & Condensationem*; *Motus Nexûs secundi*, siue ne detur solutio *Continuatis*; *Motus Congregationis Maioris*, siue ad *Massas Connaturalium suorum*, qui vulgò dicitur *Motus Naturalis*; *Motus Congregationis Minoris*, qui vulgò dicitur *Sympathiæ & Antipathiæ*; *Motus Disponens*, siue ut *Partes benè collocentur in Toto*; *Motus Assimilationis* siue *Multiplicationis Naturæ suæ super aliud*; *Motus Excitationis*, ubi *Agens nobilius Motum in alio latentem & sopitum excitat*; *Motus Sigilli* siue *Impressionis*, *Operatio scilicet absque communicatione Substantiæ*; *Motus Regius*, siue *Cohibitio reliquorum**

rum Motuum à Motu prædominante; *Motus absque termino*, siue *Rotatio spontanea*; *Motus Trepidationis*, siue *Systoles & Diastoles*, Corporum scilicet, quæ locantur inter *Commoda & Incommoda*; Postremò *Decubitus*, siue *Exhorrentia Motus*, quæ etiã plurimarum Rerum est *Causatiua*. Huiusmodi sunt *Motus Simples*, qui ex *Penetralibus Naturæ* verè prodeunt; quique *Complicati*, *Continuati*, *Alternati*, *Frænati*, *Reperiti*, & multis modis *aggregati*, *Motus illos Compositos*, siue *Summas Motuum*, quæ receptæ sunt, aut illis similes constituunt. *Summe Motuum*, sunt *decanctate* *Motus*, *Generatio*, *Corruptio*; *Augmentatio*, *Diminutio*; *Alteratio*, & *Latio*; Etiã *Mixtio*, *Separatio*; *versio*. Superfunt tantùm tanquàm *Appendices Physicæ*, *Mensuræ Motuum*; Quid possit *Quantum*, siue *Dosis Naturæ*? Quid possit *Distantia*, id quod *Orbis Virtutis* siue *Actiuitatis* non malè vocatur? Quid possint *Incitatio & Tarditas*? Quid breuis aut longa *Mora*? Quid *Vis* aut *Hebitudo rei*? Quid *Stimulus Peristaseos*? Atque hæc sunt *Physicæ veræ de Abstractis Partes genuinæ*. Etenim, in *Schematismis Materiæ*, in *Motibus Simplicibus*, in *Summis* siue *Aggregationibus Motuum*, & in *Mensuris Motuum*, *Physicæ de Abstractis* absoluitur. Nam *Motum voluntarium in Animalibus*; *Motum qui fit in Actionibus Sensuum*; *Motum phantasiæ*, *Appetitûs & Voluntatis*; *Motum Mentis*, *Decreti*, & *Intellectualium*; ad proprias *Doctrinas* amandamus. Illud tamen iteratò monemus; *Vniuersa hæc quæ diximus*, in *Physicâ* non vterius tractari, quam vt inquirantur *Materia & Efficiens* ipsorum: *Retractantur enim in Metaphysicâ*, quoad *Formas & Fines*.

Physicæ subiungemus *Appendices* insignes duas, quæ non tam ad *Materiam*, quam ad *Modum Inquisitionis* spectant; *Problemata Naturalia*, & *Placita Antiquorum Philosophorum*. Prior *Naturæ multiplicis* siue *Sparsæ* *Appendix*

pendix est; Secunda *Nature vnita* siue *Summarum*: Vtraque ad solertem *Dubitationem* pertinet, quæ *Scientiæ* Pars est non contemnenda: Nam *Problemata Particulares Dubitationes* complectuntur; *Placita generales*; circa *Principia & Fabricam. Problematum* Exemplum nobile est in Libris Aristotelis: Quod genus Operis meruit certè, non solùm vt *Posterorum* laudibus celebraretur, verùm etiam vt eorum Laboribus continuaretur; cùm *Dubitationes* indices orientur nouæ. Attamen in hâc re adhibenda est *Cautio*, magni vtique momenti. *Dubiorum Commemoratio & Proposio* duplicem in se habet fructum, Vnum quod *Philosophiam* muniat contra *Errores*; quando id quod non planè liquet, non iudicatur, aut asseritur, (ne *Error* *Errorem* gigneret) sed suspenditur de eo iudicium, & non fit positium: Alterum, quod *Dubitationes*, in codicillos relatae, totidem *Spongiæ* sunt, quæ *Incrementa Scientiæ* perpetuò ad se ligant, & alliciant; vnde fit vt illa, quæ, nisi præcessissent *Dubitationes*, leuiter, & sicco pede transmissa fuissent, *Dubitationum* admonitu attentè & studiosè obseruentur. Verùm hæ duæ *Vtilitates* vix vnum compensant *Incommodum*, quod, nisi sedulò prohibeatur, se ingeret; Nimirùm quod *Dubitatio*, si semel admittatur tanquam iusta, & fiat quasi *Authentica*, statim *Defensores* in vtramque partem suscitabit, qui etiam posteris eandem *Licentiam Dubitandi* transmittant; adeò vt *Homines Ingenia* sua intendant & applicent ad hoc, vt alatur potius *Dubitatio*, quam terminetur aut soluatur. Cuius quidem *Rei* *Exempla*, & in *Iurisperitis*, & in *Academicis*, vbique occurrunt; quibus moris est, vt *Dubitationem* semel admissam, perpetuam esse velint, nec minùs *Dubitandi*, quam *Asserendi* *Auethoramenta* amplectantur: Cùm tamen ille demùm sit *Ingenij Vfus* legitimus, qui ex *Dubijs* *Certa* faciat, non qui *Certa* in *Dubium* vocet. Quare *Kalenda-*

rium Dubitationum, siue Problematum in Naturâ, & desiderari assero, & suscipi probo; Modò curâ sit, vt auctâ Scientiâ indies (quod fiet proculdubîo si nos audiant Homines) quæ clarè discussæ sint *Dubitationes*, ex Albo deleantur. Huic *Kalendario* aliud addi cuperem, non minùs vtile; Cùm enim in omni Inquisitione inueniantur hæc tria, *perspicuè Vera, Dubia, perspicuè Falsa*; vtilissimum foret *Kalendario Dubiorum, Kalendarium Falsitatum, & Errorum popularium*, vel in Historiâ Naturali, vel in Dogmatibus grassantium, adiungere; ne illæ ampliùs Scientijs molestæ sint.

Quod ad *Placita Antiquorum Philosophorum*, qualia fuerunt *Pythagoræ, Philolai, Xenophanis, Anaxagoræ, Parmenidis, Leucippi, Democriti*, aliorum; (quæ Homines contemptim percurrere solent;) non abs re fuerit paulò modestiùs in ea Oculos conijcere. Etsi enim Aristoteles, more Ottomanorum, regnare se haud tutò posse putaret, nisi Fratres suos omnes contrucidasset; tamen ijs, qui non Regnum aut Magisterium, sed Veritatis inquisitionem atque illustrationem sibi proponunt, non potest non videri Res vtilis, diuersas Diuersorum, circa Rerum naturas, Opiniones, sub vno aspectu intueri. Neque tamen subest spes quòd Veritas aliqua purior, ex illis, aut similibus Theorijs, speranda vllò modo sit. Quemadmodum enim eadem Phænomena, iisdem Calculi, & Ptolomæi principijs Astronomicis, & Copernici competunt: ita Experientia ista vulgaris, quâ vtimur, atque obuia Rerum Facies, pluribus diuersis Theorijs se applicare potest; Vbi ad rectam Veritatis Indagationem longè aliâ Seueritate opus fuerit. Eleganter enim Aristoteles; *Infantes primo balbutientes, quasuis Mulieres appellare Matres; post autem propriam Matrem discernere*: sic certè puerilis Experientia, omnem *Philosophiam* appellabit Matrem; Adulta verò Matrem veram internoscet. Intereà iuuabit *Philosophias*

discrepantes, veluti diuerſas *Naturæ Gloſſas*, (quarum
 vna fortasſè vno loco, alia alio eſt emendatior ;) perle-
 gere. Optarim igitur ex Vitis Antiquorum Philoſo-
 phorum, ex Fasciculo Plutarchi de Placitis eorum, ex
 Citationibus Platonis, ex Confutationibus Ariſtotelis,
 ex ſparsâ Mentione, quæ habetur in alijs libris, tam Ec-
 cleſiaſticis quam Ethnicis, (Lactantio, Philone, Phi-
 loſtrato, & reliquis) Opus confici, cum diligentia &
 iudicio, de *Antiquis Philoſophijs*. Tale enim Opus non-
 dùm extare video. Attamen hic moneo, vt hoc fiat
 diſtinctè; ita vt ſingulæ *Philoſophiæ* ſeorsùm compo-
 nantur, & continuentur; non per Titulos & Fascicu-
 los (quod Plutarchus fecit) excipiantur. Quæuis enim
Philoſophia integra ſeipſam ſuſtentat; atque Dogmata
 eius, ſibi mutuò, & Lumen & Robur, adiiciunt: quod
 ſi diſtrahantur, peregrinum quiddam & durum ſonant.
 Certè quando apud Tacitum lego, Facta Neronis aut
 Claudij, circumſtantijs Temporum, Perſonarum, &
 Occaſionum veſtita; nil video quod à probabilitate
 prorsùs abhorreat: cùm verò eadem lego in Suetonio
 Tranquillo, per Capita, & Communes locos, minimè-
 que in Serie Temporis reſentata, Portenta quædam
 videntur, & planè Incredibleſſima. Neque abſimilis eſt
 ratio *Philoſophiæ*, quando proponitur integra, & quan-
 do in Fruſta concifa & diſſecta. Neque verò, ex hoc *Pla-
 citorum Philoſophiæ Kalendario*, nuperas Theorias &
 Dogmata excludo; Sicut illam *Theophraſti Paracelfi*,
 eloquentè, in Corpus quoddam, & Harmoniam Phi-
 loſophiæ, redactam, à Seuerino Dano; Aut *Teleſij Con-
 ſentini*, qui Parmenidis Philoſophiam inſtaurans, Arma
 Peripateticorum in illos ipſos vertit; Aut *Patricij Ve-
 neti*, qui Platoniorum Fumos ſublimauit; Aut *Gilber-
 ti Popularis* noſtri, qui Philolai Dogmata repoſuit;
 Aut alterius cuiuſcunque, ſi modò dignus ſit. Horum
 verò (quoniam Volumina integra extant) Summæ
 tantùm

tantum inde conficienda, & cum cæteris coniungenda. Atque de *Physicâ* cum *Appendicibus* hæc dicta sint.

Quantum ad *Metaphysicam*, assignauimus iam ei Inquisitionem *Causarum Formalium & Finalium*; Quæ Assignatio, quatenus ad *Formas*, in cassum facta videatur. Inualuit siquidem Opinio atque inueterauit, *Rerum formas essentielles*, seu *Veras differentias*, nullâ humanâ inueniri diligentiam posse. Quæ Opinio interim nobis elargitur, atque concedit, *Inventionem Formarum* ex omnibus Scientiæ Partibus dignissimam esse, quæ inuestigetur, si modò fieri possit vt reperiantur. Ad Inventionis Possibilitatem verò quod attinet, sunt certè ignaui Regionum Exploratores, qui vbi nil nisi Cælum & Pontum vident, Terras ultra esse prorsus negant. At manifestum est, Platonem Virum sublimis Ingenij, (quique veluti ex rupe excelsâ omnia circumspicieba.) in suâ de *Idæis* Doctrinâ; *Formas esse verum Scientiæ obiectum*, vidisse; utcunque Sententiæ huius verissimæ, fructum amiserit, *Formas* penitus à Materiâ Abstractas, non in Materiâ determinatas contemplando & prensando : Vnde factum est, vt ad Speculationes Theologicas diuerteret, quod omnem Naturalem suam Philosophiam infecit & polluit. Quod si diligenter, seridè, & sincerè, ad Actionem & vsum oculos conuertamus; non difficile erit disquirere, & notitiam assequi, quæ sint illæ *Formæ*, quarum Cognitio res humanas miris modis locupletare, & beare possit. Substantiarum enim *Formæ* (vno *Homine* excepto, de quo Scriptura, *Formauit hominem de limo terra, & spirauit in faciem eius spiraculum vitæ*; non vt de cæteris Speciebus, *Producant Aquæ, producat Terra*) Species inquam creaturarum (prout nunc per compositionem & transplantationem inueniuntur multiplicatæ) ita perplexæ sunt & complicatæ, vt aut omninò de ijs inquirere frustra sit; aut Inquisitio earum, qualis esse potest, seponi ad tempus;

pus ; & postquàm *Formæ* simplicioris Naturæ ritè exploratæ sint, & inuentæ, tum demùm institui debeat. Quemadmodùm enim nec facile esset, nec vlllo modo vtile, *Formam* Soni inuestigare eius, qui verbum aliquod constituat ; cùm Verba, compositione & transpositione Literarum, sint infinita : at Soni, qui Literam aliquam simplicem exprimat, *Formam* inquirere (quali scilicèt collisione, quali Instrumentorum vocis applicatione, constituatur) comprehensibile est, imò facile : (Quæ tamen *Formæ* Literarum cognitæ ad *Formas* Verborum illicò nos deducunt :) Eàdem prorsùs ratione. *Formam* inquirendo *Leonis*, *Quercùs*, *Auri* ; imò etiam *Aquæ*, aut *Aeris*, Operam quis lulerit : *Formam* verò inquirere *Densi*, *Rari* ; *Calidi*, *Frigidi* ; *Grauis*, *Leuis* ; *Tangibilis*, *Pneumatici* ; *Volatilis*, *Fixi* ; & similibus, tam *Schematismorum*, quam *Motuuum*, quos in *Physicâ* tractandâ, magnâ ex parte, enumerauimus (& *Formas primæ Classis* appellare consueuimus) quique (veluti Literæ Alphabeti) numero haud ita multi sunt, & tamen *Essentias* & *Formas* omnium substantiarum conficiunt & sustinent ; hoc est, inquam, illud ipsum, quod conamur ; quòdque eam partem *Metaphysicæ*, de quâ nunc inquirimus, constituit & diffinit. Neque hæc officunt, quò minùs *Physica* easdem Naturas consideret quoque (vt dictum est) sed tantùm quoad *Causas Fluxas*. Exempli gratiâ, si de *Causâ* inquiratur *Albedinis* in Niue, vel Spumâ ; rectè redditur, quod sit subtilis Intermixtio Aeris cum Aquâ. Hæc autem, longè abest, vt sit *Forma Albedinis*, cùm Aer etiam Pulueri Vitri aut Crystalli intermixtus, *Albedinem* similiter procreet, non minùs quam si admisceatur Aquæ ; verùm *Causa Efficiens* illa tantùm est, quæ nihil aliud quàm Vehiculum est *Formæ*. At in *Metaphysicâ*, si fiat Inquisitio, huiusmodi quidpiam reperies ; Corpora duo Diaphana intermixta, Portionibus eorum Opticis,

simplici

simplici ordine siue æqualitè collocatis, constituere Albedinem. Hanc *Metaphysicæ* partem *desiderari* reperio. Nec mirum; quia illo inquirendi modo, qui hucusque in usum venit, nunquàm in Seculum comparebunt *Rerum Formæ*. Radix autem Mali huius, ut & omnium, ea est; Quod Homines & properè nimis, & nimis longè, ab *Experientiâ* & *Rebus Particularibus*, *Cogitationes* suas diuellere & abstrahere consueuerunt, & suis *Meditationibus* & *Argumentationibus* se totos dedere.

Vsus autem huius *Partis Metaphysicæ*, quam *Desideratis* annuero, duas ob *Causas* vel maximè excellit. Prima est, quod *Scientiarum* omnium *Officium* sit, & propria virtus, ut *Experientiæ* *Ambages*, & *Itinera* longa (quantum *Veritatis* ratio permittit) abbrevient; ac proinde remedium veteri querimonix afferant; de *Vita breui*, & *Arte longâ*. Illud verò optimè præstatur, *Axiomata* *Scientiarum* in magis generalia, & quæ omni *Materiæ* *Rerum* indiuiduarum competant, colligendo & vniendo. Sunt enim *Scientiæ* instar *Pyramidum*, quibus *Historia* & *Experientia*, tanquam *Basis* vnica substernuntur; Ac proinde *Basis Naturalis Philosophiæ* est *Historia Naturalis*: *Tabulatum* primum à *Basi* est *Physica*; *Vertici* proximum *Metaphysica*: Ad *Conum* quod attinet & punctum *Verticale* (*Opus quod operatur Deus à principio vsque ad finem*; *Summariam* nempe *Naturæ legem*) hæsitamus meritò, an *Humana* possit ad illud *Inquisitio* pertingere. Cæterùm hæc tria, veræ sunt *Scientiarum* contabulationes, suntque apud *Homines* propriâ *Scientiâ* inflatos, & *Theomachos*, tanquam tres *Moles Gigantæ*,

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,

Scilicet atque Ossâ frondosum inuoluere Olympum.

Apud eos verò, qui seipos exinanientes, omnia ad *Dei* gloriam referunt, tanquam trina illa *Acclamatio*, *San-*
cte,

ete, Sancte, Sancte. Sanctus enim Deus in Multitudine Operum suorum, Sanctus in Ordine eorum, Sanctus in Vnione. Quare Speculatio illa Parmenidis & Platonis, (quamuis in illis nuda fuerit Speculatio) excelluit tamen; *Omnia per Scalam quandam ad vnitatem ascendere.* Atq; illa demùm Scientia cæteris est præstantior, quæ Humanũ Intellectum minimùm multiplicitate onerat; quam liquet esse *Metaphysicam*, quippe quæ contemplatur præcipuè *simplices illas rerum Formas*; (quas superius *Formas primæ Classis* nominauimus) quandoquidẽ licet numero pauca, tamen commensurationibus & coordinationibus suis omnem varietatẽ constituunt. Secunda Res, quæ hanc *Metaphysicæ* partem de *Formis* nobilitat, hæc nimirum est; *Quod Potestatem humanam emancipet maximè, & liberet; eamque in amplissimum & apertissimum Operandi Campum educat.* Nam *Physica* per angustas, & impeditos calles, humanam operam dirigit, *Naturæ ordinariæ flexuosos tramites imitata; sed late vndique sunt sapientibus viæ; Sapientiæ nimirum (quæ à Veteribus Rerum diuinarum & humanarum scientia diffiniebatur) Mediorum Copia & Varietas tempèr suppetit. Causæ enim Physicæ, nouis Inuentis, in simili materiâ, lucem & ansam præbent; At qui Formam aliquam nouit, nouit etiam Vltimam possibilitatem superinducendi Naturam illam in omnigenam Materiam; eoque minùs inter operandum restringitur, & alligatur, vel ad Materiæ Basim, vel ad Conditionem Efficientis.* Quod genus Scientiæ elegantèr describit etiã *Solomon, etsi sensu magis diuino, Non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum.* Intelligit scilicet *Sapientiæ vias, nec Angustijs, nec Obicibus obnoxias esse.*

Metaphysicæ Pars secunda est Finalium Causarum Inquisitio, quam non vt prætermittam, sed vt malè collocatam notamus. Solent enim inquiri inter Physica, non inter

inter *Metaphysica*. Quanquam si Ordinis hoc solum vitium esset, non mihi fuerit tanti. Ordo enim ad Illustrationem pertinet, neque est ex substantiâ Scientiarum. At hæc Ordinis Inuersio, defectum insignem peperit, & maximam Philosophiæ induxit calamitatem. Tractatio enim *Causarum Finalium* in *Physicis*, Inquisitionem *Causarum physicarum* expulit & deiecit; effecitque vt Homines in istiusmodi speciosis & umbratilibus *Causis* acquiescerent, nec Inquisitionem *Causarum* Realium, & verè *Physicarum* strenuè vrgerent; ingenti Scientiarum detrimento. Etenim reperio hoc factum esse, non solum à Platone, qui in hoc Littore sempèr Anchoram figit, verum etiam ab Aristotele, Galeno, & alijs, qui sæpissimè etiàm ad illa vada impingunt. Etenim qui Causas adduxerit huiusmodi, *Palpebras cum pilis, pro sepi & vallo esse, ad munimentum oculorum; Aut Corij in Animalibus firmitudinem esse ad propellendos calores & frigora; Aut Ossa pro columnis & trabibus à naturâ induci, quibus fabrica corporis innitatur; Aut Folia arborum emitti, quo fructus minùs patiuntur à Sole & Vento; Aut Nubes in sublimi fieri, vt terram imbris irrigent; Aut Terram densari & solidari, vt statio & mansio. sit Animalium; & alia similia; is in *Metaphysicis* non malè ista allegarit; in *Physicis* autem nequaquam. Imò, quod cœpimus dicere, huiusmodi Sermonum discursus (instar Remorarum (vti fingunt) nauibus adhærentium) *Scientiarum* quasi velificationem & Progressum retardârunt, ne Cursum suum tenerent, & vterius progredierentur; & iam pridem effecerunt, vt *Physicarum Causarum* Inquisitio, neglecta deficeret, ac silentio præteriretur. Quapropter *Philosophia Naturalis* Democriti, & aliorum, qui Deum & Mentem à fabricâ Rerum amouerunt; & Structuram Vniuersi infinitis Naturæ Præclusionibus & Tentamentis, (quas vno nomine *Fatum* aut *Fortunam* vocabant)*

attribuerunt; & Rerum particularium *Causas* Materie necessitati, sine intermixtione *Causarum Finalium*, assignarunt; nobis videtur, (quantum ex Fragmentis & Reliquijs Philosophiæ eorum, conijcere licet) quatenus ad *Causas Physicas*, multò solidior fuisse, & altius in Naturam penetrasse, quam illa Aristotelis, & Platonis: Hanc vnicam ob *Causam*, quod illi in *Causis Finalibus* nunquam operam triuerunt; hi autem eas perpetuò inculcârunt. Atque magis in hâc parte accusandus Aristoteles quàm Plato, quandoquidem Fontem *Causarum Finalium*, Deum scilicet, omiserit, & Naturam pro Deo substituerit; *Causasque* ipsas *Finales* potiùs vt Logicæ Amator, quam Theologiæ, amplexus sit. Neque hæc eò dicimus, quod *Causæ* illæ *Finales* veræ non sint, & Inquisitione admodum dignæ, in Speculationibus *Metaphysicæ*; sed quia dum in *Physicarum Causarum* possessiones excurrunt, & irruunt, miserè eam Prouinciam depopulantur, & vastant. Alioquin, si modò intra terminos suos coerceantur; magnoperè hallucinantur, quicumque eas *Physicis Causis* aduersari aut repugnare putent. Nam *Causa* reddita, quod *Palpebrarum pili oculos muniunt*, nequicquam sanè repugnat alteri illi, quod *pilositas soleat contingere humiditatum orificijs*.

Muscoti fontes, &c.

Neque *Causa* reddita, quod *Coriorum in Animalibus firmitudo pertinet ad cæli iniurias propulsandas*, aduersatur illi alteri, quod *illa firmitudo fit ob contractionem pororum, in extimis corporum, per frigus, & deprædationem Aeris*: & sic de reliquis: Conspirantibus optimè vtrisque *Causis*; nisi quod altera Intentionem, altera simplicem Consecutionem denoter. Neque verò ista res in dubium vocat Prouidentiam Diuinam, aut ei quicquam derogat; sed potiùs eandem miris modis confirmat, & euehit. Nam sicut in Rebus Ciuilibus, Prudentia Politica fuerit multò altior, & mirabilior, si quis

quis operâ aliorum, ad suos fines & desideria, abuti possit, quibus tamen nihil consilij sui impertit; (vt interim ea agant, quæ ipse velit, neutiquàm verò se hoc facere intelligant;) quam si Consilia sua cum Administris Voluntatis suæ communicaret : Sic Dei Sapiencia effulget mirabiliùs, cùm Natura aliud agit, Prouidentia aliud elicit; quàm si singulis Schematibus, & Motibus naturalibus, Prouidentia Characteres essent impressi. Scilicet Aristoteli, postquàm Naturam *Finalibus Causis* impregnasset; *Naturamque nihil frustra facere; suiq; voti semper esse compotem, (si impedimenta abessent;)* & huiusmodi multa eò spectantia posuisset; ampliùs Deo non fuit opus : At Democritus & Epicurus, cùm Atomos suos prædicabant, eòsque à subtilioribus nonnullis tolerabantur; verùm cùm ex eorum fortuito concursu, Fabricam ipsam rerum, absque Mente coaluisse assererent; ab omnibus risu excepti sunt. Adeò vt tantum absit, vt *Causse Physicæ* Homines à Deo & Prouidentia abducant, vt contrà potiùs Philosophi illi, qui in iisdem eruendis occupati fuerunt, nullum exitum Rei reperiant, nisi postremò ad Deum & Prouidentiam confugiant. Atque hæc de *Metaphysicâ* dicta sint, cuius Partem de *Causis Finalibus*, in *Libris & Physicis*, & *Metaphysicis* tractatam non negauerim; in his rectè, in illis perperam propter Incommodum indè secutum.

CAPVT V.

Partitio Operatiuæ Doctrinæ de Naturâ, in Mechanicam, & Magiam: Quæ respondent Partibus Speculatiuæ; Physicæ Mechanica, Metaphysicæ Magia: & Expurgatio Vocabuli Magiæ. Appendices duæ Operatiuæ; Inuentaria Opum Humanarum, & Catalogus Polychrestorum.

 Operatiuam de Naturâ similiter in duas Partes diuidemus, idque ex necessitate quâdam. Subijcitur enim hæc diuisio, Diuisioni priori Doctrinæ Speculatiuæ. Physica siquidem, & Inquisitio Caussarum Efficientium, & Materialium, producit Mechanicam; At Metaphysica, & Inquisitio Formarum, producit Magiam: Nam Caussarum Finalium Inquisitio sterilis est, & tanquam Virgo Deo consecrata, nihil parit. Neque nos fugit, esse & Mechanicam sapius merè Empyricam, & Operariam, quæ à Physicâ non pendeat; Verùm hanc in Historiam Naturalem coniecimus; à Philosophiâ Naturali segregamus. Loquimur tantùm de eâ Mechanicâ, quæ cum Causis Physicis coniuncta est. Veruntamen interuenit quædam Mechanica, quæ nec prorsus Operaria est, neque tamen Philosophiam propriè attingit. Operum enim Inuenta omnia, quæ in Hominum notitiam venerunt; Aut Casu occurrerunt, & deinceps per Manus tradita sunt; Aut de industriâ quæsitâ: Quæ autem intentionalitèr inuenta sunt; Illa aut per Caussarum, & Axiomatum lucem cruta sunt; Aut per Extensionem quandam,

quandam, vel translationem, vel compositionem Inuentorum priorum deprehensa; quæ magis ingeniosa quædam res est, & sagax, quam Philosophica. Hanc verò Partem, quam neutiquàm contemnimus, non multò post, cùm de *Experientiâ Literatâ* inter *Logica* tractabimus, cursim perstringemus. Enimverò *Mechanicam*, de quâ nunc agimus, tractauit Aristoteles promiscuè; Hero in *Spiritibus*; etiàm Georgius Agricola, Scriptor recens, diligentèr admodùm in *Mineralibus*; Alijque quamplurimi in subiectis particularibus; adeò vt non habeam quod dicam de *Omissis* in hâc parte; nisi quod *Mechanica* promiscua, secundum Exemplum Aristotelis, diligentius debuissent continuari, per labores Recentiorum; præsertim cum delectu eorum *Mechanicorum*, quorum aut *Causæ* magis obscuræ, aut *Effectus* magis nobiles. Verùm qui in hisce insunt, quasi Oras tantùm maritimas perreptant,

— *Premendo littus iniquum*;

Meo siquidem iudicio, vix possit aliquid in Naturâ radicatus verti, aut innouari, vel per *Calus* aliquos fortuitos, vel per *Tentamenta Experimentorum*, vel ex *luce Causarum Physicarum*; sed solummodò per *Inuentionem Formarum*. Si igitur desiderari eam partem *Metaphysicæ*, quæ de *Formis* agit, posuimus, sequitur vt *Naturalis* etiàm *Magia*, quæ ad eam est *Relatiua*, similiter desideretur. Verùm hoc loco postulandum videtur, vt *Vocabulum* istud *Magiæ*, in deteriore partem iam pridem acceptum, Antiquo & Honorifico Sensui restitatur. Etenim *Magia* apud *Persas*, pro *Sapientiâ sublimi*, & *Scientiâ consensuum rerum Vniuersalium*, accipiebatur; atque etiàm tres illi *Reges*, qui ab Oriente ad *Christum* adorandum venerunt, *Magorum* nomine vocabantur. Nos verò eam, illo in sensu intelligimus, vt sit *Scientia*, quæ cognitionem *Formarum Abditarum* ad *Opera admiranda* deducat; atque, quod dici solet,

solet, *Actiua cum Passiuis coniungendo*, Magnalia Naturæ manifestet. Nam quantum ad *Naturalem Magiam* (quæ in Libris plurimorum volitat) credulas quasdam & superstitiosas Traditiones, & obseruationes, de *Sympathijs & Antipathijs rerum*, atque de *Occultis & specificis proprietatibus* complectentem, cum fœuolis vt plurimum Experimentis, potiùs occultandi artificio, & laruâ, quam re ipsâ admirandis: non errauerit sanè, qui eam dixerit, à Scientiâ quam quærimus, tantùm distare, quoad Veritatem Naturæ, quantum Libri Rerum gestarum Arthuri ex Britannia, aut Hugonis Burdegalensis, & huiusmodi Heroum vmbatilium, differunt à Cæsaris Commentarijs, quoad Veritatem Historicâ. Manifestum enim est, Cæsarem maiora reuerâ perpetrasse, quam illi de Heroibus suis confingere ausi sunt; sed Modis faciendi minimè fabulosis. Huiusmodi Doctrinas benè adumbravit *Fabula de Ixione*; Qui cum Iunonis, Potentiæ Deæ, Concubitum animo sibi designaret, cum euanidâ nube rem habuit; ex quâ Centauros & Chimæras progenuit. Sic qui insanâ & impotenti cupiditate feruntur, ad ea, quæ per imaginationis tantùm Fumos, & Nebulas cernere se putant, loco Operum, nil aliud quam Spes inanes, & deformia quædam ac Monstruosa Spectra, suscipient. Huius autem *Magiæ Naturalis*, leuis & degeneris, Operatio super Homines, similis est soporiferis quibusdam Medicamentis; quæ Somnum conciliant, atque insupèr interdormiendum, læta & placentia Somnia immittunt. Primò enim Intellectum humanum in Sopporem conijcit; cauendo Proprietates Specificas, & Virtutes occultas, & tanquam cœlitus demissas, & per Traditionum suffurros solummodò perdiscendas; unde Homines ad veras Caussas eruendas, & indagandas, non ampliùs excitantur, & euigilant; sed in huiusmodi otiosis, & credulis opinionibus acquiescunt: Deinde

de verò innumera Commenta grata, & qualia quis operaret maximè, instar somniorum, insinuat. Atque Operæ-pretium est notare, in illis Scientijs, quæ nimium trahunt ex Phantasiâ & Fide, (qualès sunt, *Magia* ista leuis, de quâ nunc loquimur, *Alchymia*, *Astrologia*, & aliæ confimiles) Media sua, & Theoriam, solere esse magis monstrosa, quam Finis ipse est, & Actio quò tendunt. Versio Argenti, aut Argenti viui, aut alicuius alterius Metallum in Aurum, Res creditu dura: Attamen longè verisimilius est, ab Homine, qui *Ponderis*, *Coloris flauis*, *Malleabilis* & *Extensibilis*, *Fixi* etiàm & *Volutilis*, Naturas cognitâs & perspectas habuerit; quique similiter prima Mineralium Semina & Menstrua diligentèr introsperit; posse Aurum multâ & sagaci molitione tandèr produci; quam quod pauca *Elixiris* Grana, paucis momentis, alia Metalla in Aurum vertere valeant, per Actiuitatem eiusdem *Elixiris*, quæ Naturam scilicet perficere, & omni impedimento liberare possit. Similiter, Senectutis retardatio, aut Gradus alicuius Iuuentutis instauratio, non facilè fidè reperiat: Attamen longè verisimilius est, ab Homine, qui Naturâ *Arefactionis*, & *Spirituum super solida corporis deprædationes*, benè nôrit; quique Naturam *Assimilationis*, atque *Alimentationis*, vel perfectioris vel præuioris, persperit; Naturam etiàm *Spirituum*, & quasi *Flammæ Corporis*, aliàs ad consumendum appositæ, aliàs ad reparandum, notâr; posse per Diætâs, Balnea, Vnctiones, Medicinas proprias, accommodata etiàm Exercitia, & similia, Vitam prolongari, aut vigorem Iuuentutis, aliquâ ex parte, renouari: quam quod hoc fieri possit, per Guttas pauculas, aut Scrupulos alicuius *Pretiosi Liquoris*, aut *Quintessentiæ*. Rursus, ex Astris Fata elici posse, non statim aut facilè Homines consenserint; Illa verò; Quod Hora Natiuitatis, (quæ sæpissimè ex pluribus Accidentibus Naturalibus, vel acceleratur, vel differtur,)

Vitæ

Vitæ totius Fortunam regat; Aut quod Hora Quæstionis, sit cum Re ipsâ, quæ quæritur, confatalis; meras nugas dixeris. Attamen tanta exercet Humanum Genus Impotentia & Intemperies, vt non solum, quæ fieri non possunt, sibi spondeant, sed etiã maximè ardua, sine molestiã aut sudore, tanquam feriantes, se adipisci posse confidunt. Verùm de *Magiã* hactenùs; cuius & Vocabulum ipsum ab Infamiã vindicauimus; & Speciem veram à falsã, & ignobili, segregauimus.

Huius verò Partis, *Operatiuæ* scilicet de *Naturã*, duæ sunt *Appendices*, magni vtraque Pretij. Prima est, vt fiat *Inuentarium Opum Humanarum*, quo excipiantur & breuiter enumerentur omnia Hominum Bona, & Fortunæ (siue sint ex Fructibus & Prouentibus Naturæ, siue Artis) quæ iam habentur, & quibus Homines fruuntur; adiectis ijs, quæ olim innotuisse constat, nunc autem perierunt; ad hunc finem, vt qui ad noua Inuenta accingitur, de iam inuentis, & extantibus, negotium sibi non faceat. Hoc verò *Inuentarium* magis erit artificiosum, magisque etiã vtile; si quæ communi Hominum opinione *Impossibilia* reputantur; in vnoquoque genere adiunxeris; atque vnã *Proxima Impossibilibus*, quæ tamen habentur, copules; vt alterum Humanam Inuentionem acuat; alterum quadantenùs dirigat; vtque ex his *Optatiuis*, & *Potentialibus*, *Actiua* promptius deducantur. Secunda est, vt fiat *Kalendarium eorum Experimentorum*, quæ maximè *Polychrestã* sunt, & ad aliorum Inuentionem faciunt, & ducunt. Exempli gratiã, *Experimentum Artificialis Conglaciationis Aquæ*, per Glaciem cum Sale nigro, ad infinita pertinet: Hoc enim modum Condensationis secretum reuelat, quo Homini nihil est fructuosius. Præstò enim est Ignis ad Rarefactiones; verùm in Condensationibus laboratur. Plurimùm autem

tem facit, ad inueniendi Compendium, si huiusmodi *Polychresta* proprio Catalogo excipiantur.

CAPVT VI.

De Magnâ Philosophiæ Naturalis, tam Speculatiuæ quàm Operatiuæ, Appendice Mathematicâ: quòdque inter Appendices potius poni debet, quàm inter Scientias Substantiuas. Partitio Mathematicæ, in Puram; & Mixtam.

Optimè Aristoteles, *Physicam & Mathematicam* generare *Practicam* siue *Mechanicam*. Quare, cum iam, tam *Speculatiuam*, quam *Operatiuam* Partem *Doctrinæ de Naturâ*, tractauerimus, locus est, vt de *Mathematicâ* dicamus, quæ ad utramque est *Scientia Auxiliaris*. Hæc siquidem in *Philosophiâ* receptâ, *Physicæ & Metaphysicæ* pars tertia adiungitur; At nobis ista retractantibus & recolentibus, si eam vt *Scientiam Substantiuam*, & principalem, designare in Animo esset, magis consentaneum videretur, & Rei ipsius *Naturæ*, & *Ordinis* perspicuitati, vt constitueretur tanquam Portio *Metaphysicæ*. *Quantitas* enim (quæ subiectum est *Mathematicæ*) *Materiæ* applicata, veluti *Dosis Naturæ* est; & plurimorum *Effectuum* in *Rebus Naturalibus* causatiua: ideoque inter *Formas Essentiales* numeranda est. *Figure* autem & *Numerorum* *Potentia*, in tantum apud Antiquos valere visa est, vt *Democritus* *principia Varietatis Rerum*, in *Figuris Atomorum* præcipuè collocauerit: Ac *Pythagoras* *Naturam rerum ex numeris* constitui asseruerit.

Illud interim verum est, Quantitatem inter *Formas Naturales*, (quales nos eas intelligimus) omnium maximè esse Abstractam, & à Materiâ Separabilem: Quod ipsum in Causâ fuit, cur & diligentius exculta, & acrius inquisita ab Hominibus fuerit, quam Alia quæcunque *Formæ*, quæ omnes in Materiâ magis sunt immerse. Cùm enim id Hominum Animis planè infitum sit (plurimo certè cum Scientiarum detrimento) vt *Generalium* quasi *Campis liberis*, magis quam *Particularium Sylvis & Septis* delectentur, nil repertum est *Mathematicis* gratius, & iucundius, quo Appetitus iste expatiandi & Meditandi expleretur. Etsi autem hæc vera sint, nobis tamen, qui non tantùm Veritati & Ordini, verum etiam Vtui & Commodis Hominum consulimus, fatius demùm visum est, *Mathematicas*, cùm & in *Physicis*, & in *Metaphysicis*, & in *Mechanicis*, & in *Magicis*, plurimùm polleant, vt omnium *Appendices*, & Copias auxiliares designare. Quod etiã quodammodo facere compellimur, propter delicias & Fastum Mathematicorum, qui hanc Scientiam *Physicæ* serè imperare discupiant. Nescio enim quo Fato fiat, vt *Mathematica & Logica*, quæ Ancillarum loco erga *Physicam* se gerere debeant, nihilominus Certitudinem suam præ eâ iactantes, Dominatum contra exercere præsumant. Verùm de Loco, & Dignitate huius Scientiæ minùs curandum, de Re ipsâ videamus.

Mathematica aut *Pura* est, aut *Mixta*. Ad *Puram* referuntur Scientiæ, quæ circa *Quantitatem* occupatæ sunt, à *Materiâ* & *Axiomatibus Physicis* penitus *Abstractam*. Eæ duæ sunt, *Geometria* & *Arithmetica*: *Quantitatem* altera *Continuam*, altera *Discretam* tractans. Quæ duæ Artes, magno, certè cum acumine & industriâ, inquisitæ & tractatæ sunt: veruntamen & *Euclidis Laboribus*, in *Geometricis*, nihil additum est à sequentibus, quod interuallo tot Seculorum dignum sit;

&

& *Doctrina* de *Solidis*, nec à veteribus, nec à Modernis, pro Rei *Vsu* & *Excellentiâ*, instructa & aucta est. In *Arithmetiis* autem, nec satis varia & commoda inuenta sunt *Supputationum* *Compendia*, præsertim circa *Progressiones*, quarum in *Physicis* *Vsus* est non mediocris: nec *Algebra* benè consummata est; atque *Arithmetica* illa *Pythagorica* & *Mystica*, quæ ex *Proclo*, & reliquijs quibusdam *Euclidis* cœpit instaurari, expatiatio quædam *Speculationis* est. Hoc enim habet *Ingenium* humanum, vt cùm ad *Solida* non sufficiat, in *Superuacaneis* se atterat. *Mixta* habet pro *Subiecto* *Axiomata* & *Portiones Physicas*: *Quantitatem* autem considerat, quatenus est ad ea elucidanda, & demonstranda, & actuan- da, *Auxiliaris*. *Multæ* siquidè *Naturæ* *Partes*, nec satis subtilitè comprehendendi, nec satis perspicuè demonstrari, nec satis dextrè & certò ad *Vsum* accommodari possint, sine ope & interuentu *Mathematicæ*. Cuius generis sunt *Perspectiua*, *Musica*, *Astronomia*, *Cosmographia*, *Architectura*, *Machinaria*, & nonnullæ *Aliæ*. Cæterum in *Mathematicis Mixtis* integras aliquas *Portiones Desideratas* iam non Reperio, sed multas in posterum prædico, si *Homines* non ferientur. Prout enim *Physica*, maiora indies *Incrementa* capiet, & noua *Axiomata* educet; cò *Mathematicæ* operâ nouâ in multis indigebit, & plures demùm fient *Mathematicæ Mixtæ*.

Iam autem *Doctrinam* de *Naturâ* pertransiuimus, & *Desiderata* in ipsâ notauimus. Quâ in re, si à *priscais*, & *receptis* *Opinionibus* discesserimus, eoque nomine contradicendi ansam cuiquam præbuerimus; quod ad nos attinet, vt *Dissentendi* *Studium* longè à nobis abest, ita etiã & *Contendendi* *Consilium*. Si hæc vera sunt;

Non Canimus surdis, respondent omnia Syluæ;

Vox Naturæ ingeminabit, etsi *Vox Hominum* reclamet. Quemadmodùm autem *Alexander Borgia* dicere

solebat, de Expeditione Gallorum Neapolitanâ, Eos
venisse cum Cretâ in Manibus, quò Diuersoria sua notarent,
non cum Armis, ut perumperent ; Sic nobis magis Cor-
di est, Pacificus Veritatis Ingressus; vbi quasi Cretâ con-
signentur Animi, qui tantam Hospitem excipere pos-
sint ; quam qui pugnax est, viamque sibi per
Contentiones, & Lites Sternat. Absolutis
igitur duabus Partibus *Philosophiæ*,
De *Numine*, & de *Naturâ*, re-
stat tertia De *Homine*.

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER QVARTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

*Partitio Doctrinæ de Homine, in Philosophiam Humanitatis, & Ciuilem. Partitio Philosophiæ Humanitatis, in Doctrinam circa Corpus Hominis, & Doctrinam circa Animam Hominis. Constitutio unius Doctrinæ generalis de Naturâ, siue de Statu Hominis. Partitio Doctrinæ de Statu Hominis, in Doctrinam de Perso-
 nâ*

nâ Hominis, & de Fœdere Animi & Corporis. *Partitio Doctrinæ de Personâ Hominis, in Doctrinam de Miserijs Hominis, & de Prærogatiuis. Partitio Doctrinæ de Fœdere, in Doctrinam de Indicationibus, & de Impressionibus. Assignatio Physiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ de Indicationibus.*

I quis me (Rex optime) ob aliquid eorum, quæ proposui, aut deinceps proponam, impetat aut vulneret, (præterquam quod intra Præsidia Maiestatis tuæ tutus esse debeam,) sciat is, se contra Morem & Disciplinam Militiæ facere. Ego enim Buccinator tantùm, pugnam non inco; Vnus fortalsè ex ijs, de quibus Homerus;

Χαίρετε κήρυκες, Διὸς ἄγγελοι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν :

Hi enim inter Hostes, etiã infensissimos & acerbissimos, vlrò citròque inuiolati vbique commeabant. Neque verò nostra Buccina Homines aduocat & excitat, vt se mutuò Contradictionibus proscindant, aut secum ipsi præliantur & digladiantur; sed potiùs vt pace inter ipsos facta, coniunctis viribus, se aduersus *Naturam Rerum* comparent, eiusque Edita & Munia capiant & expugnent; atque Fines Imperij Humani (quantum Deus Opt. Max. pro Bonitate suâ indulerit) proferant.

Veniamus

Veniamus nunc ad eam *Scientiam*, ad quam nos ducit Oraculum Antiquum; Nempe ad *Scientiam nostram*. Cui, quò magis nostrà interfit, eò incumbendum est diligentius. Hæc *Scientia Homini pro fine est Scientiarum*; at *Naturæ ipsius Portio tantum*. Atque hoc pro Regulâ ponatur Generali; Quod omnes *Scientiarum Partitiones* ita intelligantur, & adhibeantur, vt *Scientias* potius signent, aut distinguant, quam fecent & diuellant; vt perpetuò euitetur *Solutio Continuitatis* in *Scientijs*. Huius etenim *Contrarium Particulares Scientias* steriles reddidit, inanes, & erroneas, dum à Fonte, & Fomite communi non aluntur, sustentantur, & rectificantur. Sic videmus Ciceronem Oratorem, de Socrate, & eius Scholâ conquerentem, quod hic primus *Philosophiam* à *Rhetoricâ* disiunxerit; vnde facta sit *Rhetorica*, Ars loquax & inanis. Constat similiter Sententiam Copernici de *Rotatione Terræ* (quæ nunc quoque inualuit) quia *Phænomenis* non repugnat, ab *Astronomicis Principijs* non posse reuinci; à *Naturalis* tamen *Philosophiæ Principijs*, rectè positis, posse. *Artem* denique *Medicam* videmus, si à *Naturali Philosophiâ* destituatur, *Empyricorum Praxi* haud multum præstare. Hoc igitur posito, accedamus ad *Doctrinam de Homine*. Ea duplex est. Aut enim contemplatur *Hominem segregatum*; aut *Congregatum*, atque in *Societate*. Alteram harum *Philosophiam Humanitatis*; Alteram *Ciuilem* vocamus. *Philosophia Humanitatis* siue *Humana*, ex Partibus similibus illis, ex quibus Homo ipse, consistit; Nempe ex *Scientijs* quæ circa *Corpus*; & ex *Scientijs* quæ circa *Animam* versantur. Verùm priusquam *Distributiones Particulares* persequamur; constituamus *Scientiam* vnâ *Generalem*, de *Naturâ & Statu Hominis*: Digna enim certè Res est, vt emancipetur hæc *Scientia*, & in *Scientiam* seorsum redigatur. Conficitur autem illa ex

ijs rebus, quæ sunt tam *Corpori* quàm *Animæ* communes. Rursus, hæc *Scientia de Naturâ, & Statu Hominis*, distribui potest in duas Partes; Attribuendo alteri *Naturam Hominis indiuisam*; alteri *Vinculum ipsum Animæ & Corporis*: Quarum primam, *Doctrinam de Personâ Hominis*; Secundam, *Doctrinam de Fœdere* vocabimus. Liquet autem hæc omnia, cum sint Communia & Mixta, primæ illi Diuisioni *Scientiarum* circa *Corpus, & Scientiarum* circa *Animam* versantium, assignari non potuisse.

Doctrina de Personâ Hominis duas res præcipuè complectitur; Contemplationes scilicet de *Miserijs Humani Generis*; & de eiusdem *Prærogatiuis*, siue *Excellentijs*. Atque *Deploratio Humanarum Ærumnarum*, elegantè & copiosè, à compluribus adornata est, tam in *Scriptis Philosophicis*, quam *Theologicis*. Estque Res & dulcis simul, & salubris.

At illa altera de *Prærogatiuis*, digna visa res nobis, quæ inter *Desiderata* proponatur. Elegantissimè certè *Pindarus* (vt plerunque solet) inter laudandum *Hieronem* ait, *Eum decerpere summitates ex omnibus virtutibus*. Equidem plurimum ad *Magnanimitatem, & Humanum Decus* conferre posse putarem; si *Vtimitates* (vt loquuntur *Scholastici*) siue *Summitates* (vt *Pindarus*) *Humanæ Naturæ*, colligerentur; præcipuè ex *Historiæ fide*; Illud est, quid *Vltimum, & Supremum* fuerit, quò vnquam *Humana Natura* per se ascenderit, in *singulis & Corporis & Animi Dotibus*. Quanta Res, quæ de *Cæsare* narratur, quod *Amanuensibus* quinque simul *dictare* iussit? Quin & *Exercitationes* illæ antiquorum *Rhetorum, Protagoræ, Gorgiæ*; Etiam *Philosophorum, Callisthenis, Possidonij, Carneadis*; vt de quouis *Themate*, in vtramque partem ex-tempore differere elegantè & copiosè potuerint, *Ingenij Humani Vires* haud parùm nobilitant. Res au-

tem Vſu minor, at Oſtentatione & Facultate fortasè maior; quam de Archiâ Magiſtro ſuo memorat Cicerò; *Eum magnum numerum optimorum Verſuum, de ijs rebus quæ tum agerentur, potuiſſe dicere ex tempore.* Tot Millibus Hominum, Nomina reddere potuiſſe Cyrum aut Scipionem, magnum *Memoriæ Decus.* At *Virtutum Moralium Palmæ* non minùs celebres, quàm *Intellectualium.* Quantam rem, in *Exercitio Patientiæ,* exhibet Hiſtoria illa vulgata de Anaxarcho, qui quæſtioni & Tormentis ſubiectus, Linguam (indicij ſpem,) dentibus præſcidit, & in os Tyranni expuit? Neque Tolerantiâ cedit, (licet dignitate plurimum,) quod ſeculo noſtro accidit in Burgundo quodam; Principis Aurationenſis Interfectore; Is virgis Ferreis flagellatus, & Forcipibus Ignitis laceratus, nullum prorsùs gemitum edidit: Quinetiâ cum fortè fractum aliquid deſupèr in Caput Aſtantis cuiuſpiam incideret, uſtultus iam Nebulo, & in medijs tormentis, riſit; Qui tamen paulò ante, cum Cincinni Capillitij, quos geſtabat, tonderentur, fleuerat. *Animi quoque mira Serenitas, & Securitas,* ſub ipſum *Tempus Mortis,* in pluribus enituit; qualis fuit illa Centurionis apud Tacitum: Is, cum à Milite, qui cum ex Imperato occiſurus eſſet, iuberetur, vt Ceruices porrigeret fortitè, *Vtinam* (inquit ille) *tu tam fortitè ferias.* At Ioannes Dux Saxonix, cum inter Ludum Scacchorum, Diplôma, quo Nex eius in poſterum diem mandabatur, allatum eſſet, Aſtante quendam ad ſe vocauit, & ſubridens; *Specta,* inquit, *num non potiores partes Ludi huius teneam.* *Iſte enim* (ad Collulozem innuens) *me mortuo, iactabit ſuas potiores partes fuiſſe.* Noſter verò Morus, Angliæ Cancellarius, cum pridie quo moriturus eſſet, Tonſor ad eum veniret (miſſus ſcilicet ad hoc, ne fortè Capillitio promiſſo eſſet apud Populum in ſpectaculo miſerabilior,) eumque interrogaret, num tonderi placeret; re-

nuit; atque ad Tonforem versus, *Mibi, inquit, cum Rege de capite meo controuersa est; Antequàm vero illa terminata fuerit, sumptus in illud non faciam.* Quin & idem, sub ipsum Mortis Articulum, postquàm iam caput in Truncum fatalem reclinasset, rursùs se paululùm crexit, & Barbâ, quæ ei erat promissior, lenitèr amotâ; *At certè hæc (inquit) non offendit Regem.* Verùm, ne hoc loco longiores simus, satis patet quid velimus; nempe vt *Miracula Naturæ Humanæ*, Viresque eius et Virtutes vltimæ, tam animi quam Corporis, in Volumen aliquod colligantur; quod fuerit instar Fastorum de Humanis Triumphis. Quâ in re, institutum Valerij Maximi, et C. Plinij probamus, diligentiam et iudicium eorum requirimus.

Quantum ad *Doctrinam de Fœdere*, siue de *Communi Vinculo Animæ & Corporis*; Ea in duas partes tribui possit. Quemadmodùm enim, inter Fœderatos intercedunt, & mutua Rerum suarum Communicatio, & mutua Officia; sic Fœdus istud Animæ & Corporis, duabus similiter rebus continetur; Nimirum vt deserbatur, *quomodo hæc duo (Anima scilicet & Corpus) se inuicem detegant; & quomodo inuicem in se agant; Notitia siue Indicatione; & Impressione.* Harum prior, (Descriptio scilicet, qualis possit haberi Notitia de Animâ, ex Habitu Corporis; Aut de Corpore, ex Accidentibus Animi) duas nobis peperit Artes; vtramque *Predictionis*; Inquisitionibus alteram Aristotelis, alteram Hippocratis decoratam. Quanquam autem Tempora recentiora, has Artes, superstitiosis & phantasticis mixturis, polluerint; repurgatæ tamen, ac in integrum restitutæ, & Fundamentum habent in Naturâ solidum, & Fructum edunt, ad Vitam communem, vtilem. Prima est *Physiognomia*; quæ per Corporis Lineamenta, Animi indicat Propensiones: Altera *Somniorum Naturalium Interpretatio*; quæ Corporis Statum, & Dispositionem, ex
Animi

Animi Agitationibus detegit. In harum priore, Partem nonnullam desiderari perspicio. Siquidem Aristoteles ingeniosè & solertè, Corporis Fabricam, dum quiescit, tractauit; eandem in Motu, (nimirum Gestus Corporis,) omisit; qui tamen non minùs Artis obseruationibus subiiciuntur, & maioris sunt vsùs. Etenim Lineamenta Corporis, Animi Inclinationes & Propensiones generales, ostendunt; Oris autem, & Partium Motus & Gestus, insupèr Aditus, & Tempora, & præsentis Dispositionis & Voluntatis Signa declarant. Vt enim aptissimis atque elegantissimis Maiestatis tuæ Verbis utar, *Lingua Aures ferit, Gestus verò oculos alloquitur*. Hoc verò benè nôrunt Veteratores complures, & altuti Homines, quorum Oculi in aliorum Vultu & Gestibus habitant; idque in commodum suum trahunt; vtpote in quo Facultatis, & Prudentiæ suæ Pars maxima vertatur. Nec sanè negari potest, hoc ipsum, Simulationis in altero, Indicem esse mirificum, & monere Homines optimè, de Electionibus Temporum et opportunitatum, adeundi Personas; quæ Ciuilis Prudentiæ pars est non parua. Nemo autem putet, huiusmodi Solertiam, aliquid quidem valere, circa Homines Indiuiduos; Sub Regulâ autem non cadere: Nam ad vnum ferè modum omnes ridemus, et ploramus, et erubescimus, et Frontem contrahimus; et sic (vt plurimum) de Motibus subtilioribus. Si quis autem hîc *Chiromantiæ* meminit; sciat Rem esse prorsùs vanam; et in huiusmodi Sermonibus, quos tractamus, nec dignam quidem quæ nominetur. Quod verò ad *Somniorum Naturalium Interpretationem* attinet; Res est quorundam Laboribus pertractata, sed plurimis Ineptijs scatens. Illud tantùm in præsentia innuo, Basim illam huic Rei, quæ maximè est solida, non substerni. Ea huiusmodi est; vbi idem fit ab internâ Causâ, quod fieri quoque solet ab externâ,

Actus ille externus transit in somnium. Similis est Stomachi oppressio, ex crasso Vapore, atque incubitu ponderis externi: Itaque qui Incubo laborant, pondus sibi superimponi, magno cum Apparatu Circumstantiarum, somniant. Similis viscerum Pensilitas, ex Fluctuum agitatione in Mari, & ex Flatu circa Præcordia collecto: Itaque Hypochondriaci sæpius Nauigationes, & Agitationes super Aquas somniant: Sunt & innumera id genus.

Posterior Pars *Doctrinæ Fæderis*, (quam *Impressio-*
nem nominauimus) in Artem nondùm redacta est; sed
obitèr tantùm, & carptim, inter alios Tractatus, ali-
quândò interuenit. Illa eandem Antistrophem cum pri-
ori habet. Quippe duo considerat: *Aut quomodo, &*
quousq̃, Humores & Temperamentum Corporis immutent
Animam, in eamque agant; Aut rursus, quomodo & quo-
usque, Anima Passiones, uel Apprehensiones, immutent
Corpus, & in illud agant? Horum prius, in re Medicâ,
interdùm tractari videmus; at id ipsum se miris modis
Religionibus inseruit. Pharmaca enim præscribunt Me-
dici, quæ *Morbis Anima* persanandis inseruiant, vt in
Curationibus Maniæ, & Melancholiæ; quinetiàm Me-
dicinas porrigunt, ad Animum exhilarandum, ad Cor
muniendum, atque inde Fortitudinem augendam, ad
Ingenium acuendum, ad Memoriam roborandam, &
similia. At Diætæ, & delectus Ciborum & Potuum, &
Ablutiones, & aliæ circa Corpus Obseruantia, in Sectâ
Pythagoræorum, & in Hæresi Manichæorum, & in
Lege Mahometi, omnem modû superant. Ordinationes
quoque Legis Cæremonialis, *Sanguinis & Adipis* elum
prohibentes, ac *Animalia Munda* ab *Immundis* distin-
guentes, (quatenus ad Cibi vsum) & plurimæ sunt, &
præcisæ. Imò Christiana Fides ipsa, (quamuis à Cære-
moniarum Nube libera & serena) vsum tamen retinet
Ieiuniorum, Abstinentiarum, & aliarum rerum, quæ ad
Corporis

Corporis Macerationē & Humiliationē ſpectant, tanquam Rerum non merè Ritualium, ſed etiā Fructuoſarum. Atqui Radix omnium huiusmodi Præceptionum (præter ipſam Cæremoniam, & Exercitium Obedientiæ) in hâc re conſiſtit, de quâ loquimur; Nimirum quod Anima compatiatur Corpori. Si quis autem iudicio infirmior exiſtinet, iſtas Corporis in Animam Impreſſiones, aut Immortalitatem Animæ in dubium reuocare, aut Imperio Animæ in Corpus derogare; leui Dubitationi leue Reſponſum ſuffecerit. Exempla petat, vel ab Infante in Vtero Matris; qui ſimul cum Matris Affectibus compatiitur, & tamen è corpore Matris ſuo tempore excluditur: vel à Monarchis, qui licet potentes, à ſeruorum impetu quandoque ſectuntur, ſaluâ interim Maieſtate ſuâ Regiâ.

Iam quod ad Partem reciprocam, (de *Animâ, & Affectibus* eius in *Corpus* agentibus) illa quoque in Medicinâ locum inuenit. Nemo enim Medicus eſt paulò prudentior, quin *Accidentia Animi*, vt rem maximi ad Sanationes ſuas momenti, quæque omnia alia Remedia plurimum vel adiuuet, vel impediât, conſideret & tractet. At aliud quippiam, quod huc pertinet, parcè admodum, nec pro Rei vel ſubilitate, vel vtilitate, inquiſitum eſt; quatenus ſcilicet (miſſis Affectibus) *ipſa Imaginatio Animæ, vel cogitatio perquam fixa, & veluti in Fidem quandam exaltata, valeat ad immutandum corpus Imaginantis?* Quamuis enim vim habeat ad Nocendum manifeſtam; haud tamen inde ſequitur pari potentiâ præditum eſſe ad Subueniendum. Non magis herclè, quam ſi quis concluderet, quoniam reperitur aliquis Aer ita peſtilens, vt ſubitò interimat; debere quoque eſſe aliquem Aerem ita ſalubrem, vt Decumbentem ſubitò reſtituat. Atque hæc Inquiſitio nobilis profecto eſſet vſus; verum (vt ait Socrates) *Natatore Delio* indiget, quia mergitur in Profundo.

Rursùs

Rursùs inter has *Doctrinas* de *Fœdere*, siue *Consensibus Animæ & Corporis*, non alia fuerit magis necessaria, quam illa *Disquisitio* de *Sedibus proprijs & Domicilijs*, quæ singulæ *Animæ Facultates* habent in *Corpore*, eiusque *Organis*. Quod genus *Scientiæ*, qui sectati fuerint, non defunt; sed quæ habentur in plerisque, aut controuersa sunt, aut leuiter inquisita; vt maiori *Diligentiâ & Acumine* opus sit. Nam *Sententia* introducta à *Platone*; quâ *Intellectus* in *Cerebro*, tanquam in *Arce* collocatus est; *Animositas* (quam ille satis imperitè *Iracundiam* vocauit, cùm *Tumori & Superbiæ* sit propior) in *Corde*; *Concupiscentia* autem & *Sensualitas* in *iecinore*; neque prorsùs contemnenda est, neque cupidè recipienda. Rursùs nec *Collocatio Facultatum illarum intellectualium* (*Phantasiæ, Rationis, Memoria*) secundum *Ventriculos Cerebri*, *Erroris* expers est. Atque *Doctrinam* de *Naturâ Hominis indiuisâ*, ac etiàm de *Fœdere Animi & Corporis*, explicauimus.

CAPVT II.

Partitio Doctrinæ circa Corpus Hominis, in Medicinam; Cosmeticam; Athleticam; & Voluptariam. Partitio Medicinæ in Officia tria, viz. in Conseruationem Sanitatis; Curationem Morborum; & Prolongationem Vitæ: Quodque Pars postrema de Prolongatione Vitæ disungi debeat à duabus reliquis.

Doctrina circa *Corpus Hominis* eandem recipit Diuisionem, quam *Bona Corporis* ipsius, quibus inseruit. *Bona Corporis Humani* quatuor sunt: *Sanitas*; *Forma* siue *Pulchritudo*; *Vires*; *Voluptas*. Totidem igitur *Scientiæ*: *Medicina*; *Cosmetica*; *Athletica*; & *Voluptaria*, quam Tacitus appellat *Eruditum luxum*.

Medicina Ars inprimis nobilis, & ex generosissimâ Profapiâ secundum Poetas. Illi enim introduxerunt Apollinem primarium Medicinæ Deum; cui Filium dederunt Æsculapium, Deum itidem, & Medicinæ Professore: Quippe cum Sol in Naturalibus sit Vitæ Author, & Fons; Medicus eiusdem Conseruator, & tanquam Scaturigo altera. At Decus longè illustrius accedit Medicinæ, ex Operibus Seruatoris, qui & Animæ & Corporis Medicus fuit; Et sicut Animam Doctrinæ suæ Cœlestis, ita Corpus Miraculorum suorum, Obiectum veluti proprium constituit. Nusquam enim legimus Miraculum aliquod ab eo patratum, circa Honores, aut Pecunias (præter vnicum, quò Tributum redderetur Cæsari) sed tantum circa Corpus Humanum, aut conseruandum, aut sustentandum, aut persanandum.

Subiectum istud *Medicinæ* (*Corpus nimirum Humanum*) ex omnibus, quæ Natura procreauit, maximè est capax Remedij; sed vicissim illud Remedium, maximè est obnoxium Errori. Eadem namque subiecti subtilitas & Varietas, vt magnam Medendi Facultatem præbet, sic magnam etiã Aberrandi Facilitatem. Quocircà quemadmodum Ars ista (præsertim quo nunc habetur modo) inter præcipuè Coniecturales; ita Inquisitio eius reponenda est inter summè arduas, & accuratas. Neque propterea, cum Paracelfo & Alchymistis ita desipimus, vt putemus inueniri in Corpore humano,

humano, quæ singulis Vniuersitatis Rerum Speciebus (*Stellis, Mineralibus, & alijs*) respondeant, sicut illi fabulantur, leuiter & crassâ Mineruâ traduentes, Emblema illud Veterum (quod Homo esset *Microcosmus*, siue Epitome totius Mundi) ad hoc Commentum suum. Verum nihilominus huc res redit, vt (quod occœpimus dicere) non inueniatur inter Corpora Naturalia, aliquod tam multipliciter compositum, quam *Corpus Humanum*. Videmus enim Herbas & Plantas ex Terrâ & Aquâ nutriri; Animalia ex Herbis & Fructibus: Hominem verò ex Carnibus ipsorum Animalium, (*Quadrupedum, Auium, Piscium;*) Etiam ex Herbis, Granis, Fructibus, Succis & Liquoribus varijs; non sine multiplici commixtione, conditurâ, & præparatione horum Corporum, priusquàm Homini sint in Cibum. Adde quod Animalibus viuendi Modus sit simplicior, Affectusque, qui in Corpus agant, pauciores, & ad vnum ferè modum operantes; vbi Homo, locis Habitationum, Exercitationibus, Affectibus, Somno & Vigilijs, vices propè infinitas variarum Mutationum subit. Vsq̄ adeò verum est, vnam, inter res cæteras, *Corporis Humani* Massam, maximè fermentatam, & ex plurimis coagmentatam esse. At *Anima* contrâ Substantiarum est simplicissima, vt non malè cecinerit ille;

— *Purumq̄, reliquit*

Æthereum sensum, atque Aurâ simplicis ignem.

Vnde minimè est mirandum, *Animam* sic collocatam, Requiem non inuenire, iuxta Axiômam illud, *Motum rerum extra Locum esse rapidum, placidum in Loco*. Verum vt ad rem redeamus. Varia ista & subtilis *Corporis Humani* Compositio & Fabrica effecit, vt sit instar Organi Musici operosi & exquisiti, quod Harmoniâ suâ facilè excidit. Quare apud Poetas, summâ ratione, Musica cum Medicinâ in Apolline coniungitur; quia similis ferè

ferè sit vtriusque Artis Genius ; Atque in eo consistat planè Medici officium, vt sciat Humani Corporis Lyram, ita tendere & pulsare, vt reddatur Conventus minimè discors, & insuavis. Ergò demùm ista Subiecti Inconstantia & Varietas, Artem reddidit magis Coniecturalem : Ars autem tam Coniecturalis cùm sit, locum ampliorem dedit non solùm Errori, verùm etiàm Imposturæ. Siquidem omnes aliæ propemodùm Artes, & Scientiæ, Virtute suâ & Functione, non Successu aut Opere, iudicantur. Aduocatum ipsa Agendi & Dicendi Facultas, non Exitus Causæ commendat ; Gubernator Navis, Clavi tenendi peritiâ, non Expeditionis Fortunâ, se probat. At Medicus, & fortalsè Politicus, vix habent Actiones aliquas proprias, quibus Specimen Artis, & Virtutis suæ, liquidò exhibeant ; sed ab Euentu præcipuè Honorem aut Dedecus reportant, iniquissimo prorsùs Iudicio. Quotus enim quisque nouit, Ægroto mórtuo aut restituto, item Rep. stante vel labante, vtrùm sit Res Casûs, an Consilij ? Fit itaque sæpissimè, vt Impostor Palmam, Virtus Censuram referat. Quin ea est Hominum infirmitas, & credulitas, vt sæpenumerò Agyrtam, aut Sagam, doctò Medico præponant : Quare Poetæ oculati planè & perspicaces fuisse videntur ; cùm Æsculapio Circe Sororem dederunt, vtrunque è Sole prognatum ; sicut habetur in Versibus ; De Æsculapio Phœbigenâ,

Ille repertorem Medicinæ talis, & Artis,

Fulmine Phœbigenam Stygias detruisit ad vndas.

Et similiter de Circe Solis Filiâ,

Diues inaccessibleis ubi Solis Filia lucis

Vrit odoratam nocturna in Lumina cedrum.

Omnibus enim Temporibus, Famâ & Opinione vulgi, Sagæ, & Aniculæ, & Impostores, Medicorum quodammodò Riuales fuere ; & de Curationum celebritate cum ijsdem ferè certârunt. Ex hoc dic fodes

quid sequitur? Nempe vt Medici ita secum, quemadmodum Salomon in re grauiori; *Si vnus & stulti & meus euentus erit, quid mihi prodest quod maiorem Sapientie dedi operam?* Equidem Medicis minùs succenseo, si sæpenumerò vacent alicui alteri studio, quod adamant, magis quam Arti suæ propriæ. Inuenies etenim inter eos, Poetas, Antiquarios, Criticos, Rhetores, Politicos, Theologos, atque in ijs Artibus magis quàm in professione propriâ eruditos. Neque hoc fit, vt arbitror, quia (vt quidam Declamator contra Scientias Medicis obijcit) habeant quæ sibi obuersentur Obiecta tam fœda & tristia, vt Animum ad alia abducere ijs omninò sit opus; (Nam qui Homines sint, *Nihil Humani à se alienum putent*;) Sed ob hoc ipsum, de quo nunc agimus; Nempe quod arbitrentur parùm ipsis interesse, vel ad Existimationem, vel ad Lucrum, vtrùm Artis suæ Mediocritatem, an Perfectionem in eâ maiorem assequantur. Morbi enim tædia, Vitæ dulcedo, Spei fallacia, & Amicorum commendatio, efficiunt, vt Homines facillè in Medicis qualibuscunque fiduciam collocent: Verùm si quis hæc attentius perpendat, ea potius ad culpam Medicorum, quàm ad culpæ excusationem spectant. Neque enim spem abijcere, sed vires potius intendere debuerant. Nam si cui placet obseruationem expergefaceri suam, & paulatim circumspicere, etiàm ex Exemplis obuijs, & familiaribus, facillè deprehendet; quantum obtineat imperij, *Intellectus Subtilitas & Acumen*, in Varietatem siue *Materiae*, siue *Formæ rerum*. Nil magis varium, quam Hominum Facies & Vultus; Eorum tamen Discrimina infinita retinet Memoria: Imò Pictor ex pauculis Colorum testis, acie Oculi vsus, & vi Phantasiæ, & Manûs constantiâ, omnium Facies, qui sunt, fuerunt, atque etiàm (si coràm repræsenterentur) qui futuri sunt, penicillo imitari ac describere posset. Humanâ

Voce

Voce nil magis varium; Huius tamen discrimina in ſingulis Perſonis facile internoscimus: Quinetiam non defunt Moriones & Pantomini quidam, qui, quotquot libuerit, reddere ſciunt, & ad viuum exprimere. Nil magis varium quam Soni Articulati, Verba ſcilicet; Via tamen inita eſt, ea reducendi ad paucas Literas Alphabeti. Atque illud veriſſimum eſt, non ex eo, quod Mens humana ſit minus ſubtilis aut capax, Perplexitates & Acatalepfias in Scientijs plerunque prouenire; ſed ex eo potiùs, quod Obiectum nimis in remoto collocatum ſit. Sicut enim Senſus, procul ab Obiecto diſſitus, plurimum fallitur; debite appropinquatus, non multum errat; ita ſit in Intellectu. Solent autem Homines Naturam, tanquam ex præaltâ Turri, & à longè deſpicere, & circa Generalia nimium occupari; quando ſi deſcendere placuerit, & ad Particularia accedere, Reſque ipſas attentius & diligentius inſpicere, magis vera & vtilis fieret Comprehenſio. Itaque huius Incommodi Remedium, non in eo ſolum eſt, vt Organum ipſum vel acuant, vel roborent, ſed ſimul vt ad Obiectum propius accedant. Ideoque dubitandum non eſt, quin ſi Medici, miſſis pauliſpèr iſtis Generalibus, Naturæ obuiam ire vellent; compotes eius fierent, de quo ait Poeta,

Et quoniam variant Morbi, variabimus Artes;

Mille Mali Species, mille Salutis erunt.

Quod eò magis facere debent, quia Philoſophiæ ipſæ, quibus innituntur Medici, ſiue Methodici, ſiue Chymici, (Medicinâ autem in Philoſophiâ non fundatâ, Reſ infirmâ eſt;) parui reuera ſunt. Quare ſi nimis Generalia (licet vera ſõrent) hoc vitium habeant, quod non benè Homines ad Actionem deducant; certè maius eſt periculum ab illis Generalibus, quæ in ſe falſa ſunt; atque, loco deducendi, ſeducunt.

Medicinâ igitur (vti perſpeximus) adhuc taliter

comparata est, vt fuerit magis Ostentata, quam Elaborata; etiã magis Elaborata, quam Amplificata; cùm labores in eam insumpti, potiùs in Circulo, quam in Progressu se exercuerint. Plurima enim in eã video à Scriptoribus iterata, addita pauca. Eam in tres Partes diuidemus, quæ tria eius Officia nominabimus. Primũ est *Conseruatio Sanitatis*; secundum *Curatio Morborum*; tertium *Prolongatio Vitæ*. At istud postremum, non videntur Medici, tanquã Partem Principalem Artis suæ agnouisse, verũ idem reliquis duobus satis imperitè immiscuisse. Putant enim, si propulsentur Morbi antequã ingruant, & curentur postquã inuaserint; Prolongationem Vitæ vtrò sequi. Quod licet minimè dubium sit, tamen parũ acutè prospiciunt, horum vtrunque ad Morbos tantũ pertinere, & ad eam solummodò *Vitæ Prolongationem*, quæ à Morbis abbreviatur & intercipitur: Atqui Filum ipsum Vitæ producere, ac Mortem, per Resolutionem simplicem, & Atrophiam Senilem, sensim obrepentem, ad tempus summouere; Argumentum est, quod nemo ex Medicis pro dignitate tractauit. Neque verò subeat animos Hominum ille Scrupulus, ac si hæc Res Fato & Diuinæ Prouidentię commissa, in Artis Officium & Munus iam primũ à nobis reuocaretur: Prouidentia enim proculdubiò Mortes quascunque, siue ex violentiã, siue ex Morbis, siue ex Decursu ætatis, paritèr regit; Neque tamen ideò Præuentiones & Remedia excludit. Ars autem & Industria Humana, Naturæ & Fato, non imperant, sed subministrant. Verũ de hãc Parte, paulò post dicemus; hæc tantũ intereã præfati; ne quis tertium istud Officium Medicinæ, cum duobus prioribus, (quod ferè adhuc factum est,) imperitè confundat.

Quod ad Officium *tuendæ Sanitatis* attinet, (ex Officijs prædictis Medicinæ primum) multi de eo scripserunt,

ferunt, cùm in alijs rebus satis imperitè, tùm nimium (vt arbitramur) Delectui Ciborum, minùs quàm par est, Quantitati eorum tribuentes. Quin & in Quantitate ipsâ, tanquam Philosophi Morales, Mediocritatem nimis laudârunt; Cùm & Ieiunia in consuetudinem versa, & Victus liberalis, cui quis assueuerit, meliùs Sanitatem tueantur, quàm istæ Mediocritates, quæ Naturam ignauam ferè reddunt, neque Excessûs neque Indigentia, cùm opus fuerit, patientem. Exercitationum autem Species, quæ in Sanitate tuendâ plurimum polent, nemo ex Medicis benè distinxit, aut annotauit; cùm vix inueniatur aliqua Inclinatio in Morbum, quæ non Exercitatione quâdam propriâ corrigi possit. Morbis Renum Globorum Lusus conuenit, Pulmonum Sagittatio, Stomachi Deambulatio & Gestatio, atque alijs aliæ. Verùm cùm hæc Pars, de *Valetudinis Conseruatione*, secundum totum tractata sit, Defectus minores persequi non est nostri Instituti.

Quod verò ad *Curationem Morborum* attinet, Illa demùm pars est *Medicinæ*, in quâ plurimum Laboris insumptum est, licet Fructu satis tenui. Continet autem *Doctrinam de Morbis*, quibus Corpus humanum subijcitur; vnâ cum eorundem *Causis*; *Symptomatibus*; & *Medelis*. In hoc secundo Officio *Medicinæ*, multa sunt quæ desiderantur; Ex his pauca sed maximè insignia, proponemus, quæ enumerasse satis duxerimus, absque aliquâ Ordinis, aut Methodi lege.

Primum est, *Intermissio Diligentia* illius *Hippocratis*, utilis admodum & accuratæ; cui moris erat Narratiuam componere, Casuum circa Ægrotos specialium; referendo qualis fuisset Morbi Natura, qualis Medicatio, qualis Euentus. Atque huius rei nactis nobis iam Exemplum, tam proprium atque insigne, in eo scilicet viro, qui tanquàm Parens Artis habitus est; minimè opus erit Exemplum aliquod forinsecum, ab alienis Artibus

Artibus petere; Veluti à Prudentiâ Iurifconfultorum, quibus nihil antiquius, quàm illustriores Casus, & nouas Decisiones, scriptis mandare; quò meliùs se ad futuros Casus muniant, & instruant. Istam proinde *Continuationem Medicinalium Narrationum desiderari* video; præsertim in vnum Corpus cum diligentia & iudicio digestam; Quam tamen non intelligo ita fieri debere amplam, vt planè Vulgata, & quæ quotidie obueniant, excipiat, (Id enim infinitum quiddam esset, neque ad rem;) Nec rursùs tam angustam, vt solummodò Mirabilia & Stupenda (Id quod à nonnullis factum est) complectatur. Multa enim in Modo rei, & Circumstantijs eius, noua sunt, quæ in *Genere* ipso, noua non sunt: Qui autem ad obseruandum adijciat Animum, ei etiàm, in rebus quæ vulgares videntur, multa obseruatu digna occurrent.

Item in *Disquisitionibus Anatomicis* fieri solet, vt quæ *Corpori Humano in vniuersum* competant, ea diligentissimè, vsque ad curiositatem, & in minimis quibusque, notentur: At circa *varietatem*, quæ in *diuersis Corporibus* reperitur, Medicorum diligentia fatiscit. Ideoque *Anatomiam simplicem* luculentissimè tractari assero; *Anatomiam Comparatam desiderari* statuo. *Partes* enim singulas rectè perscrutantur Homines, earumque *Consistentias, Figuras, Situs*; sed *illarum Partium diuersam in diuersis Hominibus Figuram & Conditionem*, minùs obseruant. Atque huius Omissionis causam, non aliam esse arbitramur, quàm quod ad primam Inquisitionem, inspectio vnus aut alterius *Anatomie* sufficere possit; ad posteriorem verò, (quæ Comparatiua est, & casum recipit,) necesse est, vt plurimarum Dissectionum attenta & perspicax Obseruatio adhibeatur; Prior etiàm res est, in quâ Homines docti, in prælectionibus suis, & in cœtu Astantium, se iactare possunt: at secunda ea est, quæ tacitâ & diutinâ *Experientiâ tantùm*, acquiri potest.

Illud

Illud interea minimè dubium est, quod internarum Partium Figura & Structura, parùm admodùm Externorum Membrorum Varietati & Lineamentis cedat; Quodque Corda, aut Iecinora, aut Ventriculi, tam dissimilia sint in Hominibus, quàm aut Frontes, aut Nasi, aut Aures. Atque in his ipsis differentijs Partium Internarum, reperiuntur sæpiùs *Causse continentés* multorum Morborum; quod non attendentes Medici, Humores interdùm minimè delinquentes criminantur; cùm ipsa Mechanica Partis alicuius Fabrica in culpâ sit. In quorum Morborum Curâ, opera luditur, si adhibeantur Medicinæ alterantes, (quia Res Alterationem non recipit) sed emendanda Res est, & accommodanda, seu pallianda, per Victûs Regimen, & Medicinas familiares. Similitèr, ad *Anatomiam comparatam* pertinent, accuratæ Observaciones, tam *Humorum omnigenùm*, quam *Vestigiorum & Impressionum Morborum*, in Corporibus varijs dissectis; Etenim *Humores* in *Anatomijs*, tanquàm Purgamenta & Fastidia ferè prætermitti solent, cùm tamen inprimis necessarium sit notare, *quales & quàm multiplices sint Humorum differentium Species* (non nimium in hâc re tribuendo Diuisionibus eorum receptis) qui in Corpore Humano aliquando inueniantur; Et in quibus *Cauitatibus, & Receptaculis*, quilibet ipsorum, Sedes & Nidulos suos figere potissimùm soleat; quoque iuuamento aut damno; atque his similia. Itidèr *Vestigia, & Impressiones morborum, & Interiorum Partium* ab ijs *Lesiones & Deuastationes*, in *diuersis Anatomijs* cum diligentia notanda; Nempe, *Apostemata, Vicera, Solutiones Continuitatis, Putrefactiones, Exesiones, Consumptiones; Rursùs Contractiones, Extensiones, Conuulsiones, Luxationes, Dislocationes, Obstructiones, Repletiones, Tumores; vnà cum omnibus Materijs Præter-Naturalibus, quæ in Corpore Humano*

Humano inueniuntur, (veluti Calculis, Carnofitatibus, Tuberibus, Vermibus, & huiusmodi:) Hæc (inquam) omnia, & his similia, per eam, quam diximus, *Anatomiam comparatam*, & multorum Medicorum Experimenta in vnum collata, magnâ cum curâ perquiri & componi debent. At *Varietas* ista *Accidentium* in *Anatomicis* aut perfunctoriè tractatur, aut silentio præteritur.

De illo verò altero Defectu circa *Anatomiam*, (nempe quod non fieri consueuerit in *Corporibus Viuis*) quid attinet dicere? Res enim hæc Odiosa, & Barbara, & à Celso rectè Damnata. Neque tamen illud minùs verum est, (quod annotatum fuit à Priscis) Poros complures, & Meatus, & Pertusiones, quæ sunt ex Subtilioribus, in *Anatomicis* Dissectionibus non comparere; quippe quæ in Cadaueribus occluduntur & latent; cum in Viuentibus dilatentur, & possent esse conspicui. Itaque, vt & Vsi consulatur simul & Humanitati, non est omninò reijcienda *Anatomia Viuorum*, neque ad fortuitas Chirurgicorum Inspectiones (quod Celsus fecit) remittenda; cum hoc ipsum benè expediri possit, per Dissectionem Brutorum Viuorum, quæ, non obstante suarum Partium dissimilitudine ab Humanis, huic Inquisitioni, adhibito iudicio, satisfacere possint.

Item in Inquisitione illorum de *Morbis*, inueniunt *Morbos* complures, quos *Insanabiles* decernunt, alios iam inde à Principio Morborum, alios post talem quampiam Periodum. Ita vt L. Syllæ & Triumvirorum Proscriptiones, Res nihili fuerint, præ Medicorum Proscriptionibus, per quas tot Homines iniquissimis Edictis Morti dedunt; Quorum tamen plurimi minore cum difficultate euadunt, quàm illi olim inter Proscriptiones Romanas. Neque igitur dubitabo inter *Desiderata* reponere Opus aliquod de *Curationibus Morborum*, qui habentur pro *Insanabilibus*; vt euocentur

centur & excitentur Medici aliqui egregij, & magnanimi, qui huic Operi (quantum largitur Natura rerum) incumbant; quando hoc ipsum, *Istos morbos pronunciare insanabiles*, Neglectum & Incuriam veluti Lege fanciat; & Ignorantiam ab Infamiâ eximat.

Item vt paulò vlteriùs insiltam: Etiàm planè cenfeo ad officium Medici pertinere; non tantùm vt *Sanitatem restituit*; verùm etiàm vt *Dolores & Cruciatu Morborum* mitiget: Neque id ipsum solummodo, cum illa Mitigatio Doloris, veluti Symptomatis periculosi, *ad conualescentiam* faciat & conducat; imò verò cum abiectà prorsùs omni Sanitatis spe, *Excessum* tantùm præbeat *è Vitâ magis lenem & placidum*. Siquidem non parua est Fœlicitas is pars; (quam sibi tantoperè precari solebat Augustus Cæsar) illa *Euthanasia*; Quæ etiàm obseruata est in Excessu Antonini Pij, quandò non tam Mori videretur, quàm dulci & alto Sopore excipi. Scribitur etiàm de Epicuro, quod hoc ipsum sibi procurauerit; cum enim Morbus eius haberetur pro desperato, Venter & Sensus, Meri largiore haustu, & ingurgitatione obruit; vnde illud in Epigrammate,

— *Hinc stygias ebrius hausit aquas.*

Vino scilicet Stygij Laticis Amaritudinem sustulit. At nostris Temporibus, Medicis quasi Religio est, *Ægrotis*, postquàm deplorati sint, assidere; vbi meo iudicio, si Officio suo, atque adeò Humanitati ipsi deesse nolint, & Artem ediscere, & diligentiam præstare deberent, quâ Animam agentes; faciliùs & mitiùs è Vitâ demigrent. Hanc autem Partem, Inquisitionem de *Euthanasia exteriori* (ad differentiam eius *Euthanasie*, quæ Animæ præparationem respicit) appellamus, eamque inter *Desiderata* reponimus.

Item in *Curationibus Morborum* illud generalitèr desiderari reperio; Quod Medici huiusce *Ætatis*, licet generales *Intentiones Curationum* non malè persequantur,

*particulares tamen Medicinas, quæ ad Curationes Morborum singulorum, proprietate quâdam spectant, aut non benè nôrunt, aut non religiosè obseruant. Nam Medici Traditionum & Experientiæ probatæ Fructum, Magistralitatibus suis destruxerunt, & sustulerunt; Addendo, & demendo, & mutando circa Medicinas, prout ijs libitum fuerit; & ferè Pharmacopœorum more, Quid pro Quo substituendo; ita superbè imperantes Medicinæ, vt Medicina non ampliùs imperet Morbo. Dempstis enim Theriacâ, & Mithridatio, & fortassè Dialcordio, & Confectione Alkermes, & paucis alijs Medicinis, ad nulla ferè certa Pharmaca se religiosè & seuerè astringunt. Nam Medicamenta illa, quæ in Officinis prostant venalia, potiùs in promptu sunt ad Intentiones Generales, quàm accommodata & propria ad Curationes Particulares; Siquidem speciatim nullum Morbum magnoperè respiciunt, verùm generatim ad Obstructiones aperiendâs, Concoctiones confortandas, Intemperies alterandas pertinent. Atque hinc præcipuè fit, vt Empyrici & Vetulæ sæpe numerò in curandis Morbis foeliciùs operentur, quàm Medici eruditi; quia Medicinarum Probararum Confectionem & Compositionem fidelitèr & scrupulosè retinent. Equidem memini Medicum quendam apud nos in Angliâ, Practicâ celebrem, Religione propè Iudæum, Librorum lectione tanquam Arabem, solitum dicere; *Medici vestri Europæi sunt quidem viri docti; sed non nôrunt particulares curationes morborum.* Quinetiam idem ludere solebat, parùm decorè, dicendo, *Medicos nostros similes esse Episcopis; ligandi & soluendi clauis habere, & nihil ampliùs.* Sed vt leriò quod res est dicamus; Plurimùm referre censemus, si Medici aliqui, & eruditione & practicâ insigniores, Opus aliquod conficiant, de Medicinis probatis & experimentalibus, ad Morbos Particulares. Nam quod*

speciosâ

speciosâ quis ratione nixus, existimet decere Medicum doctum, (habitâ ratione Complexionis Ægrorum, Ætatis, Tempestatis anni, Consuetudinum, & huiusmodi) potius Medicinas ex tempore aptare, quàm certis aliquibus præscriptis insistere; id fallax Res est, & Experientiæ non satis attribuit, Iudicio plus nimis. Sanè quemadmodum in Rep. Romanâ, Ciues erant vtilissimi, & optimè compositi, qui aut Consules Populo fauebant, aut Tribuni in Partes Senatûs inclinabant: ita in hâc Materiâ, de quâ agimus, Medicos eos probamus, qui aut in magnâ Eruditione, traditiones Experientiæ plurimùm faciunt; aut in Practicâ insigni, Methodos & Generalia Artis non aspernantur. Modificationes verò Medicinarum (si quando sit opus eas adhibere) potius in Vehiculis earum exercendæ sunt, quàm in ipso Corpore Medicinarum; in quo nil nouandum, absque euidenti necessitate. Hanc igitur Partem, quæ de *Medicinis Authenticis, & Positivis* tractet, *desiderari* statuimus. Res autem est, quæ tentari non debet, absque acri & seuerò Iudicio, & tanquàm in Synodo Medicorum selectorum.

Item, inter Præparationes Medicinarum, mirari subit (præsertim cum *Medicinis ex Mineralibus* à Chymicis in tantum euectæ & celebratæ sint; cùmque tales Medicinæ tutius adhibeantur ad Exteriora, quam intrò sumantur) neminem adhuc inuentum, qui per *Artem, Thermas Naturales, & Fontes Medicinales* imitari annixus fuerit; cùm tamen in confesso sit, *Thermas illas & Fontes, Virtutes suas, ex Venis Mineralium, per quas permeant, nancisci: Quinetiàm, in manifestum huius rei documentum, benè nôrit Humana Industria, discernere & distinguere per Separationes quasdam, ex quo genere Mineralium, huiusmodi Aquæ inficiantur; veluti an ex Sulphure, Vitriolo,*

Chalybe, aut aliquo simili? Quæ naturalis Aquarum tinctura, si ad Artificioſas compositiones reduci poſſet; fuerit in poteſtate Homiſis, & plura genera earum (prout uſus poſtulat) efficere; & temperamentum ipſarum pro arbitrio regere. Hanc igitur Partem, de *Imitatione Naturæ in Balneis Artificialibus* (re proculdubio & utili, & in promptu) *deſiderari* cenſemus.

Ne verò ſingula ſcrupuloſius exequamur, quam vel Inſtituto noſtro, vel huiuſce Tractatùs Naturæ conuenit, claudemus hanc Partem, Deſectùs alterius cuiuſdam enumeratione, qui maximi nobis videtur momenti; Nimirum, quod *Medendi ratio*, quæ obtinuit, ſit *nimio plus compendioſa*, quam vt Inſigne aliquid aut Arduum præſtare poſſit. Etenim iudicio noſtro, opinio fuerit magis blanda, quàm vera, ſi quis exiſtimet Medicamentum aliquod tam potens aut felix fieri poſſe, vt Uſus eius ſimplex, Curationi alicui grandiori ſufficiat. Mirabilis proſecto foret Oratio, quæ pronuntiata, aut etiàm ſæpiùs repetita, Vitium aliquod Animo penitùs inſitum aut inueteratum, corrigere aut tollere poſſit. Longè certè abeſt: Verùm quæ in Naturâ eximiè poſſunt & pollent, ſunt Ordo, Proſecutio, Series, Viciffitudo Artificioſa. Quæ, licet maius quoddam in præcipiendo iudicium, maioremque in parendo conſtantiam, requirant; tamen Eſſectuum magnitudine abundè rem compenſant. Eſi autem ex Opera Medicorum quotidianâ, quam, inuiſendo, aſſidendo, præſcribendo, Ægrotis præſtant, putaret quiſpiam haud ſegnità ipſos Curationem perſequi; atque in eâdem, certâ quâdam viâ, inſiltere: Tamèn ſi quis ea, quæ præſcribere & miniſtrare ſoleant Medici, acutiùs introſpiciat, inueniet pleraque vacillationis & Inconſtantix plena, & quæ ex tempore excoſigentur, & in Mentem illis veniant, abſque certo aliquo, aut præuiſo Curationis tramite. Debuerant au-

tem etiã ab initio, post Morbum benè perspectum & cognitum, Seriem curandi ordinatam meditari, neque ab eã abſque graui Cauſã, diſcedere. Arque ſciant pro certo Medici, poſſe (exempli gratia) tria fortasè, aut quatuor Medicamenta, ad Morbum aliquem grauem curandum rectè præſcribi, quæ debito ordine, & debito interuallo ſumpta, Curationem præſtent: quorum ſingula, ſi per ſe tantùm ſumerentur, aut ſi ordo inuertetur, aut interuallum non ſeruaretur, fuerint proſus nocitura. Neque tamen id volumus, vt omnis ſcrupuloſa & ſuperſtitioſa curandi Ratio in pretio ſit tanquam optima, (non magis quam omnis *Via arcta, via ſit ad Cælum:*) verùm vt æquè recta ſit Via, ac arcta & difficilis. Hanc autem Partem, quam *Filum medicinale* vocabimus, *deſiderari* ponimus. Atque hæc illa ſunt, quæ in *Doctrinã Medicinæ, de Curatione Morborum, deſideramus*; niſi quod reſtet Vnicum, quod pluris eſt quàm illa omnia. *Deſideratur* nimirum *Philoſophia Naturalis Vera & Actiua*, cui *Medicinæ Scientia* inædificetur. Cæterùm illa non eſt huiuſce Tractatûs.

Tertiam Partem *Medicinæ*, poſuimus illam de *Prolongatione Vitæ*; quæ noua eſt, & *deſideratur*; Eſtque omnium Nobiliſſima. Si enim tale aliquid inueniri poſſit, non verſabitur tantùm *Medicina* in *Curatiõnum ſordibus*; nec Medici ipſi propter *Neceſſitatem* ſolummodo *honorabuntur*; ſed vtique propter Donum Mortalibus; ex terrenis, quaſi maximum; cuius poterint eſſe, ſecundùm Deum, *Diſpenſatores & Adminiſtri*. Licet enim *Mundus* Homini *Chriſtiano*, ad *Terram promiſſionis* contendenti, tanquam *Eremus* ſit; tamen in *Eremo* ipſo proficiſcentibus, *Calceos & Veſtes* (*Corpus ſcilicet noſtrum, quod Animæ loco Tegminis eſt*) minùs atteri, *Gratiæ Diuinæ Munus* quoddam æſtimandũ. Hæc de re, quia eſt ex optimis, eãque inter *Deſiderata* poſuimus, ex more noſtro, & *Monita* dabimus, & *Indicia, & Præcepta*.

Primò

Primò *monemus*, ex Scriptoribus, circa hoc Argumentum, neminem esse, qui aliquid Magni, ne dicamus aliquid Sani, repererit. Aristoteles certè Commentarium de hoc edidit perpufillum, in quo nonnihil inest Acuti; quòd Ipse Omnia esse vult, vt solet. At Recentiores tam oscitantèr, & superstiosè, de hoc scripserunt, vt Argumentum ipsum ob eorum vanitatem, tanquam vanum & vecors haberi cœperit.

Secundò *monemus*, ipsas Intentiones, quæ hùc spectant, Medicorum, Res nihili esse; & Cogitationes Hominum à re potiùs abducere, quàm versus eam dirigere. Sermocinantur enim, Mortem in Destitutione Calidi & Humidi consistere: Deberi itaque Calorem Naturalem confortari, Humorem autem Radicalem foueri; Perinde ac si hæc res Iusculis, aut Lactucis & Maluis, aut *Amydo*, aut Iuiubis, aut rursus Aromatibus, aut Vino generoso, aut etiàm Spiritu Vini, & Oleis Chymicis, confici possit; Quæ omnia obsunt potiùs, quàm profunt.

Tertiò *monemus*, vt Homines nugari desinant, nec tam faciles sint, vt credant, grande illud opus, quale est Naturæ Cursum remorari & retrouertere, posse Haustu aliquo Matutino, aut Vsu alicuius Pretiosæ Medicinæ, ad exitum perduci; Non Auro potabili, non Margaritarum Essentijs, & similibus Nugis; sed vt pro certo habeant, *Prolongationem Vitæ* esse rem oserosam, & quæ ex compluribus Remedijs, atque eorum inter se Connexione idoneâ, constet: Neque enim quisquam ita stupidus esse debet, vt credat, quod nunquàm factum est adhuc, id fieri iam posse, nisi per modos etiàm nunquàm tentatos.

Quartò *monemus*, vt Homines ritè animaduertant & distinguant, circa ea, quæ ad *Vitam sanam*, & ea, quæ ad *Vitam longam*, conferre possunt. Sunt enim nonnulla, quæ ad Spirituum Alacritatem, & Functionum Ro-
bur,

bur, & Morbos arcendos, profunt; quæ tamen de summâ Vitæ detrahunt, & Atrophiam senilem absque Morbis accelerant: Sunt & alia, quæ ad Prolongationem Vitæ, & Atrophiam senilem longiùs summo- uendam iuuant; sed tamen non vsurpantur absque pe- riculo Valetudinis; Adeò vt qui ijs vtentur ad Prolon- gationem Vitæ, debeant simul Incommodis occurrere, quæ alioquin ex eorum vsu superuenire possint. Atque *Monita* hæc tenens dedimus.

Quod ad *Indicia* attinet, Tale huius rei (quam Animo metimur) Plasma est. Conseruantur res & durant duobus Modis: Aut in *Identitate suâ*; Aut per *Reparationem*. In *Identitate suâ*; vt *Musca*, aut *Formica in Succino*; *Flos*, aut *Pomum*, aut *Lignum* in *Conseruatorijs Nivalibus*; *Cadauer* inter *Balsama*. Per *Reparationem*; vt in *Flammâ*; & in *Mechanicis*. Operanti ad *Prolongationem Vitæ*, vtroque genere vtend- um est, (disiuncta minus possunt) Corpusque Hu- manum conseruandum, quemadmodum *Inanimatâ* conseruantur: Ac rursus quemadmodum *Flamma* conseruatur; Ac denique quadamtenens vt *Mechanica* conseruantur. Tres igitur sunt ad *prolongandam Vitam* Intentiones: *Retardatio Consumptionis*; *Probitas Repa- rationis*; & *Renouatio* eius quod cœpit *veterascere*. *Consumptio* fit à duabus *Deprædationibus*; *Deprædatione Spiritus Innati*; & *Deprædatione Aeris Ambientis*. *Prohibitio* vtriusque duplex; Aut si *Agentia* illa fiant minus *Predatoria*; aut si *Patientia* (*Succi* scilicet *Corpori*) reddantur minus *Deprædabilia*. *Spiritus* fit mi- nus *Predatorius*, si aut *substantiâ densetur*, vt in vsu *Opiatorum* & *Nitratorum*, & in *Contristationibus*; Aut *Quantitate minuatur*, vt in *Diætis Pythagoricis* & *Monasticis*; Aut *Motu leniatur*, vt in *Otio* & *Tran- quillitate*. *Aer ambiens* fit minus *Predatorius*, si aut minus *incalescat* à *Radijs Solis*, vt in *Regionibus fri- gidioribus*,

gidioribus; in Speluncis; in Montibus; & in Columnis Anachoretarum: Aut summoueat^r à Corpore, vt in Cute densâ, & in plumis Auium, & in vsu Olei & Vnguentorum absque Aromatibus. Stucci Corporis reduntur minùs depradabiles, si aut Duri facti sint; aut Roscidi siue oleosi. Duri, vt in Victu aspero; vitâ in Frigido; Exercitationibus robustis; Balneis quibusdam Mineralibus. Roscidi, vt in vsu Dulcium, & abstinentiâ à Salsis & Acidis, & maximè omnium, in tali Missione Potûs, quæ sit Partium valdè tenuium & subtilium, absque tamen omni Acrimoniâ aut Acedine. Reparatio fit per Alimenta; Alimentatio autem promouetur quatuor Modis: Per Concoctionem Viscerum ad Extrusionem Alimenti, vt in confortantibus Viscera principalia; Per Excitationem Partium Exteriorum ad Attractionem Alimenti, vt in Exercitationibus & Fricationibus debitis, atque Vnctionibus quibusdam & Balneis appropriatis; Per Preparationem Alimenti ipsius, vt faciliùs se insinuet, & Digestiones ipsas quadamtenùs anticipet, vt in varijs & artificiosis Modis Cibi condiendi, Potûs miscendi; Panis fermentandi, & horum trium Virtutes in vnum redigendi; Per Confortationem ipsius vltimi Actûs Assimilationis, vt in Somno tempestiuo, & Applicationibus quibusdam exterioribus. Renouatio eius quod cœpit veterascere, fit duobus Modis; vel per Intenerationem Habitûs Corporis ipsius, vt in vsu Malaciffationum ex Balneis, Emplastris, & Vnctionibus; quæ talia sint vt imprimant, non extrahant: Vel per Expurgationem Succis veteris, & Substitutionem Succis noui, vt in tempestiuis & repetitis Purgationibus, Sanguinis Missionibus, & Dietis attenuantibus, quæ Florem Corporis restituant. Atque de Indicijs hætenùs.

Præcepta, quanquam ex ipsis Indicijs plurima possint deduci; tria tamen veluti præcipua subiungere visum

visum est. *Precipimus* primò, vt Prolongatio Vitæ expectetur potius à Diætis Stasis, quàm à Regimine aliquo Victûs familiari; aut etiàm à Medicamentorum Particularium Excellentia. Etenim, quæ tantâ Virtute pollent, vt Naturam retrouertere valeant; fortiora plerunque sunt, & potentiora ad alterandum, quàm vt simul in aliquâ Medicinâ componi, multò minùs in Victu familiari interspergi possint. Superest itaque vt seriatim, & regularitèr, & ad Tempora certa, & vicibus certis recurrentia, adhibeantur.

Secundò *precipimus*, vt Prolongatio Vitæ, expectetur potius ab Operatione in Spiritus, & à Malacificatione Partium, quàm à Modis Alimentandi. Etenim, cùm Corpus humanum, eiusque Fabrica (missis externis) à tribus patiat; Spiritibus scilicet; Partibus; & Alimentis; Via Prolongationis Vitæ per Alimentandi Modos longa est; atque per multas ambages & circuitus; At viæ per Operationes super Spiritus, & super Partes, multò breuiores sunt, & quibus citiùs ad Finem desideratum peruenitur; Eò quod Spiritus subito patiantur, & à Vaporibus, & ab Affectibus, quæ miris modis in eos possunt; Partes item, per Balnea, aut Vnguenta, aut Emplastra, quæ subitas etiàm Impressiones faciunt.

Tertiò *precipimus*, quod Malaciffatio Partium per Exterius, fieri debet, per *Consubstantialia*, *Imprimentia*, & *Occludentia*. *Consubstantialia* enim beneuolo Partium amplexu libentèr excipiuntur, & propriè malaciffant. *Imprimentia* autem, & Virtutem Malaciffantium, tanquàm Vehicula, faciliùs & altiùs deducunt, atque ipsa Partes nonnihil expandunt. *Occludentia* autem, Virtutem vtrorumque retinent, & paulispèr figunt, & Perspirationem, quæ est res Malaciffationi opposita, (quia Humidum emittit,) cohibent. Itaque per hæc tria; (sed potius ordine disposita, & succedentia, quàm commixta;) Res absoluitur. Interim in hæc Parte mo-

nemus, non eam esse Intentionem Malacificationis, vt nutriat Partes per Exterius; sed tantum vt eas reddat magis idoneas ad Nutriendum. Quicquid enim magis Aridum est, minus est Actiuum ad Assimilandum. Atque de *Prolongatione Vitæ*, quæ est Pars tertia *Medicinæ* nouitè ascripta, hæc dicta sint.

Veniamus ad *Cosmeticam*, quæ certè Partes habet Ciuiles, Partes rursus Effœminatas. Corporis enim Munditia, & Decor honestus, rectè existimatur promanare à Modestiâ quâdam Morum, & à Reuerentiâ; inprimis erga Deum, cuius Creaturæ sumus; tum erga Societatem, in quâ degimus; tum etiam erga nosmetipsos, quos non minus, imò magis quàm alios reuereri debemus. Verùm Adulterina illa Decoratio, quæ Fucos & Pigmenta adhibet, digna certè est illis Defectibus, qui eam sempèr comitantur; cum non sit, aut ad fallendum satis ingeniosa, aut ad vtendum satis commoda, aut ad Salubritatem satis tuta & innocua. Miramur autem prauam hanc consuetudinem Fucandi, Leges Censorias, tam Ecclesiasticas quàm Ciuiles (quæ alias in Luxuriam circa Vestes, aut Cultus Capillorum effœminatos, admodum fuerint seueræ) ita diù fugisse. Legimus certè de *Iezabele*, quod Pigmentis faciem obliuerit; verùm de *Estherâ*, & *Iudithâ*, nil tale perhibetur.

Pergamus ad *Athleticam*; Eam sensu intelligimus paulò largiori, quàm accipi consuevit. Huc enim referimus, quicquid versatur circa conciliandâ qualemcunque (quam Corpus humanum suscipit) *Habilitatem*; siue sit *Agilitatis*, siue *Tolerantiæ*. Quarum *Agilitas* duas habet Partes, *Robur* & *Velocitatem*: Ac *Tolerantiâ* itidem duas, vel *Indigentiarum Naturalium patientiam*; vel in *Cruciatibus Fortitudinem*. Quorum omnium, videmus sæpenumerò Exempla insignia, in Practicâ Funambulorum; in duro victu Hominum quorundam Barbarorum; in Stupendis viribus Maniacorum; & in

constantia nonnullorum inter exquisita Tormenta Imò si aliqua alia reperiat^r Facultas, quæ in priorem Partitionem non cadit (qualis in *Vrinatoribus* sæpè conspicitur, qui mirificè Anhelitum cohibere possunt) ad hanc ipsam Artem aggregari volumus. Atque quod talia fieri quandoque possint, manifestissimum est; At Philosophia & inquisitio Causarum circa eadem ferè neglecta iacet; Hanc arbitramur ob Causam, quòd Homini^bus persuasum sit huiusmodi Magisteria Naturæ, solummodò vel ex peculiari certorum Hominum indole, (quæ sub Disciplinam non cadit,) vel à diutinâ, ab Annis vsque Puerilibus, consuetudine, (quæ potius imperari quam doceri solet) obtinere. Quod etsi verum prorsus non sit; tamen *Defectus* huiusmodi Rerum quid attinet notare? Certamina enim Olympica iam diù cessarunt; Tum etiã in eiusmodi rebus Mediocritas sufficit ad usum; Excellentia autem Mercenariæ cuidam Ostentationi ferè inseruit.

Postremò accedimus ad *Artes Voluptarias*. Ex secundum sensus ipsos dispersitæ sunt: Oculos oblectat præcipuè *Pictoria*, cum alijs Artibus innumeris, (quæ ad Magnificentiam spectant) circa *Ædificia*, *Hortos*, *Vestes*, *Vasa*, *Calices*, *Gemmas*, & similia. Aures demulcet *Musica*, quæ tantâ Vocum, Spiritus, Chordarum, Varietate, & apparatu, instructa est. Olim etiã *Hydraulica*, pro Coryphæis quibusdam Artis eius habita sunt, quæ nunc propè obsoleuerunt. Atque Artes, quæ ad Visum, aut Auditum spectant, præ alijs præcipuè Liberales habitæ sunt: Sensus hi duo magis casti; Scientiæ magis eruditæ; quippe qui etiã *Mathematicam*, veluti Ancillam, in Familijs suis habeant: Etiam Altera ad Memoriam & Demonstrationes; Altera ad Mores & Affectus Animi nonnihil respicit. Reliquorum Sensuum Oblectationes, atque Artes circa ipsos, minùs in honore sunt; veluti Luxuriæ quam Magnificentiæ

centiæ propiores. Unguenta, Odoramenta, Deliciæ & Cupediæ Mensarum, maximè autem Incitamenta Libidinis, rectius Censore quàm Doctore indigent. Optimè sanè à quibusdam annotatum est, nascentibus & crescentibus Rebuspub. Artes Militares florere; in statu & culmine positis Liberales; at ad declinationem & decasum vergentibus Voluptarias. Hæc verò Ætas nostra, vereor ne tanquàm in decasum felicitatis, in Artes voluptarias inclinet. Quare ista missa faciámus. Cum *Artibus Voluptarijs Ioculares* copulo. Deceptiones siquidem Sensuum, inter Delectationes Sensuum rependendæ sunt.

Iam verò transcursum *Doctrinis* illis, circa *Corpus Humanum*, (*Medicinã, Cosmeticã, Athleticã, Voluptariã*) illud obiter monemus; Cum in *Corpore Humano* tot Res in considerationem veniant, *Partes, Humores, Functiones, Facultates, Accidentia*; Cùmque, (si nobis integrum esset) constitudoportuisset *Corpus* vnicum *Doctrinæ de Corpore Humano*, quæ ista omnia complecteretur (simile illi *Doctrinæ de Animã*, de quâ mox dicemus) tamen ne Artes nimis multiplicentur, neve Veteres Artium Limites (plusquàm necesse fuerit) transponantur; *Doctrinam de Partibus Corporis Humani, de Functionibus, de Humoribus, de Respiratione, de Somno, de Generatione, de Fœtu & Gestatione in Utero, de Augmentis, de Pubertate, de Canicie, de Impinguatione, & similibus, in Corpus Medicinæ* recipimus; licet ad Officia illa tria non propriè pertineant; Sed quia *Corpus* ipsum *Hominis*, sit per omnia *Medicinæ* Subiectum. *Motum* autem *Voluntarium, & Sensum*, ad *Doctrinam de Animã* reijcimus; siquidem *Animæ* Partes in his duobus sunt potiores. Atque sic *Doctrinam*, quæ circa *Corpus Hominis* versatur (quod *Animæ* pro Tabernaculo duntaxat est) claudimus.

CAPVT III.

Partitio Philosophiæ Humanæ circa Animam, in Doctrinam de Spiraculo; & Doctrinam de Animâ Sensibili siue Productâ. Partitio secunda eiusdem Philosophiæ, in Doctrinam de Substantiâ & Facultatibus Animæ; & Doctrinam de Vsu, & Obiectis Facultatum. Appendices duæ Doctrinæ de Facultatibus Animæ; Doctrina de Diuinatione Naturali; & Doctrina de Fascinatione. Distributio Facultatum Animæ Sensibilis, in Motum; & Sensum.

Eniamus ad *Doctrinam de Animâ Humanâ*; è cuius Thesauris, omnes cæteræ *Doctrinæ* depromptæ sunt. Eius duæ sunt Partes; Altera tractat de *Animâ Rationali*, quæ Diuina est; Altera de *Irrationali*, quæ communis est cum Brutis. Notauimus autem paulò superiùs (vbi de *Formis* loquebamur) differentes illas duas *Animarum* Emanationes, quæ in primâ vtriusque Creatione, se dant conspiciendas; Nimirum, quod altera Ortum habuerit à *Spiraculo Dei*; Altera è *Matricibus Elementorum*. Nam de *Animæ Rationalis* Generatione Primitiuâ, ita ait Scriptura, *Formauit Hominem de limo Terra, & spirauit in Faciem eius Spiraculum Vitæ*. At Generatio *Animæ Irrationalis*, siue *Brutorum*, facta est per Verba illa, *Producat Aqua; Producat Terra*; Hæc autem *Animæ* (qualis est in Homine) *Animæ Rationali* Organum tantum

tantum est, atque Originem habet, & ipsa quoque, quemadmodum in Brutis, è Limo Terræ: Neque enim dictum est, *Formauit Corpus Hominis de Limo Terræ*; sed *Formauit Hominem*; integrum scilicet Hominem, excepto illo Spiraculo. Quamobrem Partem primam *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, *Doctrinam de Spiraculo* appellabimus; Secundam verò, *Doctrinam de Animâ Sensibili* siue *Productâ*. Neque tamen, cum hactenus *Philosophiam* solam tractemus (quippe *Sacram Theologiam* in Fine Operis collocauimus) Partitionem istam à *Theologia* mutuaremus, nisi etiam cum principijs *Philosophiæ* conueniret. Plurimæ enim & maximæ sunt *Anima Humane* præcellentiæ supra *Animas Brutorum*, etiam Philosophantibus secundum Sensum manifestæ. Vbicunque autem tot & tantarum inuenitur Excellentiarum Symbolum, ibi meritò semper constitui debet Differentia specifica. Itaque nobis non nimium placet, confusa illa & promiscua Philosophorum de *Anima Functionibus* Tractatio; ac si *Anima Humana*, Gradu potius quàm Specie, discriminata esset ab *Animâ Brutorum*; Non aliter quàm Sol inter Astra, aut Aurum inter Metalla.

Subiungenda est etiam Partitio alia *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, antequàm de Speciebus fusiùs loquamur. Etenim, quæ de Speciebus postea dicemus, vtramque Partitionem, tum illam quam iam modò posuimus, tum istam quam nunc proponemus, simul tractabunt. Secunda igitur Partitio sit, in *Doctrinam de Substantiâ & Facultatibus Animæ*; & *Doctrinam de Vsu et Obiectis Facultatum*.

Præmissis itaque his Partitionibus geminis, ad Species accedamus. *Doctrina de Spiraculo*, eademque de *Substantiâ Animæ Rationalis*, complectitur Inquisitiones illas de Naturâ eius; Vtrum *Natiua sit illa*, an *Aduentitia*; *Separabilis*, an *Inseparabilis*; *Mortalis*, an *Immortalis*;

talis; quatenus *Legibus Materiæ alligata, quatenus minimè*; & similia? Quæ verò huius sunt Generis, licet etiã in Philosophiã, & diligentiolem & altiolem Inquisitionem subire possint, quã adhuc habetur; vtcunq; tamen in fine, Religioni determinanda & diffinienda rectius transmitti censemus: Aliter enim, Erroribus haud paucis, & Sensûs Illusionibus omninò exponentur. Etenim, cum *Substantia Animæ*, in Creatione suã, non fuerit extracta aut deducta, ex *Mafsâ Cœli & Terræ*, sed immediatè inspirata à Deo; Cùmque *Leges Cœli & Terræ*, sint propria Subiecta Philosophiæ; quomodò possit Cognitio de *Substantiã Animæ Rationalis* ex Philosophiã peti & haberi? Quinimò ab eãdem Inspiratione Diuinã hauriatur, à quã *Substantia Animæ* primò emanauit.

Doctrina verò de *Animã Sensibili* siue *Productã*, etiã quatenus ad *Substantiam* eius, verè inquiritur: At ea Inquisitio nobis quasi *desiderari* videtur. Quid enim ad *Doctrinam* de *Substantiã Animæ* faciunt, *Actus vltimus*, & *Forma Corporis*, & huiusmodi *Nugæ Logicæ*? *Animã* siquidem *Sensibilis* siue *Brutorum*, planè *Substantia Corporca* censenda est, à *Calore* attenuata, & facta *Inuisibilis*; *Aura* (inquam) ex *Naturã Flammẽã & Aerẽã* conflata, *Aeris mollicie* ad *Impressionem* recipiendam, *Ignis vigore* ad *Actionem* vibrandam dotata; partim ex *Oleosis*, partim ex *Aqueis* nutrita; *Corpore obducta*, atque in *Animalibus perfectis* in *Cápite* præcipuè locata, in *Neruis* percurrentes; & *Sanguine spirituoso Arteriarum* resecta & reparata; quemadmodum *Bernardinus Telesius*, & *Discipulus eius Augustinus Donius*, aliquã ex parte, non omninò inutilitè, asseruerunt. Itaque de hãc *Doctrinã*, diligentior fiat *Inquisitio*: Eò magis, quod hęc *Res* non benè intellectã, *Opiniones* supersticiosas, & planè contaminatas, & *Dignitatem Animæ Humanæ* pessimè conculcantes, de *Metempsuchôsi*,

&

& *Lustrationibus Animarum* per Periodos Annorum, denique de nimis propinquâ *Animæ Humanæ* erga *Animas Brutorum* per omnia *Cognitione*, peperit. Est autem hæc *Anima* in *Brutis Anima principalis*, cuius *Corpus Brutorum Organum*; In *Homine* autem, *Organum tantum & ipsa Animæ Rationalis*; & *Spiritus* potius *Appellatione*, quàm *Animæ* indigetari possit. Atque de *Substantiâ Animæ* hæctenùs.

Facultates autem *Animæ* notissimæ sunt; *Intellectus*, *Ratio*, *Phantasia*, *Memoria*, *Appetitus*, *Voluntas*, denique vniuersæ illæ, circa quæ versantur *Scientiæ Logicæ*, & *Ethicæ*: Sed in *Doctrinâ de Animâ*, *Origines* ipsarum tractari debent, idque *physicè*, prout *Animæ innatæ* sint, & adhæreant: *Vsus* tantum ipsarum, & *Obiecta*, illis alteris *Artibus*, deputantur. Atque in hac parte, nihil egregij (vt nobis videtur) adhuc repertum est; quanquam desiderari eam haud sanè dixerimus. Habet etiàm *Pars ista*, *De Facultatibus Animæ*, *Appendices* duas; quæ & ipsæ, quemadmodum tractantur, potius *Fumos* nobis exhibuerunt, quàm *Flammam* aliquam *lucidam Veritatis*: Altera harum est *Doctrina de Diuinatione Naturali*; Altera de *Fascinatione*.

Diuinationem ab *Antiquis*, nec malè, in duas *Partes* diuisam habemus; *Artificialem*, & *Naturalem*: *Artificialis* *Ratiocinando*, ex *Indicatione Signorum*, *Prædictionem* colligit; *Naturalis*, ex ipsâ *Animi præensione internâ*, absque *Signorum Adminiculis*, præ sagit. *Artificialis* duplex; Altera argumentatur ex *Causis*; Altera ex *Experimentis* tantum; cœcâ quâdam *Auctoritate*: Quæ posterior, vt plurimum, *superstitiosa* est; quales erant *Ethnicorum Disciplinæ*, circa *Inspectionem Extorum*, *Volatum Auium*, & similia. Etiàm *Chaldæorum Astrologia* solennior, non multò melior. At *Artificialis Diuinatio* vtraque, inter diuersas *Scientias* spargitur. Habet *Astrologus* *Prædictiones* suas, ex *situ Astrorum*.

Habet

Habet etiã *Medicus* suas, De Morte ingruente; De Conualescentiã; De Symptomatibus Morborum superuenturis, ex Vrinis, Pulsibus, Aspectu Ægrorum, & similibus. Habet & *Politicus* suas; O *Vrbem Venalem*, & citò perituram, si *Emptorem* inuenerit: Cuius *Vaticinij* fides non diù morata est; impleta primùm in *Syllâ*, postea in *Cæsare*. Huiusmodi igitur *Prædictio*nes, præsentis non sunt *Instituti*, verùm ad *Artes* proprias remitti debent. *Naturalis* autem *Diuination*, ex vi scilicet internâ *Animi* Ortum habens, ea demùm est, de quâ nunc agitur. Hæc duplex est; Altera *Natiua*; Altera per *Influxum*. *Natiua* hoc nititur *Suppositionis* Fundamento; Quod *Anima* in se reducta, atque collecta, nec in *Corporis* Organa diffusa, habeat ex vi propriâ *Essentiæ* suæ, aliquam *Prænotionem* *Rerum* futurarum: Illa verò optimè cernitur, in *Somnis*, *Ecstasibus*, *Confinijs* *Mortis*; rariùs inter *Vigilandum*, aut cum *Corpus* sanum sit ac validum. Huiusmodi verò *status* *Animi*, procuratur ferè, aut adiuuatur, ex *Abstinentijs*, atque illis *Rebus*, quæ *Animam* à *Muneribus* *Corporis* exercendis maximè seuocant, vt suâ *Naturâ* absque *Impeditiõibus* *Exteriorum* gaudere possit. *Diuination* verò per *Influxum*, hoc altero *suppositionis* Fundamento nititur; Quod *Anima*, veluti *Speculum*, *Illuminationem* quandam *secundariam*, à *Præscientia* *Dei*, & *Spirituum* excipiat; Cui etiã idem, qui *priori*, *Status* & *Regimen* *Corporis* confert. Eadem enim *Animæ* seuocatio efficit, vt & suâ *Naturâ* impensius vtatur; & *Diuinorum* *Influxuum* sit magis susceptiua: Nisi quod in *Diuinationibus* per *Influxum*, *Anima* *Feruo*re quodam, atque tanquã *Numinis* præsentis *Impatientiã* (quæ apud *Priscos* *Sacri Furoris* nomine vocabatur) corripiatur; In *Diuinatione* autem *Natiuâ*, *Quieti* potiùs & *Vacationi* propior sit.

Fascinatio autem, est *Vis* & *Actus* *Imaginationis*

intensius, in Corpus alterius : (Vim enim Imaginationis super Corpus proprium ipsius Imaginantis superius perstrinximus.) In hoc genere Schola Paracelsi, & e mentitæ *Naturalis Magiæ* Cultores, tam fuerunt immodici, vt Imaginationis Impetum & Apprehensionem, *Miracula-patranti Fidei* tantum non exæquarint. Alij ad Similitudinem Veri propius accedentes; cum occultas Rerum Energias & Impressiones, Sensuum Irradiationes, Contagionum de Corpore in Corpus Transmissiones, Virtutum Magneticarum Delationes, acutiùs intuerentur; in eam opinionem deuenerunt, vt multò magis à Spiritu in Spiritum (cum Spiritus præ Rebus omnibus sit, & ad Agendum strenuus, & ad Patiendum tener & mollis) Impressiones, & Delationes, & Communicationes fieri poterint. Vnde increbuerunt Opiniones factæ quasi Populares, De Genio superiori, De Hominibus quibusdam infaustis & ominosis, De Ictibus Amoris & Inuidiæ; & aliæ his similes. Atque huic coniuncta est Disquisitio, quomodo *Imaginatio intendi & fortificari* possit? Quippe si Imaginatio fortis tantarum sit virium, operæ-premium fuerit nosse, quibus modis eam exaltari, & seipsâ maiorem fieri detur? Atque hic obliquè, nec minùs periculosè, se insinuat Palliatio quædam, & Defensio maximæ Partis *Magiæ Cæremonialis*. Speciosus enim fuerit Prætextus, Cæremonias, Characteres, Incantationes, Gesticulationes, Amuleta, & similia, non ex aliquo tacito, aut Sacramentali cum malis Spiritibus contractu, vires nancisci; sed eò pertinere tantum, vt Imaginatio illius, qui his vtitur, roboretur & exaltetur: Quemadmodum etiã in Religione, vsus Imaginum, ad Mentem Hominum in Rerum Contemplatione defigendas, & Deuotionem Precantium excitandam, inualuit. Attamen mea talis est Sententia; Etiam si detur vim Imaginationis esse vtique potentem; atque insupèr Cæremonias vim illam intendere

intendere & roborare; posito denique, quod adhibeantur Cæremonix ad hanc Intentionem sincerè, atque tanquàm Remedium Physicum, absque aliquâ vel minimâ cogitatione, de inuitandis per ipsas auxilijs Spirituum; haberi nihilominus debent pro illicitis, propterea quod Sententiæ illi Diuinæ, aduersus Hominem propter Peccatum latæ, repugnent & recalcitent, *In sudore vultûs comedes panem tuum*. Siquidem Magia eius generis, egregios illos Fructus, quibus Deus Pretium Laborem constituit, adipiscendos proponit, per paucas, easque faciles, & minimè operosas Obseruantias.

Superfunt *Doctrinæ* duæ, quæ ad *Facultates Animæ Inferioris* siue *Sensibilis*, præcipuè spectant; vt pote quæ cum Organis Corporeis maximè communicât. Altera de *Motu Voluntario*; Altera de *Sensu & Sensibili*. In priori harû, etiâ aliàs satis ieiunè inquisitâ, *Vnica Pars ferè integra deest*. Etenim de Officio, & Fabricâ cômодâ Neruorû & Musculorû, & aliorum quæ ad hunc Motû requiruntur; Quæque Pars Corporis quiescat dum alia moueatur; Tum quod huiusce Motûs Rector & quasi Auriga sit Imaginatio, aded vt dimissâ Imagine ad quam Motus fertur, statim intercipiatur & sistatur Motus ipse, (vt cùm deambulamus, si alia subeat Cogitatio acris & defixa; continuo consistimus;) & aliæ nonnullæ Subtilitates non malæ, in Obseruationem & Inquisitionem iam pridem venerunt. Quomodò verò Compressiones, & Dilatationes, & Agitationes Spiritûs, (qui proculdubiò Motûs Fons est) corpoream & crassam Partium Molem, flectat; excitet, aut pellat, adhuc diligenter inquisitum & tractatum non est. Neque mirum, cùm *Anima ipsa Sensibilis*, hætenus potiùs pro Entelechiâ & Functione quâdam habita sit, quam pro Substantiâ. At quandò iam innotuerit, ipsam esse Substantiam Corpoream & Materiata, necesse est etiâ, vt quibus nixibus, Aura tam pusilla & tenera, Corpora

tam crassa & dura, in *Motu* ponere possit, inquiratur. De hâc Parte igitur, cùm *desideretur*, fiat Inquisitio.

At de *Sensu & Sensibili*, longè vberior & diligentior adhibita est Inquisitio, tam in Tractatibus circa ea generalibus, quam in Artibus specialibus, vtpotè *Perseptivâ*, *Musicâ*: quam verè, nihil ad Institutum: quandoquidem illa tanquàm *Desiderata* ponere non liceat. Sunt tamen duæ Partes Nobiles & insignes, quas in hâc Doctrinâ *desiderari* statuimus: Altera de *Differentiâ Perceptionis & Sensûs*; Altera de *Formâ Lucis*.

Atque Differentiam inter *Perceptionem & Sensum*, benè enucleatam, debuerant Philosophi Tractatibus suis de *Sensu & Sensibili* præmittere, vt rem maximè fundamentalem. Videmus enim, quasi omnibus Corporibus Naturalibus, inesse vim manifestam *Percipiendi*; Etiàm Electionem quandam Amicæ amplectendi, Inimicæ & Alienæ fugiendi. Neque nos de subtilioribus *Perceptionibus* tantùm loquimur; veluti cùm Magnes Ferrum allicit; Flamma ad Naphtham affilit; Bulla Bullæ approximata coit; Radiatio ab Obiecto albo diffilit; Corpus Animalis vtilia assimilât, inutilia excernit; Spongiæ Pars (etiam super Aquam eleuata) Aquam attrahit, Aerem expellit; & huiusmodi; Etenim quid attinet talia enumerare? Nullum siquidem Corpus ad aliud admotum, illud immutat, aut ab illo immutatur, nisi Operationem præcedat *Perceptio Reciproca*. *Percipit* Corpus Meatus quibus se insinuat; *Percipit* Impetum alterius Corporis, cui cedit; *Percipit* Amotionem alterius Corporis, à quo detinebatur, cùm se recipit; *Percipit* Diuulsionem sui Continui, cui ad Tempus resistit; vbique denique est *Perceptio*. Aer verò Calidum & Frigidum tam acutè *percipit*, vt Eius *Perceptio* sit longè subtilior quàm Tactûs Humani; qui tamen pro Calidi & Frigidi Normâ habetur. Duplex igitur deprehenditur circa hanc *Doctrinam* Hominum Culpa;

Culpa; Alia, quod eam intactam, & intractatam (cùm tamen sit Res nobilissima) plerunq̄ue reliquerunt: Alia, quod qui huic Contemplationi fortè Animum adiecerunt, longiùs, quàm par est, prouecti sunt, & *Sensum* Corporibus omnibus tribuerunt: vt piaculum ferè sit Ramum Arboris auellere, ne fortè instar Polydori ingemiscat. At debuerant illi *Differentiam Perceptionis & Sensûs*, non tantùm in Comparatione Sensibilium ad Insensibilia, secundum Corpus integrum, explorare, (veluti Plantarum & Animalium;) verùm etiàm in Corpore ipso Sensibili animaduertere, quid in Causâ sit, cur tot Actiones expediantur, absque omni tamen *Sensu*? Cur Alimenta digerantur, egerantur; Humores & Succis, fursùm, deorsùm, ferantur; Cor & Pulsus vibrent; Viscera, sua quæque Opificia, sicut Officinæ, producant; & tamen hæc omnia, & complura alia, absq; *Sensu* fiant? Verùm Homines non satis acutè, qualis sit Actio *Sensûs*, viderunt; atque quod Genus Corporis, quæ Mora, quæ Conduplicatio Impressionis ad hoc requirantur, vt Dolor vel Voluptas sequatur? Denique *Differentiam* inter *Perceptionem* simplicem, & *Sensum*, nullo modo nosse videntur; nec quatenùs fieri possit *Perceptio* absq; *Sensu*. Neque enim hæc Verborum tantùm Controuersia est, sed de Re magni prorsùs Momenti. De hâc igitur *Doctrinâ* (vt in primis vtili, & ad plurima spectante) meliùs inquiratur. Quandoquidem etiàm circa hanc Rem Inscitia, tantum apud nonnullos ex Antiquis Philosophis potuerit, vt omnibus sine discrimine Corporibus Animam infundi putauerint: Neque enim videbant, quomodò *Motus* cum discretionem fieri potuerit absque *Sensu*; aut *Sensus* adesse absque *Animâ*.

De *Formâ Lucis*, quod debita non facta fuerit Inquisitio (præsertim cùm in *Perspectinâ* strenuè elaborauerunt Homines) stupenda quædam negligentia censeri possit.

possit. Etenim, nec in *Perspectiuâ*, nec aliàs, aliquid de Luce, quod valeat, inquisitum est. Radiationes eius tractantur, Origines minimè. Sed Collocatio demùm *Perspectiuæ* inter *Mathematica*, hunc ipsum Defectum, & alios similes peperit; quia à *Physicis* præmaturè discussum est. Tractatio autem de *Luce*, & *Causis* eius, in *Physicis* rursùs superstitiosa ferè est, tanquàm de Re inter *Diuina* & *Naturalia* mediâ; adeò vt quidam ex *Platonicis*, eam *Materiâ* ipsâ antiquiorem introduxerint: Cùm enim *Spatium* esset difflatum, id primum *Lumine*, postea verò *Corpore* impletum fuisse, vanissimo commento asseruerunt: Quando tamen *Scripturæ Sacræ*, *Massam Cœli* & *Terræ*, tenebrosam, ante *Lucem* creatam, disertè posuerint. Quæ verò *physicè*, & secundum *Sensum* de eâ tractantur, ea statim ad *Radiationes* descendat, vt parùm *Physicæ Inquisitionis* circa hanc rem extet. Debuerant autem *Homines* *Contemplationes* suas submittere paulisper, & quid sit *Corporibus* omnibus *Lucidis* commune inquirere, tanquàm de *Formâ Lucis*. Etenim quam immensa est *corporis Differentia*, (si ex dignitate considerentur) inter *Solem* & *Lignum putridum*, aut *Squamas* etiàm *Piscium* putridas? Inquirere etiàm debuerant, quid tandem in *causâ* sit, cur aliqua ignescant, & *Lucem* ex se iaciant calefacta, alia minimè? *Ferrum*, *Metalla*, *Lapides*, *Vitrum*, *Ligna*, *Oleum*, *Scuum*, ab *Ignis*, vel *Flammam* vibrant, vel saltèm rubescunt: At *Aqua*, *Aer*, acerrimo & tanquàm furenti *Calore* feruefacta, nihil tamen *Lucis* adipiscuntur, nec splendent. Quod si quis hoc eò fieri putet, quod proprium sit *Ignis* *lucere*, *Aqua* autem & *Aer* *Igni* omninò inimica sint; Is sanè nunquàm per *Obscura Noctis*, in *Aquâ falsâ*, tempestate calidâ, remigauit; cùm guttulas *Aquæ* ex *Remorum Concussione* subsilientes, micare & *lucescere* videre potuisset. Quod etiàm fit in *Spumâ Maris* feruentiore,

uentiore, quam *Pulmonem Marinum* vocant. Quid denique habent commune cum Flammâ & Ignitis, Cicendulæ & Luciolæ; & Musca Indica, quæ Cameram totam illustrat; Et Oculi quorundam Animalium in Tenebris; & Saccharum inter radendum aut frangendum; & Sudor Equi nocte æstuosâ festinantis; & Alia nonnulla? Quin & Homines tam parùm in hâc re viderunt, vt plerique Scintillas è Silice; Aerem attritum putent. Attamen quando Aer Calore non ignescat, & *Lucem* manifestò concipiat, quomodò tandem fit, vt Noctux, & Feles, & alia nonnulla Animalia, noctù cernant? Adeò vt ipsi Aeri, (quandò Visio absque *Luce* non transigatur) necesse est inesse *Lucem* aliquam Natiuam & genuinam, quamuis tenuem admodùm & infirmam, quæ tamen sit Radijs Visiuis huiusmodi Animalium proportionata, ijque ad videndum sufficiat. Verùm huiusce Mali (vt plurimorum) Cauſſa est, quod Homines ex Instantijs particularibus, *Formas* Naturarum *Communes* non elicuerunt; Id quod nos tanquàm Subiectum proprium *Metaphysicæ* posuimus, Quæ & ipsa *Physicæ*, siue *Doctrinæ de Naturâ* Pars est. Itaque de *Formâ & Originibus Lucis* fiat Inquisitio, eaque inter *Desiderata* ponatur. Atque de *Doctrinâ circa substantiam Animæ*, tam *Rationalis* quàm *Sensibilis*, cum *Facultatibus suis*; atq; de eiusdem *Doctrinæ Appendicibus*, hæc dicta sunt.

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880

1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

1901
1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920

1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
 LIBER QUINTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

*Partitio Doctrinæ circa Vsum & Obiecta
 Facultatum Animæ Humanæ, in Logi-
 cam; & Ethicam. Partitio Logicæ, in
 Artes Inueniendi; Iudicandi; Retinen-
 di; & Tradendi.*

D*octrina circa Intellectum, (Rex optime)*
 atque illa altera *circa Voluntatem Ho-*
minis, in Natalibus suis tanquam Ge-
mellæ sunt. Etenim Illuminationis Pu-
ritas, & Arbitrij Libertas, simul ince-
perunt, simul corruerunt. Neque da-
 tur in Vniuersitate Rerū, tam intima Sympathia, quā
 illa Veri & Boni. Quo magis rubori fuerit Viris doctis,

si Scientiâ sint tanquàm Angeli Alati, Cupiditatibus verò, tanquàm Serpentes, qui humi reptant; circumgerentes Animas, instar Speculi sanè, sed Menstruati.

Venimus iam ad *Doctrinam* circa *Vsum & Obiecta Facultatum Animæ Humanæ*. Illa duas habet Partes, easque notissimas, & consensu receptas; *Logicam*, & *Ethicam*: Nisi quod *Doctrinam Ciuilem*, quæ vulgò vt Pars *Ethica* collocatur, iam antè emancipauerimus; & in integram *Doctrinam de Homine Congregato*, siue in *Societate*, constituerimus; hîc tantùm de *Homine segregato* tractantes. *Logica* de *Intellectu & Ratione*; *Ethica* de *Voluntate, Appetitu, & Affectibus* differit: Altera *Decreta*, Altera *Actiones* progignit. Verum quidem est, quod Phantasia in vtrâque Prouinciâ, tam Iudiciali quàm Ministeriali, Legati cuiusdam, aut Internuncij, aut Procuratoris reciproci, vices gerit. Nam Sensus Idôla omnigena Phantasiæ tradit, de quibus postea Ratio iudicat: At Ratio vicissim Idôla electa, & probata Phantasiæ transmittit, priusquàm fiat Executio Decreti. Siquidem Motum voluntarium perpetuò præcedit, eumque incitat Phantasia: adè vt Phantasia sit vtrique tam Rationi quàm Voluntati Instrumentum commune: nisi quod Ianus iste Bifrons sit, & duas obuertat Facies: Facies enim Rationem aspiciens, Veritatis habet Effigiem; Facies autem Actionem aspiciens, Effigiem Bonitatis: Quæ tamen sint Facies,

— *Quales decet esse sororum.*

Neque verò merus & nudus Internuncius est Phantasia; sed Auctoritatem non exiguam, vel accipit, vel vsurpat, præter Delationem simplicem Mandati. Rectè enim Aristoteles; *Id Imperij habet Anima in Corpus, quod Dominus in Mancipium; Ratio verò in phantasiam, quod in liberâ Ciuitate Magistratus in Ciuem; Ad quem possit suâ vice redire Dominatio*. Videmus enim quod in ijs, quæ sunt Fidei & Religionis, Phantasia supra ipsam Rationem

Rationem scandat & euehatur: Non quod Illuminatio Diuina locum habeat in Phantasiâ; (quin potius in ipsâ Arce Mentis & Intellectûs:) verùm quemadmodum Gratia Diuina in Virtutibus, vitur Motibus Voluntatis; ita similiter Gratia Diuina in Illuminationibus vitur Motibus Phantasiæ; vnde fit vt Religio sempèr Aditum sibi ac Viam ad Animum. quæsierit, per *Similitudines, Typos, Parabolas, Visiones, Infomnia*. Rursùs haud humile est Regnum Phantasiæ in persuasionibus, à vi Eloquentiæ insinuatis. Nam vbi per Orationis Artificia Hominum Animi demulcentur, inflammantur, & in quamcunque Partem pertrahuntur; totum illud fit per Exuscitationem Phantasiæ, quæ impotens iam facta, non solùm Rationi insultat, verùm eidem vim quodammodò facit, partim occæcando, partim extimulando. Neque tamen Cauſſa videtur, cur à Partitione priore discedamus. Nam Phantasia Scientiæ ferè non parit: Siquidem Poësis (quæ à principio Phantasiæ attributa est) pro Lusu potius Ingenij, quàm pro Scientiâ, habenda. Potestatem autem Phantasiæ in Naturalibus, Doctrinæ de Animâ paulò antè assignauimus. Eam verò quam habet cum Rhetoricâ cognitionem, illi ipsi Arti, (de quâ infrà tractabimus) remitti par est.

Pars ista *Humane Philosophiæ*, quæ ad *Logicam* spectat, Ingeniorum plurimorum gustui ac palato minùs grata est; & nihil aliud videtur quàm spinosæ Subtilitatis Laqueus ac Tendicula. Nam sicut verè dicitur, *Scientiam esse Animi pabulum*; ita in hoc Pabulo appetendo, & deligendo, plerique Palatum nacti sunt Israelitarum simile in Deserto; quos Cupido incessit redeundi ad *Ollas Carnium*, *Mannæ* autem fastidium cepit: Quæ licet Cibus fuerit cœlestis, minùs tamen sentiebatur almus & sapidus. Eodem modo (vt plurimùm) illæ *Scientiæ* placent, quæ habent Infusionem nonnullam

Carnium magis esculentam ; Quales sunt *Historia Ciuili*, *Mores*, *Prudentia Politica*, circa quas Hominum Cupiditates, Laudes, Fortunæ vertuntur & occupatæ sunt. At istud *Lumen siccum*, plurimorum mollia & madida Ingenia offendit, & torret. Cæterum vnamquamque rem, propriâ si placet dignitate metiri, *Rationales Scientiæ* reliquarum omninò Clauces sunt. Atque quemadmodum *Manus Instrumentum Instrumentorum*, *Anima Forma Formarum*, ita & illæ, *Artes Artium* ponendæ sunt. Neque solùm dirigunt, sed & roborant ; sicut *Sagittandi Vfus & Habitus*, non tantùm facit vt melius quis collimet ; sed vt *Arcum* tendat fortiozem.

Artes Logicæ quatuor numero sunt ; diuisæ ex Finibus suis, in quos tendunt. Id enim agit Homo in *Rationalibus* ; Aut vt inueniat quod quasiuerit ; Aut iudicet quod inuenerit ; Aut retineat quod iudicauerit ; Aut tradat quod retinuerit. Necesse igitur est, vt totidem sint *Artes Rationales*. *Ars Inquisitionis* seu *Inventionis* ; *Ars Examinis* seu *Iudicij* ; *Ars Custodiæ* seu *Memoriæ* ; & *Ars Elocutionis* seu *Traditionis*. De quibus iam sigillatim dicemus.

CAPVT II.

*Partitio Inuentiuæ, in Inuentiuam Artium;
& Argumentorum: Quòdque prior harum
(quæ eminet) desideretur. Partitio In-
uentiuæ Artium, in Experientiam Lite-
ratam; & Organum Nouum. Delineatio
Experientia Literatæ.*

*Inuentio*nis duæ sunt Species, valdè pro-
fectò inter se discrepantes; Vna *Artium*
& *Scientiarum*; altera *Argumentorum* &
Sermonum. Priorem harum *desiderari*
prorsùs pronuncio. Qui quidem talis
mihi videtur esse Defectus; ac si quis in Inuentario con-
ficiendo Bonorum alicuius Defuncti ita referat; *Nu-
meratæ pecuniæ nihil*. Vt enim cætera omnia Pecuniâ
parantur; ita & per hanc *Artem* reliquæ acquiruntur.
Atque sicut India Occidentalis nunquàm nobis inuen-
ta fuisset, nisi præcessisset Aëus Nauticæ Inuentio; li-
cet Regiones illæ immensæ; Versorix Motus pusillus
sit: Ita non est cur miretur quispiam, in *Artibus* perlu-
strandis & promouendis, ampliõres Progressus factos
non esse; quandoquidem *Ars ipsa Inueniendi & Perlu-
strandi Scientias* hætenùs ignoretur.

Hanc *Scientiaæ desiderari Partem* planè in confesso
est. Primò enim *Dialectica* nihil proficitur, imò ne
cogitat quidem, de *inueniendis Artibus*, siue *Mechanicis*,
siue (quas vocant) *Liberalibus*; Aut etiã de Illarum
Operibus, Harum verò *Axiomatibus* eliciendis; sed quasi
præteriens Homines alloquitur, & dimittit, edicens, vt
Cuius in sua Arte credant. Celsus vir prudens, non so-
lum Medicus (licet moris sit omnibus in laudes Artis
propriae

✓
 propriæ effundi) grauitè & ingenuè, de Empyricis & Dogmaticis Medicorum Sectis loquens, fatetur; *Medicamenta & remedia priùs fuisse inuenta, de causis verò & rationibus postèrius disceptatum; non ordine conuerso, causas ex naturâ rerum primò erutas fuisse, easque Inventioni Remediorum praluxisse.* At Plato non semel innuit, *Particularia infinita esse; maxime rursùs generalia minùs certa documenta exhibere; Medullam igitur Scientiarum, quâ Artifex ab Imperito distinguitur, in medijs propositionibus consistere, quas per singulas Scientias tradidit & docuit experientia.* Quin & illi, qui de Primis Rerum Inuentoribus, aut Scientiarum Originibus verba fecerunt, Casum potiùs quam Artem celebrârunt; Atque Animalia Bruta, Quadrupedes, Aues, Pisces, Serpentes, magis quam Homines, tanquam Scientiarum Doctores, introduxerunt.

✓
 ✓
*Dictamnium Genitrix Dictæa carpit ab Idâ,
 Puberibus caulem folijs, & flore comantem,
 Pupureo, non illa feris incognita Capris
 Gramina, cum tergo, volucres hæserè sagittæ.*

Adeò vt minimè mirum sit (cùm in more apud Antiquos fuerit Rerum vtilium Inuentores consecrare) apud Ægyptios Gentem priscam, (cui plurimæ Artes initia sua debent,) Tempa plena fuisse Simulachris Brutorum, Hominum verò Simulachris propè vacua;

*Omnigenûmque Deûm monstra, & latrator Anubis,
 Contrâ Neptunum, & Venerem, contrâque Mineruam,
 &c.*

Quod si malis, ex traditione Græcorum, Artes potiùs Hominibus vt Inuentoribus tribuere; haudquam tamen dixeris Prometheus ad Ignis Inventionem Contemplationes adhibuisse; Aut cùm Silicem primò percuteret, Scintillas expectasse; sed casu in illud incidisse, atque (vt aiunt) *Furtum Ioui fecisse.* Ita vt ad
 Artium

Artium Inuentionem quod attinet, Capræ Syluestri pro Emplastris, Philomelæ pro Modulationibus Musicis, Ibidi pro Lauationibus Intestinorum, Operculo Ollæ quod dissilijt pro Re Tormentariâ, denique (vt verbo dicamus) Casui, aut cuiuis alteri rei plus debeamus, quam Dialecticæ. Nec verò multò aliter se habet Modus ille Inueniendi, quem rectè describit Virgilius,

*Vt varias usus meditando extunderet Artes
Paulatim.*——

Non enim alia hîc proponitur Inueniendi Methodus, quam cuius Bruta ipsa sunt capacia, & quam crebrò usurpant; nimirum attentissima circa vnam rem Sollicitudo, eiusque perpetua Exercitatio, quas sui conseruandi necessitas huiusmodi Animantibus imponit. Cicero enim verè admodum; *Vsus uni rei deditus, & Naturam, & Artem sæpè vincit.* Quare si prædicetur de Hominibus;

—— *Labor omnia vincit*

Improbis, & duris vrgens in rebus Egestas:

Etiàm de Brutis similiter quæritur,

Quis expedituit psittaco suum Xaïpe?

Coruo quis Auctor fuit, vt magnâ siccitate lapillos immitteret Arbori cauæ, vbi Aquam fortè conspexerit, vt surgentem Laticem rostro posset attingere? Quis viam monstrauit Apibus, qui per Aerem, tanquam vastum Mare, Agros floridos; licet multum ab Aluearibus dissitos, solent petere, & Fauos suos denuò repetere? Quis Formicam docuit, vt Grana in colliculo suo reponenda circumroderet priùs, ne reposita germinarent, & Spem suam illuderent? Quod si in Versu illo Virgiliano quis notet Verbum illud *Extundere*, quod Difficultatem Rei; & Verbum illud *Paulatim*, quod Tarditatem innuit; redibimus vnde profecti sumus, ad Ægyptiorum illos Deos; cum hætenus Homines modicè
Rationis

Rationis facultate, neutiquàm verò Officio Artis vfi sint, ad Inuenta detegenda.

Secundò hoc ipsum quod asserimus, (si aduertatur paulò diligentius) demonstrat *Inductionis* Forma, quam proponit *Dialectica*; quâ scilicet Scientiarum Principia inueniantur, & probentur; quæ vitiosa planè est, & incompetent, & Naturam, tantùm abest, vt perficiat, vt etiàm eam peruertat & detorqueat. Qui enim Modum acutè introspexerit, quo Ros iste Æthereus Scientiarum, similis illi de quo loquitur Poeta,

— *Aerei mellis cœlestia Dona,*

Colligatur; (Cùm & Scientiæ ipsæ ex Exemplis singulis, partim Naturalibus, partim Artificialibus, tanquàm Prati floribus & Horti, extrahantur) reperiet profectò Animum suapte sponte, & natiuâ Indole, *Inductionem*, solertiùs conficere, quam quæ describitur à Dialecticis: Siquidem ex nudâ Enumeratione Particularium (vt Dialectici solent) vbi non inuenitur Instantia Contradictoria, vitiosè concluditur; neque aliquid aliud, huiusmodi *Inductio* producit, quam Coniecturam probabilem. Quis enim in se recipiet, cùm Particularia quæ quis nouit, aut quorum meminit, ex vnâ tantùm parte compareant; non delitescere aliquod, quod omninò repugnet? Perinde ac si Samuel acquiuisset in illis Isai Filijs, quos coràm adductos videbat in Domo; & minimè quæsiuisset Dauidem, qui in Agro aberat. Atque hæc *Inductionis* Forma, (si verum omninò dicendum sit) tam pinguis est & crassa, vt incredibile videatur, tam acuta & subtilia Ingenia (qualia in his Rebus Meditationes suas exercuerunt) potuisse eam Mundo obtrudere; Nisi illud in caussa fuisset, quod Operâ festinatâ ad Theorias & Dogmata contendissent; Particularia autem, (præsertim moram in ijs longiorem) ex fastu quodam & elatione Animi, despexissent. Illi enim Exempla, siue Instantias Particulares

lares, vice Licetorum aut Viatorum adhibuerunt ad sum-
mouendam Turbam, vt Dogmatibus suis viam ape-
rissent; neutiquàm autem ea inde ab initio in consilium
aduocârunt, vt legitima fieret & matura de Rerum
Veritate Deliberatio. Certè perculserit Animos pia
& religiosa quædam Admiratio, cùm videamus eadem
calcata vestigia, ad Errorem ducentia, in Diuinis
& Humanis. Quemadmodum enim in Diuinâ Ve-
ritate percipiendâ, agrè quis in animum indu-
cat, vt fiat tanquàm Paruulus; ita in Humanâ per-
discendâ, Prouectos utique, Puerorum more, pri-
ma Inductionum Elementa adhuc legere & re-
trâctare, res humilis existimatur, & quasi contem-
nenda.

Tertiò, si concedatur Principia Scientiarum, ex *Indu-
ctione* quâ vtuntur, vel Sensu & Experienciâ, rectè posse
constitui; certissimum est tamen, Axiomata inferiora
ab ijs per Syllogismum non posse (in rebus Naturali-
bus, quæ participant ex Materiâ) rectè & tutò deduci.
In *Syllogismo* enim fit Reductio Propositionum ad
Principia per Propositiones medias. Hæc autem siue
Inueniendi siue *Probandi* Forma, in *Scientijs Popularibus*
(veluti *Ethicis*, *Politicis*, *Legibus*, & huiusmodi) locum
habet: Imò & in *Theologicis*; quandoquidè Deo pro
Bonitate suâ placuerit captui Humano se accommo-
dare: At in *Physicis*, vbi Natura Opere, non Aduersa-
rius Argumento constringendus est; elabitur planè
Veritas ex Manibus; propter longè maiorem Natura-
lium Operationum, quàm Verborum subtilitatem:
Adè vt succumbente *Syllogismo*, *Inductionis* (veræ sci-
licet & Emendatæ) officio vbique opus fit, tam ad
Principia magis generalia, quam ad Propositiones in-
feriores. Nam Syllogismi ex Propositionibus con-
sistunt; Propositiones ex Verbis; Verba Notionum
Tesseræ sunt; Quare si Notiones ipsæ (quæ Verbo-

rum Animæ sunt) malè & variè, à rebus abstrahantur, tota Fabrica corrui. Neque laboriosa vel consequentiarum Argumentorum, vel Veritatis Propositionum Examinatio, rem in integrum vnquam restituet; cùm Error sit (vt loquuntur Medici) in *Digestione primâ*; quæ à functionibus sequentibus non rectificatur. Non igitur absque magnâ & euidenti causâ euenit, vt complures ex Philosophis (Aliqui autem eorum maximè insignes) Academici fuerint & Sceptici, qui Scientiæ Humanæ, & Syllepsium certitudinem sustulerunt; vltra Verisimilitudinem aut Probabilitatem negantes eam pertingere. Inficias non iuerim, visum esse nonnullis, Socratem, cùm Scientiæ certitudinem à se amoueret, per Ironiam tantùm hoc fecisse; & *Scientiam dissimulando simulasse*; Renunciando scilicet ijs quæ manifestò sciebat, vt eo modo, etiàm quæ nesciebat, scire putaretur. Neque etiàm in Recentiore Academiâ, (quam amplexus est Cicero) illa Opinio *Acatalephia* admodùm sincerè culta fuit. Etenim qui Eloquentiâ floruerunt, hanc ferè Sectam sibi desumpserunt, vt in vtramque Partem copiosè differendi Gloriam assequerentur: vnde à viâ illâ rectâ, per quam ad Veritatem pergere debuissent, tanquam ad Deambulationes quasdam amœnas, Animi causâ institutas, deflexum est. Constat tamen, nonnullos sparsim in vtrâque Academiâ, (veteri & Nouâ) multò magis inter Scepticos, *Acatalephiam* istam simpliciter & integrè tenuisse. Verùm in hoc maximè ab illis peccatum est; quod Sensuum perceptiones calumniabantur; vnde *Scientias* radicitùs euellabant. Sensus verò, licet sæpenumerò Homines aut fallant, aut destituant, possint tamen multâ adiuti industriâ ad *Scientias* sufficere; Idque non tam ope Instrumentorum (licet & hæc quoque aliquâ ex parte profint) quam Experimentorum eius generis, quæ Obiecta subtiliora,

ra, quam pro Sensûs Facultate, ad Obiecta sensu comprehensibilia, producere queant. Debuerant autem potiùs, Defectum hâc in parte, imputasse Mentis tum Erroribus tum Contumaciæ, (quæ Rebus ipsis morigeræ esse recusat) & prauis Demonstrationibus, & inodis ratiocinandi, & concludendi, ex perceptione sensuum, perperam institutis. Hæc autem loquimur, non quo Intellectui detrahatur, aut Negotium totum deseratur; sed quo Intellectui Auxilia commoda comparentur & subministrantur; quibus Rerum Ardua, & Naturæ Obscuritatem vincere possunt. Nemo enim tantâ pollet Manûs Constantiâ, aut etiâ Habitû; vt rectam lineam ducere, aut perfectum Circulum circumscribere, manû liberâ possit; quod tamen ope Regulæ, aut Circini, facere in promptu est. Hæc igitur Res ipsa est quam paramus, & ingenti conatu molimur; vt scilicet Mens per Artem fiat Rebus par: Vtque inueniatur *Ars* quædam *Indicij* & *Directionis*, quæ cæteras Artes, earumque Axiomata, atque Opera detegat, & in conspectum det. Hanc enim meritò desiderari posuimus.

Ars ista *Indicij* (ita enim eam appellabimus) duas habet Partes: Aut enim defertur *Indicium ab Experimentis ad Experimenta*; Aut *ab Experimentis ad Axiomata*, quæ & ipsa *noua Experimenta* designent. Priorem harum *Experientiam Literatam* nominabimus, posteriorem verò *Interpretationem naturæ*, siue *Nouum Organum*: Prior quidem (vt alibi attigimus) vix pro *Arte* habenda est, aut *Parte Philosophiæ*, sed pro *Sagacitate* quâdam; vnde etiâ eam *Venationem Panis* (hoc nomen ex Fabulâ mutuati) quandoque appellamus: Attamen quemadmodum possit quis, in viâ suâ, triplici modo progredi; Aut cum *palpat ipse in tenebris*; Aut cum *alterius manu ducatur, ipse parùm videns*; Aut denique cum *Vestigia Lumine adhibito regat*: Similitèr cum quis Ex-

perimenta omnigena, absque ullâ serie aut Methodo tentet, ea demùm mera est Palpatio: Cùm verò nonnullâ utatur in experimentando directione, & Ordine, perinde est ac si Manu ducatur: Atque hoc illud est quod per *Experientiam Literatam* intelligimus. Nam *Lumen ipsum*, quod tertium fuit, ab *Interpretatione Naturæ*, siue *Nouo Organo*, pendendum est.

Literata Experientia, siue *Venatio Panis* modos Experimentandi tractat: Eam (cùm desiderari posuerimus, neque Res sit planè perspicua) pro more & Instituto nostro aliquatenus adumbrabimus. *Modus Experimentandi* præcipuè procedit, Aut per *Variationem Experimenti*; Aut per *Productionem Experimenti*; Aut per *Translationem Experimenti*; Aut per *Inuersionem Experimenti*; Aut per *Compulsionem Experimenti*; Aut per *Applicationem Experimenti*; Aut per *Copulationem Experimenti*; Aut denique per *Sortes Experimenti*. Vniuersa verò ista cohibita sunt, citra *Terminos Axiomatis* alicuius inueniendi. Illa enim altera Pars de *Nouo Organo*, omnem *Transitionem Experimentorum in Axiomata*; aut *Axiomatum in Experimenta*, sibi vindicat.

Variatio Experimenti fit primò in *Materia*; scilicet, quando *Experimentum* in iam cognitæ, certæ *Materiæ* ferè adhæsit; nunc vero in illis, quæ similis sunt *Speciei*, tentetur: Veluti *Confectio Papyri*, in *Pantis Linteis* tantum probata est, in *sericis* minimè, (nisi fortè apud *Chinenses*;) Neque rursus in *Filaceis*, compositis ex *Setis & Pilis*, ex quibus conficitur (quod vocamus) *Camelotum*; Neque denique in *Lanceis*, *Gossipio*, & *Pellibus*; quanquam hæc tria postrema magis esse videntur *Heterogenea*: Itaque admisceri possint potius, quam per se *utilia* esse. Item *Infitio in Arboribus Fructiferis*, in usu est; In *Arboribus Syluestribus*, rarò tentata; licet perhibetur *Vlmum* in *Vlmum* *infitam* miras producere *Foliorum Vmbra*s. *Infitio* etiã in *Flo-*
ribus,

ribus, rara admodum est; licet hoc iam cœperit fieri in Rosis Muscatellis, quæ Rosis Comnibus feliciter inoculantur. Etiam *Variationem in Parte Rei*, inter *Variationes in Materia* ponimus. Videmus enim *Surculum in Trunco Arboris insitum* felicius pullulare, quam si Terræ indatur. Cur non & Semen Cephæ, Capiti alterius Cephæ viridis inditum, felicius germinet, quam si nudæ Terræ commissum fuerit? Atque hîc *Radix pro Trunco* variatur; vt hæc res *Insitio* quædam in Radice videri possit. *Variatio Experimenti* fit: secundò in *Efficiente*: *Radij solis* per *Specula comburentiâ*, calore ita intenduntur, vt *Materiam*, quæ *Ignem* facilè concipiat, accendere possint: Num & *Radij Lunæ*, per eadem, ad lenissimum aliquem *Gradum Teporis* actuari possunt; vt videamus, vtrum *Corpora omnia Cœlestia* sint potestate calida? Item *Calores Radiosi*, per *Specula scilicet*, intenduntur: Num etiã *Calores Opaci* (quales sunt *Lapidum & Metallorum* antequàm candeant) idem patiuntur, an potius sunt *Luminis* in hâc re *Partes nonnullæ*? Item *Succinum & Gagates fricata* paleas trahunt: Num etiã & ad *Ignem* reposita? *Variatio Experimenti* fit tertio in *Quanto*: circa quod diligens admodum est adhibenda *Cura*, cum hoc multi circumstant *Errores*. *Credunt enim Homines*, auctâ aut multiplicâ *Quantitate*, pro ratâ augeri aut multiplicari *Virtutem*. Et hoc ferè postulant & supponunt, tanquàm *Res sit Mathematicæ* cuiusdam certitudinis: Quod omninò falsissimum est. *Globus plumbeus* vnus *Libræ* à *Turri* demissus (puta) decem *pulsuum* spatio, ad *Terram* descendit; Num *Globus duarum Librarum* (in quo *Impetus iste, Motus* (quem vocant) *Naturalis*, duplicari debet) spatio *quinque Pulsuum* *Terram* feriet? At ille æquali ferè tempore descendet, neque accelerabitur iuxta *Rationem Quanti*. Item *Sulphuris* (puta)

Drachma

Drachma una, Semilibræ Chalybis admista, eam fluere faciet & colliquari: Num igitur Vncia sulphuris, quatuor Libris Chalybis, ad Colliquationem sufficiet? At illud non sequitur. Certum enim est, *Obstinationem Materie in Patiente*, per *Quantitatem*, augeri amplius; quam *Actiuitatem Virtutis in Agente*. Porro Nimum æquè fallit, ac Parum. Etenim in *Excoctionibus*, & *Depurationibus Metallorum*, Error est familiaris; vt ad *Excoctionem* promouendam, aut Calorem Fornacis, aut additamenti, quod iniiciunt, molem augeant. At illa supra Modum aucta Operationem impediunt; propterea quod vi & acrimoniâ suâ, multum ex Metallo puro in fumos vertant & asportent; vt & iactura fiat, & Massa, quæ remanet, magis sit obstinata & dura. Debent igitur Homines Ludibrium illud Mulieris Æsopi cogitare; quæ sperârat, ex duplicata Mensurâ Hordei Gallinam suam duo Oua quotidie parituram. At illa impinguata nullum peperit. Prorsus non tutum fuerit alicui *Experimento Naturali* confidere, nisi facta fuerit Probatio, & in minore, & in maiore *Quanto*. Atque de *Variatione Experimenti* hæctenus.

Productio Experimenti duplex; *Repetitio*, & *Extensio*; Nimirum, cum aut *Experimentum iteratur*, aut ad *subtilius quiddam* orgetur. *Repetitionis* Exemplum tale sit. *Spiritus Vini* fit ex Vino per *Distillationem vnicam*; estque Vino ipso multò acrior & fortior: Num etiã Spiritus Vini ipse destillatus, siue sublimatus, seipsum Fortitudine æquè superabit? At *Repetitio* quoque non absque Fallaciâ est: Etenim, tum secunda Exaltatio, prioris excessum non æquat; tum etiã sæpenumerò per *Iterationem Experimenti*, post Statum siue Acmen quandam Operationis, tantum abest vt progrediatur Natura, vt potius relabatur. Iudicium igitur in hæc re adhibendum. Item *Argentum Viuum*, in Linteo, aut aliàs, in medio plumbi liquefacti, cum refrigerescere cœperit, insertum,

infertum, stupefit; nec ampliùs fluit. Nùm & idem Argentum Viuum, si sapiùs immiffum fuerit, ita figetur, vt fiat Malleabile? *Extensionis* exemplum tale fit: *Aqua in summo pofita*, & pensilis facta, & per rostrum vitri oblongum, in Vinum dilutum immerfa, fe parabit Aquam à Vino; Vino in summum fe paulatim recipiente, Aquâ in imo fubfidente: Nùm etiàm, quemadmodùm Vinum & Aqua, (Corpora fcilicet diuerfa) hoc ingenio fe parantur; poffint quoque Partes Vini, (Corporis nimirum integri,) fubtiliores à craffioribus fe parari; vt fiat tanquàm *Destillatio per pondus*; & in summo reperiatur aliquid Spiritui Vini proximum, fed fortè delicatius? Itèm *Magnes Ferrum integrum* trahit: Nùm etiàm *Fruftum Magnetis*, in *Diffolutione Ferri* immerfum, Ferrum ad fe alliciet, & fe Ferro obducet? Itèm, *Verforiũ Acus Nauticæ* fe ad *Polos Mundi* applicat: Nùm etiàm eadem viâ & confequutione quâ *Cœlestia*? Videlicet, vt fi quis *Acum* in contrario fitu, hoc eft, in puncto *Australi* ponat, & paulisper teneat, ac deinde vim omittat: Nùm fortè *Acus*, ad *Septentriones* fe conferret, eligendo potiùs rotare per *Occidentem* in *Situm defideratum*, quàm per *Orientem*? Itèm, *Aurum Argentum Viuum*, iuxta pofitum, imbibit: Nùm verò *Aurum* recipit illud *Argentum Viuum* intra fe, fine *Extensione* *Molis* fuæ, vt fiat *Massa* quædam ipfo *Auro* ponderofior? Itèm, *Homines Memoriam feruiunt collocando Imagines Personarum in Locis*. Nùm etiàm idem aflequentur (millis *Locis*) & affingendo *Actiones* aut *Habitus* *Personis*? Atque de *Productione Experimenti* hactenùs.

Translatio Experimenti triplex; Aut à *Naturâ* vel *Cafu* in *Artem*; Aut ab *Arte* vel *Practicâ* aliâ in *aliam*; Aut à *Parte* alicuius *Artis* in *Partem diuerfam eiusdem*. *Translationis* à *Naturâ* aut *Cafu* in *Artem*, innumera funt *Exempla*: adeò vt omnes ferè *Artes Mechanicæ*, à tenuibus *Initijs*, *Naturâ* aut *Cafu* præbitis, *Ortum* habuerint.

erint. Adagio receptum erat, *Botrum contra Botrum citius maturefcere* : Id quod, de mutuis Amicitiae Operis & Officijs, increbuit. At Nostri Cydræ (Vini scilicet ex Pomis) Confectores, hoc optimè imitantur. Cauent enim, ne Roma tundantur, aut exprimantur, antequàm nonnullo tempore in Aceruos coniecta mutuo contactu maturuerint; vnde nimia Potùs aceditas emendetur. Itèm, *Iridum Artificiofarum Imitatio* ex aspersione spissâ Guttularum, ab Iridibus Naturalibus ex Nube roscidâ, facili ductu translata est. Itèm *Modus destillandi*, vel ex alto peti, ex Imbribus scilicet aut Rore; vel ex humili illo Experimento Guttarum, in Patinis, Ollis Aquæ bullientis, superimpositis, adhærentium, defumi potuit. *Tonitrua* autem & *Fulgura* imitari veritus quis esset, nisi Operculum Monachi illius Chymici, magno impetu & fragore, subitò in sublime iactum, submouisset. Verùm quo hæc Res magis Exemplis abundet, eò pauciora adducere Opus fuerit. Debuerant autem Homines, si illis vtilia inquirere vacaret, Naturalia Opificia & Operationes singulas, attentè, & minutim, & ex composito intueri; & secum perpetuò & acriter cogitare, quænam, ex ipsis ad Artes transferri possint. Speculum enim Artis Natura. Nec pauciora sunt *Experimenta*, quæ ab Arte in Artem, seu à *Practicâ in Practicam* transferri possunt; licet hoc rariùs in vsu sit. Natura enim vbique omnibus occurrit; at Artes singulæ Artificibus tantùm proprijs cognitæ sunt. *Specilla Ocularia* ad Visum debilem iuuandum inuenta sunt. Nùm & comminisci quis queat aliquod Instrumentum, quod Auribus appensum, Surdastris ad Audiendum iuuet? Itèm *Imbalsamationes* & *Mel Cadauera conseruant*; Annon possit aliquid ex his, in Medicinam transferri, quod etiàm viuis Corporibus profit? Itèm *Sigillorum Practica in Cerâ, Cæmentis, & Plumbo* antiqua fuit: At hæc etiam, Impressioni

Impressioni in Chartis, siue Arti Typographicæ, viam monstrauit. Item *Sal* in *Coquinariâ carnes condit*, idque meliùs Hyeme quàm Æstate. Annon hoc ad Balnea vtilitèr transferri possit, eorumque temperamentum, quandò opus fuerit, vel imprimendum, vel extrahendum? Item *Sal*, in nupero *Experimento*, de *Conglaciationibus Artificialibus*, magnas vires ad condensandum obtinere reperitur. Annon possit hoc transferri ad Condensationes Metallorum; cùm iampridè m notum sit, Aquas Fortes, ex nonnullis Salibus, compositas, deijcere & præcipitare Arenulas Auri, ex Metallis aliquibus, Auro ipso minus densis? Item *Pictoria Imagine Memoriam* rei renouat. Annon hoc traductum est in *Artem* eam, quam vocant, *Memoriæ*? De his in genere monitum sit; Quod nihil ad Imbrem quendam Inuentorum vtilium, eorundemque nouorum, veluti cœlitùs deducendum, tantùm valere possit; quantùm, si Experimenta complurium Artium Mechanicarum, vni Homini, aut paucis, qui se inuicem Colloquijs acuire possint, in notitiam venerint; vt per hanc, quam dicimus, *Experimentorum Translationem*, Artes se mutuò fouere, & veluti commixtione Radiorum, accendere possint. Quamuis enim *Via Rationalis* per Organum longè maiora spondeat; attamen hæc *Sagacitas*, per *Experientiam literatam*, plurima interim exijs, quæ in proximo sunt, in Genus Humanum, (tanquàm Missilia apud Antiquos Donatiua,) proijciet & sparget. Superest illa *Translatio de Parte Artis in Partem diuersam*; quæ parùm differt à Translatione de Arte in Artem: Verùm quia *Artes* nonnullæ Spatia magna occupant, vt etiàm *Translationem Experimentorum* ferre intra seipsas possint, hanc etiàm Speciem *Translationis* subiungere visum est. Præcipuè; quia magni prorsùs est in nonnullâ Arte Momenti. Plurimum enim ad *Artem Medicinæ* amplificandam profuerit, si *Experi-*

menta. Partis illius Medicina de Curationibus Morborum, ad Partes illas de Tuendâ Sanitate, & Prolongatione Vitæ transferantur. Si enim Opiatum aliquod insigne, ad Spirituum, in Morbo Pestilenti, furibundam Incensionem reprimendam, suffecerit; non dubitet quispiam, quò simile aliquod, debitâ Dosi familiare redditum, etiã Incensionem eam gliscentem, & obrepentem, quæ per Ætatem fit, aliquã ex parte frænare, & retardare possit. Atque de Translatione Experimenti hætenus.

Inuersio Experimenti fit, cùm contrarium eius, quod Experimento constat, probatur. Exempli gratiã: Calidum per Specula intenditur: Num etiã Frigidum? Item Calidum se diffundendo, fertur tamen potius in Sursum: Num etiã Frigidum se diffundendo, fertur magis in Deorsum? Exempli gratiã, Accipias Bacillum Ferrum, illudque in vno sine calefacias; & deinde erigas Ferrum, parte calefactâ subtus locatâ, in superiore parte manu appositâ, actutum manum aduret; parte autem calefactâ suprâ locata, & manu subtus, multò tardius aduret. Num etiã, si totum Bacillum calefiat, & Finis alter Niue, vel Spongiã, in Aquã frigidâ, tinctâ, madefiat; Si Nix aut spongia superius locetur, num (inquam) Frigus deorsum mittet citius, quam inferius locata, sursum? Itẽm, Radij solis supra Album dissiliunt, supra Nigrum congregantur: Num etiã Umbrae super Nigrum disperduntur, super Album congregantur? Id quod in loco tenebroso, Luce per Foramen exiguum tantum immisã, fieri videmus, vbi Imagines Rerum, quæ foras sunt, super Papyrus quæ Alba est excipiuntur, super Nigram minimè. Item, Vena Frontis ad Dolorem Hemicranicum inciditur: Num etiã Hemicranium scarificatur ad Sodam? Atque de Inuersione Experimenti hætenus.

Compulsio Experimenti fit, vbi vrgetur & producitur Experi-

Experimentum, ad Annihilationem, vel Priuationem Virtutis : In reliquis enim Venationibus, Fera capitur tantum ; At in istâ, occiditur. Exemplum *Compulsionis* tale est. *Magnes Ferrum trahit* : Vrge ergò Ferrum, aut vrge Magnetem, vt ampliùs non fiat Attractio : Veluti, nùm fortè si Magnes vltus fuerit, aut in Aquis Fortibus maceratus, virtutem suam deponet, aut saltèm remittet ? Contrà, si Chalybs, aut Ferrum in Crocum Martis redigantur, vel in Chalybem quem vocant Præparatum, vel etiam in Aquâ Forti soluantur, nùm adhuc ea alliciat Magnes ? Rursùs, *Magnes Ferrum trahit per Vniuersa*, quæ nouimus, *Media* ; Nempe si interponatur Aurum, Argentum, Vitrum : Vrge igitur aliquod Medium, si fieri possit, quod Virtutem intercipiat ; Probetur Argentum Viuum ; Probetur Oleum, Gummi, Carbo ignitus, & alia, quæ adhuc probata non sunt. Itèm, *Introducenda sunt nupèr Perspicilla*, quæ Visibilia Minuta, miris modis multiplicent. Vrge vsum eorum, vel ad Species tam pusillas, vt ampliùs non valeant ; vel ita grandiusculas, vt confundantur. Scilicet, Nùm poterint illa in Vrinâ, clarè detegere ea, quæ aliàs non perspicerentur ? Nùm poterint in Gemmis, ex omni parte puris, & nitidis, grana aut nubeculas conspicienda dare ? Nùm & Puluiscula in Sole (quæ Democrito pro Atomis suis, & Principijs Rerum, falsissimè obijciebantur) tanquam Corpora grandiuscula monstrare ? Nùm Puluerem crassiusculum ; ex Cinnabari, & Cerusâ, ita ostendere distributum, vt appareant hic Granula Rubra, illic Alba ? Nùm rursùs, Imagines maiores (puta Faciem, Oculum, &c.) in tantum multiplicatas ostendere, in quantum, Pulicem, aut Vermiculum ? Nùm Byssum, aut huiusmodi Textile Linteum delicatius, & paulò apertius, ita foraminatum ostendere, ac si esset Rete ? Verùm in *Compulsionibus Ex-*

perimentorum minùs moramur, quia ferè extra limites *Experientie Literate* cadunt, & ad *Cauſſas*, & *Axiomata*, & *Nouum Organum* potiùs ſpectant. Vbicunq; enim fit *Negatiua*, aut *Priuatiua*, aut *Excluſiua*; cœpit iam præberi *Lux* nonnulla ad *Inuentionem Formarum*. Atque de *Compulſione Experimenti* hæctenùs.

Applicatio Experimenti nihil aliud eſt, quàm ingeni-
oſa *Traductio* eius, ad *Experimentum* aliud aliquod v-
tile. Exemplum tale ſit. *Corpora quæque ſuas habent*
Dimensiones, ſua pondera: *Aurum* plus *Ponderis*, mi-
nus *Dimensionis* quam *Argentum*; *Aqua* quam
Vinum. Ab hoc traducitur *Experimentum* vtile; Vt
ex *Menſurâ* impletâ, & *pondere* excepto, poſſis digno-
ſcere quantum *Argenti* fuerit admixtum *Auro*, vel *A-*
quæ Vino; quod fuit ^{εὐρημα} illud *Archimedis*. Item,
Carnes in nonnullis Cellis citiùs putrefiunt, quàm in alijs:
Vtile fuerit, *Experimentum* hoc traducere, ad digno-
ſcendos *Aeres*, magis aut minùs ſalubres, ad *Habitati-*
onem; vbi ſcilicet *Carnes* diutiùs vindicentur à *Puire-*
dine: Poſſit idem applicari, ad reuelandas *Salubriores*
aut *peſtilentiores Tempeſtates Anni*. Verùm innume-
ra ſunt eiufmodi. Euigilent modò *Homines*, & *Oculos*
perpetuò, aliàs ad *Naturam Rerum*, aliàs ad *Vſus Hum-*
anos vertant. Atque de *Applicatione Experimenti* hæctenùs.

Copulatio Experimenti eſt *Applicationum Nexus* &
Catena; cùm quæ ſingula profutura non fuiſſent ad
vſum aliquem, connexa valeant: Exempli gratiâ; *Rofas*
aut *Fructus ſerotinos habere cupis*; Hoc fiet, ſi *Gemmas*
præcocioreſ auellas; Idem fiet, ſi *Radices*, vſque ad
Ver adultum, denudes, & *Aeri* exponas; At multò ma-
gis ſi copuletur vtrunq;e. Itèm, *Ad refrigerandum max-*
imè faciunt Glacies, & Nitrum; *Vtrunq;e commixtum*
multò magis. Verùm & hæc res per ſe perſpicua eſt.
Attamen fallacia ei sæpè ſubefſe poſſit, (vt & omnibus,
vbi deſunt *Axiomata*) Si *Copula* fiat ex *Rebus*, quæ di-
uerſis,

uersis, & quasi pugnantibus modis, operantur. Atque de *Copulatione Experimenti* hactenus.

Restant *Sortes Experimenti*. Hic verò Experimentandi Modus, planè Irrationalis est, & quasi Furiosus; cùm aliquid experiri velle Animum subeat, non quia aut Ratio, aut aliquod aliud *Experimentum* te ad illud deducat, sed prorsùs, quia similis res adhuc nunquam tentata fuit. Haud tamen scio, an in hâc ipsâ re (de quâ nunc agimus) non aliquid magni lateat : si inquam omnem Lapidem in Naturâ moueas. Magnalia enim Naturæ ferè extra vias tritas, & Orbitas notas iacent, vt etiam Absurditas rei aliquandò iuuet. At si Ratio simul comitetur; id est; vt & manifestum fit, simile Experimentum nunquam tentatum fuisse, & tamen Causa subsit magna cur tentetur; tum verò hæc res ex optimis est, & planè Sinus Naturæ excutit. Exempli gratiâ: In *Operatione Ignis super aliquod Corpus Naturale*, alterum horum hactenus semper euênit, vt aut aliquid euolet, (veluti Flamma, & Fumus, in Combustione vulgari) aut saltèm fiat Separatio Partium localis, & ad nonnullam distantiam; vt in Destillatione, vbi feces subsident, vapores in Receptacula, postquam luserint, congregantur. At *Destillationem Clausam*, (ita enim eam vocare possumus) nemo mortalium adhuc tentauit: Verisimile autem videtur vim Caloris, si intra Claustra Corporis, sua in alterando edat facinora; cùm nec iactura fiat Corporis, nec etiâ liberatio; tùm demùm hunc Materiæ Proteum, veluti Manicis detentum, ad complures transformationes adacturam; si modò Calor ita temperetur & alternetur, vt non fiat Vasorum Confractio. Est enim hæc res Matrîci similis Naturali, vbi Calor operatur, nihil Corporis aut emittitur, aut separatur: Nisi quod in Matrîce coniungatur Alimentatio: Verùm quatenus ad Versionem eadem res videtur. Tales igitur sunt *Sortes Experimenti*.

Illud

Illud interim, circa huiusmodi Experimenta, monemus; ut nemo Animo concidat, aut quasi confundatur, si Experimenta, quibus incumbit, Expectationi suæ non respondeant. Etenim quod succedit, magis complacet; at quod non succedit, sæpenumerò non minùs informat. Atque illud sempèr in Animo tenendum (quod perpetuò inculcamus) *Experimenta Lucifera*, etiàm adhuc, magis quam *Fructifera* ambienda esse. Atque de *Literatâ Experimentiâ* hæc dicta sint, quæ (ut iam ante diximus) *Sagacitas* potius est, & *Odoratio* quædam *Venatica*, quam *Scientia*. De *Novo Organo* autem filemus, neque de eo quicquam prælibamus; Quoniam de eo (cùm sit res omnium maxima) *Opus integrum* (annuente fauore Diuino) conficere nobis in Animo est.

CAPVT III.

Partitio Inuentiuæ Argumentorum, in Promptuariam; & Topicam. Partitio Topicæ, in Generalem; & Particularem. Exemplum Topicæ Particularis, in Inquisitione, De Graui & Leui.

Inuentio Argumentorum, Inuentio propriè non est. *Inuenire* enim est ignota Detegere, non antè cognita recipere, aut reuocare. Huiusce autem *Inuentionis* vsus atque *Officium* non aliud videtur, quam ex *Masâ Scientiæ*, quæ in Animo congesta & recondita est, ea quæ ad rem, aut *Quæstionem* institutam faciunt, dextrè depromere. Nam cui parùm aut nihil, de *Subiecto* quod proponitur, innotuit, ei *Loci Inuentionis* non profunt; Contrà, cui *Domi paratum* est, quod ad
Rem

Rem adduci possit; is etiam absque Arte, & *Locis Inventionis*, Argumenta tandem (licet non ita expedite & commodè) reperiet & produceret. Adeò vt hoc genus *Inventionis* (sicut diximus) *Inuentio* propriè non sit; sed Reductio tantùm in Memoriam, siue Suggestio cum Applicatione. Attamen, quoniam Vocabulum inualuit, & receptum est; vocetur sanè *Inuentio*; Siquidem etiam Feræ alicuius Venatio, & *Inuentio*, non minus cum illa intra Viuariorum Septa indagetur, quam cum in Salibus apertis, dici possit. Missis verò Verborum scrupulis, illud constet, Scopum & Finem huiusce rei, esse promptitudinem quandam, & expeditum Vsum Cognitionis nostræ, potiùs quàm eiusdem Amplificationem, aut Incrementum.

Atque vt parata sit ad differendum Copia, duplex Ratio iniri potest: Aut vt designetur, & quasi indice monstretur, ad quas partes Rem indagare oporteat; atque hæc est ea, quam vocamus *Topicam*. Aut vt iam antea composita sint, & in vsum reposita Argumenta, circa eas res, quæ frequentius incidunt, & in Disceptionem veniunt; atque hanc *Promptuariam* nominabimus. Hæc autem posterior tanquam *Scientiæ Pars*, vix dici meretur; cum in Diligentia potiùs consistat, quàm in Eruditione aliquâ artificiosâ. Veruntamen hæc in Parte Aristoteles, ingeniosè quidem, sed tamen damnosè, Sophistas sui temporis deridet, inquit; *Perinde illos facere, ac si quis calcearium professus, rationem calcei conficiendi non doceret; sed exhiberet tantùm calceos complurimos, diuersæ tam Formæ, quàm Magnitudinis*. Attamen hic regerere liceat; Calcearium, si in officinâ nil Calceorum haberet, neque eos conficeret nisi rogatus; egenum prorsùs mansurum, & per paucos inuenturum Emptores. Sed longè aliter *Saluator noster*, de *Diuinâ Scientiâ* verba faciens, inquit, *Omnis Scriba doctus in Regno Cælorum, similis est Homi-*

ni

ni Patrifamiliâs, qui profert, de Theſauro ſuo, noua & Vetera. Videmus etiam priſcos Rhetores Oratoribus præcepiſſe vt præſtò haberent *Locos Communes* varios, iam pridem adornatos, & in vtramque partem tractatos & illustratos: Exempli gratiâ: *Pro Sententiâ Legis, aduerſus Verba Legis; & è contrâ: Pro Fide Argumentorum, aduerſus Testimonia; & è contrâ.* Cicero autem ipſe, longâ doctus Experienciâ, planè aſſerit, poſſe Oratorem diligentem & ſedulum, iam præmeditata & elaborata habere, quæcunque in Diſceptionem venient; Adeò vt in Cauſſæ ipſius Actione, nihil nouum aut ſubitum inferi neceſſe fuerit, præter Nomina noua, & Circumſtantias aliquas ſpeciales. At Demotheſis Diligentia & Sollicitudo eò uſque proceſſit, vt quoniàm primus ad Cauſſam Aditus, & Ingreſſus, ad Animos Auditorû præparandos, plurimùm virium haberet; operæpretium putaret, complura Concionum & Orationum Exordia, componere, & in promptu habere. Atque hæc Exempla & Auctoritates, meritò Ariſtotelis Opinioni præponderare poſſint, qui nobis Auctor foret, vt *Vestiarium cum Forſice* commutaremus. Itaque non fuit omittenda hæc Pars *Doctrinæ* circa *Promptuariam*, de quâ hoc loco ſatis. Cùm enim ſit vtrique, tam Logicæ, quam Rhetoricæ communis; viſum eſt eam hic inter Logica curſim tantùm perſtringere; pleniorẽ eius Tractationem, ad Rhetoricam reijcipientes.

Partem alteram *Inuentiuæ*, (nimirum *Topicam*) partemur in *Generalem*; & *Particularem*: *Generalis* illa eſt, quæ in *Dialecticâ* diligenter, & abundè tractata eſt; vt in eius Explicatione morari non ſit opus. Illud tamen obiter monendum videtur, *Topicam* iſtam non tantùm in Argumentationibus, vbi cum alijs Manum conſerimus; verum & in Meditationibus, cùm quid nobiſcum ipſi commentamur, aut reuoluimus, valere. Imò, neque

neque solummodò in hoc sitam esse, vt inde fiat Suggestio aut Admonitio, quid *Affirmare* aut *Afferere*; verùm etiàm quid *Inquirere*, aut *Interrogare* debeamus. At prudens *Interrogatio*, quasi Dimidium Scientiæ. Rectè siquidem Plato, *Qui aliquid quærit, id ipsum quod quærit, generali quâdam notione comprehendit; aliter qui fieri potest, vt illud cum fuerit inuentum, agnoscat?* Idcirco quò amplior & certior fuerit Anticipatio nostra; eò magis directa & compendiosa erit Inuestigatio. Iidem igitur illi Loci; qui ad Intellectûs nostri Sinus intra nos excutiendos, & congestam illic Scientiam depromendam, conducent; etiàm ad Scientiam extrinsecûs hauriendam iuuabunt: Ita vt si præstò fuerit quis Reig-narus & peritus, commodè & prudenter de eâ interrogari à nobis possit; & similiter Auctores, & Libri, & Partes Librorum, qui nos de jis quæ quærimus, edoceant & informent, vtilitèr deligi & euolui.

At *Topica Particularis*, ad ea quæ dicimus, longè confert magis, & pro Re fructuosissimâ habenda est. Illius certè Mentio læuis à nonnullis Scriptoribus facta est; sed integrè, & pro rei dignitate, minimè tractata. Verùm missum facientes Vitium illud & Fastum, quæ nimium diù regnarunt in Scholis; Videlicet, vt quæ præstò sint, infinitâ Subtilitate persequantur; quæ paulò remotiora, ne attingant quidè; Nos sanè *Topicam Particularem*, tanquam Rem apprimè vtilem amplectimur; hoc est, *Locos Inquisitionis & Inventionis, Particularibus Subiectis & Scientijs* appropriatos. Illi autem, Mixturæ quædam sunt, ex *Logicâ*, & *Materiâ ipsâ propriâ* singularum *Scientiarum*. Futilem enim esse constat, & angusti cuiusdam Animi, qui existimet *Artem*, de *Scientijs* inueniendis, perfectam iam à Principio, excogitari & proponi posse; eandemque postea in Opere poni, & exerceri debere. At certò sciant Homines, *Artes inueniendi solidas & veras, adolescere & Incrementa*

crementa sumere, cum ipsis Inuentis: Adèò ut cum quis primùm ad perscrutationem *Scientiæ* alicuius accesserit, possit habere *Præcepta Inuentivæ* nonnulla utilia; postquam autem, ampliores in ipsâ *Scientiâ* progressus fecerit, possit etiã, & debeat, noua *Inventionis Præcepta* excogitare; quæ ad vltiora eum felicitiùs deducant. Similis est sanè hæc Res Viæ in ita in Planitie: postquam enim Viæ partem aliquam fuerimus emenssi; non tantùm hoc lucrati sumus, ut ad exitum Itineris propiùs accesserimus; verum etiã ut, quod restat viæ, clariùs prospiciamus: Eodem modo, in *Scientijs*, gradus Itineris quisque, ea quæ à tergo reliquit, præteruectus, etiã illa quæ supersunt, propiùs dat in conspectum. Huius autem *Topicæ* Exemplum, quoniam eam inter *Desiderata* reponimus, subiungere visum est.

*Topica Particularis, siue Articuli Inquisitionis de
Gravi & Leui.*

1. **I**nquiratur, qualia sint Corpora, quæ Motûs Grauitatis sunt susceptibilia; qualia, quæ Leuitatis; & si quæ sint *Mediæ, siue Adiaphoræ Naturæ*?
2. Post Inquisitionem de Grauitate & Leuitate Simplicem, procedatur ad Inquisitionem Comparatam; Quæ nimirum ex Grauibus plus; quæ minùs ponderent, in eodem Dimenso? Etiã, quæ ex Leuibus celeritiùs ferantur in altum, quæ tardiùs?
3. Inquiratur de eo quod possit & operetur Quantum Corporis ad Motum Grauitatis. Atqui videatur hoc primo aspectu quasi superuacuum; quia Rationes Motûs debeant sequi Rationes Quanti: sed res aliter se habet; Nam licet in Lancibus, Quantitas Grauitatem Corporis ipsius compenset (viribus Corporis undique coeuntibus)

tibus per Repercussionem, siue Resistentiam Lancium vel Trabis) tamen ubi parua datur Resistentia (veluti in Decasu Corporum per Aerem) Quantum Corporis parum valet, ad Incitationem Descensus: Cum viginti pondo Plumbi, & Libra vna, eodem ferè spatio cadant.

4. Inquiratur vtrum Quantum Corporis ita augeri possit, vt Motus Grauitatis prorsus deponatur; vt sit in Globo Terræ, qui pensilis est, non cadit? Vtrum igitur possint esse aliæ Massæ tam grandes, vt se ipse sustentent? Nam Latio ad Centrum Terræ Res fictitia est; Atque omnis Massa grandis, Motum Lationis quemcunque exhorret, nisi ab alio Appetitu fortiori vincatur.

5. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Resistentia Corporis Medij, vel occurrentis, ad Regimen Motus Grauitatis: Corpus verò descendens, aut penetrat & secatur Corpus occurrens; Aut ab eo sistitur: Si penetrat, fit Penetratio; Aut cum leui Resistentiâ, vt in Aere; Aut cum fortiori, vt in Aquâ: Si sistatur, sistitur aut Resistentiâ dispari, ubi fit Prægrauatio; vt si Lignum superponatur Cere; Aut equâ, veluti si Aqua superponatur Aquæ, aut Lignum, eiusdem generis Ligno; Id quod appellat Schola (Apprehensione quâdam inani) Non ponderare corpus nisi extra locum suum. Atque hæc omnia Motum Grauitatis variant: Aliter enim mouentur Grauiâ in Lancibus, aliter in Decasu; Etiam aliter (quod mirum videri possit) in Lancibus pendentibus in Aere, aliter in Lancibus immersis in Aquâ; Aliter in Decasu per Aquam; aliter in Natantibus siue Vectis super Aquam.

6. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Figura Corporis descendens, ad regendum Motum Grauitatis; veluti Figura Lata cum tenuitate, Cubica, Oblonga, Rotunda, Pyramidalis; & quando se vertant Corpora, quando eâdem, quâ dimittuntur, positurâ permaneant.

7. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Continuatio & Progressio ipsius Casus siue Descensus, ad hoc,

ut maiori incitatione & impetu feratur : Et quâ proportionem, & quousque inualescat illa Incitatio? siquidem veteres leui Contemplatione opinati sunt, (cùm Motus Naturalis sit iste) eum perpetuò augeri & intendi.

8. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Distantia, aut proximitas Corporis descendens à Terrâ, ad hoc, ut celerius cadat, aut tardius, aut etiâ non omninò, (si modo fuerit extra Orbem Actiuitatis Globi Terræ, quæ Gilberti opinio fuit:) Atque simul de eo quod operetur Immersio Corporis Descendentis magis in profundo Terræ, aut Collocatio eiusdem propius ad Superficiem Terræ: Etenim hæc res etiâ Motum variat, ut Operantibus in Mineris perspectum est.

9. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Differentia Corporum, per quæ Motus Grauitatis diffunditur & communicatur: Atque utrùm æquè communicetur per Corpora Mollia & Porosa, ac per Dura & Solida: veluti si Trabs Lancis, sit, ex alterâ parte Lingulæ, lignea, ex alterâ, argentea, (licet fuerint reductæ ad idem pondus,) utrùm non progignat variationem in Lancibus? Similiter, utrùm Metallum, Lanæ, aut Vesicæ inflatæ, super-impositum, idem ponderet, quod in Fundo Lancis?

10. Inquiratur de eo, quod possit & operetur, in communicatione Motûs Grauitatis, Distantia Corporis à Libramine; Hoc est, cita & sera Perceptio Incubitûs, siue Depressionis: Veluti in Lancibus, ubi altera Pars Trabis est longior (licet reducta ad idem Pondus) an inclinet hoc ipsum Lancem? Aut in Tubis arcuatis, ubi longior pars certe trahet Aquam, licet breuior pars (facta scilicet capacior) maius contineat pondus Aquæ?

11. Inquiratur de eo, quod possit Intermixtio siue Copulatio Corporis Leuis, cum Corpore Graui, ad eleuandam Corporis Grauitatem; ut in Pondere Animalium Viuorum, & Mortuorum?

12. Inquiratur de secretis Ascensibus, & Descensibus

Parti-

Partium Leuiorum & Grauiorum in vno Corpore integro : unde fiant sepe accurata Separationes ; Vt in Separatione Vini & Aquæ ; in Ascensione Floris Lactis ; & similibus ?

13. Inquiratur, quæ sit Linea, & Directio Motûs Grauitatis ; & quatenus sequatur vel Centrum Terræ, id est Massam Terræ ; vel Centrum Corporis ipsius, id est Nixum Partium eius. Contra enim illa ad Demonstrationes apta sunt ; in Naturâ nihil valent.

14. Inquiratur, de Comparatione Motûs Grauitatis, cum Motibus alijs ; quos scilicet vincat, quibus cedit ? veluti in Motu (quem appellant) violento, Motus Grauitatis compestitur ad Tempus : Etiam, cum Pondus longè maius Ferri, ab exiguo Magnete attollitur, cedit Motus Grauitatis, Motui Sympathiæ.

15. Inquiratur de Motu Aeris, vtrum feratur sursùm, an sit tanquam Adiaphorus ? Quod difficile est inuentu, nisi per Experimenta aliqua exquisita : Nam Emicatio Aeris in fundo Aquæ, fit potius per Plagam Aquæ, quàm per Motum Aeris ; cum idem etiam fiat in Ligno. Aer autem Aeri commistus nihil prodit, cum non minùs Leuitatem exhibeat Aer in Aere, quàm Grauitatem Aqua in Aquâ : In Bullâ autem, exili obductâ pelliculâ, ad tempus stat.

16. Inquiratur, quis sit Terminus Leuitatis ? Neque enim quemadmodùm Centrû Terræ posuerunt Centrum Grauitatis, volunt (credo) vt vltima Conuexitas Cæli sit Terminus Leuitatis : An potius, veluti Grauia videntur eouisque ferri, vt decumbant, & tanquàm ad Immobile ; ita Leuia eouisque ferantur, vt rotari incipiant, & tanquàm ad Motum sine Termino ?

17. Inquiratur, quid in Causâ sit, cur Vapores & Halitus eouisque in altum, ac sita est Regio (quam vocant) Media Aeris, ferantur ; cum & crassiuscula sint Materia, & Radij solis per Vices (noctû scilicet) cessent ?

18. Inquiratur de Regimine Motûs Flammæ in sursum ;

sum ; quod eo abstrusius est, quia singulis momentis flamma perit ; nisi fortè in medio Flammarum Maiorum : Etenim Flamme abruptæ à Continuitate suâ, parùm durant.

19. Inquiratur de Motu in sursum ipsius Actiuitatis Calidi ; veluti cum Calor in Ferro candente, citiùs gliscit in sursum, quam in Deorsum ?

Exemplum igitur *Topicæ Particularis* tale sit : Illud interim, quod monere occæpimus, iterùm monemus, Nempe vt Homines debeant *Topicas Particulares* suas alternare, ita vt post maiores progressus aliquos, in Inquisitione factos, aliam & subindè aliam instituant *Topicam* ; si modo *Scientiarum Fastigia* conscendere cupiant. Nos autem *Topicis Particularibus* tantùm tribuimus, vt proprium Opus de ipsis, in subiectis Naturalibus dignioribus, & obscurioribus, conficere in Animo habeamus. Domini enim *Quæstionum* sumus, *Rerum* non itèm. Atque de *Inuentiuâ* hæctenùs.

CAPVT IIII.

Partitio Artis Iudicandi, in Iudicium per Inductionem; & per Syllogismum. Quorum prius aggregatur Organo Nouo. *Partitio prima* Iudicij per Syllogismum, in Reductionem Rectam; & Inuersam. *Partitio secunda eius* in Analyticam, & Doctrinam De Elenchis. *Partitio* Doctrinæ de Elenchis, in Elenchos Sophismatum; Elenchos Hermeniæ; & Elenchos Imaginum siue Idolorum. *Partitio* Idolorum, in Idola Tribus; Idola Specus; & Idola Fori. *Appendix* Artis Iudicandi, videlicet de Analogiâ Demonstrationum pro Natura Subiecti.

TRanſeamus nunc ad Iudicium, ſiue *Artem* Iudicandi; in quâ agitur de *Naturâ* Probationum ſiue *Demonſtrationum*. In *Arte* autem iſtâ Iudicandi (vt etiã vulgò receptum eſt) aut per *Inductionem*, aut per *Syllogiſmum* concluditur. Nam *Enthymemata*, & *Exempla*, illorum duorum Compendia tantum ſunt. At quatenus ad *Iudicium*, quod fit per *Inductionem*, nihil eſt quod nos detinere debeat. Vno ſiquidem eodemque *Mentis* opere, illud quod quæritur, & inuenitur, & iudicatur. Neque enim per *Medium* aliquod reſtranſigitur, ſed immediatè, eodem ſerè modo, quo fit in *Senſu*. Quippe ſenſus in *Obiectis* ſuis primarijs, ſimul

mul & Obiecti Speciem arripit, & eius Veritati consentit. Aliter autem fit in *Syllogismo*; cuius Probatio immediata non est, sed per Medium perficitur. Itaque alia res est *Inuentio Medij*, alia *Iudicium de Consequentia Argumenti*. Nam primò discurrit Mens, postea acquiescit. At *Inductionis* Formam vitiosam prorsùs valere iubemus; legitimam ad *Nouum Organum* remittimus. Itaque de *Iudicio per Inductionem* hoc loco satis.

De illo altero per *Syllogismum* quid attinet dicere; cum subtilissimis Ingeniorum Limis, hæc res ferè attrita sit, & in multas minutias redacta? Nec mirum, cum sit res, quæ cum Intellectu humano magnam habeat Sympathiam. Nam Animus humanus, miris modis ad hoc contendit, & anhelat, vt non pensilis sit, sed nanciscatur aliquid fixum & immobile, cui tanquàm Firmamento, in Transcurfibus & Disquisitionibus suis, innitatur. Sanè quemadmodùm Aristoteles probare conatur inueniri in omni Motu Corporum; aliquid quod quiescit; & Fabulam Antiquam de Atlante, qui ipse erectus Cœlum humeris sustinuit, perelegantèr ad Polos Mundi traducit, circa quos Conuersiones expediuntur: Similitèr magno studio appetunt Homines, aliquem habere intra se Cogitationum Atlantem, aut Polos, qui Intellectûs Fluctuationes & Vertigines aliquatenùs regant; Timentes scilicet, ne Cœlum ipsorum ruat. Itaque ad Principia Scientiarum constituenda præproperè festinarunt; circa quæ omnis Disputationum varietas verteretur, sine periculo Ruinæ & Casûs: Nescientes profectò eum, qui certa nimis properè captauerit, in dubijs finiturum; qui autem Iudicium tempestiuè cohibuerit, ad certa peruenturum.

Manifestum est igitur, *Artem hanc Iudicandi per Syllogismum*, nihil aliud esse, quam Reductionem Propositionum ad Principia, per Medios Terminos. Principia autem consensu recepta intelliguntur, atque à Quæsti-

one eximuntur. At Terminorum Mediorum Inuentione, libero Ingeniorum Acumini & Inuestigationi permittitur. Est autem *Reductio* illa duplex, *Directa* scilicet; & *Inuersa*. *Directa* est, cum ipsa Propositio ad ipsum Principium reducitur: Id quod *Probatio Ostensiva* vocatur. *Inuersa* est, cum Contradictoria Propositionis reducitur ad Contradictorium Principij; quod vocant *Probatorem per Incommodum*. Numerus verò Terminorum Mediorum, siue Scala eorum minuitur, aut augetur, pro remotione Propositionis à Principio.

His positis, partiemur *Artem Iudicij* (sicut vulgò ferè solet) in *Analyticam*; & *Doctrinam de Elenchis*: Altera indicat, altera cauet: *Analytica* enim veras Formas instituit, de Consequentijs Argumentorum; à quibus si varietur, siue deflectatur, vitiosa deprehenditur esse Conclusio: Atque hoc ipsum in se Elenchum quendam, siue Redargutionem continet. *Rectum enim* (vt dicitur) *Et sui Index est, & obliqui*. Tutissimum nihilominus est *Elenchos*, veluti Monitores adhibere, quò faciliùs detegantur Fallaciæ, Iudicium alioquin illaqueaturæ. In *Analyticâ* verò, nihil desiderari reperimus; quin potiùs oneratur Superfluis, quàm indiget Accessionibus.

Doctrinam de Elenchis, in tres Partes diuidere placet: *Elenchos Sophismatum*; *Elenchos Hermeniæ*; & *Elenchos Imaginum* siue *Idolorum*. *Doctrina de Elenchis Sophismatum* apprimè utilis est: Quamuis enim pinguius Fallaciarum Genus, à Senecâ, non inicitè comparetur cum Præstigatorum technis; in quibus quo pacto res generatur nescimus, aliter autem se habere rem quam videtur, satis nouimus: Subtiliora tamen *Sophismata*, non solum id præstant, vt non habeat quis, quod respondeat; sed & Iudicium ipsum seriò confundunt.

Hæc Pars de *Elenchis Sophismatum* præclarè tractata

est ab Aristotele, quoad Præcepta: Etiam à Platone adhuc melius, quoad Exempla: Neque illud tantum in Personâ Sophistarum Antiquorum (*Gorgia, Hippie, Protagora, Euthydemis, & reliquorum*) verum etiam in Personâ ipsius Socratis, qui cum illud semper agat, ut nihil affirmet, sed à Cæteris in medium adducta infirmit, ingeniosissimè Obiectionum, Fallaciarum, & Redargutionum Modos expressit. Itaque in hac Parte, nihil habemus quod *desideremus*. Illud interim notandum; quamvis Usus huius Doctrinæ probum, & præcipuum, in hoc posuerimus, ut redarguantur sophismata; liquidò nihilominus patere, Usus eius degenerem & corruptum, ad Captiones, & Contradictiones per illa ipsa Sophismata struendas & concinnandas spectare. Quod genus Facultatis, etiam pro Eximio habetur, & haud paruas affert Utilitates. Licet elegantè introducta sit à quopiam illa Differentia inter Oratorem, & Sophistam; quod alter tanquam Leporarius Cursu præstet; Alter tanquam Lepus ipse Flexu.

Sequuntur *Elenchi Hermeniæ*; ita enim (vocabulum potius quam Sensum ab Aristotele mutuantes) eos appellabimus. Redigamus igitur Hominibus in Memoriam, ea quæ à Nobis de *Transcendentibus*, & de *Aduentijs Entium Conditionibus*, siue *Adiunctis* (cùm de *Philosophiâ primâ* ageremus) superius dicta sunt. Ea sunt, *Maius, Minus; Multum, Paucum; Prius, Posterius; Idem, Diuersum; Potentia, Actus; Habitus, Priuatio; Totum, Partes; Agens, Patiens; Motus, Quies; Ens, Non Ens;* & similia. Inprimis autem meminerint & notent, differentes eas, quas diximus, harum Rerum Contemplationes; videlicet quod possint inquiri vel *Physicè*; vel *Logicè*: *Physicam* autem circa eas Tractationem, *Philosophiæ Primæ* assignauimus: superest *Logica*; Ea verò ipsa est Res, quam in præsentis, *Doctrinam de Elenchis Hermeniæ* nominamus. Portio certè est hæc Doctrinæ
fana

fana & bona. Hoc enim habent Notiones illæ Generales & Communes, vt in omnibus Disputationibus vbiq; intercurrent; adeò vt nisi accuratè, & anxio cum iudicio, benè iam ab initio distinguantur; vniuerso Disputationum Lumini, caliginem miris modis offusuræ sint; & eò rem ferè deducturæ, vt desinant Disputationes in Pugnas Verborum. Etenim Æquiuocationes, & malæ Acceptiones Verborum, (præsertim huius generis,) sunt *Sophismata Sophismatum*. Quare etiàm melius visum est, istarum Tractationem leorsum constituere, quam eam, vel in *Philosophiam primam* siue *Metaphysicam*, recipere; vel ex parte *Analyticæ* subijcere, vt Aristoteles satis confusè fecit. Dedimus autem ei nomen ex usu, quia verus eius Vfus est planè Redargutio, & Cautio circa vsum Verborum. Quinimò Partem illam de *Prædicamentis*, si rectè instituatur, circa Cautiones de non confundendis aut transponendis Definitionum & Diuisionum Terminis, præcipuum vsum fortiri existimamus, & huc etiàm referri malumus. Atque de *Elenchis Hermeniæ* hæctenus.

Ad *Elenchos verò Imaginum*, siue *Idolorum* quod atinet; sunt quidem *Idôla*, profundissimæ Mentis Humanæ Fallaciæ. Neque enim fallunt in Particularibus, vt cæteræ; Iudicio caliginem offundendo, & tendiculas struendo: Sed planè ex prædispositione Mentis prauâ, & perperam constitutâ; quæ tanquàm omnes Intellectûs Anticipationes detorquet & inficit. Nami *Mens Humana* (Corpore obducta & obfuscata) tantùm abest vt Speculo plano, æquali, & claro similis sit, (quod Rerum Radios sincerè excipiat & reflectat,) vt potius sit instar Speculi alicuius Incantati, pleni Superstitionibus & Spectris. Imponuntur autem Intellectui *Idôla*, Aut per *Naturam ipsam Genëris Humani Generalem*; Aut per *Naturam cuiusque Indiuidualem*; Aut per *Verba*, siue *Naturam communicatiuam*. Primum Genus *Idôla*

Tribus, Secundum *Idola Specus*, Tertium *Idola Fori* vocare consueuimus. Est & Quartum Genus, quod *Idola Theatri* appellamus, atque super-inductum est à *præiis Theorijs* siue *Philosophijs*, & *peruersis Legibus Demonstrationum*: Verùm hoc Genus abnegari potest & deponi; Itaque illud in præsentia omitemus. At reliqua planè obsident mentem, neque prorsus euelli possunt. Igitur non est, quod quis in istis, *Analyticam* aliquam expectet; sed *Doctrina de Elenchis* est, circa ipsa *Idola*, Doctrina primaria. Neque (si verum omninò dicendum sit) *Doctrina de Idolis*, in *Artem* redigi possit; sed tantùm adhibenda est, ad ea cauenda, Prudentia quædam Contemplatiua. Horum autem Tractationem plenam & subtilem, ad *Novum Organum* amandamus; pauca generalitèr tantùm de ijs hoc loco dicturi.

Idolorum Tribus Exemplum tale sit. *Natura Intellectus Humani magis afficitur Affirmatiuis & Actiuis, quam Negatiuis & Priuatiuis*; cùm ritè & ordine æquum se vtrique præbere debeat. At ille, si res quæpiam aliquandò existat & teneat; fortiolem recipit de eâ Impressionem, quàm si eadem longè pluriès fallat, aut in contrarium eueniat. Id quod omnis Superstitionis, & vanæ Credulitatis, quasi Radix est. Itaque rectè respondit ille, qui, cùm suspensa Tabula in Templo monstraretur, eorum qui vota soluerant, quod Naufragij Periculum effugissent, atque interrogando premeretur, annon tum demùm Neptuni Numen agnosceret? quæsiuit vicissim, *At ubi sunt illi depicti, qui post vota nuncupata perierunt?* Atque eadem est ratio Superstitionum similium, sicut in Astrologicis, Insomnijs, Ominibus, & reliquis: Alterum Exemplum est huiusmodi; *Animus Humanus (cùm sit ipse Substantiâ æqualis & vniformis) maiorem præsupponit, & affingit in Naturâ Rerum Æqualitatem, & Vniformitatem, quam reuerâ est.* Hinc Com-
mentum

mentum Mathematicorum, *In cœlestibus omnia moueri per Circulos perfectos*, reiiciendo Lineas Spirales : Hinc etiã fit, quod cum multa sint in Naturã *Monodica*, & plena *Imparitatis*, affingat tamen semper Cogitatio Humana, *Relatiua, Parallela, & Coniugata*; Ab hoc enim Fonte, Elementum Ignis, cum Orbe suo, introductum est, ad constituendam quaternionem cum reliquis tribus, Terrã, Aquã, Aere. Chymici autem fanaticum instruxerunt Rerum vniuersarum Phalangem, inanissimo commento inueniri fingentes, in quatuor illis suis Elementis, (Cœlo, Aere, Aquã, & Terrã,) Species singulas parallelas inuicem, & conformes. Tercium Exemplum est superiori finitimum; quod *Homo fiat, quasi Norma & Speculum Nature*: Neque enim credibile est, (si singula percurrantur & notentur) quantum Agmen *Idolorum* Philosophiã immiserit, Naturalium Operationum, ad Similitudinem Actionum Humanarum, Reductio: Hoc ipsum inquam, quod putetur talia Naturam facere, qualia Homo facit. Neque multò meliora sunt ista, quam Hæresis *Anthropomorphitarum*, in Cellis ac Solitudine stupidorum Monachorum orta. Aut Sententia Epicuri huic ipsi in Paganismo respondens; qui Dijs Humanam Figuram tribuebat. At non opus fuit Velleio Epicureo interrogare, *Cur Deus Cœlum Stellis & Luminibus, tanquã Ædilis, ornasset?* Nam si summus ille Opifex, ad modum Ædilis se gessisset, in pulchrum aliquem & elegantem ordinem stellas digere debuisset, operosis Palatiorum Laquearibus conformem; cum è contrã ægrè quis ostendat, in tam infinito Stellarum numero, Figuram aliquam vel quadratam, vel Triangularem, vel Rectilinearem. Tanta est Harmoniã discrepantia, inter Spiritum Hominis, & Spiritum Mundi.

Quod ad *Idôla Specûs* attinet, illa ortum habent ex propria cuiusque Naturã & Animi & Corporis; atque etiã

ex Educatione & Consuetudine, & fortuitis rebus, quæ singulis Homini- bus accidunt. Pulcherrimum enim Emblemata, est illud de *Specu Platonis*. Siquidem si quis (missâ illâ exquisitâ Parabolæ subtilitate) à primâ Infantiâ, in Antro, aut Cauernâ obscurâ & subterraneâ, ad maturam vsquæ Ætatem degeret, & tunc derepentè in Aperta prodiret, & hunc Cœli & Rerum Apparatum contueretur; dubium non est, quin animum eius subirent, & perstringerent, quamplurimæ miræ & absurdissimæ Phantasiæ. Nos verò scilicet, sub Aspectu Cœli degimus; intereà tamen Animi in Cauernis Corporum nostrorum conduntur; vt infinitas Errorum & Falsitatum Imagines haurire necesse sit, si è Specu suâ rarò tantum, & ad breue aliquod tempus prodeant; & non in Contemplatione Naturæ perpetuò, tanquàm sub Dîo morentur. Emblemata siquidem illi de *Specu Platonis*, optimè conuenit Parabola illa Heracliti; *Quod Homines Scientias in Mundis proprijs, & non in Mundo maiore querant.*

At *Idôla Fori* molestissima sunt, quæ ex *Fœdere tacito inter Homines, de Verbis & Nominibus impostis*, se in Intellectum insinuârunt. Verba autem plerunque ex cap- tu Vulgi induntur; atque per Differentias, quarum Vulgus capax est, res secant; Cùm autem Intellectus acutior, aut Observatio diligentior res meliùs distin- guere velit, Verba obstrepunt. Quod verò huius Re- medium est, (Definitiones scilicet,) in plurimis huic malo mederi nequit; quoniàm & ipsæ Definitiones ex verbis constent, & Verba gignant Verba. Etsi au- tèm putemus Verbis nostris nos imperare; & illud fa- cile dictu sit, *Loquendum esse vt vulgus, sentiendum vt Sapientes*; Quinetiàm Vocabula Artium (quæ apud peritos solùm valent) huic rei satisfacere videri possint; & Diffinitiones (de quibus diximus) Artibus præmissæ, (secundum Prudentiam Mathematicorum) Vocabu- lorum

lorum prauas Acceptiones corrigere valeant; attamen hæc omnia non sufficiunt, quo minus Verborum præstigiæ & Incantationes, plurimis modis seducant, & vim quandam Intellectui faciant, & impetum suum, (more Tartarorum sagittationis) retrò in Intellectum (vnde profecta sint) retorqueant. Quare altiore, & nouo quodam remedio, ad hoc Malum opus est: Verùm hæc iam cursim perstringimus, interim *desiderari* pronunciantes hanc Doctrinam, quam *Elenchos magnos*, siue de *Idolis Animi humani natiuis & aduentitijs* appellabimus. Eius autem Tractationem legitimam, ad *Organum Nouum* referimus.

Superest *Artis Iudicandi Appendix* quædam insignis; quam etiã *desiderari* statuimus. Siquidem Aristoteles Rem notauit, Modum Rei nullibi persecutus est. Ea tractat, *quales Demonstrationes ad quales Materias, siue Subiecta, applicari debeant*; vt hæc Doctrina tanquam *Iudicationes Iudicationum* contineat. Optimè enim Aristoteles, *Neque Demonstrationes ab Oratoribus, neque Suasiones à Mathematicis requiri debere* monet. Vt si in Probationis genere aberretur, Iudicatio ipsa non absoluitur. Quandò verò sint quatuor Demonstrationum genera, vel per *Consensum immediatum & Notiones communes*; vel per *Inductionem*; vel per *Syllogismum*; vel per eam (quam rectè vocat Aristoteles) *Demonstrationem in Orbem*; (non à Notioribus scilicet, sed tanquàm de Plano;) habent hæc Demonstrationes singulæ certa subiecta, & Materias Scientiarum in quibus pollent; alia, à quibus excludantur. Etenim Rigor & Curiositas, in poscendo Probationes nimium seueras, in aliquibus; multò magis Facilitas & Remissio, in acquiescendo Probationibus leuioribus in alijs; inter ea sunt numeranda, quæ Detrimenti plurimum, & Impedimenti Scientijs attulerunt. Atque de *Arte Iudicandi* hæc dicta sint.

CAPVT V.

Partitio Artis Retinendi siue Retentiux, in Doctrinam de Adminiculis Memoriae, & Doctrinam de Memoria ipsa. Partitio Doctrinae de Memoria ipsa, in Prænotationem; & Emblema.

Artem Retinendi siue Custodiendi, in duas Doctrinas partiemur. Doctrinam scilicet de Adminiculis Memoriae; & Doctrinam de Memoria ipsa. Adminiculum Memoriae planè Scriptio est: Atque omninò monendum, quod Memoria sine hoc Adminiculo, Rebus prolixioribus & accuratioribus, impar sit; neque vllò modo, nisi de Scripto, recipi debeat. Quod etiàm in Philosophiâ Inductiuâ, & Interpretatione Naturæ, præcipuè obtinet: Tam enim possit quis Calculationes Ephemeridis, Memoria nudâ, absque Scripto absoluere, quam interpretationi Naturæ per Meditationes, & vires Memoriae natiuas & nudas, sufficere; nisi eidem Memoriae, per Tabulas ordinatas ministraretur. Verum missâ Interpretatione Naturæ, quæ Doctrina noua est, etiàm ad Veteres & Populares Scientias, haud quicquam ferè vtilius esse possit; quam Memoriae Adminiculum solidum & bonum; hoc est; Digestum probum, & eruditum, Locorum Communium. Neque tamen me fugit; quod Relatio eorum, quæ legimus aut discimus, in Locos communes, damno Eruditionis ab aliquibus, imputetur, vt quæ Lectionis Cursum remoretur, & Memoriam ad feriandum inuiter. Attamen quoniam Adulterina res est, in Scientijs præcocem esse & promptum; nisi etiàm solidus sis & multipliciter instructus, Diligentiam & Laborem

Laborem in *Locis communibus* congerendis, magni prorsùs rem esse Vsùs, & Firmitudinis, in Studijs iudicamus; veluti quæ *Inuentioni* copiam subministrat; & *Aciem Iudicij* in Vnum contrahat. Verum est tamen, inter *Methodos* & *Syntaxes Locorum communium*, quas nobis adhuc videre contigit, nullam reperiri quæ aliquis sit pretij; quandoquidem in Titulis suis, Faciem prorsùs exhibeant, magis Scholæ, quam Mundi; Vulgares & pædagogicas adhibentes Diuisiones, non autem eas, quæ ad Rerum Medullas, & Interiora quouis modo penetrant.

Circa *Memoriam* autem ipsam, satis segniter & languidè videtur adhuc inquisitum. Extat certè de eâ *Ars* quæpiam; Verùm nobis constat, tum meliora Præcepta de *Memoriâ* confirmandâ & ampliandâ haberi posse, quam illa *Ars* complectitur; tum *Practicam* illius ipsius *Artis* meliorem institui posse, quam quæ recepta est. Neque tamen ambigimus (si cui placet hanc *Arte* ad *Ostentationem* abuti) quin possint præstari per eam nonnulla *Mirabilia*, & *Portentosa*: Sed nihilominus *Res* quasi sterilis est, (eo quo adhibetur modo) ad vsus humanos. At illud interim ei non imputamus, quod *Naturalem Memoriam* destruat, & super-oneret, (vt vulgò obijcitur;) sed quod non dextrè instituta sit, ad *Auxilia* memoriæ commodanda, in *Negotijs* & *Rebus* serijs. Nos verò hoc habemus (fortassè ex genere vitæ nostro *Politicæ*) vt, quæ *Artem* iactant, vsus non præbent, parui faciamus. Nam ingentem Numerum *Nominum*, aut *Verborum* semel recitatorum, eodem ordine statim repetere; aut *Versus* complures de quouis *Argumento* extemporè conficere; aut quicquid occurrit *Satyricâ* aliquâ similitudine perstringere; aut *seria* quæque in *Iocum* vertere; aut *Contradictione* & *Cauillatione* quiduis eludere; & similia; (quorum in *Facultatibus Animi* haud exigua est

M^o m Copia;

Copia; quæque Ingenio & Exercitatione ad Miraculum vsque extolli possunt;) hæc certe omnia & his similia nos non maioris facimus, quam Funambulorum & Mimorum Agilitates & Ludicra: Etenim eadem fermè Res sunt; cum hæc Corporis, illa Animi viribus abutantur; & Admirationis forsitan aliquid habeant, Dignitatis parum.

Ars autem Memoriae, duplici nititur Intentione; *Prænotione*; & *Emblemate*: *Prænotionem* vocamus Abscissionem quandam Inuestigationis infinitæ. Cum enim quis aliquid reuocare in memoriam conatur; si nullam *Prænotionem* habeat, aut *Perceptionem* eius quod quærit; quærit certè, & molitur, & hæc illac discurret, tanquam in Infinito. Quod si certam aliquam *prænotionem* habeat; statim abscinditur Infinitum, & fit *Discursus Memoriae* magis in vicino; Vt *Venatio Damæ*, intra *Septa*. Itaque & *Ordo* manifestò iuuat *Memoriam*. Subest enim *Prænotio*, id quod quæritur tale esse debere, vt conueniat cum *Ordine*. Similitèr *Carmina* faciliùs discuntur memoritèr, quam *Prosa*. Si enim hæretur in aliquo verbo; subest *Prænotio*, tale debere esse *Verbum*, quod conueniat cum *Verbu*. Atque ista *Prænotio* est *Artificialis Memoriae* Pars prima. Nam in *Artificiali Memoria* *Locos* habemus jam antè digestos & paratos: *Imagines* extempore, prout res postulat, conficimus: At subest *Prænotio*, talem esse debere *Imaginem*, qualis aliquatenus conueniat cum *Loco*. Id quod vellicat *Memoriam*, & aliquo modo munit ad rem quam quærimus. *Emblema* verò deducit *Intellectuale* ad *Sensibile*: *Sensibile* autem semper fortiùs percutit *Memoriam*, atque in eâ faciliùs imprimitur, quam *Intellectuale*. Adcò vt etiàm *Brutorum Memoria*, per *Sensibile* excitetur; per *Intellectuale*, minimè. Itaque faciliùs retineas *Imaginem Venatoris Leporem* persequentis, aut *Pharmacopæi Pyxides ordinantis*, aut *Pedantij Orationem*

Orationem habentis, aut Pueri Versus memoritè recitantis, aut Mimi in Scenâ agentis; quam ipsas Notiones Inventionis, Dispositionis, Elocutionis, Memoriar, Actionis. Sunt & alia, quæ pertinent ad *Memoriam* iuuandam (vt modo diximus) sed *Ars* quæ iam habetur ex his duobus iam præmissis consistit. Particulares autem Artium Defectus persequi, fuerit ab Instituto nostro recedere. Igitur de *Arte Retinendi* siue *Custodiæ*, hæc dicta sint. Iam verò, ad quartum Membrum *Logicæ*, quod *Traditionem* & *Elocutionem* tractat, ordine peruenimus.

Mm 2

FRANCISCI

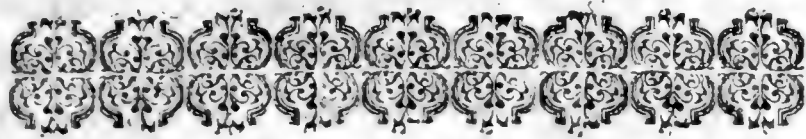
The first part of the book is devoted to a general
 introduction to the subject of the history of
 the human mind. It is divided into three
 parts: the first part is devoted to the
 history of the human mind in general, the
 second part to the history of the human
 mind in particular, and the third part to
 the history of the human mind in the
 future. The first part is divided into
 three sections: the first section is devoted
 to the history of the human mind in
 general, the second section to the history
 of the human mind in particular, and the
 third section to the history of the human
 mind in the future. The second part is
 divided into three sections: the first
 section is devoted to the history of the
 human mind in general, the second section
 to the history of the human mind in
 particular, and the third section to the
 history of the human mind in the future.

THE HISTORY OF THE HUMAN MIND

BY J. H. B. [Name]

THE HISTORY OF THE HUMAN MIND

THE HISTORY OF THE HUMAN MIND

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER SEXTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Traditiuæ, in Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; & Doctrinam de Illustratione Sermonis. Partitio Doctrinæ de Organo Sermonis, in Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; & De Descriptione: Quarum duæ posteriores Grammaticam constituunt, eiusque Partitiones sunt. Partitio Doctrinæ de Notis Rerum,

Rerum, in Hieroglyphica; & Characteres Reales. *Partitio Secunda Grammaticæ, in Literariam; & Philosophantem. Aggregatio Poeseos quoad Metrum, ad Doctrinam de Locutione. Aggregatio Doctrinæ de Ciphris, ad Doctrinam de Scriptione.*

Onceditur certè cuius (Rex Optime) Seipsum & Sua ridere & ludere. Quis igitur nouit, nùm fortè Opus istud nostrum, non descriptum fuerit, ex Libro quodam Veteri, reperto inter Libros, famosissimæ illius Bibliothecæ Sancti Victoris; quorum Catalogum excepit Magister *Franciscus Rabeleus*? Illic enim inuenitur Liber, cui Titulus est, *Formicarium Artium*. Nos sanè pusillum Aceruum Puluisculi congessimus, & sub eo complura Scientiarum & Artium Grana condidimus; quò Formicæ reptare possint, & paulatim conuiescere, & subinde ad nouos se labores accingere. At Regum Sapientissimus Pigros quoscunque remittit ad Formicas: Nos autem Pigros eos Homines pronunciamus, quibus acquisitis uti tantùm, cordi sit; neque subinde nouas Scientiarum Sementes & Messes facere.

Accedamus nunc ad *Artem Tradendi, siue Proferendi, & Enunciandi* ea, quæ Inuenta, Iudicata, ac in Memoria reposita sunt; quam Nomine Generali *Traditiuam* appellabimus. Ea omnes *Artes circa Verba & Sermones* complectitur. Quamuis enim Ratio, Sermonis ueluti Anima sit; tamen in tractando disiungi debent,
Ratio,

Ratio, & Sermo; non minùs quam Anima, & Corpus. *Traditiuam* in tres Partes diuidemus; *Doctrinam circa Organum Sermonis*; *Doctrinam circa Methodum Sermonis*; & *Doctrinam circa Sermonis Illustrationem*, siue *Ornatum*.

Doctrina de Organo Sermonis vulgò recepta, quæ & *Grammatica* dicitur, duplex est: Altera de *Locutione*; Altera de *Scriptione*: Rectè enim Aristoteles; *Cogitationum Tessera verba, Verborum literæ*; Vtrunque *Grammaticæ* assignabimus. Verùm vt rem altiùs repetamus, antequàm ad *Grammaticam* & Partes eius iam dictas veniamus, in genere de *Organo Traditiuæ* dicendum est. Videntur enim esse Proles quædam *Traditiuæ* aliæ, præter *Verba & Literas*. Hoc igitur planè statuendum est; Quicquid scindi possit in Differentias satis numerosas, ad Notionum varietatem explicandam (modò Differentiæ illæ Sensui perceptibiles sint) fieri posse Vehiculum Cogitationum de Homine in Hominem. Nam videmus Nationes *Linguis* discrepantes, Commercia non malè per *Gestus* exercere. At in Practicâ nonnullorum, qui furdi & muti vsque à Natiuitate fuerant, & aliàs erant ingeniosi, miros vidimus haberi inter eos & Amicos suos, qui eorum *Gestus* perdidicerant, Dialogos. Quinetiàm notissimum fieri iam cœpit, quod in Chinâ, & Prouincijs vltimi Orientis, in vsu hodiè sint, *Characteres* quidam *Reales*, non *Nominales*; qui scilicet nec Literas, nec Verba, sed Res & Notiones exprimunt. Adeò vt Gentes complures, *Linguis* prorsus discrepantes, sed huiusmodi *Characteribus*, (qui apud illos latius recepti sunt) consentientes, Scriptis communicent: Eoúsque, vt Librum aliquem huiusmodi *Characteribus* conscriptum, quæque Gens, Patriâ Linguâ legere, & reddere possit.

Notæ igitur *Rerum*, quæ absque Ope, aut Medio *Verborum*, Res significant, duplicis generis sunt: Quarum prius Genus ex *Congruo*; Alterum ad *Placitum* significat.

significat. Prioris Generis sunt, *Hieroglyphica*; & *Gestus*: Posterioris verò, ij, quos diximus, *Characteres Reales*. *Hieroglyphicorum* Vfus vetustus admodum, & in Veneratione quâdam habitus; Præcipuè apud Ægyptios Gentem valdè antiquam: Adeò vt videantur *Hieroglyphica* fuisse *Scriptio* quædam Ante-nata, & senior ipsis *Elementis Literarum*, nisi fortè apud Hebræos. *Gestus* autèm, tanquàm *Hieroglyphica* Transitoria sunt. Quemadmodum enim Verba prolata volant, scripta manent; ita & *Hieroglyphica Gestibus* expressa transeunt, depicta durant. Cùm enim Periander, consultus de conseruandâ Tyrannide, Legatum astare iuberet; atque ipse in Horto deambulans, Summitates Florum eminentiorum carperet, ad Sedem Procerum innuens; non minùs vfus est *Hieroglyphico*, quam si id in Chartâ depinxisset. Illud interim patet, *Hieroglyphica* & *Gestus*, sempèr cum Re significatâ aliquid Similitudinis habere; & Emblemata quædam esse; vnde eas *Notas Rerum ex congruo* nominauimus. At *Characteres Reales*, nihil habent ex Emblemate, sed planè surdi sunt; non minùs quam ipsa Elementa Literarum; & ad *Placitum* tantum effecti, consuetudine autem tanquàm Pacto tacito recepti. Illud interim liquet, vastâ ipsorum multitudine ad Scribendum opus esse: Tot enim esse debent, quot sunt Vocabula Radicalia. Hæc igitur Portio *Doctrinæ de Organo Sermonis* quæ est de *Notis Rerum*, nobis ponitur pro *Desiderato*. Etsi autem tenuis possit videri esse eius Vfus, cùm Verba & Scriptio per Literas sint Organa *Traditiuæ* longè commodissima; visum est tamen nobis, veluti Rei non ignobilis, aliquam hoc loco Mentionem eius facere. Tractamus enim hîc, veluti Numismata Rerum Intellectualium; nec abs re fuerit nosse, quod sicut Nummi possint confici ex aliâ Materiâ præter Aurum & Argentum, ita & *Notæ Rerum* aliæ possint cudi, præter *Verba* & *Literas*.

Pergamus

cedem,

Pergamus igitur ad *Grammaticam*. Ea verò, veluti Viatoris locum, erga ceteras. Scientias obtinet; non nobilem illum quidem, sed in primis tamen necessarium; præsertim cum Scientiæ, nostris Seculis, ex Linguis Eruditis, non vernaculis, potissimum hauriantur. Neque tamen Dignitas eius parua censenda est; quandoquidem Antidoti cuiusdam vicibus fungatur contra Maledictionem illam Confusionis Linguarum. Sanè hoc agit Industria humana, ut se restituat & redintegret in Benedictionibus illis, quibus Culpâ suâ excidit. Atque contra Maledictionem primam Generalem de Sterilitate Terræ, & *Comedendo panem suum in sudore vultûs sui*, reliquis Artibus omnibus se munit & instruit. At contra secundam illam de Confusione Linguarum, aduocat in auxilium *Grammaticam*. Eius, in Linguis quibusque vernaculis, exiguus certè vsus est; In Externis perdiscendis, latior; Amplissimus verò in illis Linguis, quæ vulgares esse desierunt, & in Libris tantum perpetuantur.

Grammaticam etiã bipartitam ponemus; ut alia sit *literaria*; alia *Philosophica*: Altera adhibetur simpliciter ad Linguas, nempe ut eas quis, aut celerius perdiscat, aut emendatius & purius loquatur: Altera verò aliquatenus Philosophiæ ministrat: Quâ in parte occurrit nobis Cæsarem Libros *De Analogiâ* conscripsisse, Atque Dubitatio subiit, vtrum illi hanc, quam dicimus, *Grammaticam Philosophicam* tractarint? Suspicamur tamen nil admodum in illis fuisse subtilius, aut sublimius; sed tantum Præceptiones tradidisse de Oratione castâ & integrâ, neque à Consuetudine loquendi prauâ, neque ab Affectatione aliquorum, vitiatâ & pollutâ; in quo genere ipse excelluit. Veruntamen hâc ipsâ re moniti, cogitatione complexi sumus *Grammaticam* quandam, quæ non Analogiam Verborum ad inuicem, sed Analogiam inter Verba, & Res, siue Rati-

onem, sedulò inquirat; citra tamen eam, quæ Logicæ subleruit, Hermeniam. Vestigia certè Rationis Verba sunt: Itaque Vestigia etiàm aliquid de Corpore indicant: Huius igitur rei Adumbrationem quandam tenuem dabimus: Primò autem minimè probamus curiosam illam Inquisitionem, quam tamen Plato Vir eximius non contempsit; nimirum de Impositione & Originali Etymologiâ Nominum; supponendo ac si illa iam à Principio ad Placitum indita minimè fuissent, sed ratione quâdam & significantè deriuata & deducta: Materiam certè elegantem, & quasi ceream, quæ aptè fingi & flecti possit; quoniàm verò Antiquitatum Penetralia perscrutari videtur, etiàm quodammodò Venerabilem; sed nihilominus parcè veram, & fructu cassam. Illa demùm, vt arbitramur, foret nobilissima *Grammaticæ* species, si quis in *Linguis* plurimis, tam Eruditis quam Vulgaribus eximiè doctus, de varijs *Linguarum* Proprietatibus tractaret; in quibus quæque excellat, in quibus deficiat, ostendens. Ita enim & *Linguae* mutuo commercio locupletari possunt; & fiet ex ijs quæ in singulis *Linguis* pulchra sunt, (tanquam Venus Apellis) Orationis ipsius quædam formosissima Imago, & Exemplar quoddam insigne, ad sensus Animi ritè exprimendos. Atque vnà etiam hoc pacto capientur signa haud leuia, sed obseruatu digna (quod fortassè quispiam non putaret) de Ingenijs & Moribus Populorum & Nationum, ex *Linguis* ipsorum. Equidem libentè audio Ciceronem notantem, quod apud Græcos desit Verbum, quod Latinum illud (*Ineptum*) reddat; *Proptereâ* (inquit) *quod Græcis hoc vitium tam familiare fuit, vt illud in se ne agnoscerent quidem*: Digna certè grauitate Romanâ Censura. Quid illud quod Græci in Compositionibus Verborum tanta licentiâ vsi sunt, Romani contrâ magnâ in hâc re Seueritatem adhibuerunt? Planè colligat quis, Græcos fuisse

fuisse Artibus, Romanos Rebus gerendis magis idoneos. Artium enim Distinctiones, Verborum Compositionem ferè exigunt; At Res & Negotia, simpliciora Verba postulant. Quin Hebræi tantùm Compositiones illas refugiunt, vt malint Metaphorâ abuti, quam Compositionem introducere. Quinetiàm Verbis tam paucis, & minimè commixtis vtuntur, vt planè ex *Lingua* ipsâ quis perspiciat, Gentem fuisse illam Nazâræam, & à reliquis Gentibus separatam. Annon & illud Observatione dignum (licet nobis Modernis Spiritus nonnihil retundat) antiquas *Linguas* plenas Declinationum, Casuum, Coniugationum, Temporum, & similium fuisse; Modernas his ferè destitutas, plurima per Præpositiones, & Verba Auxiliaria sequitèr expedire. Sanè facilè quis conijciat (vtcunq; nobis ipsi placeamus) Ingenia priorum Seculorum nostris fuisse multò acutiora & subtiliora. Innumera sunt eiusmodi, quæ iustum Volumen complere possint. Non abs re igitur fuerit, *Grammaticam Philosophantem*, à *Simplici & Literariâ* distinguere, & *Desideratam* ponere.

Ad *Grammaticam* etiam pertinere iudicamus omnia illa, quæ Verbis quoquo modo accidunt, qualia sunt *Sonus*, *Mensura*, *Accentus*. At prima illa Literarum Simplicium Cunabula (nempe quâ percussione Linguae, quâ Aperturâ Oris, quâ Adductione Labiorum, quo Nisu Gutturis, singularum Literarum Sonus generetur) ad *Grammaticam* non pertinent, sed Portio sunt *Doctrina de sonis, sub Sensu & Sensibili*, tractanda. *Sonus*, de quo loquimur, *Grammaticus*, ad *Euphonias* tantùm pertinet, & *Dysphonias*. Illarum quædam communes sunt: Nulla enim est *Lingua*, quin Vocalium Concurrentium Hiatus, aut Consonantium Concurrentium Asperitates aliquatenùs refugiat. Sunt & aliæ Respectiuæ, quæ scilicet diuersorum Populorum

lorum Auribus gratæ aut ingratae accedunt. *Græca* *Lingua* Diphongis scætet; *Latina* longè parcius. *Lingua Hispanica* Literas Tenues odit, easque statim vertit in Medias. *Linguae* quæ ex *Gothis* fluxere, Aspiratis gaudent: Multa sunt eiusmodi: Verùm hæc ipsa fortalsè plus satis.

At *Mensura Verborum* ingens nobis Corpus Artis peperit, *Poesim* scilicet, non quatenus ad Materiam (de quâ supra) sed quatenus ad Stilum & Figuram Verborum; Versus nimirum siue Carmina. Circa quæ Ars habetur quasi pusilla, Exempla accedunt grandia, & infinita. Neque tamen Ars illa (quam *Profodiam Grammatici* appellant) ad Carminum Genera, & Mensuras edocendas tantum restringi debeat: Adijcienda enim sunt præcepta, quod Carminum Genus, cuique Materie, siue Subiecto, optimè conueniat? Antiqui Heroica Carmina Historijs & Encomijs applicauerunt; Elegos Querimonijs; Iambos Inuectiuis; Lyricos Odis & Hymnis. Neque hæc Prudentia recentioribus Poetis in *Linguis Proprijs* defuit: Illud reprehendendum, quod quidam Antiquitatis nimium studiosi, *Linguas Modernas*, ad Mensuras Antiquas (Heroicas, Elegiacas, Sapphicas, &c.) traducere conati sunt; quas ipsarum *Linguarum* Fabrica respuit, nec minus Aures exhorrent. In huiusmodi rebus, Sensus iudicium, Artis præceptis præponendum; vt ait ille,

— *Cæne fercula nostræ*

Mellem conuiuii quàm placuisse Cocis.

Neque verò Ars est, sed Artis abusus, cum illa Naturam non perficiat, sed peruertat. Verùm quod ad *Poesim* attinet (siue de *Fabulis*, siue de *Metro* loquamur) est illa (vt superius diximus) tanquam Herba luxurians, sine Semine nata, ex Vigore ipsius Terræ germinans. Quare vbique serpit, & latissimè diffusa est; vt superuacuum foret de Defectibus eius sollicitum

tum

tum esse. De illâ igitur Cura est abijcienda. Quod verò ad *Accentus Verborum*, nil opus est de re tam pusillâ dicere; nisi fortè illud quis notatu dignum putet; quod *Accentus Verborum* exquisitè, *Accentus* autem *Sententiarum* neutiquàm in Obseruationem venit. At tamen illud ferè vniuerso Generi humano commune est, vt Vocem in fine Periodi submittant, in Interrogatione eleuent, & alia huiusmodi non pauca. Atque de *Grammaticæ* Parte, quæ ad *Locutionem* spectat, hætenùs.

Quod ad *Scriptionem* attinet, ea aut *Alphabeto Vulgari* perficitur, (quod vbique recipitur,) aut *Occulto & Priuato*, de quo inter singulos conuenit, quod *Ciphras* vocant. At *Orthographia vulgaris* etiàm *Controuersiam & Quæstionem* nobis peperit; Vtrùm scilicet eodem, Verba scribere oporteat, quo pronunciantur, modo; an potius ex more consueto? At illa *Scriptio* quæ reformata videri possit, (vt scilicet *Scriptio Pronunciationi* consona sit) est ex Genere inuicilium Subtilitatum. Nam & ipsa *Pronunciatio* quotidie gliſcit, nec constans est; & *Deriuationes Verborum*, præsertim ex *Linguis extraneis*, prorsus obscurantur; Denique cum ex more recepto *Scripta*, morem pronuncianti nullo modo impediunt, sed liberam relinquunt, quorsùm attinet ista Nouatio?

Ad *Ciphras* igitur veniendum. Earum Genera haud pauca sunt. *Ciphræ simplices*; *Ciphræ Non significantibus Characteribus intermixtæ*; *Ciphræ duplices Literas vno Characterẽ complexæ*; *Ciphræ Rotæ*; *Ciphræ Clauis*; *Ciphræ verborum*; aliæ. Virtutes autem in *Ciphris* requirendæ tres sunt: Vt sint *Expeditæ*, non nimis operosæ ad scribendum: Vt sint *fidæ*, & nullo modo pateant ad *Deciphrandum*; Addo denique, vt, si fieri possit, *suspicionẽ* vacent. Si enim *Epistolæ* in *Manus Eorum* deuenient, qui in eos qui scribunt,

bunt, aut ad quos scribuntur, potestatem habeant, tamen si Ciphra ipsa fida sit, & decipratu impossibilis, tamen subijcitur hæc Res Examini & Quæstioni; nisi Ciphra sit eiusmodi, quæ aut suspicione vacet, aut Examinationem eludat. Quod verò ad Elusionem Examinis attinet, suppetit Inuentum ad hoc nouum atque vtile, quod cum in promptu habeamus, quorsum attinet illud inter *Desiderata* referre, sed potius id ipsum proponere? Hoc huiusmodi est; Vt habeat quis duo Alphabeta, Vnum Literarum verarum, alterum Non-significantium; Et simul duas Epistolas inuoluat, vnã quæ Secretum deferat, alteram qualem verisimile fuerit Scribentem missurum fuisse, absque periculo tamen. Quod si quis de Ciphra seuerè interrogetur, porrigat ille Alphabetum Non significantium, pro veris Literis, Alphabetum autem Verarum Literarum pro Non-significantibus; Hoc modo incidet Examinator in Epistolam illam Exteriorem; quam cum probabilem inueniet, de Interiiori Epistolâ nihil suspicabitur. Vt vero suspicio omnis absit, aliud Inuentum subijciemus, quod certè, cum Adolescentuli essemus Parisijs, excogitauimus; nec etiã adhuc, visa nobis res digna est, quæ pereat. Habet enim gradum Ciphrae altissimum; nimirum vt *Omnia per Omnia* significari possint: ita tamen, vt Scriptio quæ inuoluitur, quintuplò minor sit, quam eã cui inuoluatur: Alia nulla omninò requiritur Conditio, aut Restrictio. Id hoc modo fiet. Primò, vniuersæ literæ *Alphabeti* in duas tantummodò Literas soluantur, per Transpositionem earum. Nam Transpositio duarum Literarum, per Locos quinque, Differentijs triginta duabus, multò magis viginti quatuor (qui est Numerus *Alphabeti* apud nos) sufficiet. Huius *Alphabeti* Exemplum tale est.

Exemplum

Exemplum *Alphabeti Biliterarij.*

A *B* *C* *D* *E* *F*
*A**aaaa* . *a**aaaab* . *aa**aba* . *aa**abb* . *a**abaa* . *a**abab* .
G *H* *I* *K* *L* *M*
*a**abba* . *a**abbb* . *a**baaa* . *a**baab* . *a**ababa* . *a**babbb* .
N *O* *P* *Q* *R* *S*
*a**bbaa* . *a**bbab* . *a**bbba* . *a**bbbb* . *b**aaaa* . *b**aaab* .
T *V* *W* *X* *Y* *Z* .
*b**ababa* . *b**aaabb* . *b**abaa* . *b**abab* . *b**abba* . *b**abbbb* .

Neque leue quiddam obiter hoc modo perfectum est. Etenim ex hoc ipso patet Modus, quo ad omnem Loci Distantiam, per Obiecta, quæ vel Visui, vel Auditui subijci possint, Senſa Animi proferre, & significare liceat; si modò Obiecta illa, duplicis tantum Differentiæ capacia sunt; veluti per Campanas, per Buccinas, per Flammeos, per Sonitus Tormentorum, & alia quæcunque. Verùm vt Inceptum persequamur, cum ad Scribendum accingeris, Epistolam Interiorem in *Alphabetum* hoc *Biliterarium* solues. Sit Epistola interior;

Fuge.

Exemplum *Solutionis.*

F *V* *G* *F*
*A**abab* . *b**aaabb* . *a**abba* . *a**abaa* .

Præstò

Præterò simul fit aliud *Alphabetum Biforme*; nimirum, quod singulas *Alphabeti Communis* Literas, tam Capitales, quam minores, duplici Formâ, prout cuique commodum fit, exhibeat.

Exemplum *Alphabeti Biformis*.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
A A a a. B B b b. C C c c. D D d d.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
E E e e. F F f f. G G g g. H H h h.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
I I i i. K K k k. L L l l. M M m m.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a.
N N n n. O O o o. P P p p. Q Q q q. R R

b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
R r r. S S s s. T T t t. V V v v. u. u.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
W W w w. X X x x. Y Y y y. Z Z z z.

Tum demùm Epistolæ Interiõri, iam factæ *Biliteratæ*,
Epistolam Exteriõrem *Biformem*, literatim accommo-
dabis, & postea describes. Sit Epistola Exterior;

Manere te volo donec venero.

Exemplum *Accommodationis*.

F V G F
a ababb aa b baa b baaa baa.
Manere te volo donec venero

Apposuimus etiã Exemplum aliud largius eiusdem
Ciphrae, *Scribendi Omnia per Omnia.*

Epistola Interior, ad quam delegi-
mus *Epistolam Spartanam*, missam
olim in Scytale.

*Perditæ Res. Mindarus cecidit. Milites
esuriunt. Neque hinc nos extricare, neque
hic diutiùs manere possumus.*

Epistola Exterior, sumpta ex *Epistolâ*
Primâ Ciceronis, in quâ *Epistola Spar-
tana* inuoluitur.

z' 7
Ego omni officio, ac potius pietate erga te;
carteris satisfacio omnibus: Mihi ipse nun-
quam satisfacio. Tanta est enim magni-
tudo tuorum erga me meritorum, ut quoni-
am tu, nisi perfectam re, de me non conquiēs-
si; ego, quia non idem in tuam causam efficio,
vitam mihi esse acerbam putem. In cau-
sam haec sunt: Ammonius Regis Legatus
apertè pecuniam nos oppugnat. Res agitur
per eosdem creditores, per quos, cum tu ade-
ras, agebatur. Regis causam, si qui sunt,
qui velint, qui pauci sunt, omnes ad Pompe-
ium rem deferri volunt. Senatus Reli-
gionis calumniam, non religione, sed ma-
levolentia, et illius Regiae Largitionis
invidia comprobatur. &c.

Doctrina autem de *Ciphris*, aliam secum traxit *Doctrinam* erga ipsam *Relatiuam*: Illa est de *Deciphratione*, siue *Referatione* *Ciphrarum*; licet quis *Alphabettum* *Ciphrae*, aut pactum de *Latebrâ* penitus ignoret. Res sanè est illa, laboriosa simul & ingeniosa, & *Arcais* *Principum*, veluti & illa prior, dicata. Attamen præcautione solerti fieri possit inutilis; etsi quomodo *Res* nunc se habent, magni prorsus sit vsûs. Etenim si *Ciphrae* introductæ essent bonæ & fideles, plurimæ fuerint, quæ operam *Deciphratoris* prorsus eluderent, & excluderent; quæ tamen sint satis commodæ, & expeditæ, ad legendum, aut *Scribendum*. Verùm *Imperitia* & *Inscitia* *Secretariorum*, & *Amanuensium*, in *Aulis* *Principum* tanta est, vt maxima plerunque *Negotia* *Ciphris* infirmis & futilibus, committantur.

Interea fieri potest, vt suspicetur quipiam, Nos in *Enumerationem*, & quasi *Censum* *Artium*, id agere, vt *Scientiarum* *Copiam* (quas veluti in aciem adducimus) *Auctæ* & *multiplicatæ*, magis sint *Admirationi*; cum tamen *Numerus* earum fortè ostentari, vires tam breui *Tractatu* vix explicari possint. Verùm Nos *Institutum* nostrum fidelitè vrgemus, atque in hoc globo *Scientiarum* conficiendo, etiam *Insulas* *minores*, aut *remotiores* omitti nolumus. Neque verò (vt arbitramur) *perfunctoriè*, licet cursim eas *Artes* attingimus; sed potius *Nucleos* & *Medullas* ipsarum, ex multâ *Materiae* *massâ*, stilo acuto excerpimus. Cuius rei iudicium ipsis illis, qui in huiusmodi *Artibus* peritissimi sunt, permittimus: Cum enim plerique, qui *multiscij* videri volunt, hoc ferè habeant; vt *Vocabula* & *Exteriora* *Artium* passim iactantes, illarum ignavis *Admirationi*, *Magistris* ludibrio sint; speramus nostra contrarium prorsus euentum habitura, vt peritissimi cuiusque in *Artibus* singulis iudicium maximè detineant, cæteris minoris sint. Quod verò ad *Artes* il-

las, quæ Minorum quasi Gentium videri possunt; si quis existimet nos, nimium quid ipsis tribuere; circumspiciat ille & videbit, Homines in Prouincijs suis, magnos sanè & celebres, cùm ad Metropolim aut Sedem Imperij fortè migrauerint, turbæ ferè immisceri, & inferioris notæ esse: similiter mirum non est, Artes istas leuiores, iuxta Artes Principales & supremas collocatas, dignitate minui; cùm tamen ijs, qui Operam illis præcipuè impenderit, Res videantur vtique magnæ & præclaræ. Atque de *Organo Sermonis* hæc dicta sunt.

C A P V T II.

Doctrina de Methodo Sermonis constituitur vt pars Traditiuæ Substantiua & Principalis: Nomen ei inditur Prudentia Traditiuæ. Enumerantur Methodi Genera diuersa; & subiunguntur eorum Commoda & Incommoda.

Eniamus ad *Doctrinam de Methodo Sermonis*. Ea vt Pars Dialecticæ tractari consuevit. Etiam Locum in *Rhetoricâ* per Nomen *Dispositionis* reperit. Verùm Collocatio eius in Famulatio aliarum Artium, in Causâ fuit, vt pluri- ma quæ ad ipsum spectant, cognitu vtilia, prætermissa sunt. Visum igitur est nobis, *Doctrinam Substantiuam & Principalem de Methodo*, constituere, quam nomine generali *Prudentiam Traditiuam* appellamus. Itaque *Methodi* Genera (cùm varia sint,) enumerabimus potius, quàm partiemur. Atque de vnicâ *Methodo*, & Dichotomijs

chotomijs perpetuis, nil attinet dicere: Fuit enim Nubecula quædam Doctrinæ, quæ citò transijt: Res certè simul & leuis, & Scientijs damnosissima. Etenim huiusmodi Homines, cum *Methodi* suæ Legibus res torqueant; &, quæcunque in Dichotomias illas non aptè cadunt, aut omittant, aut præter Naturam inflectant; hoc efficiunt, vt quasi Nuclei & Grana Scientiarum exiliant, ipsi aridas tantùm & desertas Siliquas stringant. Itaque inania Compendia parit hoc genus *Methodi*, Solida Scientiarum destruit.

Constituatur igitur prima Differentia *Methodi*, vt sit aut *Magistralis*, aut *Initiatiua*. Neque verò Verbum *Initiatiue* ita intelligimus, quasi hæc Initia Scientiarum tantùm traderet, illa Doctrinam integram; Verùm contrà (Vocabulum à Sacris mutuantes) eam dicimus *Methodum Initiatiuam*, quæ ipsa Scientiarum Mysteria recludat, & denudet: *Magistralis* siquidem docet; *Initiatiua* intimat: *Magistralis* poscit, vt fides habeatur ijs quæ dicuntur; *Initiatiua* verò potius vt Examen subeant: Altera Scientias Discipulorum vulgo; Altera tanquàm Filijs Scientiarum tradit: Denique, Altera pro fine habet, Scientiarum (quales iam sunt) Vsum; Altera earundem Continuationem, & vltiorem Progressum. Harum posterior, Via videtur *Deserta* & *Interclusa*. Ita enim adhuc Scientiæ tradi consueuerunt, quasi ex pacto, tam docens quam Discens, Errores ascilcere cupiant. Etenim qui docet, eo docet modo, quo maximè dictis suis Fides astruatur, non quo illa commodissimè Examine subijciantur: & qui discit, sibi extemplò satisfieri, non legitimam Disquisitionem præstolari expetit; vt magis sit ei cordi, *Non Dubitare*, quam *Non Errare*. Ita vt & Magister, amore gloriæ infirmitatem Scientiæ suæ proderè caueat, & Discipulus, Laboris odio, Vires proprias experiri nolit. Scientia verò, quæ alijs tanquàm Tela pertexenda traditur,

ditur, *Eâdem Methodo* (si fieri possit) *animo alterius est insinuanda, quâ primitus inuenta est*. Atque hoc ipsum fieri sanè potest in Scientiâ per *Inductionem* acquisitâ: Sed in *Anticipatâ* istâ & *Præmaturâ* Scientiâ (quâ vrimur) non facilè dicat quis, quo itinere, ad eam quam nactus est Scientiam, peruenerit. Attamen sanè secundum *Maius & Minus*, possit quis Scientiam propriam reuifere, & *Vestigia* suæ *Cognitionis* simul & *Consensûs* remeiri; atque hoc pacto, Scientiam sic transplantare in *Animum* alienum, sicut creuit in suo. *Artibus* enim idem vsuuenit quod *Plantis*: Si *Plantâ* aliquâ vi in *animo* habeas, de *Radice* quid fiat nil refert; si verò transterre cupias in aliud *Solum*, tutius est *Radicibus* vii quam *Surculis*. Sic *traditio*, (quæ nunc in vsu est) exhibet planè tanquàm *Truncos* (pulchros illos quidè) *Scientiarum*; sed tamen absque *Radicibus*, *Fabro Lignario* certè commodos, at *Plantatori* inutiles: Quod si, *Disciplinæ* vt crescant, tibi *Cordi* sit, de *Truncis* minùs sis sollicitus; ad id curam adhibe, vt *Radices* illæ, etiàm cum aliquantulo *Terræ* adhærentis, extrahantur. Cuius quidem *Generis Traditionis*, *Methodus* *Mathematicorum*, in eo *Subiecto*, *Similitudinem* quândam habet; generatim autem non video quod aut in vsu sit; aut quod quis *Inquisitioni* eius dederit operam; proinde eam inter *Desiderata* numerabimus, eamque *Traditionem Lampadis*, siue *Methodum ad Filios* appellabimus.

Sequitur aliud *Methodi* discrimen, priori *Intentione* affine, Reipsâ ferè contrarium. Hoc enim habet vtraque *Methodus* commune, vt *Vulgus Auditorum* à *Selectis* separet; Illud oppositum, quod prior introducit modum *Tradendi* solito apertiore, altera, de quâ iam dicemus, occultiore. Sit igitur *Discrimen* tale, vt altera *Methodus* sit *Exoterica*, altera *Acroamatica*. Etenim quam *Antiqui* adhibuerunt præcipuè in edendis *Libris*

Differen-

Differentiam ; eam nos transferemus ad ipsum Modum Tradendi. Quinetiam *Acroamatica* ipsa apud Veteres in vsu fuit ; atque prudenter, & cum iudicio, adhibita. At *Acroamaticum* siue *Ænigmaticum* istud dicendi genus, posterioribus temporibus dehonestatum est, à plurimis, qui eo tanquam Lumine ambiguo, & fallaci abusi sunt, ad Merces suas Adulterinas extrudendas. Intentio autem eius ea esse videtur, vt Traditionis Inuolucris, Vulgus (profanum scilicet) à Secretis Scientiarum summoueatur ; atque illi tantum admittantur, qui aut per Manus Magistorum, Parabolarum Interpretationem nacti sunt ; aut proprio Ingenij acumine & subtilitate, intra velum penetrare possint.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, magni prorsus ad Scientias Momenti ; cum scilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aphorismos*, aut *Methodicè*. Notatu enim imprimis dignum est, in consuetudinem plerumque venisse, vt Homines ex pauculis Axiomatibus & Observationibus, in quouis modo Subiecto, Artem constituent quasi completam & solennem, eam Ingenij quibusdam Commentationibus suffarcinando, Exemplis illustrando, & *Methodo* reuinciendo. At illa altera *Traditio* per *Aphorismos*, plurima secum fert Commoda, ad quæ *Traditio Methodica* non attingit. Primùm enim de Scriptore Specimen dat, virum ille leuiter & perfunctoriè Scientiam hauserit, an penitus imbiberit. *Aphorismi* enim, nisi prorsus fõrent ridiculi, necesse est, vt ex Medullis & Interioribus Scientiarum, conficiantur. Abscinditur enim Illustratio & Excursio ; Abscinditur Varietas Exemplorum ; Abscinditur Deductio & Connexio ; Abscinditur Descriptio Practicæ : vt ad Materiem *Aphorismorum* nihil relinquatur, præter copiam Observationum benè amplam. Igitur ad *Aphorismos* non sufficiet quispiam, imò de eis nec cogitabit sanè, qui se neutiquam copiosè & solidè

lidè instructum ad scribendum perspexerit. At in *Methodis*;

— *Tantum series iuncturaque pollet,*

Tantum de medio sumptis accedit Honoris;

Vt Speciem Artis, nescio cuius, præclaræ, sæpenumerò reportent ea, quæ si solvantur, segregentur, & denu- dentur, ad nihilum ferè recasura fòrent. Secundò, *Traditio Methodica*, ad Fidem & Consensum valet; Ad Indicationes de Praxi minùs innuit; Siquidè *Demonstrationem* quandam in Orbe præ se fert, par- tibus se inuicè illuminantibus, ideoque Intellectui satisfacit magis; quia verò Actiones in Vitâ com- muni-sparguntur, non ordine componuntur, idèò magis iisdem conducunt etiàm sparsa Documenta. Postremò, *Aphorismi*, cùm Scientiarum Portiones quasdam & quasi Frustra tantùm exhibeant, inui- tant, vt alij etiàm aliquid adijciant & erogent; Tra- ditio verò *Methodica*, dum Scientiam integram osten- tat, securos illicò Homines reddit, quasi iam Summa adeptos.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, magni & illud quoque momenti; cùm scilicet Scientiæ traduntur, aut per *Affertiones adiectis probationibus*, aut per *Quæ- stiones vnà cum Determinationibus*. Hanc autem po- steriorem *Methodum* si immoderatiùs quis persequatur; Scientiarum Profectui non minùs illa officit, quam Fortunis & Progressibus Exercitûs cuiuspiam impe- dimento & damno fòret, si in minutis quibusque Ca- stellis aut Oppidis expugnandis subindè hæreat. E- tenim si quis in Acie sit superior, & summæ Belli sedulò incumbat, minora illa loca vltro se submit- tent: Illud tamen inficias non ierim, Urbem ali- quam magnam & munitam, à tergo relinquere, haud- quaquàm sempèr tutum esse: Eodem modo, Con- futationibus in Scientiarum Traditione temperandum, ijsque

ijisque parcè vtendum; & ad hoc tantùm, vt maiores Præoccupaciones Animorum & Præiudicia frangantur; minimè autem vt leuiores Dubitationes excitentur & prouocentur.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, vt scilicet *Methodus* sit *subiectæ materiæ quæ tractatur accommodata*. Alio enim modo traduntur Mathematica, (quæ sunt inter Scientias maximè Abstracta & simplicia;) alio Politica (quæ maximè sunt Immerfa & Composita.) Neque (vt iam diximus) *Methodus* vniformis in Materiâ multiformi commodè se habere potest. Equidèm quemadmodùm *Topicas particulares* ad Inueniendum probauimus, ita & *Methodos particulares* ad Tradendum similiter aliquatenus adhiberi volumus.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, in tradendis Scientijs cum iudicio adhibendum. Illud autem regitur per Inormationes, & Anticipationes de Scientiâ (quæ tradenda est) in Animis Discientium prius infusas & impressas. Aliter enim tradi debet Scientia, quæ ad Animos Hominum noua & peregrina prorsus accedit; aliter ea, quæ Opinibus iam pridem imbibitis & receptis, est affinis & familiaris. Ideoque Aristoteles Democritum fugillare cupiens, reuerà eum laudat; *Si* (inquit) *seriò disputare velimus, non sectari Similitudines, &c.* Id vitio vertens Democrito, quod in Comparationibus esset nimius. At illi, quorum Documenta in opinionibus Popularibus iam Sedes suas collocârunt; non aliud habent quod agant, nisi vt disputent & probent. Illis contra, quorum Dogmata Opiniones populares transcendunt, gemino labore opus est: primò vt intelligantur quæ afferunt; deinde vt probentur: Ita vt necessum habeant confugere ad Auxilia Similitudinum & Translationum, quo se captui Hominum insinuent. Videmus igitur sub Infantiâ Doctrinarum, seculis rudioribus,

cùm Syllepses illæ, quæ iam factæ sunt vulgares & tritæ, nouæ fuerant & inauditæ, omnia Parabolis & Similitudinibus plena fuisse. Aliàs euenisset, vt quæ proponebantur, aut absque notâ seu attentione debitâ transmissa, aut pro Paradoxis reiecta fuissent. Etenim Regula quædam est Traditiuæ, quod *Scientia omnis quæ Anticipationibus siue præsuppositionibus non est consona, à Similitudinibus & comparationibus suppetias petere debeat.*

Atque de *Methodorum* diuersis Generibus, hæc dicta sint; ijs videlicet, quæ antehac ab alijs notata non fuerunt: Nam quantum ad cæteras illas *Methodos, Analyticam, Systaticam, Diæreticam, etiam Crypticam, Homericam,* & similes, rectè sunt ex inuentæ & distributæ; Neque caussa videtur, cur illis immoremur.

At *Methodi Genera* huiusmodi sunt, *Partes* autem duæ; Altera de *Dispositione totius Operis* vel *Argumenti Libri* alicuius; Altera de *Limitatione Propositionum*. Etenim ad Architecturam spectat, non solum Fabrica totius *Ædificij*, sed etiam *Efformatio & Figura Columnarum, Trabium, & similibus. Methodus* verò, veluti *Scientiarum Architectura* est. Atque hâc in Parte meliùs meruit *Ramus*, in optimis illis *Regulis* (καθόλου πρῶτον, καὶ ἀ πάντος, καὶ ἀ ἀντὸ, &c.) renouandis, quam in *Vnicâ suâ Methodo & Dichotomijs* obtrudendis. Veruntamen nescio quo Fato fit, vt in *Humanis* (sicut sæpiùs fingunt *Pœtæ*) *Rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quique Custodes.* Certè *Conatus Rami*, circa illam *Propositionum Limam*, coniecit cum in *Epitomas* illas, & *Scientiarum Vada*. Auspicatò enim & felicitis cuiusdam *Genij* ductu processerit oportet, qui *Axiomata Scientiarum conuertibilia* facere attentauerit, & non simul ea reddiderit *Circularia*, aut in semet recurrentia. *Conatum* nihilo feciùs *Rami* in hâc parte vtilem fuisse non inficiamur.

Superfunt duæ adhuc *Propositionum Limitationes*, præter eam vt fiant *Conuertibiles*; Altera de *Extensione*; altera de *Produçtione* ipsarum. Sanè habent *Scientiæ*, si quis rectè aduertat, præter *Profunditatem*, alias duas *Dimensiones*; *Latitudinem* scilicet, ac *Longitudinem* suam. Ac *profunditas* quidem ad ipsarum *Veritatem* & *Realitatem* refertur: Hæ enim sunt, quæ *Soliditatem* conferunt. Quantum ad reliquas duas, *Latitudo* accipi & computari potest de *Scientiâ* in *Scientiam*; *Longitudo* verò sumitur à summâ *Propositione* ad imam in eâdem *Scientiâ*. Altera *fines*, & *veros Scientiarum Terminos* complectitur, vt *Propositiones* propriè, non promiscuè tractentur; & euitetur *Repetitio*, *Excursio*, denique *Confusio* omnis: Altera *Normam* præscribit, quousque & ad quem *Pàrticularitatis gradum*, *Propositiones Scientiarum* sunt deducendæ. Sanè dubium non est, quin aliquid *Exercitationi* & *Practicæ* sit relinquendum; Oportet siquidem *Antonini Pij* vitium euitari, ne simus *Cymini Sectores in Scientijs*, neue *Diuisiones* ad infimâ quæque multiplicemus. Itaque qualiter in hæc *Parte*, nobis ipsi temperemus, *Inquisitione* planè dignum est. Videmus enim nimium *Generalia* (nisi deducantur) parùm informare, quin potius *Hominum Practicorum* ludibrio *Scientias* exponere, cum nihilo magis ad *Practicam* faciant, quam *Chorographia Ortelij vniuersalis*, ad *viam monstrandam*, quæ *Londino* ducit *Eboracum*. Certè *Regulæ optimæ*, *Speculis ex Metallo*, non incitè *assimulantur*, in quibus *cernuntur* vtique *Imagines*, sed non antequàm *expolita* fuerint; Sic *iuuant demùm Regulæ & Præcepta*, postquàm *Exercitationis Limam* subierint. Quod si tamen, vsque à principio, *Regulæ illæ* fieri possint *nitidæ*, & quasi *CrySTALLINÆ*, id optimum factu foret, quandoquidem *Exercitatione assiduâ* minùs indigebunt. Atque de *Scientiâ Methodi*

(quam *Prudentiam Traditiuæ* nominauimus) hæc dicta sint.

Neque tamen illud prætermittendum, quod nonnulli, viri magis tumidi quam docti, insudârunt circa *Methodum* quandam, legitimæ *Methodi* nomine haud dignam, cum potius sit *Methodus* Imposturæ; quæ tamen quibusdam Ardelionibus acceptissima proculdubio fuerit. Hæc *Methodus* ita Scientiæ alicuius guttulas aspergit, vt quis sciolus, specie nonnullâ Eruditionis ad Ostentationem possit abuti. Talis fuit *Ars Lullij*; Talis *Typocosmia* à nonnullis exarata; quæ nihil aliud fuerunt, quam Vocabulorum Artis cuiusque Massa & Aceruus; ad hoc, vt qui Voces Artis habeant in promptu, etiã Artes ipsas perdidicisse existimentur. Huius generis Collectanea Officinam referunt Veteramentariam, vbi Præsegmina multa reperiuntur, sed nihil quod alicuius sit pretij.

CAPVT III.

De Fundamentis & Officio Rhetoricæ.

Appendices tres Rhetoricæ, quæ ad Promptuariam tantummodò pertinent; Colores Boni & Mali, tam simplicis, quam Comparati: Antitheta Rerum: Formulæ minores Orationis.

Enimus iam ad *Doctrinam de Illustratione Sermonis*: Ea est, quæ *Rhetorica* dicitur, siue *Oratoria*. *Scientia* certè & in se egregia, & egregiè à Scriptoribus exulta. *Eloquentia* autem, si quis verè rem æstimet, *Sapientiâ* proculdubio est

est inferior. Videmus enim quanto interuallo hæc illam post se relinquat, in Verbis quibus allocutus est Mosem Deus, cum ille munitus sibi delatum, propter Defectum Elocutionis reculasset, *Habes Aironem, ille erit tibi Vice Oratoris, tu verò ei Vice Dei.* At Fructu, & populari existimatione, Sapientia Eloquentiæ cedit. Ita enim Salomon, *Sapiens corde appellabitur prudens, sed dulcis eloquio maiora reperiet.* Haud obscure innuens, Sapientiam Famam quandam, & Admirationem cuiuspiam conciliare; at in rebus gerendis, & Vitâ communi, Eloquentiam præcipuè esse efficacem. Ad *Artis* verò huius Culturam quod attinet; Aristotelis erga Rhetores sui temporis Æmulatione; atque Ciceronis studium acre & vehemens, illi nobilitandæ totis viribus incumbens, cum longo vsu coniunctum; in causâ fuerunt, ut in Libris suis de hæc *Arte* conscriptis, seipsos vicerint. Dein *Exempla* illa luculentissima huiusce *Artis*, quæ in *Orationibus Demosthenis & Ciceronis* habentur, Præceptorum acuminis & diligentiae addita, profectus ipsius geminârunt. Quare, quæ in hæc *Arte desiderari* inuenimus, vestabuntur potius in *Collectionibus* quibusdam, quæ tanquam Pedissequæ huic *Arti* præstò sint, quàm in *Disciplinâ & vsu Artis* ipsius. Nam etiâ tum, cum *Promptuariæ* cuiusdam inter *Logica*, mentionem faceremus, vberiora eius rei *Exempla* in *Rhetoricis* polliciti sumus.

Veruntamen ut more nostro, circa Radices huius *Artis*, Glebam paululum aperiâmus & subigamus; *Rhetorica* certè *Phantasia*, quemadmodum *Dialectica* *Intellectui* subseruit. Estque, siquis altius rem penetret, *Officium & Munus Rhetoricæ* non aliud, quam ut *Rationis dictamina phantasiæ applicet & commendet, ad excitandum Appetitum & voluntatem.* Regimen enim *Rationis*, impeti & perturbari videmus tribus modis; Vel per *Illoquationem Sophismatum*, quod ad *Dialecticam* pertinet; vel per *Præstigiâ Verborum*, quod ad *Rhetoricam*;

cam; vel per *Affectuum Violentiam*, quod ad *Ethicam*. Quemadmodum enim in Negotijs, quæ cum alijs contrahimus, vinci quis & perduci solet, vel *Astu*, vel *Importunitate*, vel *Vehementiâ*; ita etiam in illâ Negotiatione internâ, quam nobiscum exercemus, aut *Argumentorum Fallacijs* subruimur, aut *Impressionum & Obuersionum Assiduitate* sollicitamur & inquietamur, aut *Affectuum Impetu* concutimur & rapimur. Neque verò, tam infelicitèr agitur cum Naturâ Humanâ, vt illæ Artes & Facultates ad Rationem deturbandam valeant, neutiquàm verò ad eandem roborandam & stabilendam: Verùm ad hanc rem longè magis. Finis enim *Dialecticæ* est, docere Formam Argumentorum, ad Præsidia Intellectûs, non ad Insidias. Finis itidè m *Ethicæ*, Affectus ita componere, vt Rationi militent, non autem eam inuadant. Finis denique *Rhetoricæ*, Phantasiâ implere Obuersionibus & Simulachris, quæ Rationi suppetias ferant, non autem eam opprimant. Abusus enim Artis ex obliquo tantùm interueniunt, ad Cauendum, non ad Utendùm.

Quaproptèr in Platone summa fuit Iniquitas (licet ex non immerito erga *Rhetores* sui temporis odio orta) cùm *Rhetoricam* inter Artes Voluptarias collocauit: Eam similem esse dicens *Coquinariâ*, quæ non minùs Cibos salubres corrumpet, quàm insalubres gratiores redderet, Condimentorum Varietate & Delicijs abutens. Absit autem, vt Oratio non frequentius versetur, in Rebus honestis ornandis, quàm in turpibus oblinendis: Hoc enim vbique præstò est: Siquidè m nemo est, quin honestiùs loquatur, quam aut sentiat, aut faciat. Sanè à Thucydide optimè notatum est, tale quidpiam solitum fuisse obijci Cleoni; quòd cùm semper deteriorem partem tueretur, in hoc multus esset, vt Eloquentiam & Sermonis gratiam carperet: Probè quippe cùm sciret, de rebus fordidis & indignis, non

non posse quempiam pulchrè loqui; At de Rebus honestis, facillimè. Elegantè enim Plato (licet iam in Trinitio decantetur) *Virtus si conspici daretur, ingentes sui Amores concitaret*: At *Rhetorica* Virtutem & Bonum depingit planè, & reddit quasi conspicuum. Cùm enim in Corporeâ Effigie, illa Sensui monstrari nequeant, superest vt per Ornatum Verborum, Phantasiæ, repræsentatione, quantum fieri potest, viuâ, coràm sistantur. Siquidè Mos Stoicorum, meritò derisus est à Cicerone; qui concisis & argutis Sententijs & Conclusionibus, virtutem Animis Hominum imponere fatagebant; quæ res paruum habet cum Phantasiâ & Voluntate Consensum.

Porro, si Affectus ipsi in ordinem compulsi, & Rationi prorsùs morigeri essent; verum est, nullum magnoperè futurum, Perluasionum & Insinuationum, quæ Aditum ad Mentem præbere possint, vsum; sed satis fôre, si Res ipsæ nudè & simpliciter proponantur, & probentur. Verùm Affectus contrà, tantas Seccessiones faciunt; quinetiàm tantas turbas & Seditiones mouent, (secundum illud,

— *Video meliora, proboq̃,*

Deteriora sequor)

Vt Ratio prorsùs in seruitutem & Captiuitatem abrepta fôret, nisi Eloquentiæ Suada efficeret, quo minùs Phantasia à Partibus Affectuum staret; sed potius operâ eius, fœdus ineatur inter Rationem, & Phantasiam, contra Affectus. Notandum est enim, Affectus ipsos ad Bonum Apparens sempèr ferri, atque hâc ex parte aliquid habere cum Ratione commune: verùm illud interest; quod *Affectus intuentur præcipuè Bonum in præsentia*; *Ratio prospiciens in longum, etiàm futurum, & in summâ*. Ideoque cùm quæ in præsentia obuissentur, impleant Phantasiam fortiùs, succumbit plerunque Ratio; & subiugatur. Sed postquam Eloquentiâ,

quentiâ, & Suasionum vi effectum fit, vt Futura & Remota, constituentur & conspiciantur tanquàm Præsentia, tum demùm abeunte in partes Rationis Phantasiâ, Ratio fit superior.

Concludamus igitur, non deberi magis vitio verti *Rhetoricæ*, quod deteriorem Partem cohonestare sciat; quam *Dialecticæ*, quod Sophismata concinnare doceat. Quis enim nescit, Contrariorum eandem Rationem esse, licet vsu opponantur? Porrò non eò tantùm differt *Dialecticâ* à *Rheticâ*, quod (vt vulgò dicitur) Alterâ instar Pugni, Alterâ instar Palmæ sit; (Alterâ scilicet pressè, Alterâ fusè tractet;) verùm multò magis, quod *Dialectica* Rationem in suis Naturalibus; *Rhetorica*, qualis in Opinionibus Vulgi sita est, consideret. Prudentèr igitur Aristoteles, *Rheticam* inter *Dialecticam*, & *Ethicam cum Politicâ*, collocat, cùm ex vtrisque participet. Siquidem Probationes & Demonstrationes *Dialecticæ*, vniuersis Hominibus sunt communes; at Probationes & suasiones *Rheticæ*, pro ratione Auditorum variari debent; vt quis tanquàm Musicus, Auribus diuersis se accommodans, fit demùm

Orpheus in Syluis, inter Delphinas Arion.

Quæ quidem Applicatio, & Variatio Orationis (si quis eius Perfectionem & Culmen desideret) eò usque extendi debet; vt si eadem ipsa apud diuersos Homines sint dicenda, apud singulos tamen alijs atque alijs verbis sit vtendum. Quanquam hâc Parte Eloquentiæ (Politicâ scilicet & Negotiosâ, in priuatis Sermonibus) maximos Oratores plerunque destitui certum sit; dum Ornatum & Formulas elegantes Orationis captantes, volubili illâ applicatione, & Characteribus Sermonum, quibus versus singulos vti consultius fôret, excidunt. Certè, non abs re fuerit, circa hoc ipsum, de quo nunc dicimus, nouam instituere Inquisitionem, eamque nomine *Prudentiæ Sermonis priuati* indigetare, atque inter

Desiderata

Desiderata reponere: Rem certè, quam quò attentius quis recogitet, eò pluri faciet. Vtrum verò hæc inter *Rhetorica*, an *Politica* collocetur, haud magni refert.

Descendamus modò ad *Desiderata* in hæc *Arte*, quæ (vt antè diximus) eius sunt generis, vt pro *Appendicibus* potius cenferi debeant, quam pro *Portionibus Artis* ipsius; & pertinent omnia ad *Promptuariam*. Primò igitur non inuenimus, qui Prudentiam illam, simul & diligentiam Aristotelis, benè persecutus sit, aut suppleuerit. Hic nimirum cœpit colligere, *Signa popularia*, siue *Colores Boni ac Mali Apparentis, tam simplicis quam comparati*, qui sunt verè *Sophismata Rhetorica*. Sunt autem eximij Vsus, præsertim ad *Negotia*, & Prudentiam Sermonis priuati. Labores verò Aristotelis circa *Colores* istos in tribus claudicant; Primò, quod cùm multi sint, paucos admodum recenscat: Secundò, quod *Elenchos* suos non habeant adiunctos: Tertiò, quod videtur ille vsum eorum ex parte ignorasse: Vsus enim eorum, non magis ad *Probandum*, quam ad *Afficiendum* & *Com-mouendum* subseruit. Complures siquidem loquendi *Formulæ*, quæ idem significant, variè tamen afficiunt. Nam longè fortiùs penetrat, quod acuminatum est, quàm quod obtusum; licet in ipsâ percussione vires æqualitèr intendantur. Nemo est certè, qui non magis afficiatur, audiens, *Inimici tui de hoc miros triumphos agent*.

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atrida;

Quam si simpliciter dicatur, *Hoc rebus tuis incommodabit*. Itaque *Mucrones* isti, & *Aculei Sermonū*, minimè sunt negligendi. Cùm verò hanc rem, vt *Desideratam* proponamus, ex consuetudine nostrâ, illam *Exemplis* fulciemus; *Præcepta* enim minùs rem illustrauerint.

**Exempla Colorum Boni & Mali tam
Simplicis quam Comparati.**

Sophisma.

i Quod laudant Homines & celebrant, Bonum;

Qq

quod

quod vituperant & reprehendunt, Malum.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* quatuor modis; scilicet, Aut propter *Ignorantiã*; Aut propter *Malã Fidem*; Aut propter *Studia & Factiones*; Aut propter *Ingenia Laudatorũ & Vituperatorum*. Propter *Ignorantiam*; Quid Vulgi Iudicium ad Examen Boni & Mali? Melius Phocion, qui, cum populus ei præter solitum applauderet, quæ fuit, *Num fortè deliquisset?* Propter *Malã Fidẽ*; Laudantes enim & Vituperantes suam Rem sæpius agant, neque loquuntur vt sentiunt.

Laudat Vanales qui vult extrudere Merces.

Itẽm, *Malũ est, malũ est (inquit Emptor) sed cum recesserit, tum gloriabitur.* Propter *Factiones*; Cuius enim patet, consuefcere Homines, eos qui suarum Partium sunt, immodicis efferre Laudibus; qui autem contrariarum sunt, infra Meritum deprimere. Propter *Ingenia*; Alij enim Naturã facti sunt, & cõpositi, ad Adulationẽ Seruilem; Alij contrã Momi & tetrici; Vt laudando & vituperando, suis *Ingenijs* tantũ obsecundent, parũ de Veritate solliciti.

Sophisma.

2 *Quod etiam ab Inimicis laudatur, magnum Bonum, quod verò etiã ab Amicis reprehenditur, magnum malum.*

Sophisma Fundamento hoc niti videtur; quod quæ ingratijs, & contra Animi nostri Affectum, & propensionem loquimur, ea ipsa, vim veritatis à nobis extorquere, facillẽ creditur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Astutiam*, tam *Inimicorum*, quam *Amicorum*. *Inimici* enim Laudes quandoque tribuunt, non inuitẽ, nec à vi veritatis coacti; sed eas tamen deligentes, quæ *Inimicis* suã inuidiam & pericula conflare possint. Itaque apud Græcos, superstitione quædam inualuit, vt crederent, si quis ab altero laudaretur, Animo maleuolo, & proposito nocendi, *Naribus eius Pustulam annasci solere*. Fallit iterum, quia Laudes interdum

terdum impertiunt *Inimici*, tanquam Præfatiunculas qualdam, vt postea liberius, & maliciosius calumniarentur. Ex alterâ parte, fallit etiâ hoc Sophisma propter Astutiam *Amicorum*. Solent enim & illi vitia Amicorum interdum agnoscere, & prædicare; non quod aliqua vis Veritatis eos cogat, sed ea eligentes, quæ minimùm Amicos suos lædere possint: ac si cætera quidem, viri optimi essent. Fallit iterum, quia *Amici* quoque Reprehensionibus suis (sicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquam præfatiunculis quibusdam vtuntur, quò paulò post in laudes effusiùs excurrant.

Sophisma.

3 *Cuius Priuatio bona, id ipsum Malum; cuius Priuatio mala, id ipsi Bonum.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* duobus modis; Aut propter *Comparisonem Boni & Mali*; Aut propter *Successionem Boni ad Bonum, aut Mali ad Malum*. Propter *Comparisonem*; Si bonum fuerit Generi Humano, priuari Etu Glandium, non sequitur, quod malus ille erat, sed *Dodona* bona, *Ceres* melior. Neque si malum fuit Populo Syracusano, Dionysio Seniore priuari, sequitur quod Dionysius ille bonus fuerit, sed minùs malus quam Iunior. Per *Successionem*; Etenim Priuatio Boni alicuius non semper dat locum Malo, sed quandoque maiori Bono; vt cum Flos decidit, Fructus succedit: Nec Priuatio alicuius Mali dat semper locum Bono, sed interdum maiori Malo. Nam sublato Inimico Clodio, Milo simul & Segetem Gloriæ perdidit.

Sophisma.

4 *Quod Bono, aut Malo vicinum est, id ipsum itidem Bonum, aut Malum: quod verò remotum est à Bono, Malum; quod à Malo, Bonum.*

Habet hoc ferè Rerum Natura, vt quæ Naturâ suâ conueniant, etiâ Locis conueniant; quæ verò con-

trariæ Naturæ sunt, etiam Interuallis distent: Cùm singula Amica sibi associare, Inimica summouere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophisma* tribus modis: Primò propter *Destitutionem*; secundò propter *Obscurationem*; tertio propter *Protectionem*. Propter *Destitutionem*; Fit, vt quæ in suo genere amplissima sunt, & maximè excellunt, omnia, quantum fieri potest, ad se trahant, & in vicino quæque posita destituant, ac quasi inediâ conficiant. Itaque in propinquo Arborum grandium Virgulta nunquam læta reperies. Rectè etiam ille, *Diuitis Serui maximè Serui*. Nec malè cauillatus est qui inferius Famulitium in Aulis Principum, *Festorum vigilijs* comparauit; quæ Festa sua in proximo attingunt, ipsæ autem Ieiunijs addicuntur. Propter *Obscurationem*; Etenim & hoc habent, quæque, in suo genere, præstantissima; vt licet proxima non extenuent, aut destituant, tamen obscurant, & obumbrent. Quod etiam de *Sole* notant *Astronomi*; quod sit scilicet *Aspectu bonus*, *Coniunctione & Approximatu malus*. Propter *Protectionem*; Nam non solum res coeunt & congregantur propter *Consortium*, & *Naturæ similitudinem*; sed etiam *Malum* (præsertim in *Ciuiibus*) confugit ad *Bonum*, vt lateat, & protegatur. Itaque *Scelerati Homines* petunt *Asyla Diuorum*; & *Vitium ipsum* se in *Virtutis Umbra* recipit;

Sepè latet vitium proximitate Boni.

Contrà & *Bonum* se aggregat ad *Malum*, non propter *Consortium*, sed vt illud conuertat, & reformet in *Bonum*. Itaque & *Medici*, magis accedunt ad *Ægrotos*, quam ad *Sanos*; & *Seruatori nostro obiectum est, quod Conuersaretur cum publicanis & peccatoribus.*

Sophisma.

5 Cui ceteræ Partes, vel Sectæ, Secundas vnanimiter deferunt, (cùm singulæ Principatum sibi vendicent) melior reliquis

reliquis videtur: Nam primas queque ex Zelo videtur sumere, secundas autem ex vero & Merito tribuere.

Ita Cicero argumentatur Sextam Academicorum, quæ Acatalepsiam tenuit, Philosophiarum fuisse præstantissimam. Interroga enim (inquit) Stoicum, quæ Secta sit potior; ille suam cæteris antepont: Deinde quæ secundas teneat, Academicam fatebitur. Age similiter cum Epicureo (qui Stoici vix aspectum tolerauerit) postquam suam Sectam collocarit in summo, collocabit Academicam in proximo. Similiter, vacante Dignitate aliquâ, Princeps si Competitores singulos interrogaret, quem potest se potissimum commendare vellent, Verisimile est, Secunda illorum vota, in eum qui præcipuè dignus, & optimè meritis fuerit, concursurâ.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Inuidiam*. Solent enim Homines, proximè post se, & Factionem suam, in eos inclinare & propendere, qui reliquorum maximè sint enervus & imbelles, quique eis minimum molestiæ exhibuerunt; in Odium illorum, qui illis plurimum insultarunt, aut incommodarunt.

Sophisma.

6 *Cuius Excellentia vel Exuperantia melior, id toto genere melius.*

Huc pertinent *Formula* illæ vsitatæ; *Ne peruagemur in Generalibus: Conferamus particularem aliquam cum particulari, &c.*

Elenchus.

Videtur hoc *Sophisma* satis neruosum; & magis *Dialecticum* quiddam, quam *Rheticum*. Attamen interdum fallit. Primò, quia sunt Res haud paucae, periculo plurimum obnoxiae, quæ tamen, si euadant, cæteris antecellant. Ita vt Genere sint deteriores, quia sæpius periclitantur & excidunt; Indiuiduo autem Nobiliores. In hoc numero est *Gemma Martia*, de quâ Gallicum

Gallicum Adagium; *Filius Parisorum, & Gemma Mensis Martij, si ex illis euadat vnus, erit instar decem aliorū.* Adeò vt in Genere, Gemma Maij Gemmæ Martij præstet; sed tamen in Indiuiduo, Optima Gemma Martij optimæ Gemmæ Maij præferatur. Fallit secundò, propter *Naturam Rerum*, in aliquibus *Generibus aut Speciebus magis equalem, in aliquibus magis inæqualem*: Quemadmodum in obseruationem venit, Climata Calidiora generalitèr Ingenia producere acutiora; at in Frigidioribus, Ingenia illa quæ eminent, etiàm acutissimis Calidarum Regionum præstare. Similitèr, in Exercitiis compluribus, si Res Duello inter singulos transigeretur, fortalsè ad vnam Partem accederet Victoria; si Copijs vniuersis, in alteram. Etenim Excellentia & Exuperantia casum recipiunt; at Genera Naturâ aut Disciplinâ reguntur. Quinetiàm in Genere, Metallum Lapide pretiosius; Attamen Adamas præcellit Auro.

Sophisma.

7 *Quod rem integram seruat, Bonum; Quod sine receptu est, Malum: Nam se recipere non posse, Impotentia genus est; Potentia autem Bonum.*

Hinc confinxit Æsopos Fabulam de duabus Ranis; quæ in magnâ siccitate, cum Aquæ vbique deficerent, deliberârunt, quid sibi demùm agendum esset: Prior autem; *Descendamus (inquit) in puteum profundum, neque enim verisimile est ibi Aquam defuturam*: Cui altera ita regerit; *Quin si fortè ibi quoquè Aqua deficiet, quomodò exinde rursus ascendere poterimus?* Firmamentum autem huius Sophismatis est; Quod Actiones Humanæ adeò sint incertæ, & Periculis expositæ, vt illud optimum videatur, quod plurima habeat Effugia. Huc spectant Formulæ illæ, quæ in vsu sunt; *Obligatum planè & Obstrictum te reddes: Non tantum quantum voles, sumes ex Fortunâ, &c.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, quia in *Actionibus* humanis, fortuna vrget, vt aliquid demùm decernatur. Etenim vt elegantèr à quopiam dictum est; *Etiàm non Statuere, est aliquid Statuere*: Adeò vt sæpenumerò Consilij Suspendio, pluribus nos implicet Necessitatibus; quam si aliquid statuissemus. Videtur autem iste Morbus quidam Animi, similis ei, qui reperitur in Auaris: Sed translatus à Cupiditate retinendi Opes, ad Cupiditatem retinendi Arbitrium & Potestatem. Siquidem Auarus frui non vult, ne quid detrahat de Summâ; Ita & huiusmodi Scepticus nil exequi vult, vt omnia ei sint integra. Fallit secundò, quia Necessitas, & illud (quod aiunt) *Iacta est alea*, stimulos addit Animis; sicut inquit ille, *Cæteris pares, necessitate certè superiores estis.*

Sophisma.

8 *Quod quis culpâ suâ contraxit, maius Malum; quod ab externis imponitur, minus Malum.*

Huius Rei Causa est, quod Morsus Conscientiæ Aduersa conduplicet: Contrâ, Conscium sibi esse, quod culpâ quis vacet, magnum præbet in Calamitate Solutium. Itaque Poetæ ea Pathemata maximè exaggerant, tanquam Desperationi propiora, vbi quis seipsum accuset, & discruciet;

Seque vnum clamat Causamque Caputque Malorum.

Contrâ Calamitates Virorum insignium, eleuat & diluit Innocentiæ & Meriti Conscientia. Porrò cùm Malum ab alijs intentetur, habet quiuis, quod liberè conqueri possit; vnde Dolores sui exhalent, neque Cor suffocent: Etenim ijs, quæ ab iniuriâ Hominum profecta sunt, indignari solemus, aut vltionem meditari, aut denique Nemesim Diuinam vel implorare, vel expectare: Quinetiàm, si à Fortunâ ipsâ inflictum quid sit, tamen datur quædam cum Fatis ipsis Expostulatio;

Atque Deos, atque Astra vocat crudelia Mater.

Contrâ,

Contrà, vbi quis Malum aliquod suâ Culpâ contraxerit, stimuli Doloris intrò vertuntur, Animumque magis vulnerant, & confodiunt.

Elenchus.

Fallit istud *Sophisma*, primò propter *Spem*; quæ Malorum magnum est Antidotum. Etenim Culpæ Emendatio, sæpè in nostrâ Potestate sita est; Fortunæ verò minimè. Itaque Demosthenes, non semel Ciues suos huiusmodi Verbis affatus est; *Quod ad præterita pessimum, id ad futura optimum est. Quid hoc tandem sit? Hoc ipsum scilicet, quod vestrâ incuriâ & culpâ, res vestre malè se habeant: Nam si vos officio vestro per omnia perfecti essetis, & nihilominus Status vester, vt nunc, laborasset; ne spes quidem reliqua esset, eum futurum aliquando meliorem. Cum verò Errores vestri in causâ potissimum fuerint; confidendum planè, Vos illis emendatis, pristinum statum vestrum recuperaturos.* Similitè Epictetus de Gradibus Tranquillitatis Animi verba faciens; Infimum locum illis attribuit, *qui alios accusant*; Superiorem ijs, *qui seipfos*; Supremum verò illis, *qui nec alios, nec seipfos.* Fallit secundò, propter insitam Animis humanis *Superbiam*; quâ ægrè adducuntur Homines, vt Errores proprios agnoscant. Hoc verò vt euitent, Patientiam adhibent longè maiorem, in ijs malis, quæ culpâ suâ contraxerunt. Etenim, quemadmodum fieri videmus, vt cum culpa admissa sit, neque de Auctore constiterit, supra modum excandescunt Homines & tumultuantur: Quod si postea in notitiam peruenerit, culpam illam ad Filium, aut Vxorem, aut Gratosum aliquem pertinere, statim sedantur turbæ & consulescunt: Eodem modo fit, cum Res aliqua accidit, propter quam Necessitas incumbit, culpam in nos ipsos recipiendi. Id quod in mulieribus sæpissimè conspicitur, quæ si quid infelicitè egerunt, contra consensum Parentû, aut Amicorû, qualecûq; Infortuniû sequatur, illud sedulo dissimulabunt.

Sophisma.

Sophisma.

9 Gradus Priuationis maior videtur, quàm Gradus Diminutionis; & rursus, Gradus Inceptionis maior videtur, quàm Gradus Incrementi.

Canon est in Mathematicis; Nullas esse Rationes Nihil ad Aliquid. Itaque Gradus Nullitatis, & Quidditatis, maiores videntur Gradibus Incrementi, & Decrementi. Sicut Monoculo durius est, vnum perdere Oculum, quam vtrunque Oculum habenti. Similitèr, complures Liberos habenti, grauius est, vltimum, qui superstes fuerit, Filium amittere, quàm reliquos priores. Itaque & Sibylla, cum duos priores Libros combussisset, pretium tertij duplicauit: Siquidem illius Amissio Gradus fuisset Priuationis, non Diminutionis.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, propter eas res, quarum Vfus in Sufficienciâ quadam, siue Competenciâ; hoc est, Quantitate Determinatâ, consistit. Si quis enim obligetur pœnalitèr, ad Solutionem certæ Pecuniæ Summæ, ad Diem certum; grauius ei fuerit, Nummo vnico Aureo carere, quàm si, posito quod ille vnicus parari non potuerit, deessent etiàm decem alij. Similitèr in Decoctionibus Fortunarum, damnosior videtur Gradus Obarationis, qui primus Sortem minuit; quàm extremus, qui ad Egestatem redigit. Huc spectant Formulæ illæ vsitatæ; *Sera in fundo Parsimonia: Parum interest, vtrum nihil habeas, an quòd nihil iuuat, &c.* Fallit secundò, propter illud Principium in Naturâ, Quod *Corruptio vnus sit Generatio alterius*. Adèò vt Gradus ipse Priuationis vltimæ, minùs interdum incommodet, quoniam Ansam & Stimulû præbet, nouæ alicui Rationi ineundæ. Vnde etiam Demosthenes sæpiùs conqueritur apud Ciues suos; *Conditiones minùs vtilis, & honorificas, quas à Philippo impostas subibant, nihil aliud esse, quàm Alimenta quadam ipsorum Ignauie & Socordie, vt multò ijs fuisset satius illis omninò*

carere; propterea à quod hoc pacto, Industria illorum melius accui possit ad alia paranda Remedia. Nouimus certè Medicū quendam, qui, Mulierib' delicatis, querentib' se malè habere, sed tamè à Medicamētis omnib' abhorrere, solebat dicere, non minus facetè, quam morosè, *Vobis omninò opus est, vt deterius valeatis, quo Medicamenta, etiã qualibet, libentè toleretis.* Quinetiàm ipse Gradus Priuationis, siue Indigētiae vltimæ, salutaris esse possit, non tantū ad excitandā Industriam, verūm etiàm ad imperandā Patientiā.

Quod ad secundum Membrum huius *Sophismatis*, illud eodem, quo prius, Fundamento, (de Gradibus Quiditatis & Nullitatis,) nititur. Hinc tanta vsurpantur, de Initijs Negotiorum, Præconia.

Dimidium facti, qui bene cœpit, habet, &c.

Hinc Astrologorum Superstitio, qui iudicium faciunt, de Dispositione aut Fortunâ Hominis, ex Momento siue Articulo Natiuitatis aut Conceptûs.

Elenchus.

Fallit Sophisma primò, quoniam in nonnullis, primæ Rerum Inceptiones, nihil aliud sunt, quàm quæ Epicurus, in Philosophiâ suâ, appellat *Tentamenta*; id est Rudimenta quædam; quæ nihili sunt, nisi iterentur, aut prouehantur. Itaque in hoc casu, Gradus secundus dignior videtur & potentior, quàm primus: Quemadmodum in Plaustris, Equus qui penultimus est, plus confert ad Motum Plaustri quàm Primus. Etiàm non ineptè dici solet; *Comitium regestum, illud esse, quod pugnae sit reum.* Prius enim fortassè præteruolaturum fuisset. Itaque prius *Malo Principium dedit, sed posterius modum abstulit.* Fallit Sophisma secundò, propter Dignitatem Perseuerantiæ; quæ in progressu, non in Aggressu sita est. Etenim Casus, aut Natura, primum impetum progignere possunt; at Affectus tantummodò maturus, & Iudicium, Constantiam. Fallit tertio in ijs rebus, quarum Natura & Cursus ordi-

ordinarius in contrarium Rei inceptæ fertur. Ita ut prima Inceptio perpetuò euacuetur, nisi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis vsitatis dicitur; *Non progredi, est regredi*: Et, *Qui non proficit, deficit*: Ut in Cursu in aduersum Montis; Remigatione in aduersum Gurgitis: At contrà, si in decliui Montis Motus incipiat; aut secundo Flumine Remigatio fiat; tum *Gradus Inceptus* longè potiores Partes tenet. Porrò iste *Color*, non tantùm extenditur ad *Gradum Inceptionis*, qui sit à *potentiâ ad actum*, comparatum cum *Gradu*, qui sit ab *Actu ad Incrementum*: Verùm etiàm ad *Gradum*, qui sit ab *Impotentiâ ad potentiam*, comparatum cum *gradu*, qui sit à *potentiâ ad Actum*. Etenim *Gradus*, ab *Impotentiâ ad Potentiam*, maior videtur, quam à *Potentia ad Actum*.

Sophisma.

10 *Quod ad Veritatem refertur, maius est, quam quod ad Opinionem. Modus autem, & Probatio eius, quod ad Opinionem pertinet, hæc est; quod quis, si clam putaret fore, facturus non esset.*

Ita pronunciant Epicurei, de *Felicitate Stoicorum*, in *Virtute collocatâ*; quod similis sit *Felicitati Histrionis* in *Scenâ*; qui si à *Speâtoribus*, & *plausu eorum* destitueretur, *Animis statim concideret*. Itaque *Virtutem* per *ignominiam*, *Bonum Theatrale* vocant. Aliter fit in *Diuitijs*, de quibus ille,

Populus me sibilat; At mihi plaudo.

Itidèm in *Voluptate*,

— *Grata sub imo*

Gaudia Corde premens, Vultu simulante Pudorem.

Elenchus.

Fallacia huius Sophismatis subtilior paulò est; licet *Responsio ad Exemplum*, quod adducitur, facilis. Neque enim *Virtus* eligitur, *Propter Auram popularem*.

Cùm etiàm illud præceptum sit, *Vt quis maximè omnium seipsum reuereatur.* Ita vt Vir Bonus, idem fuerit in Solitudine, idem in Theatro. Licet forè intendatur Virtus nonnihil per laudes, quemadmodùm Calor augetur per Reflexionem. Sed hoc Suppositionem negat, non Fallaciam redarguit. *Elenchus* verò talis est. Dato, quod Virtus, (præfertim ea, quæ Labores & Conflictus subit) non eligeretur, nisi quod Laudes & Fama eam comitari solcant; haud inde sequitur, quod Appetitus & Motus ad Virtutem, non sit præcipuè propter se. Si quidem Fama possit esse, Causa tantùm *Impulsua*, aut *Sine quâ non*; neutrquam *Efficiens*, aut *Constituens*. Exempli gratiâ; Si duo fuerint Equi, quorum vnus, Calcaribus non admotis, quæuis haud segnitè præstaret: At alter, Calcaribus admotis, priorem longè superaret: Posterior iste (arbitror) Palmam referet, & pro Equo meliore iudicabitur. Neque quenquam iudicij tani commouerit Formula illa; *Apage istum Equum, cuius Spiritus siti sunt in Calcaribus.* Quandoquidèm enim Instrumentum Ordinarium Equitanti sit Calcar, neque vllò modo oneri aut impedimento ei sit; non minoris propterea æst mandus est Equus, qui Calcare incitatur: Neque etiàm ille alter, qui absque Calcaribus mira præstet, eo ipso melior, sed delicatior tantùm habendus est. Simili ratione, Gloria & Honor, Virtuti, pro Stimulis & Calcaribus, subseruiunt: Ac licet Virtus, sine illis, paulò futura esset languidior; tamen cùm semper illa præstò sint ei, etiàm non inuitata; nil officit, quò minùs Virtus propter se quoque expetatur: Itaque rectè redarguitur illa Positio; *Nota eius rei, quod propter Opinionem, & non propter Veritatem eligitur, hæc est, quod quis si clam putaret fore, facturus non fuisset.*

Sophisma.

II Quod operâ & virtute nostrâ partum est, maius Bonum;

num; Quod ab alieno Beneficio, vel ab Indulgentiâ Fortune delatum est, minus Bonum.

Causæ huius Rei hæ sunt : Primò, propter *Spem de Futuro*. Siquidem in aliorum Gratiâ, aut Fortunæ ipsius Vençis secundis, non multum inest certitudinis; Propria verò Industria, aut Virtus, semper Domi adsunt. Adcò vt, postquàm Boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneant etiàm eadem Instrumenta, in nouos vsus parata; quin & consuetudine, & successu reddita validiora. Secundò, quia quod *alieno Beneficio adipiscimur*, eius etiàm *alijs Debitores sumus*; cum, quæ per nos ipsi comparauerimus, nihil oneris secum trahant. Etiam si quid Indulgentia Diuina in nos cumulauerit, retributionem quandam erga Dei Bonitatem efflagitat, quod Homines prauos & improbos mordet; vbi in priore genere illud Prophetæ vsu-veniat, *Lotantur, & exultant, immolant plagis suis, & sacrificant reti suo*. Tertiò, quia *ea, quæ à Virtute nostrâ minimè profecta sunt, nulla sequitur Laus & Existimatio*. Quæ enim Felicitatis sunt, Admirationem quandam pariunt, Laudem minimè. Sicut ait Cicero ad Cæsa-rem; *Quæ miremur habemus, quæ laudemus expectamus*. Quartò, quia quæ *Industria propriâ* acquiruntur, cum *Laboribus & Contentione* ferè coniuncta sunt, quod nonnullam habet in se *Suauitatem*; vti Salomon, *Suauis Cibus à Venatu*.

Elenchus.

At quatuor inueniuntur *Colores oppositi*, qui rem in contrariam partem inclinant, possintque esse prioribus instar *Elenchorum*. Primò, quia *Felicitas* videretur esse *Signum quoddam, & Character Favoris Diuini*; & propterea, tum in nobismetipsis *Confidentiam & Alacritatem* generat, tum apud alios *Auctoritatem & Reuerentiam*. Felicitas autem ista etiàm *Fortuita* complectitur, ad quæ *Virtus* ægrè aspirat; Veluti cum Cæsar ad *Naui Gubernatorem*, *Animos addendo*, dixit; *Cæsarem portas*

*portas & Fortunam eius. Quod si dixisset, Caesarem portas, & virtutem eius, frigidum prorsus fuisset Solatium periclitanti in procellâ. Secundò, quia ea quæ à Virtute, aut Industriâ procedunt, sunt imitabilia, & alijs patent; cùm Felicitas sit Res inimitabilis, & Prærogatiua quædam Hominis Indiuidui. Itaque, in Genere videmus, Res naturales Artificialibus præponi, quia Imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile est, potentiâ vulgatum est. Tertio, quæ ex Felicitate proueniunt, Bona videntur gratuita, nec laboribus empta; At quæ virtute propriâ, Pretio veluti acquisita. Itaque eleganter Plutarchus, de Rebus Timoleontis, Hominis longè Fortunatissimi, cum Rebus Agefilai & Epaminondæ, qui vno æuo vixerunt, comparatis, dixit: *Illas Homeri Carminibus fuisse similes, quæ cum aliàs excellent, sponte etiàm fluere videantur, & quasi Genium sapere.* Quarto, quia quod præter Spem, aut præter Expectatum contingit; gratius, & maiore cum Voluptate in Hominum Animos influit. Illud verò neutiquam competit ijs, quæ propriâ curâ, & ambitu comparantur.*

Sophisma.

12 *Quod ex pluribus constat & Diuisibilibus, est maius, quam quod ex paucioribus, & magis unum; Nam omnia per Partes considerata maiora videntur: Quare & pluralitas Partium, Magnitudinem præ se fert: Fortius autem operatur pluralitas partium, si Ordo absit: Nam inducit Similitudinem Infiniti, & impedit Comprehensionem.*

Sophisma istud videtur etiàm primo intuitu fallax, & quasi palpabile: Siquidem, non pluralitas Partium tantum, sed Maioritas earundem poterit constituere Totum auctius. Attamen abripit hoc ipsum *Sophisma* sapiens Phantasiâ; quinetiàm insidiatur Sensui. Etenim Aspectui ipsi breuior videtur via, in planitie, vbi nihil intercurrat quod Visum frangat; quam in tali Tractu Terræ, vbi simul conspiciuntur Arbores, aut

Ædificia,

Ædificia, aut aliud aliquod Signum, quod Spatium metiri & diuidere possit. Sic homini benè nummato, postquam Arcas suas, & Marsupia, diuiserit, & digesserit, maior etiàm quàm antea subit Diuitiarum Phantasia. Habet etiàm vim in Amplificationibus, si Res in plures Portiones diuidatur, atque singulæ seorsùm tractentur. Hoc verò adhuc magis Phantasiam implet, si fiat promiscuè, & sine Ordine. Confusio enim Multitudinis opinionem generat. Siquidem quæ ordine ostenduntur, aut proponuntur, tum ipsa magis fixita apparent, tum certum præbent Argumentum, nihil esse prætermisum. At contrà, quæ confusè repræsentantur, non solum in se numerosa putantur, sed & Suspicioni locum relinquunt, restare adhuc plura, quæ omittuntur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, vbi quis ampliorem præceperit de Re aliquâ Opinionem, quàm pro verâ Rei ipsius magnitudine. E. enim cum hoc fit, Distributio falsam illam Opinionem destruet, & rem in Veritate suâ, non autem cum Amplificatione, monstrabit. Itaque si quis Morbo, aut Dolore corripitur, Horæ longiores ei videbuntur, absque Horologio, aut Clepsidrà, quàm si ijdem mensurentur. Nam si Tædium & Vexatio Morbi, tempus videri longius faciunt, quam reuerà est; at Computatio temporis errorem illum corrigit, & breuius facit, quam Opinio illa falsa conceperat. Etiàm in Planitie, contrà quam superiùs dictum est, aliquandò euenit. Licet enim visus in Principio viam ostendet breuiorem sensus, quia indiuisa est; tamen si ex eo obrepat opinio, de longè minori Interuallo, quàm reperitur; Opinionis eius vanæ Frustratio efficiet, vt videatur demum, etiàm quàm reuerà est, productior. Itaque si quis Opinioni alicuius falsæ, de Magnitudine Rei cuiuspiam, veltificari cupiat, caueat à Distributionibus, sed rem integram vtrique extollat. Fallit *Sophisma* secundò,

si Distributio ea distrahatur, non autem simul obuertetur, aut vno Aspectu visum feriat. Itaque si Flores in Horto aliquo in plures Torulos distinguantur, maioris Quantitatis Speciem præbebunt, quam si omnes in vno Toro simul crescerent; Modò Toruli illi, oculis simul subijciantur; Alitè enim Vnio Distributioni distractæ præualebit. Sic Reditus eorum maiores videntur, quibus Prædia & Latifundia sua vicina aut coniuncta sunt. Nam si sparsim sita sint, non veniunt tam facilè sub Aspectum. Fallit *Sophisma* tertio, propter Dignitatem Vnitatis, supra Multitudinem. Omnis enim Compositio, Indigentia in singulis, Signum est certissimum; vbi illud vsu venit,

Et quæ non profunt Singula, Multa iuuant.

Itaque Mariæ Partes potiores; *Martha, Martha, attendis ad plurima, vnum sufficit.* Hinc illa Fabula Æsopi de Vulpe & Feli. Iactabat enim Vulpes, quantas Artes haberet, & Effugia, quibus se à Canibus eriperet; Felis autem se vnico tantum confidere Auxilio dixit, utpote quæ tenuem Scandendi Facultatem haberet: Quod tamen reliquis illis vulpinis longè præstantius præsidium fuit: vnde Adagium; *Multa nouit vulpes, sed Felis vnum magnum.* Quin etiã in huius Fabulæ significatione Morali idem cernitur: Nam potenti & fido Amico niti, plus præsidij habet, quam Artes & Astutiæ complurimæ.

Atque hæc Exempli loco sufficient. Superest autem nobis eiusmodi *Colorum* Numerus etiã magnus, quos olim Adolescentes congesimus: attamen sine Illustrationibus suis, atque *Elenchis*; Quos hoc tempore concinnare non vacat: Ideoque *Colores* illos nudos, absque Illustrationibus suis, (cum superiores isti vestiti prodeant,) proponere, minimè nobis consentaneum videtur. Illud interim monemus, Rem istam, qualiscunque ea
videri

videri possit, haud parui, iudicio nostro, esse pretij: utpote quæ ex *Philosophiâ primâ*, & ex *Politicâ*, & ex *Rhetoricâ*, participet. Atque de *Signis Popularibus*, siue *Coloribus Boni ac Mali apparentis*, tam *Simplicis*, quàm *Comparati*, hæctenus.

Secunda *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, & desideratur, ea est, quam Cicero (ut superius in *Logicâ* diximus) innuit; cum præcipit, ut in promptu habeantur *Loci communes*, in utramque Partem, disputati & tractati. Quales sunt, *Pro verbis Legis*, & *Pro Sententiâ Legis*, &c. Nos verò hoc Præceptum, etiàm ad alia extendimus; ut non solum ad Genus Iudiciale, sed etiàm ad Deliberatiuum, & Demonstratiuum adhibeatur. Omnino hoc volumus, *Locos* omnes, quorum frequens est usus, (siue ad Probationes & Refutationes; siue ad Suasiones, & Dissuasiones; siue ad Laudes & Vituperiâ spectent;) meditados iam haberi; eosque vltimis Ingenij viribus; & tanquàm improbè, & prorsus præter Veritatem attolli, & deprimi. Modum autem huius *Collectionis*, tam ad usum, quam ad Breuitatem, optimum fore censemus, si huiusmodi *Loci* contrahantur, in Sententias quasdam acutas, & concisas; tanquàm Glomos quosdam, quorum Fila in fusiores Discursus, cum res postulat, explicari possint. Atque similem quandam Diligentiam, in Senecâ reperimus, sed in Hypothesibus siue Casibus. Eius generis, cum plurima parata habeamus, aliqua ad Exemplum proponere visum est. Ea autem *Antitheta Rerum* nominamus.

Exempla Antithetorum.

NOBILITAS. I.

Pro.

Quibus virtus à Genere penitus insita est; ÿ iam non mali esse nolunt, sed nequeunt.

Nobilitas Laureæ, quâ Tempus Homines coronat.

Antiquitatem etiã in Monumentis Mortuis Veneramur; quanto magis in Viuis?

Si Nobilitatem Familiarum contempnas, quæ tandem erit Differentia, inter Sobolem Hominum, & Brutorum?

Nobilitas Virtutem Inuidiæ subducit, Gratiæ tradit.

Contra.

Rarò ex Virtute Nobilitas; rariùs ex Nobilitate Virtus.

Nobiles Maiorum deprecatione ad Veniam sepiùs utuntur, quam suffragatione ad Honores.

Tanta solet esse Industria Hominum nouorum, ut Nobiles præ illis tanquàm Statuæ videantur.

Nobiles in Stadio respektant nimis sepe; quod mali Curforis est.

FORMA. II.

Pro.

Deformes Naturam ulcisci solent.

Et Virtus nil aliud, quam Interna Forma; & Forma nil aliud, quam Externa Virtus.

Deformes se à Contemptu, per Malitians vtique suam vindicare cupiunt.

Forma Virtutes splendere facit, Vitia rubere.

Con.

Virtus, vt Gemma Nobilis, meliùs inseritur sine multo Auro, & Ornatu.

Quod Vestis lauta Deformi, hoc Forma improbo.

Similiter plerunque leues sunt, quos Forma ornat, & quos mouet.

Con-

IUVEN-

IUVENTVS. III.

Pro.

Prima Cogitationes, & Iu-
uenum Consilia, plus habent è
Numine.

Senes sibi sapiunt magis, a-
lijs & Reip. minus.

Si conspici daretur, magis
deformat Animos quam Cor-
pora Senectus.

Senes omnia metuunt, præ-
ter Deos.

Con.

Iuuentus pœnitentiæ Cam-
pus.

Ingenitus est Iuuenibus
Senilis Auctoritatis Con-
temptus; ut quisque suo pe-
riculo sapiat.

Tempus, ad que Consilia
non aduocatur, nec rata habet.

Senibus Veneres mutantur
in Gratias.

VALETUDO. IIII.

Pro.

Cura Valetudinis Animum
humilem facit, & Corpori
supplicem.

Corpus sanum, Hospes A-
nimæ est; Ægrum, Ergastu-
larius.

Nil tam Summas Actio-
num promouet, quam prospere
valetudo; at contra infir-
ma, feriatur nimis.

Con.

Sæpè Conualescere est sæpè
Iuuenescere.

Excusatio Valetudinis Po-
lychresta; ad quam etiã Sa-
ni confugimus.

Nimis arcto fœdere Cor-
pus Anima iungit Sanitas.

Et Lectus magna Imperia
administrauit; & Lectica
magnos Exercitus.

VXOR & LIBERI. V.

Pro.

Charitas Reip. incipit à
Familia.

Vxor & Liberi Disciplina
quædam Humanitatis; at
Cœlibes tetrici & seueri.

Cœlibatus & Orbitas ad nil
aliud

Con.

Qui uxorem duxit & Li-
beros suscepit, Obsides For-
tunæ dedit.

Generare, & Liberi, Hu-
mana sunt, Creare, & Opera,
Diuina.

Sf 2 Bru-

aliud conferunt, quam ad Fugam.

Morti sacrificat, qui Liberos non procreat.

Cetera felices, in Liberis ferè infortunati sunt: ne Diuinae Sorti nimum appropinquent Homines.

Brutorum Æternitas Soboles; Virorum Fama, Merita, & Instituta.

Oeconomicae Rationes publicas plerumque euertunt.

Aliquibus Fortuna Priami placuit, qui suis omnibus superstes fuit.

DIVITIAE. VI.

Pro.

Diuitias contemnunt, qui desperant.

Invidia Diuitiarum Virtutem effecit Deam.

Dum Philosophi dubitant, utrum ad Virtutem an Voluptatem omnia sint referenda, collige Instrumenta utriusque.

Virtus per Diuitias verititur in Commune Bonum.

Cetera Bona Prouincialem habent Administrationem, Diuitiæ solæ Generalem.

Con.

Diuitiarum magnarum, vel Custodia est, vel Dispensatio quedam, vel Fama, at nullus usus.

Annon vides Lapillis, & id genus Delicijis, fingi pretia, & tot possit esse aliquis magnarum Diuitiarum usus?

Multi dum Diuitijs suis omnia venalia fore crediderunt, ipsi in primis venerunt.

Non aliud Diuitias dixerim, quam Impedimenta Virtutis: Nam Virtuti, & necessaria sunt, & graues.

Diuitiæ bona Ancilla, pessima Domina.

HONORES. VII.

Pro.

Honores non Tyrannorum, (& loquuntur) sed

Pro-

Con.

Dum Honores appetimus, Libertatem exuimus.

Ho-

Prouidentia Diuin. & Calculi sunt.

Honores faciunt & Virtutes, & Vicia conspicua: Itaque illas prouocant, hæc refranant.

Non nouit quispiam, quantum in Virtutis Cursu profecerit; nisi Honores ei Campum præbeant apertum.

Virtutis, vt Rerum aliarum, rapidus Motus est ad Locum, placidus in Loco: Est autem Virtutis Locus Honos.

Honores dant ferè Potestatem earum Rerum; quas optima Conditio est Nolle, proxima non posse.

Honorum Ascensus arduus, Statio lubrica, Regressus præceps.

Qui in Honore sunt, vulgi Opinionem mutantur oportet, vt se ipsos Beatos putent.

IMPERIA. VIII.

Pro.

Felicitate frui, magnum Bonum est; sed eam & alijs impertiri posse, adhuc maius.

Reges non Hominum instar, sed Astrorum sunt: Nam & in Singulos, & in Tempora ipsa, magnum habent influxum.

Qui Dei Vices gerunt, ijs resistere, non tantum lese Maiestatis Crimen est, sed Theomachia quedam.

Con.

Quam miserum habere, nil ferè quod appetas, infinita que metuas.

Qui in Imperijs sunt, similes sunt Corporibus Cælestibus, que magnam Venerationem habent, Requiem nullã.

Nemo Humanæ Sortis ad Deorum Conuiuia admittitur, nisi ad Ludibrium.

LAUS, EXISTIMATIO. IX.

Pro.

Virtutis Radij reflexi Laudes.

Laus Honoris est, ad quem liberis

Con.

Fama deterior Iudex, quam Nuncia.

Quid Viro bono cum Salina

liberis Suffragijs peruenitur.

Honores à diuersis Politijs conferuntur; sed Laudes ubique sunt Libertatis.

Vox Populi habet aliquid Diuinum. Nam quomodo aliter tot Capita in unum conspire possint?

Ne mireris, si Vulgus verius loquatur, quam Honoratiores; quia etiam tutius loquitur.

liuà vulgi?

Fama veluti Fluuus, leuia attollit, Solida mergit.

Infimarū Virtutum apud Vulgus Laus est; Mediarum Admiratio; Supremarum Sensus nullus.

Laus magis ex Ostentatione, quam ex Merito: & Ventosis magis accedit, quam Realibus.

NATURA. X.

Pro.

Consuetudinis Progressus est Arithmeticus; Naturæ Geometricus.

Vt in Rebus publicis, se habent Leges Communes erga Consuetudines; eodem modo in singulis se habet Natura ad Consuetudinem.

Consuetudo contra Naturam, quasi Tyrannis quedam est: & citò, ac leui occasione corrui.

Con.

Cogitamus secundum Naturam; Loquimur secundum Præcepta; sed Agimus secundum Consuetudinem.

Natura Pedantius quidam est; Consuetudo Magistratus.

FORTUNA. XI.

Pro.

Virtutes apertæ Laudes pariunt, occultæ Fortunas.

Virtutes Officiorum Laudes pariunt, Facultatum Fortunas.

Fortuna

Con.

Stultitia conius, Fortuna alterius.

In Fortunâ illud præcipue laudauerim, quod cum non eligat, non tueatur.

Viri

Fortuna veluti Galaxia; hoc est, Nodus quarundam obscurarum Virtutum, sine Nomine.

Fortuna saltem ob Filias suas honoranda est; Confidentiam scilicet, & Auctoritatem.

Viri Magni, dum Inuidiam Virtutum suarum declinarunt; inter Fortune Cultores reperti sunt.

VITA. XII.

Pro.

Absurdum est Accidentia Vitae magis amare, quam Vitam ipsam.

Præstat ad omnia, etiã ad Virtutem, Curriculum longum, quam breue.

Absque Spatijs Vitae maioribus, nec perficere datur, nec perdiscere, nec pœnitere.

Con.

Philosophi, dum tantum Apparatum, aduersus Mortem colligunt, ipsam magis timendam effecerunt.

Mortem Homines timent, quia nesciunt, ut Pueri Tenebras.

Non inuenias inter Humanos, Affectum tam pusillum, qui si intendatur paulo vehementius, non Mortis Metum superet.

Mori velle, non tantum Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiã Fastidiosus potest.

SUPERSTITIO. XIII.

Pro.

Qui zelo peccant, non probandi, sed tamen amandi sunt.

Mediocritates Moralibus debent

Con.

Vt Simia, Similitudo cum Homine, Deformitatem addit; ita Superstitioni, Similitudo cum Religione.

Quale

debentur; Extremitates Diuini.

Superstitiosus Religiosus Designatus.

Fabulosissima quæque Portenta cuiusvis Religionis, citius crediderim, quàm hæc omnia sine Numine fieri.

Quale Odium est Affectationis in Ciuilibus, tale Superstitionis in Diuinis.

Præstat nullam habere de Dijs Opinionem, quàm contumeliosam.

Non Epicuri Schola, sed Stoa, veteres Respublicas perturbauit.

Non cadit in Mentem Humanam, ut sit merus Atheista Dogmate; sed magni Hypocrite, sunt veri Atheista; qui Sacra perpetuo contrectant, sed nunquam verentur.

SVPERBIA. XIII.

Pro.

Superbia etiam Vitij insociabilis; atque ut Venenum Veneno; ita haud pauca Vitia Superbiæ expelluntur.

Facilis, etiã alieni vitij obnoxius est; Superbus tantum suis.

Superbia, si ab aliorum contemptu, ad sui contemptum ascendet, fiet demum Philosophia.

Con.

Hedera Virtutum ac Bonorum omnium Superbia.

Cetera Vitia Virtutibus tantum contraria; Superbia Sola contagiosa.

Superbia optimã Vitiorum conditione caret, id est, Latentis.

Superbus, cum ceteros contemnit, se interim negligit.

INGRATITVDO. XV.

Pro.

Crimen Ingrati Animi, nil aliud est, quam perspicacia quedam

Con.

Crimen Ingrati Animi, non Supplicijs coercetur, sed

quædam, in Caussam Beneficij collati.

Dum grati erga quosdam esse volumus; nec ceteris Iusticiam præstamus, nec nobis ipsis Libertatem.

Beneficij gratia eò minùs reddenda est, quod de pretio non constat.

sed Furijs permittitur.

Arctiora sunt Vincula Beneficiorum quam Officiorum: quare, qui ingratus, iniustus, & omnia.

Ea est Conditio Humana. Nemo tam publicâ Fortunâ natus est, quin priuata & Gratia, & Vindicta, se omnino debeat.

INVIDIA. XVI.

Pro.

Naturale est Exprobrationem Fortuna iure odisse.

Inuidia in Rebus pub. tanquàm salubris Ostracismus.

Con.

Inuidia Festos Dies non agit.

Nemo Virtuti Inuidiam reconciliauerit præter Mortem.

Inuidia Virtutes Laboribus exercet, ut Iuno Hercule.

IMPUDICITIA. XVII.

Pro.

Zelotypie debetur, quod Castitas fit facta Virtus.

Multa Tristicia opus est, ut quis Venerem rem seriam putet.

Quid vel Dieta Partem, vel Munditiæ Speciem, vel Superbiæ Filiam, inter Virtutes collocas?

Amorum, ut Avium Syluestrium, nulla Proprietas est,

Con.

Pessima Circes Transformatio Impudicitia.

Impudicus prorsus Reuerentiam sui perdidit; quod Frænum est omnium Vitiarum.

Omnes ut Paris, qui Formæ Optionem faciunt, Prudentiæ & Potentiæ iacturam faciunt.

In Veritatem non vulgarem

Tc rem

est, sed Ius possessione transfertur. *remincidit Alexander; cum Somnum & Venerem, Mortis Arrhabones esse dixit.*

CRUDELITAS. XVIII.

Pro.

Nulla Virtutum tam saepe rea est, quam Clementia.

Crudelitas, si à Vindictâ est, Iusticia est, si à periculo, prudentia.

Qui Misericordiam Inimico impertit, sibi denegat.

Non sapius Phlebotomiae necessariae sunt in Curationibus, quam Cædes in Ciuilibus.

Con.

Cadibus grassari, aut Feræ, aut Furie est.

Crudelitas Viro bono semper fabulosa esse videtur, & Fictio Tragica.

GLORIA VANA. XIX.

Pro.

Qui suas Laudes appetit, aliorum simul appetit Utilitates.

Qui tam Sobrius est, vt nihil alienum curet, vereor ne & publica aliena putet.

Ingenia in quibus aliquid inane est, facilius Curam Reipub. recipiunt.

Con.

Gloriosi semper Factiosi, Mendaces, Mobiles, Nimij.

Thraso Gnathonis Præda.

Turpe est Proco sollicitare Ancillam: est autem Virtutis Ancilla Laus.

IUSTITIA. XX.

Pro.

Imperia & Politia, Iusticiae tantum Additamenta sunt: Si enim Iusticia aliter possit

Con.

Si hoc est iustum esse; Quæ tibi fieri nolis, ea alteri non facere, Clementia demum Iusticia

possit exerceri, illis minime fuerit Opus.

Iusticie debetur, quod Homo Homini sit Deus, non Lupus.

Iusticia etsi Vitia tollere non possit, tamen hoc efficit, ut non ledant.

Iusticia est.

Si sui cuique tribuendum est, certè & Venia Humanitati.

Quid mihi Æquitatem narras, cum sapienti omnia inequalia sint?

Considera qualis Reorum Conditio fuerit apud Romanos, & pronuncia Iusticiam è Repub. non esse.

Vulgaris ista Iusticia Politiarum, Philosophus in Aula: hoc est, facit tantum ad Reuerentiam Imperantium.

FORTITVDO. XXI.

Pro.

Nil terribile nisi ipse Timor.

Nil aut in Voluptate solidum, aut in Virtute munitum, ubi Timor infestat.

Qui Pericula apertis Oculis intuetur, ut excipiat, aduertit & ut euitet.

Ceteræ Virtutes nos à Dominatu liberant Vitiorum; Fortitudo sola à Dominatu Fortune.

Con.

Præclara virtus velle perire ut perdas.

Præclara Virtus quam etiam Ebrietas inducit.

Vitæ suæ prodigus, alienæ periculosus.

Virtus Ferreæ Ætatis Fortitudo.

TEMPERANTIA. XXII.

Pro.

Eadem ferè vis Abstinentiæ & Sustinentiæ.

Vniformitates, Concordiæ, &

Con.

Negatiue istæ Virtutes non placent: nam Innocentiam præstant, non Merita.

T t 2 Lan-

Et Mensura Motuum, cœlestia sunt, Et Characteres Eternitatis.

Temperantia, velut Frigora salubria, Animi vires colligit Et firmat.

Exquisiti Et vagi Sensus, Narcoticis indigent; similiter Et Affectus.

Languet Mens quæ Excellentibus caret.

Amo Virtutes, quæ Excellentiam Actionis inducunt, non Hebetudinem Passionis.

Cum Consonantes Animi Motus ponis, paucos ponis: Nam Pauperis est numerare Pecus.

Ista (Non uti ut non appetas; Non appetere ut non timeas) pusillanimi sunt Et diffidentis.

CONSTANTIA. XXIII.

Pro.

Basis Virtutum Constantia. Miser est, qui qualis ipse futurus sit, non novit.

Imbecillitas Humani Iudicij, rebus ipsis constare non potest; quare saltē sibi constet.

Etiā Vitijs decus aspirat Constantia.

Si ad Fortune Inconstantiam, accedat etiā Inconstantia Mentis, in quantis Tenebris vivitur?

Fortuna, tanquā Proteus, si perseveres, ad Formam redit.

Con.

Constantia, ut Ianitrix morosa, multa vtilia Indicia abigit.

Æquum est, ut Constantia Res aduersas bene toleret, nam ferē inducit.

Stultitia brevissima optima.

MAGNANIMITAS. XXIII.

Pro.

*Si Animus semel generosus
Fines optauerit, statim non
modo Virtutes circumstant,
sed & Numina.*

*Virtutes ex Habitu, aut
Præceptis, gregales sunt; ex
Fine, Heroicæ.*

Con.

*Magnanimitas est Virtus
poetica.*

SCIENTIA; CONTEMPLATIO. XXV.

Pro.

*Eademum Voluptas est se-
cundum Naturam, cuius non
est Satietas.*

*Dulcissimus Prospectus in
Errores aliorum subiacentes.*

*Quam bonum est Orbem
Mentis habere Concentricos
Vniuerso?*

*Omnes Affectus prauis, fal-
sæ æstimationes sunt; atque
eadem sunt Bonitas & Ve-
ritas.*

Con.

*Contemplatio, speciosa In-
ertia.*

*Benè Cogitare, non multò
melius est, quam benè Som-
niare.*

*Orbem Numen curat, tu
Patriam.*

*Vir Politicus etiàm Con-
templationes serit.*

LITERAE. XXVI.

Pro.

*Si de Rebus minutis, Li-
briscripti fõrent, vix vllus
esset Experimentiæ Vfus.*

*Lectio est Conuersatio cum
Prudentibus; Actio ferè cum
Stultis.*

*Non inutiles Scientiæ ex-
istimandæ*

Con.

*In Academijs discunt Cre-
dere.*

*Quæ vnquam Ars docuit,
tempestiuum Artis Vsum?*

*Sapere ex Regulâ, & ex
Experimentiâ, planè contra-
riationes sunt; vt qui al-
teri*

istimandæ sunt, quarum in se nullus est usus, si Ingenia accuant, & ordinent.

teri assuefactus sit, ad alterum sit ineptus.

Artis sepius inè ineptus usus est, ne sit nullus.

Hoc ferè omnes Academici habent, ut ex qualibet re, soleant agnoscere, quod sciunt, & non addiscere, quod nesciant.

PROMPTITUDO. XXVII.

Pro.

Con.

Opportuna Prudentia non est, quæ celeris non est.

Prudentia non altè petitur, quæ præstò est.

Qui citò errat, citò Errorem emendat.

Prudentia, ut vestis, leuis, quæ expedita.

Qui ex composito, & non obiter prudens est, nil magni facit.

Cuius Confilia non maturat Deliberatio, nec Prudentiam Aetas.

Quæ ad breue Tempus excogitantur, ad breue Tempus placent.

TACITURNITAS IN SECRETIS. XXVIII.

Pro.

Con.

Taciturno nil reticetur; quia Omnia tutò communicantur.

Varietas Morum optimè Animinum collocat in Secreto.

Qui facilè loquitur quæ scit, loquitur & quæ nescit.

Taciturnitas Confessoris Virtus.

Secretis etiàm Mystéria debentur.

Taciturno omnia reticentur; quia Silentium rependitur.

Tectus, ignoto proximus.

FACILITAS. XXIX.

Pro.

Con.

Amo Virum alieno Affectui

Facilitas, Iudicij quedam inepta

Etui obnoxium, sed tamen Iudicium ab obsequio reuocantem.

Flexibilem esse, ad Naturam Auri proximè accedit.

inepta Priuatio.

Facilium Beneficia, Debilita videntur, Negationes, Iniriie.

Sibi gratiam habet, qui à Facili aliquid impetrat.

Facilem omnes Difficultates premunt, nam omnibus se implicat.

Facilis ferè se recipit cum pudore.

POPVLARITAS. XXX.

Pro.

Prudentibus eadem ferè placent, at Stulorum varietati occurrere, prudentie est.

Colere populum, est Coli.

Qui ipsi magni Viri sunt, neminem unum ferè habent, quem vereantur, sed Populum.

Con.

Qui valdè cum stultis congruit, ipse suspectus esse potest.

Qui Turba placet, ferè & Turbas miscet.

Nil moderatum Vulgo gratum est.

Infima Assentatio est Assentatio vulgi.

LOQVACITAS. XXXI.

Pro.

Qui silet, aut alios habet pro suspectis, aut suspectus est ipse sibi.

Custodie omnes infelices, miserrima Silentij.

Silentium stulorum Virtus: Itaque rectè ille Silentii: Si Prudens es, stultus es; si stultus, Prudens.

Silentium, veluti Nox, Insidij

Con.

Silentium Verbis, & Gratiam addit, & Auctoritatem.

Silentium, veluti Somnus quidam, alit Prudentiam.

Silentium Fermentatio Cogitationum.

Stilus Prudentie Silentium. Silentium ambit Veritatem.

Cum

Insidijs opportunum.

Cogitationes in Profluente sanissima.

Silentium Solitudinis Genus.

Opinionem se vendit, qui flet.

Silentium, nec pravas Cogitationes egerit, nec bonas distribuit.

DISSIMULATIO. XXXII.

Pro.

Con.

Dissimulatio compendiaria Sapientia.

Non idem dicere, sed idem spectare debemus.

Etiã in Animo deformis Nuditas.

Dissimulatio & Decorum est, & Præsidio.

Sepes Consiliorum Dissimulatio.

Aliqui Bono suo falluntur.

Qui indissimulanter omnia agit, æquè decipit: nam plurimi, aut non capiunt, aut non credunt.

Indissimulatio nihil aliud, quam Animi Impotentia.

Cum cogitare secundum Rerum Veritatem non possumus; at loquamur secundum cogitationem.

Quibus Artes Civiles supra Captum Ingenij sunt, ijs Dissimulatio pro Prudentia erit.

Qui dissimulat, præcipuo ad Agendum Instrumento se priuat; i. Fide.

Dissimulatio Dissimulationem inuitat.

Qui dissimulat, liber non est.

AVDACIA. XXXIII.

Pro.

Con.

Docet improbare qui veretur.

Quod Actio Oratori, id Audacia

Audacia Stultitiæ Viator.

Inuerecundia inutilis nisi

ad Imposituram.

Confiden-

Audacia Viro Ciuili; Primum, Secundum, Tertium.

Confitentem Verecundiam amo, accusantem odi.

Confidentia Morum Animos promptius sociat.

Placet obscurus Vultus, & perspicua Oratio.

Confidentia Stultorum Imperatrix, Prudentium Scurræ.

Audacia est Stupor quidam Sensûs, cum Malitiâ voluntatis.

Ceremoniæ. Puntos. Affectatio XXXIIII.

Pro.

Vultus & Gestus decora Moderatio, verum Condimentum Virtutis.

Si & in Verbis vulgo paremus, quid ni in Habitu, & Gestu?

Qui in Leuibus, & quotidianâ Consuetudine, decus non retinet, sit licet Vir magnus, nôris tamen hunc tantum certis Horis sapere.

Virtus, & Prudentia sine Punctis, velut peregrinæ Linguae sunt; nam vulgò non intelliguntur.

Qui vulgi Sensum, per Congruitatem non nouit, is si nec per Observationem nouerit, omnium Stultissimus est.

Puncti, Translatio sunt Virtutis in Linguam Vernaculam.

Con.

Quid deformius, quam Scenam in Vitam transferre.

Ex ingenuitate Decorum, ex Arte Odium.

Magis placent Cerussatæ Buccæ, & Calamistrata Coma, quam Cerussati & Calamistrati Mores.

Qui Animum ad tam exiles Observationes applicat, magnæ Cogitationis Capax non est.

Affectatio, Ingenuitatis Putredo lucens.

IOCI. XXXV.

Pro.

Oratorum Ara Iocus.
 Qui in omnibus modestum
 Leporem miscet, Libertatem
 Animi retinet.

Res est supra Opinionem
 Politica; facile transire à Io-
 co ad Serium, à Serio ad Io-
 cum.

Veritatis aliàs non peruen-
 tura sæpè vehiculum Iocus.

Con.

Istos Deformatum ac Con-
 cinnitatum Aucupes, quis non
 contemnat?

Rerum Magnitudinè eluere
 ioco, improbum Artificiū est.

Iocos tum considera, cum
 Risu destituti sunt.

Faceti isti ferè non pene-
 trant ultra superficiem Re-
 rum; ubi Ioci Sedes est.

Vbi Iocus ad Seria Mo-
 menti aliquid habet, ibi Leui-
 tas puerilis est.

AMOR. XXXVI.

Pro.

Annon vides omnes se que-
 rere? at Amans solus se in-
 uenit.

Non est melior Ordinatio
 Animi, quam ex Imperio Af-
 fectūs alicuius insignis.

Qui sapit, Desiderium
 querat: nam qui non aliquid
 insignitè appetit, ei omnia in-
 grata sunt, & tadio plena.

Quidni in Vnitate acqui-
 escat Vnus?

Con.

Amori multum debet Sce-
 na, nihil Vita.

Nil tam varij Nominis est
 quam Amor: Nam Res, aut
 tam Stulta est, ut se nesciat,
 aut tam turpis, ut se fuce con-
 dat.

Odi istos Mono-Phronti-
 stas.

Angusta admodum Con-
 templatio Amor.

AMICITIA. XXXVII.

Pro.

Eadem facit Amicitia, que
 Fortitudo, sed suavius.

Suaue

Con.

Qui amicitias arctas co-
 pulat, nouas Necessitates sibi

im-

Suaue Condimentum omnium Bonorum Amicitia. Animi imbecilli est, Partiri Fortunam.
Pessima Solitudo, non veras habere Amicitias.
Digna male Fidei Vltio, Amicitijs priuari.

ADVLATIO. XXXVIII.

Pro.

Con.

Adulatio magis ex More, quam ex Malitia.
Laudando instituere, semper Formula fuit, debita Potentioribus.
Adulatio Silius Seruorum.
Adulatio Calx Vitiorum.
Adulatio Aucupij illud genus, quod similitudine vocis, Aues fallit.
Adulationis Deformitas Comica, Nocumentum Tragicum.
Auribus mederi difficillimum.

VINDICTA. XXXIX.

Pro.

Con.

Vindicta Priuata Iusticia agrestis.
Qui vim rependit, Legem tantum violat, non Hominem.
Vtilis Metus vltionis priuate; Nam Leges nimium sepe dormiunt.
Qui Iniuriam fecit, Principium Malo dedit; qui reddidit, Modum abstulit.
Vindicta, quò magis Naturalis, eò magis coercenda.
Qui facile Iniuriam reddit, is fortasse tempore, non voluntate posterior erat.

INNOVATIO. XL.

Pro.

Con.

Omni Medicina Innovatio.
Qui
Noui Partus deformes sunt.
Vv2 Nullus

*Qui noua Remedia fugit,
noua Mala opperitur.*

*Nouator maximus Tem-
pus: quidni igitur Tempus
imitemur?*

*Exempla remota inepta
sunt; Recentia corrupta &
ambitiosa.*

*Imperitis & Contentiosis
permitte, vt ad Exempla Res
agant.*

*Sicut qui nobilitatem, in
Familiam introducunt, digni-
ores ferè sunt Posteris: ita
Nouationes Rerum plerun-
que præstant ijs, quæ ad Ex-
empla sunt.*

*Morosa Morum retentio,
res turbulenta est, æq; ac No-
uitas.*

*Cùm per se Res mutantur
in deterius, si Consilio in me-
lius non mutantur, quis finis
erit Mali?*

*Moris Serui, Temporis Lu-
dibria.*

*Nullus Auctor placet, præ-
ter Tempus.*

*Nulla Nouitas absque In-
iuriâ; nam præsentia con-
uellit.*

*Quæ vsu obtinuere, si non
bona, at saltem apta inter se
sunt.*

*Quis Nouator Tempus i-
mitatur; quod Nouationes ita
insinuat, vt sensus fallant?*

*Quod præter Spem euenit,
cui prodest, minus acceptum,
cui obest, magis molestum.*

MORA. XLI.

Pro.

*Fortuna multa festinanti
vendit, quibus morantem do-
nat.*

*Dum Initia Rerum ample-
cti properamus, umbras
prensamus.*

Fluctu-

Con.

*Occasio primum Ansam
Vasis porrigit, deinde Ven-
trem.*

*Occasio instar Sibyllæ mi-
nuit Oblatum, pretium auget.
Celeritas Orci Galea.*

Quæ

Fluctuantibus rebus aduertendum, inclinantibus agendum.

Prima Actionum Argo committenda sunt, extrema Briarco.

Quae mature sunt, iudicio sunt, quae serò, per ambicium.

PRAEPARATIO. XLII.

Pro.

Qui paruis Copijs rem magnam aggreditur, fingit Opportunitatem, et speret.

Paruis Apparatus non Fortuna, sed Prudentia emitur.

Con.

Optimus Terminus parandi, prima Occasio agendi.

Nemo speret se Fortunam Apparatu ligare posse.

Alteratio Apparatus & Actionis, Politica sunt: Distinctio iunida & infelix.

Magnus Apparatus prodigus & Temporis, & Rerum.

PRINCIPIIS OBSTARE. XLIII.

Pro.

Plura Pericula fallunt, quàm vincunt.

Minus Operis est Periculo Remedium adhibere, quàm Progressum eius obseruare & custodire.

Non iam leue est Periculum, si leue videatur.

Con.

Docet Periculum progredi, qui accingitur, & periculum figit remedio.

Etiàm in remedijs Periculorum, leuia Pericula subsistunt.

Præstat cum paucis Remedijs, quæ inualuerunt, rem habere; quàm cum Minis singulorum.

CON-

pericula

CONSILIA VIOLENTA. XLIIII.

Pro.

Qui lenem istam Prudentiam amplectuntur, ijs Augmenta Mali salubria sunt.

Neceſſitas, que violenta consulit, eadem exequitur.

Con.

Omne Remedium Violentum, prægnans noui Mali.

Violenta Consilia Nemo dat, præter Iram & Metum.

SUSPICIO. XLV.

Pro.

Diffidentia Nerui Prudentiæ; at Suspicio Medicamentum arthriticum.

Meritò eius fides suspecta est, quam Suspicio labefacit.

Suspicio fragilem fidem soluit, fortem intendit.

Con.

Suspicio fidem absoluit.

Suspicionum Intemperies est Mania quædam Ciuilis.

VERBA LEGIS. XLVI.

Pro.

Non est Interpretatio, sed Diuiniatio, quæ recedit à literâ.

Cum receditur à literâ, Iudex transfit in Legislatorem.

Con.

Ex omnibus Verbis elicendus est Sensus, qui interpretetur singula.

Pessima Tyrannis Lex in Equulco.

Pro Testibus contra Argumenta. XLVII.

Pro.

Secundum Oratorem, non secundum Caussam pronunciat, qui Argumentis nititur.

Qui Argumentis potiùs Credit, quam Testibus; etiàm Ingenio,

Con.

Si Testibus credendum fit contra Argumenta, sufficit tantùm Iudicem esse, non surdum.

Argumenta Antidorum contra

tra

genio, magis debet fidere, *tra Venena Testimoniorum.*
quam Sensui. *Ijs probationibus tutissi-*

Tutum foret Argumentis *mò creditur, quæ rarissimè*
credere, si Homines nihil ab- *mentiumur.*
surdi facerent.

Argumenta, cum sint con-
tra Testimonia, hoc præstant;
vt res mira videatur, non
autem vt vera.

Atque hæc *Antitheta*, (quæ nunc proposuimus) for-
tassè tanti non fuerint; sed cum iam olim parata & col-
lecta à nobis essent, nolimus Diligentia nostræ Iuue-
nili Fructum perire: Præterim cum, (si quis acutiùs
introspectat) *Semina* sint, non *Flores*. In illo autem A-
dolescentiam planè spirant, quod sint in *Morali*, siue
Demonstratiuo Genere, vberiora; in *Deliberatiuo*, & *Iu-*
diciali, per pauca.

Tertia *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, atque
etiàm desideratur, est ea, quam vocare placet, *Formula-*
rum Minorum. Illæ autem sunt, veluti *Vestibula*, *Por-*
tica, *Ante-Cameræ*, *Re-Cameræ*, *Transitus*, &c. *Orati-*
onis; quæ indiscriminatim omnibus Subiectis compe-
tere possint. Quales sunt *Prefationes*, *Conclusiones*, *Di-*
gressiones, *Transitiones*, *Promissiones*, *Declinationes*, & plu-
rima eiusmodi. Quemadmodum enim in *Ædificijs*,
plurimum facit, & ad Voluptatem, & ad Vlum, vt *Fronti-*
fispicia, *Gradus*, *Ostia*, *Fenestræ*, *Aditus*, *Transitus*, &
huiusmodi, commodè distribuuntur; eodem modo,
etiàm in *Oratione* fit, vt *Additamenta* & *Interpositio-*
nes istæ, (si decorè, & peritè formentur & collocentur)
plurimum tum gratiæ, tum commoditatis, vniuersæ
Orationis Structuræ adiuciant. Harum *Formularum* *Ex-*
emplum vnum aut alterum proponemus, neque diuti-
ùs iisdem immorabimur. Etsi enim sint Res haud ex-
igui

igui vsûs, tamen cum nihil in his addamus de nostro, sed tantum *Formulas* nudas, ex Demosthene, aut Cicero-
ne, aut alio quopiam selecto Auctore, describamus, inferius quiddam videntur, quam vt in eo *Tempus* te-
ramus.

Exempla *Formularum Minorum.*

Conclusio *Deliberatiuæ.*

*Sic & culpam præteritam, fas erit redimere, & futuris
incommodis eadem operâ prospicere.*

Partitionis *Accuratæ Corollarium.*

*Vt omnes intelligant, nihil me & subterfugere voluisse
reticendo, aut obscurare dicendo.*

Transitio cum *Monito.*

*Verum hæc ita prætereamus, vt tamen intuentes, & re-
spectantes, relinquamus.*

Præoccupatio contra Opinionem inueteratam.

*Faciam, vt intelligatis in totâ causâ, quid res ipsa tulerit,
quid Error affinxerit, quid inuidia conflauerit.*

Hæc pauca enumerasse, ad *Exempla*, satis fuerit; cum
quibus, *Appendices Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam*
spectant, concludimus.

CAPVT IIII.

*Appendices generales duæ Traditiuæ; Cri-
tica; & Pædagogica.*

Uersunt duæ *Appendices Traditiuæ* in ge-
nere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica*. Si-
cut enim Pars *Traditiuæ* præcipua in *Scrip-
tione Librorum* consistit, ita Pars eius Re-
latiua in *Librorum* versatur *Lectione*: *Lectio* autem, vel
Magistrorum

Magistrorum ope regitur, vel industriâ cuiusque propriâ perficitur; Atque huic rei inferuiunt *Doctrinæ* illæ, quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* spectant, primò *Authorum probatorum limata Correctio, & emendata Editio*; quibus & ipsorum Authorum Honor vindicatur, & Studiosis Lumen præfertur. Quâ tamen in re, studijs haud parùm Detrimenti intulit, quorundam Hominum Diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos est, vbi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, Vitium statim in Exemplari supponere; Veluti in illo loco Taciti: Cùm quædam Colonia ius Asyli apud Senatum assereret, narrat Tacitus, non æquis admodùm Auribus, quæ ab ijs proferebantur, fuisse ab Imperatore & Senatu audita: Itaque Legati causâ diffisi, bonam Pecuniæ summam Tito Vinio dederunt, vt eis patrocigaretur; hoc itaque pacto res obtinuit: *Tum* (inquit Tacitus) *Dignitas & Antiquitas Coloniae valuit*: quasi Argumenta, quæ antea leuia videbantur, accedente pretio nouum tum pondus accepissent. At *Criticus* quidam, non ex infimis, Verbum *Tum* expunxit, & *Tantum* reposuit. Atque hâc prauâ *Criticorum* consuetudine factum est, vt (Quod non-nemo prudenter notauit) *Exemplaria maximè castigata sint sepe numero minimè omnium casta*. Quinimò, vt verum dicamus, nisi *Critici* fuerint eruditi in Scientijs illis, de quibus Libri ab ipsis editi tractant, periculo Diligentia eorum non vacat.

Secundò ad *Criticam* spectant, *Authorum Interpretatio & Explicatio, Commentarij, Scholia, Notæ, Spicilegia, & similia*. In istiusmodi autem Laboribus, pessimus ille *Criticorum* nonnullos quasi Morbus inuasit, vt multa ex obscurioribus transfiliant, in satis verò perspicuis ad fastidium vsque immorentur, & expatientur. Scilicet, non tam illud agitur, vt Author ipse illustretur, quam vt *Criticus* ille, multiplicem suam Eruditionem, & variam

Lectionem, vbiq̄ue arreptâ occasione, ostendet. Optandum imprimis fôret (licet hæc res ad Traditiuam principalem, non ad Appendices pertineat) vt qui Argumenta Obscuriora, & Nobiliora pertractet Scriptor, suas ipse Explicationes subiungat; vt & Textus ipse Digressionibus aut Explicationibus non abrumpatur; & Notæ à Scriptoris Mente non recedant. Cuiusmodi quidpiam suscipiamur de *Theone Euclidis*.

Tertiò, ad *Criticam* spectat (quod etiã Nomen eisdem indidit) de *Authoribus quos edunt*, breue aliquod iudicium interponere; Et illos cum cæteris Scriptoribus, qui eadem tractant, comparare; vt per huiusmodi censuram, Studiosi, & de Librorum delectu, moneantur, & ad ipsam Lectionem eorum instructiores accedant. Atque hoc vltimum, est *Criticorum* tanquã Cathedra, quam certè nostrâ ætate nobilitarunt Viri nonnulli magni, maiores certè, nostro iudicio, quã pro Modulo *Criticorum*.

Ad *Pædagogicam* quod attinet, breuissimum foret dictu; *Consule Scholas Iesuitarum*. Nihil enim, quod in vsum venit, his melius. Nos tamen pauca more nostro monebimus, tanquam spicas legentes. Omnino *Institutionem Pueritiæ & Iuuentutis Collegiatam probamus*; Non in Ædibus priuatis; Non sub Ludi-magistris tantum. Adest Adolescentulis in *Collegijs* Æmulatio maior erga Æquales; Adest quoque ipse vultus & Aspectus virorum grauium, quod facit ad Verecundiam, & teneros Animos etiã à Principio conformat ad Exemplar: Denique sunt quidè plura *Educationis Collegiatæ* Commoda. In *Ordine* autem & *Modo* Disciplina, illud imprimis consuluerim; vt *caueatur à Compendijs*; & à *Precocitate quãdam Doctrinæ*, quæ Ingenia reddat audacula; & magnos Profectus potius ostendet, quã faciat. Quin & *favendum nonnihil Ingeniorum Libertati*, vt si quis, quæ ex more Disciplina sunt, faciat, & simul tempus ad alia, in quæ propensus est,

est, suffuretur, ne utique cohibeatur. Porrò Operæ-premium fuerit diligentèr animaduertere (quod fortalsè adhuc non fuerit notatum) esse duos *Assueficiendi*, & *Exercendi*, & *Preparandi Ingenia* Modos, eoque tanquàm Antistrophos. Alter *incipit à Facilioribus*, & ad *magis Ardua paulatim deducit*; Alter *ab initio, duriora imperat & urget*, ut ijs obtentis, facilioribus quis etiàm suauitèr perfungi possit. Alia enim est *Methodus*, Incipere Natàre cum vtribus, qui subleuent; Alia, Incipere Saltare cum Calceis ponderosis, qui aggrauent. Neque facile est dictu, quantum harum *Methodorum* prudens Intermixtio, conterat ad promouendas, tam Animi, quam Corporis, Facultates. Itèm *Applicatio & Delectus Studiorum*, pro naturâ Ingeniorum quæ erudiuntur, res est singularis & vsûs & iudicij; quam etiàm benè & verè notatam & perspectam Magistri Parentibus Adolescentium debent; ut de genere Vitæ, cui Filios suos destinant, consulere possent. Verùm & illud attentius paulò obseruandum, non tantùm in ijs, ad quæ Naturâ quilibet suâ fertur, longè maximos fieri Profectus; sed etiàm ad ea, ad quæ vitio Naturæ quis maximè fuerit inhabilis, reperiri in Studijs ad hoc propriè delectis, Remedia & Curationes. Exempli gratiâ; Si cuiquam Ingenium tale sit, quale est Auium, ut facilè abripiatur, nec per moram (qualem oportet) intentum esse sustineat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in quibus si euagetur paulò Mens, de integro renouanda est Demonstratio. Etiàm *Exercitiorum*, in erudiendo, Partes liquet esse vel maximas. At illud à paucis notatum est, quod *Exercitiorum* debeat esse, non solùm prudens Institutio, sed etiàm prudens Intermixtio. Optimè siquidem Cicero notauit, *Quod in Exercitijs, plerunq; exerceri contingat, non minus Vitia, quam Facultates*; adèò ut malus Habitus, quandoque simul acquiratur, & se insinuet cum bono. Itaque tutius est inter-

mittere *Exercitia*, & subinde repetere, quam assiduè continuare & vrgere. Verùm de hisfatis. Sunt certè hæres, primo aspectu, minùs grandes & solennes, sed fructuosæ tamen & efficaces. Quemadmodùm enim in Plantis, ad felicitatem vel infelicitatem ipsarum, plurimum faciunt Iniuriæ aut Auxilia, quæ iisdem cùm teneræ fuissent interuenerint; quemadmodùm etiàm Incrementa illa immensa Imperij Romani, meritò à quibusdam attribuuntur, Virtuti & Prudentiæ Sex illorum Regum, qui eidem in Pueritiâ suâ, veluti Tutores fuerunt aut Nutritij: Sic certè, Cultura & Institutio Annorum Puerilium aut teneriorum, eas habet vires, licet latentes, & minimè in cuiusuis obseruationem incurrentes, quas neque Temporis Diurnitas, neque Laborum Assiduitas & Contentio, postea, Ætate maturiore, possint vlllo modo æquiparare. Non abs re fuerit etiàm notare, Facultates vel mediocres, si in magnos Viros, aut Res magnas inciderint, graues & insignes interdùm producere effectus. Eius rei ponemus Exemplum Memorabile; Quod eò magis adducimus, quia Iesuitæ eandem Disciplinam non videntur alpernari; Sano (vt nobis videtur) iudicio. Atque est res, quæ si sit Professoria, infamis est: Verùm Disciplinaria facta, ex optimis est. Intelligimus autem *Actionem Theatralem*. Quippe quæ Memoriam roborat; Vocis & Pronunciationis Tonum atque Efficaciam temperat; Vultum & Gestum ad Decorum componit; Fiduciam non paruam conciliat; denique Oculis Hominum Iuuenes assuefacit. Erit autem Exemplum, è Tacito desumptum, *Vibuleni* cuiusdam, olim Histrionis, tunc temporis autem Militantis, in Legionibus Pannonicis. Ille, sub excessu Augusti, Seditionem mouerat, ita vt Blæsus præfectus, aliquos ex seditiosis in Carcerem conijceret. Milites verò, Impressione factâ, illos effractis Carceribus liberârunt: At Vibulenus, apud Milites concionabundus, sic

sic orsus est: *Vos (inquit) his innocentiſſimis & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis: Sed quis Fratri meo vitam, quis Fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico Exercitu, de communibus commodis, nocte proxima iugulauit per Gladiatores ſuos, quos in Exitium Militum habet atque armat. Reſponde Blaſe, ubi cadauer abieceris? Ne hoſtes quidem Sepulturam inuident. Cum oſculis, cum lachrymis dolorem meum impleuero, me quoque trucidari iube; dum interfectos, nullum obſcelus, ſed quia utilitati Legionum conſulebamus, hi ſepeliant.* Quibus verbis Inuidiæ ac Conſterna ionis nimium quantum conciuit; Adeò vt niſi breui poſteà innotuiſſet, nihil horum fuiſſe, quinetiàm Fratrem cum nunquàm habuiſſe, vix à Præfecto Milites manus abſtinuiſſent: Ille verò rem totam, tanquàm Fabulam, in Scenâ peregit.

Nunc verò, ad Colophonem peruenimus, Tractatû. noſtri, de *Doctrinis Rationalibus*. In quibus, licet à *Partitionibus* receptis interdum receſſerimus, nemo tamen exiſtimet, nos illas omnes improbare *Partitiones*, quibus uſi non ſumus. Duplex enim nobis imponitur Neceſſitas partitiones mutandi: Vna, quia hæc duo, nimirum, Res Naturâ proximas, in vnâ Claſſem redigere; & Res ad uſum promendas, conijcere in vnum Cumulum, Fine ipſo & intentione, ſunt omninò diuerſa. Exempli gratiâ; Secretarius aliquis Regis, aut Reip. in Muſæo, Chartas ſuas ita proculdubio diſtribuit, vt quæ ſimilis ſint Naturæ, ſimul componat; Vtuti Fœdera ſeorsùm, ſeorsùm Mandata, Literas ab Exteris, Literas Domæſticas; & ſimilia, ſeorsùm omnia: Contrâ, in Scrinio aliquo particulari, illas ſimul componit, quas, licet diuerſi generis ſunt, ſimul tamen uſui fore exiſtinet: Sic nimirum, in hoc vniuerſali Scientiæ Reſitorio, nobis pro Naturâ Rerum ipſarum, *Partitiones* erant inſtituendæ; cum tamen, ſi particularis aliqua Scientia fuiſſet pertractanda, *Partitiones* fuiſſemus

iffemus fecuti, vſui & Praxi potiùs accommodatas. Altera Neceſſitas Partitiones mutandi eſt, quia *Deſideratorum* ad Scientias Adiectio, & eorum cum reliquis in integrum Corpus Redactio, etiàm, per conſequentiam, *Scientiarum* ipſarum Partitiones tranſtulit. Nam (Demonſtrationis gratiâ) eſto quod Artes quæ habentur rationem habeant Numeri 15. adiectis autem *Deſideratis* Numeri 20. Dico quod Partes Numeri 15. non ſunt eadem partes quæ Numeri 20. Nam Partes Numeri 15. ſunt 3. & 5. Partes verò Numeri 20. ſunt 2. 4. 5. & 10. Itaque patet quod hæc aliter fieri non potuerint. Atque de *Scientijs Logicis* hæc dicta ſint.

FRANCISCI

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
 LIBER SEPTIMVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Ethicæ, in Doctrinam de Exemplari; & Georgica Animi. Partitio Exemplaris, (scilicet Boni) in Bonum Simplex; & Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis, in Bonum Individuale; & Bonum Communis.

Peruen-

Deventum est (Rex optime) ad *Ethicam*, quæ *Voluntatem Humanam* intuetur & tractat. *Voluntatem* gubernat *Recta Ratio*, seducit *Bonum Apparens*; *Voluntatis Stimuli Affectus*, *Ministri Organa* & *Motus voluntarij*. De hæc *Salomon*, *Ante omnia* (inquit) *custodi Fili cor tuum*; nam inde procedunt *Actiones Vitæ*. In huius *Scientiæ* pertractatione, qui de eâ scripserunt, perinde mihi fecisse videntur, ac si quis *Scribendi Artem* tradere pollicitus; pulchra tantùm exhibeat *Exemplaria*, *Literarum* tam *Simplicium*, quam *Copulatarum*; de *Calamo* verò *ducendo*, aut modis *Characteres* efformandi, nihil præcipiat: Ita & isti proposuerunt nobis *Exemplaria bella*, & *luculenta*, atque *Descriptiones* siue *Imagines accuratas*, *Boni*, *virtutis*, *officiorum*, *Felicitatis*, tanquàm vera *Obiecta*, & *Scopos* *Voluntatis* & *Appetitûs Humani*: Verùm quomodò quis possit optime, ad hos *Scopos*, (*excellentes sanè*, & *benè* ab illis *positos*) *collimare*; hoc est, quibus *Rationibus* & *Institutis*, *Animus* ad illa *assequenda* *subigi* & *componi* possit; aut nihil præcipiunt, aut *perfunctoriè*, & *minùs vtilitèr*. *Differamus*, quantum libuerit, *Virtutes Morales* in *Animo Humano* esse *habitualitèr*, non *naturalitèr*: *Distinguamus* *solennitèr*, inter *Spiritus generosos*, & *Vulgus ignobile*; quod illi *Rationum Momentis*, hi *Præmio* aut *Pœnâ*, *ducantur*: *Præcipiamus ingeniosè*, *Animum Humanum*, vt *rectificetur*, *instar Bacilli*, in *contrariam Partem Inclinationis suæ* *flecti oportere*: *Aliaque insupèr* huiusmodi *hinc inde spargamus*: *Longè tamen* *abest*, vt hæc & *alia id genus*, *Absentiam Rei* *excusent*, quam *modò* *requirimus*.

Huiusce

Huiusce Neglectûs Caussam, haud aliam esse reor, quam latentem illum Scopulum, ad quem tot *Scientiæ* Nauiculæ impingentes, Naufragia passæ sunt : Nimirum, quod fastidiant Scriptores versari in Rebus vulgaris & Plebeijs ; quæ nec satis subtiles sint ad Disputandum, nec satis illustres ad Ornandum. Sanè haud facilè quis Verbis assequatur, quantam Calamitatem attulerit hoc ipsum, quod dicimus ; quod Homines ingenitâ superbiâ, & gloriâ vanâ, eas Materias Tractationum, eosque Modos Tractandi sibi delegerint, quæ Ingenia ipsorum potius commendent, quàm Lectorum Utilitatibus inferuiant. Optimè Seneca, *Nocet illis Eloquentia, quibus non Rerum facit cupiditatem, sed sui* : Siquidem Scripta talia esse debent, vt Amores Documentorum ipsorum, non Doctorum excitent. Ij igitur rectâ incedunt viâ, qui de Consilijs suis id prædicare possint, quod fecit Demosthenes, atque hâc clausulâ ea concludere ; *Quæ si feceritis, non Oratorem duntaxat in præsentia laudabitis, sed Vosmetipsos etiâ non ita multo post, statu rerum vestrarum meliore.* Ego certè, (Rex optime) vt de meipso, quod res est, loquar ; & in ijs quæ nunc edo, & in ijs quæ in posterum meditor, Dignitatem Ingenij & Nominis mei, (si qua sit) sapiùs sciens & volens proijcio, dum Commodis Humanis inferuiam : Quique Architectus fortassè in Philosophiâ & Scientijs esse debeam, etiâ Operarius & Baiulus, & quiduis demùm fio ; cùm haud pauca, quæ omninò fieri necesse sit, alij autem ob innatam Superbiam subterfugiant, ipse sustineam & exequar. Verùm (vt ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt sibi Philosophi in *Ethicâ*, Massam quandam Materiæ splendidam & nitentem, in quâ potissimùm, vel Ingenij Acumen, vel Eloquentiæ Vigorem venditare possint. Quæ verò Practicam maximè instruunt, quandoquidè tam bellè ornari non possint, maximâ ex parte omiserunt.

Neque tamen debuerant, Viri tam eximij, desperasse de Fortunâ, simili ei, quam Poeta Virgilius, & sibi spondere ausus, & reuerâ consequutus est; qui non minorem, Eloquentiæ, Ingenij, & Eruditionis, gloriam adeptus est, in explicando Observationes Agriculturæ, quam Ænæ Res gestas Heroicas enarrando.

*Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum,
Quam sit & angustis his addere rebus Honorem.*

Certè, si seriò Hominibus cordi sit, non in otio scribere, quæ per otium legantur, sed reuerâ vitam Activam instruere & subornare; *Georgica ista Animi Humani*, non minore in pretio apud Homines haberi debeant, quam Heroicæ illæ Effigies *Virtutis, Boni, & Felicitatis*, in quibus tam operosè est insudatum.

Partiemur igitur *Ethicam*, in Doctrinas Principales duas: Alteram de *Exemplari* siue *Imagine Boni*; Alteram de *Regimine & Culturâ Animi*, quam etiã Partem *Georgica Animi* appellare consuevimus: Illa *Naturam Boni* describit, hæc *Regulas de Animo ad illam conformando* præscribit.

Doctrina de *Exemplari* (quæ *Boni Naturam* intuetur & describit) *Bonum* considerat, aut *Simplex*; aut *Comparatum*; aut *Genera* (inquam) *Boni*; aut *Gradus*. In posteriore horum, Disputationes illas infinitas, & Speculationes circa *Boni supremum Gradum*, quem *Felicitatem, Beatitudinem, summum Bonum* vocitarunt (quæ Ethnicis instar Theologiæ erant) Christiana tandem Fides sustulit, & missas fecit. Quemadmodum enim Aristoteles ait, *Adolescentes posse etiã beatos esse, sed non aliter quam spe*; eodem modo, à Christianâ Fide edocti, debemus nos omnes Minorum & Adolescentum loco statuere, vt non aliam Felicitatem cogitemus, quam quæ in Spe sita est.

Liberati igitur (bonis Auibus) ab hâc *Doctrinâ*, tanquàm de Cœlo Ethnicorum; (Quâ in Parte proculdubio

biò Eleuationem Naturæ Humanæ, attribuerunt maiorem, quam cuius illa esset capax: Videmus enim quali Cothurno Seneca, *Verè magnum, habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei*) Reliqua certè ab illis, circa *Doctrinam Exemplaris*, tradita, minore aut Veritatis aut Sobrietatis iacturâ, magnâ ex Parte recipere possumus. Etenim, quod ad *Naturam Boni Positiui & Simplicis* spectat, illam certè pulcherrimè, & ad viuum, veluti in Tabulis eximijs depinxerunt; *Virtutum & Officiorum Figuras, Posituras, Genera, Affinitates, Partes, Subiecta, Prouincias, Actiones, Dispensationes*, diligentissimè sub Oculos repræsentantes. Neque hic Finis: Nam hæc omnia Animo Humano, magno quoque Argumentorum Acumine & Viuacitate, & Suasionum Dulcedine, commendârunt atque insinuârunt: Quinetiàm (quantum Verbis præstari possit) eadem contra prauos & populares Errores, & Insultus, fidelissimè muniuerunt. Quatenus verò ad *Naturam Boni comparati*, huic rei etiàm nullo modo defuerunt; *In constituendis trinis illis Ordinibus Bonorum; In Collatione Vitæ Contemplatiuæ cum Actiuâ; In Discriminatione Virtutis cum Reluctatione, & Virtutis iam Securitatem nactæ, & confirmatæ; In Consiectu & Pugnâ Honesti & Vtilis; In virtutum inter se libramine, nimirum cui quæque præponderet; & similibus.* Adcò vt hanc Partem de *Exemplari*, insignitèr excultam iam esse, & Antiquos, in eâ re, mirabiles se viros præstitisse, reperiam: Ita tamen, vt Philosophos longo post se interuallo reliquerit, pia & strenua Theologorum Diligentia; in *Officijs, & Virtutibus Moralibus, & Casibus Conscientiæ, & Peccati Circumscriptionibus* pensitandis & determinandis, exercitata.

Nihilò seciùs (vt ad Philosophos redeamus) si illi (antequàm ad Populares & receptas Notiones, *Virtutis, Vitij, Doloris, Voluptatis, & cæterorum*, se applicassent) superlectassent paulispèr, & Radices ipsas Boni &

Mali, & Radicum illarum Fibras indigassent; ingentem, meo iudicio, Lucem illis omnibus, quæ postea in Inquisitionem ventura fuissent, affudissent: Ante omnia, si *Naturam Rerum*, non minùs quam *Axiomata Moralia*, consuluissent, *Doctrinas* suas minùs prolixas, magis autem profundas reddidissent. Quod cum ab illis, aut omninò omissum, aut confusè admodum tractatum fuerit, nos breuiter retractabimus; & *Fontes* ipsos *Rerum Moralium* aperire, & purgare conabimur; antequàm ad *Doctrinam de Cultura Animi*, quam ponimus vt *Desideratam*, perueniamus. Hoc enim (vt arbitramur) *Doctrinam de Exemplari*, nouis quodammodò viribus donabit.

Inditus est atque impressus, vnicuique Rei Appetitus, ad duplicem *Naturam Boni*: Alteram, qua *Res Totum quiddam est in seipsa*; Alteram, quàm est *Pars Totius alicuius Maioris*. Atque posterior hæc illà alterà dignior est, & potentior; cum tendat ad *Conseruationem Formæ Amplioris*. Nominetur prima, *Bonum Indiuiduale, siue Suitatis*; posterior, *Bonum Communioneis*. Ferrum Sympathiâ particulari tertur ad Magnetem: at si paulò ponderosius fuerit, Amores illos deserit, & tanquàm Bonus Ciuis, & Amator Patriæ, Terram petit, Regionem scilicet Connaturalium suorum. Vterius paulò pergamus; Corpora Densa & Grauiam Terram petunt, Congregationem magnam Corporum Densorum: Attamen, potiùs quam *Natura Rerum* Diuulsionem patiatur, & detur (vt loquuntur) *Vacuum*, Corpora huiusmodi in fursùm ferentur; & cessabunt ab *Officio suo erga Terram*, vt præstent *Officium suum Mundo* ipsi debitum. Ita quasi perpetuò obtinet, vt *Conseruatio Formæ magis Communis*, minores Appetitus in ordinem redigat. At *Prærogatiua ista Boni Communioneis* signatur præcipuè in *Homine*, si non degenerauerit; iuxta memorabile illud *Pompeij Magni dictum*; Qui, quo tempore
Romam

Romam Fames premeret, Annonæ importandæ Præpositus, vehementissimè autem ab Amicis interpellatus, ne Mari, atroce Tempestate ingruente, se committeret, illud tantùm respondit, *Necesse est ut eam, non ut vitam*: Adeò vt Vitæ Desiderium, (quod in Individuo maximum est) Amore & Fide in Rempub. apud eum non præponderaret. Sed quid moramur? Nulla, omnibus Seculis, reperta est vel Philosophia, vel Secta, vel Religio, vel Lex aut Disciplina, quæ in tantum Communions Bonum exaltauit, *Bonum* verò *Individuale* depressit, quantum *Sancta Fides Christiana*: Vnde liquidò pateat, vnum eundemque *Deum* fuisse, qui Creaturis Leges illas Naturæ, Homini vero Legem Christianam dedisset. Propterea legimus nonnullos ex Electis, & Sanctis Viris, optasse se potius erasos ex *Libro Vitæ*, quàm vt Salus ad Fratres suos non perueniret; Ecclési quâdam Charitatis, & impotenti Desiderio *Boni Communions*, incitati.

Hoc positum, ita vt immotum maneat & inconcussum, nonnullis ex grauissimis in *Morali Philosophiâ* Controuersijs, finem imponit. Primò enim *Questionem* illam determinat, de *Vitâ Contemplatiuâ Actiuâ* preferendâ; idque contra Sententiam Aristotelis. Omnes siquidem Rationes, quæ ab illo pro *Contemplatiuâ* afferuntur, *Bonum priuatum* respiciunt; atque *Individui* tantùm ipsius Voluptatem, aut Dignitatem; quibus in rebus *Contemplatiua* Palmam haud dubiè reportat. Etenim *Contemplatiua* non absimilis est Comparationi, quâ vsus est Pythagoras, vt Philosophiæ & Contemplationi Honorem ac Decus assereret. Qui ab Hierone, quisnam esset, interrogatus, respondit; *Hieronem non latere (si fortè unquam Olympicis Certaminibus interfuisset) id ibi loci contingere, vt veniant eò Alij Fortunæ suæ in agonibus periculum facturi; Alij verò vt Mercatores, ad Merces distrabendas; Alij vt Amicos undique*

Undique confluentes conuenirent, & Epulis ac Hilaritati indulgerent; Alij denique ut ceterorum essent Spectatores: Se autem unum esse ex illis, qui Spectandi gratiâ venerit. Verùm Homines nosse debent, in hoc humanæ Vitæ Theatro, Deo & Angelis solùm conuenire, ut Spectatores sint. Neque sanè fieri potuit, ut hâc de re Dubitatio in Ecclesiâ vnquam suscitaretur; (utcunque plurimis in ore fuerit Dictum illud, *Pretiosa in Oculis Domini Mors Sanctorum eius*; Ex quo loco, Mortem illam Ciuilem, & Instituta Vitæ Monasticæ & Regularis attollere soleant;) nisi illud etiã vnâ subesset, quod Vita illa Monastica merè Contemplatiua non sit; verùm planè in Officijs Ecclesiasticis verletur; Qualia sunt iugis Oratio; & Votorum Sacrificia Deo oblata; Librorum itèm Theologicorum, multo in otio, conscriptio, ad Legis Diuinæ Doctrinam propagandam; quemadmodùm & Moses fecit, cùm per tot Dies, in Montis secessu moratus esset. Quinetiã Henoch, ab Adamo Septimus, qui videtur fuisse Princeps *Vitæ contemplatiuæ* (etenim cum Deo ambulasse perhibetur) nihilominus Ecclesiam, *Prophetiæ Libro* (qui etiã à Sancto Iudâ citatur) dotauit. *Contemplatiuam* verò quod attinet meram, & in seipsâ Terminatam; quæque Radios nullos siue Caloris siue Luminis, in Societatem Humanam diffundat; nescit eam certè Theologia.

Determinat etiã Quæstionem, tantâ contentione agitatam, inter *Scholas Zenonis & Socratis* ex vnâ parte; qui Felicitatem in Virtute, aut solâ, aut adornatâ (cuius semper in Officijs Vitæ Partes potissimæ) collocârunt: & reliquas complures Sectas & Scholas, ex alterâ parte; veluti *Scholas Cirenaicorum & Epicuræorum*, qui eam in Voluptate constituerunt; Virtutem autem (sicut fit in Comœdijs aliquibus, vbi Hera cum Famulâ Vestem mutet) planè Ancillam statuerunt; vtpote sine quâ Voluptati commodè ministrari non posset: Nec minùs
illam

illam alteram *Epicuri Scholam*, quasi *Reformatam*; quæ Felicitatem nihil aliud esse prædicabat, quam Animi Tranquillitatem & Serenitatem, à Perturbationibus liberi & vacui; Ac si Iouem de Solio deturbare vellent, & Saturnum cum Aureo Seculo, reducere: quandò neque Æstas, nec Bruma fuissent; Non Ver, nec Autumnus; sed vna & æquabilis Aeris temperies; Denique & illam explosam *Pyrrhoni* & *Herilli Scholam*, qui fixam autumauerunt Felicitatem, in Scrupulis quibusque Animi prorsùs eliminandis; nullam statuentes fixam & constantem Boni aut Mali Naturam, sed Actiones pro Bonis aut Malis habentes, prout ex Animo, motu puro & irrefracto, aut contrà, cum Auerfatione & Reluctatione, prodirent; Quæ tamen *Opinio* in *Heresi Anabaptistarum* reuixit; qui cuncta metiebantur iuxta Motus & Instinctus Spiritûs, & Constantiâ vel Vacillatione Fidei. Liquet autem ista, quæ recensuimus, omnia, ad priuatâ Animorum Tranquillitatē, & Complacentiâ, nullo modo autem ad *Bonum Communionis*, spectare.

Porrò redarguit etiâ *Philosophiam Epicteti*, qui hoc vtitur Præsupposito; Felicitatem, in ijs poni debere, quæ in Potestate nostrâ sunt; ne scilicet Fortunæ & Casibus simus obnoxij; quasi verò, non multò fuerit felicius, in rectis & generosis Intentionibus & Finibus, qui publicum Bonum amplectantur, successu destitui, & frustrari, quam in omnibus, quæ ad priuatam tantùm Fortunam nostram referuntur, Voti perpetuò compotes fieri. Sicut Consalvus, Neapolim digito Militibus indicans, generosâ voce testatus est, *Multò sibi optatius fore, vnum Pedem promouendò, ad Interitum certum ruere; quam vnus Pedis recessu, Vitam in multos Annos producere.* Cui etiâ concinit Cœlestis Dux & Imperator, qui pronunciauit *Conscientiam bonam iuge esse Conuiuium*; Quibus verbis aperte significat, Mentem bonarum Intentionum sibi consciam, vtcunque successu careat, verius

rius & purius, & Naturæ magis consentaneum præbere gaudium; quàm vniuersum illum Apparatum, quo instrui possit Homo, vel vt Desiderijs suis fruatur, vel vt Animo conquiescat.

Redarguit itidè *Philosophiæ Abusum illum*, circa Epiæcteti tempora grassari cœptum: Nempe quod Philosophia versa fuerit in genus quoddam Vitæ Professorium, & tanquàm in Artem; Quasi scilicet Institutum Philosophiæ esset, non vt Perturbationes compescerentur & extinguerentur; sed vt Causæ & Occasionēs ipsarum euitarentur & summouerentur: Ideoque particularis quædam Vitæ Ratio, ad hoc obtinendum ineunda esset: Introducendo sanè, tale genus Sanitatis in Animum, quale fuit Herodici in Corpore, cuius meminit Aristoteles; Illum scilicet nihil aliud per totam vitam egisse, quam vt Valetudinem curaret; & proinde ab infinitis rebus abstineret, Corporis interim vsu quasi multatus: Vbi si Hominibus Officia Societatis confectari Cordi sit, illa demùm Valetudo maximè est expetenda, quæ quolibet Mutationes, & Impetus quoscunque ferre & vincere queat: Eodem modo & Animus ille demùm verè & propriè sanus & validus censendus est, qui per plurimas, & maximas Tentationes & Perturbationes perumpere potest. Ita vt optimè Diogenes dixisse visus sit; qui eas vires Animi laudârit, *que non ad cautè Abstinendum, sed ad fortitèr Sustinendum valerent*: Quæque Animi Impetum, etiàm in maximis præcipitijs cohibere possint; Quæque (id quod in Equis benè subactis laudatur) præsent, vt breuissimo spatio, & sistere se, & vertere possint.

Postremò, redarguit idem *Teneritudinem quandam, & Ineptitudinem ad Morigerandum*, in nonnullis ex Antiquissimis Philosophis, & maximè in Veneratione habitis, notatam; Qui nimis facilè se à rebus Ciuilibus subduxerint, vt Indignitatibus & perturbationibus se exue-

rent;

rent; atque magis, suâ Opinione, illibati, & tanquàm Sacrosancti viuerent: Vbi consentaneum esset, Constantiam Hominis verè Moralis, talem fôre, qualem idem Confalvus in Homine Militari requirebat; Nimirùm vt Honor eius contexcretur tanquàm è *Telâ crassiore*; minimeque tam tenui, vt quiduis illud vellere & lacerare possit.

CAPVT II.

Partitio Boni Indiuidualis, vel Suitatis, in Bonum Actiuum; & Bonum Passiuum. Partitio Boni Passiui, in Bonum Conseruatiuum; & Bonū perfectiuum. Partitio Boni Communions, in Officia Generalia; & Respectiua.

Repetamus igitur iam, & persequamur primum, *Bonum Indiuiduale, & Suitatis*. Illud partiemur, in *Bonum Actiuum; & Bonum Passiuum*. Etenim hæc quoque Differentia *Boni* (non absimilis certè illis Appellationibus, quæ Romanis in Oeconomicis erant familiares, *Promi* scilicet, & *Condi*) in vniuersâ Rerum Naturâ impressa reperitur: Præcipuè autem se prodit, in duplici Rerum Creatarum Appetitu; Altero se *Conseruandi & Muniendi*; Altero se *Multiplicandi & Propagandi*: Atque hic posterior, qui *Actiuus* est, & veluti *Promus*, potentior videtur & dignior; Ille autem prior, qui *Passiuus* est, & veluti *Conduus*, inferior censi potest. Etenim in Vniuersitate Rerum, Natura Cœlestis præcipuè *Agens* est; At Natura Terrestris, *Patiens*. Etiam in Delectationibus

Animantium, maior Voluptas est Generandi, quam Pascendi. In Oraculis quoque Diuinis pronuntiatur, *Beatius esse Dare, quam Accipere*. Quin & in Virâ Communi, nemo inuenitur Ingenio tam molli & effœminato, quin pluris faciat, aliquid, quod ei in Votis erat, perficere, & ad Exitum perducere, quam Sensualitatem aliquam aut Delectamentum. Atque ista quidem *Boni Actiui* Præminencia, in immensum exaltatur ex Intuitu Conditionis Humanæ, quod sit & Mortalis, & Fortunæ Ictibus exposta. Nam si in Voluptatibus Hominum, posset obtineri Perpetuitas atque Certitudo, magnum Pretium eis accederet, propter Securitatem & Moram. Quandoquidè autem videmus hùc rem recidere; *Magni æstimamus mori tardius; & Neglorieris de Craftino; Nescis partum Diei*; mirum minimè est, si omni contentione feramur ad ea, quæ Temporis Iniurias non reformident. Ea verò nulla esse possunt, præter opéra nostra; sicut dicitur, *Opera eorum sequuntur eos*. Est & altera Præminencia *Boni Actiui* haud exigua, indita & sustentata ex eo affectu, qui Humanæ Naturæ, vt Comes Indiuiduus, lateri adhæret; Amor scilicet Nouitatis, aut Varietatis. Ille verò in Sensuum Voluptatibus (quæ *Boni Passiui* Pars sunt vel maxima) angustus admodùm est, nec Latitudinem habet aliquam insignem: *Cogita quamdiù eadem feceris; Cibus, Somnus, Ludus; per hunc Circulum curritur; Mori velle, non tantùm Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiàm Fastidiosus potest*. At in Actis vitæ nostræ, & Institutis, & Ambitionibus, insignis est Varietas; Eaque multâ cum Voluptate percipitur, dùm Inchoamus, Progredimur, Interquiescimus, regredimur vt Vires augeamus, Appropinquamus, denique Obtinemus, & huiusmodi; Vt verè admodùm dictum sit, *Vita sine proposito, Languida & Vaga est*. Quod simul & Prudentibus & Stultissimis competit, vt ait Salomon; *Pro Desiderio querit Cerebrofus,*

Cerebrosus, omnibus immiscet se. Quinetiam videmus Reges potentissimos, ad cuius nutum, quæcunque sensibus grata sunt, parari possent, nihilominus procurasse sibi interdum Desideria Humilia & inania (quemadmodum Cythara fuit Neroni, *Gladiatoria Commodo, Antonio Aurigatio, & alia alijs*) Quæ tamen ipsis fuerint, omni affluentia Voluptatum Sensualium potiora. Tanto Voluptatem maiorem affert, ut Aliquid Agamus, quam ut Fruamur.

Illud interim paulò attentius notandum est, *Bonum Actiuum, Individuale, à Bono Communionis,* prorsus differre, quanquam nonnunquam Ambo coincidunt. Quamuis enim *Bonum istud Individuale, Actiuum,* sæpè Opera Beneficentiæ, (quæ ex *Virtutibus Communionis* est) pariat & producat; illud tamen interest, quod illa Opera ab Hominibus plurimis fiant, non Animo alios Iuandi, aut Beandi, sed planè propter se, atque potentiam & Amplitudinem propriam. Id quod optimè cernitur, quando *Bonum Actiuum* in aliquid impingit, quod sit *Bono Communionis* contrarium. Siquidem Gigantea illa Animi Conditio, quæ abripiuntur magui isti Orbis Terrarum Perturbatores (quælis fuit L. Sylla, & plurimi alij, (licet in Modulo longè minore) qui videntur ad hoc anhelare, ut omnes felices & ærumnosi sint, prout sibi fuerint Amici, vel Inimici; atque ut Mundus tanquam ipsorum præferat Imaginem; quæ vera est *Theomachia*) hæc inquam ipsa aspirat ad *Bonum Actiuum, Individuale, saltèm Apparens;* etsi à *Bono Communionis,* omnium maximè recedat.

At *Bonum Passiuum* partiemur, in *Bonum Conseruatiuum;* & *Bonum Perfectiuum.* Etenim inditus est unicuique Rei triplex Appetitus, quatenus ad *Bonum Suitatis, siue Individui.* Primus, ut se *Conseruet;* Secundus, ut se *Perficiat;* Tertius, ut se *Multipliset siue Diffundat.* Atque hic postremus Appetitus, ad *Bonum Actiuum* refer-

tur, de quo iam modò diximus. Superfunt igitur reliqua tantùm duo, quæ diximus, *Bona*; Ex quibus præcellit *Perfectiuum*. Minus enim quiddam est, Conseruare Rem in suo Statu; Maius verò, eandem ad Naturam Sublimiorem euehere. Reperiuntur siquidem per Res vniuersas, Naturæ aliquæ Nobiliores, ad quarum Dignitatem & Excellentiam, Naturæ Inferiores aspirant; veluti ad Origines & Fontes suos. Sic de Hominibus, non malè cecinit ille;

Ignis est ollis Vigor, & cælestis Origo.

Homini enim, Assumptio, aut Approximatio ad Diuinam, aut Angelicam Naturam, est Formæ suæ Perfectio. Cuius quidem *Boni Perfectiui*, praua & præpostera Imitatio, Pests est ipsa Vitæ Humanæ, & Turbo quidam rapidus, qui omnia abripit, & subuertit. Nimirum, dum Homines, Exaltationis vice Formalis atque Essentialis, cœcâ Ambitione aduolent, ad Exaltationem tantummodò Localem. Quemadmodum enim *Ægri*, Remedium Mali sui non inuenientes, de Loco in Locum, Corpus agitant & voluunt; quasi ex Mutatione Loci, à seipsis abscedere, & Internum Malum effugere possint: Eodem modo euenit in Ambitione, vt Homines, Simulachro quodam falso, Naturæ suæ Exaltandæ, abrepti, nihil aliud adipiscantur, quam Loci quandam Celsitudinem & Fastigium.

Bonum verò Conseruatiuum, nihil aliud est, quàm *Receptio & Fruitio Rerum Naturæ nostræ congruentium*. Hoc verò *Bonum*, licet maximè sit Simplex, & Natiuum, tamen ex *Bonis* videtur Mollissimum atque Infimū. Quin & hoc ipsum *Bonum* recipit Differentiam nonnullā; circa quam partim vacillauit Iudicium Hominū, partim omissa est Inquisitio. *Boni* siquidē *Fruitionis*, siue, quod vulgò dicitur, *Iucundi Dignitas*, & Cōmendatio, aut in *Sinceritate Fruitionis* sita est; aut in eiusdem *Vigore*: Quorum alterum inducit & præstat *Æqualitas*; alterum autem

autem *Varietas & Vicissitudo* : Alterum minorem habet Mixturam Mali; Alterum Impressionem magis fortem, & Viuidam Boni. Cæterum, Horum Vtrum Melius, *Ambigitur*; Dein, Num Natura Humana vtrunque simul apud se retinere possit, *Non Inquiritur*.

Atque quantum ad id, de quo *Ambigitur*, Ventilari cœpit illa Controuersia, inter Socratem & Sophistam quendam. Ac Socrates quidem assererat, *Felicitatem sitam esse, in Animi Pace constante, & Tranquillitate*; Sophista verò in hoc, *Vt quis multum Appetat, & multum Fruatur*. Quin & ab Argumentis delapsi sunt ad Coniuitia; Dicente Sophistâ, *Felicitatem Socratis, Stipitis, vel Lapidis esse Felicitatem*; è contrâ Socrate, *Sophistæ Felicitatem, Felicitatem esse Scabiosi, qui perpetuò pruriret & Scalperet*. Neque tamen desunt vtrique Sententiæ sua Firmamenta. Nam *Socrati* assentitur vel *Epicuri Schola* ipsa, quæ Virtutis, ad Felicitatem, Partes esse maximas, non diffiteatur. Quod si ita sit, certo certius est, Virtutis maiorem esse Vsum, in Perturbationibus sedandis, quàm in Rebus cupitis adipiscendis. *Sophistæ* autem nonnihil suffragari videtur *Affertio* illa, cuius à nobis Mentio modò facta est, quod videlicet, *Bonum perfectiuum, Bono Conseruatiuo sit superius*; Quippe quia Cupitarum Rerum Adeptiones Naturam videantur sensim perficere: Quod licet verè non faciant, tamen & Motus ipse in Circulo, Speciem nonnullam præ se fert *Motûs Progressiui*.

At Secunda *Questio* (Num, scilicet, *Natura Humana, non possit & Animi Tranquillitatem, & Fruendi vigorem, simul retinere*) ritè diffinita, priorem illam reddit otiosam & superuacaneam. Annon enim videmus haud rarò, Animos nonnullorum, ita factos & compositos, vt Voluptatibus afficiantur vel maximè cum adsint, & tamen earum iacturam non grauati ferant? Ita vt Series illa Philosophica; *Non uti, vt non appetas; Non appetere,*

petere, ut non metuas; videatur esse Pusilli cuiusdam Animi, & Diffidentis. Sanè, *Doctrinæ* pleræque Philosophorum, videntur esse paulò timidiores, & cauere Homini- bus, plusquam Natura Rerum postulat. Veluti, cum Mortis Formidinem Medendo augment. Etenim, cum nihil aliud ferè, Vitam Humanam faciant, quam Mortis quandam Præparationem & Disciplinam, quomodò fieri possit, ut ille Hostis mirum in modum non videatur terribilis, contra quem Muniendi nullus sit Finis? Meliùs Poeta, (ut inter Ethnicos;)

*Qui finem Vitæ extremum, inter munera ponat
Naturæ.* —

Similitèr & in omnibus annisi sunt Philosophi, Animum Humanum reddere nimis Vniuniformem & Harmonicum: Eum Motibus contrarijs & Extremis minimè affuefaciendò. Cuius Causam arbitror fuisse, quod ipsi Vitæ se priuatæ dedicârunt, à Negotijs, & aliorum Obsequijs, immuni & liberæ. Quin potius imitentur Homines Prudentiam Gemmariorum; qui, si fortè in Gemmâ inueniatur Nubecula aliqua, aut Glaciecucula, quæ ita posset eximi, ut Magnitudini Lapidis non nimium detrahatur, eam tollunt; Alitèr verò intactam eam relinquunt: Pari ratione, Serenitati Animorum ita consulendum est, ut non destruat Magnanimitas. Atque de *Bono Individuali*, hæctenus.

Postquàm igitur de *Bono Suitatis* (quod etiàm *Particulare, Priuatum, Individuale*, appellare solemus) iam dixerimus; repetamus *Bonum Communionis*, quod *Societatem* intuetur. Istud nomine *Officij* vocari consuevit: Siquidè m Vocabulum *Officij* magis propriè attribuitur Animo benè disposito erga alios: Vocabulum *Virtutis* Animo intra se rectè formato & composito. Verùm ista Pars, primo intuitu, *Scientiæ Ciuili* deberi videtur: Attamen, si diligentius attendas, non ita: Siquidem tractat Regimen & Imperium Vniuscuiusque in Seipsum, ne-
tiquàm

tiquàm verò in Alios. Atque sicut in Architecturâ, alia res est, Postes, Trabes, & cæteras Ædificij Partes formare, & ad Ædificandi vsum præparare; alia autem ealdem ad inuicem aptare & compaginare: Sicut etiàm in Mechanicis, Instrumentum aut Machinam fabricare & conficere, non idem est, quod Fabricatum erigere, mouere, & in opere ponere: Sic *Doctrina de Coniugatione ipsâ Hominum in Ciuitate, siue Societate*, differt ab eâ, quæ eos reddit ad huiusmodi *Societatis* Commoda, conformes, & benè affectos.

Ista *Pars de Officijs*, etiàm in duas Portiones tribuitur; quarum Altera tractat de *Officio Hominis in Communi*; Altera de *Officijs Specialibus & Respectiuis*, pro singulorum Professione, Vocatione, Statu, Personâ, & Gradu. Harum primam satis excultam, diligenterque à veteribus & alijs explicatam, iam antea retulimus: Alteram quoque, sparsim quidem tractatam, licet non in Corpus aliquod integrum Scientiæ digestam reperimus. Neque tamen hoc ipsum, quod sparsim tractetur, reprehendimus; quinimò de hoc Argumento, per Partes scribi longè consultius existimamus. Quis enim tantâ fuerit, vel perspicaciâ, vel confidentiâ, vt de *Officijs Peculiaribus & Relatiuis*, singulorum Ordinum & Conditionum, peritè, & ad viuum disceptare, & diffinire possit, aut sustineat? Tractatus autem, qui Experientiam non sapiunt, sed ex Notitiâ Rerum generali, & Scholasticâ, tantummodò deprompti sunt, de Rebus huiusmodi, inanes plerunque euadunt & inutiles. Quamuis enim aliquandò contingat, Spectatorem ea animaduertere, quæ Luforem fugiant; Atque iactetur Prouerbiū quoddam magis audaculum, quam sanum, de Censurâ Vulgi circa Actiones Principum, *Stantem in Valle optimè perlustrare Montem*; Optandum tamen imprimis esset, vt non nisi expertissimus & versatissimus quisque, se huiusmodi Argumentis immisceret. Homi-
num

num enim Speculatiuorum, in Materijs Actiuis, Lucubrations, ijs, qui in agendo fuerint exercitati, nihilò meliores videntur, quam Dissertationes Phormionis de Bellis æstimatæ sunt ab Hannibale, qui eas habuit pro Somnijs & Delirijs. Vnum duntaxat Vitium illos occupat, qui de Rebus, ad suum Munus; aut Artem, pertinentibus, Libros conscribunt; quod scilicet in illis ipsis *Spartis* suis ornandis, atque attollendis, modum tenere nesciant.

In hoc genere Librorum, piaculum fõret, non meminisse (Honoris causâ) excellentissimi illius Operis, à Maiestate tuâ elucubрати, *De Officio Regis*. Scriptũ enim hoc plurimos intra se cumulauit ac recondidit Thesauros, tam conspicuos, quàm occultos, *Theologia, Ethicæ, & Politicæ*; insigni cum aspersione aliarum Artium: Estque, meo iudicio, inter Scripta, quæ mihi perlegere contigerit, præcipuè sanum, & solidum. Non illud villo loco, aut Inventionis Feruore æstuat, aut Indiligentiæ Frigore torpet aut dormitat: Non vertigine aliquandò corripitur, vnde in Ordine suo seruando confundatur aut excidat: Non Digressionibus distrahitur, vt illa, quæ nihil ad Rhombum sunt, expatiatione aliquâ flexuosâ complectatur: Non Odoramentorum aut Pigmentorum fucis adulteratur, qualibus illi vtuntur, qui Lectorum potius Delectationi, quam Argumenti Naturæ inferuiunt: Ante omnia verò, Spiritu valet istud Opus, non minùs quam Corpore; vtpote, quod & cum Veritate optimè consentiat, & ad Vsum sit accommodatissimum. Quinetiàm Vitio illo, de quo paulò antè diximus (quod si in alio quopiam, in Rege certè, & Scripto de Maiestate Regiâ, tolerandum fuerit) omninò caret; Nempe, quod Culmen & Fastigiũ Regium, non immodicè, aut inuidiosè extollat. Siquidem Maieestas tua, Regem non depinxit aliquem, *Affyriæ* aut *Persicæ*, gloriâ, & externo fastu nitentem, & coruscantem; sed verè *Mosem*,

sem, aut Dauidem, Pastores scilicet Populi sui. Neque verò mihi vnquam Memoriâ excidet, Dictum quoddam verè Regium, quod in Lite grauissimâ terminandâ, Maiestas tua, pro sacro illo, quo præditus es, Spiritu, ad Populos regendos pronunciauit; Nimirum, Reges iuxta Leges Regnorum suorum gubernacula tractare, quemadmodum & Deus iuxta Leges Naturæ: & æq̄ rarò prærogatiuam illam suam, quæ Leges transcendit, ab illis Usurpandam, ac à Deo videmus Usurpari potestatem Miracula patrandi. Nihilò tamen feciùs, ex Libro illo altero, à Maiestate tuâ conscripto, de Liberâ Monarchiâ, satis omnibus innotescit, non minùs Maiestati tuæ cognitam esse, & perspectam Plenitudinem Potestatis Regiæ, atque Vltimitates (vt Scholastici loquuntur) Iurium Regalium, quam Officij, & Muneris Regij Limites & Cancellos. Non dubitavi igitur in medium adducere, Librum illum, à Maiestatis tuæ Calamo exaratû, tanquàm Exemplum primarium & maximè illustre, Tractatum de peculiaribus & respectiuis officijs. Quo de Libro, quæ à me iam dicta sunt, dixissem profectò, si ante Annos mille à Rege quopiam conscriptus fuisset. Neque verò me mouet, Decorum illud, quod vulgò præscribitur, ne quis coràm laudetur: modò Laudes illæ, nec modum excedant, nec intempestiuè, aut nullâ datâ occasione, tribuantur. Cicero certè, in luculentissimâ illâ Oratione suâ, pro M. Marcello, nihil aliud agit, quam vt exhibeat Tabulam quandam, singulari Artificio depictam, de Laudibus Cæsaris, licet coram ipso Oratio illa haberetur. Quod & Plinius Secundus fecit erga Traianum. Itaque iam ad Propositum reuertamur.

Pertinet porrò ad hanc Partem de Officijs Respectiuis Vocationum, & Professionum singularum, Doctrina alia, tanquam priori Relatiua, siue Opposita; nimirum de Fraudibus, Cautelis, Imposturis, & Vitijs ipsarum: Siquidem Deprauationes & Vitiâ, Officijs & Virtutibus, opponuntur.

✓

tur. Neque omninò de his, in plurimis Scriptis & Tractatibus, siletur; sed sæpè ad illa notanda, saltèm obitèr excurritur. At quo tandem modo? Per Satyram scilicet, & Cynicè, (more Luciani) potiùs quam seriò, & grauitèr. Etenim, plus operæ impenditur, vt pleraque in Artibus, etiàm vtilia & sana, maligno dente vellicentur, & ad Ludibrium Hominibus exponantur; quam vt quæ, in ijsdem corrupta sunt & vitiola, secernantur à Salubribus & incorruptis. At optimè Salomon; *Querenti Derisori Scientiam, ipsa se abscondit, sed studioso fit obuiam.* Quicumque enim ad Scientiam accedat, animo Irridendi & Aspernandi, inueniet proculdubiò quæ cauilletur plurima, ex quibus verò doctior fiat, perpauca. Verùm, Tractatio huius, de quo loquimur, Argumenti, grauis & prudens, atque cum integritate quãdam, & sinceritate coniuncta, inter munitissima Virtutis ac Probitatis Propugnacula, videtur numeranda. Nam sicut fabulosè perhibetur de *Basilisco*, si primus quempiam conspexerit, illicò Hominem perimit; si quis illum prior, Basiliscus perit: pari ratione, Fraudes, Imposturæ, & malæ Artes, si quis eas prior detexerit, nocendi Facultate priuantur; quod si illæ præuenerint, tum verò, non aliàs, periculum creant. Est itaque quod gratias agamus *Macciavello*, & huiusmodi Scriptoribus, qui apertè & indissimulantè proferunt, quid Homines facere soleant, non quid debeant. Fieri enim nullo modo potest, vt coniungatur *Serpentina* illa *Prudentia* cum *Innocentiâ Columbinâ*, nisi quis Mali ipsius Naturam penitùs pernoscat. Absque hoc enim, deerunt Virtuti sua Præsidia & Munimenta. Imò, neque vllò modo possit Vir bonus & probus, malos & improbos corrigere & emendare, nisi ipse priùs omnia Malitiæ Latibula & Profunda explorauerit. Etenim, qui iudicio planè corrupto sunt, & deprauato, hoc habent, vt præsupponant, Honestatem in Hominibus,

nibus, ab Inscitiâ, & Simplicitate quâdam Morum oriri : atque ab eo tantùm, quod fides habeatur Concionatoribus, & Pædagogis ; item Libris, Præceptis Moralibus, & ijs, qui vulgò prædicantur & decantantur, Sermionibus. Adèò vt, nisi planè perspiciant, Opiniones suas prauas, ac corrupta & detorta Principia, non minùs illis, qui hortantur & admonent, quam sibi ipsis, esse explorata, & cognita ; Probitatem omnem Morum & Consiliorũ aspernentur : Iuxta Oraculum illud Salomonis mirabile ; *Non recipit Stultus Verba Prudentiæ, nisi ca dixeris, quæ versantur in Corde eius.* Hanc autem Partem, de *Cautelis, & Vitijs Respectiuis*, inter *Desiderata* numeramus ; eamque nomine *Satyræ Seriæ*, siue *Tractatus de Interioribus Rerum*, appellabimus.

Etiàm ad *Doctrinam De Officijs respectiuis*, pertinent *Officia Mutua*, inter Maritum & Vxorem, Parentes & Liberos, Dominum & Seruum : Similitèr Leges Amicitix, & Gratiitudinis : Nec-non Ciuiles Obligationes Fraternalitatum, Collegiorum ; etiàm Vicinitatis ; ac Similium : Verùm intelligatur hoc sempèr, illa istic tractari, non quatenùs sunt *Partes Societatis Ciuilis*, (Id enim ad *Politicam* refertur,) sed quatenùs *Animi singulorum*, ad illa *Societatis Vincula* tuenda, instrui & prædisponi debeant.

At *Doctrina de Bono Communionis* (quemadmodùm & illa de *Indiuiduali*) *Bonum* tractat, non tantùm simpliciter, sed & comparatè : Quò spectat *Officia* perpendere, inter *Hominem & Hominem* ; inter *Casum & Casum* ; inter *Priuata & Publica* ; inter *Tempus præsens & futurum*. Sicut videre est, in *Animaduersione* illâ seuerâ, & atroci *L. Bruti*, contra *Filios suos*, illam à plerisque in *Cælum laudibus* efferri ; At alius quispiam dixit ;

Infelix, utcunque ferent ea Fata Minores.

Idipsum licet intueri, in *Cœnâ illâ*, ad quam inuitati

sunt M. Brutus, C. Cassius, & alij. Illic enim, cùm ad Animos explorandos, circa Conspirationem in Caput Cæsaris intentatam, Quæstio astutè mota esset, (*Num. licitum foret Tyrannum occidere?*) Ibant Conuiuæ in Opiniones diuersas; Dum Alij dicerent, planè licere, *Quod Seruitus vltimum esset Malorum*: Alij minimè, *Quod Tyrannis minùs exitialis esset, quam Bellum Ciuile*. Tertium autem Genus, veluti ex Scholâ Epicuri ascrebar, *Indignum esse Prudentes periclitari pro Stultis*. Verùm plurimi sunt Casus de *Officijs Comparatis*; inter quos frequentè ille interuenit; *Vtrùm, à Iusticiâ deflectendum sit, propter salutem Patriæ, aut huiusmodi aliquod insigne Bonum in futuro?* Circa quàm Iason Thessalus dicere solebat; *Aliqua sunt iniuste facienda, vt Multa iuste fieri possint*: Verùm Replicatio in promptu est; *Authorem præsentis Iusticiæ habes; Sponsorem futuræ non habes*. Sequantur Homines, quæ in præsentia bona & iusta sunt; futura Diuinæ Prouidentia remittentes. Atque circa *Doctrinam de Exemplari, siue de Bono*, hæc dicta sint.

CAPVT III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi; in Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus; & De Remedijs siue Curationibus. Appendix Doctrinæ eiusdem, de Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

Nunc igitur, postquàm de *Fructu Vitæ*, (Sensu intelligimus Philosophico) verba fecerimus; superest, vt de *Culturâ Animi*, quæ ei debetur, dicamus: Sine quâ, Pars prior, nihil aliud videtur, quàm Imago quædam, aut Statua, pulchra quidem Aspectu, sed Motû & Vitâ destituta. Cui Sententiæ Aristoteles ipse disertis Verbis suffragatur; *Neesse est igitur de Virtute dicere, & quid sit, & ex quibus gignatur. Inutile enim ferè fuerit, Virtutem quidem nosse, acquirendæ autem eius modos & vias ignorare. Non enim de virtute tantum, quâ specie sit, quarendum est, sed & quomodo sui copiam faciat; vtrunque enim volumus, & rem ipsam nosse, & eius compotes fieri: Hoc autè ex voto non succedet, nisi sciamus, & ex quibus, & quo modo.* Verbis adèò expressis, atque etiàm iteratò, hanc Partem inculcat; quam tamè ipse non persequitur. Hoc similiter illud est, quod Cicero Catoni Iuniori, veluti Laudem non vulgarem, attribuit; quod scilicet, Philosophiâ amplexus esset, *Non disputandi causâ, vt magna pars, sed ita viuendi: Quamuis autem, pro temporum, in quibus viuimus, sollicitudîna, paucis curæ sit, vt Animum sedulò colant, & componant; & Vitæ Rationem, ad Normam aliquam instituant* (secundum illud Senecæ, *De partibus*

bus Vitæ quisque deliberat; de Summâ nemo; Adeò vt hæc Pars centeri possit superuacua) illud tamen minimè nos mouet, vt eam intactam relinquamus, quin potiùs cum illo Hippocratis Aphorismo concludimus; Qui graui Morbo correpti, dolores non sentiunt, ijs Mens agrotat. Medicinâ illis Hominibus opus est, non solùm ad curandum Morbum, sed ad Sensum expergefaciendum. Quod si quis obijciat, Animorum Curationem, Theologiæ Sacræ Munus esse, verissimum est quod asserit; Attamen Philosophiam Moralem in Famulitium Theologiæ recipi, instar Ancillæ Prudentis, & Pedisequæ fidelis, quæ ad omnes eius nutus præstò fit, & ministret, quid prohibeat? Etenim quemadmodùm in Psalmo habetur, quod Oculi Ancillæ perpetuò ad manus Domine respiciunt; cùm tamen minimè dubium sit, quin haud pauca Ancillæ Iudicio & Curæ relinquuntur; Eodem modo & Ethica obsequium Theologiæ omninò præstare debet, ejusque Præceptis morigera esse; ita tamen vt & ipsa, intra suos limites, haud pauca sana & vtilia Documenta, continere possit.

Hanc igitur Partem, (quandò Præstantiam eius in Animo recole) in *Corpus Doctrinæ* nondùm redactam, non possum non vehementer mirari. Eam igitur, ex more nostro, cùm inter *Desiderata* collocemus; aliquâ ex parte adumbrabimus.

Ante omnia igitur in hâc respicit & in vniuersis, quæ spectant ad Practicam) ratio nobis est subducenda, quid in nostrâ sit Potestate, quid non. In altero enim datur Alteratio, in altero verò Applicatio tantùm. Agricolaë nullum est Imperium, aut in Naturam Soli, aut in Aeris Temperies; Itidèm nec Medico, aut in Crasin & Constitutionem Naturalem Ægri, aut in Accidentium Varietatem. At in *Culturâ Animi*, & Morbis eius persanandis, tria in Considerationem veniunt; *Characteres diuersi Dispositionum; Affectus; & Remedia: Quemadmodum*

admodùm & in Corporibus medicandis proponuntur illa tria; *Complexio*, siue *Constitutio Ægri*; *Morbus*; & *Curatio*. Ex illis autem tribus, postremum tantùm in nostrâ potestate situm est; priora duo non item. Verùm & in illis ipsis, quæ in Potestate nostrâ non sunt, non minùs diligens facienda est Inquisitio, quam in illis, quæ potestati nostræ subijciuntur. Etenim illorum perspicax, & accurata Cognitio, substernenda est *Doctrinæ de Remedijs*, vt eadem commodiùs & feliciùs applicentur. Neque enim Vestis Corpori aptari possit, nisi Mensura Corporis antè excipiatur.

Primus igitur Articulus, *Doctrinæ de Culturâ Animi*, versabitur circa *diuersos Characteres Ingeniorum* siue *Dispositionum*. Neque tamen loquimur de vulgatis illis Propensionibus in Virtutes & Vitia; aut etiã in Perturbationes, & Affectus: sed de magis Intrinsicis, & Radicalibus. Sanè subijt Animum, etiã in hâc Parte, nonnunquàm Admiratio, quod à *Scriptoribus*, tam *Ethicis*, quam *Politicis*, vt plurimùm neglecta, aut prætermissa sit; cùm vtrique Scientiæ, clarissimum Luminis Iubar affundere possit. In *Traditionibus Astrologiæ*, non inscitè omninò distincta sunt Ingenia, & Dispositiones Hominum, ex Prædominantij Planetarum; quod Alij à Naturâ facti sint *ad Contemplationes*; Alij *ad Res Ciuiles*; Alij *ad Militiam*; Alij *ad Ambitum*; Alij *ad Amores*; Alij *ad Artes*; Alij *ad Genus Vitæ varium*. Itèm apud *Poetas* (Heroicos, Satyricos, Tragicos, Comicos) sparguntur vbique Simulachra Ingeniorum, licet ferè cum excessu, & præter modum Veritatis. Quin & hoc ipsum Argumentum, de *Diuersis Characteribus Ingeniorum*, est ex ijs rebus, in quibus Sermones Hominum Communes (quod valdè rarò, interdùm tamen contingit) Libris ipsis sunt prudentiores. At longè optima huius Tractatûs Supellex & Sylua, peti debet ab *Historicis* prudentioribus; Neque tamen ab
Elogijs

Elogijs tantùm, quæ sub Obitum Personæ alicuius illustri, subnectere solent; sed multò magis ex Corpore integro *Historiæ*, quoties huiusmodi Persona, veluti Scenam conscendat. Illa enim intertextæ Imago, potior videtur Descriptio, quam Elogij Censura: Qualis haberetur apud T. Liuum, *Africani*, & *Catonis Maioris*; Apud Tacitum, *Tiberij*, *Claudij*, & *Neronis*; Apud Herodianum, *Septimij Seueri*; Apud Philippum Comineum, *Lodouici undecimi Gallorum Regis*; Apud Franciscum Guicciardinum, *Ferdinandi Hispani*, *Maximiliani Cæsaris*, & *Leonis*, & *Clementis*, Pontificum. Isti enim Scriptores, harum Personarum, quas sibi depingendas deligerunt, Effigies, quasi perpetuò intuentes, nunquam ferè Rerum Gestarum ab ipsis Mentionem faciunt, quin & aliquid insupèr de Naturâ ipsorum inspergant. Etiàm nonnullæ, in quas incidimus, *Relationes de Conclauibus Pontificum*, Characteres de Moribus Cardinalium bonos exhibuerunt: sicut & Literæ Legatorum, de Consiliarijs Principum. Fiat itaque ex eâ, quam diximus, Materiâ, (quæ certè fertilis est & copiosa) Tractatus diligens, & plenus. Neque verò volumus, vt *Characteres* isti in Ethicis (vt fit apud Historicos, & Poetas, & in Sermonibus Communibus,) excipiantur, tanquàm Imagines Ciuiles integræ; sed potius vt Imaginum ipsarum Linæ, & Ductus magis simplices; quæ inter se compositæ & commixtæ quascunque Effigies constituunt; Quot & quales ex sint; & quomodò inter se connexæ, & subordinatæ; vt fiat tanquam artificiosa & accurata Ingeniorum & Animorum Dissectio; atque vt Dispositionum, in Hominibus Indiuiduis, Secreta prodantur, atque ex eorum Noticiâ, Curationum Animi Præcepta rectiùs instituantur.

Neque verò *Characteres Ingeniorum*, ex Naturâ impressi, recipi tantùm in hunc Tractatum debent; sed & illi, qui aliàs Animo imponuntur, ex *Sexu*, *Ætate*, *Patriâ*, *Valitudine*,

letudine, Formâ, & similibus : Atque insupèr illi, qui ex Fortuna; veluti Principum, Nobilium, Ignobilium, Diuitum, Pauperum, Magistratum, Idiotarum, Felicitum, Ærummosorum, & huiusmodi. Videmus enim Plautum, Miraculi loco habere, quod Senex quis sit Beneficus; Benignitas huius, ut Adolescentuli est. D. autem Paulus, Seueritatem Disciplinæ erga Cretenses præcipiens (*Increpa eos dure*) Ingenium Gentis ex Poetâ accusat, *Cretenses semper Mendaces, mala Bestia, Ventres pigri*. Sallustius, id in Regum Ingenijs notat, quod apud eos frequens sit, Contradictoria appetere; *plerumq; Regiæ voluntates, ut vehementes sunt, sic mobiles, sepeq; ipsa sibi aduersæ*. Tacitus obseruat Honores & Dignitates Ingenia Hominû in deterius sæpiùs flectere, quam in melius; *Solus Vespasianus mutatus est in melius*. Pindarus illud animaduertit, Fortunam subitam & indulgentem, Animos plerumque eneruare, & soluere; *Sunt, qui magnam felicitatem concoquere non possunt*. Psalmus innuit, facilius esse Modum adhibere & Temperamentum, in Fortunæ Statu, quam in Incremento; *Diuitie si affluant, nolite Cor apponere*. De similibus quibusdam Observationibus, ab Aristotele in *Rhetoricis*, Mentionem obiter factam, non inficior; Nec non in aliorum Scriptis nonnullis sparsim; Verum nunquam adhuc incorporatæ fuerunt in *Moralem Philosophiam*; Ad quam principaliter pertinent; Non minùs certè quam ad *Agriculturam*, Tractatus de Diuersitate Soli & Glebæ; Aut ad *Medicinam*, Tractatus de Complexionibus aut Habitibus Corporum diuersis. Id autem nunc tandem fieri oportet, nisi fortè imitari velimus Temeritatem Empiricorum, qui iisdem vtuntur Medicamentis, ad Ægrotos omnes, cuiuscunque sint Constitutionis.

Sequitur *Doctrinam de Characteribus, Doctrinam de Affectibus, & perturbationibus*; qui loco Morborum Animi sunt, vt iam dictum est. Quemadmodum enim Politici prisca, de Democratijs dicere solebant; Quod

Populus esset *Mari ipsi similis*, *Oratores autem Ventis*; Quia sicut *Mare* per se placidum foret & tranquillum, nisi à *Ventis* ageretur & turbaretur; sic & *Populus* esset *Naturâ suâ pacatus & tractabilis*, nisi à *seditiosis Oratoribus* impelleretur, & incitaretur: Similiter verè affirmari possit, *Naturam Mentis Humane*, sedatam fore, & sibi constantem; si *Affectus* tanquam *Venti*, non tumultuarentur, ac omnia miscerent. Et hîc rursus subjît noua *Admiratio*, *Aristotelem*, qui tot *Libros de Ethicis* conscripsit, *Affectus*, vt membrum *Ethicæ* Principale, in illis non tractasse; In *Rheticis* autem, vbi tractandi interueniunt secundariò (quatenus scilicet *Oratione* cieri aut commoueri possint) locum illis reperisse: (In quo tamen loco, de ijs, quantum tam paucis fieri potuit, acutè & benè disseruit:) Nam *Dilceprationes* eius de *Voluptate & Dolo*, huic *Tractatui* nullo modo satisfaciunt: Non magis, quam qui de *Iuce & Lumine tantum* scriberet, de *Particularium Colorum Naturâ* scripsisse diceretur: Siquidem *Voluptas & Dolor* erga *Affectus particulares* ita se habent, vt *Lux* erga *Colores*. Meliorem certè in hoc *Argumento* (quatenus ex his quæ nunc extant conijcere liceat) diligentiam adhibuerunt *Stoici*; attamen talem, quæ potius in *Diffinitionum Subtilitate*, quam in *Tractatu aliquo pleno, & fuso*, consisteret. Equidem reperio etiã *Libellos* quosdam elegantes, de nonnullis ex *Affectibus*; veluti de *Irâ*, de *inutili verecundiâ*, & alijs perpaucis. Sed si verum omninò dicendum sit, *Doctores huius Scientiæ præcipui* sunt *Poetae, & Historici*; In quibus ad viuum depingi & disseccari solet, Quomodò *Affectus* excitandi sunt & accendendi? Quomodò leniendi & sopiendi? Quomodò rursus continendi ac refrænandi, ne in *Actus* erumpant? Quomodò itidem se, licet compressi & occultati, prodant? Quas *Operationes* edant? Quas *Vices* subeant? Qualitèr sibi mutuò implicentur? Qualitèr inter se digladiantur & oppo-

opponantur? & innumera huius generis. Inter quæ hoc vltimum plurimi est vsûs, in *Moralibus* & *Ciuiibus*; *Qualitèr* (inquam) *Affectus* *Affectum* in ordinem cogat; & alterius auxilio, ad alterum subiugandum, uti licent? Venatorum & Aucupum more, qui Bestiæ operâ ad Bestias, Volucris alicuius ad Volucres capiendas, vtuntur: Quod fortassè alitèr ex sese, absque Brutorum Auxilio, Homo tam facilè præstare non possit. Quin & hoc Fundamento nititur, excellens ille, & per omnia patens, vsus in *Ciuiibus*, *Premij* & *Pænæ*; quæ *Rerumpub.* *Columnen* sunt; cùm *Affectus* illi prædominantes, *Formidinis* & *Spei*, alios omnes *Affectus* noxios coerceant & supprimant. Etiàm, sicut in *Regimine Statûs*, non rarò fit, vt *Factio* *Factione* in *Officio* contineatur; similiter fit & in *Regimine Mentis* interno.

Peruenimus nunc ad illa, quæ in nostrâ sunt potestate, quæque operantur in *Animum*; *Voluntatem*que & *Appetitum* afficiunt, & circumagunt; idèoque ad immutandos *Mores* plurimùm valent. Quâ in *Parte* debuerant *Philosophi* strenuè & gnauitèr inquirere, *De Viribus* & *Energia* *Consuetudinis*, *Exercitationis*, *Habitûs*, *Eductionis*, *Imitationis*, *Æmulationis*, *Conuictûs*, *Amicitia*, *Laudis*, *Reprehensionis*, *Exhortationis*, *Famæ*; *Legum*, *Librorum*, *Studiorum*, & si quæ sunt alia. Hæc enim sunt illa, quæ regnant in *Moralibus*; Ab istis *Agentibus* *Animus* patitur & disponitur; Ab istis, veluti *Ingredientibus*, conficiuntur *Pharmaca*, quæ ad conseruandam, & recuperandam *Animi Sanitatem* conducant; quatenùs *Remedij* *Humanis*, id præstari possit. Ex quorum *Numero* vnum aut alterum seligemus, in quibus paululùm immoremur, vt reliquis sint *Exemplo*. *De Consuetudine* igitur, & *Habitu*, pauca delibabimus.

Opinio illa *Aristotelis*, planè mihi videtur, *Angustias* quasdam *Contemplationis*, & *Negligentiam* sapere: cùm asserit, in illas *Actiones*, quæ *Naturales* sunt, *Con-*

suetudinem nihil posse : Exemplo vsus ; *Quod si Lapis millies proijciatur in altum, ne Inclinationem quidem sponte ascendendi acquirat* : Quinetiam, quod *Sæpius videndo, aut Audiendo, nihilo melius aut videmus, aut audimus.* Quamuis enim hoc teneat in aliquibus, vbi Natura est peremptoria (cuius Rei Caussas reddere in præsentia non vacat) aliter tamen in illis fit, in quibus Natura, secundum Latitudinem quandam, patitur Intentionem & Remissionem. Sanè videre potuit, *Chirothecam paulò arctiorem, manui sæpius inducendo, laxiorem reddi ; Baculum vsu & morâ in Contrarium Flexûs sui Naturalis incuruari, & in eodem Statu paulò post durare ; Vocem exercitando, magis fieri robustam & sonoram ; Frigora, Æstûmque consuetudine tolerari ; & eiusdem generis complura.* Quæ quidem posteriora duo Exempla propius accedunt ad rem, quam quæ ab ipso adducta sunt. Attamen, vtcunque hoc se habeat, quò magis verum fuerit, *Tam virtutes, quam vitia, in Habitu consistere ;* eò magis ei contendendum fuerat, vt Normas præscriberet, quomodò huiusmodi Habitus fuerint acquirendi, aut amouendi. Plurima siquidem confici possint Præcepta, de prudenti Institutione Exercitationum Animi, non minùs quam Corporis. Illorum pauca recensebimus.

Primum erit, vt iam à Principio caueamus, à *Pensis, vel magis arduis, vel magis pusillis,* quam res postulat : Nam si Oneris nimium imponatur, apud Ingenium mediocre, benè Sperandi Alacritatem obtundes ; apud Ingenium fiduciæ plenum, Opinionem concitabis, quâ plus sibi polliceatur, quam præstare possit ; Quod secum trahit Socordiam. In vtroque autem Ingenij Temperamento, fiet vt Experimentum Expectationi non satisfaciat : Id quod Animum sempèr deijcit, & confundit. Quod si pensa leuiora fuerint, magna inducitur, in progressionis Summâ, Iactura.

Secundum

Secundum erit, vt ad *exercendam Facultatem aliquam*, quò *Habitus comparetur*, duo inprimis *Tempora obseruentur*: Alterum, quandò *Animus optimè fuerit ad Rem dispositus*; Alterum, quandò *peffimè*: Vt ex priore, plurimùm in viâ promoueamus; ex posteriore, *Nodos Obicesque Animi contentione strenuâ deteramus*: vnde *Tempora Media facilè & placidè labentur*.

Tertium erit illud *Præceptum*, cuius *Aristoteles obiter meminit*; *Vt totis viribus* (*citra tamen Vitium*) *nitamur in contrarium illius, ad quod Naturâ maximè impellimur*; Sicut cum in aduersum *Gurgitis remigamus*; Aut *Baculum incuruam*, vt *rectum fiat in contrarium flectimus*.

Quartum *Præceptum* ex illo *Axiomate* pendet, quod *verissimum est*; *Animum ad quacunque felicius trahi & suauius, si illud, quò tendimus, Intentione operantis, non sit principale, sed tanquàm Aliud Agendo superetur*; quoniam ita fert *Natura*, vt *Necessitatem & Imperium durum fermè oderit*. Sunt & alia multa, quæ *utilitèr præcipi possint, de Regimine Consuetudinis*: *Consuetudo enim, si prudentèr & peritè inducatur, fit reuerà* (vt vulgò dicitur) *Altera Natura*: Quod si *impetitè, & fortuito administratur, erit tantùm Simia Naturæ*; quæ nihil ad *viuum imitetur, sed inscitè tantùm, & deformitèr*.

Similitèr, si de *Libris & Studijs*, eorumque ad *Mores Virtute & Influentiâ*, verba facere vellemus; numnam desunt plurima *Præcepta, & Consilia fructuosa, eò spectantia*? Annon vnus ex *Patribus*, magnâ cum *Indignatione, Poesim appellauit Vinum Dæmonum*; cum reuerà progignat, plurimas *Tentationes, Cupiditates, & Opiniones vanas*? Annon *prudens admodum, & digna, quæ benè perpendatur, est Sententia Aristotelis, Iuuenes non esse idoneos Moraliis philosophiæ Auditores*; quia in illis *Perturbationum Æstuatio nondùm sedata est, nec*
Tempore

Tempore & Rerum Experienciâ consopita? Atque vt verum dicamus, Annon ideò fit, vt Scriptorum prisco- rum præstantissimi Libri, & Sermones (quibus ad Vir- tutem Homines efficacissimè inuitati sunt; tam *Augu- stam* eius *Maiestatem* omnium Oculis repræsentando; quam Opiniones populares, in Virtutis Ignominiam, tanquàm *Habitu Parasitorum* indutas, derisui propi- nando) tam parum profint, ad Vitæ Honestatem, & Mores prauos corrigendos, quia perlegi & reuolui non consueuerunt, à Viris Ætate & Iudicio maturis, sed pueris tantùm & Tyronibus relinquuntur? Annon & hoc verum est, Iuuenes multò minùs *Politicae*, quam *Ethicae*, Auditores idoneos esse, antequàm *Religione*, & *Doctrinâ de Moribus & Officijs*, planè imbuantur; ne fortè Iudiciò deprauati & corrupti, in eam Opinionem veniant, non esse Rerum Differentias Morales veras & solidas; sed Omnia ex Vtilitate, aut Successu metienda? Sicut Poeta canit;

Prosperum & felix Scelus Virtus Vocatur.

Et rursùs,

Ille Crucem pretium Sceleris tulit, hic Diadema.

Ac Poetae quidem hæc Satyricè, & per Indignationè lo- qui videntur: At *Libri* nonnulli *politici*, idem serìò & po- sitiuè supponunt. Sic enim Macciauello dicere placet, *Quod si contigisset Casarem Bello superatum fuisse, Catilinâ ipso fuisset odiosior*: Quasi verò nihil interfuisset, præter fortunam solam, inter Furiam quandam, ex Libidine & Sanguine conflata; atque Animum excelsum, & inter Homines Naturales, maximè omnium (si Ambitio abfuisset) suspiciendum. Videmus etiàm, ex hoc ipso, quam necessarium sit, Homines, *Doctrinas pias & Ethicas*, antequàm *Politica* degustent, plenis faucibus haurire: Nimirùm, quod qui in Aulis Principum, & Negotijs Ciuilibus, à teneris (vt aiunt) Vnguiculis in- nutriti sunt, nunquàm ferè sinceram & internam Mo- rum

rum Probitatem assequantur; quantò minùs si accesserit etiã in Librorum Disciplina? Porro, & in Documentis ipsis Moralibus, vel saltem aliquibus eorum, annon Cautio paritèr est adhibenda, ne inde fiant Homines pertinaces, arrogantes, & infociabiles, iuxta illud Ciceronis de M. Catone; *Hæc Bona, quæ videmus, diuina & egregia, ipsius scitote esse Propria; quæ nonnunquã requirimus, Ea sunt omnia, non à Naturã, sed à Magistris.* Sunt & Axiomata alia complura, de ijs, quæ à Studijs & Libris, Hominum Animis ingenerantur. Verum est enim quod dicit ille, *Abeunt Studia in Mores*: Quod paritèr affirmandum, de cæteris illis Rebus, *Conuictu, Famã, Legibus patrijs, & reliquis, quas paulò antè recensuimus.*

Cæterùm *Animi* quædam est *Cultura*, quæ adhuc magis accurata, & elaborata videtur, quam reliquæ. Nitur autem hoc Fundamento; *Quod omnium Mortalium Animi, certis temporibus, reperiantur in statu perfectiore; alijs, in statu magis deprauato.* Huius igitur *Culturæ* Intentio fuerit & Institutum, vt *Bona illa tempora* foueantur; *Praua* verò, tanquã ex *Kalendario* deleantur, & expungantur. Ac *bonorum* quidem *Temporum* *Fixatio* duobus modis procuratur; *Votis*, aut saltem *Constantissimis Animi Decretis*; & *Observantijs*, atque *Exercitationibus*: quæ non tantum in se valent, quantum in hoc, quod Animum in *Officio*, & *Obedentiã* iugitèr contineant. *Malorum Temporum Obliteratio*, duplici itidèr ratione perfici potest; *Redemptione aliquã*, vel *Expiatione præteritorum*; & *Nouo Vitæ Instituto*, veluti de *Integro*. Verùm hæc Pars, ad *Religionem* planè spectare videtur; Nec mirum, cum *Moralis Philosophia* vera & genuina (sicut antè dictum est) *Ancillæ* tantum vices erga *Theologiam* suppleat.

Quamobrem, concludemus hanc Partem de *Culturã Animi*, cum eo *Remedio*, quod omnium est maximè
Compen-

Compendiosum, & Summarium; & rursus maximè Nobile & Efficax, quo Animus ad Virtutem efformetur, & in Statu collocetur Perfectioni proximo. Hoc autem est, *Vt Fines Vitæ Actionumque deligamus, & nobis ipsi proponamus, rectos, & Virtuti congruos; qui tamen tales sint, ut eos assequendi nobis aliquatenus suppetat Facultas.* Si enim hæc duo supponantur; ut & *Fines Actionum sint honesti, & boni; & Decretum Animi de ijs assequendis, & obtinendis, fixum sit & Constans;* sequetur, ut continuò vertat & efformet se Animus, unâ operâ, in Virtutes omnes. Atque hæc certè, illa est Operatio, quæ *Naturæ ipsius Opus* referat; cùm reliquæ, quæ diximus, videantur esse solummodò sicut *Opera Manûs.* Quemadmodum enim *Statuarius*, quandò Simulachrum aliquod sculpat aut incidit, illius solummodò Partis Figuram effingit, circa quam Manus occupata est, non autem cæterarum: (veluti si Faciem efformet, Corpus reliquum rude permanet & informe Saxum, donec ad illud quoque peruenerit;) Econtrà verò *Natura*, quandò Florem molitur, aut Animal, Rudimenta Partium omnium simul parit, & producit: Eodem modò, quandò Virtutes Habitu acquiruntur, dum Temperantiæ incumbimus, ad Fortitudinem, aut reliquas parùm proficimus: quandò autem *Rectis & honestis Finibus*, nos dedicauerimus penitè, & deuouerimus, quæcunque fuerit virtus, quam Animo nostro commendauerint, & imperauerint Fines illi, reperiemus nos iam dudum imbutos, & prædispositos Habilitate & propensione nonnullâ, ad eam assequendam & exprimendam. Atque hic possit esse Status ille Animi, qui egregiè ab Aristotele describitur; & ab eo, non *Virtutis*, sed *Diuinitatis* cuiusdam Charactere insignitur. Ipsa eius Verba hæc sunt; *Immanitati autem consentaneum est, opponere eam, quæ supra Humanitatem est, Heroicam siue Diuinam Virtutem.* Et paulò post, *Nam ut Fe-*

ra, neque Vitium, neque Virtus est, sic neque Dei. Sed hic quidem Status, alius quiddam Virtute est; ille aliud quiddam à vitio. Plinius certè Secundus, ex Licentiâ Magniloquentiæ Ethnicæ, Traiani Virtutem, Diuinæ, non tanquàm Imitamentum, sed tanquàm Exemplar, proponit, cùm ait; Opus non esse Hominibus, alias ad Deos preces fundere, quam ut benignos aq; & propitios se Dominos Mortalibus præstarent, ac Traianus prestitisset. Verùm hæc profanam Ethnicorum Iactantiam sapiunt, qui Umbras quasdam Corpore maiores prensabant. At Religio vera, & Sancta Fides Christiana, rem ipsam petit; Imprimendo Animis Hominum Charitatem, quæ appositissimè Vinculum perfectionis appellatur, quia Virtutes omnes simul colligat, & reuincit. Sanè elegantissimè dictum est à Menandro, de Amore Sensuali, qui Diuinum illum perperam imitatur; Amor, melior Sophistâ Leuo, ad Humanam Vitam. Quibus innuit, Morum Decus melius ab Amore efformari, quam à Sophistâ & præceptore inepto, quem Leuum appellat. Siquidem vniuersis suis operosis Regulis & Præceptionibus, Hominem tam dextrè & expeditè effingere nequeat, vt seipsum & in prærio habeat, & se bellè in omnibus componat, quam Amor facit. Sic proculdubio, si Animus cuiuspiam, feruore Charitatis veræ, incendatur, ad maiorem Perfectionem euehetur, quam per Vniuersam Ethicam Doctrinam; Quæ Sophistæ profectò habet Rationem, si cum alterâ illâ conferatur. Quinetiàm, sicut Xenophon rectè obseruauit, Ceteros Affectus, licet Animum attollant, eum tamen distorquere & discomponere, per Ecstases & Excessus suos; Amorem verò solum, eum simul & dilatare, & componere: Sic omnes aliæ Humanæ, quas admiramur, Dotes, dum Naturam in maius exaltant, Excessui interim sunt obnoxie; Sola autem Charitas non admittit Excessum. Angeli, dum ad Potentiam, Diuinæ parem, aspirarent, præuari-

cati sunt & ceciderunt: *Ascendam & ero similis Altissimo.* Homo dum ad Scientiam, Diuinæ parem, aspiraret, prauaricatus est, & lapsus: *Eritis sicut Dij, scientes Bonum & Malum.* Verùm ad Similitudinem, Diuinæ Bonitatis, aut Charitatis, aspirando, nec Angelus, nec Homo, unquam in Periculum venit, aut veniet. Imò ad hanc ipsam *Imitationem* etiàm inuitamur; *Diligite Inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ut sitis Filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super Bonos & Malos, & pluit super Iustos & Iniustos.* Quin & in ipso Archetypo Naturæ Diuinæ, verba sic collocat Religio Ethnica (*Optimus, Maximus;*) Scriptura autem Sacra pronunciat; *Misericordia eius super omnia Opera eius.*

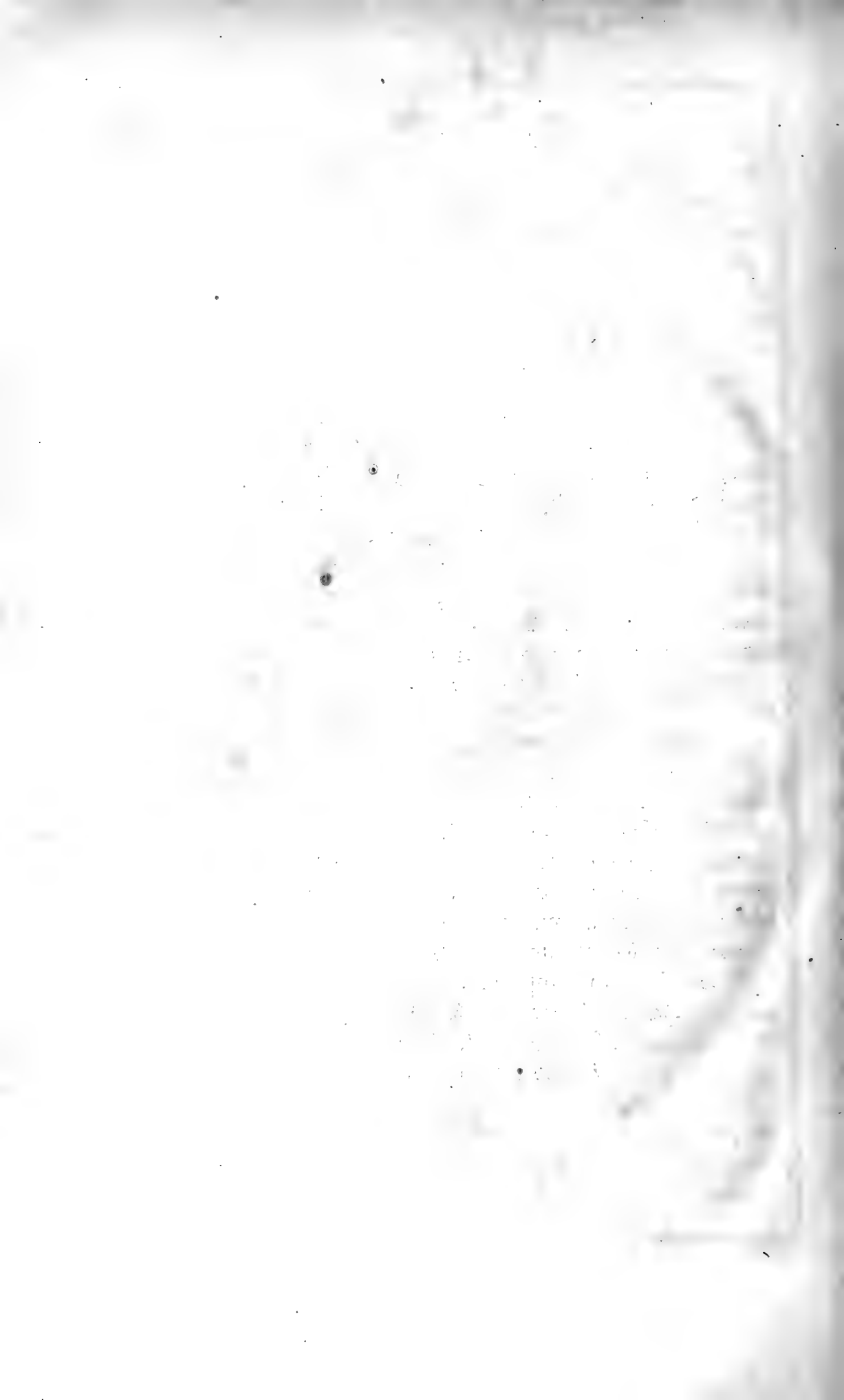
Hanc itaque *Moralis Doctrinæ* Partem, de *Georgicis Animi*, iam absoluiimus. In quâ, si ex intuitu Portionum eius, quas perstrinximus, quis existimet, Operam nostram in hoc tantummodò sitam esse, vt ea in *Artem* seu *Doctrinam* redigeremus, quæ ab alijs Scriptoribus prætermissa sint, tanquam vulgata & obuia, & per se satis clara & perspicua; suo Iudicio liberè vtatur. Interim illud meminerit, quod ab initio monuimus, propositum à Nobis esse, non Rerum Pulchritudinem, sed vsum & Veritatem sectari. Recordetur etiàm paulispèr Commentum illud Parabolæ antiquæ, de *Geminis Somni portis.*

*Sunt geminæ Somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, quâ veris facilis datur Exitus umbris;
Altera candenti perfecta nitens Elephanto
Sed falsa ad Cælum mittunt Insomnia Manes.*

Insignis sanè Magnificentia *Portæ Eburnæ*, tamen *Somnia vera* per *Corneam* comitant.

Additamenti vice poni possit circa *Doctrinam Ethicam* *Observatio* illa; Inueniri nimirum *Relationem*

& Congruentiam quandam, inter *Bonum Animi*, & *Bonum Corporis*. Nam sicut *Bonum Corporis*, constare diximus, ex *Sanitate*, *Pulchritudine*, *Robore*, ac *Voluptate*; Sic *Animi Bonū*, si iuxta *Moralis Doctrinæ* scita illud contempleremur, huc tendere perspiciemus; ut Animum reddat *Sanum*, & à Perturbationibus immunem; *Pulchrum*, verique Decoris Ornamentis excultum; *Fortem*, ac Agilem ad omnia Vitæ Munia obeunda; Denique non *Stupidum*, sed *Voluptatis* & Solatij Honesti Sensum viuidè retinentem. Hæc autem, sicut in *Corpore*, ita & in *Animo*, rarò simul omnia coniunguntur. Facile enim videre est, Multos, Ingenij Viribus, & Fortitudine Animi, pollentes, quos infestant tamen Perturbationes; quorumque etiã Moribus vix aliquid Elegantiæ aut Venustatis aspergitur: Alios, quibus abundè est in Moribus Elegantiæ & Venustatis, illis tamen non suppetit, aut Probitas Animi ut velint, aut Vires ut possint rectè agere: Alios, Animo præditos honesto, atque à Vitiorum labe repurgato, qui tamen nec sibi ipsis Ornamento sunt, nec Reipub. utiles: Alios, qui istorum fortassè trium compotes sunt, sed tamen Stoicâ quâdam tristitiâ, & stupiditate præditi, Virtutis quidem Actiones exercent, Gaudijs non perfruuntur. Quod si contingat, ex quatuor istis, duo aut tria aliquandò concurrere, rarissimè tamen fit, quemadmodum diximus, ut omnia. Iam verò Principale istud Membrum *Philosophiæ Humanæ*, quæ *Hominem* contemplatur, quatenùs ex *Corpore* consistit atque *Animâ*, sed tamen *Segregatum*, & citra *Societatem*, à nobis pertractatum est.

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER OCTAVVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Doctrinæ Ciuilis, in Doctrinam
 de Conuerſatione; Doctrinam de Ne-
 gotijs; & Doctrinam de Imperio, *sive*
 Repub.

Etus est Narratio (Rex Optime)
 conuenisse complures Philosophos
 solennitèr, coram Legato Regis
 Exteri; atque singulos pro virili par-
 te, Sapientiam suam ostentasse; vt
 haberet Legatus, quæ referrer, de mi-
 rabili Sapientiâ Græcorū. Vnus tamen ex eorū Numero
ſilebat,

filebat, & nihil adducebat in medium; adeò vt Legatus ad eum conuersus diceret; *Tu verò quid habes, quod referā?* Cui ille; *Refer* (inquit) *Regi tuo, te inuenisse apud Græcos aliquem, qui Tacere sciret.* Equidem oblitus eram, in hâc Artium Synopsi, *Artem Tacendi* interserere: Quam tamen (quoniàm plerunque *Desideretur*) Exemplo iam proprio docebo. Etenim, cùm me tandem Ordo Rerum ad illud deduxerit, vt paulò post de *Arte Imperij* tractandum sit; cùmque ad tantum Regem scribam, qui perfectus adeò in eâ Arte sit Magister, ipsamque ab Incurabilis suis hauserit; Nec omninò immemor esse possim, qualem apud Maiestatem tuam Locum sustinuerim; consentaneum magis existimaui, me ipsum *Tacendo* de hâc re, apud Maiestatem tuam, quam *Scribendo*, probare. Cicero verò, non solùm Artis, verùm etiàm Eloquentiæ cuiusdam, quæ in *Tacendo* reperiatur, meminit. Cùm enim, Sermones nonnullos suos, cum alio quodam, vlrò citròque habitos, in Epistolâ quâdam ad Atticum commemorasset, sic scribit; *Hoc loco, sumpsi aliquid de tuâ Eloquentiâ, nam Tacui.* Pindarus verò, (cui illud peculiare est, Animos Hominum, inopinatò, Sententiolâ aliquâ mirabili, veluti Virgulâ Diuinâ, percutere) huiusmodi quidpiam ei aculatur; *Interdum magis afficiunt non Dicta, quam Dicta.* In hac Parte igitur, *Tacere*, aut quod Silentio proximum est, *Breuis* admodum esse decreui. Verùm, antequàm ad *Artes Imperij* perueniam, haud pauca; de alijs *Doctrinæ Ciuilis Portionibus* sunt præmittenda.

✓
Scientia Ciuilis, versatur circa Subiectum, quod cæterorum omnium, maximè est Materix immersum; ideòque difficillimè ad Axiomata reducitur. Sunt tamen nonnulla, quæ hanc Difficultatem leuant. Primò enim, quemadmodum *Cato ille Censorius*, de Romanis suis, dicere solitus est; *Ouibus eos similes esse, quarum Gregem integrum, minore quis molestiâ ageret, quam vnâ aliquam:*

quam: quoniam si paucas ex grege, ut rectam ineant viam, propellere possis, cetera vitrò sequentur: Similiter, hoc quidem respectu, Ethicæ Munus, est quodammodo illo politicæ, difficilius. Secundò, proponit sibi *Ethicæ*, ut *Animus Bonitate Internâ* imbuatur, & cumuletur; At *Ciuilis Scientia*, nihil amplius postulat, præter Bonitatem Externam; Hæc enim ad *Societatem* sufficit. Itaque non rarò accidit, ut Regimen sit bonum, Tempora mala: Siquidem in Sacrà Historiâ, illud non semel occurrit (Cum de Regibus bonis & pijs narretur) *Sed adhuc Populus, non direxerat Cor suum, ad Dominum Deum Patrum suorum.* Itaque, & hoc quoque Respectu, duriores Partes sunt *Ethicæ*. Tertiò, hoc habent Respub. ut tanquàm Machinæ grandiores, tardiùs moueantur, nec sine magno molimine; vnde haud tam citò labefactantur: Sicut enim in Ægypto, septem Anni Fertiles, Steriles septem sustentârunt; ita in Rebuspub. priorum Temporum bona Institutio, efficit, ut sequentium Errores non statim perniciem inferant: At singulorum Hominum Decreta, & Mores, magis subito subuerti solent. Hoc denique *Ethicam* grauat, *Politice* succurrit.

Scientia Ciuilis, tres habet Partes, iuxta tres Societatis Actiones Summarias: *Doctrinam de Conuersatione*; *Doctrinam de Negotijs*; & *Doctrinam de Imperio* siue *Repub.* Tria siquidem sunt Bona, quæ ex *Societate Ciuili*, Homines sibi parare expetunt: *Solamen contra Solitudinem*; *Adiumentum in Negotijs*; & *proteectio contra Inurias.* Suntque istæ tres Prudentiæ, planè inter se diuersæ, & sæpenumerò disiunctæ; *Prudentia in Conuersando*; *Prudentia in Negotiando*; & *Prudentia in Gubernando.*

Enimuerò, quod ad *Conuersationem* attinet, Illa certè affectata esse non debet, at multò minùs neglecta: Cum Prudentia in eius Moderamine, & Decus quoddam

dam Morum in se ipsâ præ se ferat ; & ad Negotia, tam publica, quam priuata, commodè administranda, plurimum iuuat. Etenim sicut Actio Oratori, tanti habetur, (licet sit Externum quiddam) vt etiã illis alteris Partibus, quæ grauiores, & interiores videntur, anteponatur ; eodem ferè modo, in Virò Ciuili, *Conuersatio*, eiusque Regimen (vtcunque in Exterioribus occupetur) si non summum, at certè Eximium locum inuenit. Quale enim pondus habet, *Vultus* ipse, eiusque Compositio? Rectè Poeta;

— *Nec Vultu destrue Verba tuo.*

Poterit enim quis *Vim Orationis*, *Vultu* labefactare, & planè prodere. Quin & *Facta*, non minùs quam *Verba*, *Vultu* paritèr destrui possint, si Ciceroni credamus ; Qui, cum Fratri Affabilitatem commendaret erga Prouinciales ; non in hoc eam potissimum sitam dixit, vt Aditus præberet ad se faciles, nisi etiã *Vultu* ipso comitèr accedentes exciperet ; *Nil interest habere Ostium apertum, Vultum clausum.* Videmus quoque Atticum, sub primum Ciceronis cum Cætare Congressum, Bello adhuc feruente, diligenter & serio Ciceronè per Epistolam monuisse, de *Vultu* & *Gestu*, ad Dignitatem & Grauitatem componendis. Quod sitantum possit, *Oris* & *Vultus* solius Moderatio, quantò magis *Sermo Familiaris*, & alia, quæ ad *Conuersationem* pertinent? Atque sanè Summa, & Compendium Decoris, & Elegantiæ Morum, in hoc ferè sita sunt ; vt quasi æquâ Lance, & propriam Dignitatem, & aliorum, metiamur & tueamur : Quod etiã, non malè expressit T. Liuius, (licet alij Rei intentus) eo Personæ Characterè ; *Ne (inquit) aut arrogans videar, aut obnoxius ; quorum alterum est, alienæ libertatis Obliti, alterum, suæ.* Ex contrariâ verò parte, si *Vrbانيتati*, & Elegantiæ Morum externæ, impensius studeamus, transeunt illæ in Affectationem quandam Deformem, & Adulterinam, *Quid enim deformius, quam Scenam*

Scenam in Vitam transferre? Quinetiàm, licet in Excessum illum vitiosum minimè prolabantur, Temporis tamen Nimium in huiusmodi Leiculis absumitur; Animusque ad curam ipsarum, magis quàm oportet, deprimitur. Ideoque sicut in Academijs, Adòlescentes Literarum Studiosi, at Sodalium Congressibus plus satis indulgentes, moneri soleant à præceptoribus: *Amicos esse Fures Temporis*: Sic certè allidua ista, in *Conuersationis* Decorum, Animi Intentio, magnum grauioribus Meditationibus Furtum facit. Deinde, qui Primas adèò in *Vrbanitate* obtinent, & ad hanc rem vnàm quasi nati videntur, hoc ferè habent, vt sibi ipsis in illà solà complacent, & ad Virtutes solidiores, & celsiores, vix vnquam aspirent: Quando econtrà, qui sibi in hâc parte Defectus sunt conscij, Decus ex bonâ Existimatione quærunt: Vbi enim adest bona Existimatio, omnia ferè decent; vbi verò illa deficit, tum demùm à Commoditate Morum, atque *Vrbanitate*, subsidium petendum est. Porrò, ad res gerendas, vix grauius, aut frequentius reperias Impedimentum, quam huiusce Decorum externi Curiosam nimis Observationem; atque illud alterum, quod huic ipsi inscruit; nimirum, anxiam Temporis atque Opportunitatum Electionem. Egregiè enim Salomon; *Qui respicit ad Ventos, non seminat; qui respicit ad Nubes, non metit*: Creanda siquidè nobis est Opportunitas, læpiùs quam opperienda. Vt Verbo dicamus, *Vrbana* ista Morum *Compositio*, veluti Vestis Animi est; & proinde Vestis Commoditates referre debet. Primùm enim, talis esse debet, vt sit in vsu communi: Rursùs, vt non sit nimis delicata aut sumptuosa: Deinde, ita conficienda, vt si qua sit in Animo Virtus, eam exhibeat maximè conspicuam; si qua Deformitas, eandem suppleat, & occultet: Postremò, & super omnia, ne sit nimis arcta, atque ita Animum angustiet, vt eiùdem Motus in rebus gerendis, cohibeat &

impediat. Verum hæc Pars *Scientiæ Civilis de Conuersatione*, elegantè profectò à nonnullis tractata est; neque vllò modo tanquàm *Desiderata* reponi debet.

CAPVT II.

Partitio Doctrinæ de Negotijs; in Doctrinam de Occasionibus Sparfis; & Doctrinam de Ambitu Vitæ. Exemplum Doctrinæ, de Occasionibus Sparfis, ex Parabolis aliquibus Salomonis. Præcepta, de Ambitu Vitæ.

Doctrinam de Negotijs, partiemur in *Doctrinam, de Occasionibus Sparfis, & Doctrinam de Ambitu Vitæ*; Quarum Altera, vniuersam *Negotiorum Varietatem* complectitur, & *Vitæ Communis* tanquàm *Amanuensis* est; Altera, ea tantùm, quæ ad *propriam cuiusque Fortunam* amplificandam spectant, excerpit, & suggerit; quæ singulis, pro intimis quibusdam *Rerum suarum Tabellis*, aut *Codicillis* esse possint. Verùm antequàm ad *Species* descendamus, aliquid, circa *Doctrinam de Negotijs* in genere, præfabimur. *Doctrinam de Negotijs*, pro rei Momento, tractauit adhuc nemo; cum magnâ, tam *Literarum*, quam *Literatorum, Existimationis* iacturâ. Ab hæc enim Radice pullulat illud Malum, quod notam *Eruditis* inussit; Nimirùm, *Eruditionem & Prudentiam civilem rarò admodum coniungi*. Etenim si quis rectè aduertat, ex *Prudentijs* illis tribus, quas modò diximus ad *Vitam Civilem* spectare; Illa *Conuersationis* ab *Eruditis* ferè contemnitur, tanquàm *Seruile* quiddam, atque insupèr *Meditationibus* inimicum. Quod verò
ad

ad illam de *Repub. Administrandâ*; fanè si quandò Rerum Gubernaculis admoucantur Eruditi, Munus suum non incommodè sustinent; Verùm ea promotio contingit paucis. De *Prudentiâ autem Negotiandi* (quâ de nunc loquimur) in quâ Vita Humana plurimùm versatur, nulli omninò Libri conscripti habentur; præter pauca quædam *Monita Ciuilia*, in Fasciculum vnum aut alterum collecta, quæ Amplitudini huius Subiecti, nullo modo respondent: Etenim si Libri aliqui extarent, de hoc Argumento, sicut de cæteris, minimè dubitauerim, quin Viri Eruditi, aliquo *Experientiæ Manipulo* instructi, Ineruditos, licet diutinâ *Experientiâ* edoctos, longè superarent, & *proprio illorum* (quod dicitur) *Arcu vsq;* magis è longinquo terirent.

Neque verò est cur vereamur, ne *Scientiæ* huius, tam varia sit Materia, vt sub *Præceptionibus* non cadat: Multò siquidè angustior est, quam illa *Reip. Administrandæ Scientiæ*; quam tamen apprimè videmus excultam. Huius generis *Prudentiæ*, apud Romanos, optimis temporibus, extitisse videntur nonnulli *Professores*. Testatur enim Cicero, moris fuisse, paulò ante sua Secula, vt Senatores, *Prudentiâ*, & *Rerum vsu* maximè celebres (*Coruncanij, Curij, Lælij, & alij;*) statis Horis, in Foro deambulant; vbi Ciuibus copiam sui facerent, & consulerentur; non de Iure, sed de *Negotijs* omnigenis; Veluti de *Filiâ elocandâ, siue de Filio educando, siue de prædio coemendo, de Contractu, Accusatione, Defensione*, aut aliâ quacunque, quæ in *Vitâ Communi* interueniat. Ex quo liquet, *Prudentiam* quandam esse, *Consilium dandi*, etiam in *Negotijs Priuatis*; ex *Vniuersali Rerum Ciuilium Cognitione & Experientiâ* permanantem; quæ exerceatur quidem in *Casibus Particularibus*, extrahatur autem ex *generali Casuum Consilium Observatione*. Sic enim videmus, in eo Libro, quem ad Fratrem conscripsit, Q. Cicero, de *Petitione*

Consulatus (quem Vnicum à Veteribus habemus, quantum memini, Tractatum, de *Negotio aliquo Particulari*) quanquam ad Consilium dandum, de re tum præfenti, potissimum spectaret, plurima tamen contineri Axiomata Politica, quæ non vsum solùm temporarium, sed Normam quandam perpetuam, circa Electiones populares præscribant. In hoc genere autem, nihil inuenitur, quod vilo modo comparandum sit, cum *Aphorismis* illis, quos edidit Rex Salomon: De quo testatur Scriptura, *Cor illi fuisse instar Arenæ Maris*; Sicut enim Arenæ Maris vniuersas Orbis oras circundant; ita & Sapientia eius omnia Humana, non minùs quam Diuina, complexa est. In *Aphorismis* verò illis, præter alia magis Theologica, reperies liquidò, haud pauca Præcepta, & Monita Ciuilia præstantissima; ex profundis quidem Sapientiæ Penetralibus scaturientia, atque in amplissimum Varietatis Campum excurrentia. Quomòdò verò, *Doctrinam de Occasionibus Sparfis* (quæ, *Doctrinæ de Negotijs*, Portio est prior) inter *Desiderata* reponemus, ex more nostro, paulitèr in illâ immorabimur: Atque Exemplum eiusdem, ex *Aphorismis* siue *Parabolis* illis Salomonis, desumptum proponemus. Neque verò quis, vt arbitramur, nos meritò fugillare possit, quod ex Scriptoribus Sacræ Scripturæ aliquem, ad Sensum Politicum trahamus: Equidem existimo, si extarent Commentarij illi, Salomonis eiusdem, de *Naturâ Rerum*, (in quibus de *Omni vegetabili*, à *Musco super Murum*, ad *cedrum Libani*, itaque de *Animalibus* conscripsit) non illicitum esse, eos secundum Sentum Naturalem, interpretari: Quod idem nobis liceat in *Politicis*.

Exemplum

Exemplum Portionis Doctrinæ de Occasi-
onibus sparsis, ex Parabolis aliquibus
Salomonis.

PARABOLA.

I. *Mollis Responſio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis, vel Superioris aduersus te, & tuæ iam sint loquendi partes, duo præcipit Salomon: Alterum, vt fiat *Responſio*; Alterum, vt *eadem sit mollis*. Prius continet tria præcepta. Primò, vt *caueas à Silentio tristi & contumaci*: Illud enim, Aut culpam totam in te recipit, ac si nihil habeas, quòd respondere possis; Aut Dominum occultè Iniquitatis insinulat, ac si Aures eius, Defensionì, licet iustæ, non patèrent. Secundò, vt *caueas à re comperendinandâ*, neque tempus aliud ad Defensionem postules: Hoc enim, Aut eandem Notam inurit, quam prius, (nimirum Dominum tuum nimîa Mentis Perturbatione efferri,) Aut planè significat, te Artificiosam quandam Defensionem meditari, cùm in promptu nihil habeas: Adèò vt optimum semper fuerit, aliquid in præsentia, & è re natâ, in Excusationem tui adducere. Tertiò, vt fiat *prorsus Responſio*: *Responſio* (inquam) non mera *Confessio*, aut mera *Submissio*, sed aliquid Apologiæ, & Excusationis inspergatur: Neque enim aliter tutum est facere, nisi apud Ingenia valde Generosa & Magnanima; quæ rara admodum sunt. Sequitur posteriore loco, vt *Responſio sit mollis*, minimè præfracta, aut aspera.

PARABOLA.

2. *Seruus prudens dominabitur in Filium stultum; Et partietur hæreditatem inter Fratres.*

EXPLICATIO.

In omni Familiâ, turbatâ & discordi, semper exurgit
aliquis

aliquis *Seruus*, aut *humilis Amicus*, præpotens, qui pro Arbitro se gerat, ad Lites Familiæ componendas; cuique, eo nomine, & Familia tota, & Dominus ipse, sunt obnoxij. Ille, si suam rem agat, Familiæ Mala fouet, & aggrauat; sin fidelis reuera fuerit & integer, plurimùm certè meretur: Adcò vt etiàm tanquàm inter *Fratres* haberi debeat, aut saltem *procuracionem Hæreditatis* accipere *Fiduciariam*.

PARABOLA.

3. *Vir Sapiens, si cum stulto contenderit, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur sæpiùs, vt *Congressum imparem fugiamus*; eo sensu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minùs vtile est Monitum, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum Indigno contendamus*. Iniquâ enim prorsùs sorte, hæc res transigitur. Si quidem, si superiores simus, nulla sequitur victoria; si superemur, magna Indignitas. Neque iuuat etiam, in huiusmodi Contentione exercendâ, si interdùm veluti *per Iocum* agamus, interdùm cum *Fastu & Contemptu*. Nam quocunque nos vertamus, leuiore inde efficiemur, neque commodè nos explicabimus. Pessimè autem fit, si huiusmodi persona, quâcum contendimus, (vt Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum *Stulto*; hoc est, si sit Audaculus, & Temerarius.

PARABOLA.

4. *Sed & cunctis Sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes Aurem tuam, ne fortè audias seruum tuum maledicentem tibi.*

EXPLICATIO.

Vix credi possit, vitam quantum perturbet, *inutilis Curiositas*, circa illas res, quæ nostrâ intersunt: Nimirùm, quandò secreta illa rimari satagimus, quæ detecta & inuenta, *Ægritudinem* quidem Animo inferant, ad *Consilia* autem expedienda nihil iuuent. Primò enim sequitur

quitur *Animi Vexatio* & *Inquietudo*, cùm Humana omnia, perfidix & Ingratitudinis plena sint. Adeò vt, si cõparari possit speculum aliquod Magicum, in quo Odiã, & quæcunque contra nos vllibi commouentur, intueri possemus, melius nobis fõret, si protinùs proijceretur & collideretur. Huiusmodi enim Res, veluti Foliorum Murmura sunt, & breui euanescent. Secundò *Curiositas illa Animum Suspicionibus nimis onerat*, quod consilijs inimicissimum est, eaque reddit inconstantia, & complicata. Tertiò eadem, *Mala ipsa sæpius figit, alias præteruolatura*: Graue enim est Conscientias Hominum irritare; qui, si latere se putent, facilè mutantur in melius; sin deprehensos se sentiant, Malum Malo pellunt. Meritò igitur Summæ Prudentiæ tribuebatur Pompeio Magno, quod Sertorij Chartas Vniuersas, nec à se perlectas, nec alijs permissas, Igni protinùs dedisset.

PARABOLA.

5 *Aduenit veluti Viator Pauperies; & Egestas quasi Vir Armatus.*

EXPLICATIO.

Elegantè describitur in Parabolâ, quomodò *Prodigis*, & circa Rem Familiarem Incuriosis, superueniant *Naufragia Fortunarum*. A Principio enim pedetentim, & Passibus lentis, instar *Viatoris*, aduenit *Oberatio*, & *Sortis Diminutio*, neque ferè sentitur: At non multò post, inuadit *Egestas*, tanquàm *Vir Armatus*, Manu scilicet tam forti, & potente, vt ei amplius, resisti non possit; cùm apud Antiquos rectè dictum sit, *Necessitatem ex omnibus rebus esse fortissimam*. Itaque *Viatori* occurrendum, contra *Armatum* muniendum.

PARABOLA.

6 *Qui erudit Derisorem, ipse sibi Iniuriam facit; & qui arguit impium, sibi Maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum Præcepto Saluatoris, *Vt non mittamus*
Mar-

Margaritas nostras ante Porcos : Distinguuntur autem in hac Parabolâ, Actiones Preceptionis, & Reprehensionis; Distinguuntur itidem Personæ Derisoris, & Impij; Distinguitur postremò, id quod rependitur : In prioribus enim, rependitur Opera lusa; in posterioribus, etiâ & Macula. Cum enim quis erudit, & instituit Derisorem; Iactura primùm fit Temporis; Deinde & Alij Conatum irrident, tanquàm rem vanam, & Operam inale collocatam; Postremò, Derisor ipse, Scientiam, quam didicit, Fastidio habet. At maiore cum periculo, transigitur Res in Reprehensione Impij; quia non solum Impius non auscultat, sed & Cornua obuertit, & Reprehensorem, odiosum sibi iam factum, aut confestim conuictijs proscindit, aut saltem postea apud alios criminatur.

PARABOLA.

7 *Filius Sapiens lætificat patrem: Filius uerò Stultus Mœsticiæ est Matri suæ.*

EXPLICATIO.

Distinguuntur Solatia atque Aegritudines Oeconomicae, Patris uidelicet & Matris, circa Liberos suos. Etenim Filius prudens & frugi, præcipuo Solatio est Patri, qui Virtutis Pretium melius nouit quam Mater; ac propterea Filij sui Indoli, ad virtutem propensæ, magis gratulatur: Quinetiâ Gaudium illi fortassè affert Institutum suum, quod Filium tam probè educarit, illique Honestatem Morum, præceptis & Exemplo, impresserit. Econtrâ, Mater Calamitati Filij plus compatitur & indolet; tum ob Affectum Maternum magis mollem, & tenerum; tum fortassè Indulgentiæ suæ conscia, quâ eum corruperit, & deprauauerit.

PARABOLA.

8 *Memoria Iusti cum Laudibus; at Nomen Impiorum putrescet.*

EXPLICATIO.

Distinguitur inter Famam Virorum Bonorum, & Malorum,

rum, qualis esse soleat post *Obitum*. *Viris enim bonis*, extinctâ Inuidiâ (quæ *Famam* eorum, dum vixerant, carpebat) *Nomen* continuò efflorescit, & *Laudes* magis indies inualescunt: At *Viris malis*, (licet *Fama* eorum, per *Gratiam Amicorum*, & *Factionis suæ Hominum*, ad breue *Tempus* manserit) paulò post *Fastidium Nominis* oboritur; & postremò *Laudes* illæ *Euanidæ*, in *Infamiam*, & veluti in *Odorem grauem & tetrum*, desinunt.

PARABOLA.

9. *Qui conturbat Domum suam, possidebit Ventos.*

EXPLICATIO.

Vtile admodum *Monitum*, de *Discordijs*, & *Turbis Domesticis*. Plurimi enim, ex *Dissidijs Vxorum*, aut *Exheredationibus Filiorum*, aut *Mutationibus frequentibus Familie*, magna sibi spondent; ac si inde, vel *Animi Tranquillitas*, vel *Rerum suarum Administratio felicior*, sibi obuentura foret. Sed plerunque abeunt *Spes suæ in Ventos*. Etenim, tum *Mutationes illæ*, vt plurimum, non cedunt in melius; tum etiã, *Perturbatores isti Familie suæ*, *Molestias varias*, & *Ingratitudinem eorum*, quos, alijs præteritis, adoptant & deligunt, sæpenumerò experiuntur; Quin & hoc pacto, *Rumores sibi progignunt non optimos*, & *Famas ambiguas*: Neque enim malè à *Cicerone* notatum est; *Omnem Famam à Domesticis manare*. Vtrunque autem *Malum*, per *Ventorum possessionem* elegantèr à *Salomone* exprimitur: Nam & *Expectationis Frustratio*, & *Rumorum Suscitatio*, *Ventis* rectè comparantur.

PARABOLA.

10. *Melior est Finis orationis, quàm principium.*

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* *Errorem frequentissimum*, non solum apud eos, qui verbis præcipuè student, verum

Ecc

etiã

etiã apud Prudentiores. Is est, quod Homines de *Sermonum* suorum *Aditu* atque *Ingressu*, magis sint solliciti, quam de *Exitu*; & accuratiùs *Exordia* & *præfatijunculas* meditentur, quam *Extrema Orationum*. Debu-
erant autem, nec illa negligere, & ista, vt longè po-
tiora, præparata & digesta apud se habere; reuol-
uentes secum, &, quantum fieri potest, *Animo* pro-
spicientes, quis tandem *Exitus Sermonis* sit futurus,
& quomodò *Negotia* inde promoueri, & maturari
possint. Neque hic *Finis*. Quinimò non *Epilogos* tan-
tùm, & *Sermonum*, qui ad ipsa *Negotia spectant*, *E-*
gressus, meditari oportet; verùm etiã & illorum
Sermonum Cura suscipienda, quos sub ipsum *Discessum*,
commodè & urbanè inijcere possint; licet à *Negotio*
prorsùs alienos. Equidem cognoui *Consiliarios* duos,
Viros certè magnos, & prudentes, & quibus *Onus*
Rerum tunc præcipuè incumberebat; quibus illud fuit
perpetuum, & proprium, vt quoties cum *Principi-*
bus suis, de *Negotijs* ipsorum communicarent, *Col-*
loquia, in rebus ad ipsa *Negotia spectantibus*, nun-
quam terminarent; verùm sempè, aut ad *Iocum*, aut
aliud aliquid, quod *Audire* erat volupe, *Diuerticula*
quærerent: Atque vt *Adagio* dicitur, *Sermones marinos*
Aquâ Fluiatili sub extremum abluerent. Neque hoc illis
inter *Artes* postremum erat.

PARABOLA.

II. *Sicut Muscæ mortuæ fætere faciunt unguentum op-*
timum, sic Hominem pretiosum Sapientiã, & gloriã, parua
Suulitia.

EXPLICATIO.

Iniqua admodùm, & misera est *Conditio*, *Hominum*
Virtute Præcellentium (vt optimè notat *Parabola*) quia
Erroribus eorum, quantumuis leuissimis, nullo modo
ignoscitur: Verùm, quemadmodùm in *Gemmâ*, valdè
nitidâ, minimum quodque *Granulum*, aut *Nubecula*,
Oculos

Oculos ferit, & molestiâ quâdam afficit; quod tamen si in Gemmâ vitiosiore repertum fôret, vix notam subiret: Similiter, in *Viris singulari virtute præditis*, minima quæque Vitia, statim in Oculos, & Sermones Hominum incurrunt, & Censurâ perstringuntur grauiore: quæ in *Hominibus mediocribus*, aut omninò laterent, aut Veniam faciliè reperirent. Itaque Viro valdè prudenti, parua Stultitia; valdè probo, paruum peccatum; urbano, & Moribus eleganti, paululum Indecori; de Famâ & Existimatione multùm detrahit. Adcò vt, non pessimum foret *Viris Egregijs*, si nonnulla *Absurda* (quod citra vitium fieri possit) Actionibus suis immiscerent; vt Libertatem quandam sibi retineant, & paruorum Defectuum notas confundant.

PARABOLA.

12 *Homines Derisores Civitatem perdunt; Sapientes verò auertunt Calamitatem.*

EXPLICATIO.

Mirum videri possit, quod in descriptione Hominum, qui ad Respub. labefactandas & perdendas, veluti Naturâ comparati & facti sunt, delegerit Salomon Characterem; Non Hominis Superbi & Insolentis; Non Tyrannici & Crudelis; Non Temerarij & Violenti; Non Impij & Scelerati; Non Iniusti & Oppressoris; Non Seditiosi & Turbulenti; Non Libidinosi & Voluptarij; Non denique Insipientis & Inhabilis; Sed *Derisoris*. Verùm hoc, Sapientiâ eius Regis, qui Rerumpub. Conseruationes & Euerfiones optimè nôrat, dignissimum est. Neque enim similis ferè est Pestis Regnis & Rebuspub; quam si Consiliarij Regum, aut Senatores, quiqûe Gubernaculis Rerum admouentur, sint ingenio *Derisores*. Huiusmodi enim Homines, Periculorum Magnitudinem, vt fortes videantur Senatores, sempèr extenuant; ijsque, qui pericula prout par

est, ponderant, veluti Timidis insultant : Consultandi & Deliberandi maturas Moras, & meditatas Disceptationes, veluti Rem Oratoriam, & tædij plenam, & ad Summas Rerum nihil facientem, subsannant : Famam, ad quam Principū Consilia præcipuè sunt componenda, vt *Saliuam Vulgi*, & Rem citò præteruolaturam, contemnunt : Legum vim & Auctoritatem, vt Reticula quædam, quibus Res maiores minimè cohiberi debeant, nil morantur : Consilia & præcautiones, in longum prospicientes, vt Somnia quædam, & Apprehensiones Melancholicas, reiiciunt : Viris reuerà prudentibus, & Rerum peritis, atque magni Animi & Consilij, Diçterijs & Facetijs illudunt : Denique Fundamenta omnia Regiminis Politici simul labefactant. Quod magis attendendum est, quia Cuniculis, & non Impetu aperto, hæc res agitur : Neque cœpit esse inter Homines (prout meretur) suspecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libentè præbet Aures verbis Mendacij, omnes Seruos habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cùm *Princeps* talis fuerit, vt Sufurronibus, & Sycophantis, absque iudicio, faciles & credulas Aures præbeat, spirat omninò, tanquam à parte *Regis*, Aura pestilens, quæ omnes *Seruos* eius corrumpit, & inficit. Alij Metus *Principis* rimantur, eosque Narrationibus Fictitijs exaggerant : Alij Inuidiæ Furias concitant, præsertim in Optimos quosque : Alij Criminationibus Aliorum, proprias Sordes, & Conscientias malas, eluunt : Alij Amicorum suorum Honoribus & Desiderijs velificant, Competitores eorum calumniando, & mordendo : Alij Fabularum Argumenta, contra Inimicos suos, tanquam in Scenâ, componunt : & innumera huiusmodi. Atque hæc illi, qui ex *seruis Principis* Ingenio sunt magis improbo. At illi etiàm, qui Naturâ Probiores

Probiores sunt, & meliùs Morati, postquàm, in Innocentiâ suâ, parùm Præsidij esse senserint, (quoniam *Princeps* vera à falsis distinguere non nouit) Morum suorum Probitatem exuunt, & Ventos Aulicos captant, ijsque seruilem in modum circumferuntur. *Nihil enim* (vt ait Tacitus de Claudio) *tutum est apud Principem, cuius Animo omnia sunt tanquàm indita & iussa.* Atque benè Comineus; *Præstat Seruum esse Principis, cuius suspicionum non est Finis, quam eius, cuius credulitatis non est Modus.*

PARABOLA.

14. *Iustus miseretur Animæ Iumentis sui; sed Misericordiæ Impiorum, crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus est, ab ipsâ Naturâ, Homini, *Misericordiæ* Affectus nobilis, & excellens; qui etiàm ad *Animalia Bruta* extenditur; quæ ex Ordinatione Diuinâ, eius Imperio subiiciuntur. Itaque habet ista *Misericordia*, Analogiam quandam, cum illâ Principis erga Subditos. Quinetiàm illud certissimum est, quod quò dignior est Anima, eò pluribus compatiatur. Etenim Animæ angustæ & degeneres, huiusmodi Res, ad se nihil pertinere putant: At illa, quæ nobilior est Portio Vniuersi, ex communione afficitur. Quare videmus, sub Veteri Lege, haud pauca fuisse præcepta, non tam merè *Cæremonialia*, quàm *Misericordiæ Institutiuâ*: Quale fuit illud, de *non Comedendo Carnem cum sanguine eius*; & similia. Etiàm in Sectis Essæorum, & Pythagoræorum, ab Esu Animalium, omninò abstinebant. Quod etiàm hodiè obtinet (superstitione inuiolatâ) apud Incolas nonnullos Imperij Mogollensis. Quin & Turcæ, (Gens licet, & Stirpe & Disciplinâ, crudelis, & Sanguinaria) Brutis tamen Eleemosynas largiri solent; neque Animalium Vexationes & Torturas fieri sustinent. Verùm, ne fortè hæc quæ diximus, omnis generis *Misericordiæ*,

cordiæ, patrocinari videantur, salubritèr subiungit Salomou, *Impiorum Misericordias esse crudeles*. Eæ sunt, quåndò Homi nibus Sceleratis & Facinorosis parcitur, Iusticiæ Gladio feriendis : Crudelior enim huiusmodi *Misericordia*, quàm Crudelitas ipsa. Nam Crudelitas exercetur in singulos, at Misericordia illa, vniuersum Facinorosorum Exercitum, concessâ Impunitate, in Homines Innocentes, armat & immittit.

PARABOLA.

15 *Totum spiritum suum profert Stultus ; at Sapiens reseruat aliquid in posterum.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipuè (vt videtur) Non Homi num Vanorum Futilitatem, qui, Dicenda, Tacenda, faciliè proferunt ; Non Parrhesiam illam, quâ absque discrimine & Iudicio, in omnes & omnia inuolant ; Non Garrulitatem, quâ ad Nauseam vsque, alijs obstrepunt ; sed Vitium aliud magis occultum ; Nempe Sermonis Regimen, minimè omnium prudens, & Politicum : Hoc est, cùm quis ita Sermonem, (in Colloquijs priuatis) instituit, ut quæcunque in Animo habeat, quæ ad rem pertinere putet, simul, & tanquam vno Spiritu, & Oratione continuatâ, proferat : Hoc enim plurimùm Negotijs officit. Siquidem primò, *Oratio intercisâ*, & per Partes infusa, longè magis penetrat, quam Continuata ; quoniàm in Continuata, pondus Rerum, non distinctè & sigillatim excipitur, nec per moram nonnullam insidet, sed Ratio Rationem, antequam penitus infederit, expellit. Secundò, Nemo tam potenti, & felici eloquentiâ valet, vt primo Sermonis Imperu, eum quem alloquitur, *mutum & elinguem planè reddat* ; quin & alter aliquid vicissim respondebit, & fortassè obijciet : Tum verò accidit, vt quæ in Refutationem, aut Replicationem reseruanda fuissent, præmissa iam, & antea delibata, Vires suas & Gratiam, amiserint. Tertiò, si

si quis ea, quæ dicenda sunt, non simul effundat, sed per partes eloquatur, aliud primò, aliud subinde iniiciens; sentiet ex eius, quem alloquitur, vultu, & Responso, quomodò singula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; vt quæ adhuc restant dicenda, cautiùs aut supprimat, aut excerptat.

PARABOLA.

16. *Si Spiritus potestatem habentis, ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris; quia Curatio faciet cessare magna peccata.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodò se quis gerere debeat, cum Iram, atque Indignationem *Principis* incurrerit. Præceptum duplex: Primò, *vt non dimittat Locum suum*; Secundò, *vt Curationi*, tanquam in Morbo aliquo graui, diligentè & cautè, attendat. Consueuerunt enim Homines, postquam commotos contra se *Principes* suos senserint, partim ex Dedecoris Impatientiâ, partim ne vulnus obuersando refricent, partim vt tristitiam & Humilitatem eorum *Principes* sui perspiciant, se, a Muneribus & Functionibus suis, subducere: Quinetiàm interdum, ipsos Magistratus, & Dignitates quas gerunt, in *Principum* Manus restituere. At Salomon, hanc mendendi Viam, veluti noxiam, improbat; idque summâ profectò ratione. Primò enim, *Dedecus ipsum nimis illa publicat*; vnde tum Inimici, atque Inuidi, audaciores fiunt ad lædendum; tum Amici timidiores ad subueniendum. Secundò, hoc pacto fit, vt *Principis Ira*, quæ fortassè, si non euulgaretur, sponte concideret, *magis figatur*; & veluti principio iam facto Hominis deturbandi, in præcipitium illius, feratur. Postremò, *Secesus iste, aliquid sapit ex maleuolo*, & Temporibus infenito; Id quod Malum Indignationis, Malo Suspicionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent ista. Primò, caueat ante omnia, ne *stupiditate* quâdam, aut etiàm *Ani-*
mi

mi Elatione, Indignationem Principis minimè sentire, aut inde, prout debeat, affici, videatur: Hoc est, vt & Vultum, non ad Tristitiam contumacem, sed ad Mœstiti-
am grauem atque modestam componat: & in rebus quibuscunque agendis, se minùs solito hilarem & læ-
tam, ostendat: Quin & in rem suam erit, Amici alicuius operâ, & Sermone, apud *Principem*, vti, qui, quanto
Doloris sensu, in intimis excrucietur, tempestiuè insi-
nuct. Secundò, *Occasiones omnes*, vel *minimas*, sedulò
euitet, per quas aut *Res ipsa*, quæ Indignationi Caus-
sam præbuit, *refricetur*; aut *Princeps* denuò excandef-
cendi, & ipsum, quacunque de causâ, coram alijs, ob-
iurgandi, Ansam arripiat. Tertiò, perquirat etiàm dili-
gentèr *Occasiones omnes*, in quibus *Opera eius principi*
grata esse possit; vt & *Voluntatem promptam redimendi*
Culpam præteritam ostendat; & *Princeps* suus sentiat,
quali tandem seruo, si eum dimittat, priuari se contige-
rit. Quartò, *Culpam ipsam*, Aut *sagacitèr in alios transfe-*
rat; Aut *Animo illam non malo commissam esse insinuet*;
Aut etiàm *Malitiam illorum*, qui ipsum Regi detulerunt,
vel rem supra Modum aggrauârunt, *indicet*. Denique
in omnibus cuigilet, & *Curationi* sit intentus.

PARABOLA.

17. *Primus in Causâ suâ Iustus: tum venit altera pars,*
& inquit in eum.

EXPLICATIO.

Prima in vnaquaque *Causâ Informatio*, si paulispèr Ani-
mo Iudicis infederit, altas Radices agit, eumque imbuit,
& occupat; Adcò vt agrè elui possit, nisi aut manifesta
aliqua *Falsitas*, in *Materiâ Informationis*; aut *Artifici-*
um aliquod, in eâdem exhibendâ, deprehendatur. Ete-
nim nuda & simplex *Defensio*, licet iusta sit & præpon-
derans, vix *Præiudicium Informationis Primæ*, compen-
sare, aut *Libram Iustitiæ* semel propendentem, ad *Æ-*
quilibrium reducere, per se valet. Itaque & Iudici tu-
tissimum,

tiffimum, vt nihil, quod ad Merita cauffæ spectat, prælibetur, priusquàm vtraque Pars simul audiantur; & Defensori optimum, si Iudicem fenserit præoccupatum, in hoc potiffimum, (quantum dat Cauffa) incumbere, vt Verfutiam aliquam, & Dolum malum, ab aduersâ parte, in Iudicis abufum, adhibitum, detegat.

PARABOLA.

18. *Qui delicatè à pueritiâ nutrit Seruum suum, postea sentiet eum contumacem.*

EXPLICATIO.

Seruandus est, *Principibus & Dominis*, ex Consilio Salomonis, in *Gratiâ & Fauore suo*, erga *Servos*, *Modus*. Is triplex est; Primò, vt *Promouentur per Gradus, non per Saltus*: Secundò, vt *interdùm assuefiant Repulsæ*: Tertiò, (quod benè præcipit Macciauellus) vt *habeant præ oculis suis semper aliquid, quò ulterius aspirare possint*. Nisi enim hæc fiant, reportabunt proculdubiò *Principes*, in *Fine*, à *Seruis* suis, *Loco Animi grati, & officiosi*, *Fastidium & Contumaciam*. Etenim, ex *Promotione subitâ*, oritur *Insolentia*; ex *perpetuâ Defideratorum Adeptione*, *Impatientia Repulsæ*; Denique si *Vota* defint, decernit itidem *Alacritas & Industria*.

PARABOLA.

19. *Vidisti Virum velocem in Opere suo; coram Regibus stabit; nec erit inter Ignobiles.*

EXPLICATIO.

Inter *Virtutes*, quas *Reges*, in *Delectu Seruorum*, potiffimum spectant & requirunt, gratiffima est præ cunctis *Celeritas*, & in *Negotijs expediendis strenuitas*. Viri profundâ prudentiâ, *Regibus* suspecti; vtpote, qui nimium sint *Inspectores*; & *Dominos* suos, *inscios & inuitos*, *Ingenij sui viribus*, (tanquàm *Machinâ*) circumagere possint. *Populares*, inuisi; vtpote qui *Regum Luminibus* officiant, & *Oculos Populi* in se conuertunt. *Animosi*, pro *turbulentis* sæpè habentur, & *ultra, quam*

par est, aufuris. Probi, & Vitæ integræ, tanquàm difficiles existimantur, nec ad omnes Nutus Heriles apti. Denique non est Virtus alia, quæ non habeat aliquam quasi umbram, quâ *Regum Animi* offendantur; Sola *Velocitas ad Mandata*, nihil habet, quod non placeat. Insuper, Motus Animorum Reginum celeres sunt, & Moræ minùs patientes. Putant enim se quiduis efficere posse; Illud tantùm deesse, vt citò fiat. Itaque ante omnia ijs grata est *Celeritas*.

PARABOLA.

20. *Vidi cunctos viuentes, qui ambulant sub Sole, cum Adolescente Secundo, qui consurgit pro eo.*

EXPLICATIO.

Notat *Parabola* Vanitatem Hominum, qui se agglomerare solent ad *Successores Designatos Principum*. Radix autem huius rei est, Insania illa, Hominum Animis penitùs à Naturâ infita; Nimirùm vt spes suas nimium adament. Vix enim reperitur, qui non delectatur magis, ijs quæ *Sperat*, quam ijs quæ *Fruitur*. Quinetiàm *Nouitas* Humanæ Naturæ grata est, & auidè expetitur. In *Successore* autem *Principis* ista duo concurrunt; *Spes* & *Nouitas*. Innuit autem *Parabola* idem, quod olim dictum erat; primò à Pompeio ad Syllam; postea à Tiberio de Macrone; *Plures adorare Solem Orientem, quam Occidentem*. Neque tamen *Imperantes*, multùm hâc re commouentur, aut eam magni faciunt, sicut nec Sylla, nec Tiberius fecit; sed rident potius Hominum Leuitatem, nec pugnant cum Somnijs: *Est autem* (vt aiebat ille) *Spes vigilantis Insomnium*.

PARABOLA.

21. *Erat Ciuitas parua, & pauci in eâ Viri; Venit contra eam Rex magnus, & vadavit eam, instruxitque Munitiones per Gyrum, & perfecta est Obsidio; inuentusque est in eâ Vir pauper & sapiens, & liberauit eam per Sapientiam*

entiam suam; & nullus deinceps recordatus est, Homini illius pauperis.

EXPLICATIO.

Describit *Parabola Ingenium Hominum prauum & maleuolum*. Ij in Rebus duris, & angustis, confugiunt ferè ad Viros Prudentes, & Strenuos, licet antea contemptui habitos. Quamprimùm autem Tempesta transierit, ingrati demùm erga Conseruatores suos reperiuntur. Macciauellus verò, non sine Causâ, instituit Quæstionem, *Vter ingrator esset erga Benemeritos, Princeps, aut populus?* Sed interim vtrunque Ingratitudinis arguit. Attamen hoc, non solum ex *Ingratitudine Principis*, aut *Populi* oritur, sed accedit plerunque his, *Inuidia Procerum*, qui secretò indolent Euentui, licet felici & prospero, quia ab ipsis profectus non sit: Itaque & Meritum Homini extenuant, & ipsum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigrorum, quasi Sepes Spinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantissimè ostendit *Parabola, Pigririam* in fine laboriosam esse. Diligentia enim, & sedula præparatio, id præstant, vt Pes in aliquod Offendiculum non impingat; sed vt complanetur via, antequàm ineatur. At qui piger est, & omnia in extremum Momentum Executionis differt, necesse est vt perpetuò, & singulis passibus, quasi per Rubos & Sentes incedat, qui cum subindè detineant, & impediant. Idem obseruari possit etiàm in Familiâ regendâ; in quâ, si adhibeatur Cura & Prouidentia, omnia placidè, & veluti sponte procedunt, absque Strepitu & Tumultu: Sin hæc defint, vbi maior aliquis Motus interuenerit, omnia simul agenda turmatim occurrunt; tumultuantur Serui; Ædes personant.

PARABOLA.

23. *Qui cognoscit in Iudicio faciem, non bene facit; Iste, & pro buccellâ panis, deseret Veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentissimè notat *Parabola*, in *Iudice* magis perniciosam esse, *Facilitatem Morum*, quam *Corruptelam Munerum*. *Munera* enim, haudquaquàm ab omnibus deferuntur; at vix vlla est *Causa*, in quâ non inueniatur aliquid, quod flectat *Iudicis Animum*, si *Personas respiciat*. Alius enim respicietur, vt *Popularis*; Alius, vt *Maledicus*; Alius, vt *Diues*; Alius, vt *Gratus*; Alius, vt ab *Amico commendatus*; Denique omnia plena sunt *Iniquitatis*, vbi dominatur *Respectus Personarum*; & leui omninò de *Causâ*, veluti pro *Buccellâ Panis*, *Iudicium* peruerteretur.

PARABOLA.

24. *Vir Pauper calumnians Pauperes, similis est Imbri vehementi, in quo paratur Fames.*

EXPLICATIO.

Parabola ista antiquitùs expressa & depicta fuit, sub *Fabulâ Hirudinis* utriusque; nimirum, *Plenæ, & Vacuæ*. *Pauperis* enim & *Famelici Oppressio*, longè grauior est, quam *Oppressio*, per *Diuitem & Repletum*; quippe quæ omnes *Exactionum Technas*, & omnes *Nummorum Angulos*, perquirat. Solebat hoc ipsum etiam *Spongijs* assimilari; quæ aridæ fortiter fugunt; madidæ, non item. *Monitum* autem utile continet, tum erga *Principes*, Ne *Præfecturas Prouinciarum*, aut *Magistratus*, *Viris Indigentibus*, & *Obæratibus*, committant; tum erga *Populos*, ne *Reges suos*, cum nimia *Egestate* conflictari, permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, est Iustus cadens coram Impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit Parabola, *Rebuspub.* ante omnia cauendum esse, de *iniquo & infami Iudicio*, in *Causâ aliquâ celebri & graui*; præsertim vbi non absoluitur *Noxius*, sed *condemnatur*

demnatur Insons. Etenim Iniuriæ inter Priuatos grafsantes, turbant quidem & polluunt *Latices Iustitiæ*; sed tanquàm in *Riuulis*: Verùm Iudicia iniqua, qualia diximus, à quibus Exempla petuntur, *Fontes* ipsos *Iustitiæ* inficiunt, & inquinant. Postquàm enim Tribunal celsit in partes Iniustitiæ, Status Rerum vertitur, tanquàm in Latrocinium publicum: Fitque planè, vt *Homo Homini sit Lupus*.

PARABOLA.

26. *Noli esse Amicus Homini Iracundo, nec ambulato cum Homine Furioso.*

EXPLICATIO.

Quantò religiosius Amicitie Iura inter Bonos seruanda, & colenda sunt; tantò magis cauendum est, iam vsque à principio, de *Prudente Amicorum Delectu*. Atque Amicorum Natura & Mores, quantum ad nos ipsos spectant, omninò ferendi sunt: Cùm verò necessitatem nobis imponunt, qualem erga alios personam induamus, & geramus, dura admodum, & iniqua, Amicitie Conditio est. Itaque interest imprimis, vt præcipit Salomon, ad Vitæ Pacem, & præsidia, ne Res nostras, cum *Hominibus Iracundis*, & qui facile Lites & Iurgia prouocant, aut suscipiunt, commisceamus. Istud enim Genus Amicorum, perpetuò nos Contentionibus, & Factionibus implicabit: vt aut Amicitiam abrumpere, aut Incolumitati propriæ deesse, cogamur.

PARABOLA.

27. *Qui celat Delictum, querit Amicitiam; sed qui altero sermone repetit, separat. Fæderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, Concordiam Tractandi, & Animos Reconciliandi, via. Altera, quæ incipit ab *Amnestiâ*; Altera, quæ à *Repetitione Iniuriarum*, subiungendo Apologias, & Excusationes. Equidem memini sententiam viri admodum prudentis & politici; *Qui pacem tractat, non repetitis*

repetitis Conditionibus Dissidij, is magis Animos, Dulcedine Concordiæ fallit, quam Æquitate componit. Verùm Salomon, illo scilicet prudentior, in contrariâ Opinione est; & *Amnestiam* probat, *Repetitionem* prohibet. Etenim in *Repetitione* hæc insunt Mala; tum quod ea, sit veluti *Vnguis in vulcere*; tum quod *Periculum impendeat à nouâ Altercatione*, (siquidem de Iniuriarum Rationibus, inter partes nunquàm conueniet;) tum denique quod *deducat Rem ad Apologias*; At vtraque pars, malit videri, potiùs offensam remisisse, quam admisisse Excusationem.

PARABOLA.

28. *In omni opere bono erit Abundantia; ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter Egestas.*

EXPLICATIO.

Separat Salomon, hæc *Parabolâ*, *Fructum Laboris Linguae, & Laboris Manuum*; quasi ex altero proueniat *Egestas*, ex altero *Abundantia*. Etenim fit ferè perpetuò, vt qui multa effutiant, iactent multa, multa promittant, Egeni sint; nec emolumentum capiant, ex illis Rebus, de quibus loquuntur. Quinetiàm, vt plurimùm, *Industrii* minimè sunt, aut *Impigri* ad Opera; sed rantummodò, *Sermonibus* se, tanquàm *Vento*, pascunt & satiant. Sanè, vt poeta loquitur; *Qui filet est firmus*. Is qui conscius est, se in opere proficere, sibi plaudit, & tacet: Qui verò econtrà conscius est, *Auras* se inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

PARABOLA.

29. *Melior est Correptio manifesta, quam Amor occultus.*

EXPLICATIO.

Reprehendit *Parabola*, *Mollitiem Amicorum*, qui *Amicitia* priuilegio non vtuntur, in admonendo liberè & audacter *Amicos*, tam de *Erroribus*, quam de *Periculis* suis. *Quid enim faciam* (solet huiusmodi *Mollis Amicus* dicere)

dicere) aut quo me vertam? Amo illum, quantum quis, maximè; meque, siquid illi *Aduersi* contigerit, ipsius loco libenter substituerim; Sed noui Ingenium eius; si liberè cum eo egero, Animum illius offendam, saltèm contristabo; Neque tamen proficiam; Atque citius eum ab Amicitia mea alienabo, quam ab ijs, quæ in Animo fixa habet, abducam. Huiusmodi Amicum, tanquàm eneuem, & inutilem, redarguit Salomon; atque plus utilitatis, ab Inimico manifesto, quam ab eius generis Amico, sumi posse pronunciat. Siquidem ea fortassè audire ei contigerit ab Inimico per Contumeliam, quæ Amicus mussat præ nimiâ Indulgentiâ.

PARABOLA.

30. Prudens aduertit ad Gressus suos; Stultus diuertit ad Dolos.

EXPLICATIO.

Duæ sunt Prudentiæ Species; Altera verâ & sana; Altera degener & falsa, quam Salomon *Stultitiæ* nomine appellare non dubitat. Qui priori se dedit, vijs & Vestigijs proprijs cauet; periculis prospiciens, meditans Remedia; Proborum Operâ vtens, contra Improbos seipsum muniens; cautus Inceptu, Receptu non imparatus; In Occasionès attentus, contra Impedimenta strenuus; cum innumeris alijs, quæ ad Sui ipsius *Actiones* & *Gressus* regendos spectant. At altera Species, tota est confuta, ex *Fallacijs* & *Astutijs*, Spemque ponit omninò, in alijs circumueniendis, iisdemque ad libitum effingendis. Hanc meritò reijcit *Parabola*, non tantùm vt *Improbam*, sed etiâ, vt *Stultam*. Primò enim, minimè est ex ijs Rebus, quæ in nostrâ sunt potestate; nec etiâ aliquâ *constantî Regulâ* nititur; Sed noua quotidie comminiscenda sunt Stratagemata, prioribus Fatiscentibus, & Obsoletis. Secundò, qui Vatri & Subdoli Hominis Famam & Opinionem semel incurrerit, præcipuo se, ad res gerendas *Instrumento*, prorsus

sus priuauit; hoc est, *Fide*: Itaque omnia, parum Votis suis consentientia, experietur. Postremò, *Artes istæ, ut cunque Pulchræ videantur, & complacent*; attamen sæpius frustrantur; quod benè notauit Tacitus; *Consilia callida & audacia, expectatione leta, tractatu dura, euentu tristia.*

PARABOLA.

31. *Noli esse Iustus nimium, nec Sapientior quam oportet; cur abripiare subito?*

EXPLICATIO.

*Sunt Tempora (ut inquit Tacitus) in quibus magnis virtutibus, certissimum est exitium. Atque hoc, Viris Virtute & Iustitiâ egregijs, aliquandò subito, aliquandò diù antè præuisum, contingit. Quod si adiungatur etiã Prudentia, hoc est, ut cauti sint, & ad Propriam Incolumitatem euigilent, tum hoc lucrantur, ut Ruina eorum subito obueniãt, ex occultis omninò & obscuris Consilijs; quibus & cuitetur Inuidia, & perniciës ipsos imparatos adoriatur. Quod verò ad illud *Nimium*, quod in *Parabolâ* ponitur (quandoquidè non Periandri alicuius, sed Salomonis Verba sunt ista; *Qui Mala in Hominum Vitâ sæpius notat, nunquã præcipit*) intelligendum est, non de Virtute ipsã, (in quã *Nimium* non est,) sed de vanã eius atque inuidiosã Affectatione, & Ostentatione. Simile quiddam innuit Tacitus de Lepido; Miraculi loco ponens, quod nunquã Seruilis alicuius Sententiæ Auctor fuisset, & tamen tam sæuis temporibus incolumis mansisset; *Subit* (inquit) *Cogitatio, utrùm hæc Fato regantur, an etiã sit in nostrã potestate, cursum quendam tenere, inter deforme Obssequium, & abruptam contumaciam, medium, Periculo simul, & Indignitate vacuum?**

PARABOLA.

32. *Da Sapienti Occasionem, & addetur ei Sapientia.*

EXPLI-

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola*, inter *Sapientiam* illam, quæ in Verum Habitum increuerit, & maturuerit; & illam, quæ natat tantum in Cerebro & Conceptu, aut Sermone iactatur, sed Radices altas non egerit. Siquidem prior, oblatâ occasione, in quâ exerceatur, illicò excitatur, accingitur, dilatatur; adeò vt seipsâ maior videatur: Posterior verò, quæ ante Occasionem alacris erat, occasione datâ, fit attonita & confusa; vt etiâ ipsi, qui eâ se præditum arbitrabatur, in dubium vocetur; Annon Præceptiones de eâ fuerint Insomnia mera, & Speculationes inanes?

PARABOLA.

33. *Qui laudat Amicum voce altâ, surgendo manè; erit illi loco Maledictionis.*

EXPLICATIO.

Laudes moderatæ, & tempestiuæ, & per Occasionem prolatae, Famæ Hominum atque etiâ Fortunæ, plurimum conferunt; At immoderatæ, & Streperæ, & importunè effusæ, nihil profunt; imo potius, ex Sententiâ Parabola, impensè nocent. Primò enim, manifestò se produnt, aut ex nimia Benevolentia Oriundas; Aut ex composito affectatas; quò Collaudatum potius falsis Præconijs demereantur, quàm veris Attributis ornent. Secundò, Laudes parca & Modestæ, inuitant ferè Præsentes, vt ipsis etiâ aliquid adijciant; Profusæ contrà & immodicæ, vt aliquid demant & detrahant. Tertiò, (quod Caput rei est) Conflatur illi Inuidia, qui nimium laudatur; cùm Laudes omnes nimie, videantur spectare ad Contumeliam aliorum, qui non minus merentur.

PARABOLA.

34. *Quomodo in Aquis resplendent Facies; sic Corda Hominum manifesta sunt Prudentibus.*

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola* inter *Mentes Prudentiū*, & *ceterorū Hominiū*; Illas *Aquis*, aut *Speculis* comparans, quæ *Species* & *Imagines Rerū* recipiunt; cū alteræ fimiles sint *Terræ*, aut *Lapidi impolito*, in quibus nihil reflectitur. Atque eò magis aptè comparatur *Animus Hominis Prudentis* ad *Speculum*; quia in *Speculo*, *Imago* propria spectari possit, vnà cum *Imaginibus aliorum*; Id quod *Oculis* ipsis, sine *Speculo* non conceditur. Quod si *Animus Prudentis*, ad eò capax sit, vt innumera *Ingenia*, & *Mores* obseruare & internoscere possit; superest, vt detur opera, quò reddatur non minùs *varius Applicatione*, quam *Representatione*;
Qui sapit, innumeris Moribus aptus erit.

ATque his *Salomonis Parabolis*, diutiùs fortassè immorati sumus, quam pro modo *Exempli*; *Dignitate*, & *Rei ipsius*, & *Auctoris*, longiùs prouecti.

Neque tantùm in vsu erat apud *Hebræos*, sed alibi etiàm; *Priscorum Sapientibus* frequentissimum; vt si cuiuspiam *Obseruatio*, in aliquid incidisset, quod *Vitæ Communi* conducibile fuisset; id redigeret & contraheret, in breuem aliquam *Sententiam*, vel *Parabolam*, vel etiàm *Fabulam*. Verùm, quod ad *Fabulas* (sicut aliàs dictum est) illæ *Exemplorum Vicarij*, & *Supplementa*, olim extiterunt: Nunc quando *Tempora Historiarum* copiâ abundant, ad *Animatum Scopum* rectiùs & alacriùs collimatur. At *Modus Scribendi*, qui optimè conuenit *Argumento* tam vario & multiplici (quale est *Tractatus de Negotijs & Occasionibus sparsis*) aptissimus ille esset, quem delegit *Macciauellus*, ad tractandas *Res Politicas*; nimirum per *Observationes*, siue *Discursus* (vt loquuntur) super *Historiam & Exempla*. Nam *Scientia*, quæ recentè, & quasi in conspectu nostro, ex *Particularibus* elicitur, viam optimè nouit, *Particularia* denuò repetendi: Atque certè ad *Practicam* longè con-

conducit magis, cùm Discursus siue Disceptatio, sub Exemplo militat, quam cùm Exemplum Disceptationi subiungitur. Neque enim hîc Ordo tantùm spectatur, sed Res ipsa. Cùm enim Exemplum statuitur tanquàm Disceptationis Basis, vniuerso cum Circumstantiarum Apparatu proponi solet; quæ Discursum interdùm corrigant, interdùm suppleant; vnde fit loco Exemplaris ad Imitationem, & Practicam. Vbi econtrà, Exempla in gratiam Disceptationis adducta, succinctè & nudè citantur, & tanquàm Mancipia Nutus tantùm Disceptationis obseruant.

Hoc verò Discriminis, Operæ pretium fuetit obseruasse; quod sicut *Historiæ Temporum*, optimam præbent Materiam, ad *Discursus* super *Politica*, quales sunt illi Macciauelli; ita *Historiæ Vitarum* optimè adhibentur ad *Documenta* de *Negotijs*; Quoniàm omnem Occasionum & Negotiorum, tam grandium quam leuiorum, Varietatem complectuntur. Imò reperire est Basin, ad *Præceptiones* de *Negotijs*, utrâque illâ *Historiâ*, adhuc commodiorem: Ea est, vt Discursus fiant super *Epistolas*, sed Prudentiores, & magis serias; quales sunt illæ Ciceronis ad Atticum, & aliæ. Siquidem *Epistolæ* magis in Proximo, & ad Viuum, Negotia solent repræsentare, quam vel *Annales*, vel *Vitæ*. Quare iam, & de Materiâ, & de Formâ, Portionis primæ, *Doctrinæ* de *Negotijs*, quæ tractat *Occasiones sparsas*, diximus; eamque inter *Desiderata* numeramus.

Est & alia Portio eiusdem *Doctrinæ*, quæ tantùm differt ab illâ alterâ, de quâ diximus, quantum *Sapere*, & *Sibi Sapere*. Altera enim mouere videtur, tanquàm à Centro ad Circumferentiam; Altera, tanquàm à Circumferentiâ ad Centrum. Est enim *Prudentia* quædam *Consilij alijs Impertiendi*; est verò & alia *suis Rebus prospiciendi*: Atque hæ nonnunquàm coniunguntur, læpius separantur. Multi siquidem, in suis ipsorum Rationibus

bus instituendis Prudentissimi sunt; qui tamen in Rebus pub. administrandis, aut etiã Consilijs dandis, nihil valent: Formicæ similes, quæ Creatura sapiens est ad sese tuendum, sed Horto planè noxia. Hæc Virtus *sibi Sapiendi*, Romanis ipsis, licet Patriæ optimis Curatoribus, non ignota fuit: vnde Comicus, *Nam pol Sapiens fingit Fortunam sibi*. Quin & in Adagium apud ipsos versum est, *Faber quisque Fortunæ propriæ*. Et Liuius hanc ipsam Catoni Maiori tribuit; *In hoc viro, tanta vis Animi, & Ingenij inerat, vt quocunque loco natus esset, sibi ipse Fortunam facturum videretur*.

Hoc Genus Prudentiæ, si quis ipsum profiteatur, & palàm venditet, semper habitum est, non modò non Politicum, verùm etiã infaultum quiddam, & inauspicatum: Sicut in Timotheo Atheniensi obseruatum est: Qui, postquam præclara multa Facinora, in Decus & Commodum Ciuitatis suæ, edidisset; atque Administrationis suæ (sicut tùm moris erat) populo rationem redderet; singula conclusit hæc Clausulâ; *Atque in hæc re Fortunæ partes fuerunt nullæ*. Contigit verò, vt post id Temporis, nunquàm ei quicquam feliciter cesserit. Sanè nimis elatum hoc, & altum sapiens; Eòdem spectans, quo Ezechielis illud de Pharaone; *Dicis, Fluvius est meus, & ego feci memetipsum*. Aut illud Habacuc Prophetæ; *Exultant, & sacrificant Reti suo*. Aut illud etiã Poetæ, de Contemptore Deùm Mezentio;

*Dextra mihi Deus, & telum quod missile libro,
Nunc adsint.* —

Denique, Iulius Cæsar, nunquàm (quod memini) Impotentiam Cogitationum suarum arcanarum prodidit, nisi simili Dicto: Cùm enim Aruspex ei referret, Exta reperta fuisse non bona, admurmuravit submissè; *Erunt letiora cùm volo*. Quod etiã Dictum, Mortis suæ Infortunium, non diù præcessit. Verùm Excessus iste Fiduciæ (vt diximus) res vt profana, ita semper infelix.

Qua-

Quapropter, Viris magnis, & verè Sapien-
tibus, visum, successus quoslibet, Felicitati suæ, non Virtuti aut In-
dustriæ, tribuere: Nam & Sylla, *Felicem* se, non *Mag-*
num cognominavit; & Cæsar, (meliùs quam supra,) ad
Navis Gubernatorem; *Cæsarem vehis, & Fortunam eius.*

Attamen istæ Sententiæ; *Faber quisque Fortunæ suæ;*
Sapiens dominabitur Astris; *Invidia virtuti nulla est Via;* ac
similes; si intelligantur & adhibeantur, potiùs pro Cal-
caribus ad Industriam, quam pro Stapedibus ad Inso-
lentiam; magisque vt progignant in Hominibus De-
cretorum Constantiam & Robur, quam Arrogantiam
& Iactantiam; tanquàm sanæ & salutare meritò ha-
bitæ sunt; ac proculdubiò in pectoribus Hominum
Magnanimorum Sedem nonnullam occuparunt: eous-
que vt Cogitationes tales quandoque ægrè dissimulent.
Videmus enim Augustum Cæsarem (qui cum Auuncu-
lo suo comparatus, potiùs ab illo Diuersus quam Infe-
rior fuit; sed Vir certè paulò moderatior) sub finem Vitæ,
petiisse ab Amicis, qui Lectum eius circumstabant, vt
postquàm expirasset, sibi *Plauderent;* quasi Conscius
sibi fuisset, *Minum vitæ à se commodè transactum.* Hæc
quoque *Doctrinæ* Portio inter *Desiderata* numeranda est:
Non quin in Praxi, etiàm nimio plus quam oportet,
vsurpata sit & frequentata; Verùm quod Libri de illâ
sunt silent. Quamobrem ex more nostro, sicut in priore,
nonnulla eius Capita recensetimus; Eamque *Fabrum*
Fortunæ, siue (vt diximus) *Doctrinam de Ambitu vitæ* no-
minabimus.

Ac primo quidem intuitu, nouum quoddam, & in-
solitum Argumentum tractare videbor; Docendo Ho-
mines, quomodò *Fortunæ suæ Fabri* fieri possint: Do-
ctrinam certè, cui quivis libentè se Discipulum addixe-
rit, donec Difficultatem eiusdem habuerit perspectam.
Non enim leuiores sunt, aut pauciores, aut minùs ardua,
quæ ad *Fortunam* comparandam requiruntur, quam
quæ

quæ ad *Virtutem* : Resque est, æque difficilis ac seuera, fieri verè *Politicum*, ac verè *Moralem*. At huius *Doctrinæ* Pertractatio, plurimùm ad *Literarum*, tum *Decus*, tum *Pondus*, pertinet. Interest enim inprimis *Honoris* *Literarum*, vt Homines isti Pragmatici sciant, Eruditionem haudquaquàm Auiculæ, qualis est Alauda, similem esse, quæ in sublime ferri, & cantillando se oblectare solet; at nihil aliud : Quinimò ex Accipitris potiùs genere esse, qui & in alto volare, ac subinde, cùm visum fuerit, descendere, & prædam rapere nouit. Deinde, & ad *Perfectionem* *Literarum* hoc ipsum spectat, quia Legitimæ Inquisitionis vera Norma est, vt nihil inueniatur in *Globo Materiæ*, quod non habeat parallelum, in *Globo Crystallino*, siue *Intellectu*. Hoc est, vt nihil veniat in *Practicâ*, cuius non sit etiàm *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen *Literæ*, hanc ipsam *Fortunæ Architecturam*, aliter admirantur, aut æstimant, quam vt Opus quoddam inferioris Generis. Nemini enim, *Fortuna propria*, pro *Dono Esse sui*, à Deo concessò, vilo modo digna *Retributio* esse possit. Quin & non rarò fit, vt viri *Virtutibus* egregij, *Fortunæ* suæ sponte renuncient, vt *Rebus* sublimioribus vacent. Digna tamen est *Fortuna*, quatenùs *Virtutis* ac *Benemerendi* Organum est, suâ quoque *Speculatione*, & *Doctrinâ*.

Ad hanc *Doctrinam* pertinent *Præcepta*, nonnulla *Summaria*; nonnulla *Sparsa* & *Varia*. *Præcepta Summaria* versantur, circa veram *Notitiam*, & *Aliorum*, & *Sui*. Primum igitur *Præceptum* (in quo *Cardo Notitiæ Aliorum*, vertitur) illud constituatur, vt procuremus nobis (quantum fieri possit) *Fenestram* illam, quam olim requisivit *Momus*. Ille, cùm in *Humani Cordis Fabricâ*, tot *Angulos* & *Recessus* conspicatus esset, id reprehendit, quod defuisset *Fenestra*, per quam in obscuros illos & tortuosos *Anfractus* inspicere quis possit. Hanc autem *Fenestram* obtinebimus, si omni sedulitate nobis

nobis Informationem comparemus, & procuremus, de personis, quibuscum intercedunt Negotia, Particularibus; Earumque Ingenijs, Cupiditatibus, Finibus, Moribus, Auxilijs & Adminiculis quibus præcipuè suffulciuntur & valent; Et rursùs, Defectibus & Imbecillitatibus, quæque ex parte maximè pateant & obnoxij sint; Amicis, Factionibus, Patronis, Clientelis; Rursùsque Inimicis, Inuidis, Competitoribus; Etiàm Temporibus & Aditibus:

(*Sola viri molles Aditus, & Tempora nôris;*)

Denique Institutis, & Normis quas sibi præscripserunt; & similibus. Quinetiam, non solum Informatio capienda est, de *Personis*, sed insupèr de *Actionibus* Particularibus, quæ de Tempore in Tempus in Motu sunt, & tanquàm sub Incude; Quomodò regantur & succedant, quorum studijs foueantur, à quibus oppugnentur, cuiusque sint ponderis & momenti, & quid secum trahant, & huiusmodi. Etenim *Actiones* præsentis nosse, & in se plurimum prodest; & illud insupèr habet, quod absque hoc, etiàm personarum Notitia valdè futura sit fallax & erronea. Mutantur enim Homines simul cum *Actionibus*: & Alij sunt, dum *Actionibus* ipsis implicentur & obsideantur; Alij, postquàm redierint ad Ingenium. Atque hæc de Rebus Particularibus Informationes, quæ tam ad *Personas*, quàm ad *Actiones* spectant, sunt tanquàm Propositiones Minores in omni Actiuo Syllogismo. Nulla enim Observationum, aut Axiomatum (unde conficiuntur Maiores Propositiones politicæ) Veritas, aut Excellentia, ad Conclusionis Firmamentum sufficere possit, si in Minore Propositione fuerit erratum. Quod verò huiusmodi *Notitia* comparari possit, Fideiussor nobis est Salomon, qui ait; *Consilium in corde Viri, tanquàm Aqua Profunda; sed vir Prudens exhauriet illud.* Quamuis autem ipsa *Notitia* non cadat sub Præceptum, quoniam Individuorum est, attamen

Mandata

Mandata de eâdem eliciendâ vtilitèr dari possunt.

Notitia Hominum sex Modis elici, & hauriri potest: per *Vultus* & *Ora* ipsorum; per *Verba*; per *Facta*; per *Ingenia* sua; Per *Fines* suos; Denique per *Relationes Aliorum*. Quantum ad *Vultus* attinet, minimè nos moueat *Vetus Adagium*, *Fronti nulla Fides*; Licet enim hoc ipsum non perperàm dictum sit, de *Vultûs*, & *Gestus* compositione externâ & generali; Attamen subsunt subtiliores quidam *Motus*, & *Labores Oculorum*, *Oris*, *Vultûs*, & *Gestûs*; Ex quibus referatur, & patet (vt elegantèr ait *Q. Cicero*) veluti *Ianua quedam Animi*. Quis *Tiberio Cæsare* occultior? At *Tacitus*; notans *Charecterem* & *Modum Loquendi* diuersum, quo vsus est *Tiberius*, in laudando, apud *Senatum*, *Res à Germanico*, & à *Drufo*, gestas; de *Laudibus Germanici* sic; *Magis in speciem adornatis verbis, quam vt penitus sentire videretur*. De *Laudib' Drusi* sic; *Paucioribus, sed intentior, & fidâ Oratione*. Iterùm *Tacitus*, eundem *Tiberium*, aliàs etiàm vt nonnihil *Pellucidum*, notans; *In alijs* (inquit) *erat veluti eluctantium Verborum; solutiùs verò loquebatur, quando subueniret*. Sanè difficilè reperiatur *Simulationis Artifex* aliquis, tam peritus & egregius; aut *Vultus* aliquis ita coactus, & vt ille loquitur, *Iussus*; qui à *Sermone* artificioso & *simulatorio* possit istas *Notas* seiungere, quin Aut *Sermo* fit solito *Solutior*; Aut *Comptior*; Aut magis *Vagus* & *Oberrans*; Aut magis *Aridus* & quasi *Eluctans*.

Ad *Verba Hominum* quod attinet; sunt quidem illa (vt de *Vrinis* loquuntur *Medici*) *Meretricia*. Sed isti *Meretricij Fuci* optimè deprehenduntur duobus *Modis*; Cùm scilicet *proferuntur Verba*, aut *ex improviso*; Aut in *Perturbatione*. Sic *Tiberius*, cùm ex *Agrippinæ Verbis* aculeatis, subito commotus esset, & nonnihil abreptus, extra innatæ *Simulationis Terminos* pedem protulit; *Audita hæc* (inquit *Tacitus*) *raram occulti pectoris vo-*

cem elicere; correptamque, Græco Versu, admonuit, Ideò ledi qui non regnaret. Quare Poeta Perturbationes huiusmodi, non in scitè appellat *Torturas*, quod ab ijs Secreta sua proderet Homines compellantur;

— *Vino tortus & Irâ.*

Ipsa sanè testatur *Experientia*, paucos admodum reperiri, qui erga Arcana sua tam fidi sint, Animumque gerant ad eò obfirmatū; quin interdum ex *Iracundiâ*; interdum ex *Iactantiâ*; interdum ex intimâ erga Amicū *Benevolentia*; interdum ex *Animi Imbecillitate*, qui se *Mole Cogitationum* onerari amplius non sustineat; interdum denique ex alio quopiam *Affectu*; intimas *Animi Cogitationes*, reuelent & communicent. Ac ante omnia *Sinus Animi* excutit, si *Simulatio Simulationem* impulerit; iuxta *Adagiū illud Hispanorum*; *Dic Mendacium; & erues Veritatem.*

Quia & *Factis* ipsis, licet *Humani Animi Pignora* sint certissima, non prorsus tamen fidendum; nisi diligentè ac attentè pensitatis prius, illorum & *Magnitudine*, & *Proprietate*. Illud enim verissimum; *Fraus sibi in paruis fidem præstruit, ut maiore emolumento fallat.* Italus verò seipsum, *In ipso stare lapide* putat; ubi *Præco prædicat*, si melius solito tractetur, absque *Causâ* manifestâ. Etenim, *Officia ista Minora*, Homines reddunt oscitantes, & quasi consopitos, tam ad *Cautionem*, quam ad *Industriam*: Atque rectè à *Demosthene* appellantur; *Alimenta Sôcordiæ*. Porro *Proprietatem* & *Naturam*, nonnullorum *Factorum*, etiâ quæ *Beneficiorum* loco habentur, subdolam & ambiguam, luculentè cernere licet ex eo, quod *Antonio Primo* imposuit *Murcianus*: Qui post reditū cum eo in gratiam, sed *Fide* pessimâ, plurimos ex *Antonij Amicis*, ad *Dignitates* euexit; *Simul Amicis eius Præfecturas & Tribunatus largitur.* Hoc autem *Astu*, *Antonium* non muniuit, sed exarmavit penitus & desolauit, *Amicitias* eius ad se transferendo.

Certissima autem Clavis, ad Animos Hominum referandos, vertitur, in rimandis & pernoscendis, vel *Ingenijs* & *Naturis* ipsorum; vel *Finibus* & *Intentionibus*. Atque Imbecilliores certè & Simpliciores, ex *Ingenijs*; Prudentiores autem, & Tectiores, ex *Finibus* suis optimè iudicantur. Certè prudenter & faceret, (licet meo iudicio minùs verè) dictum fuit à Nuntio quopiam Pontificis, sub Reditu eius à Legatione apud Nationem quandam, vbi tanquam Ordinarius resederat. Interrogatus, de Delectu Successoris sui, consilium dedit, *Vt nullo modo mitteretur aliquis, qui eximiè Prudens esset, sed potius mediocriter tantum; quoniam* (inquit) *ex Prudentioribus nemo facile conijciat, quid Verisimile foret illius Gentis Homines facturos.* Sanè, non rarò interuenit ille Error, & maximè familiaris est Viris Prudentibus, vt ex Modulo Ingenij proprij, alios metiantur; ac proinde ultra Scopum sapiùs iaculentur, supponendo quod Homines maiora quædam meditentur, & sibi destinant, & subtilioribus Technis vtantur, quam quæ illorum Animos vnquam subierint. Quod etiàm elegantè innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, Prudentia, Fidei, semper minores inueniri rationes, quam quis putaret.* Quare in Leuioris Ingenij Hominibus, quia multa Absurda faciunt, capienda est Coniectura, potius ex Propensionibus *Ingeniorum*, quam ex Destinationibus *Finium*. Porrò, *Principes* quoque (sed longè aliam ob Caussam) ab *Ingenijs* optimè iudicantur; *Priuati* autem ex *Finibus*. *Principes* enim Fastigium adepti Humanorum Desideriorum, nullos ferè sibi propositos *Fines* habent, ad quos, præsertim vehementè & constantè, aspirant; ex quorum *Finium* Situ & Distantiâ, reliquarum suarum *Actionum*, possit excipi & confici, Directio & Scala: Id quod inter alia, Caussa est vel præcipua, vt *Corda eorum* (quod Scriptura pronunciat) *sint inscrutabilia.* At *Priuatorum* nullus est, qui non sit planè veluti Viator,

& proficiscatur intentè ad aliquam Itineris Metam, vbi consistat; vndè non malè diuinare quis poterit, quid facturum sit, aut non facturum. Si enim in ordine sit quidpiam ad Finem suum, probabile est facturum: Sina sit in contrarium finis, minimè. Neque de *Finium* aut *Ingeniorum*, in Hominibus Diuersitate, Informatio capienda est simpliciter tantum, sed & comparatè: Quid scilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat? Sic, vt videmus; Tigellinus, cum se Petronio Turpiliano inferiorem sentiret, in Voluptatibus. Neroni ministrandis & prægustandis *Metus* (vt ait Tacitus) *Neronis rimatus est*; & hoc pacto *Æmulum* evertit.

Ad *Notitiam* quod attinet, de Hominum Animis, Secundariam; nimirum, quæ ab aliorum *Relatione* desumitur; breuiter dicere sufficiet. Defectus & Vitia didiceris optimè ab Inimicis; Virtutes & Facultates ab Amicis; Mores & Tempora à Famulis; Opiniones & Meditationes ab intimis Familiaribus, cum quibus frequentius Colloquia miscent. Fama Popularis leuis est; & Superiorum Iudicia minus certa: Etenim coram illis rectiores incedunt Homines. *Verior Fama è Domesticis emanat.*

Verum ad *Inquisitionem* istam Vniuersam, via maximè Compendiaria, in tribus consistit. Primum, vt *Amicitias multas* comparemus, cum eiusmodi *Hominibus*, qui *multiplicem & variam* habent, tam *Rerum*, quam *Personarum*, *Notitiam*: In primis verò enitendum, vt saltem singulos habeamus præstò, qui pro Negotiorum atque Hominum Diuersitate, nos de vnaquaque re certiores facere, & solidè informare possint. Secundò, vt *Prudens Temperamentum*, & *Mediocritatem* quandam persequamur, & in *Libertate Sermonis*, & in *Taciturnitate*: Frequentius *Libertatem* vsurpantes; at, cum Res postulat, *Silentium*. *Libertas* siquidem in *Sermone*, etiam alios inuitat & prouocat, vt pari *Libertate* erga nos

vtantur ; Et sic multa deducit ad Notitiam nostram : At *Taciturnitas* Fidem conciliat, efficitque, vt ament Homines Secreta sua apud Nos, tanquam in Sinu, deponere. Tertiò, Is nobis paulatim acquirendus est *Habitus*, vt vigilante & præsentè animo, in Omnibus Colloquijs & Actionibus, simul, & rem, *que instat, geramus* ; & alia, *quæ incidunt, obseruemus*. Nam sicut Epictetus præcipit, vt *Philosophus*, in singulis suis Actionibus, ita secum loquatur ; *Et hoc volo, & etiã Institutum seruare* ; Sic *Politicus* in singulis Negotijs, ita secum statuat ; *Et hoc volo, atque etiã aliquid, quod in futurum vsui esse possit, addiscere*. Itaque, qui eo sunt Ingenio, vt nimum *Hoc agant*, & toti sint in præsentè Negotio, quod in Manibus habent, de ijs autem, quæ interueniunt, nec cogitant quidem (Id quod in se agnoscit Montaneus,) Illi certè Ministri Regum, aut Rerumpub. sunt vel optimi, sed ad proprias Fortunas claudicant. Interim, Cautio ante omnia adhibenda, vt *Impetum Animi, & Alacritatem* nimiam cohibeamus ; ne multa sciendo, ad nos multis immiscendum, feramur. Infelix enim quiddam est, & temerarium, *Polypragmosyne*. Itaque ista, quam comparandam præcipimus, *Notitiæ Rerum & Personarum* Varietas, huc tandem redit, vt & *Rerum*, quas suscipimus, & *Hominum*, quorum operâ utimur, magis cum iudicio Delectum faciamus ; vnde cuncta, & magis dextrè, & magis tutò, disponere & administrare sciamus.

Notitiam aliorum sequitur *Notitia Sui*. Etenim non minor Diligentia adhibenda est, sed maior potius, vt nos de Nobis ipsis, quam de Alijs, verè & accuratè informemus. Quippe cum Oraculum illud, *Nosce te ipsum*, non tantum sit Canon Prudentiæ Vniuersalis, sed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optimè enim Homines monet S. Iacobus ; *Eum, qui vultum in Speculo considerauit, obliuisci tamen illicò, qualis fuerit* ; Vt omninò frequenti inspectione sit opus. Idque tenet etiã in *Politicis* :

liticis: Sed *Specula* scilicet sunt diuersa: Nam *Speculum Diuinum*, in quo nos contueri debemus, est Verbum Dei; *Speculum* autem *Politicum*, non aliud est, quam Status Rerum, & Temporum, in quibus viuimus.

Examen igitur accuratum, nec quale esse solet, Sui nimium Amantis, instituendum est *Homini*, de Proprijs *Facultatibus*, *Virtutibus* & *Adminiculis*; necnon de *Defectibus*, *Inhabilitatibus*, & *Obstaculis*; Ita rationem subduciendo, vt hæc perpetuò in maius; Illa autem, minoris potius, quam reuera sunt, æstimentur. Ex huiusmodi autem Examine, in *Considerationem* veniant, quæ sequuntur.

Prima *Consideratio* sit, quomodò alicui *Homini*, *Moribusque* & *Naturæ suæ*, cum *Temporibus* conueniat; quæ si inuenta fuerint congrua, omnibus in *Rebus*, magis liberè & solutè agere, & suo *Ingenio* vti liceat; sin sit aliqua *Antipathia*, tum demùm in *Vniuerso Vitæ Cursu*, magis cautè & rectè est incedendum; minúsque in *Publico* versandum. Sic *Tiberius* fecit, qui *Morum suorum* sibi conscius, cum *Seculo suo*, non optimè conuenientium, *Ludos publicos* nunquam spectauit; Quinetiàm per duodecim continuos *Annos* postremos, nunquam in *Senatum* venit; vbi contrà, *Augustus* perpetuò in *Oculis Hominum* vixit; quod & *Tacitus* obseruat; *Alia Tiberio Morum Via*. Eadem & *Periclis* ratio fuit.

Secunda sit *Consideratio*, quomodò alicui conueniat, cum *Professionibus* & *Generibus Vitæ*, quæ in *vsu* & *pretio* sunt, quorumque sibi *delectus* sit faciendus; vt si iam decretum non sit de *Genere Vitæ*, maximè aptum, & *Ingenio suo* congruum sumat; sin iam pridem id *Genus Vitæ*, ad quod minùs à *Naturâ* factus est, fuerit ingressus, sub primâ *Occasione* se subducatur, & nouam *Conditionem* arripiat. Id quod à *Valentino Borgia* videmus factum, ad *Vitam Sacerdotalem* à *Patre* in-

nutrito,

nutrito, quam tamen postea eiuravit, suo obsecutus Ingenio, & Vitæ Militari se applicuit: Quanquam Principatu æque ac Sacerdotio indignus, cum utrunque Homo Pestilens dehonestauerit.

Tertia sit *Consideratio*, quomodo se habeat quis, *comparatus ad Æquales & Æmulos suos*; quos verisimile sit eum habiturum in Fortunâ suâ *Competitores*; eumque Vitæ *Cursum* teneat, in quo maxima inueniatur *Virorum Egregiorum Solitudo*; atque in quo probabile sit, seipsum, inter cæteros, maximè posse enitere. Id quod à C. Cæsare factum est; qui ab initio *Ora*tor fuit, & *Causas* egit; & in *Togâ* potissimum versabatur: Cum verò vidisset, *Ciceronem, Hortensium, Catulum*, eloquentiæ gloriâ excellere; *Rebus* verò *Bellicis* clarum admodum neminem, præter *Pompeium*; destitit ab *Incepto*, & *Potentia* illi *Ciui*li, multum *Valedicere* iubens, transtulit se ad *Artes Militares, & Imperatorias*; *Ex* quibus summum *Rerum Fastigium* conscendit.

Quarta sit *Consideratio*, ut *Naturæ lux, & Ingenij Rationem*, habeat quis, in *deligendis Amicis, ac Necessarijs*: Siquidem diuersis, diuersum *Genus Amicorum* conuenit; *Alijs Solenne, & Taciturnum*; *Alijs Audax, & Iactabundum*; & complura id genus. Certè notatu dignum est, quales fuerint *Amici Iulij Cæsaris* (*Antonius, Hirtius, Panfa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio, reliqui*;) Illi scilicet iurare solebant; *Ita viuentis Cæsare moriar*; *Infin*itum studium erga *Cæsarem* præ se ferentes; *Erga omnes alios Arrogantes & Contemptores*: *Fueruntque Homines, in Negotijs gerendis, impigri, Famâ, & Existimatione, Mediocres.*

Quinta sit *Consideratio*, ut caueat quis sibi ab *Exemplis*; neque ad *Imitationem Aliorum* se ineptè componat; quasi quod alijs fuerit peruium, etiam sibi patere necesse sit; ne utiquam secum reputans, quantum fortassè inter fuerit, inter suum, & Illorum, quos ad *Exemplum*

emplum sibi delegit, Ingenium et Mores. In quem Errorem manifestò incidit Pompeius, qui, vt Cicero scriptum reliquit, toties solitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero?* Quâ in re, vehementer sibi imposuit, cum Ingenium, & Rationes Agendi Syllæ, à Suis, *Toto Cælo* (vt aiunt) *distarent*: Cum Alter Ferox esset, Violentus, quique Factum in omnibus vrgeret; Alter Grauis, Legum Memor, omniaque ad Maiestatem & Famam componens; vnde longè minùs erat, ad perficienda quæ cogitârat, efficax & validus. Sunt & aliæ huius generis *Præceptiones*; verùm hæ ad Exemplum reliquarum sufficient.

Neque verò, *Nosse seipsum*, Homini sufficit; sed in eunda etiã est Ratio secum, quomodò se *Ostentare*, *Declarare*, denique *Flectere se* & *Effingere*, commodè & prudenter, possit. Ad *Ostentandum se* quod attinet, nihil videmus vsu venire frequentius, quam vt qui Virtutis Habitu sit Inferior, Specie Virtutis externâ sit potior. Non parua igitur est Prudentiæ Prærogatiua, si quis Arte quâdam, & decorè, Specimen sui apud alios exhibere possit; *Virtutes suas*, *Merita*, atque *Fortunam* etiã, (quod sine Arrogantiâ, aut Fastidio fieri possit) commodè *ostentando*; Contrà, *Vitia*, *Defectus*, *Infortunia* & *Dedecora*, artificiosè occultando; Illis immorans, easque veluti ad Lumen obuertens; His subterfugia quærens, aut aptè ea interpretando eluens; & Similia. Itaque, de Mutiano, Viro sui Temporis prudentissimo, & ad Res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, que dixerat, feceratque, Arte quâdam Ostentator*. Indiget certè Res hæc Arte nonnullâ, ne Tædium, & Contemptum pariat: Ita tamen, vt *Ostentatio* quæpiam, licet vsque ad Vanitatis *primum gradum*, vitium sit potiùs in *Ethicis*, quam in *Politicis*. Sicut enim dici solet de Calumniâ; *Audaçter calumniare, semper aliquid hæret*: Sic dici possit de Iactantiâ, (nisi planè deformis fuerit & ridicula;)

la;) *Audaçtèr te vendita, sempèr aliquid heret.* Hærebit certè apud Populum, licet Prudentiores subrideant. Itaque Existimatio parva apud Plurimos, Paucorum Fastidium abundè compensabit. Quod si ista, de quâ loquimur, *Sui Ostentatio*, decentè, & cum Iudicio, regatur; Exempli gratiâ; Si natiuum quendam Pectoris Candorem, & Ingenuitatem præ se ferat; Aut si illis temporibus adhibeatur, vel cùm Pericula circumstant (vt apud Viros Militares in Bellis;) vel cùm alij Inuidiâ flagrent; Aut si Verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquàm Aliud Agenti, excidisse videantur, minimeque vel seriò, vel prolixè nimis, ijs insitatur; Aut si ita quis se laudibus honestet, vt simul etiàm Censuris & Iocis erga se non absteineat; Aut si denique hoc facit, non sponte, sed tanquàm laceffitus, & aliorum Insolentijs & Contumelijs prouocatus: non paruum certè hæc Res Existimationi Hominis Cumulum adiicit. Neque sanè exiguus est eorum Numerus, qui, cùm Natura sint magis solidi, & minimè ventosi; atque propterea hæc Arte, Honori suo velificandi, careant; Moderationis suæ, nonnullâ cum Dignitatis iacturâ, dant pœnas.

Verùm huiusmodi *Ostentationem virtutis*, vtunque aliquis iufirmiore iudicio, & nimiùm fortassè *Ethicus*, improbauerit; illud nemo negârit, dandam saltem esse Operam, vt Virtus per Incuriam, iusto suo pretio non fraudetur, & minoris, quam reuerà est, æstimetur. Hæc verò, in Virtute æstimandâ, pretij Diminutio, tribus modis solet contingere: Primò, quandò quis, in Rebus gerendis, se, & operam suam, offert & obtrudit, non vocatus, aut accersitus: Huiusmodi enim officijs, Remunerationis loco esse solet, si non repudientur. Secundò, quandò quis in principio Rei gerendæ, viribus suis nimiùm abutitur; & quod sensim erat præstandum, vno Impetu effundit; Id quod Rebus benè administratis,
præ-

præproperam conciliat Gratiâ, in fine autem Satieta-
tem inducit. Tertio, quandò quis Virtutis suæ fructum,
in Laudibus, Plausu, Honore, Gratiâ, sibi præbitis, ni-
mis citò, & leuitè sentit, atque in ijs sibi complacet; de
quo prudens habetur Monitum; *Cave ne insuctus rebus
maioribus videaris, si hæc te res parua, sicuti magna, delectat.*

Defectuum enim verò sedula *Occultatio*, minoris haud-
quaquam momenti est, quam *Virtutum* Prudens, & Ar-
tificiosa *Ostentatio*. Defectus autem occultantur, & la-
tent maximè, triplici quâdam Industriâ, & quasi tribus
Latebris; *Cautione*; *Prætextu*; & *Confidentiâ*. *Cautionem*
dicimus, quandò ijs Rebus prudenter abstinemus, qui-
bus Pares non sumus: Vbi contra, Ingenia Audacula,
& Inquieta, se facilè ingerunt, sine Iudicio, Rebus, qui-
bus non insueuerunt; & proinde Defectus suos propri-
os publicant, & quasi proclamant. *Prætextum* dicimus,
cùm sagaciter, & prudenter, viam nobis sternimus &
munimus, quâ benigna & commoda, de *Vitijs*, & *De-
fectibus* nostris, fiat Interpretatio; quasi aliunde pro-
uenientibus, aut aliò tendentibus, quam vulgò existima-
tur. Etenim, de Latebris Vitiiorum non malè Poeta;

Sæpè latet Vitium proximitate Boni.

Quarè, si quem *Defectum*, in nobis ipsis perceperimus,
opera danda, vt Personam & Prætextum, *Virtutis fini-
timæ* mutuemur, sub cuius umbrâ lateat. Verbi gratiâ,
Tardo Grauitas prætexenda, *Ignauo Lenitas*, & sic de
cæteris. Illud etiã vtile, probabilem aliquam Caussam
obtendere, & in Vulgus spargere, quâ adducti, vlti-
mas vires nostras, promere refugiamus; vt quod *Non
possimus*, *Nolle* videamur. Quod ad *Confidentiam* attinet,
Impudens certè est Remedium, sed tamen certissimum
atque efficacissimum; Nempe, vt quis ea omninò con-
temnere, & vilipendere se profiteatur, quæ reuerà asse-
qui non possit: Mercatorum Prudentium More, qui-
bus solenne est, & proprium, vt Pretium Mercium sua-

rum attollant, Aliorum deprimant. Est tamen & aliud *Confidentiae* Genus, hoc ipso impudentius; Nimirum, perfrictâ fronte, *Defectus* suos etiâ Opinions obtundere, & venditare; quasi in ijs, quibus maximè destituitur, se eminere credat; Atque vt hoc facilius cæteris imponat, se in ijs Rebus, quibus reuerà plurimum pollet, fingat diffidentem; Quemadmodum fieri videmus in Poetis; Poetâ enim Carmina sua recitante, si vnum aliquem Versiculum, non admodum dixeris probandum, audias illicò; *Atque hic Versus, pluris mihi constitit, quam reliquorum Plurimi.* Tum verò alium quempiam Versum adducet, quasi sibi suspectum, & de eo, quid putes, sciscitabitur, quem satis nôrit, inter plurimos esse optimum, & censuræ minimè obnoxium. Ante omnia verò, ad hoc, quod nunc agitur; vt scilicet, Specimen sui quis edat coram alijs illustre, & Ius suum in omnibus retineat, nil magis interesse iudico, quam ne quis per nimiam suam Naturæ Bonitatem, & Suauitatem, se exarmet, & Iniurijs & Contumelijs exponat: Quin potiùs in omnibus, aliquos Animi Liberi, & Generosi, & non Aculei minus, quam Mellis, intra se gestantis, Igniculos, subinde emittat. Quæ quidè munita Vitæ Ratio, vnâ cum prompto & parato, ad se à Cõtumelijs vindicandum, Animo, Aliquib' ex Accidente imponitur, & Necessitate quâdâ ineuitabili, propter aliquid infixû, in Persona, aut Fortunâ suâ: veluti fit, in *Deformibus*, & *Spurijs*, & *Ignominia aliquâ mulctatis*; vnde huiusmodi Homines, si Virtus non desit, felices plerunque euadunt.

Quod verò, ad se *Declarandum* attinet; Id alia Res omninò est, ab *Ostentatione* sui, de quâ diximus. Neque enim ad *Virtutes*, aut *Defectus* Hominum, refertur; sed ad *Actiones Vitæ Particulares*. Quâ in Parte, nihil inuenitur magis Politicum, quam vt Mediocritas quædam seruetur, prudens & sana, in Senfa Animi, circa Actiones Particulares, Aperiendo, aut Recondendo. Licet enim,

enim, profunda Taciturnitas, & Confiliorum Occultatio, & is Rerum gerendarum Modus, qui Omnia Cæcis, & (vt Modernæ Linguæ potius loquuntur) Surdis Artibus, & Medijs, operatur, Res fit & utilis, & mirabilis; tamen non rarò euenit, vt (quod dicitur) *Dissimulatio Errores pariat, qui Dissimulatorem ipsum illaqueant*. Nam videmus Viros Politicos, maximè omniū insignes, liberè & indissimulantèr, Fines quos peterent, palàm proferre non dubitasse. Sic L. Sylla manifestò præ se tulit, *Se, Omnes Mortales, vel felices, vel infelices fieri cupere, prout sibi essent, vel Amici, vel Inimici*. Sic Cæsar, cùm primùm profectus est in Gallias, nil veritus est profiteri; *Se male primum esse in villâ obscurâ, quam secundum Romæ*. Idem Cæsar, cæpto iam Bello, Dissimulatorem minimè egit, si audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæsarem innuens) *non recusat, sed quodammodò postulat, vt (vt est,) sic appelletur Tyrannus*. Similitèr videmus, in Epistolâ quâdam Ciceronis ad Atticum, quam minimè fuerit Augustus Cæsar Dissimulator; qui in ipso ingressu ad Res gerendas, cùm adhuc Senatui esset in Delicijs, solitus tamen erat, in Concionibus apud Populum, iurare, illâ Formulâ; *Ita Parentis Honores consequi liceat*. Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipsa Tyrannis. Verum est, ad Inuidiam paululùm leniendam, solitum eum simul, ad Statuam Iulij Cæsaris, quæ in Rostris posita erat, manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter se ita loquebantur; *Quid hoc est? Qualis Adolescens?* Sed tamen nihil Malitiæ in eo suspicabantur, qui tam candidè & ingenuè, quod sentiret, loqueretur. Et isti quidem, quos nominauimus, prospera omnia consecuti sunt; Pompeius contrà, qui ad eosdem tendebat Fines, sed Vijs magis vmbrosis & obscuris (sicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior*: Atque Salustius similitèr idem insimulat; *Ore probo, Animo inuerecundo*.)

id prorsùs agebat, & innumeris Technis moliebatur, vt Cupiditates suas, & Ambitionem altè recondendo, interim Rempub. in Anarchiam & Confusionem redigeret; quo illa se necessariò in Sinus eius conijceret; Atque hoc pacto, summa Rerum ad eum deferretur, quasi iuuitum & renitentem. Cùm verò hoc se putaret consequutum, factus Consul solus (quod nunquàm cuiquam contigisset) nihilò plus ad Fines suos proficiebat; eò quod, etiàm illi, qui pròculdubiò eum fuissent adiuturi, quid vellet non perciperent. Adeò vt tandem coactus sit, tritam & vulgarem inire viam; vt scilicet, prætextu se Cæsari opponendi, Arma & Exercitum compararet. Adeò lenta, Casibus obnoxia, & plerunque infelicia solent esse ea Consilia, quæ profundâ *Disimulatione* obteguntur! Quâ de re, idem sensisse videtur Tacitus, cùm *Simulationis* Artificia, tanquàm Inferioris Subsellij Prudentiam, constituit, præ *Artibus Politicis*: Illam Tiberio, has verò Augusto Cæsari attribuens. Etenim, de Liuiâ verba faciens, sic loquitur; Quod fuisset illa, cum *Artibus Mariti, & Simulatione Filij, benè composita.*

Quod ad Animum *Flectendum, & Effingendum* attinet; Totis viribus certè incumbendum, vt Animus reddatur, Occasionibus & Opportunitatibus obsequens, neque vllò modo, erga eas, durus aut renitens. Neque enim maius fuerit Impedimentum, ad Res gerendas, aut Fortunas Hominum constituendas, quam illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, Cùm Homines ijdem sint, & Naturâ suâ vtantur, postquàm Occasiones se mutauerint. Benè itaque Liuius, cùm Catonem Maiorem introducit, tanquàm Fortunæ suæ Architectum peritissimum, illud subiungit; quod ei fuerit *Ingenium Versatile*. Atque hinc fit, quod Ingenia Grauiâ & Solennia, & Mutare Nescia, plus plerunque habeant Dignitatis, quam Felicitatis. Hoc verò Vitium, in aliquibus

quibus à *Naturâ* penitus insitum est, qui suo pre Ingenio sunt, *Viscosi*, & *Nodosi*, & ad Versandum inepti. At in Alijs *Consuetudine* obtinuit (quæ est altera *Natura*) atque Opinione quâdam (quæ in Animos Hominum facilè obrepat;) vt minimè mutandam sibi putent Rerum gerendarum Rationem, quam priùs bonam & prosperam sint experti. Prudentè enim obseruat Macchiaellus in Fabio Maximo, quod *Pristinum suum* & *inueteratum*, *Cunctandi*, & *Belli trahendi*, morem, retinere mordicè voluerit, cum *Natura Belli esset alia*, & *acriora postularet Consilia*. In Alijs porrò, idem Vitium ex Inopiâ Iudicij progignitur; cum Homines Periodos Rerum & Actionum, non tempestiuè discernant; sed tum demùm se vertant, postquam Opportunitas iam elapsa sit: Tale quidpiam in Atheniensibus suis, redarguit Demosthenes, Eos, aiens esse, *Rustici similes*, qui in *Ludo Gladiatorio se probantes*, semper post plagam acceptam, in eam Partem muniendam *Scutum transferunt*, quâ percussi sunt; non priùs. In alijs rursùs, hoc ipsum contingit, quia operam, in viâ eâ, quam semel ingressi sunt, collocatam, perdere grauantur, nec receptui canere sciunt; Sed potius se Occasionibus superiores fòre, Constantiâ suâ, confidunt. Verùm ista Animi *Viscositas*, & *Renitentia*, à quacunque illa tandem Radice pullulârit, Rebus gerendis, & Fortunæ Hominum, est damnosissima: Nihilque magis Politicum, quam Animi Rotas reddere, cum Rotis Fortunæ, Concentricas, & simul Volubiles. Atque de *Præceptis duobus Summarijs*, circa *Fortunæ Architecturam*, hæcenus. *Præcepta* autem *Sparsa* haud pauca sunt; Nos tamen perpauca deligemus, pro modo Exempli.

Primum *Præceptum* est; *Faber Fortunæ*, Amisse suâ peritè vtatur, eamque ritè applicet; Hoc est, Animum affuefaciat, vt Rerum omnium Pretium & valorem æstimer,

æstimet, prout ad Fortunam & Fines suos, magis aut minùs, conducant; Hocque curet sedulò, non perfunctoriè. Mira enim Res, sed verissima; Inueniuntur plurimi, quorum Mentis *Pars Logica* (si ita loqui licet) est bona, *Mathematica*, pessima; videlicet, Qui de Rerum Consequentijs satis firmitè iudicant; de Pretijs verò, imperitissimè. Hinc fit, vt Alij, priuata & secreta cum Principibus Colloquia, Alij, Auras Populares, tanquàm Magna adepti, admirentur; cùm sit vtrunque sæpenuerò Res, & Inuidiâ & Periculo plena: Alij autem Res metiuntur ex Difficultate, atque operâ suâ in eis impensâ: Fieri oportere existimantes, vt quantum mouerint, tantum etiã promouerint: Sicut Cæsar de Catone Vticensi, veluti per Ironiam, dixit; Narrando quam laboriosus fuerit & assiduus, & quasi indefatigabilis, neque tamen multum ad Rem; *Omnia* (inquit) *magno studio agebat*: Hinc etiã illud accidit, vt Homines sapiùs seipso fallant; qui, si Magni alicuius, aut Honorati viri operâ vtantur, sibi omnia prospera promittant; cùm illud verum sit, non grandissima quæque Instrumenta, sed aptissima, citiùs & feliciùs Opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram *Animi* informandam, operæ pretium est, illud inprimis nosse, & descriptum habere; quid ad cuiusque Fortunam constituendam & promouendam Primum statui debeat, quid Secundum, & sic deinceps? Primo loco, *Emendationem Animi* pono; *Animi enim Impedimenta*, & *Nodos* tollendo & complanando, citiùs viam Fortunæ aperueris, quam Fortunæ Auxilijs, *Animi Impedimenta* iustuleris. Secundo loco, *Opes* pono, & *Pecuniam*; Quam summo loco plurimi fortassè collocauerint, cùm tanti sit ad omnia vsùs. Verum, eam Opinionem, similem ob Caussam abiudico, atque Macciauellus fecit, in aliâ re, non multum ab eâ discrepante. Cùm enim vetus fuerit Sententia, *Pecuniam esse Nervos Belli*; Ille contrà, non alios

alios esse *Nervos Belli* asseruit, quam *Nervos Virorum Fortium & Militarium*; Eodem prorsus modo, verè asseri possit; *Nervos Fortunæ*, non esse *Pecuniam*, sed potius *Animi Vires*; Ingenium, Fortitudinem, Audaciam, Constantiam, Moderationem, Industriam, & similia. Tertio loco, colloco *Famam & Existimationem*; Eò magis, quod illa, Æstus quosdam habeant, & Tempora, quibus si non opportunè utaris, difficile erit rem, in integrum restituere. Ardua enim Res, Famam præcipitantem retrouertere. Postremo loco, pono *Honores*, ad quos certè facilior Aditus, per vnumquodque ex illis tribus, multò magis per Omnia coniuncta datur; quam si ab *Honoribus* auspiceris, & deinde ad reliqua perrexeris. Verùm, vt in Ordine Rerum seruando, haud parùm est momenti; ita non multò minùs, in seruando Ordine Temporis; Cuius perturbatione frequentissimè peccatur; dum ad Fines tum properatur, quando Initia essent curanda; Atque, dum ad maxima quæque subitò aduolamus, quæ in medio posita sunt, temerè transilientes. At illud rectè præcipitur; *Quod nunc instat, agamus.*

Secundum *Præceptum* est, vt caueamus, ne Animi quâdam Magnitudine, & Præfidentiâ, ad magis Ardua, quam par est, feramur; neue in aduersum Fluuij remigemus. Optimum enim Consilium circa Fortunas Hominum,

— *Fatis accede, Deisque.*

Circumspiciamus in omnes Partes, & obseruemus quâ Res pateant, quâ clausæ & obstructæ sint, quâ procliuës, quâ arduæ, neque viribus nostris, vbi non patet Aditus commodus, abutamur. Hoc si fecerimus, & à Repulsâ nos immunes præstabimus; & in Negotijs singulis nimis diù non hærebimus; & Moderationis Laudem repporabimus; & pauciores offendemus; & denique Felicitatis Opinionem acquiramus; dum quæ sponte fortalsè euentura fuissent, nostræ Industriæ acceptæ ferentur.

Tertium

Tertium *Præceptum*, cum proximè præcedente non-nihil pugnare videre possit; Licet probè intellectum, minimè. Illud huiusmodi est; Vt Occasionēs non semper expectemus, sed eas quandoque prouocemus, & ducamus. Quod etiā innuit Demosthenes, Magniloquentiā quādam. *Et quemadmodum receptum est, Vt Exercitum ducat Imperator; sic à cordatis Viris, res ipse ducendæ, ut quæ ipsis videntur, ea gerantur; & non ipsi persequi Euentus tantum cogantur.* Etenim, si diligentèr attendamus, duas obseruabimus, easque discrepantes Species, eorum, qui Rebus gerendis, & Negotijs tractandis, pares habeantur. Alij siquidè m Occasionibus commodè sciunt vti, sed nihil ex se moliuntur, aut excogitant; Alij toti sunt in machinando, qui Occasiones, quæ opportunè incidunt, non arripiunt. Harum Facultatum altera, alteri non coniuncta, manca omninò & imperfecta censenda est.

Quartum est *Præceptum*; Vt nihil suscipiamus, in quo necesse sit, Temporis plurimum insumere: verum vt Verficulus ille Aurem semper vellicet;

Sed fugit intereà, fugit irreparabile Tempus.

Neque alia subest Causa, cur ij, qui Professionibus laboriosis, aut Rebus similibus, se addixerunt, veluti Iureconsulti, Oratores, Theologi doctiores, Librorum Scriptores, & huiusmodi; in Fortunâ suâ constituendâ, & promouendâ, minùs sint solertes; quàm quod Tempore, (aliàs scilicet insumpto,) indigent ad Particularia pernoscentia; Opportunitates captandas; & Machinas, quæ ad Fortunam suam spectent, comminiscendas & meditandas. Quinetiâ, in Aulis Principum, & Rebus pub. eos reperias, & ad Fortunam suam promouendam, & ad aliorum inuadendam, maximè efficaces, qui nullo publico Munere funguntur; sed in hoc, de quo loquimur, *Ambitu Vitæ*, perpetuò occupantur.

Quintum est *Præceptum*; Vt Naturam quodammodò imite-

imitemur, quæ *nihil facit frustra*. Id quod factu non erit admodum difficile, si Negotia nostra omnium generum, peritè commisceamus & contexamus. In singulis enim Actionibus, ita Animus est instituendus & præparandus, atque Intentiones nostræ aliæ alijs substerndæ, & subordinandæ; Vt si, in aliquâ re, Voti compotes, in *Summo Gradu*, fieri non possimus, in *Secundo* tamen liceat consistere; imò vel in *Tertio*: Quod si, nec in *aliqua* omninò *Parte Rei* hæere aut consistere possimus, tum verò ad alium quempiam (præter destinatum) Finem, Operam impensam flectamus: Sin nec in *Præsenti*, aliquem Fructum demerere queamus, saltèm aliquid ex eâ extrahamus, quod in *Futurum* proficit: Si verò nihil *Solidi*, nec in *Præsenti*, nec in *Futuro* inde elicere detur, satagamus saltèm, vt aliquid *Existimationi* nostræ inde accrescat: & alia id genus: Rationes sempè à nobis ipsis exigendo, quibus constet, nos Fructus aliquid, plus minus, ex singulis Actionibus, & Consilijs nostris percepisse; Neque vllò modo permittendo, vt tanquàm confusi ac consternati Animum illicò despondeamus, si fortè Scopum Principalem non licuerit attingere. Nihil enim minùs conuenit Viro Politico, quam vni Rei, vnicè esse intentum. Qui enim hoc facit, Occasionum innumerarum iacturâ multabitur, quæ Rebus agendis ex obliquo interuenire solent: Quæque fortalsè magis fuerint propitiæ & commodæ ad alia, quæ postea vsui futuræ sint, quam ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque benè calleamus illam Regulam; *Hæc oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum est *Præceptum*; Vt nos Rei alicui nimis peremptoriè non astringamus; quanquàm Casui videatur, primo intuitu, minùs obnoxia; Sed sempè habeamus, vel Fenestram apertam ad Euolandum; vel Posticum aliquod secretum, ad Redeundum.

Septimum *Præceptum*, est Antiquum illud Biantis;

modò non ad Perfidiam, sed ad Cautionem, & Moderationem, adhibeatur: *Et ames tanquàm Inimicus futurus, & Oderis tanquàm Amaturus.* Nam Vtilitates quæque, mirum in Modum, prodit & corrumpit, si quis nimium se immerferit, Amicitijs infelicibus; molestis & turbidis Odijs; aut Puerilibus & futilibus Æmulationibus.

Hæc Exempli loco, circa *Doctrinam de Ambitu Vitæ* sufficient: Illud enim Hominibus in Memoriam subinde reducendum est, longè abesse, vt Adumbrationes istæ, quibus vtimur in Desideratis, loco iustorum Tractatum ponantur; Sed sint solummodò tanquàm Schedæ aut Fimbriæ, ex quibus, de Telâ integrâ, iudicium fieri possit. Neque rursus ita desipimus, vt Fortunam, absque tanto, quantum diximus, inolimine, minimè parari asseramus. Probè enim nouimus, eam tanquàm sponte in gremium aliquorum defluere: Alij autem eam, Diligentia solâ & Assiduitate (cautione nonnullâ aspersâ) absque Arte multâ aut operosâ, adipiscuntur: Verùm sicut Cicero, Oratorem Perfectum depingens, non id vult, vt Causidici singuli tales esse debeant, aut possint: Ac rursus, sicut in Principe aut Aulico describendo (quod nonnulli tractandum susceperunt) Modulus effingitur, prorsus secundum Artis Perfectionem, non autem secundum Practicam vulgatam: Idem & nos in *Politico* instruendo præstitimus: *Politico* (inquam) quoad *Fortunam propriam*.

Enimuerò, illud vtique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem, delegimus & proposuimus, omnia, ex genere eorum esse, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet; Si quis Macciauello se dederit in Disciplinam, qui præcipit; *Virtutem ipsam non magnoperè curandam, sed tantum Speciem eius, in publicum versam: quia Virtutis Fama & Opinio Homini adiumento sit, virtus ipsa Impedimento;* Quique alio loco præcipit;

pit; *Vt Homo Politicus, illud tanquàm Fundamentum Prudentiæ suæ substernat; quod præsupponat, Homines non rectè, nec tutò, ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci posse, præterquàm solo metu; ideoque det operam, vt omnes, quantum in se est, Obnoxij sint, atque in Periculis, & Angustijs constituti; Ita vt Politicus suus, videatur esse, quod Itali dicunt, Seminor Spinarum: Aut si quis Axioma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; Cadant Amici, dummodò Inimici intercitant; Sicut Triumviri fecerunt, qui Inimicorum Interitum, Amicissimorum exitio redimebant: Aut si quis L. Catilinæ Imitator esse velit, vt Rerumpub. Incendiarius fiat & Perturbator, quò meliùs in Aquis turbidis piscari, & Fortunam suam expedire possit; Ego, (inquit) si in Fortunis meis Incendium sit excitatum, id non Aquâ, sed Ruinâ restinguam: Aut si quis illud Lyfandri ad se transferat, qui dicere solebat; Pueros Placentis, viros Periurys alliciendos; Cum alijs eiusdem Farinæ prauis, ac perniciosis Dogmatibus; Quorum (vt fit in cæteris rebus omnibus) maior est Numerus, quam rectorum & sanorum; Si quis (inquam) huiusmodi inquinatâ Prudentiâ deleteretur; non ierim inficias, eum (quandoquidem Legibus Charitatis & virtutis omnibus seipsum solutum, Fortunæ solummodò manciparit) posse, maiore compendio, & celeriùs, Fortunam suam promouere. Fit verò in Vitâ, quemadmodum & in viâ, vt Iter breuius, sit scædius & cœnosius; neque sanè, vt per Viam meliorem quis incedat, multâ circuitione opus est.*

Tantum verò abest, vt Homines ad huiusmodi *Artes Pravas* se applicare oporteat, vt potiùs sanè, (si modò sint apud se, seque sustinere valeant, neque Ambitionis Turbine & Procellâ in aduersum rapiantur) ante Oculos proponere debeant; non solum Mundi Chorographiam generalem illam, quod *Omnia sint Vanitas, & vexatio Spiritûs*; verum etiàm & illam magis specia-

lem; videlicet, Quod ipsum *Esse*, seiunctum à *Benè Esse*, Maledictionis loco sit; & quò grandius sit *Esse*, eò maior sit Maledictio: Quodque, amplissimum Virtutis Præmium, sit ipsa Virtus; Quemadmodum & vltimum Vitij Supplicium est Vitium ipsum; sicut egregie Poeta;

*Quæ vobis, quæ digna Viri, pro Laudibus istis
Præmia posse rear solui? Pulcherrima primum
Dij Moresque dabunt vestri.*——

Et econtrà, non minùs verè ille de Sceleratis, *Atque eum
vltiscuntur Mores sui.* Quinetiàm, Mortales, dum in omnes Partes, Cogitationes suas agitant, & diffundunt, vt Fortunis suis rectè prospectum atque consultum sit, interim in medijs illis Animi Transcursibus, ad Diuina Iudicia, & Prouidentiam æternam, oculos attollere debent; quæ sæpissimè Impiorum Machinationes, & Consilia Praua, licet profunda, subuertit, & ad nihilum redigit; secundum illud Scripturæ; *Concepit Iniquitatem, & pariet Vanitatem.* Imò, etsi Iniurijs, & Malis Artibus, abstineant; Attamen hæc iugis, & irrequieta Anhelatio ad Ardua Fortunæ, absque Cessatione, & quasi sine Sabbatho, Tributum Temporis nostri Deo debitum minimè soluit: Qui, vt videre est, Facultatum nostrarum Decimas, Temporis autem Septimas exigit, & sibi seponit. Quorsùm enim fuerit, Os gerere in Cœli sublimia erectum; Mentem verò humi prostratam, & Puluerem instar Serpentis comedentem? Quod etiàm Ethnicos non fugit;

Atque affigit humo Diuinæ Particulam Auræ.

Quod si in hoc sibi quisquam adblandiatur, quod Fortunâ suâ, vtcunque eam Malis artibus obtinuerit, rectè vti decreuerit; sicut de Augusto Cæsare, & Septimio Seuero, solitum erat dici; *Debuisse illos aut nunquam Nasci, aut nunquam Mori:* Tanta in Ambitu Fortunæ suæ patrârunt Mala; tanta rursùs, Summa adepti, contulerunt Bona;

Bona; intelligat nihilominus, hanc Malorum per Bona Compensationem, post Factum probari; Consilium autem huiusmodi meritò damnari. Abs re postremò nobis non fuerit, in Cursu isto incitato, & feruido, versus Fortunam nostram, Frigidam paulisper aspergere, haustam è Dicterio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Institutionibus suis ad Filium; *Imitari Fortunam Mores Mulierum, quæ procos plus nimio ambientes, plerunque superbè auersantur.* Verùm hoc vltimum Remedium, pertinet ad eos, quibus Gustus, ex Morbo Animi, corruptus est. Innitantur potiùs Homiiles *Lapidi* illi, qui *Theologiae & Philosophiæ* est tanquàm *Angularis*; quæ idem ferè asserunt de eo, quod *primum queri* debeat; Etenim *Theologia* edicit; *Primum querite Regnum Dei, & ista omnia adijcientur vobis*; *Philosophia* autem simile quiddam iubet; *Primum querite Bona Animi, cetera aut aderunt, aut non oberunt.* Quamuis autem hoc *Fundamentum*; humanitùs iactum, interdùm locetur super *Arenas*; quemadmodùm videre est in *M. Bruto*, qui in eam vocem, sub Exitum suum, prorupit;

Te colui Virtus vt Rem, ast tu Nomen inane es.

At idem *Fundamentum*, diuinitùs locatum, firmatur sempèr in *Petrà*. Hic autem *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ*, & simul *Doctrinam Generalem* de *Negotijs*, concludimus.

CAPVT III.

*Partitiones Doctrinæ de Imperio, siue Re-
pub. omittuntur; Tantùm Aditus fit, ad
Desiderata duo; Doctrinam de Profe-
rendis Finibus Imperij; & Doctri-
nam de Iustitiâ Vniuersali, siue de Fonti-
bus Iuris.*

Venio iam ad *Artem Imperij*, siue *Doctrinam de Repub. Administrandâ*; Sub quâ etiâ *Oeconomica* continetur, vt *Familia* sub *Ciuitate*. In hâc Parte, sicut iam antea dixi, Silentium mihi imperaui. Neque tamen prorsùs diffidere debui, quin possim de illâ fortassè non imperitè aut inutilitè differere; vtpote, qui longâ *Experientiâ* edoctus, & per tot *Munera* & *Honorum Gradus*, ad amplissimum *Regni Magistratum*, *Fauore Maiestatis tuæ indulgentissimo*, nullo *Merito meo*, euectus fuerim; eundemque *Magistratum*, per *Annos Quatuor integros* gesserim; & quod pluris est, *Maiestatis tuæ Mandatis*, & *Colloquijs*, per *Annos octodecim continuos* assueuerim; (Quod etiâ è *Stipite aliquo Politicum* exculpere potuisset;) Quicque etiâ, inter omnes *Artes*, plurimum *Temporis* in *Historijs*, & *Legibus contriuerim*. Quæ omnia, non *Iactantiâ* ad *Posterios*, refero, sed quia ad *Literarum Dignitatem* nonnihil pertinere putem, quod *Homo quispiam*, ad *Literas*, potiùs quam ad aliud quicquam, natus; & ad *Res gerendas*, nescio quo *Fato*, contra *Genium suum abreptus*, ad *Ciuitalia tamen Munera*, tam honorifica & ardua, sub *Rege prudentissimo*, assumptus fuerit. Verùm, si quid circa

Politicam

Politicam posthàc parturiet *Orium* meum, erit fortassè *Proles*, aut *Abortiva*, aut *Posthuma*. Interim, ne *Scientijs* omnibus, iam veluti in *Subsellijs* suis collocatis, *Sedes* hæc tam excelsa omninò vacet, decreui duas tantùm *Ciuilis Scientie* portiones, quæ ad *Arcana Imperij* non pertinent, sed sunt *Naturæ* magis communis, vt *Desiderata*, notare; Earumque, more nostro, *Exempla* proponere.

Cùm *Artes Imperij*, tria *Officia Politica*, complectantur; Primò, vt *Imperium conseruetur*; Secundò, vt *Beatum efficiatur* & *Florens*; Tertio, vt *Amplificetur*, *Finesque eius longius proferantur*; de duobus primis *Officijs*, maximâ ex parte, egregiè à nonnullis tractatum est; de Tertio filetur. Illud itaque inter *Desiderata* reponemus; & More nostro, *Exemplum* eius proponemus. Eam *Doctrinæ* Partem, *Consulem Paludatum*, siue *Doctrinam de Proferendis Imperij Finibus*, nominantes.

Exemplum Tractatûs Summarij de proferendis Finibus Imperij.

Dictum Themistoclis, sibi ipsi applicatum, inciuile certè fuit, & inflatum; sin de alijs, atque in genere, prolatum fuisset, prudentem sanè *Obseruationem*, & pergrauem *Censuram*, complecti videatur. Rogatus in *Conuiuio*, vt *Cytharam* pulsaret, respondit, *Fidibus se nescire; caterùm posse Oppidum paruum in magnam Ciuitatem euehere*. Ista certè *Verba*, ad *Sensum Politicum* translata, *Facultates* duas, multùm inter se discrepantes, in ijs, qui *Rerum Gubernacula* tractant, optimè describunt, & distinguunt. Etenim, si *Regum Consiliarios*, *Senatores*, aliosque ad *Negotia publica* admotos, qui vsquàm fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rarissimè) nonnulli, qui *Regnum* aut *Ciuitatem* è paruis ampla efficere possint, *Fidicines* tamen sint valde

valde imperiti: Econtra autem, Alij quamplurimi, in *Cytharâ*, aut *Lyrâ*, (hoc est Aulicis Tricis) miri Artifices, qui, tantum abest, vt *Rempub. amplificare* possint, vt potius à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reipub. Beatum & Florentem, labefactandum, & euertendum. Sanè, Artes illæ degeneres, & præstigiæ, quibus sæpenumerò Consiliarij, atque Rerum Potentes, & Gratiã apud Principes suos, & Famã in Vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cuiusdam Fidiculariæ; vtpote cùm sint Res, magis gratæ in Præsens, & Artificibus ipsis Ornamento, quam ad Rerumpub. quarû sunt Ministri, Opes, & Amplitudinẽ, vtilis aut accommodæ. Occurrent proculdubiò & alij Consiliarij, atque Reipub. Gubernatores, minimè spernendi, qui sint Negotijs pares, possintque Res commodè administrare, easque à manifestis præcipitijs & Incommodis conseruare; à Virtute tamen illâ Rerumpub. Erectrice & Amplificatrice, longo interuallo absunt.

Verùm, qualescunque demùm fuerint Operarij, conijciamus Oculos in Opus ipsum; Qualis nimirum censerì debeat vera *Regnorum & Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus obtineri* possit: Dignum profectò Argumentum, quod Principes perpetuò in Manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quò nec Vires suas in maius æstimantes, Incæptis se vanis & nimis arduis implicent; Nec rursus eadẽ plus æquo despicientes, ad Consilia pusillanima & meticulosa, se demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad Molem & Territorium, Mensuræ subijcitur; quoad Reditus, Calculis. Numerus Ciuium, & Capita, Censu; Urbium & Oppidorum Multitudo & Amplitudo, Tabulis excipi possint. Attamen non reperitur inter Ciuilia, Res errori magis obnoxia, quam verum & intrinsecum, excipere Valorem, circa *Vires & Copias Imperij* alicuius. Assimilatur *Regnum Cælorum*, non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, sed *Grano Sinapis*,

Sinapis, quod inter Grana est minimum; quod tamen habeat interim, intra se, Proprietatem quandam, & Spiritum innatum, quò se & citiùs attollat, & latius diffundat: Eodem modo, inuenire est Regna & Status, Amplitudine quidem & Regionum Tractu, valdè ampla; quæ tamen ad *Fines ulterius proferendos*, aut latius imperandum, sunt minùs apta; Alia contra, Dimensione satis exigua, quæ tamen Bases, in quibus maximæ Monarchiæ inædificentur, esse possunt.

I. Vrbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generosæ, Currus armati, Elephantum, Machinæ atque Tormenta Bellica omnigena, & similia; sunt certè ista vniuersa nihil aliud, quam Ovis induta Pelle leoninâ; Nisi Gens ipsa, Stirpe suâ, & Ingenio, sit fortis, & Militaris. Imò, nec Numerus ipse Copiarum multum iuuat, vbi Milites imbelles sunt & ignaui. Rectè enim Virgilius; *Lupus numerum Pecorum non curat*. Exercitus Persarum in Campis Arbelæ, Oculis Macedonum, tanquàm vastum Hominum Pelagus, subiiciebatur; adeò vt Duces Alexandri, nonnihil ipso Spectaculo perculsi, Regem interpellarent, atque vt Nocturnum prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille, *Nolo* (inquit) *suffurari Victoriam*. Ea autem etiàm Opinione fuit facilior. Tigraes Armenius, castrametatus in quodam Colle, cum Exercitu Quadringentorum Millium, cum Spectaret Aciem Romanorum, quæ quatuordecim Millia non excessit, contra se tendentem, in Dictatorio illo suo sibi complacuit; *Ecce* (inquit) *Hominum, pro Legatione, nimio plus quam oportet, pro pugna, longè minus*. Eisdem tamen, priusquam occubuisset Sol, factis multis, ad illum infinitam strage profligandum, expertus est. Innumera sunt Exempla, quam sit Multitudinis cum Fortitudine congressus impar. Primò igitur pro re certissimâ & exploratissimâ decernatur, & statuatur, quod Caput omnium, quæ ad Magnitudinem Regni

aut statûs spectent, sit, vt *Populus* ipse sit *Stirpe & Ingenio bellicosus*. Atque illud magis tritum quam verum, quod *Nerui Belli sint Pecuniæ*; si desint *Nerui Lacertorum* in Gente molli & effœminatâ. Rectè enim *Crcelo* ostentanti *Aurum* respondit *Solon*; *At si quis (ô Rex) venerit, qui melius quam tu Ferrum gestet, illi profectò, totum hoc cedit Aurum*. Quare, quicumque is tandem sit Princeps aut Status, cuius *Subditi Natiui & Indigenæ*, non sint *Animosi & Militares*, *Potentiam* suam admodum sobriè æstimet: Atque econtrâ, *Principes*, qui dominantur in *Gentes Animosas & Martias*, nôrint illi *fatis Vires* suas, si sibi aliàs non desint. Quod attinet ad *Copias Mercenarias* (quod solet adhiberi *Remedium* cum *Copiæ Natiuæ* desint) plena sunt omnia *Exemplis*; quibus liquidò patet, quod quicumque *Status* illis innitetur, poterit fortalsè *Pennas*, ad tempus breue, *Nido* maiores extendere, sed defluent illæ paulò post.

2. *Benedictio Iudæ, & Issacharis*, in vnum nunquàm conuenient: Nimirùm, vt eadem *Tribus* aut *Gens*, sit simul, & *Leonis Catulus*, & *Afînus procumbens inter Sarcinas*. Neque vnquàm fiet, vt *Populus* *Tributis* oppressus, fortis existat & *Bellicosus*. Verum est, *Collationes* publico consensu factas, minùs *Animos Subditorum* deicere, & deprimere, quam quæ ex *Imperio* mero indieuntur. Id quod liquidò videre est, in *Tributis Germaniæ Inferioris*, quas *Excisas* vocant; Atque aliquâ ex parte, in ijs, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum est, *Sermonem* iam institui, de *Animis* *Hominum*, non de *Opibus*. *Tributa* autem, quæ ex consensu conferuntur, & quæ ex *Imperio* imponuntur, etsi eadem *Res* sint, quoad *Opes* exhauriendas, variè tamen omninò *Animos Subditorum* afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum* *Tributis* grauatum, idoneum ad *Imperandum*, non esse.

3. *Aspirantibus* ad *Magnitudinem* *Regnis & Statibus*,
prorsùs

prorsùs cauendum, ne *Nobiles & Parricij*, atque (quos vocamus) *Generosi*, maiorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò Rem deducit, vt *Plebs* Regni sit humilis & abiecta; & nihil aliud ferè quam *Nobilium Mancipia & Operarij*. Simile quiddam fieri videmus in *Syluis cædis*; in quibus, si maior, quam par est, *Caudicum*, siue *Arborum maiorum* relinquatur *Numerus*, non renascetur *Sylua sincera, & pura*; sed maior *Pars* in *Vepres & Dumos* degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, vbi numerosior iusto est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignaua; atque eò demùm res redibit, vt nec *Centesimum quodque Caput*, sit, ad *Galeam* portandam, idoneum: Præsertim si *Peditatum* spectes; qui *Exercitùs* plerunque est *Robur præcipuum*; Vnde succedet magna *Populatio*, *Vires exiguæ*. Nusquam *Gentium*, hoc quod dico, luculentius comprobatum est, quam *Exemplis Angliæ & Galliæ*; Quarum *Anglia*, quamuis *Territorio, & Numero Incolarum*, longè inferior, potiores tamen *Partes* ferè sempèr in *Bellis* obtinuit; Hanc ipsam ob *Causam*, quod apud *Anglos, Coloni, & inferioris Ordinis Homines, Militiæ habiles* sint, *Rustici Galliæ* non itèm. Quâ in re, mirabili quâdam & profundâ *prudentiâ* excogitatum est, ab *Henrico Septimo Angliæ Rege* (Id quod in *Vita eius Historiâ* fusiùs tractauimus) vt *Prædia minora, atque Domus Agricolationis* instituerentur, quæ habeant certum, eumque *mediocrem Agri Modum annexum*, qui *distrahi non possit*; eo fine, vt ad *Victum liberaliorem* sufficiat; Vtque *Agricultura* ab ijs exerceretur, qui *Domini fuerint Fundi, aut saltèm vsufructuarij, non Conductitij aut Mercenarij*. Nam ita demùm *Characterem illum*, quo *Antiquam Italiam insigniuit Virgilius*, meretur *Regio aliqua*;

— *Terra potens Armis, atque cubere Glebâ.*

Neque prætercunda est illa *Pars Populi* (quæ *Angliæ*

ferè est peculiaris, nec alibi (quod scio) in usu, nisi fortè apud Polonos) *Famuli* scilicet *Nobilium*: Huius enim Generis, etiàm Inferiores, quoad Peditatum, Agricolis ipsis minimè cedunt. Quare certissimum est, quod Magnificentia, & Splendor ille Hospitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more sunt apud Nobiles & Generosos in Angliâ, ad Potentiam Militarem apprimè conducant; vbi contrà, Nobilium obscura, & magis priuata, & in se reducta Vitæ ratio, Copias Militares minuit.

4. Danda est omninò opera, vt *Arbor* ista *Monarchie*, qualis fuit *Nebuchadnezzaris*, *Truncum* habeat satis *ampulum, & robustum*, ad *Ramos* suos & *Frondes sustentandos*: Hoc est, vt Numerus *Indigenarum*, ad *Subditos extraneos* cohibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur *Status*, ad *Imperij Magnitudinem* benè comparati sunt, qui *Ius Ciuitatis*, facile & libentè largiuntur. Vana siquidem fuerit *Opinio*, posse Manipulum *Hominum*, vtcunque *Animis & Consilio* excellent, *Regiones* nimio plus amplas & *Spatiosas*, *Imperij Iugo* cohibere & frænare. Id ad tempus fortassè facere possunt, sed *Diurnitatem* hæc *Res* non assequitur. *Spartani* parci fuerunt, & difficiles in cooptandis nouis *Ciuiibus*. Vnde, donec intra paruos *Limites* dominati sunt, *Res* eorum firmæ fuerunt, & *Stabiles*: At postquàm *Limites* suos cœpissent proferre, & latiùs dominari, quam vt *Stirps* *Spartanorum*, *Turbam Exterorum*, *Imperio* commodè coercere posset, *Potentia* eorum subitò corruit. Nulla vnquàm *Respub.* *Sinus* suos, ad *nouos Ciues* recipiendos, tam profusè laxauit, quam *Respub. Romana*. Itaque par erat, *Instituto* tam prudenti, *Fortuna*; cùm in *Imperium* toto *Orbe* amplissimum succreuerint. *Moris* apud eos erat, *Ius Ciuitatis* promptè elargiri; Idque in supremo gradu: Hoc est, non solum *Ius Commercij*, *Ius Connubij*, *Ius Hereditatis*; verùm etiàm *Ius Suffragij*, & *Ius*

Ius Petitionis, siue *Honorum* : Hocque rursùs, non singulistantùm Personis, sed totis Familijs, imo Ciuitatibus, & nonnunquàm integris Nationibus communicârunt. Hùc adde Consuetudinem *deducendi Colonias*, quibus Romanæ Stirpes in Solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta, si simul componas, dices profectò, non Romanos se diffudisse super Vniuersum Orbem; sed contrà, Orbem vniuersum se diffudisse super Romanos : Quæ securissima *proferendi Imperij* est Ratio. Subit mirari sæpiùs *Imperium Hispanorum*; quod tam paucis Indigenis, tot Regna & Prouincias amplexari & frænare possit. At certè, Hispaniæ ipsæ, pro Arboris stemmate satis grandi haberi debent; cùm longè ampliorem contineant Regionum Tractum, quam Romæ aut Spartæ, sub Initijs suis, contigerat. Porrò, quanquàm *Ius Ciuitatis*, satis parcè soleant Hispani impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quippe, qui Cuiuscunque Nationis Homines, ad Militiam suam ordinariam, promiscuè admittant. Quinetiàm, summum Belli Imperium, haud rarò, ad Duces Natione non Hispanos deferunt. Attamen & illam ipsam, videntur, non ita pridèm, *Indigenarum* Paucitatem sensisse, eique succurrere cupiisse; vt ex *Pragmaticâ Sanctione*, hoc Anno Promulgatâ, cernere est.

5. Certissimum est, *Artes Mechanicas Sedentarias*, quæ non sub Dîo, sed sub Tecto exercentur; Atque *Manufacturas delicatas* (quæ Digitum potiùs quam Brachium requirunt) suâ naturâ Militaribus Animis esse contrarias. In vniuersum, Populi Bellicosi ferari gaudent; & Pericula quam Labores minùs exhorrent. Atque in hoc Ingenio suo, non sunt admodùm reprimendi, si Animos ipsorum in Vigore conseruare, cordi nobis sit. Magno itaque Adiumento, Spartæ, Athenis, Romæ, alijsque Antiquis Rebuspub. fuit, quod habuerint non *Ingenuos*, sed *Seruos* plerunque, quorum Laboribus istiusmodi Opificia

Opificia expediebantur. Verùm Mancipiorum vsus, post Legem Christianam receptam, maximâ ex parte, abiit in Desuetudinem. Huic verò Rei proximum est, vt Artes istæ, Alienigenis tantùm permittantur, qui propterea alliciendi, aut saltèm facilè recipiendi sunt. *Natiuorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum constare debet; Nempe, ex *Agricolis*; *Famulis ingenuis*; & *Artificibus*, quorum *Opera Robur & Lacertos viriles* postulant; Cuiusmodi sunt *Fabri Ferrarij, Lapidarij, Lignarij*, & similes; Non annumerando *Militiam Descriptam*.

6. Ante omnia, ad *Imperij Magnitudinem* confert, vt Gens aliqua, *Armorum studium* profiteatur, tanquàm Decus suum, & Institutum vitæ primarium, & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à nobis adhuc dicta sunt, ad *Habilitates* tantùm erga Arma spectant; Quorsùm autem *Habilitas*, si non Rei ipsi incumbitur, vt producat in Actum? *Romulus* (vt narrant, aut fingunt) postquàm è viuis excesserat, illud Ciuibus suis legauit, vt ante omnia Rem Militarem colerent, vnde in Caput Orbis Terrarum Vrbs eorum insurgeret: *Imperij Spartani* Fabrica vniuersa, (non nimis prudentèr quidem, sed diligentèr tamen) ad illum Finem & Scopum, composita est & constructa, vt Ciues sui Belligeratores essent. *Persarum & Macedonum*, idem erat Institutum, sed non tam constans aut diuturnum. *Britanni, Galli, Germani, Gothi, Saxones, Normanni*, & nonnulli alij, etiàm ad Tempus Armis se præcipuè dediderunt. *Turcæ* idem Institutum, Lege suâ haud paululùm extimulati, hodiè retinent, sed Magnâ cum Militiæ suæ (vt nunc est. declinatione. In Europâ Christianâ, Gens quæ illud adhuc retinet & profitetur, soli sunt *Hispani*. Verùm Res est, tam liquida, & manifesta, vnumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit studij, vt Verbis non indigeat. Satis sit innuisse, desperandum omninò

omnino alicui Nationi esse, quæ non ex Professo Arma & Militiam colat, ijsque præcipuè studeat & incumbat, sibi veluti vltro obuenturam, insignem aliquam *Imperij Magnitudinem*: Contrà autem, certissimum esse Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in Armorum Professione & Studijs diutiùs permanerint (Id quod Romani, Turcæque, potissimum fecere) viros in Imperio amplificando facere Progressus. Quin & illæ, quæ Bellicâ Gloriâ, per vnus tantummodò Seculi Spatium florere; inde tamen, vnico illo Seculo, eam Imperij Amplitudinem assecutæ sunt, quam longo post Tempore, etiàm remissâ illâ Armorum Disciplinâ, retinuerunt.

7. Præcepto præcedenti affine est; Vt *Status* quis vtatur eiusmodi *Legibus & Consuetudinibus*, quæ iustas illi Caussas, aut saltèm Prætextus, Arma capeffendi, tanquàm in promptu ministrent. Etenim, ea est insita Animis Hominum Iustitiæ Apprehensio, vt Bellum (quod tot sequuntur Calamitates) nisi grauem ob Caussam, saltèm speciosam, inferre abstineant. Turcis præstò est sempèr, & ad nutum, Belli Caussa; Propagatio scilicet Legis & Sectæ suæ. Romani, quanquàm pro magno decore Imperatoribus apud eos fuerit, si *Fines Imperij ipsorum protulissent*, tamen ob hanc solam Caussam, vt *Fines proferrentur*, nunquàm Bella susceperunt. Aspiranti igitur ad Imperium Nationi, illud in more sit; Vt *Sensum* habeat *vitidum & acrem*, *Iniuriæ* alicuius, vel Subditis suis Limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Ministris, illatæ; neque à primâ prouocatione diutiùs torpeat, aut tardet. Item, *Prompta* sit & *alacris*, ad *Auxilia mittenda Socijs suis, & Fœderatis*: Id quod perpetuum erat apud Romanos: Adeò vt, si fortè in populum Fœderatū, cui etiàm cum alijs Fœdus Defensiuū intercederet, Hostilis Impressio facta esset; atque ille à plurimis suppetias peteret, Romani omnium primi sempèr adessent, Beneficij

nificij Decus, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò attinet ad *Bella*, antiquis Temporibus, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo Iure illa fundata sint. Talia fuerunt *Bella*, quæ à Romanis suscepta erant, ad Græciam in Libertatem vindicandam: Talia à Lacedæmonijs & Atheniensibus, ad constituendas, aut euerendas Democratas, & Oligarchias: Talia quandòque illata sunt à Rebuspub. aut Principibus, sub prætextu, Subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præsentem sufficiat, vt illud decernatur; Non esse expectandam, *Statui* alicui, *Imperij Amplitudinem*, nisi ad quamuis Occasionem iustam se Armandi, protinùs expergiscatur.

8. Nullum omninò *Corpus*, siue sit illud *Naturale*, siue *Politicum*, absque *Exercitatione*, *Sanitatē* suam tueri queat. Regno autem, aut Reipub. iustum atque honorificum *Bellum* loco salubris *Exercitationis* est. *Bellum* Ciuile profectò instar *Caloris Febrilis* est; At *Bellum* Externum instar *Caloris ex Motu*, qui *Valetudini* imprimis conducit. Ex Pace enim deside atque torpente, & emolliuntur *Animi*, & corrumpuntur *Mores*. Sed vtcunque Res se habeat quatenùs ad alicuius *Statùs Felicitatem*, *Magnitudinis* proculdubiò interest, vt quasi sempèr in *Armis* sit. Atque *Exercitus Veteranus*, perpetuò tanquàm sub *Vexillis* habitus, etsi Res sit, magni proculdubiò *Sumptùs* & *Impensæ*; Attamen eiusmodi est, vt *Statui* alicui, quasi *Arbitrium Rerum* inter *Vicinos*, aut saltèm plurimùm *Existimationis* ad omnia conferat. Id quod insignitèr cernere est in *Hispanis*, qui iam per *Annos centum & Viginti*, *Exercitum Veteranum*, ad aliquas *Partes*, licet non sempèr ad eandem, aluerunt.

9. *Maris Dominium*, *Monarchiæ* quædam *Epitome* est. Cicero, de *Pompeij* contra *Cæsarem* *Apparatu*, scribens

bens ad Atticum; *Consilium* (inquit) *Pompeij*, planè *The- mistocleum* est; putat enim, qui *Mari* potitur, eum *Rerum potiri*. Atque *Cæsarem* *Pompeius*, proculdubiò delafasset, & attriuisset, nisi inani fiducia inflatus, ab illo Incepto destitisset. *Prælia Naualia*, quanti fuerint Momenti, ex multis Exemplis patet. *Pugna ad Actium* Orbis Imperium determinauit. *Pugna ad Insulas Cursolares, Circulum in Naribus Turcæ posuit*. Multoties certè euenit, vt *Victoriæ Nauales*, Finem Summæ Belli attulerint; Sed hoc factum est, cùm *Alex* huiusmodi *Præliorum*, totius Belli *Fortuna* commissa est. Illud minimè dubium, quod qui *Maris* potitur *Dominio*, in magnâ *Libertate* agit, & tantum, quantum velit, de Bello sumere potest: Vbi contrà, qui *Terrestribus Copijs* est superior, nihilominùs plurimis *Angustijs* conflictatur. At hodiè, atque apud nos *Europæos*, si vnquam, aut vsquam, *Potentia Naualis* (quæ quidem huic *Regno Britannicæ* in Dotem cessit) summi, ad *Rerum Fastigia*, Momenti est; tum quia pleraque *Europæ Regna* *Mediterranea* simpliciter non sunt, sed maximâ ex Parte *Mari* cincta; tum etiàm, quia *Vtriusque Indiæ Thesauri* & *Opes*, *Imperio Maris*, veluti *Accessorium* quiddam, existunt.

10. *Bella Moderna*, veluti in *Tenebris gesta*, censeri possunt, præ *Gloriâ* & *Decore* vario, quæ in *Homines Militares*, *priscis temporibus*, à *Rebus Bellicis*, resiliere solebant. Habemus hodiè, fortassè ad *Animos* faciendos, *Ordines* quosdam honorificos *Militiæ*; qui tamen iam facti sunt & *Armis* & *Togæ* communes: Etiàm in *Scutis Gentilitijs*, *Stemmata* nonnulla habemus: Insupèr, *Hospitia* quædam *Publica* *Militibus Emeritis* & *Mutilatis* destinata, & huiusmodi. Verùm, apud *Veteres*, in *Locis*, vbi *Victoriæ partæ* sunt, extructa *Trophæa*; *Laudationes Funebres*; & *Monumenta Magnifica Occumbentium* in *Bello*; *Coronæ Ciuicæ, Militares*, singulis con-

cessæ; Nomen ipsum *Imperatoris*, quod postea Reges maximi à Belli Ducibus mutuati sunt; Redeuntium Ducum, Bellis prosperè confectis, *celebres Triumphi*; *Donatiua*, atque *Largitiones ingentes* in Milites, sub Exercituum Dimissionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam insigni Splendore coruscantia, vt Pectoribus Mortalium, etiã maximè conglaciatis, Igniculos subdere, cãque ad Bellum inflammare potuerint. Ante omnia verò, *Mos ille Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompã, aut Spectaculum quoddam inane, sed inter Prudentissima planè Nobilissimaque Instituta numerandus: Vtpote, qui in se hæc tria haberet; *Ducum Decus & Gloriam*; *Ærarij ex Spolijs Locupletationem*; & *Donatiua Militum*. Verùm *Honor Triumphi*, fortassè *Monarchijs* non competit, præterquàm in Personis *Regis* ipsius, aut *Filiorum Regis*; Quod etiã, temporibus *Imperatorum*, Romæ obtinuit; Qui *Honorem* ipsum *Triumph*i, sibi & Filijs suis, de Bellis, quæ præfentes ipsi confecerant, tanquàm peculiarem reseruãrunt: *Vestimenta* autem solummodo, & *Insignia Triumphalia*, alijs Ducibus indulserunt.

Verùm, vt Sermones hos claudamus; Nemo est (vt testatur *Sacra Scriptura*) qui sollicitè cogitando, potest apponere ad *Staturam suam, Cubitum unum*; In pusillo scilicet *Corporis Humani Modulo*: Cæterùm, in magnâ *Regnorum & Rerumpub. Fabricã*, Imperium amplificare & *Fines proferre*, Reges penes & Dominantes est. Nam prudentè introducendo *Leges, Instituta, & Consuetudines*, quales iam proposuimus, & alias his similes, *Posteris, & Seculis futuris, Magnitudinis* Sementem fecerint. Verùm ista *Consilia* apud *Principes* rarò tractantur, sed *Res Fortunæ* plerunque committitur.

Atque hæc habuim⁹, quæ de *Proferendis Imperij Finibus*, in præsentia occurrunt. Verùm quorsùm ista *Commen-*
tatio;

tatio ; cum *Mozarchia Romana*, futura fit inter Mundanas (vt creditur) vltima. Nisi quod nobis Instituto nostro fidis, neque vsquam de Viâ declinantibus (quandoquidè *Amplificatio Imperij*, fuerit inter *Officia tria Politices*, tertium) illud omninò prætermittere, non licebit. Restat iam *Defideratum* alterum, ex ijs, quæ posuimus, duobus, Nimirum, de *Iustitiâ Vniuersali*, siue de *Fontibus Iuris*.

Qui de *Legibus* scripserunt, omnes vel tanquàm Philosophi, vel tanquàm Iurisconsulti, Argumentum illud tractauerunt. Atque Philosophi proponunt multa, dictu pulchra, sed ab vsu remota. Iurisconsulti autem, suæ quisque Patriæ Legum, vel etiàm Romanarum, aut Pontificiarum, Placitis obnoxij & addicti, Iudicio sincero non vtuntur ; sed tanquàm è Vinculis sermocinantur. Certè Cognitio ista ad Viros Ciuiles propriè spectat ; qui optimè nôrunt, quid ferat Societas humana, quid Salus Populi, quid Æquitas Naturalis, quid Gentium Mores, quid Rerumpub. Formæ diuersæ : Ideòque possint de *Legibus*, ex Principijs & Præceptis, tam Æquitatis Naturalis, quam Politices, decernere. Quamobrèm id nunc agatur, vt *Fontes Iustitiæ*, & *Vtilitatis Publicæ*, petantur ; & in singulis *Iuris Partibus*, *Character* quidam & *Idea Iusti* exhibeatur ; ad quam Particularium Regnorum & Rerumpub. *Leges*, probare, atque inde Emendationem moliri, quisque, cui hoc cordi erit & curæ, possit. Huius igitur rei, more nostro, *Exemplum*, in *uno Titulo*, proponemus.

Exemplum *Tractatus* de *Iustitiâ* *Uniuersali*,
siue de Fontibus Iuris, in vno Titulo,
per Aphorismos.

P R O O E M I V M.

A P H O R I S M V S I.

IN *Societate Ciuili*, aut *Lex*, aut *Vis* valet. Est autem &
Vis quædam *Legem simulans*; & *Lex* nonnulla magis
vim sapiens, quam *Æquitatem Iuris*. *Triples est igitur*
Iniustitiæ Fons; *Vis mera*; *Illaqueatio malitiosa præ-*
textu Legis; & *Acerbitas ipsius Legis*.

A P H O R I S M V S 2.

Firmamentum Iuris Priuati tale est. Qui Iniuriam fa-
cit, Re, utilitatem, aut Voluptatem, capit, Exemplo, Peri-
culum. Cæteri, utilitatis aut Voluptatis illius, participes non
sunt, sed Exemplum ad se pertinere putant. Itaque facile
coeunt in Consensum, ut caueatur sibi per Leges; ne Iniu-
riæ per vices ad singulos redeant. Quod si ex Ratione Tem-
porum, & Communione Culpæ, id eueniat, ut pluribus &
Potentioribus, per Legem aliquam, Periculum creetur, quam
caueatur, Factio soluit Legem; Quod & sæpè fit.

A P H O R I S M V S 3.

At Ius Priuatum, sub Tutelâ Iuris Publici, latet. Lex
enim cauet Ciuibus, Magistratus Legibus. Magistratuuum
autem Auctoritas pendet ex Maiestate Imperij, & Fabricâ
Politix, & Legibus Fundamentalibus. Quare, si ex illâ
parte Sanitas fuerit, & recta Constitutio, Leges erunt in
bono Vsu; sin minus, parùm in ijs Præsidiij erit.

A P H O R I S M V S 4.

Neque tamen Ius Publicum ad hoc tantùm spectat, ut
addatur tanquam Custos Iuri priuato, ne illud violetur; at-
que ut cessent Iniuriæ; Sed extenditur etiã ad Religionem,

&

¶ *Arma, & Disciplinam, & Ornamenta, & Opes, denique ad omnia circa Bene Esse Ciuitatis.*

APHORISMVS 5.

Finis enim & Scopus, quem Leges intueri, atque ad quem, Inssiones & Sanctiones suas, dirigere debent, non alius est, quam ut Ciues feliciter degant. Id fiet, si Pietate & Religione rectè instituti; Moribus honesti; Armis aduersus Hostes Externos tuti; Legum auxilio aduersus Seditiones, & priuatas Iniurias muniti; Imperio & Magistratibus obsequentes; Copijs & Opibus locupletes & florentes fuerint. Harum autem Rerum Instrumenta & Nerui sunt Leges.

APHORISMVS 6.

Atque hunc Finem Optime Leges assequuntur, Plurimæ verò ipsarum aberrant. Leges enim, mirum in modum, & maximo interuallo, inter se differunt; Vt Aliæ excellent; Aliæ mediocriter se habeant; Aliæ prorsus vitiosæ sint. Dictabimus igitur pro Iudicij nostri Modulo, quasdam tanquam Legum Leges; Ex quibus Informatio peti possit, quid in singulis Legibus, bene aut perperam positum aut constitutum sit.

APHORISMVS 7.

Antequam verò ad Corpus ipsum Legum Particularium deueniamus; perstringemus paucis, Virtutes & Dignitates Legum in genere. Lex bona censeatur, quæ sit Intimatione certa; Præcepto iusta; Executione comoda; Cum Formâ Politicæ congrua; & Generans Virtutem in Subditis.

TITVLVS I.

De Prima Dignitate Legum, vt sint certæ.

APHORISMVS 8.

Legis tantum interest vt certa sit, vt absque hoc nec Iusta esse possit. Si enim incertam Vocem det Tuba, quis

quis se parabit ad Bellum? *Similiter, si incertam vocem det Lex, quis se parabit ad Parendum? ut moneat igitur oportet, priusquam feriat. Etiam illud rectè positum est; Optimam esse Legem, quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis: Id quod Certitudo eius præstat.*

APHORISMVS 9.

Duplex Legum Incertitudo: Altera, ubi Lex nulla præscribitur; Altera, ubi ambigua & obscura. Itaque de Casibus omissis à Lege, primò dicendum est; ut in his etiàm inueniatur aliqua Norma Certitudinis.

De Casibus omissis à Lege.

APHORISMVS 10.

Angustia Prudentiæ Humanæ, Casus omnes, quos *Tempus reperit, non potest capere. Non rarò itaque se ostendunt Casus Omissi & Noui. In huiusmodi Casibus, triplex adhibetur Remedium, siue Supplementum; vel per Processum ad Similia; vel per vsum Exemplorum, licet in Legem non coaluerint; vel per Iurisdictiones, quæ statuunt ex Arbitrio boni Viri, & secundum Discretionem sanam; siue illæ Curia fuerint Prætoria, siue Censoria.*

De Processu ad Similia, & Extensionibus Legum.

APHORISMVS 11.

IN Casibus omissis, *deducenda est Norma Legis à similibus; sed cautè, & cum Iudicio. Circa quod seruandæ sunt Regula sequentes. Ratio prolifica, Consuetudo sterilis esto, nec generet casus. Itaque quod contra Rationem Iuris receptum est, vel etiàm ubi Ratio eius est obscura, non trahendum est ad Consequentiam.*

APHORISMVS 12.

Bonum publicum infigne, rapit ad se Casus omissos.

Quamobrem,

Quamobrem, quando Lex aliqua, Reipub. Commodi notabiliter, & maiorem in modum intuetur, & procurat, Interpretatio eius Extensiuua esto, & Amplians.

APHORISMVS 13.

Durum est torquere Leges, ad hoc ut torqueant Homines. Non placet igitur extendi Leges pœnales, multò minùs Capitales, ad Delicta noua. Quod si Crimen vetus fuerit, & Legibus notum; sed Prosecutio eius incidat in Casum nouum, à Legibus non prouisum; omninò recedatur à placitis Iuris, potius quam delicta maneant impunita.

APHORISMVS 14.

In Statutis, quæ Ius Commune (præsertim circa ea, quæ frequentèr incidunt, & diù coaluerunt) planè abrogant, non placet procedi per Similitudinem ad Casus Omissos. Quando enim Respub. totà Lege diù caruerit; idque in Casibus expressis; parum periculi est, si Casus Omissi expectent Remedium à Statuto Nouo.

APHORISMVS 15.

Statuta, quæ manifestò Temporis Leges fuere, atque ex Occasionibus Reipub. tunc inualecentibus nata, mutatà ratione Temporum, satiu habent, si se in proprijs Casibus sustinere possint: Præposterum autem esset, si ad Casus Omissos, vilo modo traherentur.

APHORISMVS 16.

Consequentia non est Consequentia: sed fisti debet Extensio intra Casus proximos. Alioqui labetur paulatim ad Dissimilia; Et magis valebunt Acumina Ingeniorum, quam Auctoritates Legum.

APHORISMVS 17.

In Legibus & Statutis breuioris Stili, Extensio facienda est liberius. At in illis, quæ sunt Enumeratiua Casuum Particularium, cautiùs. Nam ut Exceptio firmat vim Legis, in Casibus non Exceptis; ita Enumeratio infirmit eam, in Casibus non Enumeratis.

APHORISMVS 18.

Statutum Explanatorium claudit Riuos Statuti prioris; nec recipitur postea Extensio in alterutro Statuto. Neque enim facienda est Super-Extensio à Iudice; vbi semel cœpit fieri Extensio à Legē.

APHORISMVS 19.

Solennitas Verborum, & Actorum, non recipit Extensionem ad Similia. Perdit enim Naturam Solennis, quod transit à More ad Arbitrium: Et Introductio nouorum, corrumpit Maiestatem veterum.

APHORISMVS 20.

Procliuus est Extensio Legis ad Casus Post-natos; qui in Rerum Naturâ non fuerunt tempore Legis latae. Vbi enim Casus exprimi non poterat, quia tunc nullus erat, Casus Omissus habetur pro Expresso, si similis fuerit Ratio.

Atque de Extensionibus Legum, in Casibus Omissis, hæc dicta sint: Nunc de vsu Exemplorum dicendum.

De Exemplis, & vsu eorum.

APHORISMVS 21.

DE Exemplis iam dicendum est, ex quibus Ius hauriendum sit, vbi Lex deficit. Atque de Consuetudine, quæ Legis Species est; deque Exemplis, quæ per frequentem vsum, in Consuetudinem transferunt, tanquam Legem tacitam; suo loco dicemus. Nunc autem de Exemplis loquimur, quæ rarò & sparsim interueniunt, nec in Legis vim coaluerunt; quando, & quâ cautione, Norma Iuris ab ipsis petenda sit, cum Lex deficiat.

APHORISMVS 22.

Exempla à Temporibus Bonis & Moderatis petenda sunt; non Tyrannicis, aut Factiosis, aut Dissolutis. Huiusmodi Exempli Temporis Partus spurij sunt; & magis nocent, quam docent.

APHORISMVS 23.

In Exemplis, Recentiora habenda sunt pro Tutioribus. Quod enim paulò antè factum est, unde nullum sit securum Incommodum, quid ni iterùm repetatur? Sed tamen minus habent Auctoritatis Recentia. Et si fortè Res in melius reslitui opus sit, Recentia Exempla magis Seculum suum sapiunt, quam rectam Rationem.

APHORISMVS 24.

At Vetustiora Exempla, cautè, & cum Delectu recipienda: Decursus siquidem Ætatis multa mutat; ut quod tempore videatur antiquum, id perturbatione, & Inconformitate ad Presentia, sit plarè nouum. Medij itaque Temporis Exempla sunt optima, veletiam talis Temporis, quod cum Tempore currente plurimum conueniat; quod aliquando prestat Tempus Remotius, magis quam in Proximo.

APHORISMVS 25.

Intra Fines Exempli, vel citra potius, se cohibeto, nec illos ullo modo excedito. Vbi enim non adest Norma Legis, omnia quasi pro Suspectis habenda sunt. Itaque ut in Obscuris, minimum sequitor.

APHORISMVS 26.

Cauendum ab Exemplorum Fragmentis & Compendijs: atque integrum Exemplum, & vniuersus eius Processus introspectendus. Si enim inciuile sit, nisi totà Lege perspectà, de Parte eius iudicare, multò magis hoc valere debet in Exemplis; Quæ ancipitis sunt vsùs, nisi valdè quadrent.

APHORISMVS 27.

In Exemplis plurimum interest, per quas Manus transierint, & transacta sint. Si enim apud Scribas tantum, & Ministros Iustitiæ, ex Cursu Curix, absque Notitià manifestà Superiorum, obtinuerint; Aut etiam apud Errorum Magistrum Populum; conculcanda sunt, & parui facienda. Sin apud Senatores, aut Iudices, aut Curias Principales,

les, ita sub oculis posita fuerint, ut necesse fuerit illa, Approbatione Iudicum, saltē tacitâ, munita fuisse, plus Dignationis habent.

APHORISMVS 28.

Exemplis, quæ publicata fuerint, utcumque minis fuerint in usu, cum tamen Sermonibus, & Disceptationibus Hominum, agitata & ventilata extiterint, plus Auctoritatis tribuendum. Quæ verò in Scrinijs & Archiuis manserunt, tanquàm sepulta, & palàm in Obluionem transferunt, minis. Exempla enim, sicut Aquæ, in Profluente sanissima.

APHORISMVS 29.

Exempla, quæ ad Leges spectant, non placet ab Historicis peti; sed ab Actis publicis, & Traditionibus diligentioribus. Versatur enim Infelicitas quedam inter Historicos vel optimos, ut Legibus, & Actis Iudicialibus, non satis immorentur; Aut si fortè Diligentiam quandam adhibuerint, tamen ab Authenticis longè variant.

APHORISMVS 30.

Exemplum, quod Ætas Contemporanea, aut Proxima respuit, cum Calus subinde recurreret, non facile admittendum est. Neque enim tantum pro illo facit, quod Homines illud quandoque vsurparunt; quam contra, quod Experti reliquerunt.

APHORISMVS 31.

Exempla in Consilium adhibentur, non utique iubent, aut imperant. Igitur ita regantur, ut Auctoritas præteriti Temporis flectatur ad Vlum præsentis.

Atque de Informatione ab exemplis, vbi Lex deficit, hæc dicta sint. Iam dicendum de Curijs Prætorijs, & Censorijs.

De Curijs Prætorijs & Censorijs.

APHORISMVS 32.

Curix sunt & Iurisdictiones, que statuant ex Arbitrio boni Viri, & Discretionis sanæ, ubi Legis Norma deficit. Lex enim, (ut antea dictum est) non sufficit Calibus; sed ad ea, que plerunque accidunt, aptatur. Sapientissima autem Res Tempus, (ut ab Antiquis dictum est) & nouorum Casuum quotidie Auctor, & Inuentor.

APHORISMVS 33.

Interveniunt autem novi Casus, & in Criminalibus; qui Penam indigent; & in Ciuilibus, qui Auxilio. Curias, que ad priora illa respiciunt, Censorias; que ad Posteriora, Prætorias appellamus.

APHORISMVS 34.

Habent Curix Censorix Iurisdictionem & Potestatem, non tantum noua Delicta puniendi, sed etiam Pœnas à Legibus constitutas, pro Delictis veteribus augendi; si Casus fuerint odiosi, & Enormes, modo non sint Capitales. Enorme enim, tanquam Nouum est.

APHORISMVS 35.

Habeant similiter Curix Prætorix Potestatem, tam Subueniendi contra Rigorem Legis, quam Supplendi Defectum Legis. Si enim porrigi debet Remedium ei, quem Lex præterijt; multo magis ei, quem vulnerauit.

APHORISMVS 36.

Curix istæ Censorix, & Prætorix omninò intra Casus enormes & extraordinarios se continent; nec Iurisdictiones ordinarias inuadunt; Ne fortè tendat res ad Supplantationem Legis, magis quam ad Supplementum.

APHORISMVS 37.

Iurisdictiones istæ, in Supremis tantum Curijs resident, nec ad Inferiores communicantur. Parum enim abest, à

Potestate Leges Condendi, Potestas eas Supplendi, aut Extendendi, aut Moderandi.

APHORISMVS 38.

At Curia illa vni Virone committantur, sed ex Pluribus constent. Nec Decreta exeant cum Silentio; sed Iudices Sententia suae Rationes adducant, idque palam, atque astante Corona: ut quod ipsa Potestate sit liberum, Fama tamen & Existimatione sit circumscriptum.

APHORISMVS 39.

Rubricae Sanguinis ne sunt; Nec de Capitalibus, in quibuscunque Curijs, nisi ex Lege nota & certa, pronunciato. Indixit enim Mortem Deus ipse prius; postea inflixit. Nec Vita eripienda nisi ei, qui se in suam Vitam peccare prius nosset.

APHORISMVS 40.

In Curijs Cenforijs Calculum tertium dato; ut Iudicibus non imponatur Necessitas, aut Absoluendi, aut Condemnandi, sed etiam ut non Liquere pronunciare possint. Etiam Cenforia non tantum Poena, sed & Nota esto: Scilicet, quae non infligat Supplicium, sed aut in Admonitionem definat, aut Reos Ignominia leui, & tanquam Rubore castiget.

APHORISMVS 41.

In Curijs Cenforijs, omnium magnorum Criminum, & Scelerum, Actus Inchoati, & Medij, puniuntur; licet non sequatur Effectus Consummatus: Isque sit earum Curiarum Vfus vel maximus: Cum & Seueritatis interfit, Initia Scelerum puniri; & Clementiae, Perpetrationem eorum (puniendo Actus medios) intercipi.

APHORISMVS 42.

Cauendum imprimis, ne in Curijs Praetorijs, praebeatur Auxilium in Casibus, quos Lex non tam omisit, quam pro Leuibus contempserit, aut pro Odiosis Remedio indignos iudicauit.

APHORISMVS 43.

Maxime omnium interest Certitudinis Legum (de qua

qui nunc agimus,) ne Curia Prætoria intumescant & exundent in tantum, ut Prætextu Rigoris Legum mitigandi, etiã Robur, & Nervos ijs incidant, aut laxent; omnia trahendo ad Arbitrium.

APHORISMVS 44.

Decernendi contra Statutum expressum, sub vlllo æquitatis Prætextu, Curijs Prætorijs Ius ne esto. Hoc enim si fieret, Iudex prorsus transfret in Legislatorem, atque omnia ex Arbitrio penderent.

APHORISMVS 45.

Apud nonnullos receptum est, ut Iurisdictiono, quæ decernit secundum Æquum & Bonum; atque illa altera, quæ procedit secundum Ius strictum, iisdem Curijs deputentur: Apud alios autem, ut diuersis. Omnino placet Curiarum Separatio. Neque enim seruabitur Distinctio Casuum, si fiat Commixtio Iurisdictionum: Sed Arbitrium Legem tandem trahet.

APHORISMVS 46.

Non sine Causâ in Vsum venerat apud Romanos, Album Prætoris, in quo præscripsit, & publicauit, quomodo ipse Ius dicturus esset. Quo Exemplo Iudices in Curijs Prætorijs, Regulas sibi certas, (quantum fieri potest) proponere, easque publicè affigere debent. Etenim optima est Lex, quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis; Optimus Iudex, qui minimum sibi.

Verum de Curijs istis fusiùs tractabimus, cum ad locum de Iudicijs veniemus; Obiter tantum iam locuti de ijs, quatenus Expediant, & suppleant Omnia à Lege.

De Retrospectione Legum.

APHORISMVS 47.

E*st & aliud Genus Supplementi Casuum omissorum, cum Lex Legem superuenit, atque simul Casus Omis-*
 fos

fos trahit. Id fit in Legibus, siue Statutis, quæ retrospicunt, ut vulgò loquuntur. Cuius Generis Leges, rarò, & magnà cum Cautione, sunt adhibendæ. Neque enim placet Ianus in Legibus.

APHORISMVS 48.

Qui Verba, aut Sententiam Legis, Captione, & Fraude eludit, & circumscibit, dignus est, qui etiàm à Lege sequente innodetur. Igitur in Casibus Fraudis, & Euasione dolosæ, iustum est, ut Leges retrospiciant, atque alteræ alteris in subsidijs sint; ut qui Dolos meditatur, & Euerfionem Legum Præsentium, saltèm à Futuris metuat.

APHORISMVS 49.

Leges, quæ Actorum, & Instrumentorum veras Intentiones, contra Formularum aut Solennitatum Defectus, roborant & confirmant, rectissimè Præterita completuntur. Legis enim, quæ retrospicit, Vitium vel præcipuum est, quod Perturber. At huiusmodi Leges confirmatorix, ad Pacem & Stabilimentum eorum, quæ transacta sunt, spectant. Cauendum tamen est, ne conuellantur Res iudicata.

APHORISMVS 50.

Diligentè attendendum, ne eæ Leges tantùm ad Præterita respicere putentur, quæ Anteaacta infirmant: Sed & eæ, quæ futura prohibent & restringunt, cum præteritis necessariò connexa. Veluti, si quæ Lex Artificibus aliquibus interdicat, ne Mercimonia sua in Posterum Vendant: Hæc sonat in posterum, sed operatur in Præteritum: Neque enim illis alià Ratione victum querere iam integrum est.

APHORISMVS 51.

Lex Declaratoria omnis, licet non habet Verba de Præterito, tamen ad Præterita, ipsà vi Declarationis, omninò trahitur. Non enim tum incipit Interpretatio cum declaratur, sed efficitur tanquàm Contemporanea ipsi Legi. Itaque Leges Declaratorias ne ordinato, nisi in Casibus, ubi Leges cum Iustitià retrospicere possint.

Hic verò eam Partem absoluiimus, quæ tractat de Incertitudine

certitudine Legum vbi inuenitur Lex nulla. Iam dicendum est de alterâ illâ Parte, vbi scilicet Lex extat aliqua, sed perplexa, & obscura.

De Obscuritate Legum.

APHORISMVS 52.

Obscuritas Legum, à quatuor Rebus, Originem ducit; *vel ab Accumulatione Legum nimia, præsertim admixtis Obsoleteis. Vel à Descriptione earum ambigua, aut minus perspicua, & dilucida: vel à Modis Enuclendi Iuris neglectis, aut non benè institutis: vel denique, à Contradictione & Vacillatione Iudiciorum.*

De Accumulatione Legum nimia.

APHORISMVS 53.

Dicit Propheta; *Pluet super eos Laqueos. Non sunt autem peiores Laquei, quam Laquei Legum, præsertim Pænaliū; Si numero immensa, & Temporis Decursu inutiles, non Lucernam pedibus præbeant, sed Retia potius obijciant.*

APHORISMVS 54.

Duplex in vsum venit Statuti noui condendi Ratio: Altera Statuta priora circa idem Subiectum confirmat & roborat; dein nonnulla addit aut mutat. Altera abrogat & delet cuncta, que antè ordinata sunt, & de Integro Legem nouam & vniuniformem substituit. Placet posterior Ratio. Nam ex priore Ratione, Ordinationes deueniunt complicatae & perplexæ; & quod instat agitur sanè, sed Corpus Legum interim redditur vitiosum. In posteriore autem; maior certè est adhibenda Diligentia, dum de Lege ipsa deliberatur; Et antea acta scilicet euoluenda, & pensitanda, antequàm Lex feratur: Sed optimè procedit per hoc Legum Concordia in futurum.

APHORISMVS

APHORISMVS 55.

Erat in more apud Athenienses, ut contraria Legum Capita, (quæ Anti-Nomias vocant) quotannis à sex Viris examinarentur, & quæ reconciliari non poterant, proponerentur populo, ut de illis certum aliquid statueretur. Ad quorum exemplum, ij, qui Potestatem in singulis Polityjs Legum condendarum habent, per Triennium, aut Quinquennium, aut prout videbitur, Anti-Nomias retractant. Eæ autem à viris, ad hoc delegatis, priùs inspiciantur, & præparentur, & demùm Comitij exhibeantur; ut quod placuerit, per Suffragia stabiliatur, & figatur.

APHORISMVS 56.

Neque verò contraria Legum Capita reconciliandi, & omnia (ut loquuntur) Saluandi, per Distinctiones subtiles, & quasitas, nimis sedula aut anxia Cura esto. Ingenij enim hæc tela est: Atque utcunque Modestiam quandam & Reuerentiam præ se ferat, inter noxia tamen censenda est; utpote quæ reddat Corpus vniuersum Legum varium, & malè confutum. Melius est prorsus, ut succumbant Deteriora, & Meliora stent sola.

APHORISMVS 57.

Obsoletæ Leges, & quæ abierunt in Desuetudinem, non minùs quam Anti-Nomix, proponantur à Delegatis ex officio tollendæ. Cùm enim Statutum expressum regularitèr desuetudine non abrogetur, fit ut ex Contemptu Legum Obsoletarum, fiat nonnulla Auctoritatis Iactura etiàm in reliquis: Et sequitur Tormenti illud genus Mezentij, ut Leges viuæ in complexu Mortuarum perimantur. Atque omninò cauendum est à Gangrænâ in Legibus.

APHORISMVS 58.

Quin & in Legibus & Statutis obsoletis, nec nouitèr promulgatis, Curijs Prætorijs interim contra eas decernendi Ius esto. Licet enim non malè dictum sit, Neminem oportere Legibus esse Sapientiozem, tamen intelligatur hoc de Legibus, cùm euigilent, non cùm dormitent. Contra

Recentiora

Recentiora verò Statuta (quæ Iuri publico nocere deprehenduntur) non vtiq̃ Prætoribus, sed Regibus, & Sanctioribus Consilijs, & Supremis Potestatibus auxilium præbendi Ius esto: Earum Executionem per Ediçta aut Acta suspendendo, donec redeant Comitia, aut huiusmodi Cætus, qui potestatem habeant eas abrogandi; Ne Salus Populi interim periclitetur.

De nouis Digestis Legum.

APHORISMVS 59.

Quod si Leges aliæ super alias Accumulatæ, in tam vasta excrauerint Volumina, aut tantâ confusione laborauerint, vt eas de integro retractare, & in Corpus sanum, & habile redigere, ex Vsu fit; Id ante omnia agito; atque Opus eiusmodi Opus Heroicum esto: Atque Auctores talis Operis, inter Legislatores, & Instauratores, ritè & meritò numerantur.

APHORISMVS 60.

Huiusmodi Legum Expurgatio, & Digestum nouum, quinque rebus absoluitur. Primò, omittantur Obsolete, quæ Iustinianus Antiquas Fabulas vocat. Deinde ex Anti-Nomijs recipiantur probatissimæ, aboleantur contrariæ. Tertiò Homio-Nomiæ, siue Leges quæ idem sonant, atque nil aliud sunt, quam Iterationes eiusdem rei, expungantur; atque vna quæpiam ex ijs, quæ maxime est perfecta, retineatur vice omnium. Quartò, si quæ Legum nihil determinent, sed Quæstiones tantùm proponant, easque relinquant indecisas, similiter facessant. Postremò, quæ verbosæ inueniuntur, & nimis Prolixæ, contrahantur magis in arctum.

APHORISMVS 61.

Omninò verò ex Vsu fuerit, in nouo Digesto Legum, Leges pro Iure Communi receptas, quæ tanquàm immemorales sunt in Origine suâ; atque ex alterâ parte, Statu-

ta de Tempore in Tempus superaddita; seorsum digerere & componere: Cum in plurimis rebus, non eadem sit, in Iure dicendo, Iuris Communis, & Statutorum Interpretatio, & Administratio. Id quod fecit Trebonianus in Digesto, & Codice.

APHORISMVS 62.

Verum, in huiusmodi Legum Regeneratione, atque Structurâ nouâ, veterum Legum, atque Librorum Legis Verba prorsus & Textum retineto: Licet per Centones, & Portiones exiguas eas excerpere necesse fuerit: Ea deinde ordine contextito. Etsi enim fortasse commodius, atque etiâ, si ad rectam Rationem respicias, melius hoc transigi posset per Textum nouum, quam per huiusmodi Consarcinationem; tamen in Legibus, non tam stilus, & Descriptio, quam Auctoritas, & huius Patronus Antiquitas spectanda est. Aliàs videri possit huiusmodi Opus Scholasticum potius quiddam, & Methodus, quam Corpus Legû Imperantiû.

APHORISMVS 63.

Consultum fuerit in nouo Digesto Legum, Vetera Volumina non prorsus deleri, & in Obluionem cedere, sed in Bibliothecis saltem manere; licet Vfus eorum vulgaris & promiscuus prohibeatur. Etenim in Causis grauioribus, non abs re fuerit, Legum Præteritarum Mutationes, & Series, consulere & inspicere; ac certè solenne est Antiquitatem Præsentibus aspergere. Nouum autem huiusmodi Corpus Legum, ab ijs, qui in Politijs singulis habent Potestatem Legislatoriam, prorsus confirmandum est; ne fortè prætextu Veteres Leges digerendi, Leges nouæ imponantur occultò.

APHORISMVS 64.

Optandum esset, vt huiusmodi Legum Instauratione, illis Temporibus suscipiatur, quæ Antiquioribus, quorum Acta & Operare ractant, Literis & Rerum Cognitione præstiterint. Quod secus in Opere Iustiniani euenit. Infelix Res namque est, cum ex Iudicio & Delectu Ætatis minimis Prudentis & eruditæ, Antiquorum Opera mutilantur,

lentur, & recomponantur. Veruntamen sæpè Necessarium est, quòd non Optimum.

Atque de Legum Obscuritate, quæ à nimiâ, & confusâ earum Accumulatione fit, hæc dicta sint. Iam de Descriptione earum, ambiguâ & obscurâ, dicendum.

De Descriptione Legum perplexâ, & Obscurâ.

APHORISMVS 65.

Descriptio Legum obscura oritur, Aut ex Loquacitate & Verbofitate earum; Aut rursus ex Breuitate nimiâ; Aut ex Prologo Legis, cum ipso Corpore Legis, pugnante.

APHORISMVS 66.

De Obscuritate verò Legum, quæ ex earum Descriptione prauâ oritur, iam dicendum est. Loquacitas, quæ in perscribendo Leges in vsum venit, & Prolixitas, non placet. Neque enim, quod vult & captat, vllò modo assequitur, sed contrarium potius. Cum enim Casus singulos particulares, verbis appositis & proprijs, persequi & exprimere contendat, maiorem inde sperans certitudinem; Econtrà Quæstiones multiplices parit de Verbis; vt difficilius procedat Interpretatio secundum Sententiam Legis, (quæ sanior est & verior) propter Strepitum Verborum.

APHORISMVS 67.

Neque propterea nimis Concisa & Affectata Breuitas, Maiestatis gratiâ, & tanquàm magis Imperatoria, probanda est; præsertim his Seculis, ne fortè sit Lex instar Regule Lesbix. Mediocritas ergo affectanda est; & Verborum exquirenda generalitas, benè terminata; quæ licet Casus comprehensos non sedulo persequatur, attamen non comprehensos satis perspicuè excludat.

APHORISMVS 68.

In Legibus tamen, atque Edictis Ordinarijs & Politicis,

ticis, in quibus, ut plurimum, nemo Iuriconsultum adhibet, sed suo Sensui confidit, Omnia fusiùs explicari debent, & ad captum vulgi, tanquam digito monstrari.

APHORISMVS 69.

Neque nobis Prologi Legum, qui inepi olim habiti sunt, & Leges introducunt Disputantes, non Iubentes, utique placerent, si priscos Mores ferre possemus. Sed Prologi illi Legum plerunque (ut nunc sunt Tempora) necessario adhibentur, non tam ad Explicationem Legis, quam instar Suationis, ad perferendam Legem in Comitijs; & rursus ad satisfaciendum Populo. Quantum fieri potest tamen Prologi evitentur, & Lex incipiat à Iussione.

APHORISMVS 70.

Intentio & Sententia Legis, licet ex Præfationibus, & Præambulis (ut loquuntur) non malè quandoque eliciatur; Attamen Latitudo aut Extensio eius, ex illis minimè peti debet. Sæpè enim Præambulum arripit nonnulla ex maximè plausibilibus, & Speciosis ad Exemplum, cum Lex tamen multò plura complectatur: Aut contrà, Lex restringit, & limitat complura, cuius Limitationis rationem, in Præambulo inseri, non fuerit Opus. Quare Dimensio & Latitudo Legis ex Corpore Legis petenda. Nam Præambulum, sæpè aut ultra aut citrà cadit.

APHORISMVS 71.

Est verò Genus perscribendi Leges valdè vitiosum. Cum scilicet Casus, ad quem Lex collimat, fuse exprimitur in Præambulo: Deinde ex Vi Verbi (Talis) aut huiusmodi Relatiui, Corpus Legis retrò vertitur in Præambulum, vnde Præambulum inseritur, & incorporatur ipsi Legi: Quod & obscurum est, & minùs tutum; quia non eadem adhiberi consuevit Diligentia, in ponderandis & examinandis Verbis Præambuli, que adhibetur in Corpore ipsius Legis.

Hanc partem de Incertitudine Legum, quæ ex malà Descriptione ipsarum Ortum habet, fusiùs tractabimus, quandò de Interpretatione Legum postea agemus. Atque

que de Descriptione Legum Obscurâ hæc dicta sunt; Iam de Modis enucleandi Iuris dicendum.

De Modis Enucleandi Iuris, & tollendi Ambigua.

APHORISMVS 72.

Modi Enucleandi Iuris, & Tollendi Dubia, *quinque sunt. Hoc enim fit, Aut per Percriptiones Iudiciorum; Aut per Scriptores Authenticos; Aut per Libros Auxiliares; Aut per Prælectiones; Aut per Responsa, siue Consulta Prudentum. Hæc omnia, si bene instituantur, præstò erunt magnæ Legum Obscuritati Subsidia.*

De percriptione Iudiciorum.

APHORISMVS 73.

An te omnia; Iudicia reddita in Curijs Supremis & Principalibus, atque Caussis Grauioribus, præsertim dubijs, quæque aliquid habent Difficultatis, aut Nouitatis, diligenter, & cum fide excipiunt. Iudicia enim Anchora Legum sunt, ut Leges Reipub.

APHORISMVS 74.

Modus huiusmodi Iudicia excipiendi, & in Scripta referendi, talis esto. Casus præcisè; Iudicia ipsa exactè per scribito; Rationes Iudiciorum, quas adduxerunt Iudices, adijcito; Casuum, ad Exemplum adductorum, Auctoritatem, cum Casibus Principalibus, ne commisceto; De Aduocatorum Perorationibus, nisi quidpiam in ijs fuerit admodum eximium, sileto.

APHORISMVS 75.

Personæ, quæ huiusmodi Iudicia excipiant, ex Aduocatis maxime doctis sunt, & Honorarium liberale ex Publico excipiunt. Iudices ipsi ab huiusmodi Percriptionibus

bus abstinento; ne fortè Opinionibus proprijs addicti, & Auctoritate propriâ freti, Limites Referendarij transcendant.

APHORISMVS 76.

Iudicia illa, in Ordine, & Serie Temporis, digerito; non per Methodum & Titulos. Sunt enim Scripta eiusmodi, tanquàm Historiæ, aut Narrationes Legum. Neque solùm Acta ipsa, sed & Tempora ipsorum, Iudici Prudenti, Lucem præbent.

De Scriptoribus Authenticis.

APHORISMVS 77.

EX Legibus ipsis, quæ Ius commune constituunt; Deinde, ex Constitutionibus siue Statutis; Tertio loco, ex Iudicijs Perscriptis, Corpus Iuris tantummodò constituitur. Præter illa, alia Authentica, aut nulla sunt, aut parçè recipiuntur.

APHORISMVS 78.

Nihil tam interest Certitudinis Legum, (de quâ nunc tractamus) quam ut Scripta Authentica, intra Fines moderatos coerceantur, & facessat Multitudo enormis, Auctorum, & Doctorum in Iure; unde laceratur Sententia Legum, Iudex fit attonitus, Processus Immortales, atque Aduocatus ipse, cum tot Libros perlegere, & vincere non possit, Compendia sectatur. Glossa fortassè aliqua bona; & ex Scriptoribus Classicis Pauci, vel potius Scriptorum paucorum pauculæ Portiones, recipi possint pro Authenticis. Reliquorum nihilominus maneat vsus nonnullus in Bibliothecis, ut eorum Tractatus inspiciant Iudices, aut Aduocati, cum opus fuerit: Sed in Causis agendis, in Foro citare eos non permittitur, nec in Auctoritatem transeunto.

De Libris Auxiliariis.

APHORISMVS 79.

AT Scientiam Iuris, & Practicam, Auxiliariis Libris ne nudant, sed potius instruant. Ij Sex in genere sunt. Institutiones. De Verborum significatione. De Regulis Iuris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.

APHORISMVS 80.

Preparandi sunt Iuvenes, & Nouitij, ad Scientiam, & Ardua Iuris, altius & commodius haurienda, & imbibenda, per Institutiones. Institutiones illas, ordine claro, & perspicuo composito. In illis ipsis, vniuersum Ius Priuatum percurrito; non aliamittendo, in alijs plus satis immorando, sed ex singulis quedam breuiter delibando, vt ad Corpus Legum perlegendum accessuro, nil se ostendat prorsus nouum, sed leui aliquâ notione præceptum. Ius Publicum in Institutionibus ne attingito, verum illud ex Fontibus ipsis hauriatur.

APHORISMVS 81.

Commentarium de Vocabulis Iuris conficito. In Explicatione ipsorum, & Sensu reddendo, ne curiosè nimis aut laboriosè versator. Neque enim hoc agitur, vt Diffinitiones Verborum querantur exactè, sed Explicationes tantum, que legendis Iuris Libris viam aperiant faciliorem. Tractatum autem istum, per Literas Alphabeti ne digerito: Id Indici alicui relinquito: sed collocentur simul Verba, que circa eandem rem versantur; vt Alterum Alteri sit iuuamentum ad intelligendum.

APHORISMVS 82.

Ad Certitudinem Legum facit, (si quid aliud) Tractatus bonus & diligens, de Diuersis Regulis Iuris. Is dignus est, qui maximis Ingenijs, & Prudentissimis Iure consultis, committatur. Neque enim placent, que in hoc genere exant. Colligende autem sunt Regulæ, non tantum notæ, & vulgatæ,

vulgata, sed & alia magis subtiles & recondita, quæ ex Legum, & Rerum Iudicatarum Harmoniâ extrahi possint; quales in Rubricis optimis quandoque inveniuntur: suntque Dictamina Generalia Rationis, quæ per Materias Legis diuersas percurrunt, & sunt tanquàm Saburra Iuris.

APHORISMVS 83.

At singula Iuris Scita, aut Placita, non intelligantur pro Regulis, ut fieri solet satis imperitè. Hoc enim si recipere-
tur, Quot Leges, tot Regulæ. Lex enim nil aliud, quam Re-
gula Imperans. Verùm eas pro Regulis habeto, quæ in For-
mâ ipsâ Iustitiæ herent: unde, ut plurimum, per Iura Ci-
uilia diuersarum Rerumpub. eadem Regulæ ferè reperiun-
tur; nisi fortè propter Relationem ad Formas Politiarum
variant.

APHORISMVS 84.

Post Regulam, breui & solido verborum complexu
enuntiatam, adijciantur Exempla, & Decisiones Caluum,
maximè luculentæ ad Explicationem; Distinctiones, &
Exceptiones ad Limitationem; Cognata ad Ampliatio-
nem eiusdem Regulæ.

APHORISMVS 85.

Rectè iubetur; ut non ex Regulis Ius sumatur; sed
ex Iure quod est, Regula fiat. Neque enim ex Verbis Re-
gulæ petenda est Probatio, ac si esset Textus Legis. Re-
gula enim Legem (ut Acus Nautica Polos) indicat, non
statuit.

APHORISMVS 86.

Præter Corpus ipsum Iuris, iuuabit etiam Antiquitates
Legum inuisere; quibus licet euanuerit Auctoritas, manet
tamen Reuerentia. Pro Antiquitatibus autem Legum ha-
beantur Scripta circa Leges & Iudicia; siue illa fuerint edi-
ta, siue non, quæ ipsum Corpus Legum tempore præcesse-
runt. Earum siquidem Iactura facienda non est. Itaque ex
ijs, utilissima quæque excerpto (multa enim inuenientur
inania & friuola) eaque in vnum Volumen redigito: Ne
Antiquæ

Antiquæ Fabulæ, *vt loquitur Trebonianus, cum Legibus ipsis misceantur.*

APHORISMVS 87.

Practicæ *verò plurimum interest, vt Ius vniuersum digeratur ordine, in Locos & Titulos; Ad quos subito (prout dabitur Occasio) recurrere quis possit, veluti in promptuarium paratum ad presentes Vfus. Huiusmodi Libri Summarum, & ordinant Sparsa, & abbreviant Fusa & Prolixa in Lege. Cauendum autem est, ne Summæ istæ, reddant Homines promptos ad Practicam, Cessatores in Scientiâ ipsâ. Earum enim Officium est tale, vt ex ijs recolatur Ius, non perdiscatur. Summæ autem omninò, magnâ Diligentia, Fide, & Iudicio, sunt conficienda, ne furtum ficiant Legibus.*

APHORISMVS 88.

Formulas Agendi diuersas, in vno quoque genere colligito. Nam & Practicæ hoc interest; & certè pandunt illæ Oracula & Occulta Legum. Sunt enim non pauca, quæ latent in Legibus: At in Formulis Agendi, melius & fufius perspiciuntur; instar Pugni, & Palmæ.

De Responsis & Consultis.

APHORISMVS 89.

DVbitationes Particulares, quæ de tempore in tempus emergunt, dirimendi & soluendi, aliqua Ratio iniri debet. Durum enim est, vt ij, qui ab errore cauere cupiant, Ducem Viæ non inueniant; Verùm vt Actus ipsi periclitentur, neque sit aliquis ante Rem peractam Iuris pranoscendi Modus.

APHORISMVS 90.

Responsa Prudentum, quæ petentibus dantur de Iure, siue ab Aduocatis, siue à Doctoribus, tantâ valere Aucto-ritate, vt ab eorum Sententia, Iudici recedere non sit licitum, non placet. Iura à Iuratis Iudicibus sumunt.

APHORISMVS 91.

Tentari Iudicia, per Caussas & Personas fictas, vt commodo experiantur Homines, qualis futura sit Legis Norma, non placet. Dedecorat enim Maiestatem Legum, & pro Præuacatione quæpiam censenda est. Iudicia autem aliquid habere ex Scenâ deforme est.

APHORISMVS 92.

*Iudicum igitur solummodo, tam Iudicia, quam Respon-
sa & Consulta sunt. Illa de Litibus Pendentibus; Hæc
de Arduis Iuris Quæstionibus in Thesi. Ea Consulta, siue
in Priuatis Rebus, siue in Publicis, à Iudicibus ipsis ne pos-
citur; (Id enim si fiat, Iudex transeat in Aduocatum,) sed
à Principe, aut Statu. Ab illis, ad Iudices demandantur.
Iudices verò, tali Auctoritate freti, Disceptationes Aduoca-
torum, vel ab his, quorum interest, adhibitorum, vel à Iu-
dicibus ipsis, si opus sit, assignatorum, & Argumenta ex
vtrâque parte audiunt; & re deliberatâ Ius expediunt, &
declarant. Consulta huiusmodi inter Iudicia referunt &
edunt, & paræ Auctoritatis sunt.*

De Prælectionibus.

APHORISMVS 93.

Prælectiones de Iure, atque Exercitationes eorum, qui
Iuris Studijs incumbunt, & Operam dant, ita instituun-
tor, & ordinantur, vt omnia tendant ad Quæstiones, &
Controuersias de Iure, sedandas potiùs, quam excitandas.
Ludus enim (vt nunc fit) ferè apud omnes instituitur, & ape-
ritur, ad Altercationes, & Quæstiones de Iure multipli-
candas, tanquàm ostentandi Ingenij causâ. Atque hoc ve-
tus est Malum. Etenim, etiàm apud Antiquos gloriæ fuit, tan-
quàm per Sectas & Factiones, Quæstiones complures de Iu-
re, magis fouere, quam extinguere. Id ne fiat, prouideto.

De Vacillatione Iudiciorum.

APHORISMVS 94.

Vacillant Iudicia, *vel propter Immaturam & præfistinam Sententiam; vel propter Æmulationem Curiarum; vel propter Malam & Imperitam percriptionem Iudiciorum; vel propter Viam præbitam ad Rescissionem eorum nimis facilem & Expeditam. Itaque providendum est, vt Iudicia emanent, Maturâ deliberatione priùs habitâ; Atque vt Curix se inuicem reuereantur; Atque vt Iudicia perscribantur fidelitè & prudentè; vtque Via ad rescindenda Iudicia, sit Arcta, Confragosa, & tanquàm Muricibus strata.*

APHORISMVS 95.

Si Iudicium redditum fuerit, de Casu aliquo, in aliquâ Curiâ Principali; & similis Casus interuenerit, in aliâ Curiâ; ne procedito ad Iudicium, antequàm fiat Consultatio, in Collegio aliquo Iudicium maiore. Iudicia enim reddita, si fortè rescindi necesse sit, saltem sepeliuntor cum Honore.

APHORISMVS 96.

Vt Curix de Iurisdictione digladiantur, & conflidentur, humanum quiddam est; eoque magis, quod per ineptam quandam Sententiam (quod Boni & Strenui sic Iudicis ampliare Iurisdictionem Curix) alatur planè ista Intemperies, & Calcar addatur, vbi Freno opus est. Vt verò, ex hâc Animorum Contensione, Curix, Iudicia vtrouique reddita (quæ nil ad Iurisdictionem pertinent) libentè rescindant, Intolerabile Malum; & à Regibus, aut Senatu, aut Politia planè vindicandum. Pessimè enim Exempli Res est, vt Curix, quæ pacem subditis præstant, inter se Duella exercent.

APHORISMVS 97.

Non facilis esto, aut procliuis, ad Iudicia rescindenda,

Aditus, per Appellationes, aut Impetitiones de Errore, aut Reuifus, & similia. Rēceptum apud nonnullos est, vt Lis trahatur, ad forum superius, tanquam Res integra; Iudicio inde dato seposito, & planè suspēso. Apud alios verò, vt Iudicium ipsum maneat in suo vigore, sed Executio eius tantùm cesset: Neutrum placet; nisi Curia, in quibus Iudicium redditum sit, fuerint humiles, & inferioris Ordinis: Sed potius, vt & Iudicium stet, & procedat eius Executio; modo Cautio detur à Defendente, de Damnis & Expensis, si Iudicium fuerit rescissum.

ATque hic Titulus, de Certitudine Legum, ad Exemplum *Digesti* reliqui (quod meditamur) sufficiet. Iam verò *Doctrinam Ciuilem* (quatenus eam nobis tractare visum est) conclusimus, Atque vnà cum eâ *Philosophiam Humanam*, Sicut etiã cum *Philosophiã Humanã*, *Philosophiam* in genere. Tandem igitur paululùm respicientes, atque ad ea, quæ præteruicti sumus, Oculos retroflectentes; Hunc Tractatum nostrum non abfimilem esse censemus, Sonis illis & Prælujijs, quæ prætentant Musici, dum Fides ad Modulationem concinnant: Quæ ipsa quidem Auribus ingratum quiddam & asperam exhibent; At in Causâ sunt, vt quæ sequuntur omnia, sint suauiora: Sic nimirum nos in Animum induximus, vt in Cytharâ Musarum concinnandâ, & ad Harmoniam veram redigendâ, operam nauaremus, quo ab Alijs postea pulsentur Chordæ, meliore Digito, aut Plectro. Sanè, cum nobis ante Oculos proponamus, Temporum horum Statum, in quibus *Literæ* iam tertio, ad Mortales videntur rediisse; Et vnà diligenter intueamur, quam varijs iam nos inuiserint instructæ Præsidijs, & Auxilijs; Qualia sunt, Ingeniorum nostri temporis complurium Acumen & Sublimitas; Eximia illa Monumenta Scriptorum Veterum, quæ veluti tot Faces nobis prælucent; Ars Typographica, Libros cuiuscunque

cuiuscunque Fortunæ Hominibus, largâ manu suppeditans; Oceani Sinus laxati, & Orbis ex omni Parte peragratus, vnde Experimenta plurima Priscis ignota comparuerunt, & iingens accessit Naturali Historiæ Cumulus; Otium, quo Ingenia optima, in Regnis & Prouincijs Europæ vbique abundant, cùm Negotijs minùs his in locis implicentur Homines, quam aut Græci, propter Populares Status, aut propter Ditiorum Amplitudinem, Romani solebant; Pax, quâ fruitur hoc tempore Britannia, Hispania, Italia, etiàm nunc Gallia, & aliæ Regiones non pauca; Consumptio & Exinanitio omnium, quæ videntur excogitari aut dici posse, circa Controuersias Religionis, quæ tot Ingenia iam diù diuerterunt, à cæterarum Artium Studijs; Summa & excellens Maiestatibus tuæ Eruditio, cui (tanquàm Phœnici Volucres,) aggregant se vndique Ingenia; Proprietas denique illa inseparabilis, quæ *Tempus* ipsum sequitur, vt Veritatem indies parturiat; Hæc (inquam) cùm cogitamus, non possumus non in eam Spem Animum erigere, vt existimemus, Tertiam hanc *Literarum Periodum*, duas illas priores, apud *Græcos & Romanos*, longo intervallo superaturam: Modò saltèm Homines, & Vires suas, atque Defectus etiàm Virium suarum, probè & prudentèr nosse velint; Atque alij ab alijs Inventionis Lampada, non Contradictionis Torres accipiant; Atque Inquisitionem Veritatis, pro Incæpto Nobili, non pro Delectamento aut Ornamento putent; Atque Opes ac Magnificentiam impendant, in Res Solidas & eximias, non in Peruulgatas, & Obuias. Ad Labores meos quod attinet, si cui libeat in eorum Reprehensione, aut sibi, aut alijs placere, veterem certè, & vltimæ Patientiæ Petitionè exhibebunt illi; *Verbera, sed audi.* Reprehendant Homines, quantû libuerit, modò attendant & perpendant, quæ dicuntur. Appellatio sanè legitima fuerit (licet Res fortassè minùs eâ indigebit) si à primis
Cogita-

Cogitationibus Hominum ad Secundas prouocetur, & ab Æuo præfenti ad Posterios. Veniamus nunc ad eam Scientiam, quæ caruerunt duæ illæ præfictæ Temporum Periodi, (neque enim tanta illis Felicitas concessa est)

Sacram dico & diuinitus Inspiratam Theologiam; Cunctorum Laborum, ac Peregrinationum Humanarum Subatum, ac Portum Nobilissimum.

FRANCISCI

FRANCISCI
BARONIS

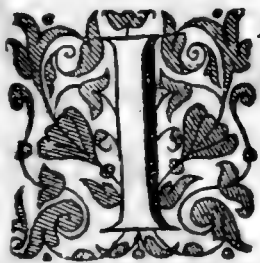
DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
 LIBER NONVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

*Partitiones Theologiæ Inspiratæ omittuntur;
 Tantùm Aditus fit ad Desiderata tria;
 Doctrinam de Legitimo Vſu Rationis
 Humanæ in Diuinis; Doctrinam de Gra-
 dibus Vnitatis in Ciuitate Dei; & E-
 manationes Scripturarum.*

Am verò (Rex optime) cùm Carina
 parua, qualis noſtra eſſe potuit, vni-
 uerſum Ambitum, tam veteris, quam
 noui Orbis, Scientiarum, circumnau-
 gauerit, (quam ſecundis ventis, &
 Curu, Poſteriorum fit iudicium)
 quid ſuperreſt, niſi vt Vota, tandem perfuncti, perſolu-
 mus?

mus? At restat adhuc *Theologia Sacra*, siue *Inspirata*: Veruntamen si eam tractare pergamus, exeundum nobis foret è *Nauculâ Rationis Humane*, & transeundum in *Ecclesiæ Nauem*; Quæ sola *Acu Nauticâ Diuinâ* pollet, ad *Cursum rectè* dirigendum. Neque enim sufficient amplius *Stellæ Philosophiæ*, quæ hactenus præcipuè nobis affulserunt. Itaque par foret, *Silentium* quoque in hâc re colere. Quamobrem *Partitiones Legitimas* circa eam omitemus; Pauca tamen, pro tenuitate nostrâ, etiâ in hanc conferemus, loco *Votorum*. Id eò magis facimus, quia in *Corpore Theologiæ*, nullam prorsus *Regionem*, aut *Tractum*, planè *Desertum*, aut *Incultum*, inuenimus: Tanta fuit *Hominum Diligentia*, in *feminandis*, aut *Tritico*, aut *Zizanijs*.

Tres igitur proponemus, *Theologiæ Appendices*, quæ non de *Materia*, per *Theologiam*, *Informatâ*, aut *Informanda*, sed tantummodò de *Modo Informationis*, tractent. Neque tamen, circa eos *Tractatus*, (vt in reliquis consueuimus) vel *Exempla* subiungemus, vel *Præcepta* dabimus. Id *Theologis* relinquemus. Sunt enim illa (vt diximus) instar *Votorum tantum*.

I. *Prærogatiua Dei* totum *Hominem* complectitur; nec minus ad *Rationem*, quam ad *Voluntatem Humanam*, extenditur: Vt *Homo* scilicet, in *Vniuersum* se abneget, & accedat *Deo*. Quare, sicut *Legi Diuinæ* obedire tenemur, licet reluctetur *Voluntas*; ita & *Verbo Dei* fidem habere, licet reluctetur *Ratio*. Etenim, si ea duntaxat credamus, quæ sunt *Rationi* nostræ consentanea, *Rebus* assentimur, non *Auctori*: Quod etiâ, suspectæ *Fidei* *Testibus*, præstare solemus. At *Fides* illa, quæ *Abrahamo* imputabatur ad *Iustitiam*, de huiusmodi *Re* extitit, quam *Irisui* habebat *Sarah*: Quæ in hâc parte *Imago* quædam erat *Rationis Naturalis*. Quantò igitur, *Mysterium* aliquod *Diuinum*, fuerit magis absonum, & incredibile, tantò plus in *Credendo* exhibetur *Honoris Deo*,

&

& fit *Victoria Fidei* nobilior. Etiam & Peccatores, quò magis conscientiam suam grauantur, & nihilominus Fidem de salute suam, in Dei Misericordiam, collocant, eò Deum maiore afficiunt Honore: Omnis autem *Desperatio* Deo pro Contumeliâ est. Quinetiam, si attentè rem perpendamus, dignius quiddam est *Credere*, quam *Scire*; qualiter nunc *Scimus*. In *Scientiam* enim, Mens humana patitur à Sensu, qui à Rebus Materiatis resilit; In *Fide* autem, Anima patitur ab Animâ; quæ est Agens dignius. Aliter se Res habet in *Statu Glorie*: Tunc siquidem cessabit *Fides*, atque *Cognoscemus, sicut & Cogniti sumus*.

Concludamus igitur *Theologiam Sacram*, ex *Verbo* & *Oraculis Dei*, non ex *Lumine Naturæ*, aut *Rationis Dictamine*, hauriri debere. Scriptum est enim; *Cæli enarrant Gloriam Dei*: At nusquam scriptum inuenitur; *Cæli enarrant Voluntatem Dei*. De illâ pronuntiatur, *Ad Legem, & Testimonia, si non fecerint secundum Verbum istud*, &c. Neque hoc tenet tantum, in *Grandibus* illis *Mysterijs*, De *Deitate*, *Creatione*, *Redemptione*; Verùm pertinet etiam ad Interpretationem perfectiorem Legis Moralis; *Diligite Inimicos Vestros; Benefacite his qui Oderunt Vos* &c. *Vt sitis Filij Patris Vestri, qui in cælis est, qui pluit super Iustos & Iniustos*. Quæ certè Verba Plausum illum merentur, *Nec vox Hominem sonat*. Siquidem *Vox* est, quæ *Lumen Naturæ* superat. Quinetiam videmus Poetas Ethnicos, præsertim cum patheticè loquantur, exostulare non rarò cum *Legibus*, & *Doctrinis Moralibus* (quæ tamen *Legibus Diuinis* multò sunt indulgentiores & solutiores) ac si Naturæ Libertati cum Malignitate quâdam repugnent;

——— *Et quod Natura remittit*

Inuida Iura negant. ——

Ita Dendamis Indus, ad Alexandri Nuntios; *Se inaudisse quidem aliquid, de nomine Pythagoræ, & aliorum Sapientum è Graciâ*; *Et credere illos fuisse Viros magnos*; *Vitio*

tamen illo laborasse, quod scilicet nimiam in Reuerentiâ & Veneratione habuissent, rem quamquam phantasticam, quam Legem & Morem vocitabant. Quare, nec illud dubitandum, magnam Partem *Legis Moralis*, sublimiorem esse, quam quò *Lumen Naturæ* ascendere possit. Veruntamen, quod dicitur, Habere Homines, etiam ex *Lumine & Legge Naturæ*, Notiones nonnullas, *Virtutis, Vitij; Iustitiæ, Iniuriæ; Boni, Mali*; id verissimum est. Notandum tamen, *Lumen Naturæ*, duplici Significatione accipi. Primò, quatenus oritur ex Sensu, Inductione, Ratione, Argumentis, secundum *Leges Cæli ac Terræ*: Secundò, quatenus Animæ Humanæ interno affulget instinctu, secundum *Legem Conscientiæ*; quæ Scintilla quædam est, & tanquam Reliquiæ, Pristinæ & Primitiæ Puritatis. In quo posteriore Sensu, præcipuè particeps est Anima, Lucis nonnullæ, ad Perfectionem intuendam & discernendam *Legis Moralis*; Quæ tamen Lux, non prorsus clara sit, sed eiusmodi, vt potius Vitia quædam tenens redarguat, quam de Officijs plenè informet. Quare, *Religio*, siue *Mysteria spectes*, siue *Mores*, pendet ex *Reuelatione Diuinâ*.

Attamen vsus *Rationis Humanæ* in *Spiritualibus*, multiplex sanè existit, ac latè admodum patet. Neque enim sine Causâ est, quod Apostolus Religionem appellaue- rit, *Rationalem Cultum Dei*. Recorderur quis Cæremonias & Typos veteris *Legis*; *Fuerunt illæ Rationales*, & Significatiuæ, longè discrepantes à Cæremonijs *Idolatriæ, & Magiæ*; quæ tanquam *Surdæ & Mutæ* erant, nihil Docentes plerunque, imò ne innuentes quidem. Præcipuè *Christiana Fides*, vt in omnibus, sic in hoc ipso eminet; quod Auream seruet *Mediocratem*, circa *Vsum Rationis, & Disputationis* (quæ *Rationis* proles est) inter *Leges Ethnicorum, & Mahometi*, quæ *Extrema* sectantur. *Religio* siquidem *Ethnicorum, Fidei aut Confessionis constantis* nihil habebat; *Contrà* in *Religione Mahometi*,

Mahometi, omnis Disputatio interdicta est: Ita vt Altera, Erroris vagi & multiplicis; Altera, vafra cuiusdam & cautæ Impofturæ, Faciem præ fe ferat; Cùm sancta *Fides Christiana*, *Rationis* vsum, & *Disputationem* (sed secundum debitos Fines) & recipiat, & reiiciat.

Humanae Rationis Vfus, in Rebus ad *Religionem* spectantibus, duplex est; Alter, in *Explicatione* *Mysterij*; Alter, in *Illationibus*, quæ inde deducuntur. Quod ad *Mysteriorum Explicationem* attinet, videmus non dedignari *Deum*, ad infirmitatem Captûs nostri se demittere, *Mysteria* sua ita explicando, vt à nobis optimè ea possint percipi; Atque *Reuelationes* suas, in *Rationis* nostræ Syllepses & Notiones veluti inoculando; Atque *Inspirationes*, ad Intellectum nostrum aperiendum sic accommodando, quemadmodùm Figura Clavis aptatur Figuræ Seræ. Quâ tamen in Parte, nobis ipsis deesse minimè debemus: Cùm enim *Deus* ipse, operâ *Rationis* nostræ, in *Illuminationibus* suis vtatur, etiàm nos eandem in omnes Partes versare debemus, quò magis capaces simus, ad *Mysteria* recipienda & imbibenda: Modò Animus, ad Amplitudinem *Mysteriorum*, pro Modulo suo, dilatetur; non *Mysteria* ad Augustias Animi constringantur.

Quantum verò ad *Illationes*, nosse debemus; Relinqui nobis Vsum *Rationis*, & *Ratiocinationis* (quoad *Mysteria*) secundarium quendam & Respectiuum, non Primitiuum & Absolutum. Postquàm enim *Articuli*, & *Principia Religionis*, iam in Sedibus suis fuerint locata, ita vt à *Rationis* Examine penitùs eximantur, tum demùm conceditur ab illis *Illationes* deriuare, ac deducere, secundum Analogiam ipsorum. In *Rebus* quidem *Naturalibus* hoc non tenet. Nam & ipsa *Principia* Examine subiiciuntur; Per *Iuductionem* (inquam) licet minimè per *Syllogismum*: Atque eadem illa nullam habent cum *Ratione* Repugnantiã, vt ab eodem Fonte, tum

primæ Propositiones, tum Mediæ, deducantur. Aliter fit in *Religione*; Vbi & primæ Propositiones Authypostatæ sunt, atque per se subsistentes; Et rursus, non reguntur ab illâ *Ratione*, quæ Propositiones consequentes deducit. Neque tamen hoc fit in *Religione* solâ, sed etiã in alijs *Scientijs*, tam Grauioribus, quam Leuioribus; vbi scilicet Propositiones Primariæ *Placita* sint, non *Posita*: Siquidem & in illis *Rationis* Vtus absolutus esse non potest. Videmus Enim in *Ludis*, puta *Schaccorum*, aut Similibus, primas Ludi Normas, & Leges, merè positiuas esse, & ad Placitum; quas recipi, non in Disputationem vocari, prorsus oporteat: Vt verò vincas, & peritè Lusum instituas, id Artificiosum est & Rationale: Eodem modo fit & in *Legibus Humanis*: In quibus haud paucæ sunt *Maximæ* (vt loquuntur) hoc est, *Placita mera Iuris*, quæ *Auctoritate* magis quam *Ratione* nituntur; Neque in Disceptionem veniunt; Quid verò sit iustissimum, non absolutè, sed relatiuè; (hoc est, ex Analogiâ illarum *Maximarum*,) id demùm Rationale est, & latum Disputationi Campum præbet. Talis igitur est, *Secundaria* illa *Ratio*, quæ in *Theologiâ Sacrà*, locum habet; quæ scilicet fundata est super *Placita Dei*.

Sicut verò, *Rationis Humanæ* in *Diuinis*, *Vsus* est duplex; ita & in eodem *Vsu*, duplex *Excessus*. Alter, cùm in *Modum Mystery*, curiosius, quam par est, *inquiritur*; Alter, cùm *Illationibus*, quæ tribuitur *Auctoritas*, ac *Principijs* ipsis. Nam & *Nicodemi Discipulus* videri possit, qui *Pertinaciùs* quærat; *Quomodo possit Homo nasci cùm sit Senex?* Et *Discipulus Pauli* neutiquàm censi possit, qui non quandoque in *Doctrinis* suis inserat; *Ego, non Dominus*: Aut illud, *Secundum Consilium Meum*. Siquidem *Illationibus* plerisque *Stilus* iste conueniet. Itaque nobis *Res salubris* videtur, & in primis *utilis*, si *Tractatus* instituat *Sobrius* & *Diligens*, qui de *Vsu Rationis Humanæ* in *Theologicis* vtiliter præcipiat, tanquàm *Diuina* quædam

quædam *Dialectica*. Vtpote, quæ futura sit, instar *Opinæ* cuiusdam *Medicinæ*; quæ non modò Speculationum, quibus Schola interdum laborat, Inania conso-
piat; Verùm etiàm, Controuersiarum Furores, quæ in Ecclesiâ Tumultus cient, nonnihil mitiget. Eiusmodi Tractatum, inter *Desiderata* ponimus; & *Sophonem*, siue de *Legitimo vsu Rationis Humanae in Diuinis* nominamus.

2. Interest admodum *Pacis Ecclesiæ*, vt *Fœdus Christianorum*, à *Seruatore* præscriptum, in duobus illis *Capitibus*, quæ nonnihil videntur discrepantia, benè & clarè explicetur: Quorum Alterum sic diffinit; *Qui non est nobiscum, est contra nos*: Alterum autem sic; *Qui contra nos non est, nobiscum est*. Ex his liquidò pater, Esse nonnullos Articulos, in quibus, qui dissentit, extra *Fœdus* statuendus sit: Alios verò, in quibus dissentire liceat, saluo *Fœdere*. Vincula enim *Communions Christianæ* ponuntur, *Vna Fides, Vnum Baptisma, &c.* Non *Vnus Ritus, vna Opinio*. Videmus quoque *Tunicam Saluatoris*, Inconsutilem extitisse; *Vestem autem Ecclesiæ*, Versicolore. *Paleæ* in *Aristâ* separandæ sunt à *Fruento*; At *Zizania* in *Agro*, non protinùs euellenda. *Moses*, cum certantem reperisset *Ægyptium* cum *Israelitâ*, non dixit, *Cur certatis?* Sed *Gladio euaginato Ægyptium* interfecit: At cum *Israelitas* duos certantes vidisset, quamuis fieri non potuit, vt vtrique *Causa iusta* contingeret, ita tamen eos alloquitur; *Fratres estis, cur certatis?* His itaque perpensis, Magni videatur *Res*, & *Momenti*, & *Vsûs esse*, vt diffiniatur, qualia sint illa, & quantæ *Latitudinis*, quæ, ab *Ecclesiæ Corpore*, *Homines* penitùs diuellant, & à *Communione Fidelium* eliminant. Quod si quis putet, hoc iam pridem factum esse, videat ille etiàm atque etiàm, quam sincerè & moderatè. Illud interim verisimile est, cum qui *Pacis* mentionem fecerit, reportaturum *Responsum* illud *Iehu*, ad *Nuntium*,

Nuntium, (*Nunquid pax est Iehu?*) *Quid tibi & Paci? transi, & sequere me*: Cùm non Pax, sed Partes, plerisque Còrdi sint. Nobis nihilominùs visum est, Tractatum de *Gradibus Vnitatis in Ciuitate Dei*, vt salubrem & vtilem, inter *Desiderata* reponere.

3. Cùm *Scripturarum Sacrarum*, circa *Theologiam informandam* tantæ sint Partes, de earum *Interpretatione* imprimis videndum. Neque nunc de *Auctoritate eas interpretandi* loquimur, quæ in Consensu Ecclesiæ firmatur; sed de *Modo Interpretandi*. Is duplex est; *Methodicus*, & *Solutus*. Etenim Latices isti Diuini, qui Aquis illis, ex Puteis Iacobi, in infinitum præstant, similibus ferè hauriuntur, & exhibentur Modis, quibus Aquæ Naturales ex Puteis solent: Hæ siquidè, aut sub primum Haustum, in Cisternas recipiuntur, vnde per Tubos complures, ad Vsum commodè diduci possunt; Aut statim in Vasa infunduntur, subinde, prout opus est, vtendæ. Atque *Modus* ille prior *Methodicus*, *Theologiam* nobis tandem peperit *Scholasticam*; per quam *Doctrina Theologica*, in *Artem*, tanquam in *Cisternam*, collecta est; atque inde *Axiomatum & Positionum Riuuli*, in omnes Partes, sunt distributi. At in *Interpretandi Modo Soluto* duo interueniunt *Excessus*: Alter, eiusmodi *presupponit in Scripturis Perfectionem*, vt etiàm omnis *Philosophia* ex earum Fontibus peti debeat; ac si *Philosophia* alia quæuis, Res profana esset & *Ethnica*. Hæc *Intemperies* in Scholâ *Paracelsi* præcipuè, nec-non apud alios inualuit: *Initia* autem eius à *Rabbinis & Cabalisticis* defluerunt. Verùm istiusmodi *Homines*, non id assequuntur quod volunt; Neque enim *Honorem*, vt putant, *Scripturis* deferunt; sed easdem potius deprimunt & polluunt. Cælum enim *Materiarum*, & *Terram*, qui in *Verbo Dei* quæsiuerit (de quo dictum est; *Cælum & Terra pertransibunt, Verbum autem meum non Pertransibit*) is lanè, *Transitoria* inter *Æterna* temerè

perse-

perlequitur. Quemadmodum enim *Theologiam* in *Philosophia* quærere, perinde est, ac si *Viuos* quæras inter *Mortuos*; Ità e contra *Philosophiam* in *Theologia* quærere, non aliud est, quam *Mortuos* quærere inter *Viuos*. Alter autem *Interpretandi Modus* (quem pro *Excessu* statuimus) videtur primo intuitu *Sobrius* & *Castus*; sed tamen & *Scripturas* ipsas dedecorat, & plurimo *Ecclesiam* afficit detrimento. Is est (vt verò dicamus) quando *Scripturæ diuinitus inspiratæ*, eodem, quo *Scripta Humana, explicantur modo*. Meminisse autem oportet, *Deo* *Scripturarum Auctori*, duo illa patere, quæ *Humana Ingénia* fugiunt; *Secreta* nimirum *Cordis*, & *Succeſsiones Temporis*. Quamobrè, cum *Scripturarum Dictamina* talia sint, vt ad *Còr* scribantur; & *omnium Seculorum Vicissitudines* complectantur; cum æternâ & certâ *Præſcitiã* omnium *Hæresium*, *Contradictionum*, & *Statûs Ecclesiæ* varij & mutabilis, tum in *Còmuni*, tum in *Electis* singulis; *Interpretandæ* non sunt solummodò, secundum *Latitudinè* & obuiũ *Sensum Loci*, Aut respiciendo ad *Occasionem* ex quâ *Verba* erant prolata; Aut præcisè ex *Contextu Verborum Præcedentium* & *Sequentium*; Aut contemplando *Scopum Dicti* Principalem; Sed sic, vt intelligamus complecti eas, non solum totalitèr, aut collectiue, sed distributiue, etiã in *Clausulis* & *Vocabulis* singulis, innumeros *Doctrinæ Riuulos* & *Venas*, ad *Ecclesiæ* singulas *Partes*, & *Animas Fidelium*, irrigandas. Egregiè enim obseruatum est, quod *Responsa Saluatoris* nostri, ad *Quæstiones* non paucas, ex ijs quæ proponebantur non videntur ad rem, sed quasi impertinentiã: Cuius rei *Causa* duplex est; Altera, quod cum *Cogitationes* eorum qui interrogabant, non ex *Verbis*, vt nos *Hòmines* solemus, sed *immediate*, & *ex sese* cognouisset, ad *Cogitationes* eorum, non ad *Verba* respondit; Altera, quod non ad *eos* solum locutus est, qui *tunc aderant*, sed ad *Nos* etiã qui *viuimus*, & ad *Omniis Æui ac Loci Hòmines*

mines, quibus *Euangelium* fuerit Prædicandum. Quod etiã in alijs *Scripturæ Locis* obtinet.

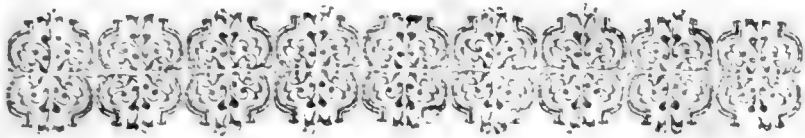
His itaque Prælibatis, veniamus ad *Tractatum* eum, quem *Desiderari* statuimus. Inueniuntur profectò inter *Scripta Theologica*, *Libri Controuersiarum* nimio plures; *Theologia* eius, quam diximus *Positiuam*, Massa ingens; *Loci Communes*; *Tractatus speciales*; *Casus Conscientiæ*; *Conciones & Homiliæ*; Denique proxi plurimi in *Libros Scripturarum Commentarij*: Quod *Desideramus* autem est huiusmodi: *Collectio scilicet succincta, sana, & cum Iudicio, Annotationum, & Observationum*, super *Textus Scripturæ Particulares*; neutiquàm in *Locos Communes* excurrente, aut *Controuersias* persequendo, aut in *Artis Methodum* eas redigendo; sed quæ planè *Sparse* sint, & *Natiuæ*. Res certè, in *Concionibus* doctioribus, se quandoque ostendens, quæ vt plurimum non perennant; sed quæ in *Libros* adhuc non coaluit, qui ad *Posterios* transeant. Certè, quemadmodum *Vina*, quæ sub primam *Calcationem* mollitèr defluunt, sunt suauiora, quam quæ à *Torculari* exprimuntur; quoniam hæc ex *Acino & Cute* vix aliquid sapiant; Similitèr salubres admodum, ac suaues sunt *Doctrinæ*, quæ, ex *Scripturis lenitèr expressis*, emanant; nec ad *Controuersias*, aut *Locos Communes*, trahuntur. Huiusmodi *Tractatum Emissiones Scripturarum* nominabimus.

Iam itaque mihi videor confecisse *Globum* exiguum *Orbis Intellectualis*, quam potui, fidelissimè; Vnà cum *Designatione & Descriptione* earum *Partium*, quas *Industriã & Laboribus* *Hominum*, aut non constantèr occupatas, aut non satis excultas, inuenio. Quo in *Opere*, sicubi à *Sententiã Veterum* recesserim, intelligatur hoc factum esse, *Animo Proficiendi in Melius*, non *Innouandi*, aut *Migrandi in aliud*. Neque enim mihi metipsi, aut *Argumento*, quod in *Manibus* habeo, constare potui, nisi

nisi planè decretum mihi fuisset, *Aliorum Inuentis*, quantum in me fuerit, addere; Cùm tamen non minùs optauerim, etiàm *Inuenta mea*, ab Alijs, in posterum superari. Quam autem in hâc Re æquus fuerim, vel ex hoc apparet; quod Opiniones meas proposuerim vbique nudas, & inermes, neque alienæ Libertati, per Confutationes pugnaces, præiudicare contenderim. Nam in ijs, quæ rectè à me posita sunt, subest Spes, id futurum, vt si in primâ Lectione emergat Scrupulus, aut Obiectio; At in Lectione iteratâ, Responsum se vtrò sit exhibiturum: In ijs verò, in quibus mihi errare contigit, certus sum, nulam à me illatam esse vim Veritati, per Argumenta contentiosa; Quorum ea ferè est Natura, vt Erroribus Auctoritatem concilient, rectè Inuentis derogent. Siquidem ex Dubitatione Error Honorem acquirit; Veritas patitur Repulsam. Interim, in Mentem mihi venit Responsum illud Themistoclis, qui, cùm ex Oppido paruo Legatus quidam, magna nonnulla perorasset, Hominem perstrinxit, *Amice, verba tua Ciuitatem desiderant. Certè obijci mihi rectissimè posse existimo, quod Verba mea Seculum desiderent. Seculum fortè integrum, ad Probandum; Complura autem Secula, ad Perficiendum. At tamen, quoniàm etiàm Res quæque maximæ Initijs suis debentur, mihi satis fuerit scuisse Posteris, & Deo Immortali: Cujus Numen supplex precor, per Filium suum, & Seruatorem nostrum, vt has, & hisce similes, Intellectus Humani victimas, Religione, tanquàm Sale, resperfas, & Gloriæ suæ immolatas, propitius accipere dignetur.*

F F N F S.

17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

NOVVS ORBIS SCIENTI-
arum, siue Desiderata.

LIB. 2.

Errores Naturæ, siue *Historia Præter-
Generationum.*

Vincula Naturæ, siue *Historia Me-
chanica.*

*Historia Inductiua, siue Historia Naturalis
in Ordine ad condendam Philosophiam.*

*Oculus Polyphemi, siue Historia Literarum.
Historia ad Prophetias.*

Philosophia secundum Parabolas Antiquas.

LIB. 3.

Philosophia Prima, siue de *Axiomatibus
Scientiarum Communibus.*

Astronomia Viua.

Astrologia Sana.

Continuatio Problematum Naturalium.

Placita Antiquorum Philosophorum.

Pars Metaphysicæ de Formis Rerum.

*Magia Naturalis, siue Deductio Formarum ad
Opera.*

Inuentarium Opum Humanarum.
Catalogus Polychrestorum.

LIB. 4.

Triumphus Hominis, *sive de Summitati-*
bus Naturæ Humanae.

Physiognomia Corporis in Motu.

Narrationes Medicinales.

Anatomia Comparata.

De Curatione Morborum habitorum pro Insa-
nabilibus.

De Euthanasiâ exteriori.

De medicinis Authenticis.

Imitatio Thermarum Naturalium.

Filum Medicinale.

De prolongando Curriculo Vitæ.

De Substantiâ Animæ Sensibilis.

De Nixibus Spiritûs in Motu Voluntario.

De Differentiâ Perceptionis & Sensûs.

Radix Perspectivæ, sive De Formâ Lucis.

LIB. 5.

Experientia Literata, *sive Venatio Panis.*

Organum Nouum.

Topicæ Particulares.

Elenchi Fdolorum.

De Analogiâ Demonstrationum.

LIB. 6.

DE Notis Rerum.*Grammatica Philosophans.**Traditio Lampadis, siue Methodus ad Filios.**De Prudentiâ Sermonis Priuati.**Colores Boni & Mali Apparentis, tam Simpli-
cis, quam Comparati.**Antitheta Rerum.**Formulae Minores Orationum.*

LIB. 7.

SAtyra Seria, siue de Interioribus Rerum.*Georgica Animi, siue de Culturâ Morum.*

LIB. 8.

AManuensis Vitæ, siue de Occasionibus
*Sparsis.**Faber Fortunæ, siue de Ambitu Vitæ.**Consul Paludatus, siue de proferendis Imperij
Finibus.**Idea Iustitiæ Uniuersalis, siue de Fontibus Iuris.*

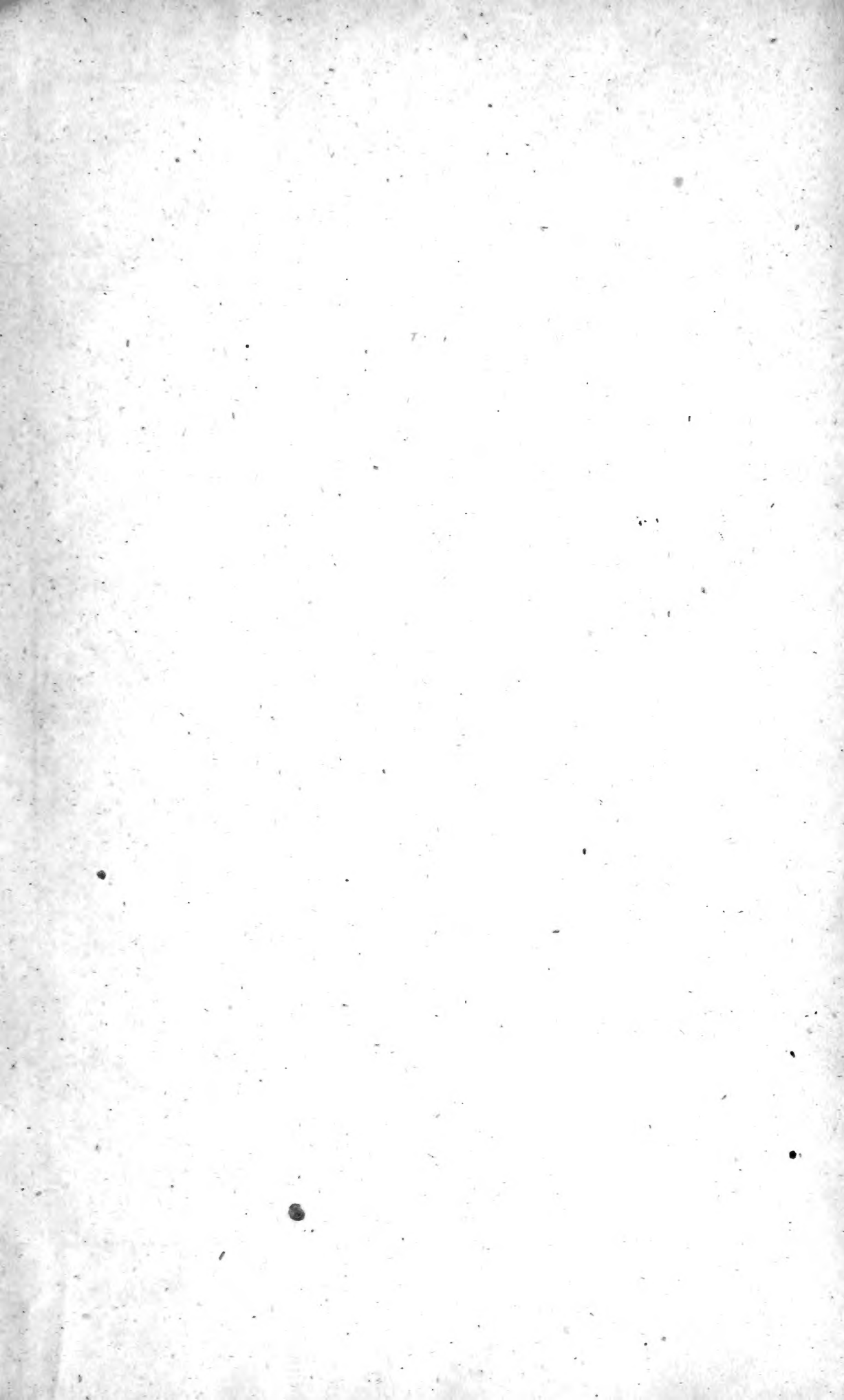
LIB. 9.

Sophron, siue de Legitimo Usu Rationis
*Humanæ in Diuinis.**Irenæus, siue de Gradibus Vnitatis in Ciuitate
Dei.**Vtres Cœlestes, siue Emanationes Scriptura-
rum.*

Errata.

P Ag. 14. lin. 30. dictum lege *ductum*. p. 33. l. 17. suis leg. *suis*.
p. 36. l. 1. è. leg. à. p. 71. l. 33. Ros leg. *kes*. p. 98. l. 31. possit
leg. *possent*. p. 99. l. 17 Fabulâ leg. *Tabulâ*. p. 127. l. 20 Italis leg.
stabilis. p. 168. l. 17. angustas leg. *angustos*. p. 172. l. 7. Inuentaria
leg. *Inuentarium*. p. 216. l. 11. quæ leg. *quas*. p. 263. l. 29. exclu-
dantur leg. *excluduntur*. p. 298. l. 10. agant leg. *agunt*. Ibid. l. 31.
suz leg. *suis*. p. 311. l. 29. sensus leg. *sensui*. p. 355. l. 2. cuius leg.
quorum. p. 364. l. 13. quam leg. *quem*. p. 431. l. vlt. acceptæ leg.
accepta. p. 433. l. 27. futuræ leg. *futura*.

. l. 19-20
lubria. *lep*
ludibria
omni raris.
l. p. 19-20
Quarto
Quarta.

AMM
12/31/47
1947
4222

